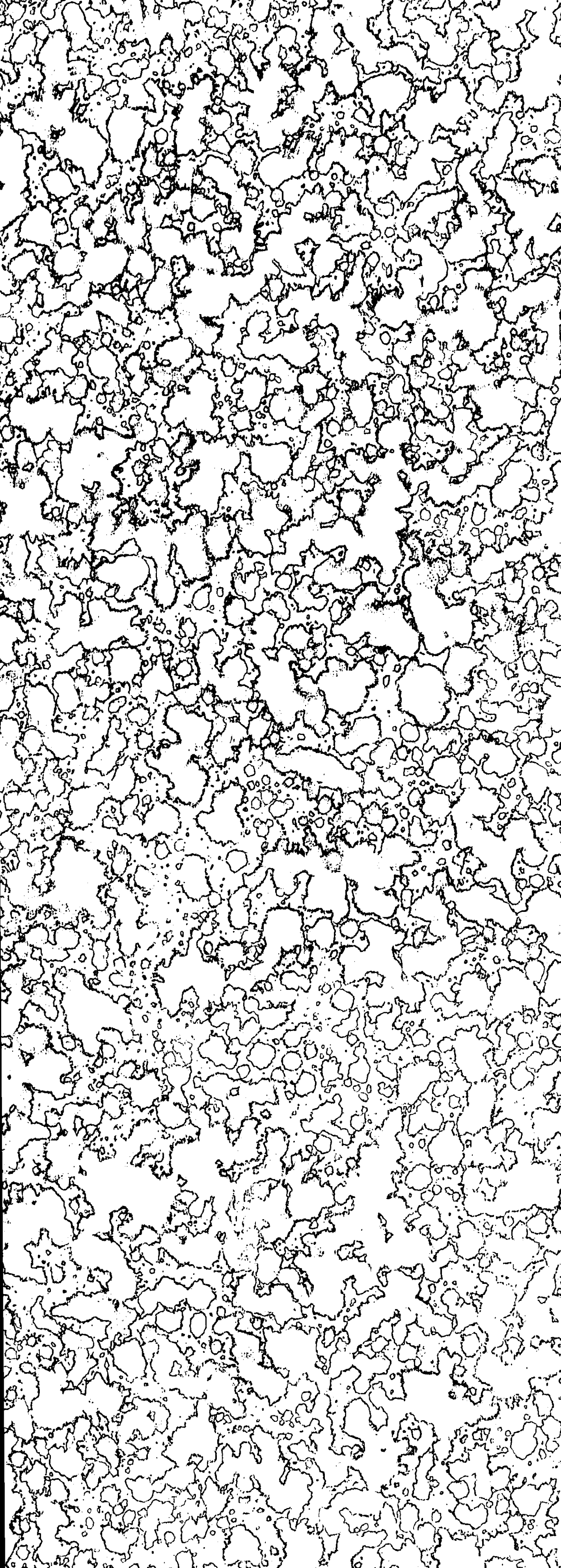
UNIVERSITY
OF CHICAGO
LIBRARIES

The University of Chicago
Libraries

Crescat Scientia Vita Excolatur

OTTO HARRASSOWITZ

NEUTESTAMENTLICHE ABHANDLUNGEN
HERAUSGEGEBEN VON PROF. DR. M. MEINERTZ, MÜNSTER I. W.
XIV. BAND. 2.—3. HEFT

VULGATASTUDIEN

DIE EVANGELIEN DER VULGATA UNTERSUCHT AUF IHRE LATEINISCHE UND GRIECHISCHE VORLAGE

VON

HEINRICH JOSEPH VOGELS

MÜNSTER i. W. 1928
VERLAG DER ASCHENDORFFSCHEN VERLAGSBUCHHANDLUNG

JOHANN HEINRICH VOGELS

Handbuch der neutestamentlichen Textkritik

XII u. 256 S. Mk. 5.10, gbd. Mk. 6.50

Theologische Revue: „Vogels ist wie kein anderer durch seine ausgezeichneten textkritischen Arbeiten dafür vorbereitet, ein Handbuch der neutest. Textkritik zu schaffen. So kann man das in der Sammlung von Lehrbüchern erschienene Werk nur mit aufrichtiger Freude begrüßen."

Revue des sciences philosophiques et théologiques: „M. V. ne donne donc pas seulement un Manuel dans les formes classiques. Il trace des voies nouvelles. Son ouvrage est indispensable."

* * *

Grundriß der Einleitung in d. Neue Testament

VIII und 258 S. Mk. 5.10, gbd. Mk. 6.50

Zeitschrift für katholische Theologie: „In der Tat findet der Bibelforscher in diesem kurzgefaßten Werke eine Fülle von feinen Beobachtungen niedergelegt, die ihm reiche Anregung bieten und eine wiederholte Lektüre des Buches empfehlen."

Bibliotheca sacra: „V. is one of the rare Germans, who is at once in the fulle sense a Biblical scholar and on the whole systematically conservative."

* * *

Evangelium Palatinum

Studien zur ältesten Geschichte der lateinischen Evangelien-Übersetzung

VIII u. 148 S, Mk. 6.80

Theologie und Glaube: „Der besonders durch seine Forschungen über die Probleme der altlateinischen neutestamentlichen Bibelübersetzung bekannte Verfasser bietet hier eine eingehende Untersuchung des altlateinischen Evangelien-Kodex e (Palatinus), in der neben den sonstigen Problemen der Frühzeit altlateinische Evangelien besonders die Frage nach den Beziehungen zwischen der altlateinischen und der altsyrischen Version, nach dem Einfluß Marcions und Tatians auf die Textüberlieferung hervortreten."

The Journal of Theological Studies: „This study will command the attention its author's name deserves. It is full of matter meriting consideration from all students of the Latin Bible . . . Investigations like those of Vogels are bound to dispel some of the darkness that envelops the early history of the Latin and Syriac Gospels."

Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, Münster i. W.

NEUTESTAMENTLICHE ABHANDLUNGEN
HERAUSGEGEBEN VON PROF. DR. M. MEINERTZ, MÜNSTER i. W.
XIV. BAND, 2.–3. HEFT

VULGATASTUDIEN

DIE EVANGELIEN DER VULGATA UNTERSUCHT AUF IHRE LATEINISCHE UND GRIECHISCHE VORLAGE

VON

HEINRICH JOSEPH VOGELS

MÜNSTER i. W. 1928
VERLAG DER ASCHENDORFFSCHEN VERLAGSBUCHHANDLUNG

NEUTESTAMENTLICHE ABH
HERAUSGEGEBEN VON PROF. DR. M. MEINER
XIV. BAND. 2.—3. HEFT

VULGATASTU

DIE EVANGELIEN DER V
UNTERSUCHT AUF IHRE LA
UND GRIECHISCHE VO

VON

HEINRICH JOSEPH VO

MÜNSTER i. W. 192
VERLAG DER ASCHENDORFFSCHEN VERLA

E ABHANDLUNGEN
. MEINERTZ, MÜNSTER i. W.
—3. HEFT

TUDIEN

DER VULGATA
IRE LATEINISCHE
HE VORLAGE

PH VOGELS

W. 1928
N VERLAGSBUCHHANDLUNG

BS3554
.L3V85
N.T. Semi.

IMPRIMATUR.

Monasterii, die 26 Septembris 1928.
No. 5839.

Meis
Vicarius Episcopi Generalis.

Gedruckt bei F. E. Haag in Melle.

857244

Vorwort.

Die folgenden Blätter wollen keineswegs der Meinung das Wort reden, als ob die Stimme der Vulgata im Chor der neutestamentlichen Texteszeugen stets die Führung haben müsse. Aber Achtung möchten sie dieser Stimme verschaffen, mehr als sie bisher gefunden hat.

Dem gleichen Ziel galt eine Schrift „Zur Revision der Prinzipien der neutestamentlichen Textkritik. Die Bedeutung der Vulgata für den Text der katholischen Briefe und der Anteil des Hieronymus an dem Übersetzungswerk" aus der Feder A. von Harnacks (Leipzig 1916). Soweit ich sehe, hat diese Studie in der Forschung keinerlei Wirkung ausgeübt. Aber vielleicht war es auch nicht ganz glücklich am Text der katholischen Briefe, wo der Anteil des Hieronymus ganz problematisch ist, die Bedeutung der Vulgata erweisen zu wollen. Und wenn man nebeneinanderhält, auf welchem Wege v. Harnack die „Vorlage" beim Jakobusbrief und damit die „Korrektur" des Hieronymus gewinnt (Zur Revision usw. S. 117 ff.), und wie ich solchen Fragen beizukommen suche, so wird auch der auf dem Arbeitsfeld der neutestamentlichen Textkritik weniger Erfahrene die Unterschiede bemerken; sie sind zu groß, um übersehen werden zu können.

Jene lateinische Handschrift, die Hieronymus i. J. 383 benutzte, als er im Auftrag des Papstes Damasus den Text der Evangelien ausbesserte, besitzen wir nicht mehr; aber wir sind in der Lage, ihren Wortlaut so weit wiederherzustellen, daß man ein hinreichend klares, streckenweise sogar scharfes Bild von dem gewinnt, was die lateinische Kirche hier dem doctor sacrae scripturae zu danken hat. Die Methode zur Rekonstruktion der lateinischen Vorlage unseres Evangelientextes entwickelte ich in der Revue Bénédictine 1926 (XXXVIII), 123 ff. Mit einigen Änderungen wird dieser Aufsatz S. 6 ff. von neuem vorgelegt, und ich hoffe, daß er in seiner bedeutend erweiterten Gestalt leichter faßlich und vor Mißverständnis besser geschützt ist. Der Benutzer des Textes wird sich nicht mit der Erklärung der Druckanordnung S. 47 f. begnügen dürfen; legt er Wert darauf, die Entscheidungen, warum und mit welchem Recht das Einzelne teils als

sichere, teils als wahrscheinliche Korrektur, teils als der Vorlage angehörig bezeichnet wurde, zu verstehen, so wird er die voraufgehende Untersuchung gründlich durcharbeiten müssen.

Die Altlateiner habe ich nach den im Handbuch der neut. Textkritik (Münster 1923, 96 ff.) verzeichneten besten Ausgaben benutzt. Vom Codex Colbertinus *(c)* und vom Vaticanus *(h)* besitze ich Photographien. Für den gegenwärtig in der Biblioteca nazionale zu Neapel ruhenden Codex Vindobonensis *(i)* stellte mir Dom de Bruyne seine Kollation in selbstloser Weise zur Verfügung.

Der Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft danke ich für die Hilfe, die sie dieser Arbeit zuteil werden ließ.

Bonn, den 28. August 1928.

Heinrich Vogels.

Inhaltsverzeichnis.

Einleitung.

Die Erkenntnis, daß die Wiederherstellung der ursprünglichen Form des neutestamentlichen Textes nur in dem Maße möglich ist, als die Textgeschichte aufgehellt wird, darf man wohl als Gemeingut der heutigen Wissenschaft bezeichnen; sehe ich aber recht, so stehen wir nicht am Ende, sondern eher beim Anfang jener Arbeit. Denn eine Geschichte des neutestamentlichen Textes hat bisher niemand zu liefern vermocht. Es wäre eine verhängnisvolle Selbsttäuschung, wenn man glauben wollte, mit den Worten „werdender Text, kirchlicher Text, erstarrter Text" eine Textgeschichte auch nur skizziert zu haben. Solche Bezeichnungen sind nichts anderes als Hypothesen und würden, auch wenn die in ihnen ausgesprochenen Voraussetzungen zutreffen sollten, nicht mehr bedeuten als die Überschriften für drei verschiedene Stufen der Entwicklung, aber ebensowenig eine Textgeschichte darstellen, wie man auch mit den Worten Altertum, Mittelalter, Neuzeit noch keine Welt- oder Kirchengeschichte geschrieben hat.

Die verhältnismäßig kleine Schar der Gelehrten, die sich ernsthaft um die ursprüngliche Gestalt des neutestamentlichen Textes bemühte, hat, wie mir scheint, bisher viel zu stark oder fast ausschließlich ihr Augenmerk auf die griechische Überlieferung gerichtet und zu wenig beachtet, daß die Seitenschößlinge der Überlieferung, die Übersetzungen, ganz andere Möglichkeiten zur Erforschung der Textgeschichte bieten als der Hauptstamm. Denn wenn man sich in bezug auf die griechische Überlieferung nicht mit der recht fragwürdigen Annahme beruhigen will, die ältesten uns erhaltenen Handschriften müßten auch die besten sein — eine Voraussetzung, die in keiner Weise dem Umstand Rechnung trägt, daß uns zufällig aus einigen Tausend griechischer Hss, die es im 4. Jahrh. gegeben haben mag, eine oder zwei erhalten sind —, so bieten die griechischen Kirchenschriftsteller wie Clemens Alexandrinus, Origenes, Eusebius, Athanasius, Chrysostomus, Cyrill v. Alex. usw. den einzigen Anhaltspunkt zur Aufhellung der Textgeschichte. Da wir aber vielfach keine Sicherheit haben, ob hier wortwörtliche Überlieferung, aus einer

Bibel geschöpft, vorliegt oder gedächtnismäßiges Zitat, und weiterhin auch die Möglichkeit bedenken müssen, daß die Textüberlieferung des betreffenden Schriftstellers gelitten hat — man mag sich aus dem Studium der Überlieferung des lateinischen Irenaeus oder der Cyprianhss davon überzeugen, wie stark dieser Umstand in Rechnung zu stellen ist —, so sind die Voraussetzungen für eine erfolgreiche Untersuchung der Textgeschichte, solange man sich auf das Studium der Griechen beschränkt, nicht sonderlich günstig.

Wesentlich bessere Vorbedingungen bietet die Übersetzung. Der große Vorzug, den sie gegenüber dem Original besitzt, ist ihre Farbe. Die wörtliche Version läßt ja nicht nur die Gestalt der Vorlage schauen, sondern hat auch in ihrem Sprachkleid eine Bestimmtheit, deren das Original ermangelt. Denn die griechische Vokabel läßt wenigstens bei einer Sprache mit so reichen Ausdrucksmöglichkeiten, wie die lateinische es ist, zumeist mehrere, oft eine ganze Auswahl von Übertragungen zu. Damit, daß er aus den verschiedenen Möglichkeiten eine bestimmte auswählt, interpretiert der Übersetzer das Original und legt es fest. Und bleibt er bei mehrfacher Wiederholung der nämlichen Vokabel seiner einmal getroffenen Entscheidung treu, so muß die Version ein ganz charakteristisches Kleid bekommen. Eine lateinische Übersetzung des vierten Evangeliums, die für λόγος das Wort *sermo*, für κόσμος *saeculum*, für φῶς *lumen*, für δόξα *claritas*, für ὅτι *quoniam* verwendet, muß leicht von einer anderen zu unterscheiden sein, die mit den Vokabeln *uerbum, mundus, lux, gloria, quia* arbeitet. Ein paar Verse bei Chromatius genügen zur Feststellung, daß man in der Kirche von Aquileja gegen Ende des 4. Jahrh. den Jakobusbrief in einer, uns nur durch eine einzige Hs des 10. Jahrh. überlieferten Version *(ff)* benutzt hat; und der zehnte Teil dessen, was Lucifer von Calaris in seinen Streitschriften aus der Apostelgeschichte zitiert, würde hinreichen zum Beweis, daß der Codex Gigas *(g)*, die Hs des 13. Jahrh., eine Form der Acta bietet, wie man sie in Sardinien um die Mitte des 4. Jahrh. besaß. Ein irischer Evangelientext, im 6. oder 7. Jahrh. geschrieben, läßt sich durch Hilarius v. Poitiers nicht nur örtlich festlegen: *r* kann nicht nach d. J. 350 entstanden sein. Solche Beispiele ließen sich häufen; sie zeigen Möglichkeiten zum Studium der Textgeschichte, die innerhalb der griechischen Überlieferung nicht gegeben sind, weil das Original der Farbe entbehrt.

Man muß sich einmal darüber klar werden, wie viele Übertragungsmöglichkeiten selbst ein so einfacher Satz wie Mt 13, 24 (ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ) dem Lateiner bietet, um sich, wenn man das Wort für Wort erwogen hat, zu sagen, daß es kein zufälliges Zusammentreffen sein

kann, wenn fünf Altlateiner (*a b ff*[2] *g q*) hier übereinstimmend bieten: *aliam parabolam proposuit illis dicens. simile est regnum caelorum homini qui seminauit bonum semen in agro suo.* Am bezeichnendsten ist, daß sie sich samt und sonders darüber klar sind, daß ὡμοιώθη hier der Form nach ein Aorist, dem Sinn nach aber ein Präsens ist; denn man hat keinen Anlaß zu vermuten, sie hätten alle — auch die Syrer übertragen *simile est* — den nur in einer einzigen jungen Hs (ε 1353) zu belegenden Text ομοια εστιν vor sich gehabt. Nichts ist klarer als wie dies, daß jene fünf Altlateiner, so weit ihr Text auch an anderen Stellen auseinandergehen mag, hier nicht ein fünffaches Zeugnis für einen bestimmten griechischen Text ablegen, sondern daß nur einer zu uns spricht. Finden wir nun in der Vulgata den nämlichen Wortlaut mit der einzigen Abweichung, daß hinter *simile* noch das Wort *factum* eingeschoben ist, so hat hier offenbar jemand eine griechische Hs des Mt-Evangeliums eingesehen und geglaubt, die Aoristform ὡμοιώθη zum Ausdruck bringen zu sollen. War es die Hand des Hieronymus, auf welche diese Änderung zurückgeht, so folgt daraus sofort mit ziemlicher Wahrscheinlichkeit, daß der sog. Altlateiner *ff*[1] von der Vulgata beeinflußt sein muß; denn er hat bei sonst ganz gleichlautendem Wortlaut dieses *factum,* und jene Wahrscheinlichkeit würde zur Sicherheit, wenn sich einige Dutzend ähnlicher Fälle nachweisen ließen. Unsere Geneigtheit, das Wort *factum* der Feder des Hieronymus zuzuweisen, wird stärker werden, wenn wir beobachten, daß Mt 21, 1 ὡμοιώθη von den Altlateinern *a b e f ff*[1] *(ff*[2]*) h q r* mit *simile est* übertragen wird, während *vg* wieder *simile factum est* hat, und bietet diesmal *g* das Wort *factum,* so werden Bedenken erwachen, ob *g* als ein vom Vulgatatext unberührter Altlateiner betrachtet werden darf.

Mt 21, 42 bieten *a b h q* übereinstimmend für den griechischen Text λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς· λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἔστιν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν: *dicit illis iesus. numquam legistis in scripturis. lapidem quem reprobauerunt aedificantes hic factus est in caput anguli. a domino factus est iste et est mirabilis in oculis nostris,* nur daß *a* mit *e* und Irenaeus das Wort *iste* ausläßt[1]. Die Vulgata hat genau den nämlichen Text wie die Altlateiner *a b h q,* aber sie hat zum Schluß *a domino factum est istud et est mirabile in oculis nostris.* In diesem Fall werden wir mit viel größerer Sicherheit urteilen, daß die Korrektur von Hieronymus selbst vorgenommen

[1] Die Überlieferung schwankt hier gerade so wie in der altlateinischen Psalmenübersetzung (Ps 117, 23; vgl. SABATIER III 230. Auch Hieron., ep. 20 ad Damasum [ed. HILBERG 107, 19] wäre natürlich *a domino factus est. hic est mirabilis* zu edieren).

ward; denn die Stelle kann nur von jemand ausgebessert worden sein, der wußte, daß ἐγένετο αὕτη καὶ ἔστιν θαυμαστή allzu sklavisch übertragener Septuagintatext ist und dieses Femininum auf ein hebräisches Femininum (זאת) mit neutrischer Bedeutung zurückgeht. Finden wir nun in *f* den Text *factum est istud et est mirabile,* so ist damit auch schon dargetan, daß *f* wenigstens kein reiner Altlateiner ist; die Vorlage der Vulgata war hier nicht *f*, sondern der von *a b h q* dargebotene Wortlaut. An der Parallelstelle Mk 12, 11 wiederholen sich die nämlichen Erscheinungen. Selbst der Cantabrigiensis bietet hier neben

παρα ⲭ̅ⲩ̅ εγενετο αυτη και εστιν θαυμαστη
a d̅m̅o̅ factus est iste. et est admirabiles.

Hat er aber Mt 21, 42 *a d̅m̅o̅ facta est haec. et est mirabilis,* so zeigt er sich dort wie hier von der Vulgata unbeeinflußt.

Wenn Mt 11, 29 fünf Altlateiner *(a b ff² h q)* übertragen: *tollite iugum meum super uos et discite a me quia mitis sum et humilis corde et inuenietis requiem animis uestris,* so stammt dieser Satz offenkundig aus einer einzigen Feder, und bietet die Vulgata, nur das vulgäre *animis* durch *animabus* ersetzend, den gleichen Text, so ist damit auch schon sehr wahrscheinlich gemacht, daß Hieronymus jenen Text vorfand und die Korrektur anbrachte. Finden wir Mt 12, 39 bei genau den gleichen Zeugen (dazu tritt hier noch *f* und *g*) den Wortlaut: *iesus autem respondens ait illis. generatio mala et adultera signum quaerit et signum non dabitur ei nisi signum ionae prophetae* und begegnen demselben Text auch in *vg,* die nur statt *iesus autem* ein *qui* bietet, so liegt nichts näher als die Annahme, daß Hieronymus die Textvorlage *a b f ff² g h q* hier nach dem Griechischen emendiert hat, weil sein griechischer Kodex nicht (wie ε 247) ὁ δὲ ἰησους ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς lautete, sondern wie alle übrigen Griechen: ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς.

Mt 3, 16 bieten die drei Hss *a b g* (*ff²* fehlt, *h* weist mehrere Abweichungen auf) völlig übereinstimmend: *et baptizato iesu confestim ascendit de aqua et ecce aperti sunt ei caeli et uidit spiritum dei descendentem de caelo sicut columbam uenientem in ipsum.* Die Vulgata weist an drei Stellen eine Änderung auf: statt *et baptizato iesu* sagt sie mit dem Griechischen, gleichzeitig auch sprachlich bessernd, *baptizatus autem iesus;* sie tilgt die Worte *de caelo;* sie ersetzt *in ipsum* durch *super se.* Alle drei Änderungen sind als Korrekturen wohl begreiflich, Hieronymus wird auch hier einen Text der Form *a b g* vorgefunden haben.

Die Fassung des Gigas in Apg 4, 31 *(et cum orassent motus est locus in quo erant congregati. et repleti sunt omnes spiritu sancto et loquebantur uerbum dei cum omni fiducia)* ist, wie Lucifers Zitat

(HARTEL p. 244) beweist, rein altlateinisch. Wenn *vg* den nämlichen Wortlaut, nur ohne *omni* hat, so kann das nicht zufälliges Zusammentreffen sein. Überträgt *g* = Lucifer den Vers Apg 23, 12 *facta autem die collegerunt se quidam de iudeis et deuouerunt se dicentes neque manducare neque bibere donec occiderent paulum,* und lesen wir in *vg* das gleiche mit dem Unterschied, daß *manducare neque bibere* durch *manducaturos neque bibituros* ersetzt ist, so genügt dieser einzige Vers vollkommen, um ein Urteil von WORDSWORTH-WHITE als unhaltbar zu bezeichnen. Die Herausgeber der englischen Vulgata bemerken zum Gigas[1]: *Textui graeco longe propinquior est quam uersio Hieronymiana, ut interdum doleas Hieronymum ipsum hanc uersionem non adhibuisse.* Gerade eine Hs vom Typus des Gigas ist, wie wir später sehen werden, offenkundig die Vorlage der Vulgata gewesen.

Man könnte Beispiele solcher Art, wie sie hier mit Rücksicht auf die folgenden Seiten ausgewählt sind, in beliebiger Zahl aneinanderreihen. Ich hoffe, sie genügen um zu zeigen, daß eine Untersuchung der Textgeschichte auf dem Gebiet der Versionen über ganz andere Möglichkeiten verfügt, als sie dort gegeben sind, wo die Forschung ihr Interesse vorwiegend oder ausschließlich auf die griechische Überlieferung gerichtet hält. Wiederholt und, wie mir scheint, nicht ohne Grund hat man beklagt, daß die Stimme der Versionen bei der Festlegung des Wortlautes der neutestamentlichen Schriften bisher, auch bei Hermann VON SODEN, nicht zu ihrem Recht gekommen sei. Aber solche Forderung muß ergänzt werden durch die andere, daß zunächst einmal die Geschichte der Versionen aufzuhellen ist. Erst wenn diese klargelegt ist, wird sich herausstellen, welcher Zeugniswert dem einzelnen Vertreter beigelegt werden darf.

Für die Geschichte des lateinischen Neuen Testamentes gibt es eine ganze Reihe von festen Punkten. Ihre wichtigsten sind Cyprian, Lucifer von Calaris und die Vulgata. Nur der letzteren gilt diesmal unsere Untersuchung, im vorliegenden Heft ausschließlich ihrem Evangelientext. Der Wortlaut der Vulgata des NT ist durch die Arbeiten von WORDSWORTH-WHITE im wesentlichen festgelegt, und es scheint, als ob die Bemühungen der päpstlichen Vulgatakommission hier nicht viel weiter führen könnten. Aber die Fragen nach dem Anteil des Hieronymus, welcher lateinischen, welcher griechischen Vorlage er sich bediente, nach welchen Grundsätzen er arbeitete und mit welchem Maß von Sorgfalt er verfuhr, mit anderen Worten die Kernfragen zur Beurteilung des textkritischen Wertes der Vulgata sind völlig ungeklärt. Wir werden einmal prüfen müssen, ob das

---

[1] Nouum testamentum D. N. I. Chr. Latine, p. II, fasc. I, Oxford 1905, IX.

Urteil WORDSWORTH-WHITEs (1654): *Notatu etiam dignum est auctorem nostrum* (scil. *Hieronymum*) *opus non eadem mente neque plene perfecisse. Lectiones enim Italas huiusmodi in Mattheo et Marco tantum et in prima parte Lucae corrigit. In posteriori autem parte Lucae et in primis capitulis Iohannis stilo temperauit et codicis Brixiani lectiones propius secutus est. In posteriori parte Iohannis quasi medius incedit* durch die Tatsachen gerechtfertigt wird oder nicht.

I. Die lateinische Vorlage des Evangelientextes der Vulgata.

A. Die Methode zur Wiederherstellung der Vorlage.

Nicht weniger als drei Äußerungen des Hieronymus aus verschiedener Zeit sind uns erhalten, in denen er versichert, das Neue Testament nach dem griechischen Text ausgebessert zu haben. Die erste findet sich im Schriftstellerkatalog (392) und lautet: *Nouum testamentum graecae fidei reddidi, uetus iuxta hebraicam transtuli* (De vir. inl. 135). Sechs Jahre später (398) schreibt er an Lucinius: *Nouum testamentum graecae reddidi auctoritati. ut enim ueterum librorum fides de hebraeis uoluminibus examinanda est, ita nouorum graeci sermonis normam desiderat* (ep. 71, 5). Endlich bemerkt er in seinem Briefwechsel mit Augustin i. J. 404: *Si me, ut dicis in noui testamenti emendatione suscipis . . . eandem integritatem debueras etiam in ueteri credere testamento quod non nostra confinximus sed ut apud hebraeos inuenimus diuina transtulimus* (ep. 112, 20).

Allemal spricht Hieronymus also ohne Einschränkung von einer Revision des ganzen NT, und es müßten zwingende Argumente geltend gemacht werden, wenn man bestreiten wollte, daß er etwa an Paulus, die Apostelgeschichte, die Katholischen Briefe oder die Apokalypse die bessernde Hand angelegt habe, oder behaupten wollte, seine Arbeit habe ausschließlich dem Text der Evangelien gegolten. Denn dann würde die Äußerung *Nouum testamentum graecae fidei reddidi* eine starke Übertreibung sein. Aber richtig ist, daß zunächst allein die i. J. 383 beendete Arbeit am Evangelium greifbar ist. Nur für diesen Teil des NT besitzen wir ein Vorwort von seiner Hand, gekleidet in die Form eines Briefes an den Auftraggeber, den römischen Papst Damasus. Dieses den Vulgatahss der Evangelien aus älterer Zeit fast immer beigefügte Vorwort lautet folgendermaßen:

Nouum opus facere me cogis ex ueteri, ut post exemplaria scripturarum toto orbe dispersa quasi quidam arbiter sedeam et, quia inter se uariant, quae sint illa quae cum graeca consentiant ueritate decernam. pius labor, sed periculosa praesumptio, iudicare de ceteris

ipsum ab omnibus iudicandum, senis mutare linguam et canescentem mundum ad initia retrahere paruulorum. quis enim doctus pariter uel indoctus, cum in manus uolumen adsumpserit et a saliua quam semel inbibit uiderit discrepare quod lectitat, non statim erumpat in uocem, me falsarium me clamans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in ueteribus libris addere, mutare, corrigere? aduersus quam inuidiam duplex causa me consolatur: quod et tu qui summus sacerdos es fieri iubes, et uerum non esse quod uariat etiam maledicorum testimonio conprobatur. si enim latinis exemplaribus fides est adhibenda, respondeant quibus: tot sunt paene quot codices. sin autem ueritas est quaerenda de pluribus, cur non ad graecam originem reuertentes ea quae uel a uitiosis interpretibus male edita uel a praesumptoribus imperitis emendata peruersius uel a librariis dormitantibus aut addita sunt aut mutata corrigimus? neque uero ego de ueteri disputo testamento, quod a septuaginta senioribus in graecam linguam uersum tertio gradu ad nos usque peruenit. non quaero quid Aquila quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter nouos et ueteres medius incedat: sit illa uera interpretatio quam apostoli probauerunt. de nouo nunc loquor testamento, quod graecum esse non dubium est, excepto apostolo Mattheo, qui primus in iudaea euangelium Christi hebraeis litteris edidit. hoc certe cum in nostro sermone discordat et diuersos riuulorum tramites ducit, uno de fonte quaerendum est. praetermitto eos codices quos a Luciano et Hesychio nuncupatos paucorum hominum adserit peruersa contentio: quibus utique nec in ueteri instrumento post septuaginta interpretes emendare quid licuit nec in nouo profuit emendasse, cum multarum gentium linguis scriptura ante translata doceat falsa esse quae addita sunt.

Igitur haec praesens praefatiuncula pollicetur quattuor tantum euangelia, quorum ordo iste est, Mattheus, Marcus, Lucas, Iohannes codicum graecorum emendata conlatione sed ueterum. quae ne multum a lectionis latinae consuetudine discreparent, ita calamo temperauimus ut, his tantum quae sensum uidebantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant.

Canones quoque, quos Eusebius caesariensis episcopus alexandrinum secutus Ammonium in decem numeros ordinauit, sicut in graeco habentur expressimus; quodsi quis de curiosis uoluerit nosse quae in evangeliis uel eadem uel uicina uel sola sint, eorum distinctione cognoscat. magnus siquidem hic in nostris codicibus error inoleuit, dum quod in eadem re alius euangelista plus dixit, in alio, quia minus putauerint, addiderunt; uel dum eundem sensum alius aliter expressit, ille qui unum e quattuor primum legerat, ad eius exemplum ceteros quoque aestimauerit emendandos, unde accidit ut apud nos mixta sint omnia, et in Marco plura Lucae atque Matthei, rursum in Mattheo Johannis et Marci, et in ceteris reliquorum quae

aliis propria sunt inueniantur. cum itaque canones legeris qui subiecti sunt, confusionis errore sublato, et similia omnium scies et singulis sua quaeque restitues . . .

Wir hören hier über die Veranlassung zur Arbeit und erfahren auch einiges Wichtige über die Art, wie sie durchgeführt worden ist. Der Einleitungssatz erweckt den Eindruck, als wenn sich der päpstliche Auftrag auf das ganze NT erstreckt hätte, und verstärkt wird dieser Eindruck, wenn man später liest *igitur haec praesens praefatiuncula pollicetur quattuor tantum euangelia,* wo wenigstens dies deutlich durchblickt, daß Hieronymus die Arbeit keineswegs als abgeschlossen betrachtet.

In zahllosen Exemplaren ist der Text der lateinischen Evangelien über die Welt verbreitet, und nun soll Hieronymus zu Gericht darüber sitzen, *quia inter se uariant,* welche unter ihnen mit der *graeca ueritas* übereinstimmen. Das Gefährliche eines solchen Beginnens verhehlt er sich nicht; er weiß, wie konservativ in diesen Dingen die Anschauung ist und fürchtet den Vorwurf eines *falsarius sacrilegus* auf sich zu laden, wenn er von dem gewohnten Wortlaut abweicht und an dem Text der alten heiligen Bücher bald hinzufügt, bald tilgt, bald ändert[1]. Aber er beruhigt sich mit einer doppelten Erwägung. Zunächst ist die Arbeit nicht das Kind seiner Laune, der *summus sacerdos* hat ihm den Auftrag dazu erteilt. Dann aber offenbart ja auch die Fülle der Abweichungen, welche die umlaufenden Texte untereinander aufweisen, daß hier Fehler vorliegen. *Uerum non esse quod uariat etiam maledicorum testimonio comprobatur;* und die Frage, welcher Text den Vorzug verdient, kann aus der lateinischen Überlieferung heraus überhaupt nicht beantwortet werden. Will man den Lateinern glauben, so möge man sagen, welchen: Der Text hat ja fast ebenso viele Formen als Hss im Umlauf sind.

Was sich an Altlateinern bis in unsere Tage erhalten hat, läßt diese Klagen nicht als übertrieben erscheinen. Wir werden später hören, daß Codex Vercellensis *(a)* und Veronensis *(b)* wenigstens in Mt eine ganz nahe verwandte Textform bieten, aber es sind gewiß mehr als tausend Stellen, wo sie voneinander abweichen. Selbst bei

---

[1]) Wie begründet solche Befürchtungen waren, zeigt der Brief an Marcella aus dem folgenden Jahre 384. . . . *ad me repente perlatum est quosdam homunculos mihi studiose detrahere, cur aduersum auctoritatem ueterum, et totius mundi opinionem, aliqua in euangeliis emendare tentauerim . . . ita responsum habeant. non adeo me hebetis fuisse cordis . . . ut aliquid de dominicis uerbis aut corrigendum putauerim aut non diuinitus inspiratum; sed latinorum codicum uitiositatem quae ex diuersitate librorum omnium comprobatur, ad graecam originem unde ipsi translata non denegant, uoluisse reuocare.* Zugleich lehrt diese Epist. 27, 3, daß Hieronymus mit dem Studium der lateinischen Überlieferung des Corpus Paulinum beschäftigt ist.

ausgesprochenen Geschwisterpaaren, wie etwa *a* und *a*² im Text der drei älteren Evangelien, oder *b* und Lucifer in Lk, *g* und Lucifer in Apg, *r* und Augustin in den paulinischen Briefen, *r* und Hilarius in den Evangelien, findet sich eine Fülle von Abweichungen; und man begreift, daß dieser Umstand im kirchlichen Leben, für die Vorlesung der Schriften beim Gottesdienst wohl in erster Linie, als störend empfunden ward, und daß man versuchte, dem Wirrwarr ein Ziel zu setzen.

Hieronymus hat sich seine Gedanken darüber gemacht, woher es kam, daß der Text zu seiner Zeit derart zersplittert war, und meint die Schuld daran teils Leuten, die mit unzureichenden Mitteln verbessern wollten aber in Wahrheit verschlechterten, zuschreiben zu müssen, teils der Nachlässigkeit schlafmützige Abschreiber. Er hat auch beobachtet, eine wie starke Rolle der Einfluß der Parallelen spielt: *magnus siquidem hic in nostris codicibus error inoleuit, dum quod in eadem re alius euangelista plus dixit, in alio, quia minus putauerint, addiderunt; uel dum eundem sensum alius aliter expressit, ille qui unum e quattuor primum legerat, ad eius exemplum ceteros quoque aestimauerit emendandos. unde accidit ut apud nos mixta sint omnia.* Um einer Wiederholung des Vorgangs zu begegnen, glaubte er die bei den Griechen eingeführten Eusebianischen Kanones seiner Arbeit voranstellen zu sollen, da sich mit Hilfe dieser praktischen Tabellen das Gemeinsame wie das Sondergut der Einzelevangelien leicht erkennen lasse.

Über die Zweckmäßigkeit dieser Maßnahme kann man verschiedener Meinung sein; die leichtere Möglichkeit eines Vergleichens der Parallelstellen konnte den bekämpften Übelstand nur noch schlimmer werden lassen. Aber Tatsache ist, daß das Harmonisieren mit Hieronymus aufgehört hat; denn wenn einzelne Hss innerhalb der Vulgataüberlieferung noch eine ansehnliche Zahl von Lesarten aufweisen, die an der Parallelstelle beheimatet sind, so läßt sich sicher zeigen, daß dies Reste aus altlateinischer Überlieferung sind; den Vulgatatext selbst hat man nicht mehr in solcher Weise entstellt. Die altlateinischen Evangelien hingegen starren von Paralleleinfluß; die älteren Texte mehr, die jüngeren weniger; aber keiner ist davon frei, und letzte, freilich sehr bescheidene Reste haben sich noch in der Arbeit des Hieronymus erhalten, sind entweder vom Herausgeber übersehen worden oder waren durch die von ihm benutzte griechische Vorlage gestützt. Wir lassen die Frage, ob Hieronymus die zutreffende Erklärung für jenes merkwürdige Harmonisieren der Altlateiner gegeben hat, hier auf sich beruhen, und stellen nur dies fest, daß sein *accidit ut apud nos mixta sint omnia* durch die auf uns gekommenen Altlateiner durchaus bestätigt wird.

Der einzig gangbare Weg, um der Unsicherheit und jener Ver-

wirrung in der lateinischen Überlieferung ein Ende zu machen, war der, daß man auf den griechischen Text zurückgriff, also eine oder mehrere gute griechische Hss zu Rate zog, um die lateinische Vorlage dort überall zu bessern, wo sie der Änderung bedürftig schien. Daß Hieronymus so verfuhr, sagt er uns in den Worten *codicum graecorum emendata conlatione sed ueterum. quae ne multum a lectionis latinae consuetudine discreparent, ita calamo temperauimus ut, his tantum quae sensum uidebantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant.* Er konnte und wollte die mehr als zweihundertjährige Geschichte des lateinischen NT nicht einfach beiseiteschieben, um ein völliges Nouum opus zu liefern, wie es seinem Geschmack entsprochen hätte, sondern er beschränkte sich mit einer Vorsicht, für die wir ihm besonderen Dank schulden, darauf, unter weitgehender Schonung des Sprachkleides seiner lateinischen Vorlage deren Fehler auszubessern. Die Arbeit ist also ganz anderer Art als jene, die er am AT vornahm; hier handelt es sich im wesentlichen um eine neue Übersetzung aus dem Hebräischen, dort um eine Emendation nach dem griechischen Original, ein Unterschied, an den Hieronymus selbst wiederholt erinnert.

Übrigens könnte schon eine aufmerksame Betrachtung des Sprachkleides der Vulgata lehren, daß dieser Text unmöglich eine Neuübertragung nach dem Griechischen darstellt. Denn wenn *vg* z. B. für ἀρχιερεύς bei Mt die Vokabel *princeps sacerdotum,* bei Mk *summus sacerdos,* bei Jo *pontifex* bevorzugt, ohne aber auch nur innerhalb eines Evangeliums dabei folgerichtig zu verfahren, wenn *vg* den γεωργός der Parabel Lk 20, 9 ff. immer durch *colonus,* aber mitten dazwischen einmal (20, 10) durch *cultor* wiedergibt, Mk 12, 1 ff. zunächst *agricola* verwendet, aber mit 12, 7 zu *colonus* übergeht, Mk 5, 37 für παρακαλεῖν das Wort *rogare,* im folgenden Vers *deprecari* benutzt, in wunderlichem Spiel die Vokabeln *parabola* und *similitudo, uerbum* und *sermo, lux* und *lumen, prudens* und *sapiens, quia, quod* und *quoniam, statim, confestim* und *continuo* mengt, bald vom *mons oliuarum,* bald vom *mons olіueti* spricht, so verrät das alles so deutlich wie nur möglich die *lingua senis,* wie Hieronymus bemerkt, — wir würden sagen, daß eine lange und verwickelte Geschichte hinter diesem Texte liegen muß. Denn eine Neuübersetzung, die so engen Anschluß an das Griechische erstrebt wie die Vulgata, wird niemals solches Kolorit tragen.

Damit stehen wir vor der Frage nach der lateinischen Vorlage des Evangelientextes. Wer eine Vorstellung von dem Anteil des Hieronymus an unserer Vulgata gewinnen will, kann diese Frage nicht umgehen. Erst wenn wir die Vorlage besitzen, wissen wir, was von seiner Hand herrührt; und ob er an hundert oder tausend Stellen eingegriffen hat, ist nicht ganz gleichgültig; ob die Arbeit sorgfältig

oder nachlässig, methodisch oder ohne Grundsätze durchgeführt worden ist, entscheidet über den Wert oder Unwert seines Werkes. Und wenn die Stimme der Vulgata im Chor der neutestamentlichen Texteszeugen bisher nicht die gebührende Berücksichtigung gefunden hat, wenn heute noch die Anschauung weit verbreitet ist, die Altlateiner seien erheblich wertvollere Zeugen für den ursprünglichen Wortlaut der Evangelien als Hieronymus, so wird das zum Teil auch darauf zurückzuführen sein, daß man sich mit der Frage nach der Vorlage bisher zu wenig beschäftigt hat.

Nur zwei Versuche, die Vorlage zu bestimmen, sind bis heute unternommen worden, aber keiner von ihnen hält einer ernsteren Prüfung stand.

Die Herausgeber der englischen Vulgata glaubten in einer Hs des 6. Jahrh. die Vorlage des Hieronymus gefunden zu haben. Es handelt sich um den der Bibliotheca Queriniana von Brescia zugehörigen Codex Brixianus *(f)*, ein Purpurpergament mit Silberschrift, enthaltend den Text der Evangelien in der Reihenfolge Mt Jo Lk Mk und von J. BLANCHINUS, Evangeliarium quadruplex, Rom 1749 ediert. WORDSWORTH-WHITE suchten ihre Anschauung sinnenfällig dadurch zu demonstrieren, daß sie Seite für Seite unter dem Text der Vulgata den Wortlaut dieser Hs zum Abdruck brachten. Zu Beginn des Epilogus des 1. Bd. heißt es p. 653: *Imprimis ipsius Hieronymi propositum praesertim in Euangeliis emendandis declaramus. Qui in hoc opere a uersionibus Latinis tunc temporis uulgatis exorsus, praecipue ab illa forma quae in codice Brixiano* (f) *extat, ad Graecam ueritatem tantum corrigere uolebat cum sensus postularet uel ita Latini testes uariarent, ut inter eos necesse diiudicandum esset, uel scribae, quod deesse in quouis euangelio credebant, ex alio addidissent.* p. 654 liest man: . . . *ex correctione textus, quem critici uocant, Itali, qui ut diximus Hieronymo pro fundamento est. Hic textus, qui praecipue in cod.* f *conseruatur, non solum interpretationem ueterem stilo elegantiori emendabat, sed etiam lectiones nouas protulit. Notatu certe dignum est in ista emendatione Itala eminere lectiones quae in maiori parte codicum Graecorum apparent, quas recensioni Syrae uel Antiochenae adiudicant Westcott et Hort. Has lectiones magna ex parte quamuis non ubique abicit Hieronymus ut lectiones codicum* ℵ *B L et subinde D sequatur.* Endlich bemerken sie p. 656: . . . *obseruandum est nos in codice Brixiano* (f) *adminiculum firmissimum huic difficillimo operi possidere. Constat enim ex collatione perpetua quam necessario fecimus, et quam candidus lector pro se facere non negliget, hanc textus Latini formam uel aliam simillimam Hieronymo pro fundamento recensionis suae fuisse.*

Prüft man diese These nun im einzelnen durch, so sind enge Beziehungen zwischen *f* und *vg* ohne Frage vorhanden. Im Durch-

schnitt zu vier Fünfteln, streckenweise noch mehr, gehen beide Texte Hand in Hand; und unter den Stellen, wo sie voneinander abweichen, wäre ein gut Teil wohl verständlich als Korrektur des Hieronymus, hier stilistischer Art, dort nach dem Griechischen. Es hätte auch nicht viel gegen WORDSWORTH-WHITEs Ansicht zu bedeuten, wenn man darauf hinweisen wollte, daß der Brixianus aber auch Hunderte von Abweichungen bietet, wo man sich vergebens fragt, warum Hieronymus geändert haben sollte, ja selbst eine Reihe von Lesarten enthält, die vor jenen der Vulgata unzweifelhaft den Vorzug verdienen, wie etwa Mt 12, 28 f *praeuenit,* vg *peruenit;* Mk 1, 44 f *sacerdoti,* vg *principi sacerdotum;* Lk 7, 44 f *auribus,* vg *cordibus;* Lk 12, 3 f *audientur,* vg *dicentur;* Lk 12, 24 f *auibus,* vg *illis;* Lk 14, 10 f *accede,* vg *ascende;* Lk 17, 31 f *die,* vg *hora;* Jo 7, 25 f *hierosolymitis,* vg *hierosolymis;* Jo 7, 52 f *a galilaea,* vg *galilaeus* usw. Denn Hieronymus kann ja selbstredend nicht die Hs von Brescia, die fast zweihundert Jahre jünger ist als seine eigene Arbeit, vor sich gehabt haben, sondern höchstens eine Textesform, die dem Brixianus nahesteht; und wollten wir nach dem Exemplar fahnden, das Hieronymus benutzt hat, so würden wir wohl immer vergeblich suchen. Kein Altlateiner ist auf uns gekommen, der in allen seinen Lesarten als Vorlage der Vulgata verständlich wäre.

Auf diesem Weg ist also nicht recht vorwärtszukommen. Aber der These, *f* sei die Vorlage der Vulgata, ist die Grundlage erschüttert durch eine kurze, einschneidende Kritik von F. C. BURKITT im Journal of theological studies I 129 ff., wo dargetan wird, daß *f* alles andere ist als ein unversehrter Prävulgatatext. Seit langem hatte man enge Beziehungen zwischen *f* und dem gotischen Evangelientext beobachtet, der uns bekanntlich nur in einer einzigen, gegen 525 entstandenen Hs, dem berühmten Codex Argenteus, erhalten ist. Selbst in der kalligraphischen Ausstattung, namentlich durch die am unteren Rand jeder Seite in Säulenrundbögen eingetragenen Eusebianischen Kanones gleichen die beiden Purpurpergamente einander so stark, daß man vermuten muß, sie seien aus dem nämlichen Skriptorium hervorgegangen, zum mindesten in der nämlichen Gegend, im Lombardischen, und ungefähr zur selben Zeit gefertigt worden. Während man aber früher einseitig das Abhängigkeitsverhältnis in der Weise vermutet hatte, daß *got* die Lesarten von *f* aufgesogen habe, zeigte nun BURKITT, daß die Abhängigkeit vielmehr wesentlich auf seiten von *f* liege. Die Praefatio des Codex Brixianus, deren Text man am bequemsten in W. STREITBERGs Ausgabe der gotischen Bibel, 2. Aufl., Heidelberg 1919, XLII findet, spricht nämlich wiederholt von *uulthres* (= *annotatio,* διαφορία λέξεως): im Text sei bald über einer Lesart das Zeichen „*gr*“ gesetzt, und das bedeute, die Lesart entspreche dem Griechischen,

während ein übergeschriebenes „*la*“ anzeige, daß die Lesart der lateinischen Überlieferung entspreche. Da die gotische Sprache, der das Wort *uulthre* angehört, an einer Stelle dieser Präfatio ausdrücklich erwähnt wird, so unterliegt es keinem Zweifel, daß dieses Vorwort früher einmal an der Spitze einer lateinisch-gotischen Bilingue gestanden hat und als Zeichenerklärung für die im Text benutzten Sigla „*gr*“ und „*la*“ dienen sollte. Von einer solchen Bilingue, wie sie uns übrigens in einer Wolfenbütteler Hs für Stücke des Römerbriefs, durch ein Fragment der Universitätsbibliothek Gießen für Reste aus den beiden Schlußkapiteln des Lk-Evangeliums noch erhalten sind, hat man dann später allein die lateinische Seite kopiert, und das ist eben unser Codex Brixianus *(f)*, der uns in jener zur Hs selbst nicht mehr passenden Präfatio Wichtiges aus seiner Vorgeschichte verrät. In Bilinguen aber pflegen die Einflüsse regelmäßig wechselseitig zu sein; die berühmteste unter ihnen, der griechisch-lateinische Cantabrigiensis[1] der Evangelien und der Apg, offenbart ebenso deutlich in seinem lateinischen Text die Einwirkung des nebenanstehenden Griechen durch eine Menge von Lesarten, mit denen er aus dem Kreis der übrigen Altlateiner herausspringt, wie umgekehrt auch in seinem griechischen Text die lateinische Überlieferung sich geltend macht, indem hier Lesarten erscheinen, die nur auf abendländischem Boden gewachsen sein können. Genau so liegen die Dinge bei jener Bilingue, deren lateinische Seite der Brixianus, deren gotische Seite der Codex Argenteus darstellt. Wie im gotischen Evangelientext massenhaft Lesarten erscheinen, die dem ursprünglichen Werk des Wulfila fremd sind und sich nur aus lateinischem Einfluß erklären, so bietet umgekehrt der Lateiner *f* eine Fülle von Lehngut aus der gotischen Überlieferung. Wiederholt fällt die Entscheidung, ob *f* oder *got* der empfangende oder der gebende Teil ist, nicht leicht. Eine Abhängigkeit des Lateiners vom Goten werden wir als sicher für jene Stellen betrachten, wo *f* sich gotischem Sprachgebrauch anpaßt, aber auch für höchst wahrscheinlich halten in allen Lesarten, die der lateinischen Überlieferung sonst fremd sind, vielmehr jener griechischen Textesform angehören, wie sie etwa Chrysostomus zu Ende des 4. Jahrh. in Antiochia bzw. Konstantinopel vorfand und benutzte.

Läßt man nun alle Lesarten in *f*, die sich mit Sicherheit oder Wahrscheinlichkeit als Einfluß der gotischen Version erweisen lassen, aus dem Spiel und mustert den Rest durch, so steht dieser der Vulgata außerordentlich nahe, und das altlateinische Element der Hs wird kaum viel stärker sein als etwa auch in dem irischen Zweig der Vulgataüberlieferung, den Codices D (Book of Armagh), Q (Book

[1] Siehe unten Abschnitt III (S. 68 ff.). Das gleiche wäre zu sagen vom Codex Claromontanus der Paulinen.

of Kells), R (Gospels of Mc Regol), E (Egertonensis) usw. Daß eine altlateinische Grundlage in *f* weitgehend mit *vg*-Text überdeckt ist, hat BURKITT nur behauptet, nicht bewiesen. Aber wir werden uns später aus einem erdrückenden Beweismaterial davon überzeugen, daß er mit seiner Annahme im Rechte ist. Auf alle Fälle könnte der Satz „*Nemo credimus negabit codicem* f *recensionem esse antiquioris uersionis Latinae*“ (bei WORDSWORTH-WHITE I 666), auf dem die These, *f* sei die Vorlage für die Vulgata gewesen, aufgebaut ist, heute nicht mehr geschrieben werden. Die These selbst hat alle Wahrscheinlichkeit gegen sich, wenn ich sie auch nicht mit Hans VON SODEN,[1] als „eine unbegreifliche Naivität“ bezeichnen möchte.

Einen zweiten Versuch, die Vorlage der Vulgata zu bestimmen, machte A. SOUTER im Journ. of theol. stud. XII 583—592. Er beobachtete, daß Hieronymus in einem Brief an Damasus (ep. 21, 4; CSEL 54, 117) ein Textstück des Lk-Evangeliums (15, 11—32) bringt, von solchem Umfang, daß es notwendig aus einer Bibelhs und nicht aus dem Gedächtnis geschöpft ist. Wie stark es dem Vercellensis (*a*) verwandt ist, erhellt aus dem folgenden Abdruck, der in Schrägschrift das mit dieser Hs gemeinsame Gut heraushebt[2].

Lk 15 11 *Homo quidam habebat duos filios.* 12 *et dixit illi adulescentior. pater da mihi portionem substantiae quae me contingit.* qui *diuisit* eis *substantiam.* 13 *et non post multos dies collectis omnibus adulescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam et ibi dissipauit substantiam suam uiuens luxuriose.* 14 *cumque consumpsisset omnia facta est fames ualida per regionem illam. et ipse coepit egere.* 15 *et abiit et coniunxit se uni de* principibus *regionis illius. qui misit illum in agro suo ut pasceret porcos.* 16 *et cupiebat saturare uentrem suum de siliquis* porcorum et nemo illi dabat. 17 *in se autem conuersus dixit. quanti mercennarii patris mei abundant pane. ego autem hic fame pereo.* 18 *surgens ibo ad patrem meum et dicam illi. pater peccaui in caelum et coram te.* 19 *iam non sum dignus uocari filius tuus. fac me sicut unum ex mercennariis tuis.* 20 *et* * *uenit usque ad patrem suum. cumque adhuc longe esset uidit* eum *pater* eius *et misericordia motus est. et procurrens incubuit super collum ipsius et osculatus est eum.* 21 *dixit autem illi filius. pater peccaui in caelum et coram te. iam non sum dignus uocari filius tuus.* 22 *dixit autem pater ad pueros suos. celerius proferte stolam priorem* *** *et date anulum in manu illius et calciamenta in pedibus eius.* 23 *et ad*ferte *uitulum* * *saginatum et occidite et manducemus et epulemur.* 24 *quoniam hic filius meus mortuus fuerat et reuixit*

[1] Das lateinische NT in Afrika zur Zeit Cyprians, Leipzig 1909, 2[1].
[2] Ein Plus des Vercellensis ist durch Sternchen (*) angedeutet.

perierat et inuentus est. et coeperunt epulari. [25] *erat autem filius illius senior in agro. et cum ueniret adpropinquauit domui et audiuit symphoniam et chorum.* [26] *et uocauit unum de pueris et interrogauit quidnam essent haec.* [27] *qui ait illi. quoniam frater tuus uenit et occidit pater tuus uitulum * saginatum quoniam incolumem illum recepit.* [28] *iratus * autem * noluit intrare. egressus autem pater illius coepit rogare eum.* [29] *ipse autem respondens ait patri suo. ecce tot annis seruio tibi et numquam mandatum tuum praeteriui. et numquam dedisti mihi haedum ut cum amicis meis epularer.* [30] *cum autem filius tuus hic qui comedit omnem facultatem suam uiuens cum* meretricibus *uenit et occidisti* ei *uitulum * saginatum.* [31] *ipse autem dixit illi.* fili *tu mecum* es semper *et omnia mea tua sunt.* [32] *epulari * nos oportet et gaudere quoniam hic frater tuus mortuus fuerat et reuixit perierat et inuentus est.*

Der Brief wird von VALLARSI und GRÜTZMACHER für 383 in Anspruch genommen, also für das Jahr, in dem die Arbeit an den Evangelien durchgeführt ward, und wenn Hieronymus damals in Rom einen Text in Händen hatte, wie er uns in *a* erhalten ist, so liegt die Annahme, zum wenigsten für Lk stelle *a* die Vorlage der Vulgata dar, so nahe wie nur möglich.

Untersuchen wir also, ob sich der Wortlaut der Vulgata unter der Voraussetzung, der in Ep. 21 gebrauchte Text sei ihre Vorlage, erklären läßt. Wir hätten dann folgende „Korrekturen" zu verzeichnen:

15 [11] habebat] habuit [12] illi ad.] ad. ex illis patri qui diu. eis] et diu. illis (= *a*) [13] collectis] congregatis uiuens] uiuendo [14] cumque] et postquam consumps. omnia] omnia consummasset per reg. illam] in regione illa [15] coniunxit se] adhaesit de principibus] ciuium qui] et agro suo] uillam suam [16] saturare] implere porcorum] quas porci manducabant [17] conuersus] reuersus pane] panibus [18] surgens] surgam et [19] ex merc.] de merc. [20] et 1⁰] + surgens (= *a*) *om.* usque cumque] cum autem eum] illum (= *a*) eius] ipsius (= *a*) procurrens] accurrens incubuit super] cecidit supra ipsius] eius eum 2⁰] illum [21] dixit autem illi] dixitque ei [22] pueros] seruos celerius] cito priorem] primam + et induite illum (= *a*) manu illius] manum eius pedibus eius] pedes [23] adferte] adducite (= *a*) [24] quoniam] quia fuerat] erat [25] illius] eius adpropinquauit] et adpropinquaret et audiu.] audiu. [26] pueris] seruis quidnam] quae essent haec] haec essent [27] qui ait] isque dixit *om.* quoniam 1⁰ quoniam incolumem] quia saluum [28] iratus] indignatus est noluit] et nolebat intrare] introire egr. aut. pat. ill.] pat. ergo illius egr. illum] eum [29] at ille] ipse autem ait] dixit [30] cum autem] sed

postquam comedit] deuorauit omnem facultatem] substantiam (= *Hier.* 133, 16) *om.* uiuens et occ.] occ. ei] illi [31] ipse autem] at ipse mecum es semper] semper mecum es [32] nos oportet et gaudere] autem (= *a*) et gaudere oportebat (op. = *a*) quoniam hic frater tuus] quia frater tuus hic fuerat] erat.

Wäre der Text, den Hieronymus bei Abfassung jenes Briefes an Damasus benutzte, die Vorlage der Vulgata gewesen, so würde er in diesen 22 Versen an etwa 64 Stellen eingegriffen haben. Aber ich muß gestehen, daß ich gänzlich außerstande bin, mir auf der Grundlage dieses Stückes ein Bild von seiner Arbeitsweise zu machen. Zwar manche Abweichungen, z. B. gleich die beiden in 15, 12, würden als Korrektur nach dem Griechischen wohl verständlich sein, andere, wie z. B. der wiederholte Ersatz von *quoniam* durch *quia*, ließen sich aus dem Sprachgefühl erklären, aber bei der größeren Hälfte aller Differenzen wird man vergebens nach einem Grund ausschauen, der Hieronymus bestimmt haben könnte, zu ändern, und einige würden unzweifelhaft nicht Verbesserungen, sondern Verschlechterungen darstellen. Ein Vergleich jeden beliebigen Lk-Stückes von *a* mit *vg* führt zum nämlichen Ergebnis. Und es mag schon hier ausgesprochen sein, daß doch andere Altlateiner wie *ff*[2] *b* und *i* dem Text der Vulgata wesentlich näher stehen als *a*. Wenn wir bemerken, daß hier die Stellen Lk 15, 11 *habuit*, 15, 13 *congregatis* und *uiuendo*, 15, 14 *et postquam*, 15, 15 *adhaesit* und *uillam suam*, 15, 16 *quas porci manducabant*, 15, 17 *reuersus*, 15, 18 *surgam et* usw. lauten, d. h. die „Änderungen" bereits vorliegen, für die man keinen Grund erkennen kann oder die man Hieronymus nicht zutrauen darf (wie das *manducabant* 15, 16, vom Tier ausgesagt), so müßte man die Texte *ff b i* als Altlateiner ablehnen oder annehmen, daß Hieronymus verschiedene lateinische Texte nebeneinander einsah, was a priori so unwahrscheinlich ist, wie nur möglich. Jedenfalls ist aus *a* allein heraus die Form der Vulgata nicht verständlich zu machen.

Dabei ist wohl zu sehen, daß *a* und der von Hieronymus in Ep. 21 benutzte Altlateiner, so sehr sie auch, wenn man andere Prävulgatatexte neben sie hält, als Dubletten erscheinen, doch keineswegs bis aufs Wort sich decken. Es finden sich in den 22 Versen nicht weniger als 24 Abweichungen, und mehrere wichtige sind darunter. Man kann sich an dieser Tatsache klarmachen, wie undeutlich das Bild von der Arbeit des Hieronymus notwendig bleiben muß, wenn man auf einen einzigen Kodex als Vorlage angewiesen wäre. Auch wenn man *b*, der in Lk unserer Vulgata wesentlich näher steht als *a* — BURKITT hat im Journ. of theol. stud. I 134 auf *b* verwiesen — als Vorlage betrachten wollte, würde man eine Menge von Abweichungen herausarbeiten, die als Korrekturen unbegreiflich bleiben. Freilich, auch bei jedem anderen unserer Altlateiner wäre das gleiche

festzustellen. Wenn zur Zeit des Hieronymus die Dinge so lagen, daß der sachverständigste Kenner des lateinischen Evangelientextes urteilte *tot sunt paene (formae) quot codices*, so müßten wir es als einen geradezu einzigartigen Glücksfall betrachten, wenn uns die Vorlage der Vulgata noch genau in einer Hs erhalten wäre; und der Unterschied meiner Methode gegenüber den Versuchen ihrer Bestimmung durch WORDSWORTH-WHITE und SOUTER liegt wesentlich darin, daß ich darauf verzichte, die Vorlage aus einer Einzelhs herauszuholen, sie vielmehr aus mehreren Zeugen rekonstruiere.

Um einen Text als Vorlage der Vulgata darzutun, wird er drei Bedingungen erfüllen müssen:

1. er muß ein reiner Prävulgatatext sein;
2. er muß das Sprachkleid der Vulgata aufweisen;
3. die Abweichungen der Vulgata müssen als Korrektur verständlich sein.

Vor die größten Schwierigkeiten führt uns gleich die erste dieser Forderungen. Wie soll sich diese Eigenschaft erweisen lassen? Was ist uns eigentlich an rein altlateinischen Texten, von der Vulgata unberührt, erhalten? Nur zwei Evangelienhss gelten der heutigen Forschung als zweifellos einwandfreie Prävulgatatexte, *k*, der Codex Bobbiensis (saec. IV/V), mit einem so ganz und gar anders gefärbten Sprachkleid, daß er ohne weiteres als Vorlage der Vulgata ausscheidet, und der Vercellensis (*a*, saec. IV/V), der Vulgata um vieles näher stehend, aber auch als Vorlage der Vulgata, wie wir oben sahen, nicht zu begreifen. Bei anderen Texten wie *b c d e f ff*[1] *ff*[2] *g h i l p q r s t* schwankt das Urteil. Einige von ihnen, namentlich *ff*[1] *g* und *l* gelten durchweg als codices mixti, d. h. als Altlateiner, deren Text mehr oder weniger starken Vulgataeinfluß erfahren hat. Auch *ff*[2] wird von WORDSWORTH-WHITE (p. 660 f.) unter die codices mixti gerechnet; sein Herausgeber BUCHANAN (Old Latin Biblical Texts V, Oxford 1907, p. VIII) wertet ihn als unversehrten Prävulgatatext.

Überschaut man das Gesamtbild der Überlieferung, so möchte man zunächst daran verzweifeln, hier jemals zu einer leidlichen Sicherheit zu kommen. Denn nicht allein für die verschiedenen Bücher in der gleichen Hs liegt die Sache verschieden, indem z. B. *h* in Mt zum mindesten eine Fülle von Prävulgatafassung bietet, während der, übrigens von jüngerer Hand geschriebene Text der anderen Evangelien Vulgata ist, sondern selbst innerhalb der einzelnen Bücher wiederholt sich diese Erscheinung. *p*, eine junge Hs der Apg (13. Jahrh.), bietet streckenweise reine Vulgata, streckenweise einen wertvollen altlateinischen Text. *c*, ein ebenfalls junger Codex der Evangelien, birgt in den Schlußkapiteln des Lk-Evangeliums uraltes Gut, in den ersten Kapiteln des Jo-Evangeliums fast reinen Vulgata-

text. *ff*[1], die Petersburger Hs des 10. Jahrh., hat im Anfang von Mt sozusagen nur Vulgatatext, später tritt das altlateinische Element stärker hervor. Um zu erkennen, wie solche Fassungen entstanden, besitzen wir ein Schulbeispiel in *l*, dem Rehdigeranus (saec. VII/VIII). Hier räumt nämlich ein fleißiger Korrektor, der nicht allzulange nach der Niederschrift des Kodex sich ans Werk gemacht haben muß, mit den altlateinischen Lesarten gründlich auf. Dort greift er zum Messer, um die „unrichtigen" Worte so sorgsam wegzuschaben, daß man an mehreren Stellen alle Mühe hat herauszufinden, was früher da stand, hier durchstreicht er mit spitzer Feder. Bald schreibt er über den Text, bald notiert er am Rand. Seine eigene Bibel ist die Vulgata. Und es ist nun recht lehrreich zu beobachten, wo er es für nötig hielt einzugreifen und wo er die Abweichung für so belanglos erachtete, daß man sie dulden konnte. Wurde diese Hs nach vollzogener Korrektur abgeschrieben, so stand der neue Text der Vulgata um vieles näher. Der nämliche Prozeß muß sich aber auch schon in Vorgängern unseres *l* abgespielt haben, denn Mt und Mk sind tatsächlich fast schon *vg* von erster Hand. Der Kodex bietet die Evangelien in der Reihenfolge Mt Mk Lk Jo, der erst Hieronymus bei den Lateinern zum Siege verholfen, er weist die Eusebianischen Kanones auf, jene fleißige Arbeit, mit der erst Hieronymus das Abendland bekannt gemacht hat. Wir schauen also im Rehdigeranus sinnenfällig, wie aus einem Altlateiner ein Vulgatatext wird, wie die Vulgata sich immer siegreicher vorschiebt und das Alte verdrängt. Die gleichen Erscheinungen begegnen uns auch bei der Überlieferung der altlateinischen Bibelzitate in den Schriften der Kirchenväter. Durchweg sind sie, je jünger die betreffende Hs ist, um so stärker dem Wortlaut der Vulgata angenähert.

Wie soll sich unter solchen Umständen der reine Prävulgatacharakter eines Textes beweisen lassen? Wie vermeiden wir die Gefahr, das als Vulgatavorlage zu betrachten, was in Wirklichkeit nur Vulgatadecke ist? Sehe ich recht, so gibt es dafür nur zwei Wege. Der erste ist der beste, leider ist er nur selten gangbar. Altlateinischer Text liegt sicher dort vor, wo ein vor d. J. 383 arbeitender Schriftsteller die Textesfassung eines Kodex bestätigt. Wenn wir etwa feststellen, daß der Text Lk 19, 12—27 bei Lucifer v. Calaris sich sozusagen Wort für Wort mit dem Veronensis (*b*) deckt, so ist klar, daß *b* ein Altlateiner ist, und meine Theol. Quartalschr. 1922, 28 ff. geäußerte Vermutung, daß vielleicht auch bei *b* schon Vulgataeinfluß leise hineinspiele, würde ich heute nicht wiederholen. Bringt der Verfasser der Schrift De Physicis (MPL 8, 1295 ff.) das Stück Lk 2, 6—14 in einem Wortlaut, der aufs engste mit *e* verwandt ist, so erhellt daraus, daß *e* in diesem Stück ein reiner Altlateiner sein muß. Doch gilt das Urteil genau genommen immer nur

für die Stücke, zu denen Parallelen vorliegen, und würde De Phys. etwa ein Zitat aus Lk 23 bringen, so würde sein Text wahrscheinlich viel näher bei *c* als bei *e* stehen. Fälle solcher Art, daß wir etwa aus Lucifers Schriften den Nachweis erbringen können, daß der junge Codex Gigas uns einen Text der Apg gerettet hat, wie man ihn um die Mitte des 4. Jahrh. auf Sardinien las, daß der Codex Sessorianus des pseudoaugustinischen Speculum eine Textgestalt des Jakobusbriefes voraussetzt, wie der Spanier Priscillian sie benutzt, daß der Codex Usserianus (*r*) eine Fassung der Evangelien aufbewahrt hat, wie Hilarius v. Poitiers sie verwendet, sind leider nicht allzu häufig.

Eine zweite Methode, den altlateinischen Charakter eines Textes zu erweisen, besteht darin, daß man nahe verwandte Hss nebeneinander hält und daraufhin untersucht, ob sie vielleicht an den nämlichen Stellen von *vg* abweichen. Hier stehen wir an dem Punkte, von dem die vorliegende Untersuchung ihren Ausgang genommen hat. Bei einer Studie über das Evangelium Palatinum[1] ergab sich nämlich, daß *e* in dem längeren Abschnitt Lk 22, 39—24, 11 seine Eigenfarbe sozusagen völlig verloren hat und von einer fremden Schicht überdeckt ist. Der Wortlaut jener Deckschicht ist fast identisch mit dem Text des Corbeiensis (*ff*²). Diese Fassung steht der Vulgata so nahe, daß ich früher[2] der Ansicht war, *e* trage hier eine Vulgatadecke. Aber die Übereinstimmung mit *ff* beweist, daß jene Annahme irrig war, daß es sich notwendig um eine Prävulgatadecke handeln muß, denn die Übereinstimmung ist ja auch dort gegeben, wo die Vulgata anders liest. Es ist ausgeschlossen, daß beide Texte (*e* und *ff*) Vulgataeinfluß erlitten haben und dabei an genau den nämlichen Stellen davon betroffen, an den nämlichen Stellen davon frei geblieben sein sollen. Da die drei Texte *e ff vg* bereits im Evangelium Palatinum p. 44 ff. nebeneinander zum Abdruck gebracht sind, so darf hier darauf verzichtet werden; nur eine das Orthographische nicht berücksichtigende Übersicht über die Abweichungen sei zusammengestellt:

22, 39 egr.] + inde *ff*, om. *e vg*
consuet. suam *e ff*, om. suam *vg*
olivueti *e ff*, oliuarum *vg*
eum *ff*, illum *e vg*
disc. eius *e ff*, om. eius *vg*
40 peru.] *e*, + ad locum *ff vg*
41 iactum *e ff*, iactus est *vg*
42 non mea uol. sed tua fiat si uis transfert calicem istum (transfer hunc cal. *ff*) a me *e ff*, si uis transfer cal. istum a me uerumtamen non mea uoluntas sed tua fiat *vg*

[1] H. J. VOGELS, Evangelium Palatinum, Münster i. W. 1926, 44 f.
[2] Nouum testamentum graece², Düsseldorf 1922, VII.

22, 43 factus est *e*, factus *ff vg*
44 tamquam *ff*, sicut *e vg*
45 illos *e*, eos *ff vg*
46 illis *e vg*, om. *ff*
47 autem illo *e ff*, eo *vg*
ex duod. *e*, de duod. *ff vg*
adpropians osculatus est iesum *e ff*, adpropinquauit iesu ut osculaietur eum *vg*
48 dixit autem illi (+ iesus *ff*) *e ff*, iesus autem dixit ei *vg*
49 quod cum uiderent *e ff*, uidentes autem *vg*
quod fiebat *ff*, om. *e*, quod futurum erat *vg*
percutiemus *e ff*, percutimus *vg*
51 ait autem iesus *e ff*, respondens autem iesus ait *vg*
sine usque hoc *e ff*, sinite usque huc *vg*
extendens (— dit *ff*) manum suam iesus (+ et *ff*) tetigit eum et redintegrata est auris eius *e ff*, cum tetigisset auriculam eius sanauit eum *vg*
52 et ad eos qui ad se uenerant dixit (+ iesus *ff*) principibus sacerdotum et magistrat. templi et senioribus *e ff*, dixit autem ies. ad eos qui uenerant ad se principes sacerdotum et magistratus templi et seniores *vg*
existis *e vg*, uenistis *ff*
53 fuerim *e vg*, fueram *ff*
in me manum (— nus *ff*) *e ff*, manus in me *vg*
54 et comprehensum illum *e ff*, comprehendentes autem eum *vg*
in domum *e ff*, ad dom. *vg*
illum *e ff*, om. *vg*
55 cum *e*, om. *ff vg*
petrus in medio eorum sedebat *e*, sedixit et petr. in med. eorum *ff*, erat petrus in med. eorum *vg*
56 ut uidit *e ff*, cum uidisset *vg*
ancilla (— lam *ff*) *e ff*, + quaedam *vg*
intuens illum *e ff*, et eum fuisset intuita *vg*
57 de eis est qui cum ipso *e ff*, cum illo *vg*
semper *e ff*, om. *vg*
ad ille negauit ei *e ff*, at ille neg. eum *vg*
58 iterum *e ff*, om. *vg*
uidens eum alius *e ff*, al. uid. eum *vg*
uere (om. *ff*) homo *e ff*, om. *vg*
cum illo eras (+ semper *ff*) *e ff*, de illis es *vg*
petrus autem dixit *e*, qui respondit *ff*, petrus uero ait *vg*
59 non *e ff*, o homo non *vg*
ego *e ff*, om. *vg*
horae *e ff*, quasi horae *vg*

quidam *ff vg*, om. *e*
contendens dixit *e ff*, affirmabat dicens *vg*.

Wir brauchen nicht zu sehen, daß später etwa Lk 22, 61 die Texte *e* und *ff* selbst in Lesarten wie *et rememoratus est petrus uerbum domini sicut dixit illi* oder sogar in der Orthographie wie 22, 62 *conuenit praesbiterium plebis*, 23, 4 *ait autem ad principis sacerdotum* zusammengehen; die vorstehende Liste wird ihre Verwandtschaft zur Genüge dartun und lehren, wie stark beide miteinander gegen *vg* verbunden sind; und wiewohl die vereinzelten Differenzen zwischen *e* und *ff* beweisen, daß zum wenigsten an einem der beiden Texte gearbeitet worden sein muß, so ausgeschlossen ist es doch, daß die Vulgata hier im Spiele sei. Denn jener Vulgataeinfluß hätte sich auf die sachlich belanglosen Dinge erstreckt und die wichtigen Abweichungen unberücksichtigt gelassen. Wir müssen also in diesem ganzen Abschnitt Lk 22, 39—24, 11 *e* sowohl wie *ff* als reine Prävulgatatexte ansprechen. Daß *e* es war, der sein Gut hier aus einem *ff*-Text bezog, lehrt, abgesehen vom Sprachkleid[1], besonders klar der Umstand, daß sich zum Schluß des Stückes, in den Text von *e* (Lk 24, 11), eine Kapitelziffer (LXXVIIII) vom Rand her eingeschlichen hat. Hier wird eine Texteinteilung vorausgesetzt, die der Kapitulation von *ff* nahezu entspricht.

Wir könnten an Hand der vorstehenden Liste schon sofort beobachten, daß der Text *e-ff* allen Anforderungen genügt, die oben S. 17 für die Vorlage der Vulgata aufgestellt wurden, daß er genau das gleiche Sprachkleid wie die Vulgata trägt, daß sozusagen alle Abweichungen der Vulgata von *e-ff* Korrekturen nach dem Griechischen sind und unzweifelhafte Verbesserungen bringen, d. h. wir könnten aus dem *e-ff*-Text uns ein verständliches Bild von der Arbeit des Hieronymus machen. Doch sei diese Ausführung vorläufig noch zurückgestellt.

Wir haben uns früher (S. 16) davon überzeugt, wie mißlich es für uns sein würde, wenn wir zur Erkenntnis der Revisionsarbeit des Hieronymus auf eine einzige Hs mit allen ihren Zufälligkeiten angewiesen wären. Es bedeutet einen unschätzbaren Gewinn, wenn uns eine zweite zur Kontrolle zur Verfügung steht. Aber für das Stück Lk 22, 39—24, 11 liegen die Dinge noch viel günstiger, wir besitzen drei weitere Altlateiner mit gleichgefärbtem Text, den mehrfach genannten Veronensis (*b*, saec. V), den Vindobonensis (*i*, saec. V/VI, früher in Wien, jetzt in Neapel, leider nur bis 23, 10 erhalten) und den Monacensis (*q*, saec. VI/VII), für welch letzteren der Abschnitt 23, 23—35 fehlt.

Denn nicht allein in der Textesfassung, sondern selbst noch in

---

[1] Vgl. Evangelium Palatinum 53.

der Texteinteilung haben diese fünf Kodizes, die von *q* vorläufig einmal abgesehen, alle reine Prävulgatatexte sind, so vieles miteinander gemeinsam, daß sie letzlich auf ein und das nämliche Normalexemplar zurückgehen müssen. *e* und *ff* sind in zwei Spalten geschrieben, die Kolumne wird mit vorgezogenem großen Buchstaben eröffnet, und ebenso wird der Absatz innerhalb des Textes durch Ausrücken der Zeile mit vergrößertem Anfangsbuchstaben markiert. Auch *b* ist ein Zweispalter, der ebenso angeordnet ist, nur den Großbuchstaben am Kopf der Kolumne nicht aufweist. Bei *i* steht die Schrift in einer Spalte, sonst aber ist der Text ganz in der Art von *e ff* aufgemacht.

Eine Übersicht über die Texteinteilung in den drei ältesten Hss dieser Gruppe offenbart ein Maß von Übereinstimmung, das nicht zufällig sein kann.

		b	*e*	*ff*
Lk	23, 9	Interrogabat	*Punkt.*	
	23, 9*b*	Ad ipse nihil		
	23, 10	Stabant	*Punkt.*	Stabant
	23, 11	Spreuit	Spreuit	Spreuit
	23, 12	Tunc amici	Tunc amici	tunc Amici
	23, 13	Pilatus	Pilatus	Pilatus
	23, 17	Necesse	*Punkt.*	Necesse
	23, 18	Exclamauit	Exclamauit	Exclamauit
	23, 20	Iterum	Iterum	Iterum
	23, 21	Ad illi succlamabant		Ad illi subclamabant
	23, 22	Ille autem	*Punkt.*	Ille autem
	23, 23	Ad illi instabant	*Punkt.*	Ad illi instabant
	23, 24	Et pil. adiudicauit	Et pil. adiutauit	Et pil. adiudicabit
	23, 26			Susceperunt ergo iesum
	23, 26	Et cum ducerent eum	Et cum ducerent eum	Et cum ducerent eum
	23, 27	Sequebatur		Sequebatur
	23, 28	Conuersus	Conuersus	Conuersus
	23, 30			Tunc incipere dicent
	23, 32	Ducebantur	Ducebantur	Ducebantur
	23, 33	Et postquam	*Punkt.*	Et postquam
	23, 34	Jesus autem dicebat	Jesus autem dicebat	Jesus autem dicebat

Es wird keiner weiteren Ausführungen bedürfen, die Sachlage ist klar: *b e ff*, zu denen sich wie gesagt auch noch die jüngeren Kodizes *i* und *q* gesellen, sind Abkömmlinge einer einzigen Hs,

deren Wortlaut sich mit ziemlicher Sicherheit aus diesen Zeugen rekonstruieren ließe. Eine Hs dieses Typus ist, wie später zu zeigen sein wird, die Vorlage des Hieronymus gewesen.

Wir werden — das muß gegenüber meiner früheren Darstellung in der Rev. Bénéd. 1926, 128. 133 stärker betont bzw. berichtigt werden — nicht darauf ausgehen dürfen, den Archetyp aus den Zeugen *b e ff i q* zu rekonstruieren, denn wir haben keinen Grund zu der Vermutung, Hieronymus habe sich das Normalexemplar dieses Typus beschafft. Wollen wir die Vorlage der Vulgata gewinnen, so werden wir, da die Vulgata nach des Hieronymus eigenem Wort nur dort emendiert ist, wo eine den Sinn berührende Differenz (d. h. tatsächlich eine Abweichung vom Griechischen) gegeben war, immer die Sprachfarbe jener Altlateiner bevorzugen, welche die Vulgata aufweist. In der Regel ist es auch die Mehrzahl unter den Zeugen, die diesen Text bestätigt. Natürlich werden wir an den Stellen, wo die Zeugen auseinandergehen, regelmäßig die Fassung bevorzugen müssen, von der aus der Wortlaut der Vulgata sich am ungezwungensten und einfachsten erklären läßt.

Das rein Orthographische bleibt in der folgenden Rekonstruktion unberücksichtigt, um die Klarheit des Apparates nicht zu beeinträchtigen.

Lk 22, 39—24, 11 *(b e ff i q)*

22 39 Et egressus ibat secundum consuetudinem suam in mon-
tem olineti. secuti sunt autem illum et discipuli eius. 40 Et cum
peruenisset ad locum dixit illis. orate ne intretis in temptationem.
41 Et ipse auulsus est ab eis quantum iactum lapidis et positis
genibus orabat 42 dicens. pater non mea uoluntas sed tua fiat. si
uis transfer hunc calicem a me. 43 Apparuit autem illi angelus de
caelo confortans eum et factus in agonia prolixius orabat. 44 et
factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terram.
45 Et cum surrexisset ab oratione et uenisset ad discipulos suos
inuenit eos dormientes prae tristitia. 46 et ait illis. quid dormitis.
surgite orate ne intretis in temptationem. 47 Adhuc autem illo lo-
quente ecce turba et qui uocabatur iudas unus de duodecim ante-

39 egr.] + inde *ff* monte *b i q* illum] eum *ff* *om.* eius *q* 40 ad] in *b q*, *om.* ad loc. *e* 41 abulsus *e*, auolsus *b ff* iactus *i* 42 *om.* dicens *b* transfert *e* hunc. cal.] calicem istum *e* pater—a me] pater si uis transfer calicem hunc a me uerum non mea uoluntas sed tua fiat *b i q* 43 paruit *q* eum] illum *b q* factus] + est *b e i q* est prol. *b* 44 sicut] tamquam *ff* decurrentes *b e i*, decurrens *q* 45 et] + factum est *b* et inuenit *q* eos] illos *b e i q* 46 *om.* illis *ff* surg. et orate ut ne intr. *q* 47 *om.* autem *q* turbae *b i* de] ex *e q*

cedebat eos et adpropians osculatus est iesum. [48] Dixit autem illi iesus. iuda osculo filium hominis tradis. [49] quod cum uiderent hi qui circa ipsum erant dixerunt ei. domine si percutiemus in gladio. [50] et percussit unus ex illis seruum principis sacerdotum et amputauit auriculam eius dextram. [51] Ait autem iesus. sine usque hoc. et extendens manum suam iesus tetigit eum et redintegrata est auris eius. [52] Et ad eos qui ad se uenerant dixit principibus sacerdotum et magistratibus templi et senioribus. quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus. [53] cum cottidie uobiscum fuerim in templo non extendistis in me manum. sed haec est hora uestra et potestas tenebrarum. [54] et conprehensum illum duxerunt in domum principis sacerdotum. Petrus uero sequebatur illum a longe. [55] accenso autem igni in medio atrio et circumsedentibus sedebat et petrus in medio eorum. [56] quem ut uidit ancilla sedentem ad lumen intuens illum dixit. et hic de eis est qui cum ipso erat semper. [57] ad ille negauit ei dicens. mulier non noui illum. [58] Et iterum post pusillum uidens eum alius dixit. homo et tu cum illo eras semper. qui respondit. non sum ego. [59] Et interuallo facto horae unius alius contendens dixit. uere et hic cum illo erat nam et galilaeus est. [60] Et ait petrus. homo nescio quid dicas. et continuo adhuc illo loquente cantauit gallus. [61] et conuersus dominus respexit petrum et rememoratus est petrus uerbum domini sicut dixit illi. priusquam gallus cantet ter me negabis. [63] Et uiri qui tenebant eum inludebant eum [64] et uelauerunt eum et percutiebant eum et interrogabant eum dicentes. profetiza quis est qui te per-

---

[47] adpropians iesu osculari eum *q* *fin.*] + hoc enim signum dederat eis dicens quemcumque osculatus fuero hic est tenete eum *b* [48] *om.* iesus *e* osculum *q* [49] uiderent] + eum *b* erant] + quod fiebat *ff* *om.* ei *iq* si] uis *b* percut.] + eum *b* [51] respondens autem iesus dixit *bq* sine — hoc] dimitte eum *b*, sinite *q* extendit m. s. i. et tet. *ff*, et tetigit aurem (tangens auriculam *q*) eius et (*om. q*) sanauit eum *bq*, *om.* et extend. — auris eius *biq* [52] *inc.* ait (dixit *i*) autem (+ illi *i*) iesus sine usque (+ ad *i*) hoc et ad eos *etc.* *bi*, et dixit ies. ad eos qui uenerunt ad eum a principibus sac. *q* existis] uenistis *ff* [53] manus *bffq* est] erit *ff* haec hora est *b* *fin.*] + et extendens manum suam. iesus tetigit eum et redintegrata est auris eius *i* [54] illum 2°] eum *iq* [55] et (*om. i*) cum circumsed. *eq* sedixit *ff*, petr. in med. eor. sed. *e* [56] *om.* quem *i* ut] cum *bq* *om.* est *b* erant *biq* [57] ei] et *i* (?), *om. b* [58] alia *bq* *om.* semper *e* qui resp.] petrus autem dixit *e* [59] alius] + quidam *e* [60] *inc.* petrus autem dixit *q* quid] quod *ff* *om.* adhuc *ff* illo] eo *ff* gallus cantabit *b* [61] et 1°] tunc *b* uerborum *i* neg.] + hodie *b* (+ nosse *ff*) *fin.*] + et exiens foris petrus fleuit amarissimae *q* [63] eum 1°] illum *iff*, iesum *q* eum 2°] illum *e*, faciem eius *q* [64] *om.* et uelau. — interr. eum *b*, *om.* et uel. — percut. eum *e*, *om.* et interr. eum *q* prof.] + dic nobis *b*, + nobis *i* *om.* quis est *ff*

cussit. 65 et alia multa blasphemantes dicebant ad eum. 66 Et ut factus est dies conuenit praesbiterium plebis et principes sacerdotum et scribae et duxerunt illum in concilium suum et interrogabant eum 67 dicentes. si tu es christus dic nobis. Et ait illis. si uobis dixero non creditis mihi. 68 si interrogauero non respondetis mihi neque dimittetis. 69 ex hoc autem erit filius hominis sedens ad dextris uirtutis dei. 70 Et dixerunt omnes. tu ergo es filius dei. ait autem illis. uos dicitis quod ego sum. 71 Ad illi dixerunt. quid adhuc desideramus testimonium. audiuimus enim de ore ipsius. 23 1 Et surgens omnis multitudo duxerunt illum ad pilatum. 2 Coeperunt autem accusare illum dicentes. hunc inuenimus subuertentem gentem nostram et soluentem legem nostram et profetas et prohibentem tributa dari caesari et dicentem se christum regem esse. 3 Pilatus autem audiens interrogauit eum dicens. tu es rex iudaeorum. Ad ille respondens ait. tu dicis. 4 Ait autem pilatus ad principes sacerdotum et turbas. nihil inuenio causae in hoc homine. 5 Ad illi inualescebant dicentes. commouet populum per uniuersam iudaeam incipiens a galilaea usque huc. 6 Pilatus autem audiens galilaeam interrogauit si a galilaea homo esset. 7 et ut cognouit quod de herodis potestatem est misit illum ad herodem qui hierosolymis erat illis diebus. 8 Herodes autem uiso iesu gauisus est ualde. erat enim cupiens illum uidere ex multo tempore eo quod audiret multa de illo et sperabat signum aliquod uidere ab eo fieri. 9 interrogabat autem illum multis sermonibus. ad ipse nihil illi respondebat. 10 Stabant etiam principes sacerdotum et scribae constanter accusantes eum. 11 Spreuit autem illum herodes cum exercitibus suis et inlusit et indutum illum ueste alba remisit illum ad pilatum. 12 Tunc amici facti sunt herodes et pilatus ipsa die. nam antea inimici fuerant ad inuicem. 13 Pilatus autem

---

65 ad] in *q* et alia mittebant in eum blasphemantes *b* 66 *om.* ut *iq** presbyt., *q* et dixerunt ad illum in conc. *i* 67 *om.* et *b* ait] dixit *q* illis] + iesus *e* *om.* mihi *bq* interr.] + uos *ff* 68 *om.* si interr. — mihi *e* demittitis *e*, + mihi *i* 69 *inc.* amodo autem filius hominis sedebit a dextr. *b* ad dextram *e* *om.* dei *e* 70 ergo (ego *q*) tu *ff*, *om.* ergo *e* *om.* quod ego sum *i* 71 test. ipsi enim audiu. *ffq* 23 1 exurgens *bq* omnes *be* mult.] + illorum *bffiq* illum] eum *eiq* 2 gentem] plebem *q* tributam *ff* dare *eff* chr. esse rege *ff* 3 eum] autem *e* 4 ait] dixit *i* causa *ffq* hominem *b* 5 pop.] + docens *ff* in uniuersa iudea *ff* huc] hoc *bei*, + et filios nostros et uxores auertit a nobis non enim baptizantur sicut et nos nec se mundant *e* 6 essit *e* 7 ut] + quod *ff* potestate *b*, potesta *q* in hieros. *bq* in illis dieb. *bq* 8 audirit *e* 9 *om.* autem *q* illum] eum *bq* ad ipse] ipse autem *i* illi] ei *b*, *om.* *eq* 10 etiam] autem *ff* *deficit i!* 11 exercito suo *q* uestem albam *ff* *om.* illum 2° *ff* 12 ante *bffq* fuerunt *ffq*

conuocatis principibus sacerdotum et magistratibus plebis [14] dixit ad illos. optulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum. et ecce ego coram uobis interrogans nullam causam inuenio in hoc homine ex his quibus eum accusatis. [15] sed neque herodes. nam remisi uos ad illum et ecce nihil dignum morte actum est illi. [16] emendatum ergo illum dimittam. [17] Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum unum. [18] Exclamauit autem simul uniuersa turba dicens. tolle hunc et dimitte nobis barabban. [19] qui erat propter seditionem quandam factam in ciuitatem et homicidium missus in carcerem. [20] Iterum autem pilatus locutus est ad illos uolens dimittere iesum. [21] Ad illi succlamabant dicentes crucifige illum. [22] Ille autem tertio dixit ad illos. quid enim mali fecit iste. nullam enim causam mortis inuenio in eo. corripiam ergo illum et dimittam. [23] Ad illi instabant uocibus magnis postulantes ut crucifigeretur et inualescebant uoces eorum. [24] Et pilatus adiudicauit fieri petitionem ipsorum. [25] dimisit autem illis eum qui propter homicidium et seditionem missus fuerat in carcerem. iesum uero tradidit uoluntati eorum. [26] Et cum ducerent eum simonem quendam cyrinensem uenientem de uillam adprehenderunt eum et inposuerunt illi crucem portare post iesum. [27] Sequebatur autem illum multitudo populi et mulierum quae plangebant et lamentabant. [28] Conuersus autem ad illas iesus dixit. filiae istrahelitae nolite flere me sed uos ipsas flete et filios uestros. [29] quoniam uenient dies in quibus dicent beatae steriles et uentres qui non genuerunt et ubera quae non nutrierunt. [30] tunc incipient dicere montibus. cadite super nos et collibus operite nos. [31] quia si in udo ligno haec faciunt in arido quid fiet. [32] Ducebantur autem et alii duo latrones cum illo ut crucifigerentur. [33] Et postquam uenerunt in locum qui uocatur caluariae ibi crucifixerunt

---

13 principes *q* *om.* plebis *q* 14 hunc hom. mihi *ff* in hominem *e ff* (+ isto *ff*) de quibus adcusatis eum *ff* 15 misi *b q* *om.* et *ff* dignum] regnum *e* 16 emendabo ergo eum (autem illum *q*) et dim. *b q* 17 necessitatem *q* habuit *b* eis] illis *b q* per diem fest.] secundum consuetudinem *b* per diem fest. dimittere illis unum uinctum *q* 18 *om.* simul *ff* barabbam *b ff* 19 ciuitate *b q* carcere *q* 21 crucefige crucefige *q* 22 male *ff q* *om.* enim *ff* eo] illo *e ff* 23 23–35 *hiat q!* 25 uoluntatem *e* *fin.*] + susceperunt ergo iesum et portans sibi crucem ducebatur *ff* 26 eum 2⁰] + inuenerunt *e* cyren. *e* uilla *b* *om.* eum 2⁰ *b* 27 *inc.* et sequ. etiam *e* 28 istrahel *ff*, istrahelitae et *b* 29 beata *e* sterelis *ff* qui] quae *b*, que *ff* gen.] pepererunt *e* 30 incipere dicent *ff* cadete *e* 31 udo] humido *ff* faciunt] fiunt *b* 32 *om.* et *b* *om.* alii *e* 33 in] ad *ff* uocabatur *e*, dicitur *ff* calu.] + et *ff*

eum et latrones unus ad dextram et alius ad sinistram. 34 Iesus
autem dicebat. pater dimitte illis non enim sciunt quid faciunt.
Diuidentes etiam uestimenta eius miserunt sortes. 35 Et stabat
populus expectans. et deridebant illum principes dicentes. alios
saluos fecit. nunc se saluum faciat si hic est christus dei electus.
36 deludebant autem illum et milites accedentes et acetum offere-
bant illi 37 dicentes. tu es rex iudaeorum. libera te. 38 erat autem
superscriptio inscripta super illum litteris graecis et latinis et he-
breicis. hic est rex iudaeorum. 39 Unus etiam de pendentibus latro-
nibus blasfemabat eum dicens. nonne tu es christus. libera te et
nos. 40 Respondens autem alter increpabat illum dicens. nec times
deum quod in eadem damnationem es. 41 et nos quidem iuste.
nam digna factis recipimus. hic uero nihil mali gessit. 42 et dicebat
ad iesum. domine memor esto mei cum ueneris in regnum tuum.
43 Et dixit illi iesus. amen dico tibi. hodie mecum eris in para-
diso. 44 Et erat fere hora sexta et tenebrae factae sunt in uniuersa
terra usque in horam nonam. 45 et obscuratus est sol et uelum
templi scissum est medium. 46 Et clamans uoce magna iesus. pater
in manus tuas commendo spiritum meum. et haec dicens tradidit
spiritum. 47 Uidens autem centurio et qui cum eo erant quod fiebat
magnificabant deum dicentes. uere hic homo iustus erat. 48 Et
omnis turba qui simul erant ad spectaculum istud qui uidebant
quae fiebant percutientes pectora sua reuertebantur. 49 Stabant
autem omnes noti eius a longe et mulieres quae secutae erant illum
a galilaea haec uidentes. 50 Et ecce uir nomine ioseph qui erat
decurio bonus et iustus 51 hic non consenserat concilio et actibus
eorum ab arimatia ciuitate iudaeae qui expectabat regnum dei.

---

33 latr. cum eo unum ad dextra et alium ad sinistra *b* alius] alium *e* 34 non en. sciunt] nesciunt *b* faciant *b*, faciam *ff* *om.* diuid. — sortes *b* 35 illum] eum *ff* electus dei *ff*, *om.* elect. *e* 36 illum] eum *bq* *om.* accedentes *q* 37 dicent.] + si *q* te] + ipsum *q* 38 et erat *bq* scripta *eff* *om.* et 1⁰ *b* *om.* latinis *ff* habraicis *e*, haebreicis *b* rex iud. hic est *eff* 39 blasphemauit *e* eum] illum *e*, *om.* *ff* nonne] si *q*, *om.* nonne — nos *e* libera te] salua temetipsum *bq* 40 illum] eum *q* deum] + tu *bq* quid in eademnationem *e* est *ff* 41 iuste] + haec patimur *b* factis] + nostris *b* recepimus *be* male *q* 42 dixit *b* memor esto mei domine quando uenies in regno tuo *bq* 43 illi] ei *bq* tibi] + quia *b* parad.] + patris *e* 44 sexta] + diei *b* nonam horam *bq*, nona hora *e* 45 *om.* et 1⁰ *be* *om.* est 2⁰ *e* 46 *om.* et 1⁰ *b* ies. magna dixit pater *ff*, ies.] + dixit *q* hoc *beq* trad.] emisit *bq*, reddidit *e* 47 *om.* et qui — erant *bq* magnificabat *q*, magnificat *b* dicens *bq*, *om.* *e* homo hic *b* 48 qui] quae *ff* erant] aderant *bq* qui uid.] uidentes *q* quod fiebat *e* 49 longe] + uidentes *q* mul.] + que ibi erant *ff* erant] fuerant *b* 51 erat consensus *ff* consilio *q* ciuitates *b* (?) *ff* qui] + et ipse *ff*, + etiam *q* expectabant *e*

52 hic accessit ad pilatum et petit corpus iesu. 53 et depositum inuoluit in sindonem et posuit eum in monumento exciso in quo nondum quisquam positus erat. 54 Et dies erat cenapurae et sabbatum inlucescebat. 55 subsecutae autem duae mulieres quae cum ipso uenerant de galilaea uiderunt monumentum et quemadmodum positum erat corpus eius. 56 et reuertentes parauerunt aromata et unguenta et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum. 24 1 una autem sabbati uenerunt ualde tempore ad monumentum portantes quae parauerant. 2 et inuenerunt lapidem reuolutum a monumento. 3 ingressae autem non inuenerunt corpus. 4 Et factum est dum mente consternatae essent de isto et ecce duo uiri steterunt secus illas in ueste fulgente. 5 Cum timerent autem et declinarent uultum in terram dixerunt ad illas. quid quaeritis uiuentem cum mortuis. 6 rememoramini qualiter locutus est uobis cum adhuc in galilaea esset 7 dicens. quia oportet filium hominis tradi in manus hominum et crucifigi et die tertia resurgere. 8 et rememoratae sunt uerborum horum. 9 Et regressae renuntiauerunt haec omnia illis undecim et ceteris omnibus. 10 Erat autem maria magdalenae et iohanna et maria iacobi et ceterae quae cum ipsis fuerant. haec dicebant ad apostolos. 11 et uisa sunt ante illos sicut deliramentum uerba ista et non credebant illis.

---

53 deponens illum inuol. *b*, depos.] + illum *q*, inuol.] + illum *ff* sendone nouam *b*, sindone *e* *om.* eum *e* fuerat *b* 54 erant *b* cenae purae *q*, cena pura *ff* 55 subs.] + sunt *ff* 56 aromatam *ff* *om.* et 3⁰ *ff* 24 1 una] prima *q* temp.] deluculo *ff* parauerunt *ffq* (+ unguenta et quidam cum ipsis) 2 *om.* a monum. *b* 3 corpus] + domini iesu *q* 4 constern. sunt *eq*, contristarentur *ff* isto] facto *b* *om.* et 2⁰ *ff* fulgenti *q*, splendida *ff* 5 mortuis] + non est hic sed surrexit *q* 6 est] sit *ff* uobiscum cum *b* 7 hom.] + peccatorum *q* tertia die *effq* 8 rememorati *q* horum] eius *q* 9 regr.] + a monumento *q* nuntiauerunt *ff* undec.] + discipulis *e* 10 *om.* erat autem *e* magdalene *b* 11 uisa] uisse *q* delibram. *b* *fin.*] + LXXVIIII *e*.

Mustert man den Apparat durch, so zeigt er ohne weiteres, daß hier *b e ff i* reine Prävulgatatexte sind; bei *q* kann man daran zweifeln. Denn in den Sonderlesarten 22, 39 om. *eius*, 22, 47 om. *autem*, 22, 51 *sinite*, 22, 65 *in*, 23, 11 *exercito suo*, 23, 21 + *crucefige*, 23, 37 + *si*, 23, 39 *si*, 23, 51 *consilio*, 24, 3 + *domini iesu*, 24, 4 *fulgenti*, 24, 5 + *non est hic sed surrexit*, 24, 7 + *peccatorum*, 24, 8 *eius*, 24, 9 + *a monumento* trifft *q* mit *vg* zusammen, und es wird einer eigenen Untersuchung bedürfen, ob hier Vulgataeinfluß vorliegt. Stellen wir einstweilen fest, daß ein solcher Einfluß, wenn er überhaupt gegeben ist, in diesem Abschnitt sich auf die angeführten Stellen beschränkt hat, d. h. jedenfalls nur minimal sein kann. Der

Apparat lehrt weiter, daß die stärksten Stützen des Textes *e* und *ff* sind; man findet sie nur 23, 2 *(dare)*, 23, 14 *(hominem)*, 23, 22 *(illo)*, 23, 38 *(scripta* und *rex iud. hic est)* allein nebeneinander verzeichnet. Am weitesten von dem rekonstruierten Text entfernt sich der *q* näher stehende *b*, der allerhand Sondergut bringt und in 22, 51. 52 zwei Fassungen nebeneinander bietet *(Respondens autem iesus dixit dimitte eum et tetigit aurem eius et sanauit eum. Ait autem iesus. sine usque hoc. et ad eos qui ad se uenerant)*. Hier ist *dimitte* eine Übersetzung für ἔα, der dann in *sine* eine weitere folgt, und daß nur die zweite das Heimatrecht in dem Typ *b e ff i q* besitzt, zeigt das merkwürdige Zusammentreffen der Hss in der Lesart *Et ad eos qui ad se uenerant dixit principibus sacerdotum et magistratibus templi et senioribus*. Auch die übrigen Hss gehen gelegentlich ihre eigenen Wege und bekunden in Fassungen wie 22, 46 *ut ne intretis* q, 22, 49 *quod cum uiderent hi qui circa ipsum erant quod fiebat* ff, 23, 13 *conuocatis principes sacerdotum et magistratibus* q, 23, 33 *unus ad dextram et alium ad sinistram* e, daß sie durch Berührung mit fremden Formen gelitten haben, aber durchweg haben doch sämtliche fünf Hss mit bemerkenswerter Treue die ursprüngliche Form des Typus beibehalten. Daß sie selbst in Lesarten wie 22, 41 *quantum iactum lapidis*, 22, 61 *rememoratus est petrus uerbum domini sicut dixit illi*, 22, 66 *conuenit praesbiterium plebis*, 23, 7 *cognouit quod de herodis potestatem est*, 23, 19 *factam in ciuitatem*, 23, 26 *uenientem de uillam*, 23, 40 *in eadem damnationem* entweder alle oder wenigstens in der Mehrzahl miteinander übereinstimmen, ist besonders auffällig und bestätigt die These, daß jene fünf Hss in diesem Abschnitt Abkömmlinge eines einzigen Kodex sind.

Wir werden uns nicht verhehlen, daß die Vorlage der Vulgata keineswegs bis aufs Wort genau zu ermitteln ist. Ob sie Lk 22, 43 mit *b e i q: factus est* bot oder mit *ff: factus*, ist unmöglich zu sagen; und wer darauf bestehen will, daß sie 22, 44 mit *b e i: decurrentes* hatte, nicht mit *ff: decurrentis*, dem werden wir nicht widersprechen. Selbstverständlich ist die Rekonstruktion nur eine annähernde. Unsere Methode besteht ja gerade darin, daß wir einen Weg weisen, um von den Zufälligkeiten der Einzelhss fortzukommen, um das ihnen Gemeinsame herauszuarbeiten. Nur darum haben wir zu *e-ff* noch drei weitere Hss hinzugezogen, um ein Urteil zu gewinnen, ob die Lesarten von *ff:* 22, 39 + *inde, eum* (statt *illum*), 22, 44 *tamquam* (statt *sicut*), 22, 46 om. *illis* usw. Sondergut sind oder nicht; ob die Lesarten von *e:* 22, 40 om. *ad locum*, 22, 48 om. *iesus*, 22, 58 om. *semper* der Form *e-ff* zuzuweisen sind oder nicht. Klar ist aber auf der anderen Seite, daß die Vorlage der Vulgata, wenn anders Hieronymus nur eine einzige lateinische Hs zugrunde

legte, ihre Sonderlesarten gehabt haben muß. Diese Sonderlesarten sind uns natürlich nicht faßbar.

Offenkundig hat Hieronymus eine Hs des Typus, den *e-ff (b i q)* in diesem Stück repräsentieren, benutzt. Denn die Vulgata lehnt sich auf Schritt und Tritt dieser Vorlage an, hat genau das nämliche Sprachkleid. Bietet die Vorlage *dixit*, so hat auch Hieronymus *dixit*, liest sie *ait*, so kehrt das in der Vulgata wieder. Wo δέ mit *autem* übertragen wird, bietet auch Hieronymus *autem*, hat die Vorlage *uero*, so behält *vg* diese Vokabel bei, bevorzugt die Vorlage *at*, so bleibt *vg* ihr treu.

Ist es richtig, daß der oben hergestellte Text annähernd die Vorlage der Vulgata wiedergibt, so haben wir in folgenden Lesarten mit größerer oder geringerer Wahrscheinlichkeit die Feder des Hieronymus zu erkennen:

1. 22, 39 *om.* suam
2. 22, 39 oliueti] oliuarum
3. 22, 39 *om.* eius
4. 22, 41 iactum] iactus est
5. 22, 42 pater non mea uoluntas sed tua fiat si uis transfer hunc calicem a me] pater si uis transfer calicem istum a me. uerum tamen non mea uoluntas sed tua fiat
6. 22, 47 autem illo] eo
7. 22, 47 adpropians osculatus est iesum] adpropinquauit iesu ut oscularetur eum
8. 22, 48 dixit autem illi iesus] iesus autem dixit ei
9. 22, 49 quod cum uiderent] uidentes autem
10. 22, 49 erant] + quod futurum erat
11. 22, 49 percutiemus] percutimus
12. 22, 51 ait autem iesus] respondens autem iesus ait
13. 22, 51 sine] sinite
14. 22, 51 hoc] huc
15. 22, 51 et extendens manum suam iesus tetigit eum et redintegrata est auris eius] et cum tetigisset auriculam eius sanauit eum
16. 22, 52 et ad eos qui ad se uenerant dixit principibus sacerdotum et magistratibus templi et senioribus] dixit autem iesus ad eos qui uenerant ad se principes sac. et magistratus templi et seniores
17. 22, 53 in me manum] manus in me
18. 22, 54 et conprehensum illum] comprehendentes autem eum
19. 22, 54 in dom.] ad domum
20. 22, 54 *om.* illum
21. 22, 55 sedebat et] illis erat

22. 22, 56 ut uidit] cum uidisset
23. 22, 56 ancilla] + quaedam
24. 22, 56 intuens illum] et eum fuisset intuita
25. 22, 56 de eis est qui cum ipso erat semper] cum illo erat
26. 22, 57 ei] eum
27. 22, 58 *om.* iterum
28. 22, 58 uidens eum alius] alius uidens eum
29. 22, 58 *om.* homo
30. 22, 58 cum illo eras semper] de illis es
31. 22, 58 qui respondit] petrus uero ait
32. 22, 58 respond.] + o homo
33. 22, 58 *om.* ego
34. 22, 59 facto] + quasi
35. 22, 59 alius] + quidam
36. 22, 59 contendens dixit] affirmabat dicens
37. 22, 60 dicas] dicis
38. 22, 61 rememoratus] recordatus
39. 22, 61 uerbum] uerbi
40. 22, 61 *om.* illi
41. 22, 61 illi] + quia
42. 22, 61 *fin.*] + et egressus foras petrus fleuit amare
43. 22, 63 inl. eum] inl. ei
44. 22, 63 eum] + caedentes
45. 22, 64 perc. eum] perc. faciem eius
46. 22, 65 ad eum] in eum
47. 22, 66 conuenit praesbiterium] conuenerunt seniores
48. 22, 66 *om.* et interrogabant eum
49. 22, 67 creditis] credetis
50. 22, 68 si] + autem et
51. 22, 68 respondetis] respondebitis
52. 22, 69 ad dextris] a dextris
53. 22, 70 et dixerunt] dixerunt autem
54. 22, 70 ait autem illis] qui ait
55. 22, 70 quod] quia
56. 22, 71 audiuimus enim] ipsi enim audiuimus
57. 22, 71 ipsius] eius
58. 23, 1 mult.] + eorum
59. 23, 2 *om.* et solu. leg. nostr. et profetas
60. 23, 3 *om.* audiens
61. 23, 5 populum] + docens
62. 23, 5 iudaeam] + et
63. 23, 6 a galilaea homo] homo galilaeus
64. 23, 7 potestatem est] potestate esset
65. 23, 7 misit] remisit

66. 23, 7 illum] eum
67. 23, 7 qui] + et ipse
68. 23, 8 illum uidere ex multo tempore] ex multo tempore uidere eum
69. 23, 11 excercitibus suis] exercitu suo
70. 23, 11 et indutum illum] indutum
71. 23, 11 remisit illum] et remisit
72. 23, 12 tunc amici facti sunt] et facti sunt amici
73. 23, 12 pilatus] + in
74. 23, 12 fuerant] erant
75. 23, 13 plebis] et plebe
76. 23, 14 inuenio] inueni
77. 23, 14 hoc homine] homine isto
78. 23, 14 ex his] + in
79. 23, 15 illi] ei
80. 23, 19 ciuitatem] ciuitate
81. 23, 20 crucifige] + crucifige
82. 23, 22 *om.* enim 2⁰
83. 23, 24 ipsorum] eorum
84. 23, 25 carc.] + quem petebant
85. 23, 26 simonem quendam cyr. uen. de uillam adprehenderunt] adpr. sim. quend. cyr. uen. de uilla
86. 23, 27 multitudo] multa turba
87. 23, 27 lamentabant] lamentabantur eum
88. 23, 28 istrahelitae] hierusalem
89. 23, 28 flere] + super
90. 23, 28 sed] + super
91. 23, 28 et] + super
92. 23, 29 quoniam] + ecce
93. 23, 29 nutrierunt] lactauerunt
94. 23, 31 udo] uiridi
95. 23, 32 latrones] nequam
96. 23, 32 illo] eo
97. 23, 32 crucifigerentur] interficerentur
98. 23, 33 unus ad dextram] unum a dextris
99. 23, 33 alius ad sinistram] alterum a sinistris
100. 23, 34 etiam] uero
101. 23, 35 expectans] spectans
102. 23, 35 principes] + cum eis
103. 23, 35 *om.* nunc
104. 23, 36 deludebant autem illum] inludebant autem ei
105. 23, 36 offerebant] offerentes
106. 23, 37 dicentes] + si
107. 23, 37 libera te] saluum te fac

108. 23, 38 autem] + et
109. 23, 39 etiam] autem
110. 23, 39 pendentibus] his qui pendebant
111. 23, 39 nonne] si
112. 23, 39 libera te] saluum fac temet ipsum
113. 23, 40 nec] neque tu
114. 23, 40 damnationem] damnatione
115. 23, 42 memor esto] memento
116. 23, 44 et erat] erat autem
117. 23, 46 iesus] + ait
118. 23, 46 tradidit spiritum] exspirauit
119. 23, 47 *om.* et qui cum eo erant
120. 23, 47 fiebat] factum fuerat
121. 23, 47 magnificabant] glorificauit
122. 23, 47 dicentes] dicens
123. 23, 48 turba] + eorum
124. 23, 48 erant] aderant
125. 23, 48 qui 2⁰] et
126. 23, 49 illum] eum
127. 23, 50 decurio] + uir
128. 23, 51 concilio] consilio
130. 23, 51 expectabat] + et ipse
131. 23, 52 petit] petiit
132. 23, 53 in sindonem] sindone
133. 23, 53 erat] fuerat
134. 23, 54 cenapurae] parasceues
135. 23, 55 *om.* duae
136. 24, 1 uenerunt ualde tempore] ualde diluculo uenerunt
137. 24, 1 parau.] + aromata
138. 24, 3 ingressae autem] et ingressae
139. 24, 3 corpus] + domini iesu
140. 24, 4 *om.* et 2⁰
141. 24, 4 fulgente] fulgenti
142. 24, 5 mortuis] + non est hic sed surrexit
143. 24, 6 rememoramini] recordamini
144. 24, 7 hominum] + peccatorum
145. 24, 8 rememoratae] recordatae
146. 24, 8 horum] eius
147. 24, 9 regr.] + a monumento
148. 24, 9 renuntiauerunt] nuntiauerunt
149. 24, 10 ipsis fuerant] eis erant
150. 24, 10 haec dic. ad ap.] quae dic. ad ap. haec

*

Diese Abweichungen, von denen etwas mehr als 20 im Durchschnitt auf die Seite in WHITEs kleiner Ausgabe der englischen Vulgata entfallen, sind als Korrekturen sozusagen restlos verständlich, und darin liegt der entscheidende Beweis, daß die Rekonstruktion im wesentlichen geglückt sein muß.

Auffallend gering ist zunächst die Zahl der Lesarten, in denen eine andere lateinische Vokabel erscheint, und auch unter dieser kleinen Schar läßt sich das meiste als Änderung des Hieronymus wohl begreifen. Man versteht ohne weiteres, daß (134) der altertümliche Ausdruck *cenapurae* in *parasceues* verwandelt, daß (47) *praesbiterium* durch *seniores*, daß (107, 112) *liberare* durch *saluum facere* ersetzt wird. Auch das wird nicht wundernehmen, daß *etiam* (100, 109) durch *uero* bzw. *autem* verdrängt wird, während es an der Stelle 23, 10 unberührt bleibt. Schwerer erklärt es sich, daß (55) *quod* durch *quia* ersetzt ist, wo es doch z. B. 23, 7 stehen bleibt; aber wir werden später auf ein halbes Hundert Stellen stoßen, wo die gleiche Erscheinung vorliegt, während die Rekonstruktion der Vorlage nur ein einziges Mal (Mt 27, 3) das Umgekehrte — Hieronymus soll das *quia* der Vorlage durch *quod* ersetzt haben — zu fordern scheint. Bemerkenswert ist die starke Bevorzugung von *is* vor *ille* und *ipse* (6, 57, 58 [?], 66, 79, 83, 96, 126), wo *ille* und *ipse* doch an so zahlreichen Stellen nicht beanstandet werden; immerhin lehren Änderungen wie 7, 8, 18, 24, 68, 104, 146, 149 (dagegen spräche 21 und 25), daß Hieronymus es ist, der diese Vorliebe für *is* bekundet, wir also keinen Anlaß haben, die Formen von *is* schon in der Vorlage zu vermuten. Wir werden uns später davon überzeugen, daß er Mt 1, 19 aus *illam dimittere: dimittere eam,* Mt 3, 6 aus *ab illo in iordanen: in iordane ab eo,* Mt 5, 25 aus *cum illo in uia: in uia cum eo* macht usw., aber kaum einmal dem Fall begegnen, wo ein *is* der Vorlage in *ille* abgewandelt worden zu sein scheint.

Konsequent ist die Vulgata im Ersatz von *rememorari* durch *recordari,* denn an allen drei Stellen (38, 143, 145) wird die Vorlage so geändert, und es mag daran erinnert werden, daß die Vulgata *rememorari* überhaupt nur dreimal (1 Reg. 17, 18; Ps. 77, 35; Hebr. 10, 32) bietet, während *recordari* mehr als 130 mal dort erscheint. Daß Hieronymus es war, der hier die eine Vokabel mit der andern vertauschte, wird uns um vieles sicherer werden, wenn die Rekonstruktion der Vorlage für acht weitere Stellen (Mt 5, 23; 16, 9; 26, 75; 27, 63; Mk 8, 18; 14, 72; Jo 2, 17; 2, 22) *rememorari* ergibt und die Vulgata statt dessen beharrlich *recordari* verwendet[1].

[1] Vgl. A. ALLGEIER, Vergleichende Untersuchungen zum Sprachgebrauch der lateinischen Übersetzungen des Psalters und der Evangelien, Zeitschr. f. d. alttest. Wissenschaft 1928, 41 ff.

Gebraucht *vg* bei Lk 23, 42 an Stelle von *memor esto* die Vokabel *memento*, so ist das vielleicht nur aus dem Streben nach Annäherung an das griech. μνήσθητι zu erklären, so wie etwa auch Mk 10, 42 an Stelle von *indigne ferre* (ἀγανακτεῖν) ein *indignari* tritt. — Erscheint (2) statt *oliueti* das Wort *oliuarum*, so liegt auch hier eine wörtlichere Übertragung von τῶν ἐλαιῶν vor. Die Bezeichnung *mons oliuarum* ist zwar schon den Altlateinern bekannt, aber auch Mk 11, 1; 13, 3; 14, 26 scheint Hieronymus an Stelle von *oliueti: oliuarum* eingesetzt zu haben; hier werden wir freilich weniger zuversichtlich sein angesichts der Tatsache, daß Mt 21, 1; 24, 3; 26, 30; [Lk 19, 29]; Lk 19, 37; [Lk 21, 37]; Jo 8, 1 das Wort *oliueti* unberührt bleibt. — *glorificare* (121) bevorzugt Hieronymus auch anderwärts vor *magnificare*, doch neige ich zu der Annahme hin, daß dieses Wort schon von der Vorlage geboten ward[1]. — Wichtiger ist wieder (7) der Ersatz von *adpropiare* durch *adpropinquare*, denn die Vokabel *adpropiare* ist im ganzen NT der Vulgata nur an drei Stellen (Lk 10, 34; 12, 33; Apg 23, 15) zu belegen, während *adpropinquare* nach der Konkordanz 37 mal vertreten ist. Gerade in den unserer Vulgata verwandten Altlateinern aber ist *adpropiare* sehr häufig. Die Rekonstruktion der Vorlage ergibt dieses Wort wenigstens für Mk 1, 15; Lk 7, 12; 10, 9; 10, 11; 15, 25; 19, 37; 19, 41; 21, 20; 21, 28; 22, 1; 24, 28; überall ist es durch *adpropinquare* ersetzt. Lk 24, 15 gebraucht Hieronymus selbst *adpropinquare*. Nur für Lk 10, 34 ergibt die Rekonstruktion eine Vorlage, in die erst Hieronymus das Wort *adpropians* eingefügt hätte; wir werden uns im Hinblick auf die zwölf anderen Stellen sehr bedenken, ob wir das Wort seiner Feder zuweisen wollen.

Weisen wir noch darauf hin, daß Hieronymus in den Fällen 14, 39, 52, 64, 80, 114, 141 die Vorlage von einem Vulgarismus befreit, daß er in 4, 43, 47, 74, 78, 94, 99, 104 (vgl. 43), 110, 123, 133 den sprachlichen Ausdruck geglättet hat, so ist bereits alles erwähnt, was Sprache und Sprachkleid betrifft. Da die Vulgata sich im übrigen getreulich der Vorlage anpaßt und das *quae ne multum a lectionis latinae consuetudine discreparent, ita calamo temperauimus ut, his tantum quae sensum uidebantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant* durchaus bestätigt, so ist damit dargetan, was ja auch ohnedem schon als ganz wahrscheinlich vermutet werden mußte, daß Hieronymus nicht mehrere, sondern eine einzige lateinische Hs, und zwar keine uralte, sondern eine seiner Zeit angehörige zugrunde legte.

Die große Masse der Änderungen will die lateinische Bibel in Einklang bringen mit der griechischen Überlieferung, die einheitlich

---

[1] Vgl. ALLGEIER, a. a. O. 44 ff.

ist in den Fällen 1, 8, 9, 12, 13, 16, 17, 18, 22, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 32, 33, 35, 36, 42, 48, 49, 51, 53, 59, 60, 65, 67, 72, 73, 84, 85, 86, 87, 88, 95, 97, 98, 101, 103, 113, 117, 118, 119, 120, 122, 128, 131, 146, 148, 149. Gegen eine sehr schwache Überlieferung — meistens den Cantabrigiensis und seine Trabanten — entscheidet sich Hieronymus in 5, 7, 10, 15, 20, 21, 23, 27, 31, 34, 41, 44, 46, 56, 61, 63, 75, 76, 81, 82, 89, 90, 91, 92, 105, 106, 108, 124, 127, 132, 135, 137, 139, 142, 144, 147.

Gespalten ist die griechische Überlieferung in 3, 6, 11, 21, 45, 50, 62, 68, 70, 93, 102, 111, 116, 121, 130, 136, 138, 150. Hier wäre einzusetzen bei der Frage, welcher unter unseren griechischen Evangelienhandschriften der Hieronymustext am nächsten verwandt ist, doch ist die Basis für eine derartige Untersuchung viel zu schmal. Man müßte zunächst die Vorlage einmal für das volle Evangelium zu gewinnen suchen, um das ganze Korrekturwerk zu überschauen, und sich ein Urteil darüber verschaffen, mit welchem Maß von Sorgfalt Hieronymus seine Arbeit geleistet hat. Daß es, zumal wenn man die Zeit berücksichtigt, in der die Vulgata entstanden ist, nicht unterschätzt werden möge, lehren die Fälle 8, 17, 28, 68, 85, 136, wo Hieronymus offenbar selbst die Wortfolge seiner Vorlage mit dem Griechischen in Einklang bringen will.

Unverständlich sind mir als Korrekturen 21 (*erat* statt *sedebat*, vgl. Mk 14, 54), 40 (*om.* illi), 54 (*om.* illis), 71 (*om.* illum), 125 (*et* statt *qui*), 140 (*om.* et 2°); es wird sich in diesen Fällen um Fehler der Vorlage handeln, die ungebessert blieben.

Man sieht an diesen letzterwähnten Stellen: die Rechnung geht nicht reinlich auf. Aber das war auch nicht zu erwarten; vielmehr bleibt es ganz erstaunlich, wie bescheiden der Rest ist, der sich einer einwandfreien Deutung entzieht.

Nicht überall werden wir auf eine so günstige Lage rechnen dürfen wie in dem behandelten Stück. In anderen Partien des Evangeliums wird die Zahl der Zeugen zusammenschrumpfen, ihr Sprachkleid größere Verschiedenheit aufweisen. Wie aber auch die Dinge liegen mögen, ich wünsche mir bei den Benutzern meiner Rekonstruktion ein recht entwickeltes Gefühl für das größere oder geringere Maß von Unsicherheit, das hinter der Rekonstruktion steht. Unsere Sicherheit wächst mit der Zahl und der Übereinstimmung der Zeugen, sie mindert sich ab, wo ihrer weniger werden und ihr Wortlaut auseinandergeht.

B. Die der Rekonstruktion zugrunde gelegten Handschriften.

1. Das Lukasevangelium.

Um für den Rest des Lk-Evangeliums die Vorlage der Vulgata zu gewinnen, werden wir uns zunächst an die beiden Hss halten, die

sich in dem Stück 22, 39—24, 11 bewährt haben. Aber wir können uns schnell davon überzeugen, daß *e* für Lk sonst ausscheiden muß. Nur in dem oben behandelten Abschnitt weist er die Sprachfarbe von *ff* auf, in den übrigen Partien hat er vielfach ganz anderes Kolorit.

Als besten Zeugen für Lk vermuten wir also *ff*, dessen weitere Verbreitung innerhalb des 4. Jahrh. ja schon damit dargetan ist, daß seine Form über ein ansehnliches Stück von *e* wegwachsen konnte. Ist aber *ff* auch in Lk 1, 1—22, 38 und 24, 12—53 ein von der Vulgata unberührter Altlateiner? Diese Frage ist von entscheidender Bedeutung; denn sobald wir einen Text zur Rekonstruktion verwenden, der mit *vg*-Lesarten durchsetzt wäre, würden die Korrekturen des Hieronymus in demselben Maße verschwinden müssen, als dies der Fall wäre. Aber eine Durchprüfung des Wortlautes führt nirgendwo zu diesem Ergebnis.

Für *b* ist der altlateinische Charakter bereits durch die überall festzustellende Übereinstimmung seines Wortlautes mit den Zitaten Lucifers gesichert; für *i* gilt das vorhin von *ff* Bemerkte.

Nur für *q* bedarf die Frage einer sorgfältigen Prüfung, nachdem wir oben S. 28 die Tatsache buchen mußten, daß *q* an einer Reihe von Stellen mit *vg* die gleichen Korrekturen nach dem Griechischen aufweist. Wir untersuchen zu diesem Zweck eine Reihe von Stellen, wo Hieronymus und *q* gleichzeitig den Kreis der Altlateiner verlassen und eine Korrektur nach dem Griechischen bringen.

Lk 1, 13 ait autem *vg*, dixit autem *q*
1, 26 in mense autem sexto *vg q*
1, 26 deo *vg q*
1, 28 *om.* illi *vg q*
1, 30 *om.* domini *vg q*
1, 35 obumbrabit tibi *vg q*
1, 35 ideoque] + et *vg q*
1, 42 dicens] et dixit *vg q*
1, 64 apertum est autem ilico os eius et lingua eius *vg*, et continuo resoluta est lingua eius et apertum est os eius *q*
1, 68 + dominus *vg q*
2, 1 syriae *vg q*
2, 7 filium] + suum *vg q*
2, 9 clarit.] + dei *vg*, + domini *q*
2, 17 uidentes autem *vg q*
2, 24 aut *vg q*
2, 26 ulnas suas *vg*, manus suas *q*
2, 36 cum uiro suo annis *vg*, cum uiro suo annos *q*
2, 40 cresceb. et confort. *vg*, cresc. et confort. spiritu *q*

2, 41 parentes eius *vg q*
2, 42 ascendentibus illis *vg q*
2, 48 + ecce pater tuus et ego *vg q*
2, 51 + descendit cum eis *vg*, + desc. cum illis *q*
3, 1 abilinae *vg*, abilaenae *q*
3, 2 caiapha *vg*, caiafa *q*
3, 3 + in remissionem peccatorum *vg q*
3, 9 + ergo *vg q*
3, 13 + ad eos *vg*, + eis *q*
3, 16 + iohannes *vg q*
3, 20 + et *vg q*.

Wir dürfen abbrechen, denn die Liste reicht hin, um zu zeigen, daß auch in *q* ein nach dem Griechischen korrigierter Text vorliegt. Wir wissen nicht, wann, wo und von wem diese Korrektur vollzogen ward. Klar ist nur dies, daß sie — wenn anders *q* dieses Korrekturwerk leidlich treu aufbewahrt hat — um vieles weniger sorgfältig war als jene des Hieronymus. Aber jener unbekannte Korrektor hat offenbar die Vulgata nicht benutzt, denn ein Zusammentreffen im Ausdruck liegt nur dort vor, wo das Griechische kaum eine andere Wiedergabe erlaubte. Bietet die lateinische Sprache eine reichere Möglichkeit, so treffen wir fast regelmäßig auf eine Verschiedenheit, wie z. B. Lk 7, 9 + propter quod et meipsum non sum dignum arbitratus ut uenirem ad te *vg*, + propter quod nec dignum me iudicaui uenire ad te *q*, 10, 31 accidit autem ut sacerdos quidam descenderet *vg*, fortuito sacerdos quidam descendebat *q*, 10, 41 sollicita es et turbaris circa plurima *vg*, cogitas et turbaris de multa *q*, 10, 42 porro unum est necessarium *vg*, unius autem est opus *q*, 11, 4 siquidem et ipsi *vg*, quomodo et ipsi *q*, 11, 35 uide ergo ne lumen quod in te est tenebrae sint *vg*, aspice ergo ne quod lumen est in te tenebrae sint *q*, 12, 19 + posita in annos plurimos requiesce comede bibe *vg*, + posita in annis multis requiesce manduca bibe *q*, 12, 26 si ergo neque quod minimum est potestis quid de ceteris *vg*, si ergo nec quod est minimum potest de ceteris quid *q*, 13, 33 ambulare *vg*, ire *q*, 19, 37 + super omnibus quas uiderant uirtutibus *vg*, de omnibus quibus uiderant uirtutibus *q*, 20, 47 deuorant domos uiduarum simulantes longam orationem *vg*, excusatione longa orantes deuorant domos uiduarum *q*. Die vorstehenden Beispiele, deren Zahl man aus dem Studium des Apparates fast beliebig vermehren kann, beweisen, daß der Korrektor, der in *q* sichtbar wird, keine Vulgata nahm, um die Fehler seiner Vorlage zu bessern und ihre Lücken aufzufüllen; aber ebensowenig lag dem Hieronymus jene Korrekturarbeit vor: sie sind beide völlig voneinander unabhängig.

Nach diesen Erkenntnissen bestimmt sich die Art und Weise, in der *q* für die Rekonstruktion der Vulgatavorlage herangezogen wer-

den muß. Wir werden auf diesen Text nicht verzichten, ihm aber eine untergeordnete Bedeutung zumessen und sein Zeugnis dort unberücksichtigt lassen, wo er nach einer griechischen Vorlage ausgebessert ist[1]. Da jene Korrektur sich auch gleichzeitig auf Orthographie und Sprachliches erstreckte — das *ad* der Vorlage (für griech. δέ) ist z. B. fast überall dem korrekten *at* gewichen, so werden wir auch Änderungen wie Lk 2, 30 und 3, 6 *salutare* (statt *salutarem*), 4, 39 *dimisit* (statt *remisit*), 6, 38 *confertam* (statt *confersam*) usw. in den Apparat verweisen und nicht als der Vorlage angehörig vermuten.

In seinem um 390 verfaßten Lk-Kommentar benutzt der Mailänder Bischof Ambrosius einen Text vom Typus *b ff i q*. Aber der Kommentar ist nicht allzu freigiebig in der Mitteilung von Schrifttext. Ambrosius wurde nach SCHENKLs Ausgabe (CSEL 32) verglichen, seine Sonderlesarten sind aber nicht notiert. Nur an zwei Stellen (Lk 1, 29. 34) hat sein Zeugnis die Rekonstruktion der Vorlage entscheidend beeinflußt.

2. Das Matthäusevangelium.

Wir nehmen unsern Ausgangspunkt bei dem Stück Mt 28, 1—10, um die Zeugen für die Rekonstruktion des Mt-Textes zu gewinnen. Für diesen Abschnitt wurde schon bei anderer Gelegenheit[2] dargetan, daß die drei Altlateiner *a b ff*2 eine außerordentlich nahe Verwandtschaft offenbaren, nicht allein in der Textfassung, sondern selbst in der Texteinteilung.

Mt 28, 1—10.

a	*ff*	*b*
LXXIIII uespere autem sabbati quae lucescit in prima sabbati uenit maria magdalenae et altera maria	LXXIIII Uespere autem sabbati que luciscit in prima sabbatorum uenit maria magdalenae et altera maria	Uespere autem sabbati quae lucescit in prima sasabbati uenit maria magdalena et altera maria

---

[1] Wir lassen die Frage, wo und wann jene Korrekturarbeit erfolgte, deren Ergebnis *q* ist, hier auf sich beruhen — die Arbeit scheint mir nach d. J. 420 etwa unmöglich — und weisen nur noch darauf hin, daß uns in der Apg ein Altlateiner begegnen wird, der zu der Vorlage des Hieronymus einerseits und zur Vulgata anderseits das gleiche Verhältnis aufweist wie in *q* in den Evangelien, der Codex rescriptus *s* (Bobbiensis). Es scheint also, daß jene Korrekturarbeit, die in *q* vorliegt, sich nicht auf die vier Evangelien beschränkt hat.

[2] Beiträge zur Geschichte des christlichen Altertums und der byzantinischen Literatur (Festgabe A. EHRHARD), Bonn 1922, 448ff.

uidere sepulchrum. 2 **Et**	uidere sepulchrum. 2 **Et**	uidere sepulchrum. 2 **Et**
ecce terrae motus fac-	ecce terre motus fac-	ecce terre motus fac-
tus est magnus angelus	tus est magnus angelus	tus est magnus angelus
enim domini descendit	autem domini descendit	enim domini descendit
de caelo et accedens	de caelo et adcedens	de celo et adcedens
reuoluit lapidem et se-	reuoluit lapidem et se-	reuoluit lapidem et se-
dit super eum. 3 **Erat**	debat super eum. 3 **Erat**	debat super eum 3 erat
autem aspectus eius si-	autem aspectus eius si-	autem aspectus eius si-
cut fulgur et uesti-	cut fulgor et uesti-	cut fulgur et uesti-
menta eius candida si-	menta eius candida si-	menta eius candida si-
cut nix 4 a timore au-	cut nix 4 a timore au-	cut nix. 4 prae timore au-
tem eius territi sunt	tem eius conmoti sunt	tem eius exterriti sunt
custodes et facti	qui custodiebant facti	custodes et facti
sunt uelut mortui.	sunt sicut mortui.	sunt uelut mortui.
5 **Respondens** autem an-	5 **Respondens** autem an-	5 **Respondens** autem an-
gelus dixit mulieribus	gelus dixit mulieribus	gelus dixit mulieribus
nolite timere uos scio	nolite timere uos scio	nolite timere uos scio
enim quod iesum qui	enim quod iesum qui	enim quod iesum qui
cruci fixus est quae-	cruci fixus est que-	cruci fixus est quae-
ritis 6 non est hic sur-	ritis 6 non est hic resur-	ritis 6 non est hic sur-
rexit enim sicut	rexit a mortuis sicut	rexit enim sicut
dixit uenite et uidete	dixit uenite et uidete	dixit uenite et uidete
locum ubi positus erat	locum ubi positus erat	locum ubi positus erat
dominus 7 et	dominus 7 et cito euntis	dominus 7 et cito euntes
dicite discipulis eius	dicite discipulis eius	dicite discipulis eius
quia surrexit	quia surrexit a mortuis	quia surrexit
et praecedit uos in ga-	et precedet uos in ga-	et praecedit uos in gali-
lilea ibi eum uidebitis	lileam ibi eum uidebitis	laeam ibi eum uidebitis
ecce dixi uobis. 8 **Et**	ecce dixi uobis. 8 **Et**	ecce dixi uobis. 8 **Et**
exierunt cito de mo-	exierunt cito de mo-	exierunt cito de mo-
numento cum timore	numento cum	numento cum timore
et gaudio magno cur-	gaudio magno cur-	et gaudio magno cur-
rentes nuntiare disci-	rentes nuntiare disci-	rentes nuntiare disci-
pulis eius. 9 **Et** ecce	pulis eius. 9 **Et** ecce	pulis eius. 9 **Et** ecce
iesus occurrit illis di-	iesus occurrens illis di-	iesus occurrit illis di-
cens habete illae autem	cens habete Illae autem	cens habete illae autem
accesserunt et tenue-	adcesserunt et tenue-	accesserunt et tenue-
runt pedes eius et ado-	runt pedes eius et ado-	runt pedes eius et ado-
rauerunt eum. 10 **Tunc**	rauerunt eum. 10 **Tunc**	rauerunt eum. 10 **Tunc**
ait illis iesus nolite	ait illis iesus nolite	ait illis nolite
timere ite nuntiate	timere ite nuntiate	timere uos ite nuntiate
fratribus meis ut eant	fratribus meis ut eant	fratribus meis ut eant
in galileam ibi me ui-	in galileam et ibi me ui-	in galileam ibi me ui-
debunt.	debunt.	debunt.

Wenn oben (S. 21 ff.) für *b e ff i q* nachgewiesen werden konnte, daß wenigstens in dem Abschnitt Lk 22, 39—24, 11 diese fünf Altlateiner auf eine einzige Hs zurückgehen, so ist für das Stück Mt 28, 1—10 nicht weniger sicher ein Normalexemplar zu erschließen, von dem die drei Texte *a b ff* Abkömmlinge sind. Denn diese drei Hss bieten hier neben nahezu übereinstimmendem Wortlaut auch fast die nämliche Textesgliederung: Mt 28, 2. 3. 5. 8. 9. 10 beginnen alle mit neuer Zeile und vorgezogenem großen Buchstaben; und genau die Kapitelziffer (LXXIIII), die sich in den Text des Vercellensis vor Mt 28, 1 eingeschlichen hat, findet sich im Corbeiensis II am Rand des Textes, gehört zu seiner Kapitulation. Wir erinnern uns daran, daß wir früher (S. 21) einen ganz ähnlichen Fall in *e* trafen; dort war es ebenso wie hier bei *a* die Kapitulation von *ff*, deren Ziffer vom Rand in den Text gerückt war. Wir werden vermuten dürfen, daß bereits das Normalexemplar, auf das *a b ff* im vorliegenden Stück zurückweisen, mit dieser Kapitulation ausgestattet war.

Solcher Grad von Verwandtschaft zwischen *a b* und *ff* besteht aber keineswegs ausschließlich in dem Abschnitt 28, 1—10, sondern geht durch den ganzen Mt. Vgl. etwa die Absätze in Mt 14, 30 bis 15, 12:

14, 30 Uidens uero *a b ff q*
31 Et continuo *ff*
34 Et cum transfretasse(n)t *a b ff q*
15, 1 Tunc accesserunt *a b ff q*
3 Ipse autem respondens *a b (ff) q*
5 Uos autem dicitis *a b ff q*
7 Hypocritae *a ff q*
10 Et conuocatis *a b ff q*
12 Tunc accedentes *a b ff q*

Selbst *q* hat jene Texteinteilung noch zum guten Teil aufbewahrt; doch ist in dieser mehr als 200 Jahre jüngeren Hs die Gliederung etwas reicher geworden. Bei solchem Sachverhalt werden wir es nicht mehr als Zufallserscheinung deuten können, wenn mitunter selbst die Zeilen im Vercellensis und Veronensis einander vollkommen entsprechen, wie in

Mt 15, 3 f.

a	*b*
Ipse autem res	Ipse autem res
pondens ait	pondens ait
illis quare et	illis quare et
uos transgre	uos transgre
dimini man	dimini man
datum d̅i̅ prop	datum d̅i̅. prop

ter traditio	ter traditio
nem uestrā	nem uestrā
nam d̄s dixit	nam d̄s. dixit.
honora pa	honora pa
trem tu	trem tuum
um	. . . .

Mt 17, 6ff.

a	*b*
Et audientes	Et audientes
discipuli ce	discipuli ce
ciderunt in	ciderunt in
faciem suam	faciem suā
et timuerunt	et timuerunt
ualde et ac	ualde. et ac
cessit ih̄s et	cessit ih̄s. et
tetigit eos di	tetigit eos di
xitque eis sur	xitque eis sur
gite et nolite	gite et noli
timere leuā	te timere.

Mt 18, 12.

a	*b*
Quid autem uo	Quid uobis
bis uidetur	uidetur si
si fuerint ali	fuerint ali
cui homini	cui homini
centum oues	centum obes
et si errauerit	et errauerit
una ex eis nō	una ex eis nō
ne relinquet	ne relinquet
XCVIIII in	XC. et. VIIII. in
montibus	montibus
et uadit quae	et uadit quae
rere eam quae	rere eam

Wenn man sieht, daß in dem letzten Stück die gegenüber *b* ein Plus aufweisenden Zeilen 1 und 6 des Vercellensis überladen sind, so erhellt, daß selbst die textgeschichtliche Forschung solche Zeilenanordnung nicht unberücksichtigt lassen darf. Mitten im Satz Mt 18, 13 *et si contigerit ut inueniat eam Amen dico uobis* beginnen sämtliche für Mt verwandte Texte *(a b ff g q)*, desgleichen *d h*, das Wort *Amen* mit Großbuchstaben, und daß in der Schreibweise wie

Mt 15, 28 .o. mulier *(b) q*
Mt 17, 17 .o. generatio *b ff q*

mehrere Zeugen übereinstimmen, daß Mt 15, 28 *a* und *b* statt *iube: iuue* lesen, ist nicht ohne Interesse: Die Gleichheit der Texte geht gelegentlich bis in Zeile und Buchstaben.

Die Frage, welche von den Hss *a b ff* die ältere Fassung bringt, gehört nicht in den Rahmen dieser Arbeit, sei aber doch wenigstens dahin beantwortet, daß keiner von ihnen in allen Einzelheiten die Priorität zuerkannt werden darf. Vielmehr bringt bald *a*, bald *b*, hin und wieder auch *ff* die ältere Form; *a* häufiger als *b*, *b* häufiger als *ff*. Ein noch jüngeres Stadium weist *q* auf, der in Mt genau so wie in Lk nach dem Griechischen durchkorrigiert worden ist und infolgedessen nun an vielen Stellen mit *vg* zusammentrifft. Zieht man dieses Korrekturwerk in *q* ab, so steht der Text um vieles näher bei *b* und bringt gelegentlich noch älteres Gut als dieser.

Der letzte, für Mt 1—20 herangezogene Text findet sich in *g*, einer Pariser Hs des 8. Jahrh. Er wird von uns verglichen als Musterbeispiel dafür, wie ein im Grund sehr alter Text — einige seiner Lesarten wie 3, 16 *(et cum baptizaretur iesus lumen magnum fulgebat de aqua ita ut timerent omnes qui congregati erant)*, 8, 13 *(et conuersus centurio in domum suam eadem hora inuenit puerum sanum)*, 9, 1 *(iudaeae)*, 18, 20 *(non enim sunt congregati ... in nomine meo inter quos ego non sum)* müssen der Frühzeit lateinischer Evangelienübersetzung angehören — mit *vg* mehr und mehr überdeckt ist. Von Mt 20 ab wird die Vulgataeinwirkung so stark, daß *g* bei mir nicht mehr verzeichnet wird. In den ersten beiden Dritteln des Mt hingegen liefert *g* einen nur gelegentlich von *vg* berührten Text des gleichen Typus, dem *a b ff q* zugehören.

Auch *h*, der Codex Claromontanus der Vaticana (saec. VI), wird in Mt als reiner[1] Altlateiner angesprochen werden müssen, so klar es auch ist, daß hier wiederholt (z. B. 6, 19. 20; 9, 5. 6. 28 usw.) verschiedene Formen zusammengewachsen sind. Der Wortlaut steht der Gruppe *a b ff g q* nicht fern, weist aber doch so viel Sondergut auf, daß es sich nicht empfiehlt, den Apparat damit zu belasten. Die Hs wurde indessen bei der Textrekonstruktion ständig berücksichtigt und hat wiederholt die Entscheidung beeinflußt.

Hieronymus benutzte selbstredend in seinem 398 gefertigten Kommentar die eigene Textesrevision. Der einzige aus der Zeit vor Hieronymus uns erhaltene lateinische Mt-Kommentar aus der Feder des Hilarius v. Poitiers verwendet unsern Text *a b ff g q*. Leider liefert diese Erklärung nicht den Volltext sondern nur Bruchstücke; doch kann man in manchen Fällen aus der Paraphrase des Kirchenvaters den ihm vorliegenden Wortlaut mit mehr oder weniger großer

---

[1] Anders urteilte ich im Handbuch der neutest. Textkritik (Münster i. W. 1923) 103.

Sicherheit erkennen. Eine kritische Edition des Kommentars steht noch aus. Der Text wurde nach MPL 9, 917 ff. regelmäßig verglichen, aber nur selten notiert. Das gleiche gilt von dem mit Hilarius eng verwandten, leider auch sehr lückenhaft erhaltenen Text des Codex *r*, der den Eindruck hinterläßt, ein von *vg* unberührter Altlateiner zu sein.

Einen altlateinischen Text von Mt 1, 18—9, 9 des nämlichen Typus bietet Cod. VII der Kapitelbibliothek zu Verona. Ich entdeckte diese Hs zu spät, um sie für das vorliegende Buch noch heranziehen zu können. Eine Ausgabe des interessanten Stückes bereite ich vor.

3. Das Markusevangelium.

Die Überlieferung des Mk-Evangeliums bei den Altlateinern weist eine unglaubliche Verwilderung auf; und schon aus diesem Grunde werden wir erwarten, daß Hieronymus dort besonders viel zu emendieren hatte. Die Vorlage der Vulgata läßt sich gewinnen aus *b ff i q*, den gleichen Texten, denen auch die Vorlage für Lk zu entnehmen ist. Im Anfang des Buches tritt noch *t* (Fragmenta Bernensia, saec. VI) hinzu[1]. Auf *a* wird hier besser verzichtet; sein Text trägt vielfach andere Färbung als *vg* und wird im allgemeinen ein älteres Stadium repräsentieren als *b ff i q t*. Von *q* gilt wieder das bei Lk und Mt Bemerkte.

4. Das Johannesevangelium.

Für die Wiederherstellung der Jo-Vorlage liegen die Dinge wesentlich ungünstiger als bei den drei älteren Evangelien. Die verwerteten Zeugen sind *ff b r q*. Hätten wir *ff* nicht, so wäre ein Bild von der Arbeitsweise des Hieronymus nicht zu gewinnen; und auch mit Hilfe von *ff*, der an zahllosen Stellen für sich allein steht, ist es nicht möglich, zum wünschenswerten Maß von Klarheit zu kommen. Allerdings wäre auch *c*, der Colbertinus (saec. XII, ed. SABATIER) für Jo ein ganz brauchbarer Text, er steht *ff* am nächsten. Leider trägt er ganz unzweideutige Spuren eines starken Vulgataeinflusses an sich.

Die Erforschung der Geschichte der lateinischen Evangelienübersetzung wird im Jo-Evangelium wohl den geeignetsten Ausgangspunkt finden. Denn dieses Buch enthält, wie anderswo bereits betont wurde, eine solche Fülle häufiger vorkommender Vokabeln, z. T. von recht charakteristischem Gepräge (z. B. φῶς, λόγος, ἐντολή, ἐκεῖ, κόσμος, ἀρχιερεύς, παράκλητος usw.), daß die Über-

---

[1] Ob *t* von der Vulgata unberührt geblieben ist, wird sich kaum ermitteln lassen, da er nur für kurze Strecken erhalten ist; ich habe ihn so verwandt, als ob er es wäre.

setzung immer eine recht ausgesprochene Farbe bekommen wird. Das bunte Kleid der Vulgata, die mitunter hart nebeneinander *lux* und *lumen, uerbum* und *sermo, mandatum* und *praeceptum, ibi* und *illic, mundus* und *saeculum, princeps sacerdotum* und *pontifex* usw. verwendet, verrät, eine wie verwickelte Geschichte hinter diesem Text liegen muß. Kein Altlateiner gleicht in diesem Sprachkleid der Vulgata so stark wie *ff*. Nur eine Stelle von größerem Umfang findet sich im Corbeiensis, die anderen Sprachcharakter aufweist, die Perikope von der Ehebrecherin [1]. Man möge hier einmal das Kapitel Jo 7 mit *vg* vergleichen; man stutzt, wenn man an das Stück 8, 1—11 kommt, denn der Text ist hier völlig anders gefärbt. Mit 8, 12 aber setzt wieder die frühere enge Verwandtschaft zwischen *ff* und *vg* ein. Kein Zweifel, daß die Perikope von der Ehebrecherin in einem Vorgänger von *ff* einmal gefehlt hat. Auch zu ihr muß man sagen „loquela tua manifestum te facit". Die Sprachfarbe erweist, daß das Stück später eingefügt worden ist, und bei dieser Arbeit hat es seinen Kopf (den Vers 7, 53) verloren. Wie er ausgesehen, lehrt uns *c*, der hier den Text bietet *et duxerunt se unusquisque in domum suam* und dann die Perikope in einem mit *ff* so gut wie identischen Wortlaut folgen läßt. Man möchte also glauben, daß Hieronymus es war, der die in seiner Vorlage fehlende Perikope neu übersetzt hat. Aber wir werden in *r* einer Textgestalt der Moichalis begegnen, die, ohne Vulgata zu sein [2], der Vulgata nahesteht. Auch der nächste Verwandte von *r* in Jo, nämlich *b*, muß die Perikope in wenigstens annähernd gleichem Wortlaut geboten haben. *b* weist zwar gerade an dieser Stelle eine Lücke auf, es fehlt der Text Jo 7, 44—8, 11. Aber einmal ergibt die Raumberechnung, daß die Perikope auf dem letzten der beiden verlorenen Blätter gestanden haben muß, dann verrät es auch die Lesart 8, 12 *rursus autem c o n g r e g a t i s i l l i s loquebatur iesus*, denn dieses *congregatis illis* stellt ja die Brücke zwischen der Perikope und Jo 8, 12 ff. her.

Untersucht man das Verhältnis zwischen *b* und *vg*, so sind die Beziehungen zwischen beiden Texten bei weitem nicht so eng als in Lk und Mk oder vollends in Mt, aber sie sind gegeben und werden in der zweiten Hälfte des Buches erheblich stärker als am Eingang. Das ist ein Umstand, der in Beziehung stehen muß zu einer anderen leicht zu beobachtenden Tatsache. In Jo sind nämlich *b* und *r* streckenweise Geschwister, haben Hunderte von Lesarten miteinander gemein, die anderwärts nicht bezeugt sind. Etwa von 9, 22 an aber geht *r* mehr und mehr seine eigenen Wege; und daß er,

---

[1] Vgl. Revue Bénédictine 1928, 128 f.

[2] Anders urteilen T. K. ABBOTT, Evangeliorum versio Antehieronymiana ex codice Usseriano, Dublin, 1884, I, praef. p. VII und, ihm folgend WORDSWORTH-WHITE I 561.

nicht *b*, es ist, der die ältere Fassung aufweist, zeigt zunächst die Tatsache, daß er auch in der zweiten Hälfte des Buches seiner Verwandtschaft mit Hilarius, die *b r* in der ersten Hälfte offenbaren, treu bleibt, dann noch klarer der Umstand, daß er beharrlicher jenes Vokabular, dem *b r* in Jo 1—9 folgen, beibehält. Der um wenigstens hundert Jahre jüngere Kodex *r* bietet also durchweg die ältere Gestalt, *b* ist in der zweiten Hälfte des Jo-Evangeliums der Form *ff* angeglichen und liefert uns hier eine hochwillkommene Stütze für die Rekonstruktion der Vulgatavorlage.

Im Grund sind übrigens *ff* einerseits und *b r* anderseits völlig verschiedene Übersetzungen. *b r* verwendet durchweg quoniam, *ff* quia; *b r* rursus, *ff* iterum; *b r* lumen, *ff* lux; *b r* municipium, *ff* castellum; *b r* honor, *ff* gloria (claritas?); *b r* igitur (autem), *ff* ergo; *b r* propter hoc, *ff* propterea; *b r* mandatum, *ff* praeceptum; *b r* uerbum, *ff* sermo; *b r* intrare, *ff* introire; *b r* ne, *ff* ut non; *b r* adimplere, *ff* implere; *b r* pusillum, *ff* modicum usw. Zwar ist diese Übersetzung weder hüben noch drüben in reiner Gestalt auf uns gekommen, aber die Verschiedenheit des Vokabulars schlägt trotz des Prozesses der gegenseitigen Durchdringung beider Formen noch so stark durch, daß sie genügt um die weitverbreitete Annahme, die Geschichte der lateinischen Evangelienübersetzung sei mit den Begriffen Itala und Afra zu fangen, als Irrtum darzutun.

q weist in Jo bei weitem nicht die enge Verbindung mit *b* auf wie in den drei übrigen Evangelien, sondern wandelt vielfach seine eigenen Bahnen. Daß auch in Jo der Text nach dem Griechischen durchkorrigiert ist, offenbaren die Lesarten 1, 11 om. *propria,* 1, 14 *gratiae et ueritatis,* 1, 16 + *et,* 1, 18 om. *nisi,* 1, 20 + *et,* 1, 21 om. *iterum,* om. *ne ergo,* 1, 22 *dixerunt ergo,* om. *dic ergo nobis,* 1, 23 *esaias,* 1, 29 om. *ecce,* 1, 34 *electus* usw. Reicher als in Mt [wo man etwa auf Mt 1, 20 mortui (= *k*), 5, 11 eritis (= *k*), 5, 12 multa (= *k*), 5, 13 si autem sal fatuatum fuerit (cf. *k*), 5, 16 lumen uestrum (= *k*), 5, 18 + enim (= *k*), 5, 18 transibit (= *k*), 5, 20 quoniam (= *k*), 6, 5 oras non eris (cf. *k*), adorare (cf. *k*), 6, 9 orate (= Cypr), 6, 19 (20) + et comestura (= *k*), 7, 24 similabo eum (= *k*), 7, 25 inpegerunt (= *k*), 8, 9 alii (= *k*), 8, 11 quoniam (= *k*), 8, 16 demoniacos multos (= *k*), 8, 24 autem (= *k*), 8, 34 + in (= *k*), 9, 5 remittuntur (= *k*), 9, 8 tantam pot. ded. hom. (= *k*), 9, 26 totam (= *k*), 9, 30 nemo (= *k*) usw. hinweisen könnte] ist *q* in Jo an uraltem Gut. Finden wir Jo 6, 20 *ille autem dixit illis* und Jo 9, 15 *ille autem dixit et illis,* so führt uns das in die Frühzeit lateinischer Evangelienübersetzung[1]. Überhaupt wiegt *ille* in *q* stark vor. In Verbindung damit sind Lesarten zu beachten wie 1, 14

[1] Vgl. Evangelium Palatinum 64 ff.; 112 f.; 124.

tamquam (= *e*), 1, 15 fuit, testimonium dicit (= *e*), fuit, 1, 19 ex (= *e*), 1, 27 calciamentorum (= *e*), 1, 30 fuit (= *e*), 1, 31 + in (= *e*), ba<p>tizare (= *e*), 1, 32 testatus est (= *e*), 1, 48. 50 arbore fici (= *e*), 2, 18 ostendes (= *e*), 2, 23 in die festo pascae (= *e*), 3, 4 renasci (= *e*), 3, 20 manifestentur (cf. *e*), 4, 2 baptizabat (= *e*), 4, 6 illic (= *e*), 4, 13 aqua ista (= *e*), 4, 14 dedero (= *e*), 4, 23 quaeret (= *e*), 4, 27 admirabantur (= *e*), 4, 32 non nostis (= *e*), 4, 35 quadrimenstre est (=*e*), 4, 36 colligit (cf. *e*), 4, 39 quae testimonium dicebat (cf. *e*), 4, 42 dicebant autem mulieri (= *e*), tuum sermonem (= *e*), saeculi christus (= *e*), 4, 47 de iudaea (= *e*), curaret, 4, 52 dimisit (= *e*), 5, 1 fuit, hierosolyma (= *e*), 5, 3 quibus (= *e*), infirmantium (= *e*), 5, 6 sciens (= *e*), 5, 9 tulit (= *e*), 5, 12 tibi dixit (= *e*), 5, 13 declinauerat (cf. *e*), 5, 15 dixit (= *e*), 5, 16 iesum iudaei (= *e*), sabbatis (= *e*), 5, 18 occidere (= *e*), 5, 19 quicquam facere ab se (cf. *e*), *om.* quod (= *e*), 5, 20 ei ostendit (cf. *e*), ostendet (=*e*), 5, 21 quomodo (= *e*), ita (= *e*), 5, 23 eum misit (= Cypr), 5, 31 testimonium dico, 5, 32 test. dicit, scitis (= *e*), 5, 34 saluemini (=*e*), 5, 35 fuit (= *e*), 5, 36 testificatur, 5, 39 haec (= *e*), 5, 43 + enim (= *e*), recepistis (= *e*), 5, 46 credidissetis (cf. *e*), 5, 47 scripturis (= *e*), 6, 5 multa turba (= *e*), 6, 9 pisciculos (= *e*), 6, 10 et recubuer. (=*e*), *om.* numero (=*e*), 6, 11 benedixit et dedit (=*e*), recumbentibus (= *e*), uoluerunt (= *e*), 6, 12 discentibus, 6, 13 superauerant (cf. *e*), 6, 15 autem (= *e*), 6, 17 transfretare (cf. *e*), 6, 18 magno uento (= *e*), 6, 19 uiderunt (= *e*), uenientem (= *e*), 6, 21 continuo (= *e*), facta est nauis (= *e*), 6, 22 alia nauis illic non fuit (= *e*), 6, 23 nauiculae (= *e*), + illum (= *e*), 6, 27 esca quae (cf. *e*), 6, 29 ille misit (= *e*), 6, 33 saeculo (= *e*), 6, 37 repello (= *e*), 6, 39 amittam aliquid, 6, 50 manducauerit ex eo (= *e*), 6, 51 de pane isto (= *e*), panis autem (= *e*), pro saeculi uita (= *e*), 6, 64 qui esset qui eum erat traditurus (cf. *e*).

Diese Stellen werden reichen, um zu zeigen, daß niemand, der sich mit dem „afrikanischen" Johannestext beschäftigt, *q* unbeachtet lassen darf. Denn mehr als einmal bietet *q* die Lesarten, die *e* verloren hat, z. B. 1, 15 und 5, 1 *fuit*, 6, 12 *discentes* usw. In den späteren Teilen des Buches rückt *q* näher an *r* heran und bringt somit Gut, das wir eigentlich in *b* erwarten müßten, aber dort nicht mehr finden, weil *b* sich zu *ff* hinübergewandt hat.

*

Der Druck des Textes ist in folgender Weise angeordnet. Am äußeren Rand stehen die Hss verzeichnet, auf welche die Rekonstruktion der Vorlage aufgebaut ist. Daß bei Jo *ff* durchaus die Führung hat, ist durch stärkeren Druck hervorgehoben. Erscheint eine Hs am Seitenrand in Klammern, wie z. B. (*r*) fast regelmäßig

in Jo, so will das daran erinnern, daß der Text nur lückenhaft erhalten ist. Das Orthographische blieb grundsätzlich unberücksichtigt. Ist aber eine Abweichung von der gewöhnlichen Rechtschreibung durch mehrere Hss bezeugt, so wird diese fast überall in den Text aufgenommen. Die Interpunktion nimmt auf die handschriftliche Überlieferung keine Rücksicht und will nur die Lesbarkeit des Textes erleichtern. Die Absätze, durch Großbuchstaben angedeutet, entsprechen der Textgliederung in *b;* fehlt der Veronensis, so tritt *ff* an seine Stelle.

Der Text ist von doppeltem Apparat begleitet. Der erste verzeichnet die Abweichungen der Vulgata von der konstruierten Vorlage. Diese Abweichungen sind in drei Klassen eingeteilt. 1. In Majuskelschrift werden alle Varianten geboten, die man als Korrektur des Hieronymus zu betrachten haben wird. 2. Findet sich hinter einer in Majuskelschrift erscheinenden Variante in Klammern der Hinweis auf einen Altlateiner z. B. in Lk 13, 6 HABĖBAT (= *a*), so hat das hinzugefügte (*a*) die Bedeutung eines Warnungszeichens: Wahrscheinlich liegt eine Korrektur des Hieronymus vor, aber die betreffende Lesart ist in einem sprachlich verwandten Text bereits zu belegen. 3. In gewöhnlicher Schrift werden Abweichungen der Vulgata verzeichnet, die wahrscheinlich keine Korrektur darstellen, sondern vermutlich schon der Vorlage angehören. In diesem Fall deutet mitunter ein in Klammern angefügter Altlateiner den Grund für die Entscheidung an.

Der zweite Apparat bringt die Abweichungen der verzeichneten Altlateiner von der Rekonstruktion. Rein Orthographisches wird auch hier nicht berücksichtigt. Offenbare Fehler der Hss sind in der Regel nur dort verzeichnet, wo sie bei mehreren Zeugen zu belegen sind.

II. Würdigung der Arbeit des Hieronymus.

Man kann nicht nachdrücklich genug vor der Anschauung warnen, als sei die Rekonstruktion bis in alle Einzelheiten geglückt. Das hieße die Kräfte unseres Könnens überschätzen. Jeder der verwerteten Altlateiner, auch der unserer Vulgata am nächsten stehende *ff,* würde, für sich allein als Vorlage aufgefaßt, wohl das doppelte Maß an Korrektur ergeben, als aus unserer Rekonstruktion herausspringt. Es liegt im Wesen der angewandten Methode begründet, daß sie nur ein Mindestmaß liefert. Die Zufälligkeiten der von Hieronymus benutzten Hs — sie hat solche gehabt, so gut wie jeder der uns erhaltenen Zeugen dieses Prävulgatatextes — sind uns nicht greifbar.

Aber trotz solcher Mängel, die dem Rekonstruktionsversuch not-

wendig anhaften, bekommen wir nun doch ein recht deutliches Bild davon, in welcher Weise Hieronymus seine Arbeit angegriffen hat, und gewinnen die Möglichkeit, sie zu werten.

Wir stellen zunächst fest, daß die Arbeit des Kirchenvaters im allgemeinen jedenfalls überall ziemlich ebenmäßig verläuft, und daß nicht die Rede davon sein darf, des Hieronymus Eifer habe, wie WORDSWORTH-WHITE (I 654) urteilen[1], sich auf Mt, Mk und die Eingangspartien des Lk beschränkt, sei dann erlahmt, um erst in der zweiten Hälfte des Jo wieder zu erwachen. Dieses Urteil stand und fiel schon mit der oben (S. 12 ff.) abgewiesenen Vermutung, *f* gebe die Vorlage der Vulgata wieder. Die Rekonstruktion lehrt allerdings noch — und das ist nicht nur psychologisch sehr interessant zu beobachten, sondern auch ein nicht zu unterschätzender Beweis für ihre Richtigkeit —, daß der Eifer zu Beginn des ersten Evangeliums am größten war. Denn hier ändert Hieronymus zunächst beharrlich an den Stellen, wo der Altlateiner das griechische Partizip aufgelöst hatte; er will den strengen Anschluß der Übersetzung an das Original herstellen, während er später solch geringfügigen Differenzen gegenüber ziemlich gleichgültig wird.

Mt 2, 4 ändert er *congregauit . . . et* in *congregans* (συναγαγών)
2, 7 *uocauit magos et* in *uocatis magis* (καλέσας τοὺς μάγους)
2, 8 *ueniam et* in *ueniens* (ἐλθών)
2, 9 *uenit et* in *ueniens* (ἐλθών)
2, 16 *ut uidit* in *uidens* (ἰδών)
2, 16 *misit et* in *mittens* (ἀποστείλας)
2, 23 *uenit et* in *ueniens* (ἐλθών)
4, 16 *qui sedebant* in *sedentibus* (τοῖς καθημένοις)
4, 18 *cum transiret* nicht in *cum ambularet,* sondern in *ambulans* (περιπατών statt παραγων)
5, 2 *aperuit . . . et* in *aperiens* (ἀνοίξας).

Dann folgt erst wieder 13, 1 *exiit . . . et,* wo *exiens* (ἐξελθών) korrigiert wird, aber in Verbindung mit einer anderen Verbesserung der Vorlage; 13, 2 *ascendit . . . et* in *ascendens* (ἐμβάντα), 13, 27 *accesserunt . . . et* in *accedentes* (προσελθόντες) usw.

Das ist aber auch die einzige vorläufig festzustellende Inkonsequenz. Eine weitere betrifft das sprachliche Kleid. In der Parabel von den treulosen Winzern (Mt 21, 33 ff.) ersetzt Hieronymus beharrlich, wohl seiner griechischen Vorlage γεωργός zuliebe, die Vokabel *colonus* durch *agricola.* An der Parallelstelle Mk 12, 1—12

---

[1] Zustimmend äußert sich G. GRÜTZMACHER, Hieronymus I, Halle 1901, 221.

nimmt er zunächst in V. 1 und 2 die gleiche Änderung vor und verwendet bei einer erforderlichen Korrektur in V. 2 selbst das Wort *agricola;* er tilgt dann noch das von seiner griechischen Hs nicht gebotene *colonos* in V. 9, läßt aber schließlich das *coloni* 12, 7 und das *colonos* 12, 9 unberührt. Lk 20, 9—19 behält er mit der Vorlage V. 9 *colonis,* V. 10 *cultores* bei, ersetzt *coloni autem* durch *qui,* beläßt es V. 14 wieder bei *coloni,* V. 16 bei *colonos;* d. h. er ist gegen die Vokabel völlig gleichgültig geworden und emendiert nur noch V. 10, wo eine Abweichung vom Urtext vorlag. — Auf der gleichen Linie steht die Beobachtung, daß Hieronymus für παιδίον statt des *puer* der Vorlage an den Stellen Mt 14, 21; 15, 38; 18, 2. 3. 4. 5; 19, 13. 14 (d. h. von 14, 21 an) in Mt regelmäßig *paruulus* [1] einsetzt. Im Mk-Evangelium erscheint das Wort als Korrektur nur noch 10, 13. 14. 15, im Lk-Evangelium überhaupt nicht mehr, auch nicht Lk 9, 47 f., an der Parallele zu Mt 18, 2 f. = Mk 9, 36 f. Man vergleiche auch, wie Hieronymus Mt 4, 5 dem griechischen πτερύγιον zuliebe statt *pinnam* die Deminutivform *pinnaculum* wählt, hingegen es Lk 4, 9 beim alten *pinnam* beläßt.

Überhaupt ist das Sprachkleid der Vorlage so weitgehend geschont, daß man nur selten sieht, welche Wörter Hieronymus bevorzugt. Hat er selbst zu korrigieren, so verwendet er für ἐκβάλλειν immer *eicere,* bietet aber seine Vorlage, dem Griechischen konform, *expellere,* so läßt er es unangetastet. Er selbst gibt εὐθύς (εὐθέως) regelmäßig mit *statim* wieder (Mt 4, 22; 21, 2; 25, 12; Mk 1, 10. 20. 28. 30. 42; 2, 8. 12; 3, 6; 5, 2. 30; 6, 25. 50; 7, 35; 8, 10; 9, 20; 14, 45; Lk 17, 7; Jo 11, 44), aber er behält das *continuo* der Vorlage bei [2], und hat er (wie Jo 19, 34) nur umzustellen, so sagt er *continuo exiuit* und nicht *statim exiuit.* Das *protinus* Mk 6, 25 entspricht griechischem ἐξαυτῆς, und finden wir Mk 1, 29 für griech. εὐθύς ein *protinus* in der Vulgata, so werden wir es nicht gern aus dem Streben nach Abwechslung — 1, 28 geht ein *statim* vorher — erklären, sondern lieber vermuten, daß es bereits der Vorlage angehört.

Nur wenige neue Wörter hat Hieronymus in die lateinischen Evangelien eingeführt. Die wichtigsten sind: *quippe* Mt 5, 18; 13, 17; 17, 20; Mk 16, 4; Lk 6, 38; Jo 7, 4), *quippini* (Lk 11, 28), *porro* (Mt 8, 27; 13, 23; Lk 10, 41; 11, 20), *ilico* (Lk 1, 64), *sciscitabatur* (Mt 2, 4), *inquit* (Mt 14, 8; Mk 12, 26 [*inquiens*]), *supersubstantialem*

---

[1] Vgl. H. GOELZER, Étude lexicographique et grammaticale de la Latinité de saint Jérome, Paris 1884, 158.

[2] Im AT begegnet uns *continuo* nur Sap 5, 12. 13; 18, 17 und 2 Makk 7, 35, d. h. in Büchern, die von Hieronymus nicht übersetzt sind.

(Mt 6, 11, als Deutungsversuch des ἄρτος ἐπιούσιος[1]). Selten sind sonst noch *quempiam* (Mk 15, 21) und *quoque* (Lk 14, 34).

Ich zähle rund hundert Stellen, wo in Korrekturlesarten für ὅτι die Vokabel *quia* verwandt wird, in 49 Fällen ist es — auffallend genug, vgl. etwa GOELZER 383 f. — der Ersatz für *quod*. Wenn also die Rekonstruktion von Mt 27, 3 *quia* ergibt und *vg* hier *quod* liest, werden wir das Wort der Feder des Hieronymus nicht zuweisen dürfen. Die Vokabel *quoniam* bleibt regelmäßig unbeanstandet, die beiden scheinbaren Ausnahmen von dieser Regel (Mk 4, 5 Vorlage *quia*, Vulgata *quoniam;* Lk 20, 37 Vorlage *quoniam*, Vulgata *quia*) werden wir als Ausnahmen nicht gelten lassen, sondern annehmen, daß die Vorlage bereits das Wort der Vulgata enthielt.

Für ὁ δέ (οἱ δέ) gebraucht Hieronymus fast regelmäßig die relative Verknüpfung *qui*, nämlich Mt 2, 14. 21; 4, 4; 12, 39; 13, 11. 37; 14, 18; 15, 13. 26; 16, 6. 23; 19, 4. 11. 17; 20, 21; Mk 9, 12. 19; 10, 22; 12, 3. 14. 15; 14, 11. 20. 64; 16, 6; Lk 8, 25; 16, 7; 17, 37; 18, 29; 20, 10. 12; 22, 33. 70; Jo 13, 26. Nur an einer Stelle (Mt 15, 13) erscheint *at ille*. Daß *rememorari* (GOELZER 185) beharrlich durch *recordari, adpropiare* (GOELZER 180), wie es scheint, regelmäßig durch *adpropinquare* ersetzt ist, wurde oben (S. 34 f.) erwähnt. Für *adgeniculans* (Mk 10, 17) schreibt Hieronymus *genu flexo*, Mk 1, 40 fügt er ein fehlendes *genu flexo* ein, und Mt 27, 29 wandelt er das *adgeniculantes se* der Vorlage zu *genu flexo* ab.

Das Wort *pauere* (Mk 14, 33 unberührt, auch von Hier. selbst im AT wiederholt verwandt, GOELZER 306) wird gewöhnlich vermieden. Mk 9, 15 soll offenkundig ein *stupefactus est* das *expauerunt* der Vorlage ersetzen (die Überlieferung bietet beide Worte als Doppellesart nebeneinander). Mk 10, 24 hat die Vorlage *pauebant;* Hieronymus, der den Vers an die richtige Stelle setzt, schreibt *obstupescebant*. Mk 10, 32 ergibt für die Vorlage wieder *pauebant*, die Vulgata bringt *stupebant*. Mk 16, 5 hat die Vorlage *expauerunt*, Hieronymus schreibt *obstipuerunt*, läßt dann freilich im folgenden Vers *nolite expauescere* stehen. Lk 2, 48 wird *uiso illo expauerunt* in *uidentes admirati sunt* umgeändert.

absconsus wird regelmäßig zu *absconditus*, das als Fem. gebrauchte *retia* immer zu *rete* abgewandelt, nur Mt 13, 47 dem griech. σαγήνῃ zuliebe durch *sagenae* ersetzt.

---

[1] Wenn Hier., Comment. in Tit (MPL 26, 589 A) äußert: *quidam* ἐπιούσιον *existimant in oratione dominica panem dictum, quod super omnes* οὐσίας *sit, hoc est, super uniuersas substantias*, so wird man das nicht als Argument gegen die Annahme, *supersubstantialis* gehe auf H. selbst zurück, betrachten dürfen.

Statt *diues* schreibt Hieronymus Mk 15, 43 (εὐσχήμων) und Lk 19, 12 (εὐγενής) genauer *nobilis*, statt *obtusus* Mk 6, 52 *obcaecatus* und Mk 8, 17 *caecatus*. Statt *plebs* bevorzugt er *populus* (Mt 4, 23; 15, 8; 27, 1; Lk 2, 10; 24, 19), statt *fustibus* (Mk 14, 43. 48, in Mt unverändert) *lignis*. Statt *missum facere* wählt er Mk 8, 13 und 10, 28 *dimittere;* für *cum* (ὅτε, ὅταν) setzt er wiederholt (Mk 2, 25; 4, 6; 13, 4 [vgl. Mk 8, 19; Jo 9, 14; 12, 17]) *quando* ein. *consurgere* ist ihm lieber als *insurgere* (Mt 24, 7; Mk 13, 12 [vgl. Mk 3, 26]), *uestimentum* lieber als *uestitus* (Mt 3, 4; 7, 15). Statt *liberare* (σώζειν) sagt er gewöhnlich *saluare* (Mt 8, 25; Lk 17, 33; 23, 37. 39; 24, 11 [vgl. Mt 27, 40]), anderwärts (Mt 27, 49) bleibt *liberans* unkorrigiert. Statt *constans esto* (θάρσει) setzt er Mt 9, 2. 22 *confide* ein, Mt 14, 27 wählt er statt dessen *habete fiduciam;* Mk 15, 43 bessert er *constanter* in *audacter* (τολμήσας), als Wiedergabe von εὐτόνως läßt er es Lk 23, 10 stehen.

ναί gibt Hieronymus mit *etiam* wieder (Mt 11, 9), und wiederholt setzt er *etiam* an Stelle von *utique* (Mt 14, 51; 15, 27; 17, 25; Mk 7, 28), an Stelle von *ita* Lk 10, 21. *iam* verändert er Mk 5, 35 und 7, 12 zu *ultra*.

manducare (für φαγεῖν, GOELZER 177) ist Hieronymus, wie schon ein Blick in die Konkordanz beim AT lehrt, gar nicht geläufig. Im Evangelium duldet er meistens das hergebrachte Wort und ersetzt es nur gelegentlich, wie Mt 12, 4 (2×); 15, 37; 24, 38; 26, 17. 26; Mk 7, 28 [vgl. Mk 7, 4; Lk 12, 19] durch *comedere* bzw. *edere*.

adtendere sibi a ist mehrfach (Mt 10, 17; 16, 6. 11. 12 [vgl. Mk 8, 15; 12, 38] durch *cauere* ersetzt, anderwärts (Lk 17, 3; 21, 34; vgl. Mt 6, 1; 7, 15; Lk 12, 1; 20, 46) bleibt es stehen. Für *accipere* wählt Hieronymus Mt 15, 26 und Mk 7, 27 *sumere* (λαβεῖν), Mk 4, 36 *adsumunt* für παραλαμβάνουσιν.

Wenn er Mt 23, 33 und Lk 3, 7 *genimina* statt *generatio* gebraucht, so wird das geschehen, um den Pural γεννήματα zum Ausdruck zu bringen, aber auch Mk 14, 25 ist *genimine* der Ersatz für *generatione,* Mt 26, 29 für *creatura.*

Statt *palma* scheint Hieronymus Jo 18, 22 und 19, 3 *alapa* zu bevorzugen; Mt 26, 67 bleibt es bei der Wiedergabe von ἐράπισαν unberührt. *prunas* der Vorlage wird Jo 18, 18 und 20, 9 wahrscheinlich durch *carbones* ersetzt, *biduo* Jo 4, 40 und 11, 6 vielleicht dem Griechischen zuliebe mit *duos dies* vertauscht. *exterminare* wird Mt 6, 16. 19. 20 in *demoliri* korrigiert, *deludere* mit dem Akkulativ muß regelmäßig einem mit dem Dativ konstruierten *inludere* weichen (Mt 27, 29; Mk 15, 20; Lk 23, 36 [vgl. Mk 15, 31]).

Fast überflüssig ist es zu sagen, daß Hieronymus nicht Formen wie *salutarem, cornum* usw. duldet, daß er *odire* mit *odisse* oder

odio habere vertauscht, *animis* durch *animabus* (Mt 11, 29), *altario* durch *altari* ersetzt (Mt 23, 18), daß er statt *proximat* (Mk 14, 42) *prope est* (ἤγγικεν) wählt, daß er *misereri* lieber mit dem Genetiv statt mit dem Dativ konstruiert (Mt 20, 30. 31. 34; Lk 16, 24; 17, 13 [vgl. Mk 9, 22], GOELZER 313), ohne überall durchzugreifen (vgl. Mt 9, 36; 17, 15), daß er korrekterem Sprachgebrauch folgend mehrfach das *aut* seiner Vorlage in *an* abwandelt (Mt 22, 17; 26, 53; 27, 49; Mk 2, 9; 12, 14; Lk 5, 23; 20, 22; 22, 27).

Wenn Mk 7, 26 das Wort *graeca* durch *gentilis*, Jo 7, 35 und 12, 20 *graeci* durch *gentes* bzw. *gentiles* ersetzt wird, so gehört das schon fast mehr in das Gebiet der Interpretation des Textes.

Von Interesse ist die Wiedergabe des Verbums μέλλω c. inf. durch Hieronymus. Mt 17, 12. 22; 24, 6; Lk 24, 21 verwendet er das Partizip des Futurum; Lk 9, 44 hilft er sich mit der Umschreibung *futurum est ut tradatur;* Mk 13, 4 wählt er *incipient consummari*, d. h. eine Form, die er in Jo regelmäßig verwirft; denn Jo 6, 15. 71; 7, 35; 11, 52; 12, 4; 14, 22; 18, 32 wird an Stelle von *incipere* c. inf. immer das Partizip des Futurum gesetzt.

In mehreren Fällen bietet die regelmäßige Wiederkehr bestimmter Vokabeln einen Hinweis auf die Einheitlichkeit des Korrekturwerkes und ermöglicht uns einen Einblick in die Frage, ob und inwieweit unsere „Altlateiner" ihre Bezeichnung mit Recht tragen, oder ob sie von Vulgatatext überdeckt sind. Einige Zurückhaltung ist freilich bei solcher Untersuchung erforderlich. Wenn die Rekonstruktion der Vorlage für πλέξαντες (Mt 27, 29; Mk 15, 17; Jo 19, 2) verschiedene Vokabeln ergibt und die Vulgata immer *plectentes* bietet, so wird man aus dem Vorkommen von *plectentes* in einem Altlateiner nicht gleich den Schluß ziehen dürfen, daß dieser nach *vg* korrigiert sein müsse. Aber eine Untersuchung über das Vorkommen von *paruulus* (für παιδίον) ist schon viel ergebnisreicher. So hat z. B. *f*, und nur *f*, an genau den gleichen Stellen wie *vg*, an keiner mehr und keiner weniger, für παιδίον dieses *paruulus*, so wie auch an den nämlichen Stellen für *rememorari* ein *recordari* eingesetzt ist. Wenn ferner *f* unter den Stellen, wo Hieronymus die relative Anknüpfung verwendet (s. oben S. 51), sechsmal den nämlichen Text bietet (Mt 2, 21; 15, 26; 19, 17; Mk 9, 12; 12, 3; Lk 20, 12), so ist das um so bedeutsamer, als die solche Verknüpfung nicht bietenden Formen durch das Gotische mehr geschützt und empfohlen waren; denn der Gote verwendet *iþ is*, *iþ eis*, *iþ si* und kennt keine relative Verknüpfung. Prüft man die Wiedergabe von μέλλω durch, so hat *f* wie auch *vg* in Jo regelmäßig das Partizip des Futurum. Daß aber hier die Vulgata eingedrungen ist, lehrt besonders deutlich der Text Jo 7, 25: *numquid in dispersionem gentium iturus est et docere gentes.* Hier ist mit dem doppelten *gentium-gentes* auch die Form

iturus est aus der Vulgata übernommen, daneben aber das durch alle Altlateiner bezeugte *docere* stehengeblieben [1].

*

Mit diesen Ausführungen ist aber auch schon das Wichtigste zum Kapitel „Sprachliches" erledigt. Das Wort der Vorrede an Damasus „*ita calamo temperauimus ut, his tantum quae sensum uidebantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant*" findet seine Bestätigung. Dem Sprachkleid nach unterscheidet sich die Vulgata so wenig von ihrer Vorlage, daß es heute kaum einen Neutestamentler geben dürfte, der imstande wäre, zu bestimmen, ob ein Stück Bibeltextes solcher Färbung wie *ff b i* Altlateiner oder *vg* ist, wenn er nicht zunächst einmal Wort für Wort verglichen hat, und auch dann noch mag oft genug sein Urteil unsicher bleiben.

Hieronymus hat nach seinem eigenen Zeugnis nur dort Hand angelegt, wo eine Änderung nötig war, indem die Vorlage den Sinn des Originals nicht zutreffend wiedergab, d. h. er hat seinen lateinischen Kodex mit einer griechischen Hs verglichen und dort emendiert, wo eine Abweichung vorlag. Überschaut man das Korrekturwerk im großen, so macht die Arbeit auf den ersten Blick einen ganz vorzüglichen Eindruck. Denn selbst der Wortfolge schenkt Hieronymus so weitgehend Aufmerksamkeit, daß er an Hunderten von Stellen ihr zuliebe eingreift, wiewohl der Sinn des Textes davon nur ganz selten betroffen ist. Ob es Mt 1, 20 mit der Vorlage *apparuit ei in somnis* oder mit *vg: in somnis apparuit ei* heißt, tut für den Sinn nichts aus. Wenn Hieronymus ändert, so geschieht es nur deshalb, weil seine griechische Vorlage nicht wie ε 050 ε 1054 ε 1033 al. εφανη κατ οναρ τω ιωσηφ (αυτω) lautete, sondern κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ. Stellt Hieronymus Mt 2, 12 die Worte *suam regionem* um, so hat er nicht eine griechische Hs wie δ 2 ε 346 ε 207 vor sich, sondern den gewöhnlichen Text χώραν αὐτῶν. 3, 6 erfolgt die Korrektur des Textes *ab illo in iordanem* zu *in iordane ab eo* nur dem Griechischen ἐν τῷ ἰορδάνῃ ὑπ' αὐτοῦ zuliebe. Schreibt Hieronymus im nächsten Vers statt *ab ira futura: a futura ira,* so paßt er sich wieder dem Griechischen ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς an usw. Wir verstehen eine solche Arbeitsweise bei einem Schriftsteller, der an Pammachius schreibt: *Ego enim non solum fateor, sed libera uoce profiteor me in interpretatione Graecorum absque scripturis sanctis, u b i e t u e r b o r u m o r d o m y s t e r i u m e s t , non uerbum e uerbo, sed sensum exprimere de sensu* [2]. Auch in dieser Hinsicht ist zwar die

[1] Vgl. damit etwa die in der Einleitung (oben S. 5) behandelte Differenz zwischen *g* und *vg* in Apg 23, 12.

[2] Ep. 57, 5 (ed. HILBERG CSEL 54, 508). Vgl. dazu G. GRÜTZMACHER, Hieronymus I 183 und L. SCHADE, Die Inspirationslehre des heiligen Hieronymus, Freiburg i. B. 1910, 138.

Arbeit nicht überall ebenmäßig durchgeführt. Gelegentlich läßt sich eine verminderte Aufmerksamkeit gegenüber der Wortstellung nachweisen, und mitunter korrigiert Hieronymus selbst sogar unter leichter Abweichung von jener Wortfolge, die seine griechische Vorlage geboten haben wird, aber der Gesamteindruck bei der Durchprüfung aller Korrekturen bleibt doch der, daß Hieronymus bemüht war, seinen Text der Vorlage anzugleichen, soweit es ihm möglich war.

III. Die griechische Vorlage des Vulgatatextes.

Nachweisbar hat Hieronymus an etwa 3500 Stellen in den Text eingegriffen, um seinen Altlateiner dem griechischen Original anzupassen. Davon entfallen auf Mt 813, auf Mk 873, auf Lk 1021, auf Jo 780 Stellen. Die Zahlen wollen selbstredend nur Annäherungswerte darstellen; nur einmal habe ich gezählt, und wiederholt kann man im Urteil schwanken, ob Korrektur vorliegt oder nicht, ob Korrektur nach dem Griechischen gegeben ist oder nicht, ob man eine Variante für sich allein oder in Verbindung mit einer anderen rechnen soll. Aber diese Ziffern liefern ein eindrucksvolles Bild der Arbeit, zumal wenn man sich an die früheren Ausführungen (S. 48) erinnert, wonach sie in Wirklichkeit nicht unwesentlich zu erhöhen wären. Ein Urteil, wie VON DOBSCHÜTZ, Eberhard Nestle's Einführung in das Griechische Neue Testament, Göttingen 1923, 42, es fällt — „er (Hieron.) legte eine Handschrift der jüngsten, norditalischen Gruppe, der sog. europäischen Form, die der mit der Gothenbibel verwandten Handschrift von Brescia *(f)* verwandt war, zugrunde, und besserte daran, teils sprachlich, teils textlich, mit ähnlich eitler Oberflächlichkeit wie später der Humanistenkönig Erasmus“ — wird hoffentlich für alle Zukunft unmöglich sein. Die Oberflächlichkeit liegt diesmal wirklich nicht bei Hieronymus; man könnte nur wünschen, daß unsere heutigen Textkritiker mit annähernd gleichmäßiger Sorgfalt verführen. Zutreffender hatte schon Hans VON SODEN, das lateinische NT in Afrika zur Zeit Cyprians, Leipzig 1909, 361 f. bemerkt: „Wer sich in die altlateinischen Bibeltexte eingearbeitet hat, bekommt einen sehr gesteigerten Respekt vor der Leistung des Hieronymus, die nach Gesichtspunkten und Methode kaum übertrieben gelobt werden kann. Aber ihre Durchführung ist ungeheuer unvollkommen: sie ganz zu leisten überstieg wohl Menschenkraft, überstieg gewiß den Charakter des Hieronymus. Vieles, was er wollte, ist in die Vulgata nicht gekommen, sondern muß aus seinen eigenen Schriften gesammelt werden. Wirklich

gründlich bearbeitet sind nur die Synoptiker, Mt und Lk mehr als Mk; am meisten Altes hat der Hebräerbrief bewahrt. Und damit bietet die Vulgata nur dasselbe Bild wie jeder andere uns erhaltene lateinische Text." Ob sich der zweite Teil dieses Urteils halten lassen wird, werden wir später zu untersuchen haben. Daß eine restlose Durchführung der Arbeit die Kraft und den Charakter des Hieronymus überstiegen habe, bewährt sich an den Evangelien jedenfalls nicht, ebensowenig auch die Thesen, daß nur die Synoptiker gründlich bearbeitet sein sollen und daß auf Mt und Lk mehr Sorgfalt gelegt worden sei als auf Mk. Trotz seines erheblich geringeren Umfangs weist Mk mehr Korrektur auf als Mt, und wenn die Ziffer für Jo tatsächlich hinter jener der Synoptiker zurückbleibt, so ist einmal denkbar, daß die Vorlage hier besser war, dann aber auch mag des Hieronymus Arbeit uns bei Jo nicht ebenso greifbar sein als bei den drei älteren Evangelien.

Mit der griechischen Vorlage des Evangelientextes der Vulgata haben sich bisher nur wenige Forscher eingehender beschäftigt. Sie sollen zunächst zu Worte kommen. Im Epilogus ihrer großen Ausgabe (I 655—672) haben sich WORDSWORTH-WHITE darüber Rechenschaft zu geben versucht, welche griechischen Hss Hieronymus bei seiner Korrekturarbeit benutzte; sie möchten an der Hand von sechs fleißigen Tabellen diese Frage beantworten. Eine erste Liste bringt sieben Stellen aus dem im Jahre 398 geschriebenen Matthäuskommentar, wo Hieronymus Lesarten vertritt, oder wenigstens kennt, die sich im Codex Sinaiticus (א, δ 2) finden; die folgende bringt textkritische Erörterungen zu einzelnen Stellen aus anderen Schriften. Tabelle drei sammelt die „Korrekturen" der Vulgata gegen die griechische und altlateinische Überlieferung, Tabelle vier Lesarten, welche die Vulgata mit Altlateinern gegen die Griechen gemeinsam hat. Wichtiger sind Tabelle fünf, „Correctiones cum auctoritate Graeca factas quas Hieronymus contra ueteres Latinos textui intulit" und endlich Tabelle sechs, die Lesarten zusammenstellt, welche einen Teil der griechischen und einen Teil der lateinischen Zeugen für sich hat. Die letzte Tabelle ist wieder dreifach gegliedert: I. ubi lectiones nobis ex codd. א B L notas contra *f* et Graecos posteriores sequitur. II. ubi Graecos posteriores et *f* sequi uidetur. III. ubi Graecos posteriores contra lectiones א B L et *f* sequitur. — Das Ergebnis ist, daß Hieronymus griechische Hss, der Familie א B L verwandt, benutzt haben muß (666), gelegentlich aber auch Fassungen antraf, die in der uns erhaltenen griechischen Überlieferung nicht zu belegen sind (662). Die Ausführungen der beiden hier allein in Betracht kommenden Tabellen fünf und sechs stehen leider unter dem Bann der früher bereits abgewiesenen These, *f* sei die lateinische Vorlage der Vulgata.

Kurz gestreift wird die Frage der griechischen Vorlage bei SOUTER, Journ. of theol. studies XII, 591 f., der annahm, ein *a*-Text sei wenigstens für Lk die Vorlage gewesen.

Am gründlichsten, doch bei weitem nicht gründlich genug, hat Hermann VON SODEN I 1524—1532 das Problem der (lateinischen und) der griechischen Vorlage behandelt. Erst nachdem ich meine eigene Textrekonstruktion zu Ende geführt, stieß ich auf diese Ausführungen und stellte fest, daß für Mt 2—16 eine stattliche Menge von Korrektur des Hieronymus hier richtig bestimmt ist. Das Schlußwort jener Untersuchung lautet: „Diese Listen der in *vg*, abgesehen von it-Lesarten sich findenden Abweichungen von *I-H-K* zeigen, daß der Text des Hieronymus eine geradezu glänzende Probe ist auf die Richtigkeit der in den früheren Abschnitten ohne jede Kenntnis desselben versuchten Rekonstruktion des *I-H-K*-Textes. Sie erweisen damit aber auch *vg*, mindestens in Mt Jo, bei Mk Lk hat er it in viel höherem Maß beibehalten, als einen der verläßlichsten Zeugen für den *I-H-K*-Text. Und wo oben aus der Konfrontation der drei Rezensionen *I H K* die Entscheidung, wie *I-H-K* gelesen habe, nicht sicher getroffen werden konnte, da ist bei der endgültigen Feststellung *vg* ein entscheidendes Gewicht zuzuerkennen. Hätte Hieronymus bei seiner Ausgabe der lateinischen Evangelien die it-Lesarten, die von seinem griechischen Text abweichen, konsequent ausgemerzt, so böte er, an unsern bisherigen Ergebnissen gemessen, den besten zusammenhängenden Evangelientext, der uns aufbehalten ist“ (1531). Einleitend hatte VON SODEN p. 1526 bemerkt: „Wo Hieronymus die it-Übersetzung durch eine andere zu ersetzen für nötig hielt, bestimmen ihn bald sprachliche, bald sachliche Gründe. Die letzteren sind für unsere Zwecke allein interessant, weil bei ihnen der Anlaß in dem von ihm als normativ angesehenen griechischen Text zu suchen ist. Dabei stellt sich nun heraus, daß dieser sein griechischer Normaltext kein anderer ist als *I-H-K*. Weder *I* noch *H* noch *K* hat er zu Wort kommen lassen. Begreiflich genug bei seiner Kenntnis ihrer lokal begrenzten Autorität „Alexandria et Aegyptus (in Septuaginta suis) Hesychium laudat auctorem, Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat, mediae inter has provinciae Palaestinae codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius et Pamphilus vulgaverunt“, sowie bei seinem abschätzigen Urteil über *K* und *H*, mindestens über deren Rezensionsarbeiten der LXX, wonach „codices a Luciano et Hesychio nuncupatos paucorum hominum adserit perversa contentio“. Aber auch Sonderlesarten von *I*, was er wohl um seiner Heimat und um seiner Urheber willen respektvoller betrachtet, finden sich in seiner Textausgabe nicht.“

Bewährt sich diese Auffassung, daß Hieronymus eine sehr

alte, vor den drei großen Rezensionen (ob solche im NT wirklich einmal unternommen worden sind, bleibe dahingestellt), d. h. vor dem Jahr 300 liegende griechische Textesform heranzog, so läßt sich die Bedeutung der Vulgata bei der Bestimmung des Urtextes kaum überschätzen. VON SODENs Ausgabe erfüllt aber leider gar nicht, was wir nach seinen oben angeführten Darlegungen erwarten müssen. An zahlreichen Stellen ist die Vulgata falsch verzeichnet, meistens verschwindet sie im Sammelbecken *K*, und man möge für ein beliebiges Kapitel der Evangelien studieren, welch ganz andere Rolle bei VON SODENs Entscheidungen ein junger arabischer, meistens Peschittha bietender Diatessarontext spielt als die Vulgata, von der nur selten die Rede ist, so ganz im Widerspruch zu den Ausführungen des Einleitungsbandes.

Die Kritik A. VON HARNACKs [1] „die Codices B und א faszinieren noch immer die Textkritiker, und wenn SODEN bereit war, sich ihrem Banne zu entziehen, so geschah es nicht, um den Versionen ihr Recht zu geben, sondern um dem gewaltigen Strome der übrigen griechischen Überlieferung die ihm gebührende Bedeutung zu verschaffen. So ist es gekommen, daß sich seine Textausgabe doch nur als eine leichte Modifikation der nach LACHMANN erschienenen Ausgaben darstellt; sie steht dem Textus receptus etwas näher als die anderen“ ist durchaus berechtigt. Dagegen möchte ich nicht glauben, daß man der neutestamentlichen Textkritik einen Dienst erwiese, wenn man HARNACKs Wunsch [2] erfüllte, den Text der Vulgata ins Griechische zu retrovertieren. Zum mindesten dürfte das nicht geschehen ohne eine vorhergehende Untersuchung, wie weit denn eigentlich die Vulgata der griechischen Vorlage angepaßt ist. Wir wissen doch noch gar nicht, ob Hieronymus seinem Griechen Wort für Wort folgt, und laufen in jedem Fall Gefahr, bei einer mechanischen Rückübersetzung nur ein Kunstprodukt zu gewinnen, das niemals existiert hat.

Wollen wir uns aber ein Urteil bilden, mit welchem Grad von Aufmerksamkeit und Sorgfalt die Emendation von Hieronymus durchgeführt worden ist, so scheinen wir vor unlösbaren Schwierigkeiten zu stehen. Der allgemeine Eindruck, den die Arbeit hinterläßt, ist ein außerordentlich günstiger. Ein Korrektor, der selbst so bescheidenen Dingen seine Aufmerksamkeit zuwendet, daß er sogar das *ad iesum* nach einem Verbum dicendi zu *iesu* verändert, weil seine Vorlage nicht προς τον ιησουν, sondern τῷ ἰησοῦ bietet — Fälle dieser Art finden sich Mt 21, 27; Mk 9, 5; 11, 33; Jo 12, 22; 21, 21; dagegen bleibt Mt 17, 4; Lk 23, 42 und Jo 19, 9 das *ad iesum* unberührt —,

[1] Zur Revision der Prinzipien der Neutestamentlichen Textkritik, Leipzig 1916, 1.

[2] A. a. O. 11[1].

scheint doch alles zu leisten, was man billigerweise verlangen kann, und mehr noch als dies. Aber man muß wohl bedenken, daß mit der Feststellung peinlicher Sorgfalt an einer Stelle für die andere noch nichts bewiesen ist. Wenn der alte Homer mitunter in Schlaf verfällt, warum sollte nicht auch Hieronymus bei seiner Arbeit einmal eine Stunde lang ermüdet gewesen sein?

Will man sich ein begründetes Urteil über das Maß von Sorgfalt verschaffen, so muß man sich zum Studium von „Quisquilien" herablassen, d. h. Dinge beachten, an denen die Textkritiker unserer Tage vorübergehen, sei es, daß sie ihnen zu unbedeutend scheinen, sei es, daß sie ihnen zu mühsam sind. Ich wähle ein Beispiel aus dem vierten Evangelium. Wenn Jo den Herrn von seiner Sendung in die Welt sprechen läßt, gebraucht er entweder den Ausdruck ἀποστέλλειν oder den anderen πέμπειν mit einem nicht uninteressanten Wechsel im Sprachgebrauch. Bei ἀποστέλλειν geht das zugehörige με fast regelmäßig voraus (Jo 5, 36; 7, 29; 8, 42; 11, 42; 17, 8. 18. 21. 23. 25); zwei Ausnahmen von dieser Regel begegnen uns in 6, 57 und 20, 21. Verwendet Jo hingegen das Verbum πέμπειν, so folgt das με stets dem Wort (Jo 1, 33; 4, 43; 5, 24. 30. 37; 6, 38. 39. 40. 44; 7, 16. 28. 33; 8, 16. 18. 26. 29; 9, 4; 12, 44. 45. 49; 13, 20; 14, 24; 15, 21; 16, 5). Was die erste Reihe angeht, so bietet die Vulgata überall die gleiche Wortfolge wie die griechische Überlieferung; daß Hieronymus hier die lateinische Vorlage hätte korrigieren müssen, ist für keine Stelle nachweisbar. Anders liegen die Dinge bei den Stellen mit πέμπειν. Die Altlateiner bieten hier durchweg, vom einheitlich überlieferten griechischen Text abweichend, die Wortfolge *me misit*. Für 11 dieser Stellen läßt sich nun dartun, daß Hieronymus *misit me* korrigiert hat (4, 34; 5, 24; 5, 30; 6, 40; 6, 44; 7, 16; 7, 28; 8, 18; 12, 44; 12, 45; 15, 21); an weiteren 9 Stellen muß wenigstens diese Möglichkeit offengehalten werden (1, 33; 5, 37; 6, 38; 6, 39; 7, 33; 8, 26; 9, 4; 12, 49; 14, 24), da vereinzelte Altlateiner die Stellung *me misit*, Hieronymus stets *misit me* bieten. An 4 Stellen aber hat *vg* nach dem Zeugnis aller (8, 29) oder der meisten und besten Kodizes (8, 16; 13, 20; 16, 5) die Stellung *me misit* beibehalten. Will man nicht zu der Ausflucht greifen, Hieronymus habe hier με πεμψας, με πεμψαντα gefunden — was alle Wahrscheinlichkeit gegen sich hätte —, so muß man zugeben, daß er in diesen 4 Fällen, von der sonstigen Gewohnheit abweichend, nicht korrigiert, daß er die Differenz übersehen hat. Und so bescheiden diese Variante in sich auch sein mag, sie hat doch den Wert, zu lehren, daß der Sorgfalt und Aufmerksamkeit des Hieronymus auch bei dieser Arbeit Grenzen gezogen waren.

Bevor wir uns der minder wichtigen Frage zuwenden, welcher

unter den uns erhaltenen griechischen Hss die von Hieronymus verwandte Form am nächsten steht, suchen wir uns zunächst einmal ein Bild davon zu verschaffen, nach welcher Richtung im großen und ganzen die Korrekturarbeit des Hieronymus geht. Eine Analyse der drei Schlußkapitel des Lk-Evangeliums reicht dazu hin; das hier gewonnene Bild würde durch jedes andere beliebig herausgegriffene Stück bestätigt.

Die der Klammer] vorhergehende Lesart stellt die Vorlage dar mitsamt den Zeugen, die für sie eintreten. Hinter der Klammer folgt die Korrekturlesart der Vulgata, ohne Angabe der griechischen Zeugen, wenn alles nicht vor der Klammer Genannte auf ihrer Seite steht.

1. 22, 1 adpropiauit ε 56 δ 5 *b ff i l q r (d e)*] adpropinquabat

2. 4 scribis *a b c e ff i l q r*, + και (τοις) γραμματευσιν δ 3 ε 376 ε 133 al., om. και στρατηγοις δ 5 sy^{cs}] magistratibus

3. 4 om. δ 5 *a e ff l i*, > αυτοις παραδω αυτον δ 1 δ 2 δ 3 ε 56 al.] + eis

4. 5 om. I^{η} ε 121 *b ff i l q*] + gauisi sunt et

5. 6 om. δ 2* δ 3 I^{π} sy^{s} Eus *a b c ff i l q*] + et spopondit

6. 7 paschae δ 5 *a b d e ff i l r*] azymorum

7. 11 om. *b c ff i l q r*] + domus

8. 12 stratum magnum ε 1443 *a b c e ff i q r*] magnum stratum

9. 12 om.] + et δ 2 δ 6 ε 56 δ 371 ε 129 I^{π} A^{3} sy^{pal}

10. 14 om. δ 1 δ 2* δ 5 ε 207 *a b c d e ff i l r* sy^{cs}] + duodecim

11. 17 hoc] om. δ 2 *e*

12. 19 om. δ 5 *a (b) d e ff i l*] + quod pro uobis datur hoc facite in meam commemorationem

13. 20 om. δ 5 *a d ff i l* (*b e* sy^{c})] + similiter et calicem postquam cenauit dicens hic est calix nouum testamentum in sanguine meo qui pro uobis fundetur

14. 22 scriptum ε 1386 *b c f q* (*ff i l* [*d e*])] definitum

15. 23 conquirebant *(a) b c f ff i l q*] coeperunt quaerere

16. 23 om. δ 5 ε 95 *a b d e ff i l q*] + ex eis

17. 25 om. *e r*] + super eos

18. 27 sum in medio uestrum] in medio uestrum sum δ 1 δ 2 ε 5 ε 56 ε 376 ε 351 *c f ff i l* Eus

19. 30 duodecim δ 2^{c} ε 376 δ 5 ε 207 ε 1386 al. *a b c f ff i q* sy^{cs}] om.

20. 31 uos ut *b e f ff i l q r*] ut uos

21. 32 et rogate ne intretis in temptationem *a b c e ff i l q*] om.

22. 22, 33 dixit autem δ 4 *a b f ff i l q*] qui dixit
23. 33 petrus *a b f ff i l q*] om.
24. 36 om. δ 5 Iη^a *a b d e ff i l r*] + eis
25. 37 et δ 5 *a d e ff i l* sy^cs] etenim
26. 37 de me quae sunt *a e ff i l (f q)*] quae sunt de me
27. 39 suam *b c e ff i l q r*] om.
28. 39 oliueti *a b d e f ff i l q*] oliuarum
29. 39 eius] om. δ 1 δ 2 δ 5 al.
30. 42 non mea uoluntas sed tua fiat si uis transfer calicem istum a me δ 5 *a c d e ff*] si uis transfer calicem istum a me uerumtamen non mea uoluntas sed tua fiat
31. 47 autem] om. δ 1 δ 2 Iη ε 207 ε 1353 ε 1443 A³ al.
32. 47 adpropians osculatus est iesum δ 5 *b e ff i l (a d r)*] adpropinquauit iesu ut oscularetur eum
33. 48 dixit autem illi iesus *(a) b c (e) ff i (l) q r*] iesus autem dixit ei
34. 49 quod cum uiderent *b e ff i l q*] uidentes autem
35. 49 om. ε 253 *b e i l q* (δ 5)] + quod futurum erat
36. 49 percutiemus δ 6 ε 376 ε 183 ε 1443 ε 1493 al. *a b c d e ff i q r*] percutimus
37. 51 om. *a c e ff i l*] + respondens
38. 51 sine *a (b) e ff i l*] sinite
39. 51 et extendens manum suam iesus tetigit eum et redintegrata est auris eius δ 5 *a d e f ff (i l) r*] et cum tetigisset auriculam eius sanauit eum
40. 52 et ad eos qui ad se uenerant dixit principibus sacerdotum et magistratibus templi et senioribus *b e ff i*] dixit autem iesus ad eos qui uenerant ad se principes sacerdotum et magistratus templi et seniores
41. 53 in me manum *e i* (in me manus *b c f ff q r*)] manus in me
42. 54 et conprehensum illum *a b e (f) ff i l q*] comprehendentes autem eum
43. 54 illum ε 78 δ 5 Iι ε 207 ε 1246 ε 1386 al. *b c ff d f i q*] om.
44. 56 om. ε 371 *b e ff i l q*] + quaedam
45. 56 intuens illum *(a) b e (f) ff i q*] et eum fuisset intuita
46. 56 de eis est *a b e ff i l q r*] om.
47. 56 semper *b e ff i l q*] om.
48. 58 iterum *b e f ff i q* (δ 2*)] om.
49. 58 uidens eum alius *c e f ff i l (b q)*] alius uidens eum
50. 58 homo *b c e f ff i l*] om.
51. 58 cum illo eras semper *b (e) f ff i q (r)*] de illis es

52. 22, 58 qui respondit *b ff i q r* δ 5 sy[s]] petrus uero ait
53. 58 om. *b e ff i l q r* sy[cp]] + o homo
54. 58 ego *b e ff i l q r*] om.
55. 59 om. Iφ[a] ε 1043 ε 95 al. *b c e f ff i l q*] + quasi
56. 59 om. *b e i l q r*] + quidam
57. 59 contendens dixit *b (c) e ff i l q*] affirmabat dicens
58. 61 illi = graec. *a b c d e (f) ff i l q*] om.
59. 61 om. δ 5 ε 1132 *a b c e ff i l q*] + quia
60. 62 om. *a b e ff i l r*] + et egressus foras petrus fleuit amare
61. 63 om. δ 5 ε 505 *a b (c) d e (ff) i l q r*] + caedentes
62. 64 percutiebant eum δ 5 *a i q*, om. ετυπτον αυτου το προσωπον δ 1 (δ 2) ε 5 ε 56 ε 76 al. *b e* sy[cs]] percutiebant faciem eius
63. 66 et interrogabant eum *a b e f ff i l q*] om.
64. 67 creditis *a b c e f ff i l r*] credetis
65. 68 om. δ 5 *a b d ff i q*] + autem
66. 68 om. δ 1 δ 2 δ 5 ε 253 ε 1349 ε 1493 al. *a ff i q* sy] + et
67. 68 respondetis *b c d e f ff i l q*] respondebitis
68. 69 ad dextris *ff i l q*] a dextris
69. 70 et dixerunt *b c e ff i l q*] dixerunt autem
70. 70 ait autem *(a) b e ff i l q*] qui ait
71. 70 illis δ 5 *a b e ff i l q (f r)* sy, + προς αυτους graec.] om.
72. 71 om. δ 5 *a b d e i l*] + ipsi
73. 71 audiuimus enim δ 5 *b c d e i l*] enim audiuimus
74. 23, 1 om. ε 226 ε 351 *e* sy[cs]] + eorum
75. 2 et soluentem legem nostram et profetas, Marcion *b c e ff i l q r*[2] *gat*] om.
76. 3 audiens *b c e ff i l q*] om.
77. 5 om. δ 2* ε 291 *b e i l q*] + docens
78. 5 om.] + et δ 1 δ 2 ε 5 ε 56 ε 78 ε 376 sy
79. 6 a galilaea homo δ 5 *i (l) q r (a b c d e ff)* sy[cs]] homo galilaeus
80. 7 misit *b c d e f ff i l q*] remisit
81. 7 om. b c d e ff i l q] + *et ipse*
82. 8 illum uidere ex multo tempore δ 5 *b e f ff i l q* sy sa bo] ex multo tempore uidere eum
83. 11 exercitibus suis = graec. *b c e ff*] exercitu suo
84. 11 et ε 1211 ε 1279 *b e ff q*] om.
85. 11 illum] om. δ 1 δ 2 ε 337 ε 1216 ε 551 ε 377 al.
86. 11 om. *a b d ff l q*] + et
87. 11 illum] om. ε 1094 ε 551 *a c l*

88. 23, 12 tunc amici facti sunt *b e f ff l q*] et facti sunt amici
89. 12 om. *a b e ff l q*] + in
90. 13 plebis Iβ *b e ff l (a f r)*] et plebe
91. 14 inuenio ε 376 δ 371 *b c e l q*] inueni
92. 14 hoc homine *b q r*] homine isto
93. 21 om. ε 014 ε 286 ε 90 ε 207 ε 1353 *a b e f ff l*] + crucifige
94. 22 enim ε 376 Iη Iι *b e l q r* sy[cs]] om.
95. 25 om. *a b e ff l r*] + quem petebant
96. 26 simonem quendam cyrinensem uenientem de uillam adprehenderunt *a b e ff*] adprehenderunt simonem quendam cyrenensem uenientem de uilla
97. 27 multitudo δ 5 ε 1279 *b c d e f ff l r*] multa turba
98. 27 om. *a b c d e f ff l*] + eum
99. 28 istrahelitae *b e (ff) l r*] hierusalem
100. 28 om. *(ter)* δ 5 *a b d e ff l*] + super
101. 29 om. δ 5 Iι ε 1126 *a b d e ff l r* sy[cs]] + ecce
102. 29 nutrierunt δ 1 δ 2 ε 1354 al. *b (c d) e ff l r*] lactauerunt
103. 32 latrones *a b e f ff l*] nequam
104. 32 crucifigerentur *b e f ff l r* sy[pal]] interficerentur
105. 33 unus ad dexteram *e ff*] unum a dextris
106. 34 etiam *e ff l*] uero
107. 35 expectans *b e f ff l r*] spectans
108. 35 om. δ 1 δ 2 δ 5 ε 1033 ε 505 ε 129 A[3] al. *b c d e ff l r* sy[p pal]] + cum eis
109. 35 nunc *b e f ff l*] om.
110. 36 offerebant δ 5 *b d e ff l q r*] offerentes
111. 37 om. δ 5 Iη δ 4 ε 294 *a b e ff*] + si
112. 38 om. ε 76 ε 254 ε 260 *e ff l r* sy[s]] + et
113. 39 etiam *b e ff l q*] autem
114. 39 nonne δ 1 δ 2 al. *a b ff r* sy[cs]] si
115. 40 om. *a b e ff q*] + tu
116. 44 et erat δ 1 δ 2 δ 5 al. *a b d e ff l q r*] erat autem
117. 46 om. *a c e l r*] + ait
118. 46 tradidit spiritum *ff (e a b q l)*] exspirauit
119. 47 et qui cum eo erant *e ff l*] om.
120. 47 factum fuerat δ 3* *b c e ff l q*] fiebat
121. 47 magnificabant *e ff l*] glorificauit
122. 47 dicentes *ff l*] dicens
123. 48 qui] et ε 207
124. 50 om. δ 5 ε 70 *a b d e ff l q r*] + uir
125. 51 concilio *b c e ff l*] consilio

126. 23, 51 om. δ 1 δ 2 d 5 ε 1091 ε 70 al. *a b c d e q (r?)*] + et ipse

127. 52 petit *a b c e f ff q r*] petiit

128. 53 in δ 5 ε 337 δ 260 ε 177 *a b c d e f ff l q r*] om.

129. 53 erat *e ff l q r*] fuerat

130. 55 duae δ 5 *a b e ff q*] om.

131. 24, 1 uenerunt ualde tempore ε 1279 *b e l q (r)*] ualde diluculo uenerunt

132. 1 om. δ 5 *a b c e ff l* sy^{cs}] + aromata

133. 3 ingressae autem δ 1 δ 2 δ 5 Iη Iι ε 1279 al. *a b (c d) e ff q r*] et ingressae

134. 3 om. δ 5 *a b d e ff r*] + domini iesu

135. 4 om. δ 5 *b e l q r*] + et

136. 6 om. δ 5 *a b (c) d e ff l r*] + non est hic sed surrexit

137. 7 om. δ 5 *b d e ff l r*] + peccatorum

138. 8 horum *a b e ff l r* sy^{cs}] eius

139. 9 om. δ 5 *a b c d e ff r*] + a monumento

140. 10 haec dicebant ad apostolos δ 1 δ 2* δ 5 Iη al. *e ff*] quae dicebant ad apostolos haec

141. 12 om. δ 5 *a b d e r*] + petrus autem surgens cucurrit ad monumentum et procumbens uidit linteamina posita et abiit secum mirans quod factum fuerat

142. 13 ammaus (δ 5) *a b (d) e ff l r*] emmaus

143. 13 et cleophas *(b) e ff*] om.

144. 14 om. ε 1226 ε 77 δ 398 *a b ff l r*] + ad inuicem

145. 15 om. *a b ff l r* sy^{c}] + et secum quaererent

146. 15 superuenit et *b ff l r* sy^{cs}] adpropinquans

147. 17 om. *a b c e ff l r* sy^{cs}] + ambulantes

148. 18 ex ipsis δ 48 ε 376 ε 050 ε 168 ε 207 al. *b f ff l (a d r)*] om.

149. 18 cleophas *a b (c) f ff*] cleopas

150. 18 om. δ 5 *a b c d e ff l r* sy] + et

151. 18 nazareo *b (d l r)*] nazareno δ 1 δ 2 ε 56 ε 78 ε 16

152. 19 om. *a b f l r*] + uir

153. 20 om. δ 6 δ 5 *a b c d e f ff l r*] + et

154. 20 hunc δ 5 *a b d e ff r*] eum

155. 20 om. ε 1493 *a b ff l*] + et principes

156. 20 om. *a ff l* sy^{cp}] + nostri

157. 21 om. *a b c ff l r* sy] + super haec omnia

158. 22 et *a b c ff r* sy^{s} (sy^{c})] sed

159. 22 in his omnibus *a b ff r*] et

160. 27 erat ... interpretans δ 5 *a b c e ff l r*] interpretabatur

161. 29 ad uesperum iam declinauit δ 5 *a b c d e ff l (r)*] aduesperascit et inclinata est iam

162. 24, 31 ipse autem *ff*] et ipse
163. 31 ab eis = graec.] ex oculis eorum
164. 32 erat in nobis ardens *a b f ff r*, om. ἐν ἡμῖν δ 1 δ 5 *c e* sy^c^] ardens erat in nobis
165. 32 om. *a b c e ff l r* sy^cs^] + dum loqueretur
166. 32 cum *a b d ff l r* = graec. om.
167. 32 om. δ 1 δ 2 δ 5 ε 48 ε 1386 *a b d e ff l r* sy^sc^] + et
168. 33 surrexerunt ... et *b e f ff l r*] surgentes
169. 34 om. *b c e l*] + uere
170. 34 uisus est a simone *a b ff l*] apparuit simoni
171. 36 ipse = graec.] om. sy^p^
172. 36 om. δ 1 δ 2 ε 56 δ 371 δ 5 *a b d e ff l*] + iesus
173. 36 om. δ 5 *a b d e ff l r*] + et dicit eis pax uobis
174. 36 om.] + ego sum nolite timere (ε 014 ε 376) ε 351 ε 1132 ε 33 ε 1353 ε 87 sy^p pal^
175. 37 conturbatique *b ff (l) r* sy] conturbati uero
176. 38 dixit autem (δ 5) *b ff l r (a)*] et dixit
177. 38 ad illos δ 371 *b ff l r*] eis
178. 38 quare = graec.] om.
179. 38 ascenderunt *b ff*] ascendunt
180. 38 corde uestro δ 1 δ 5 *a b (c e) ff l*] corda uestra
181. 39 ecce *b ff l* (sy^cs^)] om.
182. 39 meos] om. ε 014 δ 48 ε 56 ε 376 ε 050 Iη^α^ al. *e* Marcion
183. 39 ego sum ipse δ 1 δ 2 δ 48 ε 56 ε 376 *a b (d) e f ff l*] ipse ego sum
184. 40 om. δ 5 *a b d e ff r* sy^cs^] + et cum hoc dixisset ostendit eis manus et pedes
185. 43 om.] + sumens reliquias dedit eis ε 050 I^ι exc 1054^ ε 121 ε 1349 ε 351 al. sy^c^ bo
186. 44 om. *b ff* sy^sc^] + et δ 5 ε 1279 ε 207 lat^exc r^
187. 45 ea quae scripta sunt *b ff l q*] scripturas
188. 46 om. δ 1 δ 2 δ 3* ε 56 ε 376 δ 5 sa bo *a b c d e ff l r* Ir Hil] + et sic oportebat
189. 46 om. *b ff l gat* Ir] + tertia die
190. 47 omni gente *b ff q*] omnes gentes
191. 47 promissa *b ff q*] promissum
192. 51 om. δ 2* δ 5 *a b d e ff l* sy^s^] + et ferebatur in caelum
193. 52 om. δ 5 *a b d e ff l* sy^s^] + adorantes
194. 53 om. δ 5 *a b d e ff l r*] + et benedicentes.

Wir besprechen zunächst die wenigen Fälle (Nr. 58. 71. 83. 163. 166. 171. 178), wo Hieronymus gegen alle uns erhaltene griechische Überlieferung korrigiert zu haben scheint. Auszuscheiden ist hier zunächst 163; denn der Text der Vulgata *euanuit ex oculis eorum*

(statt des alten *nusquam conparuit ab eis*) ist zwar etwas freiere Übertragung des Griechischen ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν, aber es ist durchaus unnötig, einen anderen griechischen Text vorauszusetzen und mit VON SODEN eine durch Act 1, 9 beeinflußte griechische Vorlage απο των οφθαλμων αυτων für *vg* anzunehmen.

Dagegen scheint es, als habe er in 58 ein *illi*, das die Griechen und fast alle Altlateiner bieten, nicht in seiner griechischen Vorlage gefunden. Wahrscheinlich liegt aber nur ein Versehen vor. Hieronymus wollte hier das (von δ 5 ε 1132 *a b c e ff i l q* nicht gebotene) *quia* einfügen, und anscheinend ist über dieser Korrektur das *illi* versehentlich weggefallen. Seine ganze Korrekturarbeit ist ja derart, daß sie sich bequem in dem Text eines Altlateiners zwischen den Zeilen anbringen ließ, und nur selten mag er den Rand seiner Vorlage dazu benötigt haben. Dann konnte dem ersten Reinschreiber leicht ein Irrtum unterlaufen. Daß diese Möglichkeit stets berücksichtigt sein will, lehrt jedenfalls der Text der Vulgata in Mk 9, 15, wo ja in der Lesart *stupefactus est expauerunt,* wie wir oben (S. 51) sahen, das zu tilgende Wort neben der Korrektur seinen Platz behauptet hat.

Ein gleichartiger Fall liegt in 166 vor, wo *cum* durch *et* ersetzt ist, während es daneben hätte stehen müssen, ferner in 171, wo über der Eintragung des Wortes *iesus* das alte *ipse* zugrunde gegangen ist. Wenn in 165 nur *dum loqueretur,* nicht auch das von allen griechischen Zeugen gebotene ἡμῖν in den Text eingesetzt wird, so wiederholt sich die nämliche Erscheinung in Lk 24, 52, wo nur *adorantes* und nicht *adorantes eum,* wie es richtig heißen müßte, in die Vorlage eingefügt ward. Ich denke auch im letzten Fall keineswegs, daß Hieronymus den Text von ε 133 (VON SODEN verzeichnet noch *c,* der aber hier nur mit *vg*-Text aufgefüllt ist, und den Altlateiner *r,* der aber zu ergänzen sein wird *ipsi cum [adorassent e]um reuersi*) bezeugen will, sondern daß es sich lediglich um ein Versehen, sei es des Hieronymus selbst, sei es der ältesten Abschreiber, handelt. Ein Versehen, nichts anderes, dürfte wohl auch Lk 22, 6 *sine turbis* (statt *sine turba eis*) sein. Wir werden später einer ganzen Anzahl solcher Stellen begegnen. So bleibt nur Nr. 71 om. *illis,* 178 om. *quare* und 83 *exercitu suo,* wo aber die Möglichkeit vorliegt, daß bereits der Altlateiner des Hieronymus *exercitu suo* bot. Auch die andere Annahme, daß Hieronymus urteilte, τὰ στρατεύματα sei hier ein Singularbegriff, ist nicht gerade ausgeschlossen, empfiehlt sich aber weniger, wenn wir sehen, daß er Mt 22, 7 den Singular seiner Vorlage dem Griechischen zuliebe in den Plural umändert.

*

Aufs Große gesehen, bietet die Liste ein außerordentlich anschauliches Bild von der Richtung, nach der sich die Arbeit des

Hieronymus bewegt. Sein Kampf gilt jener Textesform, die man seit WESTCOTT-HORT als die „westliche" zu bezeichnen pflegt und die sich in den letzten Jahrzehnten steigender Beachtung, gelegentlich auch begeisterter Verehrung erfreute. Ihren Mittelpunkt scheint der griechisch-lateinische Codex Cantabrigiensis δ 5 (D) zu bilden, der meistens allein, zuweilen noch von einer schwachen Gruppe griechischer Zeugen begleitet, die in der Vetus Latina bezeugten Lesarten darbietet. Nach WESTCOTT-HORT würde es sich um eine Textgestalt handeln, die während des 2. Jahrhunderts im Abendland weit verbreitet war; sie sei die griechische Vorlage sämtlicher Prävulgatatexte gewesen. Im allgemeinen als eine Entartung des ursprünglichen Wortlautes zu bewerten, habe sie doch an einer Reihe recht wichtiger Stellen — den berühmten *Western-non-interpolations*, z. B. Lk 22, 19. 20 om. τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο . . . ἐκχυννόμενον; 24, 3 om. τοῦ κυρίου ἰησοῦ; 24, 6 om. οὐκ ἔστιν ὧδε ἀλλὰ ἠγέρθη; 24, 12 om. ὁ δὲ πέτρος . . . γεγονός; 24, 36 om. καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν; 24, 40 om. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας; 24, 51 om. καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν; 24, 52 om. προσκυνήσαντες αὐτόν — allein den ursprünglichen Text aufbewahrt.

Hieronymus ist anderer Meinung: diese „westlichen" Lesarten sind die falschen, und er sucht sie mit Stumpf und Stiel auszurotten. Ja, die Bedeutung und das Gewicht seiner Arbeit ruht offenkundig in diesem Bemühen. Nur δ 5 bezeugt die altlateinischen, von Hieronymus verworfenen Lesarten in den Fällen 3, 6, 12, 13, 25, 30, 32, 39, 62, 65, 72, 73, 79, 82, 100, 110, 130, 132, 134, 135, 136, 137, 139, 141, 142, 150, 154, 160, 161, 173, 176, 184, 193, 194. In Verbindung damit sind jene Stellen zu rechnen, wo nur vereinzelte griechische Kodizes die Lesart von δ 5 unterstützen, wie 1, 10, 16, 19, 24, 43, 59, 61, 97, 101, 111, 124, 128, 153, 167, 172, 180, 188, 192.

Die Frage, ob Hieronymus recht oder unrecht hat mit seiner Entscheidung, mag einstweilen beiseitegestellt sein. Nur dies sei schon hier gesagt, daß seine Haltung um vieles eindrucksvoller ist als jene unserer Textkritiker, die auf Geschmacksgründe hin hier und dort der westlichen Überlieferung den Vorzug geben, um sie oft genug in unmittelbar danebenstehenden, gleich gut bezeugten Lesarten zu verwerfen.

Hieronymus spricht in der Vorrede an Damasus von „*Graeca ueritas*", von „*Graeca origo*", von dem „*unus fons*", aus dem die verschiedenen lateinischen Bächlein gespeist sind, von alten griechischen Hss, die er für seine Arbeit herangezogen haben will. Dieser Plural „*codicum Graecorum emendata conlatione sed ueterum*" wird kaum gepreßt werden dürfen; in der Regel mag der Kirchenvater

sich mit einer guten alten griechischen Hs begnügt haben und nur dort, wo diese Vorlage entstellt war oder entstellt schien, in anderen Exemplaren sich Rats erholt haben. Wußte er damals bereits, daß im Evangelium unsichere Stücke stehen wie Mk 16, 9—20; Lk 22, 44—45; Lk 23, 34a; Jo 7, 53—8, 11, so dürfte er in solchen Fällen auch mehrere Griechen eingesehen haben.

Im allgemeinen hat man nach seinen Äußerungen die Empfindung, als erscheine ihm die griechische Überlieferung durchaus einheitlich, und zwar in offenkundigem Gegensatz zu der bunten Mannigfaltigkeit, der vielfachen Zersplitterung der lateinischen Bibel. Das ist ein recht bemerkenswertes Urteil. Hieronymus stand, als er Hand an die Vulgata des Neuen Testamentes legte, schon etwa auf der Mittagshöhe seines Lebens. Auf weiten Reisen durch das Morgenland hatte er sich in theologischen Fragen, und namentlich in bibelwissenschaftlichen, ein solches Maß von Urteil und Erfahrung gesammelt, daß Damasus in ihm den geeigneten Mann erblickte, der römischen Kirche die wünschenswerte Einheitsbibel zu schaffen. Hieronymus macht sich an die Arbeit und greift nicht zur ersten besten griechischen Hs, die ihm begegnet; er weiß wohl, daß die alten Zeugen eher ein Recht auf Gehör haben als die jungen, nur die beste Überlieferung ist ihm gut genug. Aber er spricht von *Codices*, nicht von *Volumina;* wir werden also bei Schätzung des Alters seiner Hss schwerlich über das Jahr 300 hinausgehen dürfen, und eine Hs von hundertjährigem Alter mag er wohl schon den *Codices ueteres* zugerechnet haben. Nun ist aber dies so bezeichnend, daß er am Ausgang des 4. Jahrhunderts zu Rom, dem kirchlichen Mittelpunkt jenes Gebietes, wo doch nach WESTCOTT-HORT „westliche" Texte in großer Zahl in Umlauf waren, keinen „westlichen" Text heranzieht, sondern einen Griechen, der sich von der Masse unserer griechischen Überlieferung in keiner Weise unterscheidet. Man wird noch einen Schritt weitergehen und sagen dürfen, Hieronymus hat damals die vom Cantabrigiensis repräsentierte Textesform überhaupt nicht gekannt; sonst wäre die Art, in der er von der einheitlichen *Graeca ueritas,* von der *Graeca origo* spricht, nicht verständlich. *Graeca ueritas* ist ihm der „westliche" Text nicht gewesen. Und ich meine, wir hätten allen Anlaß, dieses Urteil nicht verächtlich beiseitezuschieben; denn δ 5 ist keine griechische Hs, sondern eine Bilingue.

Die Frage, ob der griechische Text des Codex Cantabrigiensis von seinem nebenanstehenden Lateiner beeinflußt ist, steht auffallenderweise noch immer *sub judice.* Ich sage auffallenderweise, weil sich in allen uns erhaltenen Bilinguen die Erscheinung beobachten läßt, daß die Einflüsse hinüber und herüber spielen. Vielleicht ist es zweckmäßig, einmal von anderen Doppelsprachlern auszugehen und an ihnen zu studieren, wie der eine Text auf den andern einwirkt;

und zur Schulung besonders geeignet wird eine Bilingue sein, wo nicht das griechische „Original“ und eine Übersetzung, sondern zwei Übersetzungen nebeneinandergestellt sind. Denn hier ist die Gefahr, daß man einseitig den einen Text als den Geber und den andern als Empfänger wertet, wesentlich geringer.

Wie oben (S. 13) erwähnt wurde, stellt *f* die lateinische, der Codex Argenteus die gotische Seite einer gotisch-lateinischen Bilingue dar; in beiden Texten lassen sich eben deutlich die Einwirkungen der anderen Partei beobachten.

Es ist nicht richtig, mit Germanisten wie STREITBERG (Die gotische Bibel[2], Heidelberg 1919, XLIV Anmerkg.) *f* nur als den empfangenden und niemals als den gebenden Teil zu betrachten. Wir haben vielmehr in jedem einzelnen Fall abzuwägen, und mitunter ist die Entscheidung schwierig. Wenn *f* in Mk 5, 43 εἶπεν und Lk 5, 3 ἠρώτησεν mit *iussit* wiedergibt, so werden wir das auf Rechnung des gotischen *haihait* setzen, sobald wir sehen, daß *f* mit seiner Lesart unter den Lateinern alleinsteht und überhaupt bei den Lateinern *iussit* als Übertragung von εἶπεν selten, als Übertragung von ἠρώτησεν unerhört ist. Müßten wir aber bei Mk 10, 49 oder Lk 19, 15 uns entscheiden, ob des Brixianus *iussit* auf den Goten, oder des Goten *haihait* auf *f* eingewirkt hat, so würden wir eher geneigt sein, den Goten als von der lateinischen Übersetzung abhängig zu betrachten, da die gesamte lateinische Überlieferung hier für griechisches εἶπεν (nur Mk 10, 49 hat eine einzige griech. Hs [ε 1386] statt εἶπεν ein εκελευσεν, und gerade von ihr läßt sich mit aller Sicherheit nachweisen, daß sie latinisiert) *iussit* bietet und Altlateiner wie *a b c d e ff* usw. keinem Verdacht einer Einwirkung seitens der gotischen Version unterstehen, vielmehr einen Text bringen, der nachweisbar ist, längst bevor es eine gotische Version überhaupt gab. Im Hinblick auf den gotischen Text von Mk 5, 43 und Lk 5, 3 wird für Mk 10, 49 und Lk 19, 15 vielleicht lediglich ein zufälliges Zusammentreffen im Ausdruck anzunehmen sein. — Finden wir für Jo 18, 20 (ἐλάλησα οὐδέν) in *f* den singulären Text *non sum locutus quidquam*, so liegt der Fall sonnenklar, denn das entspricht durchaus gotischer Ausdrucksweise *ni rodida waiht;* nur *f* kann hier der entlehnende Teil sein. Nicht minder sicher liegen die Dinge ebenso, wenn *f* innerhalb der lateinischen Überlieferung als einziger Lesarten des Chrysostomustextes bringt, denn das war die Vorlage des Goten. — Lesen wir aber bei Mk 1, 3 in *f* und got τριβους του θεου ημων statt τρίβους αὐτοῦ, so spricht die weitaus größere Wahrscheinlichkeit für die Abhängigkeit des Goten. Denn daß Wulfila in Moesien einen derartigen griechischen Text vorgefunden, ist kaum anzunehmen, dagegen lehren die Altlateiner

a b c ff g[2], daß diese Tatianlesart im Entstehungsgebiet des Codex Argenteus weit verbreitet war.

Von anderen Bilinguen ließen sich mit leichter Mühe ähnliche Beispiele sammeln, und es ist *a priori* klar, wie Rollen oder Kodizes, wo die eine Spalte bzw. das eine Blatt den Text in dieser, das andere in jener Sprache trug, zum Vergleichen und damit auch zum Austausch reizten. In solchen Bilinguen pflegen sich ja nicht nur Blatt und Blatt oder Spalte und Spalte, sondern auch Zeile und Zeile miteinander zu decken, und vielfach ist die Annäherung fortgeschritten bis aufs Wort. Derartige Angleichung darf man zwar nicht als das Werk der Schreiber betrachten, es ist die Arbeit gelehrter Benutzer, die beider Sprachen mächtig waren.

Hiernach werden wir geradezu erwarten müssen, daß auch im Cantabrigiensis nicht allein der Grieche auf den Lateiner, sondern ebenso rückwärts der Lateiner auf den Griechen eingewirkt hat; und was man erwartet, offenbart denn auch jedes Blatt der Hs in einer so unzweideutigen Weise, daß es füglich wundernehmen muß, wie man diese Tatsache jemals bestreiten oder als zweifelhaft hinstellen konnte.

Nach dem Vorgang älterer Forscher wie D. ERASMUS und LUKAS VON BRÜGGE hat sich besonders J. MILL (Proleg. in Nov. Test. CXXXIV) energisch dafür eingesetzt, daß δ 5 latinisiere. Erneut aufgegriffen hat die Frage J. Rendel HARRIS in einer Arbeit (A study of Codex Bezae, Cambridge 1891), die überhaupt das Beste darstellt, was über die berühmte Hs geschrieben worden ist. Mit einer Fülle von Beispielen wird hier erwiesen, wie *d* auf δ 5 zurückgewirkt hat. Eine Reihe der einleuchtendsten habe ich in meinem Handbuch der neutestamentlichen Textkritik, Münster i. W. 1923, 236 ff. ausgehoben und darf mir die Wiederholung hier ersparen. Tatsächlich reicht freilich der Einfluß der Vetus Latina auf δ 5 noch viel weiter als HARRIS angenommen, und es wäre wertvoll, einmal das ganze Maß dieses Einflusses herauszuarbeiten. Als Gegenstück dazu könnte man alle Lesarten sammeln, in denen *d* den Kreis der Altlateiner verläßt, um mit seinem nebenanstehenden Griechen zu gehen.

Die eigenartige Stelle, die δ 5 in der Überlieferung einnimmt, ist bekannt: er tritt so stark in Widerspruch zu der sonstigen griechischen Überlieferung und rückt so entschieden auf die Seite der Altlateiner, daß man versucht sein könnte, zu glauben, es hätten sämtliche Übersetzer vor Hieronymus — die Frage, ob die Mehrzahl überhaupt hier angebracht ist oder ob die vielgestaltige Vetus Latina auf einer einzigen Wurzel steht, soll natürlich ganz offen bleiben — wie auf Verabredung sich diesen Wildling verschrieben, um aus ihm zu übersetzen. Ist es da nicht naheliegend anzunehmen, bzw. da δ 5 die griechische Seite einer Bilingue ist, nicht methodisch geboten, das

auf Rechnung der lateinischen Überlieferung zu setzen, was sonst im Griechischen unbezeugt ist?

Man muß sich freilich darüber klar sein, daß man mit einer solchen Betrachtungsweise der altlateinischen Version in vielen Fällen die griechische Vorlage entzieht, und auf irgendeiner griechischen Vorlage muß ja doch wohl diese Übersetzungsarbeit ruhen. Wir werden nicht bestreiten, daß Irenaeus einen ähnlichen griechischen Evangelientext, wie er in δ 5 vorliegt, benutzt hat, daß Klemens in Alexandria, daß Porphyrius in Sizilien solche Form vorfand. Man könnte auch darauf hinweisen, daß durch neuere Entdeckungen neben δ 5 noch andere griechische Zeugen von ähnlichem Textcharakter getreten sind und die Sonderstellung von δ 5 beeinträchtigt haben. Die Freer Hs W, ε 014 hat z. B. einen Text ganz ähnlichen Charakters wie δ 5 und bietet wenigstens streckenweise in Mk diesen „westlichen" Typus in noch reinerer Form dar als der Cantabrigiensis. Nur wird man daran erinnern müssen, daß eben auch ε 014 latinisiert. H. A. SANDERS kommt bei einer Untersuchung ihres Textcharakters (The New Test. Manuscripts in the Freer Collection I, New York 1912, 133) zu dem Ergebnis, daß der Text Mk 1, 1 — 5, 30 nur ein Stück aus einer griechisch-lateinischen Bilingue sein kann. Ich wüßte nicht, wie man die textlichen Erscheinungen dieser Hs besser erklären könnte: jedenfalls verstatten Lesarten wie Mk 2, 1 ερχεται *(venit)*, 2, 12 θαυμαζειν αυτους *(admirarentur)*, 2, 23 εσπαρμενων *(sata)*, 4, 4 τα ορνεα *(aves)*, 4, 32 αυξει *(crescit)*, 4, 36 αμα *(simul*, verderbtes ἄλλα, uralter Fehler!) 5, 22 προσπιπτει *(procidit)* keinen Zweifel daran, daß dieses Stück einmal dem Einfluß abendländischer Überlieferung ausgesetzt war.

Erst wenn man voraussetzt, daß nicht die Altlateiner aus dem Cantabrigiensis, sondern der Cantabrigiensis wesentlich aus den Altlateinern gespeist ist[1], wird eine Tatsache verständlich, die eigentlich das überraschendste Ergebnis der Liste von S. 60ff. darstellt. Für nahezu die Hälfte aller altlateinischen Lesarten, die durch Hieronymus korrigiert wurden, fehlt es uns an jeder griechischen Bezeugung. Es sind die Fälle 2, 7, 15, 17, 20, 21, 23, 26, 27, 28, 33, 34, 37, 38, 40, 41, 42, 45, 46,

---

[1] Wir werden später in Act sehen, daß *d* offenkundig in zahlreichen Fällen aus δ 5 seine Lesarten bezogen hat; δ 5 ist hier viel reicher an „westlichen" Lesarten als der nebenanstehende Lateiner. Es scheint mir auch unbestreitbar, daß der „westliche" Text der Apg eine griechische Bearbeitung des Originals ist, die im Abendland, vermutlich in Rom selbst, zwischen 150 und 170 vorgenommen worden sein muß. Das darf uns aber nicht hindern, anzuerkennen, daß auch in Act der Grieche δ 5 in zahlreichen Fällen von der lateinischen Übersetzung beeinflußt ist. Das Problem der latinisierenden Griechen bedarf einer neuen, eingehenden und umfassenden Untersuchung.

47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 60, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 75, 76, 80, 81, 86, 88, 89, 92, 95, 96, 98, 99, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 113, 115, 117, 118, 119, 121, 122, 125, 127, 129, 138, 142, 145, 146, 147, 149, 152, 156, 157, 158, 159, 162, 164, 165, 168, 169, 170, 175, 176, 179, 181, 187, 189, 190, 191, nicht alle gleich wichtig; aber es befinden sich bedeutsame Varianten darunter, die von sämtlichen Prävulgatazeugen bestätigt werden, ohne daß auch nur eine einzige unserer griechischen Hss diesen Text böte.

*

Wir untersuchen nun, ob die Vulgata reine Arbeit mit der Ausmerzung des „westlichen" Elementes gemacht hat, oder ob nicht doch vereinzelte Lesarten in ihr stehengeblieben sind. Schnell stellen wir fest, daß diese Arbeit keineswegs restlos durchgeführt worden ist.

Lk 22, 2 > eum interficerent ε 178 ε 192 lat
2 uero l. γαρ δ 5 ε 1211 it$^{\text{exc } airfl}$
3 scarioth ε 87 δ 5 lat
3 unum l. οντα . . του αριθμου = lat$^{\text{exc } e}$
6 om. αυτοις δ 5 *a e r*^{2}
9 om. αυτω δ 371 ε 1493 lat$^{\text{exc } aef}$
10 et l. ο δε = lat$^{\text{exc } ae}$
15 illis l. προς αυτους ε 56 ε 1016 δ 371 lat$^{\text{exc } ae}$
23 om. αρα ε 70 lat$^{\text{exc } ae}$
25 dixit autem l. ο δε ειπεν = *ff i l r*
27 maior] + est ε 56 ε 1016 ε 376 I$^{\iota}$ ε 1279 ε 86 lat$^{\text{exc } ff}$
34 et ille l. ο δε = *b c i l q*
38 > duo hic = I$^{\pi}$ lat
39 ibat l. επορευθη δ 5 ε 1279 ε 351 ε 1353 lat$^{\text{exc } acr}$
40 et l. δε = lat
44 et l. δε δ 2 δ 6 ε 129 ε 207 ε 1354 ε 1386 ε 75 A^{3} lat
44 decurrentis l. καταβαινοντες δ 2 ε 93 A^{3} *a c ff r*
45 discip.] + suos I$^{\eta}$ lat$^{\text{exc } f}$
47 qui uocabatur l. λεγομενος δ 5 I$^{\eta}$ ε 207 lat
50 om. τις δ 505 ε 253 ε 70 ε 178 ε 1386 lat$^{\text{exc } ab}$
50 auriculam l. οὗς δ 5 ε 71 ε 178 ε 1354 lat$^{\text{exc } ac}$
53 > uobiscum fuerim = *b e ff i q*
54 om. και εισηγαγον ε 376 δ 5 δ 254 ε 346 ε 253 ε 351 ε 70 ε 1386 al. lat$^{\text{exc } c}$
55 circumsedentibus l. συνκαθισαντων δ 5 I$^{\eta}$ ε 377 ε 87 lat$^{\text{exc } a}$
60 et l. δε = lat$^{\text{exc } afq}$
60 > illo loquente δ 6 ε 376 ε 93 I$^{\eta}$ ε 1211 ε 1353 al. lat$^{\text{exc } ace}$

22, 61 > ter me negabis δ 5 lat sy^{cs}
66 duxerunt l. απηγαγον ε 168 I$^{\pi}$ lat$^{exc\ acr}$
67 et l. δε = lat$^{exc\ a}$
68 neque l. ἤ = lat$^{exc\ a}$
23, 2 > dari caesari δ 5 ε 286 lat
3 om. αυτω ε 337 ε 294 ε 95 lat$^{exc\ a}$
5 om. οτι δ 5 lat$^{exc\ c}$ sy^{cs}
7 > herodis potestate = lat$^{exc\ c}$
7 illis l. ταυταις ε 376 δ 5 lat$^{exc\ a}$
9 > multis sermonibus = lat$^{exc\ ac}$
9 > illi respondebat = lat$^{exc\ ar}$
10 etiam l. δε = *b e i l q*
12 om. μετ αλληλων δ 5 I$^{\iota\alpha}$ ε 70 lat sy^{c}
14 > hunc hominem = lat$^{exc\ ac}$
14 > eum accusatis = lat$^{exc\ acff}$
18 et l. δε 2^{0} = lat$^{exc\ ac}$
20 ad illos l. αυτοις δ 505 lat
22 nullam causam l. ουδεν αιτιον δ 5 lat
29 uenient l. ερχονται δ 5 I$^{\iota}$ lat
33 caluariae l. κρανιον (ε 95) lat
35 et l. δε lat sy Eus
35 δε] + illum δ 5 I$^{\eta}$ I$^{\iota}$ ε 207 ε 1353 al. lat sy Eus
35 > se saluum faciat = *a b e(f) ff r*
37 om. και δ 5 lat$^{exc\ acf}$
38 inscripta δ 5 δ 4 ε 4 *b q*
41 mali l. ατοπον δ 5 lat Chrys
45 > uelum templi scissum est δ 5 lat
47 > hic homo = lat$^{exc\ a}$
49 > haec uidentes = lat$^{exc\ ac}$
53 om. αυτο ε 014 δ 6 ε 050 I$^{\eta}$ ε 207 ε 1443 ε 88 A^{3} al. lat
56 et l. δε δ 3^{c} lat$^{exc\ a}$
24, 2 et l. δε = lat$^{exc\ a}$
4 om. και 2^{0} δ 5 lat$^{exc\ belq}$ sy
4 > duo uiri δ 5 lat$^{exc\ a}$ sy Eus
4 ueste fulgenti l. εσθησεσιν αστραπτουσαις δ 1 δ 2 δ 5 (ε 78) lat sy Eus Marcion
7 > die tertia = *b f l r*
10 erat l. ησαν δ 6 I$^{\eta}$ δ 505 ε 1443 ε 1493 lat$^{exc\ c}$
13 nomine l. ᾗ ονομα δ 5 lat
16 > eum agnoscerent = lat$^{exc\ ar}$
17 et l. δε = lat$^{exc\ ae}$
17 > hi sermones = lat$^{exc\ ad}$
18 et l. δε = lat$^{exc\ acder}$

24, 18 ei l. προς αυτον = *(b) f ff*
18 > his diebus = *b ff*
19 quibus l. και . . . αυτοις δ 5 *b (c e f ff)*
19 et l. οι δε = *a b ff r*
19 om. αυτω Iη lat^{exc} *fffl*
20 > eum tradiderunt ε 014 δ 5 ε 207 ε 33 al. lat
21 esset l. εστιν δ 5 lat
21 om. ταυτην δ 5 ε 288 ε 1454 ε 253 ε 470 lat sy
21 quod l. αφ ου = lat^{exc} *acde*
24 > ita inuenerunt = lat^{exc} *acde*
26 και] + ita = *b*
27 om. απο 2° δ 5 ε 168 lat
29 om. του μειναι = *ff*
31 et l. δε = lat^{exc} *cde*
31 > oculi eorum δ 5 lat
35 cognouerunt eum l. εγνωσθη αυτοις = lat^{exc} *acde*
39 om. με ε 014 δ 5 lat sy^{cs}
41 > et mirantibus prae gaudio δ 4 lat^{exc} *fr*
41 om. αυτοις δ 5 lat^{exc} *efq*
41 hic aliquid quod = *c e f ff r*
42 > partem piscis assi = *b c f ff q*
46 > christum pati δ 5 lat
47 incipientibus l. αρξαμενοι δ 5 ε 76^{c} *b f ff q*
47 hierosolyma l. ιερουσαλημ *b ff l q*
50 om. εως δ 5 ε 207 ε 1132 lat^{exc} *ae*

Diese Liste hat, mit all den Nichtigkeiten, die sie verzeichnet, nur die Bedeutung, uns zu lehren, daß wir bei der textkritischen Auswertung der Vulgata sorgfältig zu unterscheiden haben zwischen den Stellen, wo Hieronymus korrigierte, und jenen, wo es bei der früheren Fassung verblieb[1]. Denn zum mindesten ist es sehr unwahrscheinlich, daß Hieronymus die oben genannten Lesarten in seinem griechischen Text vorfand. Eine ganze Anzahl unter den angeführten „Varianten" hat in der griechischen Überlieferung überhaupt kein Heimatrecht. Dazu gehören nicht nur latinisierende Lesarten von δ 5 und Trabanten (wie 22, 15. 39. 47. 50. 55; 23, 20. 22. 29. 41; 24, 13. 21), sondern auch alle Stellen, wo die Lateiner ein griechisches δέ mit *et* übertragen u. dgl. Nur den Sinn des Schriftwortes richtig wiederzugeben, hat Hieronymus im Vorwort als sein Ziel bezeichnet. Fast alles in dieser Liste Genannte berührt den Sinn in keiner Weise. Meistens ist die Abweichung rein formal, und in mehr als einem Fall mag Hieronymus bewußt auf Korrektur verzichtet haben. Wenn er selbst gelegentlich (z. B. Lk 23, 12 und

[1] Vgl. schon Handbuch der neutest. Textkritik 118 f.

24, 44) ein δέ mit *et* zum Ausdruck brachte, wird er sich um so weniger für verpflichtet gehalten haben, jedes δέ mit *autem* oder *uero* wiederzugeben; und ob es 24, 13 *nomine* oder *cui nomen,* ob es 23, 2 *dari caesari* oder *caesari dari,* ob es 22, 47 *qui uocabatur* oder *qui dicitur* heißt, ist für den Sinn so belanglos wie nur möglich. Wir würden uns auch wohl täuschen, wenn wir annähmen, daß er 23, 12 die Worte μετ' ἀλλήλων, 23, 5 ὅτι, 24, 29 τοῦ μεῖναι nicht in seinem griechischen Text gefunden hätte, oder daß er 24, 26 hinter καί das Wort ουτως gelesen habe; alles das sind kleine Fehler, die über den erforderlichen wichtigen Korrekturen unberücksichtigt geblieben sind.

*

Wir versuchen auf Grund des Stückes Lk 22—24 festzustellen, welcher Textesgruppe die von Hieronymus benutzte Hs zugehört. Ich gebrauche dabei der Einfachheit halber VON SODENs Sigla *K* und *H*, ohne damit der Annahme beizupflichten, als ob *K* die Rezension Lukians und *H* die Rezension des Hesychius sei, oder daß beide überhaupt eine Rezension darstellen.

In folgenden Fällen stimmt die Lesart der Vulgata überein mit δ 1—δ 2, den wichtigsten Zeugen für *H* (darunter sind mit Sternchen hervorgehoben die Stellen, wo Hieronymus aller Wahrscheinlichkeit nach selbst in den Text eingegriffen hat).

Lk 22, 10 εις ην l. οὗ (= lat)
16 αυτο l. εξ αυτου (= lat)
17 εις εαυτους l. εαυτοις (= lat)
22 κατα το ωρισμ. πορευεται (= lat)
*27 > εν μεσω υμων ειμι (= *c f ff l i*)
30 + εν τη βασιλεια μου (= lat)
34 εως l. πριν η (= lat)
*39 om. αυτου (gegen lat)
*47 om. δε (gegen lat)
50 > το ους (ωτιον) αυτου (= lat)
53 > εστιν υμων η ωρα (= lat)
63 αυτον l. τον ιησουν (= lat)
66 + τε (= lat)
69 + δε (= lat)
23, 1 + ημων (= lat$^{\mathrm{exc}\ c}$)
2 + και 2^{0} (= lat$^{\mathrm{exc}\ a\,c\,ff_1}$
*5 + και (gegen lat)
*11 om. αυτον (gegen *b e ff q*)
12 > πιλατος . . . ηρωδης (= lat$^{\mathrm{exc}\ c}$)
20 δε l. ουν (= lat)
23 om. και των αρχιερεων (= lat$^{\mathrm{exc}\ c\,f}$)
24 και l. ο δε (= lat$^{\mathrm{exc}\ f}$)

23, 27 om. και (= lat)
33 ηλθον l. απηλθον (= lat)
34 κληρους l. κληρον (= lat)
46 παρατιθεμαι l. παραθησομαι (= lat)
51 om. και (= lat$^{exc\ q}$)
53 om. αυτο (= lat$^{exc\ bq}$)
53 αυτον l. αυτο 2^{0} (= lat$^{exc\ ce}$)
54 παρασκευης (= lat$^{exc\ fffr}$)
54 + και (= lat$^{exc\ r}$)
24, 2 om. και τινες των συν αυταις (= lat$^{exc\ fq}$)
4 εσθητι αστραπτουση (= lat)
19 ναζαρηνου (= lat$^{exc\ bfl}$)
21 + και (= lat$^{exc\ a}$)
28 προσεποιησατο l. προσεποιειτο (= lat)
29 + ηδη (= lat$^{exc\ c}$)
44 προς αυτους l. αυτοις (= lat$^{exc\ ae}$)
49 om. ιδου (= lat$^{exc\ fq}$)
49 om. ιερουσαλημ (= lat)

Von besonderer Bedeutung sind hier nur die Fälle 22, 27. 39. 47; 23, 5. 11, weil lediglich hier sicherer die Vorlage des Hieronymus sichtbar wird; in allen übrigen muß wenigstens die Möglichkeit in Erwägung gezogen werden, daß die lateinische Vorlage ungebessert blieb.

Dagegen steht eine erheblich größere Zahl von Stellen, in denen Hieronymus den *K*-Text stützt, nämlich

22, 3 επικαλουμενον l. καλουμενον
*4 > αυτον παραδω αυτοις
7 εν η l. η
*14 + δωδεκα
16 + ουκετι
18 + οτι
18 om. απο του νυν
*20 > ωσαυτως και το ποτηριον
22 και ο μεν υιος l. οτι ο υιος μεν
31 + ειπεν δε ο κυριος
34 > ειδεναι με
36 ουν l. δε
37 + ετι
*42 > το ποτηριον τουτο
45 > αυτους κοιμωμενους
49 + αυτω
*50 > τον δουλον του αρχιερεως
*51 + αυτου

22, *52 + ιησους
(*)55 + αυτων
55 εν μεσω
*57 + αυτον
57 > γυναι ουκ οιδα αυτον
61 om. σημερον
*62 + ο πετρος
*64 + ετυπτον αυτου το προσωπον
68 + μοι
68 + η απολυσητε
23, 6 + γαλιλαιαν
8 + πολλα
11 om. και 1⁰
15 ανεπεμψα γαρ υμας προς αυτον
18 ανεκραξαν l. ανεκραγον
29 > ερχονται ημεραι
*29 εθηλασαν l. εθρεψαν
*35 + συν αυτοις
36 + και
38 + γεγραμμενη
38 > ουτος εστιν ο βασιλευς
*39 ει l. ουχι
40 επετιμα . . . λεγων l. επιτιμων . . . εφη
42 τω ιησου l. ιησου
43 + ο ιησους
43 > λεγω σοι
*44 δε l. και
44 om. ηδη
45 και εσκοτισθη ο ηλιος l. του ηλιου εκλιποντος
45 και εσχισθη l. εσχ. δε
46 και ταυτα l. τουτο δε
*47 εδοξασεν l. εδοξαζεν
48 + εαυτων
50 om. και 2⁰
*51 + και αυτος
53 > ουδεπω ουδεις
55 > αυτω εκ της γαλ
*24, 1 > ηλθον επι το μνημ.
*3 και εξελθ. l. εξελθ. δε
5 το προσωπον l. τα προσωπα
7 > δει τον υιον του ανθρωπου
9 > ταυτα παντα
*10 αι ελεγον l. ελεγον
*12 + κειμενα

24, 17 εστε l. εσταθησαν
18 ω ονομα l. ονοματι
21 + σημερον
27 διηρμηνευεν l. διερμηνευσεν
*32 και l. ως 2°
*34 > ο κυριος οντως
*36 ο ιησους l. αυτος
*39 > αυτος εγω ειμι
42 + και απο μελισσιου κηριου
44 om. μου
*46 + και ουτως εδει
47 και l. εις
48 υμεις] + δε
49 > δυναμιν εξ υψους
*50 + εξω
*51 + και ανεφερετο εις τον ουρανον
*53 + αινουντες και

Vergleicht man die letzte Liste mit der vorhergehenden, so ist sie erheblich reicher: jene zählt 40, diese 79 Stellen, also nahezu das Doppelte. Aber viel bedeutsamer noch ist die Tatsache, daß in der ersten Liste nur fünf Stellen erscheinen, wo Hieronymus korrigiert hat, während die zweite 28 (29) derartiger Fälle aufweist. Eine engere Verwandtschaft der griechischen Vulgatavorlage mit den Kodizes ℵ B L, wie WORDSWORTH-WHITE sie vermuteten, ist also jedenfalls für dieses Stück nicht gegeben.

Ich habe das gesamte Material in der Weise untersucht, wie es oben für die Schlußkapitel des Lk-Evangeliums vorgelegt worden ist, und stoße überall auf das gleiche Ergebnis: der von Hieronymus benutzte griechische Kodex steht dem, was die Textkritik gegenwärtig als Koine bezeichnet, um vieles näher als dem Text unserer ältesten Großhandschriften δ 1 und δ 2; und darin liegt das wichtigste Resultat dieser Studie, daß die Vulgata uns warnt, die Bedeutung von δ 1—δ 2 zu überschätzen und den Wert der sog. Koine zu unterschätzen. Schon VON SODENs Ausgabe bedeutet einen Rückschritt zur Koine hin. Wir werden auf diesem Weg noch weiter gehen müssen, wenn die Textkritik sich nicht mehr auf „Rätselraten“ und „bunte Steinchen schieben“ — so nannte unlängst ein Forscher die heutige Art, ohne freilich zu sehen, wie treffend er damit die von ihm selbst angewandte Methode charakterisierte — verlegt, sondern sich einmal mit Ernst und Ausdauer der Aufgabe zuwendet, die Geschichte des neutestamentlichen Textes zu erforschen [1].

*

[1] Es dürfte doch eigentlich heute nicht mehr möglich sein, etwa die Lesart von δ 5 und *a* in Mk 2, 6 (δερριν καμηλου statt τρίχας καμήλου

Wie ist also die Vulgata für die Textkritik der Evangelien zu bewerten? Man muß sich wohl vergegenwärtigen, was Hieronymus konnte und was er wollte. Er verfügte nicht über die Arbeitsmethoden der Gegenwart. Er hat sich nicht die Frage vorgelegt, ob die Perikope Jo 7, 53—8, 11 den Zusammenhang sprenge oder nicht, ob die Sprache dieses Stückes synoptischer Erzählungskunst oder johanneischer Darstellung konform sei, sondern er hat festgestellt, daß sie in seiner griechischen Vorlage stand, und das hat ihm genügt. Er hat auch keineswegs überlegt, ob etwa die Lesart seiner Altlateiner Mt 10, 31 und die des Vercellensis Lk 12, 7 *multo* nicht viel sinnreicher sei als das griechische πολλῶν und genau das biete, was man an dieser Stelle erwarten muß; er hat in seiner griechischen Hs nicht πολλω, sondern wie wir πολλῶν gefunden, und daraufhin hat er bei Mt 10, 31 sein *multis* eingesetzt und es Lk 12, 7 bei *multis* belassen. Er hat nicht gesehen, daß die Form ιωαννα, die seine griechische Hs in Jo 1, 42 bot, lediglich ein Gemisch aus ιωαννου + ιωνα sei, sondern sie so transkribiert, wie er sie fand. Wer ihn deswegen tadeln wollte, würde die Schranken verkennen, die der alten Zeit gesetzt waren.

Der ungeheure Vorteil, den Hieronymus vor uns voraus hat, liegt in der Tatsache, daß ihm Arbeitsmaterial von einer Güte zur Verfügung stand, wie wir es nicht mehr besitzen. Hätte er es so ausgewertet, wie man es heute tun müßte, so würde die Vulgata allen anderen Zeugen bei weitem überlegen sein. Aber die Arbeit ist offenkundig — man vergleiche etwa die Behandlung der Eigennamen — nicht überall eben folgerichtig und nicht eben aufmerksam durchgeführt. Wenn Hieronymus in Mt 6, 24 statt *patietur* ein *sustinebit* einsetzt, so tut er es, weil er wohl weiß, daß ἀνθέξεται etwas anderes ist als ανεξεται; wenn er Mk 9, 20 die Lesart *conturbauit* unberührt läßt, so übersieht er, daß keineswegs mit δ 5: εταραξεν, sondern ἐσπάραξεν zu lesen ist. Gelegentlich paßt sich Hieronymus dem griechischen Text so eng an, daß der Sinn des Schriftwortes dadurch geradezu gefährdet ist, anderswo entgehen ihm Stellen, wo er dem griechischen Original treuer hätte folgen müssen. Wir haben im allgemeinen im Evangelientext der Vulgata das Zeugnis einer griechischen Hs vor uns, die um wenigstens ein halbes Jahrhundert älter

---

καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ) als die echte zu betrachten, so lange man sich nicht mit der Frage beschäftigt hat, woher denn die vom gewöhnlichen Text weit abweichende Fassung des Altlateiners *a* stammen mag. Ein gar zu bequemes Verfahren ist es, diese Variante zu preisen und die Umgebung, in die sie eingebettet ist, zu verwerfen. Aber TURNER, der im Journ. of theol. stud. XXVIII 151 δερριν καμηλου wieder auf den Schild hebt, kennt offenbar gar nicht den Wortlaut des Vercellensis aus der Hs, sondern schöpft aus dem Apparat unserer Ausgaben, aus dem sich kein Bild gewinnen läßt.

sein wird als der älteste uns vollständig überlieferte griechische Evangelienkodex[1]. Aber wir haben in Zukunft sorgfältig zu scheiden zwischen den Stellen, wo Hieronymus die lateinische Vorlage übernahm, und jenen, wo seine Hand in den Text der Vorlage eingriff.

[1] Eine zweite griechische Hs solcher Art sichert uns für Afrika Augustins Wort an Hieronymus „Proinde non paruas deo gratias agimus de opere tuo, quod euangelium ex Graeco interpretatus es, quia et PAENE in omnibus nulla offensio est, cum scripturam Graecam contulerimus" etc. (ep. 71, 4, 6; CSEL 34, 253).

DIE LATEINISCHE VORLAGE DER VULGATA

Secundum Matheum.

1. [1] Liber generationis iesu christi filii dauid filii abraham. *(a)g q*
[2] abraham genuit isa[a]c. isa[a]c genuit iacob. iacob autem genuit
iudam et fratres eius. [3] iudas autem genuit phares et zara de thamar.
phares autem genuit esrom. esrom autem genuit aram. [4] aram autem
genuit aminadab. aminadab autem genuit naasson. naasson autem genuit
salmon. [5] salmon autem genuit booz. booz autem genuit obed ex ruth.
obed autem genuit iesse. [6] iesse autem genuit dauid regem. dauid
autem rex genuit solomonem ex ea quae fuit uriae. [7] solomon autem
genuit roboam. roboam autem genuit abiud. abiud autem genuit asa.
[8] asa autem genuit iosaphat. iosaphat autem genuit ioram. ioram
autem genuit oziam. [9] ozias autem genuit ioatham. ioatham autem
genuit achaz. achaz autem genuit ezechiam. [10] ezechias autem genuit
manassen. manasses autem genuit amon. amon autem genuit iosiam.
[11] iosias autem genuit iechoniam et fratres eius in transmigratione
‖ babylonis. [12] Et post transmigrationem babylonis ieconias genuit *a b g q*
salathiel. salathiel autem genuit zorobabel. [13] zorobabel autem genuit
abiud. abiud autem genuit eliachim. eliachim autem genuit azor.
[14] azor autem genuit sadoc. sadoc autem genuit achim. achim autem
genuit eliud. [15] eliud autem genuit eleazar. eleazar autem genuit
matthan. matthan autem genuit iacob. [16] iacob autem genuit ioseph

---

Corr. Hier.: [2] isaac 2°] + AUTEM [5] booz 1°] + DE RACHAB [6] salomonem [7] salomon ABIA ABIA [12] IECHONIAS

---

[1] *inc.* deus fecit adam adam genuit seth seth genuit enos enos genuit cainan cainan genuit maleleael maleleel genuit gereth iareth genuit enoch enoch genuit mathusalem matusala genuit lamech lamech genuit noe noe genuit sem sem genuit arfaxat arfaxat genuit salath salath genuit eber eber genuit phalech palech genuit ragau ragau genuit seruch seruch genuit nachor nachor genuit thara thara genuit abraham liber gener. *g* [3] de] ex *q* [5] booz 1°] + ex rachab *g q* obeth *(bis) g q* [6] > rex aut. dau. *a?, om.* rex *g* [7] rob. 2°] roboas *g* abiuth *(bis) g* [7 8] asaph *g q* [9] ioath. 2°] ioathas *q* achas *(bis) g q* [10] mannassem *q* amos *(bis) g q* [12] iechon. *g* [12 13] iorobabel *b* [14] saddoc *q*, saddoch *b*, sadoch *g* elium *b* [15] elium *b q* matth. 1°] mattham *g q* matth. 2°] matthas *b*, mattham *g q*

a b g q cui desponsata uirgo maria genuit iesum qui uocatur christus.
17 Omnes ergo generationes ab abraham usque ad dauid generationes
XIIII. et a dauid usque ad transmigrationem babylonis generationes
XIIII. et a transmigratione babylonis usque ad christum generationes
XIIII. 18 Christi autem generatio sic erat. cum esset desponsata mater
eius maria ioseph antequam conuenirent inuenta est in utero habens
de spiritu sancto. 19 Ioseph autem uir eius cum esset homo iustus et
nollet eam traducere uoluit occulte illam dimittere. 20 haec eo cogi-
tante ecce angelus domini apparuit ei in somnis dicens. ioseph fili
dauid noli timere accipere mariam coniugem tuam. quod enim ex
ea nascetur de spiritu sancto est. 21 pariet autem filium et uocabis
nomen eius iesum. ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis
eorum. 22 Hoc autem totum factum est ut adimpleretur quod dictum
est a domino per eseiam prophetam dicentem. 23 ecce uirgo in utero
concipiet et pariet filium et uocabunt nomen eius emmanuel quod
est interpraetatum nobiscum deus. 24 Exsurgens autem ioseph a
somno fecit sicut praecepit ei angelus domini et accepit coniugem
suam. 25 et non cognouit eam donec peperit filium et uocauit nomen
eius iesum.

2. 1 Cum ergo natus esset iesus in bethleem ciuitatem iudaeae
in diebus herodis regis ecce magi ab oriente uenerunt hierosolyma
2 dicentes. ubi est qui natus est rex iudaeorum. uidimus enim stellam
eius in orientem et uenimus adorare eum. 3 Audiens autem herodes
rex turbatus est et omnis hierosolyma cum illo. 4 Et congregauit
omnes principes sacerdotum et scribas populi et interrogauit ab eis

---

Corr. Hier.: 16 cui — iesum] UIRUM MARIAE DE QUA NATUS EST IESUS 19 *om.* HOMO ill. dim.] DIMITTERE EAM 20 haec] + AUTEM > IN SOMN. APP. EI ex] IN nasc.] NATUM EST 22 adimpl.] + ID *om.* ESEIAM 23 conc.] HABEBIT EMMANUHEL 25 COGNOSCEBAT fil.] + SUUM PRIMOGENITUM 2 1 *om.* CIUITATEM HIEROSOLYMAM 2 ORIENTE 4 CONGREGANS et interr.] SCISCITABATUR

---

16 desp.] + erat *b* *om.* uirgo *q* maria] + uirgo autem maria *b* uocatur] dicitur *a* 17 dauid gen.] + sunt *b* et ad dauid *q* bab. gen.] + sunt *b* transmigrationem *b* christ. gen.] + sunt *b* *fin.*] + omnes itaque generationes ab abraham usque in aduentum iesu christi generationes sunt XLII *b* 18 > desp. esset *a* priusquam *a* 19 *om.* homo *q* uol.] + eam *a* occ.] tacite *b g* > dim. illam *q*, *om.* illam *a* 20 > cog. eo *a* *om.* ecce *a* ei] ioseph *g*, *om.* *q* in somn.] per somnum *b* nol. tim.] ne timeas *q b?* ex] in *q* 21 uocabit *g* 22 *om.* totum *a? b?* esaiam *g q* 23 conc.] habebit *q* 25 fil.] + primogenitum *q* 2 1 bethlehm *q*, betleem *b* ciuitate *a* uener.] + in *b g q* 2 eius] illius *b* oriente *q* 3 > rex herodis *b* omnes *b* illo] ipso *a* 4 congrauit *q*

ubi christus nasceretur. 5 Ad illi dixerunt ei. in bethleem iudaeae. sic *a b g q*
enim scriptum est per prophetam. 6 et tu bethleem iudaeae non es
minima inter principes iuda. ex te enim exiet rex qui regat populum
meum istrahel. 7 Tunc herodes occulte uocauit magos et diligenter
exquisiuit ab eis tempus quando apparuit eis stella. 8 et misit illos in
bethleem dicens. ite et interrogate diligenter de puero. et cum in-
ueneritis renuntiate mihi ut et ego ueniam et adorem eum. 9 Qui
cum audissent regem abierunt. et ecce stella quam uiderant in
orientem antecedebat eos usquedum uenit et stetit supra puerum.
10 Uidentes autem stellam gauisi sunt gaudio magno ualde. 11 et
intrantes in domum inuenerunt puerum cum maria matre eius et
procidentes adorauerunt eum. et apertis thensauris suis optulerunt ei
munera aurum thus et murram. 12 et admoniti in somnis ne redirent
ad herodem per aliam uiam reuersi sunt in suam regionem. 13 Qui
cum recessissent ecce angelus domini apparuit in somnis ioseph
dicens. surge et accipe puerum et matrem eius et fuge in aegyptum
et esto ibi usquedum dicam tibi. futurum est enim ut herodes quaerat
puerum istum perdere. 14 Surgens autem ioseph accepit puerum et
matrem eius nocte et abiit in aegyptum. 15 et erat ibi usque ad
consummationem herodis. ut adimpleretur quod dictum est a domino
per prophetam dicentem. ex aegypto uocaui filium meum. 16 Tunc
herodes ut uidit quoniam delusus est a magis iratus est ualde et misit
et occidit omnes pueros qui erant in bethleem et in omnibus finibus

---

Corr. Hier.: 6 iud. non — princ.] TERRA IUDA NEQUAQUAM MINIMA ES IN PRINCIPIBUS rex] DUX REGET ISRAHEL *(semper)* 7 occ. — et] CLAM UOCATIS MAGIS exq.] DIDICIT quando — stella] STELLAE QUAE APPARUIT EIS 8 MITTENS . . . DIXIT uen. et] UENIENS 9 ORIENTE uen. — puer.] UENIENS STARET SUPRA UBI ERAT PUER 11 *om.* IN 12 adm.] RESPONSO ACCEPTO > REG. SUAM 13 *om.* ISTUM perd.] AD PERDENDUM EUM 14 surg. aut. ios.] QUI CONSURGENS abiit] RECESSIT 15 cons.] OBITUM 16 ut uid.] UIDENS del. est] INLUSUS ESSET misit et] MITTENS

---

4 nascitur *a q*, > nascitur christus *g* 5 *om.* ei *a g q* bethlehem *q*, bethlem *a g*, + ciuitatem *b*, iudae *g*, iudaea *b* script.] dictum *b q* per eseiam prophetam dicentem *a* 6 iudaea non *b* rex] princeps *b q*, principes *g* 7 uoc.] + ad se *b* 8 illos] eos *g q* *om.* et 2^{0} *a q* > dil. interr. *q* *om.* et 4^{0} *q* 9 stellam *b q* oriente *q* super *q* 11 inu.] uiderunt *a q* procedentes *a g* thesaur. *g* aurum] + et *q* murra *a* 12 heroden *b* regressi *a b* > reg. suam *q* 13 somnes *b*, > ios. in somn. *g* usquequo *q b?* *om.* istum *q* perd.] + eum *q a?* 14 *om.* nocte *a* 15 cons.] mortem *a* impleretur *b* 16 herodis *g* inlusus *g* ualde] uehementer *q* mis. et] mittens *g q* occidet *g* bethlem *a* finib.] regionibus *a g q*

abgq eius a bimatu et infra secundum tempus quod exquisierat a magis.
17 tunc adimpletum est quod dictum est per hieremiam prophetam
dicentem. 18 uox in rama audita est ploratus et ululatus multus.
rachel plorans filios suos et noluit consolari quia non sunt. 19 De-
functo autem herode ecce apparuit angelus domini in somnis ioseph
in aegypto 20 dicens. surge et accipe puerum et matrem eius et uade
in terram istrahel. defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri.
21 Et surgens accepit puerum et matrem eius et uenit in terram
istrahel. 22 Audiens autem quod archelaus regnaret in iudaea pro
herode patre suo timuit illo ire. et admonitus in somnis secessit in
partes galilaeae 23 et uenit et habitauit in ciuitate quae uocatur
nazareth ut ádimpleretur quod dictum est per prophetam quoniam
nazoreus uocabitur.

3. 1 In illis diebus uenit iohannes baptista praedicans in deserto
iudaeae 2 et dicens. paenitentiam agite adpropinquauit enim regnum
caelorum. 3 Hic est enim de quo dictum est per eseiam prophetam
dicentem. uox clamantis in deserto parate uiam domini rectas facite
semitas eius. 4 Ipse autem iohannes habuit uestitum suum de pilis
camellorum. et zona pellicia circa lumbos eius. esca autem eius erat
locustae et mel siluestrae. 5 Tunc exiebant ad eum ex hierosolymis et
omnis iudaea et omnes qui morabantur circa iordanen 6 et baptiza-
bantur ab illo in iordanen confitentes peccata sua. 7 Uidens autem mul-
tos pharisaeorum et sadducaeorum uenientes ad baptismum suum dixit
eis. progenies uiperarum quis demonstrauit uobis fugere ab ira futura.

Corr. Hier.: 21 et 1°] QUI 22 quod] QUIA illó] ILLUC 23 uen. et] UENIENS prophetam] PROPHETAS NAZAREUS 3 1 ill. dieb.] DIEBUS AUTEM ILLIS 3 de quo dict.] QUI DICTUS ESAIAM *(semper)* 4 hab. uest. suum] HABEBAT UESTIMENTUM ZONAM PELLICIAM eius 1°] SUOS 5 EXIEBAT ·ex hieros.] HIEROSOLYMA omn. qui morab. circa] OMNIS REGIO CIRCUM 6 ab illo in iord.] IN IORDANE AB EO 7 A FUTURA IRA

---

18 rhama *a* ploratus] fletus *a* 19 > ang. dom. app. *agq* > ios. in somn. *g* 20 *om.* et 1° *q* def.] mortui *q*, defunctus est en. qui quaerebat *a* 22 iudaeam *g* patri *g* illuc *gq* et adm.] adm. autem *q* recess. in partis *q* 23 uen. et] ueniens *q* ciuitatem *bgq* prophetas *gq* quon.] quia *q* 3 1 ill.] + autem *a* 2 *om.* et *q* 3 enim qui dictus est *q* esaiam *q*, isaiam *g*, clamantes *g* eius] dei nostri *b*, + omnis uallis implebitur et omnis mons et collis humiliabitur et erunt omnia praua in directa et aspera in uias planas et uidebit omnis caro salutarem dei *a* 4 uestimentum *g* cameli *q* circa] super *gq* locusta *a* 5 exieb.] egrediebantur *a* ex] omnis *a* hierosolyma *aq* *om.* et 1° *b* memorabantur *b*, et omnis (+ confinis *a*) regionis iordanis (iordannis *q*) *aq* 6 in iordanne fluuio ab illo *q* > conf. pecc. sua et bapt. ab illo in iordanem *g* 7 autem] + iohannes *g* uenientis *b* dix. illis *a* dem.] ostendit *gq* fugire *g* fut.] uentura *a*

8 facite ergo fructum dignum paenitentiae 9 et nolite praeferre *a b g q*
uos dicentes. patrem habemus abraham. dico enim uobis quoniam
potens est deus de lapidibus istis suscitare filios abrahae. 10 iam
enim securis ad radices arborum posita est. omnis ergo arbor quae
non facit fructum bonum excidetur et in ignem mittetur. 11 Ego
quidem baptizo uos in aquam in paenitentiam. qui autem post me
uenit fortior me est cuius non sum dignus calciamenta portare. ipse
uos baptizabit in spiritu sancto et igni. 12 Habens uentilabrum in
manu sua et permundauit aream suam et congregauit triticum in
horreo paleas autem comburet igni inextinguibili. 13 Tunc uenit iesus
a galilaea in iordanen ad iohannem ut baptizaretur ab eo. 14 et pro-
hibebat eum iohannes dicens. ego a te debeo baptizari et tu uenis ad
me. 15 Respondens autem iesus dixit ei. sine modo. sic enim decet
nos ‖f implere omnem iustitiam. tunc dimisit eum. 16 Et baptizato *a b g*
iesu confestim ascendit de aqua. et ecce aperti sunt ei caeli et uidit
spiritum dei descendentem de caelo sicut columbam uenientem in
ipsum. 17 et ecce uox de caelis dicens ad eum. hic est filius meus
dilectus in quo bene complacui.

4. 1 Tunc iesus ductus est in desertum ab spiritu ut temptaretur
a diabulo. 2 et cum ieiunasset XL diebus et XL noctibus postea
esuriit. 3 Et accessit ad eum temptator et dixit illi. si filius dei es
dic ut lapides isti panes fiant. 4 Cui respondens dixit. scriptum est.
non in solo pane uiuet homo sed in omni uerbo dei. 5 Tunc

Corr. Hier.: 9 nol. praef. uos dic.] NE UELITIS DICERE INTRA UOS pot. est] POTEST 10 RADICEM 11 UOS BAPT. IN AQUA uen.] UENTURUS EST 12 habens] CUIUS PERMUNDABIT CONGREGABIT trit.] + SUUM HORREUM 14 et proh. eum ioh.] IOH. AUTEM PROH. EUM 16 et bapt. ies.] BAPTIZATUS AUTEM IESUS *om.* DE CAELO in ips.] SUPER SE 17 *om.* AD EUM bene] MIHI 4 3 acc. ad eum] ACCEDENS et dix. illi] DIX. EI 4 cui] QUI > PANE SOLO uiuet] uiuit? UIUIT? uerbo] + QUOD PROCEDIT DE ORE

---

8 fructos dignos *a* 9 praef. uos] existimare *a* dic.] + inter (intra *q*) uos *a q* de] ex *a b q* 10 secur *b* quae non fac.] non faciens *b* exciditur *g* mittitur *g* 11 aqua *a?*, *om.* in aquam *q* *om.* post me *a* baptizauit *b g q* 12 *inc.* qui habet *b* manum suam *g* permundabit *q*, mundauit *a* congregabit *q* horreo] + suo *b*, horreum (+ suum *g*) *g q* 13 in] ad *q* iordannen *q*, *om.* in iord. *b* iohannen *b* eo] + in iordanen *b* 14 iohannis *a* uenisti *b* 15 dix. illi *a* dec.] oportet *b* *fin.*] + et cum baptizaretur (+ iesus *g*) lumen ingens (magnum *g*) circumfulsit (fulgebat *g*) de aqua ita ut timerent omnes qui aduenerant (congregati erant *g*) *a g* 17 caelo *b* > ad eum dic. *g* compl.] + ipsum audite *g* 4 1 deserto *a g* 3 > fiant panes *a* 4 cui] ad ille *a* resp.] + iesus *g* dix.] + iesus *b* solo pane] pane tantum *b g*

abg adsumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem et statuit eum supra
pinnam templi. 6 et dixit ei. si filius dei es mitte te deorsum.
scriptum est enim quia angelis suis mandauit de te ut in manibus
tollant te ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. 7 Ait illi iterum
iesus. scriptum est. non temptabis dominum deum tuum. 8 Iterum
adsumpsit eum diabolus in montem excelsum ualde et ostendit ei
omnia regna mundi et gloriam eorum 9 et dixit illi. haec omnia tibi
dabo si procidens adoraueris me. 10 Tunc dixit ei iesus. uade retro
satanas. scriptum est enim. dominum deum tuum adorabis et illi soli
seruies. 11 Tunc reliquid eum diabolus et ecce angeli accesserunt et
ministrabant ei. 12 Cum audisset autem iesus quod iohannes traditus
est secessit in galilaeam. 13 Et relicta ciuitate nazareth uenit et
habitauit in capharnaum maritimam in finibus zabulon et nepthalim
14 ut impleretur quod dictum erat per eseiam prophetam. 15 terra
zabulon et terra nept<h>alim uia maris trans iordanen galilaeae
gentium. 16 populus qui sedebat in tenebris lucem uiderunt magnam
et qui sedebant in regione umbrae mortis lux orta est illis. 17 Exinde
coepit iesus praedicare et dicere. paenitentiam agite. adpropinquauit
enim regnum caelorum. 18 Cum transiret autem iuxta mare galilaeae
uidit duos fratres. simonem qui dicitur petrus et andream fratrem
eius mittentes retiam in mare. erant enim piscatores. 19 et ait illis.
uenite post me et faciam uos fieri piscatores hominum. 20 ad illi
continuo relictis retiis suis secuti sunt eum. 21 Et procedens inde
uidit alios duos fratres iacobum zebedaei et iohannem fratrem eius
in naui cum zebedaeo patre suo reficientes retia sua et uocauit eos.

Corr. Hier.: 5 ADSUMIT PINNACULUM MANDABIT ut . . . tollant] ET . . . TOLLENT 7 iterum ies.] IESUS RURSUM 8 ADSUMIT 9 > TIBI OMNIA procid.] CADENS 10 dix.] DICIT *om.* RETRO 12 aud. aut. ies.] AUTEM AUDISSET est] ESSET 14 erat] EST 16 uid.] UIDIT qui sed.] SEDENTIBUS umbr.] ET UMBRA illis] eis 18 cum trans.] AMBULANS dicitur] uocatur ret.] RETE 20 ret. suis] RETIBUS 21 suo] EORUM

---

6 *inc.* et ait illi *a* quia] quod *b*, quoniam *g* ut] + custodiant te et *a* a lapide *g* 7 *om.* iesus *b* 8 ei] illi *g* glor.] honorem *b g* 9 procedens *a* 10 *inc.* tunc ait illi *a* retro] + me *b* illi] ipsi *a* 11 rel. eum] discessit ab eo *g* 12 iohannis *b* 13 maritima *a* neptalim *b g* 14 erat] est *g* esaiam *g* > quod per eseiam proph. dict. erat *b* 15 zabulum *g* neptalim *b g* uiam *g* iordanem *g* 16 *om.* et *b g* sedebat *g* umbrae] in umbra *a* 18 autem] + iesus *a* iuxta] secus *a*, secundum *b* mittes ret. in mari *b* pescat. *g* 19 illis] + iesus *a* pescatoris *g* 21 praecedens *b* iohannen *b* nauicula *b*, nauiculam *g* suo] ipsorum *b g* retias suas et uoc. illos *a*

22 illi autem relictis retiis suis et patre suo secuti sunt eum. 23 Et *a b g*
circumibat iesus totam galilaeam docens in synagogis eorum et prae-
dicans euangelium regni et sanans omnem languorem ‖f et omnem *a b g q*
infirmitatem in plebe. 24 et abiit opinio eius in totam syriam. et
optulerunt ei omnes male habentes uariis languoribus et tormentis
conpraehensos et qui daemonia habebant et lunaticos et paralyticos
et omnes curauit. 25 et sequebantur eum turbae multae de galilaea
et decapoli et ab hierosolymis et a iudaea et trans iordanen.
5. 1 Uidens autem iesus turbam ascendit in montem et cum
sedisset accesserunt ad eum discipuli eius. 2 Et aperuit os suum et
docebat eos dicens. 3 Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est
regnum caelorum. 4 Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram.
5 Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. 6 Beati qui esuriunt
et sitiunt iustitiam quoniam ipsi saturabuntur. 7 Beati misericordes
quoniam ipsis miserebitur deus. 8 Beati mundo corde quoniam ipsi
deum uidebunt. 9 Beati pacifici quoniam filii dei uocabuntur.
10 Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam quoniam
ipsorum est regnum caelorum. 11 Beati estis cum uos maledicent et
persequentur et dicent omne malum aduersum uos propter iustitiam.
12 gaudete et exultate quoniam merces uestra copiosa est in caelo. sic
enim persecuti sunt et prophetas qui erant ante uos. 13 Uos estis sal
terrae. quod si sal euanuerit in quo sallietur. ad nihilum ualet nisi

---

Corr. Hier.: 22 autem] + STATIM ret. suis] RETIBUS *om.* SUO 23 plebe] POPULO 24 omn. cur.] CURAUIT EOS 25 SECUTAE SUNT *om.* AB *om.* A iud. et] + DE 5 1 *om.* IESUS TURBAS 2 aperuit . . . et] APERIENS 7 ips. mis. deus] IPSI MISERICORDIAM CONSEQUENTUR 9 quoniam] + IPSI? 11 uos mal.] MALEDIXERINT UOBIS pers.] PERSECUTI UOS FUERINT dicent] DIXERINT uos] + MENTIENTES iust.] ME 12 CAELIS *om.* ET 2⁰ erant] FUERUNT 13 ualet] + ULTRA

---

22 *inc.* ad illi relicta naue et patre sec. *a* 23 circuibat *a g* sanans] curans *a g* plebe] populo *g* 24 opinio] fama *g q* *om.* et 3⁰ *a* adpraehensos *a* > conpr. et par. et demoniacos et lun. et cur. eos *q* 25 de] a *a b* et 2⁰] + a *a b* decapopuli *g* om. a *q* iordanem *g* 5 1 *om.* iesus *q* turb.] + multam *b*, turbas *g q* 4 mites] mansueti *g q* ipsi] + hereditate *a* 5 lugunt *q* > *vers.* 5, 5. 4 *b q* 7 quoniam] quia *b a?* ips. mis. deus] ipsi miserabuntur *q* 11 estis] eritis *q* uos mal.] uos odio habuerint homines maledicent *g*, exprobauerint uobis homines *q* pers.] persecuti fuerint *q* omnem *g*, + uerbum *q* aduersus *q* uos] + mentientes *q* iust.] me *q* 12 uestras *a** cop.] multa *q* caelis *g q* proph.] + eos *b* uos] + patres eorum *b*, + nolite gaudere cum benedixerint uos omnes homines sic enim faciebant pseudoprophetis patres eorum *g* 13 quod — euan.] si autem sal fatuatum fuerit *q*

a b g q ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus. 14 Uos estis lux huius
mundi. non potest ciuitas abscondi supra montem posita. 15 neque
accendunt lucernam et ponunt eam sub modio sed super candelabrum
ut luceat omnibus qui in domo sunt. 16 sic luceat lux uestra coram
hominibus ut uideant · opera uestra bona et magnificent patrem
uestrum qui in caelis est. 17 Nolite putare quoniam ueni soluere legem
aut prophetas. non ueni soluere sed adimplere. 18 Amen dico uobis. donec
transeat caelum et terra iota unum aut unus apex non praeteribit a
lege donec omnia fiant. 19 Qui enim soluerit unum de mandatis istis
minimis et docuerit sic homines minimus uocabitur in regno caelo-
rum. Qui autem fecerit et docuerit sic magnus uocabitur in regno
caelorum. 20 Dico autem uobis quia nisi abundauerit iustitia uestra
plus quam scribarum et pharisaeorum non intrabitis in regnum cae-
lorum. 21 Audistis quia dictum est antiquis. non occides. qui autem
occiderit reus erit iudicio. 22 ego autem dico uobis quod omnis qui
irascitur fratri suo sine causa reus erit iudicio. qui autem dixerit
fratri suo racha reus erit concilio. qui autem dixerit fatue reus erit
gehennae ignis. 23 Si ergo offeres munus tuum ad altare et ibi reme-
moratus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te 24 relin-
que ibi munus tuum ante altare et uade prius reconciliare fratri tuo
et tunc ueniens offers munus tuum. 25 Esto consentiens aduersario
a b g tuo cito dum es cum illo in uia ne forte ||f tradat te aduersarius iudici
et iudex tradat te ministro et in carcerem mittaris. 26 Amen dico tibi.
non exies inde donec reddas nouissimum quadrantem. 27 Audistis
quia dictum est. non moechaberis. 28 ego autem dico uobis. quoniam
omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam iam moechatus
est eam in corde suo. 29 Quod si oculus tuus dexter scandalizat te
erue eum et proice abs te. expedit enim tibi ut pereat unum mem-
brorum tuorum quam totum corpus tuum eat in gehennam. 30 Et

Corr. Hier.: 14 *om.* HUIUS 16 > UESTRA BONA OPERA magn.] GLORIFICENT 18 amen] + QUIPPE 19 enim] ERGO sic 2⁰] HIC 20 autem] ENIM 22 quod] QUIA *om.* SINE CAUSA 23 rememoratus] RECORDATUS 25 cum illo in uia] IN UIA CUM EO 27 est] + ANTIQUIS 29 eat] MITTATUR

13 foris *b* 14 > mundi huius *g* > sup. mont. pos. absc. *b* 15 eam] ea *q* modium *a g* supra *g* 16 lumen uestrum *q* uideantur *g* > est in cael. *a b* 17 quoniam] quia *b* solu. 2⁰] + legem *q* 18 amen] + enim *q* terram *q* aut] uel *a b q* praet.] transibit *q* don. haec omn. fiunt *g* 19 sic 2⁰] hic *q*, + hic *b* 20 autem] enim *g* quia] quoniam *q*, *om. a* regno *a* 21 est] + ab *a* *om.* antiquis *g* iudicii *q* 22 omnes *a* ir. fratris *a** 23 offeris *g* altarem *g q* aliquem *q* *om.* te *g* 24 offers] auferes *g* 25 dum] cum *b q* aduersarius] + tuus *g* 26 reddas] + usque ad *b* nouissimam *g* 27 est] + antiquis *g* 28 quoniam] quod *g* omnes *b* 29 quam] + quod *b*

si dextera manus tua scandalizat te abscide eam et proice abs te. ex- *a b g*
pedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum quam totum
corpus tuum eat in gehennam. 31 Dictum est autem. quicumque dimi-
serit uxorem suam det illi repudium. 32 ego autem dico uobis. qui-
cumque dimiserit uxorem suam excepta causa fornicationis facit eam
moechari. 33 iterum audistis quia dictum est antiquis. non periurabis
reddes autem domino iuramenta tua. 34 ego autem dico uobis non
iurare omnino neque per caelum quia thronus dei est 35 neque per
terram quia scabellum est pedum eius neque per hierosolymam quia
ciuitas est magni regis. 36 neque per caput tuum iuraueris quia non
potes unum capillum album facere aut nigrum. 37 sit autem sermo
uester est est non non. quod autem abundantius est a malo est.
38 Audistis quia dictum est. oculum pro oculo dentem pro dentem.
39 ego autem dico uobis non resistere malo. Sed si quis te percusserit
in dexteram maxillam praebe illi et sinistram. 40 et ei qui uult tecum
iudicio contendere et tunicam tuam tollere remitte ei et pallium.
41 Et quicumque te angariauerit mille passus uade cum illo adhuc
alia duo. 42 omni petenti te da ei et uolenti mutuari a te ne auerteris
te. 43 audistis quia dictum est. diliges proximum tuum et odies
inimicum tuum. 44 Ego autem dico uobis. diligite inimicos uestros.
bene facite his qui odiunt uos et orate pro calumniantibus et per-
sequentibus uos. 45 ut sitis fili patris uestri qui in caelis est qui
solem suum oriri iubet super bonos et malos et pluit super iustos
et iniustos. 46 Si enim diligitis eos qui uos diligunt quam mer-
cedem habebitis. nonne et publicani hoc faciunt. 47 et si salu-
tatis fratres uestros tantum quid amplius facitis. nonne et ethnici

---

Corr. Hier.: 31 repud.] LIBELLUM REPUDII 32 quic.] QUIA OMNIS QUI > FORNICATIONIS CAUSA moech.] + ET QUI DIMISSAM DUXERIT ADULTERAT 33 peierabis 37 autem 2°] + HIS 38 oculo] + ET dentem 2°] DENTE 39 DEXTERA MAXILLA sinistram] ALTERAM 41 *om.* ADHUC 42 omni pet. te] QUI PETIT A TE *om.* TE 3° 43 odies] ODIO HABEBIS 44 odiunt] ODERUNT > PERSEQ. ET CALUMN. 45 iubet] FACIT 46 diligitis] DILIGATIS 47 SALUTAUERITIS

---

32 > forn. causa *g* ea moech. *b*, + et qui dimissam duxerit moechatur *g* 33 est] + ab *a* peri.] iurabis *g* sed reddes *g* 35 scabillum *b (g)* 37 est est] + et *b* abund.] amplius *ag* 39 malum *g* dextram max. tuam *b*, max. tuam dexteram *g* 40 *om.* ei *a* tollere] + desiderat *b a?* dimitte *bg* palleum *ag* 41 qui *a* 42 pet. te] qui petit a te *g* da ei] tribue *a* ne auertas te ab eo *g* 44 oderunt *g* or. pro eis qui uos persecuntur et calumniantur uobis *g* 45 > est in cael. *a* > mal. et bon. *b* pluet *a* 46 habetis *g* 47 salutaueritis *g* nonne etthnici *a**, nonne et gentes hec fac. *g*

a b g hoc faciunt. 48 estote ergo uos perfecti sicut pater uester per-
fectus est.

6. 1 Adtendite ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus
ut uideamini ab eis. alioquin mercedem non habebitis apud patrem
uestrum qui in caelis·est. 2 Cum ergo facies elemosynam noli tuba
canere ante te sicut hypocritae faciunt in synagogis et in uicis ut
honorificentur ab hominibus. amen dico uobis. habent mercedem
suam. 3 te autem facientem elemosynam nesciat sinistra tua quid
a b g q faciat dextera tua 4 ut sit ele-‖f mosyna tua in absconso. et pater
tuus qui uidet in absconso reddet tibi in palam. 5 et cum oratis non
eritis sicut hypocritae qui amant stare in synagogis et in angulis
platearum stantes orare ut uideantur ab hominibus. amen dico uobis.
habent mercedem suam. 6 Tu autem cum oras intra in cubiculum
tuum et cluso ostio ora patrem tuum in absconso et pater tuus qui
uidet in absconso reddet tibi in palam. 7 Orantes autem nolite mul-
tum loqui sicut ethnici. putant enim quod in multiloquio suo ex-
audiantur. 8 Nolite ergo similare eis. scit enim pater uester quid
opus sit uobis antequam petatis eum. 9 sic ergo orabitis. Pater noster
qui es in caelis sanctificetur nomen tuum. 10 adueniat regnum tuum.
fiat uoluntas tua sicut in caelo et in terra. 11 panem nostrum cotti-
dianum da nobis hodie. 12 et dimitte nobis debita nostra sicut et nos
dimittimus debitoribus nostris 13 et ne nos inducas in temptationem
sed libera nos a malo. 14 Si enim dimiseritis hominibus peccata
eorum dimittet uobis et pater uester qui est in caelis. 15 si autem

Corr. Hier.: 48 sicut] + ET uest.] + CAELESTIS 6 2 habent] RECEPERUNT 3 FACIENTE 4 ABSCONDITO *(bis)* *om.* IN PALAM 5 *om.* STARE habent] RECEPERUNT 6 oras] ORABIS CLAUSO ost.] + TUO ABSCONDITO *(bis)* *om.* IN PALAM 7 quod] QUIA 8 similare] ADSIMILARI quid] QUIBUS 9 ergo] + UOS 11 cott.] SUPERSUBSTANTIALEM 13 > INDUCAS NOS 14 > ET UOBIS qui est in cael.] CAELESTIS DELICTA UESTRA

48 ergo] + et *b g* uest.] + qui in caelis est *b g* 6 1 adt.] + autem *g* ut] et *b* > est in cael. *a* 2 facis *a g* syn.] + et in plateis *g* hab.] perceperunt *b g* 3 manus tua sinist. *g* quod facit *b* 4 abscondito *q* *(bis)* ipse redd. tibi in manifesto *q* 5 *inc.* cum autem or. *a* oras non eris *q* *om.* in 2° *b* adorare *q* hab.] perceperunt *b g* 6 cludens ostium tuum *q* uidet] + te *b* pal.] manifesto *q* *om.* 6, 5. 6 *g* 7 ethn.] + fatiunt *g* multiloquium suum *b*, *om.* suo *g* exaudiuntur *b q*, audiantur *a* 8 eis] illis *a*, eos *q* > uobis op. sit *b g q* eum] ab eo *a b g* 9 ergo] autem *a* orate *q*, + uos *q*, + illum *a*, + eum *g* > in cael. es *q* 10 ueniat *g* *om.* sicut *a b* terram *a* 12 remitte *a* *om.* dimittimus *a* 13 > induc. nos *g q* *fin.*] + quoniam tuum est regnum et uirtus et gloria in saecula (+ amen *q*) *g q* 14 *om.* et *a* in cael. est delicta uestra *g* 15 si] sin *a*

non remiseritis hominibus nec pater uester remittet uobis peccata *a b g q*
uestra. 16 Cum autem ieiunatis nolite fieri sicut hypocritae tristes.
exterminant enim facies suas ut pareant hominibus ieiunantes. amen
dico uobis habent mercedem suam. 17 Uos autem cum ieiunatis un-
guite caput uestrum et faciem uestram lauate 18 ne pareatis homi-
nibus ieiunantes sed patri uestro qui est in absconso et pater uester
qui uidet in absconso reddet uobis in palam. 19 Nolite thensaurizare
uobis thensauros in terra ubi erugo et tinea exterminat et ubi fures
effodiunt et furantur. 20 Thensaurizate autem uobis thensauros in
caelo ubi neque erugo neque tinea exterminat et ubi fures non effodiunt
et furantur. 21 ubi enim est thensaurus tuus ibi erit et cor tuum.
22 Lucerna corporis tui est oculus tuus. si oculus tuus simplex fuerit
totum corpus tuum lucidum erit. 23 si autem oculus tuus nequa
fuerit totum corpus tuum tenebrosum est. si ergo lumen quod in te
est tenebrae sunt ipse tenebrae quantae sunt. 24 Nemo potest duobus
dominis seruire. aut enim unum odiet et alterum diliget aut unum
patietur et alterum contemnet. non potestis deo seruire et mamonae.
25 ideo dico uobis. ne cogitetis in corde uestro quid manducetis neque
corpori uestro quid induatis. nonne anima plus est quam esca et
corpus quam uestimentum. 26 Respicite uolatilia caeli quoniam non

---

Corr. Hier.: 15 DIMISERITIS   DIMITTET   *om.* UOBIS   16 exterm.] DEMOLIUNTUR   habent] QUIA RECEPERUNT   17 uos] TU IEIUNAS UNGE CAP. TUUM   uestr. lau.] TUAM LAUA   18 pareatis] UIDEARIS IEIUNANS   uestro] TUO ABSCONDITO (*bis*)   uester] TUUS   uobis] TIBI   *om.* IN PALAM   19 20 ext.] DEMOLITUR   20 et 2⁰] NEC   21 erit] EST   22 *om.* TUI   *om.* TUUS 1⁰   > FUER. OC. TUUS SIMPL.   23 NEQUAM   est 1⁰] ERIT   *om.* IPSE   sunt 2⁰] ERUNT   24 odiet] ODIO HABEBIT   pat.] SUSTINEBIT   25 cog. in corde uestro] SOLLICITI SITIS ANIMAE UESTRAE   INDUAMINI

---

15 demiseritis *g*   hom.] + peccata (+ eorum *q*) *b q*   dimittet *g*   16 fatiem suam *g*   habent] quia receperunt *g*   17 uos] tu *q*   ieiunas *q*   capita uestra *g*, ungue caput tuum *q*   faciem tuam laua *q*   18 ne pareas *q*, ut non uideamini *g*   ieiunans *q*   uestro] tuo *q*   abscondito *g q*   uester] tuus *q*   uidit *g*   abscondito *q*   uobis] tibi *q*   *om.* in pal. *q*   19 > uob. thens. *b*   thensaurus in terram *g*   tinea] + et comestura *q*   20 caelis *a*   tinea] + neque comestura *q*   21 est] fuerit *b g q*   thensaurum tuum *a*   22 si] + enim *b*, + ergo *g*   fuerit] est *a*   erit] est *a*   23 nequam *q a?*   fuerit] est *a*   est 1⁰] erit *g q*   *om.* si 2⁰ — sunt *a*   ipse ten.] ten. tuae *a*   24 *om.* enim *b*   diliget?] amabit *a q*, amauit *b*   aut] + enim *g*   patierum *b*   mammone *g q*   25 ne] nec *g*   mand.] + aut quid bibatis *g q*   *om.* uestro *b*   induamini *g*   nonenima *a**, + uestra *g*   pluris *q*   corpus] + plus est *b g*   uestimenta *q*, indumentum *g*

a b g q serunt neque metunt neque congregant in horreis et pater uester
caelestis pascit illa. nonne uos magis plures estis illis. 27 Quis autem
uestrum potest adicere ad staturam suam cubitum unum. 28 et de
a b g uestimento ‖ solliciti estis. considerate lilia agri quomodo crescunt.
non laborant neque neunt. 29 Dico autem uobis quoniam nec salomon
in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. 30 si enim
faenum agri quod hodie est et cras in clibanum mittitur deus sic
uestit quanto magis uos modicae fidei. 31 Nolite ergo solliciti esse
dicentes. quid manducabimus aut quid bibemus aut quo operiemur.
32 haec enim gentes inquirunt. scit autem pater uester quod horum
omnium indigetis. 33 quaerite ergo primum regnum dei et iustitiam
eius et haec omnia praestabuntur uobis. 34 nolite solliciti esse in
crastinum. crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipse. sufficit diei
malitia sua.

7. 1 Nolite iudicare ut non iudicemini. 2 in quo enim iudicio
iudicaueritis iudicabitur de uobis. et in qua mensura mensi fueritis
metietur uobis. 3 Quid autem uides festucam in oculo fratris tui et
trabem in oculo tuo non uides. 4 aut quomodo dicis fratri tuo. sine
eiciam festucam de oculo tuo et ecce trabis est in oculo tuo. 5 hypo-
crita eice primum trabem de oculo tuo et tunc uidebis eicere festu-
cam de oculo fratris tui. 6 Nolite dare sanctum canibus neque mise-
ritis margaritas uestras ante porcos ne forte conculcent eas pedibus
suis et conuersi disrumpant uos. 7 petite et dabitur uobis. quaerite et
a b g q inuenietis. pulsate et aperietur uobis. ‖ 8 omnis enim qui petit accipit
et qui quaerit inuenit et pulsanti aperietur. 9 aut quis ex uobis homo

---

Corr. Hier.: 26 HORREA? horrea? PLURIS 27 uestr.] + COGITANS 28 uest.] + QUID NENT 30 enim] AUTEM mod.] MINIMAE 32 enim] + OMNIA autem] ENIM quod hor. omn.] QUIA HIS OMNIBUS 33 ergo] AUTEM praest.] ADICIENTUR 34 nolite] + ERGO > esse sollic.? 7 2 iud. de uob.] IUDICABIMINI 4 TRABES 6 MITTATIS 9 quis] + EST

---

26 horrea *g*, horreo *q* pasc. illa] alit illas *q* > mag. uos *g q* pluris *q* illis] + multo *g* 27 *inc.* qui enim pot. *a* > pot. uestr. *b*, aut. ex uobis cogitando potest *q*, cogitans potest *g* gubit. *b* 28 uest.] indumento *q*, + quid *g* 29 quoniam] quia *a g* solomon *g* sua] + ita *b* sua uestiebatur sicut unus *a* 30 *inc.* quod si *a* clib.] ignem *b g* mittetur *g* 31 quo] quid *b g* 32 *inc.* omnia enim haec gent. quaerunt *g* quod] quoniam *b* 33 *om.* primum *b* > omn. haec *a* praest.] praesta sunt *a* 34 *inc.* ne ergo cogitaueritis de crast. crast. en. dies ipse pro se cogitabit *g* 7 1 iudicem.] iudicetur de uobis *a* 2 fueritis] + eadem *g* remetietur *g*, + de *b* 3 uidis *a* trab. quae in oc. tuo est non consideras *a* 4 dices *g* 5 *om.* eicere *b* 6 corrumpant *g* 8 accepit *g* 9 quis] quid *g*, + est *q* homo] + est *a*

a quo petit filius eius panem numquid lapidem porriget ei. 10 aut si *a b g q*
piscem petit numquid serpentem porrigit ei. 11 si ergo uos cum sitis
mali nostis bona data dare filiis uestris quanto magis pater uester
qui in caelis est dabit bona petentibus se. 12 Omnia ergo quaecumque
uultis ut faciant uobis homines bona ita et uos facite illis. haec est
enim lex et prophetae. 13 Intrate per angustam portam. quam lata et
spatiosa est uia quae ducit ad perditionem. et multi sunt qui intrant
per eam. 14 quam angusta porta et arta est uia quae ducit ad uitam.
et pauci sunt qui inueniunt eam. 15 Adtendite a falsis prophetis
qui ueniunt ad uos in uestitu ouium intus autem sunt lupi rapaces.
16 a fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis
uuas aut de tribolis ficus. 17 sic omnis arbor bona bonos fructus
facit. mala autem arbor malos fructus facit. 18 Non potest arbor
bona malos fructus facere neque arbor mala bonos fructus facere.
19 omnis arbor quae non facit fructum bonum excidetur et in
ignem mittetur. 20 igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. 21 non
omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum caelorum
sed qui facit uoluntatem patris mei qui in caelis est ipse intrabit
in regnum caelorum. 22 Multi dicent mihi in illa die. domine
domine nonne in nomine tuo prophetauimus et in nomine tuo
daemonia eiecimus et in tuo nomine uirtutes multas fecimus.
23 et tunc dicam illis. quia non noui uos. discedite a me qui
operamini iniquitatem. 24 Omnis ergo qui audit uerba mea et facit
ea similis est uiro sapienti qui aedificauit domum suam supra petram.

Corr. Hier.: 9 a quo pet.] QUEM SI PETIERIT eius] SUUS 10 PETET PORRIGET 11 *om.* DATA 12 *om.* BONA ITA illis] EIS 13 quam] QUIA lata] + PORTA *om.* EST 14 *om.* EST 15 uest.] UESTIMENTIS intus] INTRINSECUS 17 18 > FRUCTUS BONOS FRUCTUS MALOS 19 EXCIDITUR MITTITUR 22 > TUO NOMINE (*bis*) 23 dicam] CONFITEBOR non] NUMQUAM 24 mea] + HAEC sim. est] ADSIMILABITUR

---

9 a quo pet. fil. eius] quem si petat filius *q* porrigit *b* 10 porriget *g*, dabit *q* 11 > est in cael. *a* 12 uultis] + bona *g* *om.* bona *g q* 13 quam] quia *g* lata] + porta *g q* *om.* est *q* eam] illam *a* 14 ang.] + est *g q* *om.* porta *a* *om.* est *g q* 15 adtend.] + autem *q*, + uobis *b g* uestimentis *q* ouium] + ab *a q* 16 num *b* tribul. ficos *g q* 17 > bona arbor *g* fructos *b g*, > fructus bonus *q* > fructus malos *a*, fructos *b g* 18 fructos *b g* > fructus bonus *q*, fructos *b* 19 omnis] + ergo *b g* exciditur *a* 20 igitur] itaque *b g* 21 introibit *g* sed] + his *b*, + hi *g* fatiunt *g* uoluptatem *b* intrauit *a*, ipsi intrabunt *g* regno *a* 22 > mihi dic. *b* *om.* et in nom. t. daem. eiec. *g* *om.* et in tuo nom. uirt. m. fec. *a* 23 dicam] iurabo *b q* me] + omnes *b* operarii iniquitatis *a q* 24 *om.* ergo *a* mea] + haec *q* similabo eum *q* petra *a*

a b g q 25 descendit pluuia flauerunt uenti aduenerunt flumina et offenderunt
in domum illam et non cecidit. fundata enim erat supra petram. 26 Et
omnis qui audit uerba mea haec et non facit ea similis est uiro stulto
qui aedificauit domum suam supra harenam. 27 descendit pluuia flaue-
runt uenti aduenerunt flumina et offenderunt in domum illam et ceci-
dit et facta est ruina eius magna. 28 Et factum est cum consummasset
iesus uerba haec admirabantur turbae super doctrinam eius. 29 erat enim
docens eos sicut potestatem habens non sicut scribae eorum et pharisaei.
8. 1 Et descendente eo de monte secutae sunt eum turbae multae
2 et ecce leprosus quidam ueniens adorabat eum dicens. domine si
uis potes me mundare. 3 et extendens manum tetigit eum iesus
dicens. uolo mundare. et confestim mundata est lepra eius. 4 Et ait
illi iesus. uide nemini dixeris. sed uade ostende te sacerdoti et offer
munus quod praecepit moyses in testimonium illis. 5 Post haec autem
cum introisset capharnaum accessit ad eum quidam centurio rogans
eum 6 et dicens. domine puer meus iacet in domo paralyticus et male
torquetur. 7 Ait illi iesus. ego ueniam et curabo eum. 8 Et respondens
centurio ait illi. domine non sum dignus ut intres sub tectum meum
sed tantum dic uerbo et sanabitur puer meus. 9 nam et ego homo sum
sub potestate constitutus habens sub me milites et dico huic. uade et
uadit. et alio. ueni et uenit. et seruo meo dico. fac hoc et facit.
10 Audiens autem iesus miratus est. et sequentibus se dixit. Amen
dico uobis. non inueni tantam fidem in istrahel. 11 dico autem uobis
quod multi ab oriente et occidente uenient et recumbent cum abraham
et isac et iacob in regno caelorum. 12 filii autem regni eicientur in
tenebras exteriores. ibi erit fletus et stridor dentium. 13 Et dixit iesus

---

Corr. Hier.: 25 27 desc.] ET DESC. 25 27 flau. — flum.] ET UENERUNT FLUMINA ET FLAUERUNT UENTI 25 27 off.] IRRUERUNT 26 est] ERIT 27 facta est] FUIT 8 1 et desc. eo] CUM AUTEM DESCENDISSET 2 *om.* QUIDAM 5 post haec aut. cum] CUM AUTEM *om.* QUIDAM 8 *om.* ILLI 9 *om.* CONSTITUTUS *om.* DICO 2° 11 ISAAC *(semper)* 12 ibunt] EICIENTUR

---

25 > adu. flum. fl. uenti *a* off.] inpegerunt *q* super *b* petra *q* 26 aedificabit *b* har.] + maris *g* 27 *inc.* et descend. *a* > adu. flum. fl. uenti *a* 28 mirab. *a* 29 enim] autem *q* sicut] quasi *g* habens] + et *q* sicut sicut scr. et phar. eorum *b* 8 2 > quid. lepr. *g* adorabit *g* 3 > man. ies. tet. eum *a*, ies. man. tet. eum *g* conf.] continuo *a* 4 uadens *q* offers *a b*, offeris *g* 5 caparn. *a*, capern. *q* cent.] + nomine iairus *g* 7 *inc.* et ait *a* ueniens cur. *a g* 8 ait] dixit *g* *om.* illi *q* *om.* meus *b*, *om.* puer meus *a?* 9 potestatem *a* et abeo *g* *om.* et 4° *a* alio] alii *q* *om.* dico *q* 10 uob. quia in nullo tant. fid. inu. in istr. *a*, non inueni in nullo tant. fid. in isr. *g*, uob. in nullum tantum fid. inu. in isr. *q* 11 quod] quoniam *q* recumbunt *a* isaac *g q* regnum *g* 12 regni] + huius *b g* flet.] + oculorum *g* 13 *om.* iesus *a*

centurioni. uade. sicut credidisti fiat tibi. et sanatus est puer ex illa *a b g q*
hora. 14 Et cum uenisset iesus in domum petri uidit socrum eius
iacentem et febricitantem. 15 et tetigit manum eius et remisit eam
febris et surrexit et ministrabat eis. 16 Uespere autem facto optulerunt
illi multos daemonia habentes et eiciebat spiritus inmundos uerbo et
omnes male habentes curauit. 17 ut adimpleretur quod dictum est per
eseiam prophetam dicentem. quia ipse infirmitates nostras accepit et
aegrimonia nostra portauit. 18 Uidens autem iesus turbas multas cir-
cum se iussit discipulos suos ire trans fretum. 19 Et accedens quidam
scriba ait illi. magister sequar te quocumque ieris. 20 Dicit ei iesus.
uulpes foueas habent et uolucres caeli nidos ubi requiescant. filius
autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. 21 Alius autem
discipulus ait illi. domine permitte mihi primum ire et sepelire patrem
meum. 22 Et ait illi iesus. sequere me et remitte mortuos sepelire
mortuos suos. 23 Et ascendente eo in nauiculam secuti sunt eum disci-
puli eius. 24 et ecce motus magnus factus est in mari ita ut nauicula
operiretur fluctibus. ipse uero dormiebat. 25 et accesserunt et susci-
tauerunt eum dicentes. domine libera nos perimus. 26 Ait illis. quid
timidi estis modicae fidei. Tunc surgens imperauit uento et mari et
facta est tranquillitas magna. 27 illi autem homines mirati sunt di-
centes. qualis est hic quod uenti et mare obaudiunt ei. 28 Et cum
uenisset trans fretum in regionem gerasenorum occurrerunt ei duo

---

Corr. Hier.: 13 uade] + ET ex illa hora] IN HORA ILLA 15 rem.] DIMISIT 16 illi] ei *om.* INMUNDOS 17 *om.* QUIA aegr. nostra] AEGROTATIONES 18 *om.* DISCIPULOS SUOS 19 quidam] UNUS 20 dic.] ET DIC. nid. ubi requ.] TABERNACULA *om.* SUUM 21 disc.] DE DISCIPULIS EIUS mihi] ME 22 et ait illi ies.] IESUS AUTEM AIT ILLI DIMITTE 25 libera] SALUA 26 ait illis? et dixit illis iesus *h*] ET DICIT EIS imp.] INCREPAUIT 27 illi autem] PORRO quod] QUIA ET obaud.] OBOEDIUNT *(semper)*

---

13 *fin.*] + et conuersus centurio in domum suam eadem hora inuenit puerum sanum *g* 15 surr.] + confestim *g* min.] + ei q 16 illi] ei *g* multos *(om. g)* daem. hab.] demoniacos multos *q* inm.] + in *q* uerbo eic. eis demonia et curat omn. male hab. *g* 17 esaiam *g q* suscepit *a* aegr. nostr.] languores nostros *a* 18 turbam multam *g* ire] ut irent *g* 19 *inc.* et accessit ad eum quid. scriba et *g* sequor *q* ier.] uadis *g* 20 *inc.* dic. illi *g* requiescunt *g* om. suum *q* declin. *b q* 21 discipulorum *a*, ex discipulis *g* 22 *inc.* ad ipse ait illi *b q*, cui respondens iesus dixit *g* dimitte *g*, sine *q* rem. mort. sine mortui sepeliant mort. s. *a* 23 ascendentem *a* nauicula *b g q* 24 et ecce tempestas magna orta est in mare *g* oper.] + a *a q* nau. illa fluct. oper. *g* uero] autem *q* 25 accedentes *q*, + discipuli eius *b g* 26 *inc.* et ait *g q* ill.] ad illos *g*, + iesus *b* exsurg. *g* 27 quis est hic quoniam *g* uentus *a* oboediunt *g q* ei] eum *b*, ipsi *a?* 28 uen.] + iesus *g* regione *q* duo] + homines *b g q*

a b g q daemonia habentes de monumentis exeuntes periculosi nimis ita ut
nemo possit transire per uiam illam. 29 Et exclamauerunt dicentes.
quid nobis et tibi iesu fili dei. uenisti huc ante tempus torquere nos.
30 Erat autem non longe ab illis grex porcorum multorum pascen-
tium. 31 daemones autem rogabant eum dicentes. si eicis nos mitte
nos in gregem porcorum. 32 Et ait illis. ite. ad illi exeuntes abierunt
in porcos. et ecce impetu abiit totus grex per praeceps in mare et
mortui sunt in aquis. 33 Hi autem qui eos pascebant fugerunt et
uenientes in ciuitatem nuntiauerunt omnia et de his qui daemonia
habebant. 34 Et ecce tota ciuitas exiit obuiam iesu et uiso eo rogabant
ut transiret a finibus eorum.

9. 1 Et ascendens in nauiculam transfretauit et uenit in ciui-
tatem. 2 Et ecce optulerunt ei paralyticum iacentem in lecto et uidens
iesus fidem illorum dixit paralytico. constans esto fili remissa sunt
tibi peccata tua. 3 Quidam autem de scribis dixerunt intra se. hic
blasphemat. 4 et cum uidisset iesus cogitationes eorum dixit. ut quid
cogitatis mala in cordibus uestris. 5 quid est facilius. dicere dimissa
sunt tibi peccata aut dicere surge et ambula. 6 ut sciatis autem quo-
niam filius hominis habet potestatem in terram dimittendi peccata
tunc ait paralytico. surge tolle grabattum tuum et uade in domum
tuam. 7 et surrexit et abiit in domum suam. 8 Uidentes autem
turbae timuerunt et honorificauerunt deum qui dedit talem pote-
statem hominibus. 9 Et cum transiret inde iesus uidit hominem

---

Corr. Hier.: 28 > hab. daem. peric.] SAEUI POSSET 29 exclam.] ECCE CLAMAUERUNT *om.* IESU 30 PASCENS 33 hi aut. qui eos pasc.] PASTORES AUTEM hab.] HABUERANT 9 1 ciuit.] + SUAM (= Hil) 2 optul.] OFFEREBANT const. esto] CONFIDE rem. sunt] REMITTUNTUR 3 quid. aut.] ET ECCE QUIDAM 5 dim. sunt] DIMITTUNTUR 6 TERRA? terra? grab.] LECTUM (= Hil) 8 honor.] GLORIFICAUERUNT > POT. TALEM

---

28 > nim. peric. *b* 29 et 1º] + ecce *q* clamabant *b* *om.* huc *b g*, hic *q* 30 *om.* non *q* illis] eis *b g* 31 daemonia *g* permitte nos ire in *q* 32 ill.] + iesus *b g* euntes *g* impetum *b q* gr. praecipitans se in m. *g* 33 *inc.* pastores autem *g* fugier. *b* uen.] euntes *g* ciuitate *b* 34 exiit] + in *q* uiso eo] cum uidissent eum *g* rog.] + eum *b g* 9 1 nauiculam *q a?* ciu.] + iudeae *a g*, + suam *q* 2 om. ecce *a q* > in lect. iac. *g* et uid.] uid. autem *a* eorum *g* 3 de] ex *b q* *om.* hic *g* *fin.*] + quis potest remittere peccata nisi unus deus *a* 4 *inc.* et uidens *q*, uidens autem *a* 5 est] + enim *g* rem. sunt *a g*, remittuntur *q* pecc.] + tua *a g q* 6 quon.] quia *a q* > pot. hab. *a q* in] super *a* terra *g* demittendi *g*, remittendi *q*, remittere *a* surgens *q*, + et *a g* 7 *inc.* et surgens abiit *a g q* 8 *inc.* hoc uiso *b* dominum *a g* tal.] tantam *g* tantam ded. hom. pot. *b*, tantam pot. ded. hom. *q* 9 uidet *g*

sedentem in teloneo mattheum nomine et ait illi. sequere me. et *a b g q*
surgens secutus est eum. 10 Et factum est recumbente eo in domo
ecce multi publicani et peccatores uenerunt et recumbebant cum iesu
et cum discipulis eius. 11 et uidentes pharisaei dicebant discipulis
eius. quare magister uester cum publicanis et peccatoribus manducat.
12 Ad iesus audiens ait. non est opus sanis medicus sed male habenti-
bis. 13 euntes autem discite quid est misericordiam uolo et non sacri-
ficium. Non enim ueni uocare iustos sed peccatores. 14 tunc accesse-
runt ad eum discipuli iohannis dicentes. quare nos et pharisaei
ieiunamus frequenter discipuli autem tui non ieiunant. 15 Et ait illis
iesus. numquid possunt fili sponsi ieiunare quamdiu cum illis est
sponsus. uenient autem dies cum auferetur ab eis sponsus et tunc
ieiunabunt in illis diebus. 16 Nemo autem committit commissuram
panni rudis in uestimentum uetus. tollit enim plenitudinem eius a
uestimento et peior fit scissura. 17 Neque mittunt uinum nouum in
utres ueteres. alioquin rumpuntur utres et uinum effundetur et utres
peribunt. sed uinum nouum in utres nouos mittunt et ambo ser-
uantur. 18 Haec illo loquente ad eos ecce princeps unus accessit et
adorabat eum dicens. filia mea modo defuncta est. sed ueni impone
manum super eam et uiuet. 19 Et surgens iesus sequebatur eum
cum discipulis suis. 20 Et ecce mulier quae sanguinis fluxum habe-
bat XII annis accessit retro et tetigit uestimentum eius. 21 dicebat
enim intra se. si tetigero tantum uestimentum eius salua ero.

Corr. Hier.: 10 DISCUMBENTE uen. et rec.] UENIENTES DISCUMB. *om.* CUM 2° 11 > CUM PUBL. ET PECC. MAND. MAG. UEST. 12 sanis med.] UALENTIBUS MEDICO 15 ieiunare] LUGERE *om.* IN ILLIS DIEBUS 16 committit] INMITTIT > SCISSURA FIT 17 EFFUNDITUR PEREUNT CONSERUANTUR 19 cum disc. suis] ET DISCIPULI EIUS 20 hab.] PATIEBATUR uest.] FIMBRIAM UESTIMENTI

---

9 in thel. *q*, ad theloneum *g* 10 rec. illo *q*, recumbentem eum *g* domum *bg*, + eius *q* *om.* uener. et *a* 11 *om.* mag. uest. *a* 12 *inc.* audiens autem ies. ait *g*, + illis *q* *inc.* et ies. respondens dixit eis *a* > sanis opus *g** 13 est] sit *bgq* et non] quam *g* *om.* enim *b* *fin.*] + ad paenitentiam *g* 16 committit] inmittit *g* commissura *q*, scissuram *b* plenit.] fortitudinem *bgq* *om.* a uestim. *a*, + ueteri *q* > sciss. fit *g* 17 rumpentur *bq*, rumpit uinum *g* *om.* et uin. — utres *a* peribit *a* > mitt. uin. nou. in utr. nou. *q* conseruabuntur *g* 18 illo] eo *g a*? ad illos *a*, eis *q* *om.* unus *q*, > quidam princeps *g* acc.] ueniens accessit *q*, + nomine iairus *b* adorauit *g* dic.] + quoniam *q* ueniens *q* impones *a* man.] + tuam *g* 20 praefluuium *a* accedens retro tet. *q* uest.] fimbream uestimenti *q* 21 > tantummodo tetigero *q*, *om.* tant. *a* uestimento *q*

abgq [22] Ad ille conuersus uidens eam dixit. constans esto filia. fides tua te
saluam fecit. et salua facta est mulier ex illa hora. [23] Et cum uenisset
iesus in domum principis uidens tubicines et turbam tumultuantem
[24] dicebat. recedite non est enim mortua puella sed dormit. et deride-
bant eum. [25] Et cum eiecta esset turba uenit et tenuit manum eius et
surrexit puella. [26] et exiit fama haec in uniuersam terram illam. [27] Et
transeunte inde iesu secuti sunt eum duo caeci clamantes et dicentes.
miserere nostri fili dauid. [28] et uenit in domum et accesserunt ad
eum duo caeci et dixit illis iesus. creditis quod possum hoc facere
uobis. dicunt ei. utique domine. [29] tunc tetigit oculos eorum dicens.
secundum fidem uestram fiat uobis. [30] et aperti sunt oculi illorum.
Et comminatus est illis iesus dicens. uidete ne quis sciat. [31] illi autem
exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa. [32] Egressis autem illis
ecce optulerunt ei hominem mutum et surdum daemonium habentem.
[33] et eiecto daemone locutus est mutus et miratae sunt turbae dicentes.
numquam sic apparuit in istrahel. [34] pharisaei autem dicebant in
belzebul principem daemoniorum eicit hic daemones. [35] Et circumibat
iesus ciuitates omnes et castella docens in synagogis eorum et prae-
dicans euangelium regni et curans omnem languorem et omnem in-
firmitatem et multi secuti sunt eum. [36] Uidens autem turbas misertus
est eis quod essent uexati et iacentes sicut oues non habentes pastorem.
[37] Tunc dicit discipulis suis. messis quidem multa operarii autem pauci.
[38] rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam.

Corr. Hier.: [22] ille] IESUS conu.] + ET const. esto] CONFIDE [23] uidens] ET UIDISSET TIBICIN. [25] uenit] INTRAUIT [28] et uen. in dom. et] CUM AUTEM UENISSET DOMUM *om.* DUO dix. ill.] DICIT EIS quod] QUIA [32] *om.* ET SURDUM [33] > APPAR. SIC [34] *om.* BELZEBUL PRINCIPE *om.* HIC [35] *om.* ET MULTI SECUTI SUNT EUM [36] quod essent] quia erant (= *h*) [38] mittat] EICIAT (= Hil)

---

[22] *inc.* at iesus conu. et uid. *g* [23] uid.] et uidisset *g* [24] *inc.* dixit ad eos rec. *g* puella mortua sed dormiit *b* [25] et 1°] sed *a* uenit et] accedens *g* [26] uniu.] totam *q* [27] *om.* et dic. *a* nostri] nobis *ag* [28] *inc.* cum uenisset autem in dom. acc. *q* *om.* duo *gq* et dix. illis] quibus ait *a* quod] quia *g* hoc] haec *b* *om.* uobis *bq*, > uob. fac. *g*, > hoc poss. fac. *q* [29] fiat] contingat *b* [30] et 1°] + statim *a*, + confestim *g* ill.] eorum *aq*, ipsorum *g* ne quis] nemo *q* [31] *om.* eum *a* totam terram illam *ag* [32] egredientibus *q* surd.] + et *b* [33] daemonio *ab* dic.] + quia *a* sic] taliter *b* paruit *q* [34] beelzeb. *g*, *om.* *q* principe *q*, rege *b* > hic eic. daemonia *g*, *om.* *vers.* *a* [35] *om.* omn. lang. et *a* inf.] + in populo *g* *om.* et multi — eum *q* [36] aut.] + iesus *g* *om.* eis *a*, illis *b*, illorum *q* quod] quia *g* [37] dixit *a* [38] *inc.* petite itaque *a*, *om.* ergo *q* operarius *g*, + suos *a* in] ad *a*

10. 1 Et conuocatis XII discipulis suis dedit illis potestatem *abgq*
spirituum immundorum ut eicerent eos et curarent omnem languorem
et omnem infirmitatem. 2 Duodecim autem apostolorum nomina sunt
haec. primus simon qui dicitur petrus et andreas frater eius. 3 ia-
cobus zebedaei et iohannes frater eius. philippus et bartholomaeus et
mattheus publicanus et iacobus alphaei et iudas zelotes et thomas
4 et simon cananaeus et iudas scarioth qui tradidit eum. 5 Hos XII
misit iesus praecipiens eis et dicens. in uiam gentium ne abieritis et
in ciuitatibus samaritanorum ne intraueritis. 6 sed potius ite ad oues
quae perierunt domus istrahel. 7 Euntes autem praedicate dicentes. quia
adpropinquauit regnum caelorum. 8 Infirmos curate mortuos susci-
tate leprosos mundate daemonia eicite. gratis accepistis gratis date.
9 Nolite possidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis
uestris. 10 non peram in uiam neque duas tunicas neque calciamenta
neque uirgam in manibus uestris. dignus est enim operarius mer-
cedem suam. 11 In quamcumque ciuitatem intraueritis interrogate
quis in ea dignus sit et ibi manete donec exeatis. 12 intrantes autem
in domum salutate eam dicentes pax huic domui. 13 et si fuerit
domus illa digna ueniet pax uestra super eam. si autem non fuerit
digna pax uestra ad uos reuertetur. 14 et quicumque non receperit
uos neque audierit sermones uestros Exeuntes foras de domo uel
ciuitate excutite puluerem de pedibus uestris. 15 Amen dico uobis.
tolerabilius erit terrae sodomorum et gomorraeorum in die iudicii
quam illi ciuitati. 16 Ecce ego mitto uos sicut oues in medio luporum.
estote ergo prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae.
17 Adtendite uobis ab hominibus. tradent enim uos in conciliis et

---

Corr. Hier.: 10 3 barth.] + THOMAS *om.* ET 4° iud. zel. et thom.] THADDAEUS 4 *om.* ET 1° SCARIOTES qui] + ET (= *a*) 5 CIUITATES 8 DAEMONES 10 UIA *om.* IN MANIBUS UESTRIS > ENIM EST merc. suam] CIBO SUO 11 ciu.] + AUT CASTELLUM 12 *om.* DIC. PAX HUIC DOMUI 13 si 1°] + QUIDEM *om.* ILLA UENIAT REUERTATUR 14 uel] + DE 17 adt. uobis] CAUETE AUTEM

---

10 1 ded. eis *a* pot. eiciendi spiritus inmundus et curandi omn. ualitudinem *g* *fin.*] + in populo *g*, + in plebe *b* 2 > haec sunt nom. *a* 3 iohannis *a* barth.] + thomas *g* *om.* et 4° *gq* *om.* et thomas *g* 4 iuda *b* scariota *q* qui] + et *a* 5 ciuitatem *g*, ciuitate *q* 6 > ite potius *g* oues perditas *aq* 10 uia *gq* uirgas *a* *om.* uestris *q* mercede sua *q* 11 quacumque *agq*, + enim *b*, + uero *g* ciuitate *bg*, + aut castello (—lum g) *gq* sit] est *agq* 12 > sal. eam in dom. *g* 13 > pax uestr. ueniet *b* 14 recip. *q*, receperint *bg* audierint *bg* foris *a* domo] + illa *b* uel] + de *g* *fin.*] + in testimonium illis *g* 15 diem *g* > ciu. illi *q* 16 *inc.* et ecce *g* 17 *inc.* et adt. *b*, adt. autem *q*

abgq in synagogis suis flagellabunt uos. 18 et ante reges et praesides stabitis
propter me in testimonium illis et gentibus. 19 Cum autem tradent
uos nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. dabitur enim uobis
in illa hora quid loquamini. 20 non enim uos estis qui loquimini sed
spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. 21 Tradet autem frater
fratrem in mortem et pater filium et insurgent fili in parentes et
morte eos adficient. 22 et eritis odio omnibus hominibus propter
nomen meum. qui autem perseuerauerit usque in finem hic saluus
erit. 23 Cum autem persequentur uos in ciuitatem istam fugite in
aliam. quod si in alteram persequentur uos fugite in aliam. Amen
dico uobis. non consummabitis ciuitates istrahel donec ueniat filius
hominis. 24 Non est discipulus super magistrum nec seruus super
dominum. 25 satis est discipulo ut sit sicut magister eius et seruus
sicut dominus eius. Si patrem familias beelzebul uocauerunt quanto
magis domesticos eius. 26 ne ergo timueritis eos. nihil enim opertum
quod non reuelabitur et occultum quod non scietur. 27 Quod dico
uobis in tenebris dicite in lumine et quod in aure auditis praedicate
super tecta. 28 et nolite timere eos qui occidunt corpus animam
autem non possunt occidere. sed potius eum timete qui potest animam
et corpus perdere in gehennam. 29 Nonne duo passeres asse ueniunt
et unus ex illis non cadet super terram sine uoluntate patris uestri.
30 sed et capilli capitis uestri numerati sunt omnes. 31 nolite ergo
timere. multo uos meliores estis passeribus. 32 Omnis ergo qui con-
fitebitur me coram hominibus confitebor et ego eum coram patre
meo qui est in caelis. 33 Qui autem negauerit me coram hominibus

---

Corr. Hier.: 18 ante reg. et praes. stab.] AD PRAES. ET AD REGES DUCEMINI 22 *om.* HOMINIBUS *om.* USQUE 23 CIUITATE ISTA (= *h*) *om.* QUOD SI — ALIAM amen] + ENIM 24 dom.] + SUUM (= *h*) 25 satis est disc.] SUFFICIT DISCIPULO BEELZEBUB 28 potest] + ET 29 UENEUNT uol. patr. uestr.] PATRE UESTRO 30] UESTRI AUTEM ET CAPILLI CAPITIS OMNES NUM. SUNT 31 mult. — pass.] MULTIS PASSERIBUS MELIORES ESTIS UOS

---

17 *om.* in syn. suis *a* 18 ante] aput *b* me] nomen meum *g* 19 *inc.* cum tradiderint autem *g* *om.* quomodo aut *ab* *om.* enim *a* *om.* dabitur — loqu. *g* 20 *om.* qui 2° *b* 21 in morte *g* 22 *om.* hominibus *q*, gentibus *a* *om.* usque *q* in] ad *a* 23 ciuitate ista *g*, istam ciuitatem *b* fug. in alia *g*, fug. in alteram *q* alteram] aliam *bg* 24 supra *a* nec] neque *ab* dom.] + suum *g* 25 seruo *b* belz. *g*, uelz. *b* 26 nihil] + est *g* opert.] + est *aq* *om.* et *a*, neque *g* sciatur *gq* 27 quod 2°] quae *q* audistis *a*, audieritis *g* tectum *q* 28 anima aut. *q* 29 ueneunt *q* cadit *b* *fin.*] + qui est in caelis *b*, + qui in caelis est *g* 30 *inc.* uestri autem et capilli capitis *q* omn. dinumerati sunt *g* 31 timere eos multo enim uos *g* 32 cumfessus me fuerit *g*, confitetur me *q*, conf. ego illum coram *q* patrem meum *g* *om.* est *g*

negabo et ego eum coram patre meo qui est in caelis. 34 Nolite ar- *a b g q*
bitrari quia ueni mittere pacem in terram. non ueni pacem mittere
sed gladium. 35 ueni enim separare filium aduersus patrem suum et
filiam aduersus matrem suam et nurum aduersus socrum suam. 36 et
inimici hominis domestici eius. 37 Qui diligit patrem aut matrem
plus quam me non est me dignus et qui amat filium aut filiam plus
quam me non est me dignus. 38 et qui non accipit crucem suam et
sequitur me non est me dignus. 39 Qui inuenit animam suam perdet
illam et qui perdiderit animam suam propter me inueniet eam. 40 Qui
recipit uos me recipit et qui me recipit recipit eum qui me misit.
41 Qui recipit prophetam in nomine prophetae mercedem prophetae
accipiet et qui recipit iustum in nomine iusti mercedem iusti accipiet.
42 Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae
frigidae tantum in nomine discipuli amen dico uobis quia non peribit
merces eius.

11. 1 Et factum est cum consummasset iesus praecipiens XII
discipulis suis transiit inde ut doceret et praedicaret in ciuitatibus
eorum. 2 Iohannes autem cum audisset in carcere opera christi mit-
tens discipulos suos 3 ait illi. tu es qui uenturus es an alium ex-
pectamus. 4 Respondens autem iesus ait illis. euntes renuntiate
iohanni quae audistis et uidistis. 5 caeci uident et claudi ambulant
leprosi mundantur et surdi audiunt et mortui resurgunt et pauperes
euangelizantur. 6 et beatus qui in me non fuerit scandalizatus.
7 Abeuntibus autem illis coepit iesus dicere ad turbas de iohanne
baptista. quid existis in desertum uidere arundinem a uento agitari.
8 sed quid existis uidere hominem mollibus uestitum. ecce qui molli-
bus uestiuntur in domibus regum sunt. 9 sed quid existis uidere pro-

---

Corr. Hier.: 34 ueni 1°] UENERIM 35 filium] HOMINEM 37 diligit] amat (= *h*) plus quam 2°] super (cf. *h*) 42 *om.* QUIA per. merc. eius] PERDET MERCEDEM SUAM 11 2 carcere] UINCULIS disc. suos] DUOS DE DISCIPULIS SUIS 4 resp. aut.] ET RESP. 5 *om.* ET *(quater)* 6 beatus] + EST > NON FUERIT SCAND. IN ME 7 > ILLIS AUT. ABEUNT. *om.* BAPTISTA *om.* A agit.] AGITATAM

---

33 eum] illum *q* patrem meum *g* > in cael. est *g* 34 arbitrare *a*, putare *g* > pac. mitt. *g q* 35 socr. suum *b* 37 amat] diligit *a g q* filiam] + suam *b* 38 acceperit *b* secutus fuerit *b* 39 inuenit] inuenerit *a?* 40 me rec. 2°] rec. me *a* 42 frigidi *b* discipuli] meo *b g* *om.* quia *g q* 11 1 iesus] + uerba haec *b* 2 carcerem *g* mittens] + per *q* mitt. duo ex discipulis suis *g*, + et *b* 3 ait] mandauit ad iesum dicens *g* illi] illis euntes dicite *b*, *om.* *a g* 4 *inc.* et resp. *q* ait] dixit *a* nuntiate *q* auditis *b* uidetis *a b* 5 *om.* et 1° *g* 6 beat.] + est *q* 7 deserto *a g* uentis *a* agit.] moueri *b g* 8 moll. uestimentis indutum *b* qui mollia uestiuntur *g*

a b g q phetam. dico uobis etiam plus quam prophetam. 10 hic est enim de quo
scriptum est. ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam qui
praeparauit uiam tuam ante te. 11 Amen dico uobis. non surrexit inter
natos mulierum maior iohanne baptista. qui autem minor est in regno
caelorum maior est illo. 12 A diebus autem iohannis baptistae usque
nunc regnum caelorum uim patitur et cogentes diripiunt illud. 13 Om-
nes enim prophetae et lex usque ad iohannen prophetauerunt. 14 et si
uultis scire ipse est helias qui uenturus est. 15 qui habet aures audiendi
a b ff g q audiat. 16 Cui autem similem aestimabo generationem istam. similis |f est
pueris sedentibus in foro et clamantibus ad inuicem 17 dicentes. can-
tauimus uobis et non saltastis. lamentauimus uobis et non planxistis.
18 uenit enim iohannes neque manducans neque bibens et dicunt.
daemonium habet. 19 uenit filius hominis manducans et bibens et
dicunt. ecce homo uorax et potator. publicanorum et peccatorum
amicus. et iustificata est sapientia a filiis suis. 20 Tunc coepit in-
properare ciuitatibus in quibus factae sunt plurimae uirtutes eius
quod non egerint paenitentiam. 21 Uae tibi corozain et bethsaida quia
si in tyro et sidone factae essent uirtutes quae factae sunt in uobis
olim in cilicio et cinere paenitentiam egissent. 22 uerumtamen dico
uobis. tyro et sidoni remissius erit in die iudicii quam uobis. 23 Et
tu capharnaum numquid usque in caelum exaltaberis. usque in in-
fernum descendes. quia si in sodomis factae fuissent uirtutes quae
factae sunt in te forte mansissent usque in hodiernum diem.

Corr. Hier.: 9 dic. uob. et.] ETIAM DICO UOBIS ET 10 > ENIM EST PRAEPARABIT (= *h*) 12 cog. dirip.] UIOLENTI RAPIUNT 14 scire] RECIPERE 16 17 et clam. ad inu. dic.] QUI CLAMANTES COAEQUALIBUS DICUNT 17 cantau.] CECINIMUS *om.* UOBIS 2° 19 potator] + UINI? + uini (= *ff*) 20 inpr.] EXPROBRARE quod] QUIA egerint] EGISSENT 21 CHORAZAIN et 1°] UAE TIBI 23 hodiern.] HUNC

9 dico uob. et.] et. dico uob. et *q*, et ego dico uob. *g*, utique dico uobis [ecce et?] *a* plus] amplius *q* propheta *q* 10 *om.* enim *b g* script.] dictum *a?* · tuam] meam *a* qui praep.] et parauit *a b* 11 mul.] + propheta *b g* est illo] est ei *q*, eius est *b* 12 *om.* autem *a* *om.* usque nunc *a* uim patitur] cogitur *a b* cogentes] uiolenti *q*, qui uim faciunt *q* derip. *a*, rapiunt *q* 13 omnis en. propheta *b* iohannem *a q* 14 scire] percipere *q* 16 simile *b* sim. aest.] adsimilabo *q* adclamant. *a ff* ad] in *q*, *om.* *a* 17 dic.] et dicentibus *ff g* *om.* uobis 2° *g* 18 *om.* enim *ff q* iohannis *ff* 19 potat.] + uini *ff* > amic. publ. et pecc. *ff* *om.* et iust. — suis *b* 20 tunc] + iesus *g* inprop.] increpare *g* eius] eo *g* egerunt *ff* 21 coraezain *a* et 1°] uae tibi *q* beds. *a ff*, bets. *b* essent] + istae *q** *om.* factae — quae *ff* olim] + utique *q* cinerem *a*, *om.* et cin. *ff* 22 *inc.* tamen *q*, amen *a* sidone *a* rem.] tolerabilius *b* 23 tu] tunc *ff* capern. *q* numq.] quae *g q* in] ad *b g*, *om.* *ff** exaltaueris *a*, exaltata es *q*, + aut *a b* discendis *b*, discendes *g* fuiss.] essent *g* *om.* uirtutes — sunt *b* *om.* forte *q* *om.* diem *ff*

24 Uerumtamen dico uobis. quia terrae sodomorum remissius erit in *a b ff g q*
die iudicii quam uobis. 25 In illo tempore respondens iesus dixit.
confiteor tibi pater domine caeli et terrae quia abscondisti haec a
sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis. 26 ita pater. quo-
niam sic fuit placitum ante te. 27 Omnia mihi tradita sunt a patre
meo et nemo nouit filium nisi pater neque patrem quis nouit nisi
filius et cui uoluerit filius reuelare. 28 Uenite ad me omnes qui
laboratis et onerati estis et ego reficiam uos. 29 tollite iugum meum
super uos et discite a me quia mitis sum et humilis corde et in-
uenietis requiem animis uestris. 30 iugum enim meum suaue est et
onus meum leue est.

12. 1 In illo tempore abiit iesus sabbato per segetis. discipuli
autem eius esurientes coeperunt uellere spicas et manducare. 2 Phari-
saei autem uidentes illos dixerunt ei. ecce discipuli tui faciunt quod
non licet eis facere sabbatis. 3 Ad ipse dixit eis. non legistis quid
fecerit dauid cum esuriit ipse et qui cum illo erant. 4 quomodo in-
trauit in domum dei et panes propositionis manducauit quos non
licebat ei manducare neque his qui cum illo erant nisi solis sacer-
dotibus. 5 Aut non legistis in lege quia sabbatis sacerdotes in templo
sabbatum uiolant et sine crimine sunt. 6 dico autem uobis quia
templo maior est hic. 7 si enim sciretis quid est misericordiam uolo
et non sacrificium numquam condemnassetis innocentes. 8 dominus
est enim sabbati filius hominis. 9 Et inde transiens uenit in syn-
agogam eorum. 10 et ecce homo erat ibi manum habens aridam. et
interrogabant eum dicentes. si licet sabbatis curare ut accusarent eum.

Corr. Hier.: 24 uobis 2⁰] TIBI 29 animis] ANIMABUS 12 1 segetis] SATA 2 *om.* ILLOS 3 ipse] ILLE cum 1⁰] QUANDO *om.* IPSE illo] EO 4 manducauit] COMEDIT manducare] EDERE illo] EO 7 enim] AUTEM 8 sabb. fil. hom.] FIL. HOM. ETIAM SABB. 9 inde trans.] CUM INDE TRANSISSET 10 *om.* ERAT IBI

---

24 *inc.* tamen *a q ff*, amen *b* 25 domine] + deus *b* paruolis *b ff* 26 beneplacitum *b ff g* 27 nisi patrem *g* neque] et *ff* fil. et] + si *g* 28 > uos refic. *a ff g q* (= *h*) 29 sum] sunt *ff** animabus *g* 30 *om.* est 1⁰ *ff* 12 1 abit *q* sabbatis *q* segetes *q*, > per segetis sabbatis *b g* seruientes *ff*, esurierunt et *q* euellere *a* 2 illos] eos *g*, *om.* *q*, + et *ff* ei] illi *ff*, *om.* *q* *om.* eis *a q* in sabbato *q* 3 fecit *a b q* (*hiat ff*) esuriret *b g* 4 introiuit *b* *om.* in *g* quos] quod *ff q* *om.* solis *a* 5 *om.* in 2⁰ *g* sabbato uiol. *g* 6 templo] sabbato *b ff g* quia hic maius est quam templum *q* 7 enim] autem *q* est] sit *q* et non] quam *b g* 9 *inc.* et transiens inde (+ iesus *g*) *g q* synagoga *g q* 10 *om.* ibi *b*, > erat ibi homo *q* om. eum 1⁰ *ff*

a b ff g q 11 ipse autem dixit illis. Quis ex uobis homo qui habet ouem unam
et si ceciderit in foueam sabbato nonne tenebit eam et leuabit.
12 quanto magis melior est homo oue. itaque licet sabbatis bene
facere. 13 Tunc ait homini. extende manum tuam. et extendit manum
suam et restituta est sicut altera. 14 Et exeuntes pharisaei consilium
faciebant aduersus eum ut eum perderent. 15 Iesus autem sciens
secessit inde. et sequebantur eum multi et curauit eos. 16 omnes
autem quos curauit praecepit eis ne peruulgarent eum. 17 ut adim-
pleretur quod dictum est per eseiam prophetam dicentem. 18 ecce
puer meus quem elegi dilectus meus in quo bene placuit anima mea.
ponam spiritum meum super eum et iudicium gentibus adnuntiabit.
19 non contendet neque clamabit neque audiet aliquis in plateis uocem
eius. 20 harundinem quassatam non confringet et linum fumigantem
non extinguet donec eiciat in uictoria iudicium 21 et in nomine eius
gentes sperabunt. 22 Tunc oblatus est ei homo daemonium habens
caecus et mutus. et curauit eum ita ut loqueretur et uideret. 23 Et
stupebant omnes turbae et dicebant. numquid hic est filius dauid.
24 pharisaei autem audientes dixerunt. hic non eicit daemones nisi in
beelzebul principem daemoniorum. 25 Iesus autem sciens cogitationes
eorum dixit eis. omne regnum diuisum contra se desolatur et omnis
ciuitas uel domus diuisa contra se non stabit. 26 si enim satanas

---

Corr. Hier.: 11 quis] + ERIT habet] HABEAT cec.] + HAEC in fou. sabb.] SABBATIS IN FOUEAM > ET LEU. EAM 13 *om.* MANUM SUAM est] + SANITATI 14 et exeunt.] EXEUNT. AUTEM ut] QUOMODO 15 sequeb.] SECUTI SUNT 16 autem quos curauit] ET peru. eum] MANIFESTUM EUM FACERENT 18 ANIMAE MEAE adnunt.] nuntiabit (nuntiauit *h*) 20 FUMIGANS in uict.] AD UICTORIAM 22 *om.* HOMO 24 BEELZEBUB PRINCIPE DAEMONUM 26 si enim] ET SI

---

11 dix. eis *q* quis] qui *ff*, + est *q* *om.* homo *a b ff* *om.* qui *b g* *om.* unam *a ff g* *om.* et *q* *om.* si *b ff* cec.] + ista *q* sabbatis (+ ea *b*) *b ff*, sabbatis in foueam *q* non *a b q* leuauit *a ff*, eleuabit *q*, + eam *g* 12 oui *a* 13 *om.* man. suam *q* est] + ei *b*, + sana *q* sicut] + et *a ff* 14 *inc.* farisaei autem cons. acceperunt *q* 15 *inc.* at iesus *q* *om.* sciens *ff* sequebatur eum turba multa et curabat *q* 16 *inc.* omn. et praec. eis ut ne *q* prouulg. *g*, diuulg. *a* illum *a b* 17 adpleretur *g* esaiam *g q* 18 *om.* meus 2° *a* complacuit *ff g q* animae meae *g* > sup. eum spir. m. *q* gentilibus *a?* adnuntiauit *a* 19 contendit *g* nec *q* clamauit *a* 20 fumigans *g q* eic. uict. ad iud. *b g* done ponat iud. ad uincendum *q* 22 hom. daem. hab.] daemoniacus *q* mutus] + et surdus *b* ut] + mutus *g*, + caecus et mutus *q* *fin.*] + et audiret *b* 23 stup.] + in eum *g* omnis *a* 24 daemonia *a ff g q* 25 > sciens aut. ies. *ff g q* omnem *a* contra 1°] intra *q* desolabitur *a b g*, non stabit *q* 26 *om.* enim *a*

satanan eicit aduersus se diuisus est. quomodo ergo stabit regnum *a b ff g q*
eius. 27 quod si ego in beelzebul eicio daemonia filii uestri in quo
eiciunt. ideo ipsi iudices erunt uestri. 28 si autem in spiritu dei ego
eicio daemonia utique adpropiauit in uos regnum dei. 29 aut quomodo
potest quis intrare in domum fortis et uasa eius diripere nisi prius
alligauerit fortem et tunc domum illius diripiet. 30 Qui non est
mecum contra me est et qui non congregat mecum spargit. 31 Ideo
dico uobis. omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus.
spiritus autem blasphemia non remittetur hominibus. 32 Et qui-
cumque dixerit uerbum contra filium hominis remittetur ei. qui
autem dixerit contra spiritum sanctum non remittetur ei neque in
hoc saeculo neque in futuro. 33 Aut facite arborem bonam et fructum
eius bonum. aut facite arborem malam et fructum eius malum. ex
fructu enim arbor cognoscitur. 34 progenies uiperarum quomodo
potestis bona loqui cum sitis mali. ex abundantia enim cordis os
loquitur. 35 bonus homo de bono thensauro profert bona et malus
homo de malo thensauro profert mala. 36 Dico autem uobis quoniam
omne uerbum otiosum quod locuti fuerint homines reddent de eo
rationem in die iudicii. 37 unusquisque enim ex uerbis suis iustificabi-
tur et uerbis suis condemnabitur. 38 Tunc responderunt ei quidam
de scribis et pharisaeis dicentes. magister uolumus a te signum
uidere. 39 Iesus autem respondens ait illis. generatio mala et adultera
signum quaerit et signum non dabitur ei nisi signum ionae pro-
phetae. 40 sicut enim fuit ionas in uentre ceti tribus diebus et tribus
noctibus sic erit et filius hominis in corde terrae tribus diebus et

---

Corr. Hier.: 27 quod] ET BEELZEBUB DAEMONES 28 > EGO IN SPIR. DEI DAEMONES ut. adpr.] IGITUR PERUENIT 29 quis] QUISQUAM DIRIPIAT 31 *om.* HOMINIBUS 2° 33 ex fruct. enim] SIQUIDEM EX FRUCTU cogn.] agnoscitur 36 > RATION. DE EO 37] EX UERBIS ENIM TUIS IUSTIFICABERIS ET EX UERBIS TUIS CONDEMNABERIS (= *h*) 39 ies. aut.] QUI 40 *om.* ET 2°

---

26 aduersum *a* 27 quod] et *q* ipse *q* iudicis *a* 28 *om.* ego *b g* > daemones eicio *q* adpropinquauit *q* 29 *om.* aut *ff* fortis] eius qui fortis est *q* prius] + ipsum *b* dom. eius *g* 30 dispargit *a b ff g* 31 blasphemiae non *q* *om.* spir. — hominibus *a g,* qui autem in spiritum sanctum blasphemaberit non remittetur illi peccatum *b* 32 contra 1°] aduersum *ff* neque] nec *a* 33 fructos eius bonos *a* fructos eius malos *a* fructu] fructibus *q* cognoscetur *a ff g* 35 bonus] + enim *b* > bona proferet *a g* (profret) profert 2°] profret *g* > mala profert *a* 36 *inc.* amen dico *b* quon.] quod *g* omnem *b* de] pro *g* redd. eius rat. *b q* 37 *om.* ex *q* et] aut ex *q* iust. aut condemn. *a* *om.* iust. — uerbis suis *ff* 38 resp. ei] adierunt eum *b,* resp. ad iesum *g* quid. scribarum et parisaeorum *a* uol.] + aliquid *b* 40 uentrem *g* *om.* dieb. et trib. *a** sic] ita *a* *om.* et 2° *q*

a b ff g q tribus noctibus. 41 Uiri nineuitae surgent in iudicio cum generatione
ista et condemnabunt eam quia paenitentiam egerunt in praedicatione
ionae et ecce plus hic quam ionas. 42 regina austri surget in iudicio
cum generatione ista et condemnabit eam quia uenit a finibus terrae
audire sapientiam salomonis et ecce plus hic quam salomon. 43 Cum
autem immundus spiritus exierit ab homine ambulat per loca arida
quaerens requiem et non inuenit. 44 tunc dicit. reuertar in domum
meam unde exiui. et ueniens inuenit uacantem scopis mundatam et
ornatam. 45 tunc uadit et adsumit secum septem alios spiritus ne-
quiores se et intrantes habitant in eo. et fiunt nouissima hominis
illius peiora magis quam priora. sic erit generationi huic pessimae.
46 Haec eo loquente ad turbas ecce mater eius et fratres stabant foris
quaerentes loqui cum eo. 47 Dixit autem ei quidam. ecce mater tua
et fratres tui foris stant quaerentes loqui tecum. 48 Ad ipse respon-
dens dicenti sibi ait. quae est mater mea et qui sunt fratres mei.
49 et extendens manum in discipulos suos dixit. ecce mater mea et
fratres mei. 50 quicumque enim fecerit uoluntatem patris mei qui
in caelis est ipse meus et frater et soror et mater est.

13. 1 Eodem die exiit iesus et sedebat secus mare. 2 et con-
graegatae sunt ad eum turbae ita ut in nauiculam ascenderet et
sederet et omnes turbae stabant in litore. 3 et locutus est ad eos
multa in parabolis dicens. Ecce exiit qui seminat seminare. 4 et cum

---

Corr. Hier.: 41 > QUAM IONA HIC 42 > QUAM SALOMON HIC 45 > SEPT. AL. SPIR. SECUM in eo] IBI mag. quam prior.] PRIORIBUS erit] + ET 46 haec] ADHUC cum eo] EI 47 loqui tecum] TE 48 ipse] ILLE 49 *om.* SUOS 13 1 eod. die ex. ies. et] IN ILLO DIE EXIENS IESUS DE DOMO 2 turb.] + MULTAE asc. et] ASCENDENS OMNIS TURBA STABAT 3 ad eos] EIS 4 cum] dum (= *h*)

---

41 resurgent *a ff* praedicationem *b* om. hic *ff* iona *ff* > plus quam iona hic (+ est *g*) *g q* 42 *inc.* saba regina *a* resurget *a b ff* condemnauit *a ff g* ea *q* a fin.] ab ultimis partibus *a b ff q* solomonis *a ff g q* solomon *a ff q*, > plus quam solomono hic *g* 43 arida] + et deserta *b* inueniet *b ff* 44 *om.* meam *b* exii *a* inuen.] si inuenerit *b*, + eam *ff* uac.] + et *a q* 45 > alios sept. *b q* > spir. alios *a* nequ.] + quam *a b g* introeuntes *ff* eo] ea *a q*, eum *g* erit et generatione *q* 46 *inc.* aduc autem eo *q* > mat. et fr. eius *q* 47 ei quid.] unus illi *a* > stant foris *a* loqu. tec.] te uidere *a* 48 *inc.* respondens autem iesus dixit illi qui secum loquebatur *a* dic. sibi ait] dixit dic. sibi *q* est] + mihi *b* et] aut *a ff q* *om.* qui sunt *b ff g* 49 in] ad *a* discipulis suis *g* 50 uoluntate *ff* *om.* et 1° *a ff g q* 13 1 eodem] eo *a*, in illa *ff g q* (+ autem) exiens *q* ies. de domo sedeb. *q* ies. sec. mare et sedebat *b* 2 > turb. ad eum *a* turbae] + multae *g q* nauicula *a g q* asc. et (*om.* et *ff*)] ascendens *q* sedere *ff* omnis turba stabat *g q* (> in lit. stabat) 3 ad eos] eis *q* qui sem.] seminator *q*

seminat quaedam ceciderunt secus uiam et uenerunt uolucres et *a b ff g q*
comederunt ea. [5] quaedam autem ceciderunt in petrosa ubi non
habebant terram multam et continuo exorta sunt quia non habebant
altitudinem terrae. [6] sole autem orto aestuauerunt et quia non habe-
bant radicem aruerunt. [7] alia autem ceciderunt in spinas et creuerunt
spinae et suffocauerunt ea. [8] alia uero ceciderunt in terram bonam
et dabant fructum. quaedam centesimum aliud sexagesimum aliut
tricesimum. [9] qui habet aures audiendi audiat. [10] Et accedentes disci-
puli dixerunt ei. quare in parabolis loqueris ad eos. [11] Ad ipse re-
spondens ait illis. quia uobis datum est nosse mysterium regni. illis
autem non est datum. [12] Qui enim habet dabitur ei et abundabit. qui
autem non habet et quod habet auferetur ab eo. [13] Ideo in parabolis
loquor illis ut uidentes non uideant et audientes non audiant et non
intellegant ne quando conuertantur. [14] et tunc implebitur in eis pro-
phetia eseiae dicentis. uade et dic populo huic. auditu audietis et non
intellegetis et uidentes uidebitis et non uidebitis. [15] incrassatum est
enim cor populi huius et auribus grauiter audierunt et oculos suos
cluserunt nequando oculis uideant et auribus audiant et corde in-
tellegant et conuertantur et sanem eos. [16] Uestri autem beati oculi qui
uident et aures quae audiunt. [17] Amen dico uobis. quod multi pro-

Corr. Hier.: [5] quaedam] ALIA [8] quaedam] ALIUD (= *h*) [10] ad eos] EIS [11] ad ipse] QUI MYSTERIA regn.] + CAELORUM (= *h*) [13] illis ut] EIS QUIA UIDENT AUDIUNT et non int.] NEQUE INTELLEGUNT *om.* NE QUANDO CONUERT. [14] tunc impleb.] ADIMPLETUR *om.* IN DICENS *om.* UADE ET DIC POP. HUIC [16] qui] QUIA quae] UESTRAE (= *h*) QUIA [17] amen] + QUIPPE quod] QUIA

[4] uol.] + caeli *b* [5] quaed.] alia *q* in] + loca *g* petr.] + loca *b* habebat *ff q* exhorta *ff q* quia] quoniam *q* habebat *q* [7] spinis *b ff g q* suff. eam *b* [8] uero] autem *q* dabunt *q* cent.] + et *g q* sex.] + et *q* aliut] + uero *b g* [9] *om.* audiendi *a* [10] acc.] + ad eum *q* disc.] + eius *a b g* ad eos] eis *q* [11] regni] + caelorum *q* [12] abund.] + illi *q* *om.* et quod hab. *a** [13] *inc.* idcirco *g*, + non *b* ut] quoniam *q* uident . . . audiunt . . . intellegunt *q* *om.* non 2^0 *b ff g* *om.* et non — conuert. *a*, *om.* ne quando conu. *q* [14] inpletur *a*, conpletur *q* in eis] illis *q*, *om.* *a* profetiae aesaiae *q* *inc.* et tunc in illis sermo prophetae dicentis *b* *om.* uade — huic *q* auditu] aure *a b* uidebitis 2^0] aspicietis *g*, *om.* et uid. — uidebitis *a* [15] ingrassat. *b g* *om.* enim *g* auribus] + suis *b* cluser.] grauauerunt *b q*, *om.* et — cluser. *g* > uid. oculis *ff q* eos] illos *ff* *inc.* incrassa cor populi huius aures et oculos eorum graua nequando conuertantur et sane meos *a* *fin.*] + ingrassatum est enim cor populi huius et aures eorum obstrue et oculos eorum graua ne quando conuertantur et sanem illos dicit dominus *b* [16] qui] quia *g*, quoniam *q* quae] quia *g*, quoniam *q* [17] amen] + autem *q* quod] quoniam *q*

a b ff g q phetae et iusti cupierunt uidere quae uidetis et non uiderunt et audire
quae auditis et non audierunt. [18] Uos ergo audite parabolam semi-
nantis. [19] omnis qui audit uerbum regni et non intellegit uenit malus
et rapit quod seminatum est in corde illius. hic est qui secus uiam
seminatus est. [20] qui autem supra petrosa seminatus est hic est qui
uerbum audit. et continuo cum gaudio accipit illud. [21] sed non habet
in se radicem sed est temporalis. facta autem tribulatione uel per-
secutione propter uerbum continuo scandalizatur. [22] qui autem in
spinis seminatur hic est qui uerbum audit et sollicitudo saeculi et
uoluptas diuitiarum suffocat uerbum et sine fructu efficitur. [23] Qui
uero in terram bonam seminatus est hic est qui audit uerbum et in-
tellegit. tunc fructum adfert et facit aliut quidem centensimum aliut
sexagesimum aliut tricensimum. [24] Aliam parabolam proposuit illis
dicens. simile est regnum caelorum homini qui seminauit bonum
semen in agro suo. [25] cum autem dormirent homines uenit inimicus
eius et superseminauit zizania in triticum et abiit. [26] sed cum cre-
uisset herba et fructum fecisset tunc apparuerunt zizania. [27] Accesse-
runt autem serui patris familias et dixerunt ei. domine nonne bonum
semen seminasti in agro tuo. unde ergo habet zizania. [28] Et ait illis.
inimicus homo hoc fecit. dicunt ei serui. uis imus et colligimus ea.
[29] et ait. non. ne forte colligentes zizania eradicetis simul et triticum.
[30] sed sinite utraque crescere usque ad messem et in tempore messis

---

Corr. Hier.: 19 illius] EIUS 21 sed non habet] NON HABET AUTEM uel] ET 22 in spin. sem.] EST SEMINATUS IN SPINIS saec.] + ISTIUS? + istius? uolupt.] FALLACIA 23 tunc] ET CENTUM aliut 2⁰] + AUTEM SEXAGINTA + PORRO TRIGINTA 24 sim.] + FACTUM 25 tritic.] MEDIO TRITICI 26 sed cum] CUM AUTEM appar.] + ET 27 access. . . . et] ACCEDENTES 28 dic. ei serui] SERUI AUTEM DIXERUNT EI 29 simul] + CUM EIS 30 *om.* SED

---

17 quae 1⁰] + uos *g* uidistis *b* uiderunt] audierunt *a*, *om.* et non uid. *g* quae 2⁰] + uos *b* audistis *b g* 19 omnes *g* qui aud.] audientis *q* intellegentis *q* illius] illorum *q* 20 petra *a*, + loca *b* uerb.] + meum *q* > aud. uerb. *g*, + et intelligit *q* acc. illum *a* 21 *inc.* non habet autem *q* > temp. est *q* *om.* uel persec. *ff* persecutionem *b* 22 sem.] seminatus est *b*, *inc.* at his qui in spinis seminatus est *q* sollicitudine *a*, per sollicitudinem *b* saec.] + huius *b q* uoluptates *b* suffocant *b g* et infructuosus fit *a* 23 qui uerb. meum audit *q* tunc] et *g* adferet *a b g* aliut 1⁰] alium *b* cent.] + et *a* aliud 3⁰] + uero *b* *fin.*] + qui habet aures audiat *b* 25 romirent *ff* hominis *a*, + eius *b* 26 *inc.* cum autem *q* fecissent *q* apparuit *a* zizaniae *ff* 28 *om.* et 1⁰ *g* *inc.* at ille ait eis *q* > fecit hoc *a* ei] et *a g*? serui autem dixerunt ei uis ergo euntes colligamus ea *q* 29 *inc.* dixit eis *a*, ad ait illis *b*, at ille ait *q* 30 *om.* sed *q* temp. messes *g*

dicam messoribus. colligite primum zizania et alligate ea fasciculos *a b ff g q*
ad comburendum. triticum autem congraegate in horreum meum.
31 Aliam parabolam locutus est eis dicens. simile est regnum caelorum
grano sinapis quod accipiens homo seminauit in agro suo. 32 quod
minimum quidem est omnibus seminibus. cum autem creuerit maius
fit omnibus holeribus et fit arbor ita ut uolucres caeli ueniant et
habitent in ramis eius. 33 Aliam parabolam locutus est eis. simile est
regnum caelorum fermento quod acceptum mulier abscondit in fari-
nam mensuris tribus donec fermentatum est totum. 34 Haec omnia
locutus est iesus in parabolis ad turbas. et sine parabolis non loque-
batur eis. 35 ut adimpleretur quod dictum erat per prophetam dicen-
tem. aperiam in parabolis os meum. eructuabo absconsa ante con-
stitutionem mundi. 36 Tunc dimissis turbis abiit in domum et
accesserunt ad eum discipuli eius dicentes. enarra nobis parabolam
tritici et zizaniorum agri. 37 Ad iesus respondens ait. qui seminat
bonum semen est filius hominis. 38 ager autem est hic mundus.
bonum uero semen hi sunt filii regni. zizania autem filii sunt ne-
quitiae. 39 inimicus autem qui seminauit ea diabolus est. messis uero
consummatio saeculi est. messores autem angeli sunt. 40 sicut ergo
colliguntur zizania et igni comburuntur sic erit in consummatione
saeculi. 41 mittet filius hominis angelos suos et colligent de regno
eius omnia scandala et eos qui faciunt iniquitatem. 42 et mittent eos
in caminum ignis. ibi erit fletus et stridor dentium. 43 tunc iusti
fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. qui habet aures audiat.
44 Simile est regnum caelorum thensauro absconso in agro. quem

---

Corr. Hier.: 31 loc. est] PROPOSUIT (= *q*) 32 fit 1⁰] EST (= *h*) 33 far. mens.] FARINAE SATIS 35 ABSCONDITA ante const.] A CONSTITUTIONE 36 abiit] UENIT (= *ff*) enarra] DISSERE *om.* TRITICI ET 37 ad ies.] QUI 38 *om.* HIC nequit.] NEQUAM 39 > EST DIABOLUS 43 eorum] sui? (= *h*) 44 ABSCONDITO (= *h*)

---

30 allig.] colligate *a* 31 loc. est] proposuit *g q* eis] illis *b q* agrum suum *a b ff* 32 min. est quidem omnium seminum *q* arbor] + tanta *a*, + talis *b*, *om.* et fit arb. *g* habitaent *g* 33 loc. est] dixit *a* eis] + dicens *q* quo accepto *g* farina *g* mensibus *q* 34 ad] a *q* *om.* ad turb. *a?* 35 impler. *b ff* erat] est *a? ff g* eructuabor *b* abscondita *q* a constitutione (—nem *q*) *g q* 36 dimisit turbas uenit in dom. *ff*. *om.* trit. et *q* 37 ait] dixit eis *q* seminauit *g* > fil. hom. est *a ff* 38 *om.* est *ff* uero] autem *q*, e[nim] *a* aut. hii sunt filii *g* neq.] iniqui *b*, maligni *q* 39 > est diab. *g q* *om.* est 2⁰ *g* 40 et in igne comb. *q* consummationem *b g* saec.] + huius *q* 43 regnum *g* eorum] sui *g* aures] + audiendi *ff g q* 44 *inc.* aliam similitudinem adiecit dicens sim. *b*, *inc.* iterum sim. *q* abscondito *q*

a b ff g q cum inuenerit homo abscondit et prae gaudio illius uadit et uendit
uniuersa quae habet et emit agrum illum. 45 Iterum simile est
regnum caelorum homini negotianti quaerenti bonam margaritam.
46 inuenta autem praetiosa margarita abiit et uendidit omnia quae-
cumque habuit et emit eam. 47 Iterum simile est regnum caelorum
retiae missae in mare quae ex omni genere piscium collegit. 48 cum
autem esset impleta eduxerunt eam ad litus. et sedentes elegerunt
optimos in uasis suis. malos autem foras miserunt. 49 Sic erit in
consummatione saeculi. exibunt angeli et separabunt malos de medio
iustorum. 50 et mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus et stridor
dentium. 51 Intellexistis haec omnia. dicunt ei. utique domine. 52 et
ait illis. ideo omnis scriba doctus in regno caelorum similis est
homini patrifamilias qui profert de thensauro suo noua et uetera.
53 Et factum est cum consummasset iesus parabolas istas transiit inde.
54 et ueniens in patriam suam docebat eos in synagogis eorum ita ut
mirarentur et dicerent. unde huic sapientia haec et uirtutes. 55 nonne
hic est filius ioseph fabri. nonne mater eius dicitur maria et fratres
eius iacobus et ioseph et simon et iudas. 56 et sorores eius nonne
omnes aput nos sunt. unde ergo huic omnia ista. 57 et scandaliza-
bantur in eo. Iesus autem dixit eis. non est propheta sine honore nisi
in patria sua et in domo sua. 58 et ideo non fecit ibi uirtutes multas
propter incredulitatem illorum.

Corr. Hier.: 44 cum inuen.] QUI INUENIT (= *e k*) 45 negot.] NEGOTIATORI BONAS MARGARITAS 46 autem] + UNA quaecumque] QUAE 47 retiae] SAGENAE quae] ET piscium coll.] CONGREGANTI 48 cum — lit. et] QUAM CUM IMPLETA ESSET EDUCENTES ET SECUS LITUS opt.] BONOS uas. suis] UASA 51 utique dom.] ETIAM 52 *om.* ET 1° 55 fil. ios. fabr.] FABRI FILIUS 58 *om.* IDEO

---

44 cum inuenit *ff*, qui inuenit *g q* abscondit] + eum *a b* uadet *q* *om.* et 2° *a* uindit *g* > et uniu. qu. habet uendet *q* emet *ff q* 45 bonas margaritas *g q* 46 inuentam aut. praetiosam margaritam *g*, qui inueta una pret. marg. *q* *om.* omnia *a ff* quaecum *ff*, quae *q* eam] illam *g q* 47 reti misso *ff q* mari *b q* quae] quod *ff q* collexit *g* 48 esset] est *a* impletum *ff q* *om.* eam *q*, id *ff* opt.] bonos *q*, + pisces *a b*, > opt. eleg. *g* *om.* suis *q* malos] nugas *q* > mis. foris *b*, foris mis. *q*, proiecerunt foras *ff* 49 erit] autem *g* 50 camino *a* ignes *g* flet.] + oculorum *g* 51 *inc.* et dixit int. *a*, dicit eis iesus int. *q* *om.* domine *ff* 52 regnum *g* proferet *a g*, proferit *b* 53 transiet *g* 54 *om.* in syn. eorum *a?* sapientiam *a* *om.* haec *a ff* uirtutem *a* 55 fil. ios. fabr.] fabri filius *q* frater *g* > et iud. et sim. *ff* 57 eo] eum *g* patriam suam *g*, *om.* sua *a* *om.* et in domo sua *g* 58 *om.* et *a ff q*

14. 1 In illo tempore audiit herodes tetrarcha famam iesu. *a b ff g q*
2 et ait pueris suis. hic est iohannes baptista. ipse surrexit a mortuis
et ideo uirtutes operantur in eo. 3 Herodes enim tenuit iohannem et
alligauit eum et misit in carcerem propter herodiadem uxorem fratris
sui. 4 dicebat enim illi iohannes. non licet tibi habere eam. 5 et
uolens illum occidere timuit populum quia sicut prophetam eum
habebant. 6 Die autem natalis herodis saltauit filia herodiadis in
medio triclinio et placuit herodi. 7 unde cum iuramento pollicitus est
ei dare quodcumque postulasset ab eo. 8 Ad illa praemonita a matre
sua dixit. da mihi in disco caput iohannis baptistae. 9 Et contri-
status est rex herodes propter iuramentum. et propter simul recum-
bentes iussit dari. 10 misitque et decollauit iohannem in carcere.
11 et adlatum est caput eius in disco et datum est puellae. puella
autem adtulit matri suae. 12 Et accesserunt discipuli eius et tulerunt
corpus et sepelierunt illud et uenerunt et nuntiauerunt iesu. 13 Quo
audito iesus secessit inde in nauicula in locum desertum seorsum. Et
cum audissent turbae secutae sunt eum pedestrae de ciuitatibus.
14 et ut uidit turbam multam misertus est illis et curauit languidos
eorum. 15 Uespere autem facto accesserunt ad eum discipuli eius di-
centes. desertus locus est et hora iam praeteriit. dimitte turbas ut euntes
in castella emant sibi escas. 16 Iesus autem dixit. non habent necesse
ire. date illis uos manducare. 17 Responderunt ei. non habemus hic

---

Corr. Hier.: 14 3 misit] POSUIT 6 *om.* TRICLINIO 8 dix. da mihi] DA MIHI INQUIT HIC 9 *om.* HERODES iur.] + AUTEM propt. sim. rec.] EOS QUI PARITER RECUMBEBANT 11 puella aut. adt.] ET TULIT 12 accesserunt . . . et] ACCEDENTES uener. et] UENIENTES 13 quo aud.] QUOD CUM AUDISSET PEDESTRES 14 et 1⁰] + EXIENS (= *h*) *om.* UT (= *h*) multam] + ET (= *h*) illis] EIUS 15 > EST LOCUS 16 dixit] + EIS (= *h*)

---

14 1 audiuit *g q* thetarcha *g* fama *q* 2 suis] + numquid *b* ioad-nis *ff* bapt.] + quem ego decollaui *b*, + [quem decolla]ui *a* [surrex]et *a?* *om.* ideo *a* eo] eum *g* 3 iohannen *b* *om.* eum *q* *om.* et misit *a*, + eum *g q* carcarem *q*, carcere *b* herodiadam *q* ux.] + philippi *q* *fin.*] + filippi *b ff* (pilippi) 4 iohannis *a q*, ioadnes *ff* 5 sicut] quasi *q* propheta *ff* > hab. eum *a ff* 6 filiam *q* 8 mihi] + hic *q* in] + hoc *a* kaput *q* 9 *om.* est *a* iur.] + autem *q* 10 mis. et] misit autem et *a b*, et misit et *g*, et mit-tens *q* ioh.] eum *ff*, ioannen *a* carcerem *a g*, *om.* in carc. *ff* 11 puella aut.] et *q* 12 eius] iohannis *b* corp.] + eius *q* sepel.] + et *ff* illum *a* renuntiau. *a b ff q* 13 quo] quod *ff* auditu *q* nauiculam *a ff* (+ et) secuti *a*, secute *ff* pedestre *b q*, —stres *g*, pedibus *a* 14 et 1⁰] + exsiens *q*, + cum exisset *g* ut] iesus *q*, *om.* *g* turba multa *ff*, + et *g q* est] + pro *q* lang.] in-firmos *ff g* 15 *om.* eius *b* > est loc. *q* turbam et eunt. *a* 16 dixit] + illis *g* 17 resp.] qui dixerunt *g* *om.* hic *a b ff*

a b ff g q nisi quinque panes et duos pisces. 18 et ait iesus. adferte eos ad
me. 19 et cum iussisset turbam discumbere supra fenum acceptis
quinque panibus et duobus piscibus aspiciens in caelum benedixit
et fregit et dedit discipulis suis panes. discipuli autem turbis.
20 et manducauerunt omnes et saturati sunt. et reliquias collegerunt
fragmentorum duodecim cophinos plenos. 21 Manducantium autem
fuit numerus quinque milia uirorum exceptis pueris et mulieribus.
22 Et statim iesus iussit discipulos suos ascendere in nauiculam et
praecedere trans fretum donec ipse dimitteret turbas. 23 et dimissa
turba ascendit in montem solus orare. Uespere autem facto solus erat
ibi. 24 nauicula autem in medio mari iactabatur a fluctibus. erat enim
illis uentus contrarius. 25 quarta autem uigilia noctis uenit ad eos
iesus ambulans supra mare. 26 uidentes autem illum supra mare
ambulantem turbati sunt dicentes. quia phantasma est. et prae
timore clamauerunt. 27 statimque iesus locutus est eis dicens. con-
stantes estote. nolite timere ego sum. 28 Respondens autem petrus
dixit. domine si tu es iube me uenire ad te super aquam. 29 ad ipse
ait. ueni. Et descendens petrus de nauicula ambulabat super aquam
ut ueniret ad iesum. 30 Uidens uero uentum ualidum timuit. et cum
coepisset mergi clamauit dicens. domine saluum me fac. 31 et con-
tinuo iesus extendens manum adprehendit eum et ait illi. modicae
fidei quare dubitasti. 32 Et cum ascendisset in nauiculam cessauit
uentus. 33 qui autem in nauicula erant uenerunt et adorauerunt eum
dicentes. uere filius dei es. 34 Et cum transfretassent uenerunt in
terram gennesar. 35 et cum cognouissent eum uiri loci illius

Corr. Hier.: 18 et ait iesus] QUI AIT EIS eos ad me] ILLOS MIHI HUC 19 *om.* SUIS 20 rel. coll. fr. duod. coph.] TULERUNT REL. DUOD. COPH. FRAGM. 21 pueris et mul.] MUL. ET PARUULIS 22 *om.* IESUS *om.* SUOS praec.] + EUM *om.* IPSE 24 *om.* A *om.* ILLIS > CONTR. UENT. (= *h*) 25 *om.* IESUS 26 uid. aut. ill.] ET UID. EUM 27 const. est.] HABETE FIDUCIAM > EGO SUM NOL. TIM. 28 AQUAS 32 ASCENDISSENT? (= *a*?)

---

18 ait] + illis *g* adferite *a* 19 cael.] + et *ff* *om.* et 4° *g* *om.* suis *q* *om.* panes *b* aut.] + posuerunt *b* 20 > collig. rel. *g* *om.* fragm. *a g q* 22 > iuss. ies. *g* discipulis suis *a* nauicula *a g* praec.] + eum *q* 23 *inc.* et dimisit turba et *ff* monte *a* *om.* facto *g* 24 aut.] + iam *b ff g q* *om.* a *q* enim] autem *a* contr.] aduersarius *b*, *om.* erat — contr. *g* 25 *om.* iesus *g q* super *q* mari *a* 26 illum] eum *g* *om.* sup. — amb. *b*, > amb. sup. mare *g* fanthasmata *a* prae] a *q* exclam. *g q* 27 et statim *ff*, statim uero *g*, statim *q* eis] illis *b q*, > loc. est ill. ies. *q* > ego sum nol. tim. *q* 28 aut.] + ei *b ff q* dix.] + illi *g* iuue *a b* ad] a *q* 29 ad] et *a* ait] + illi *q* supra *a* 30 auero *g* salua me *q* 32 ascendissent *a*? nauicula *g* 33 es] est *b ff* 34 transfretasset *ff* inuene-runt *a* gennezareth *q* 35 eum] illum *a*

adorabant eum et miserunt in uniuersam regionem illam et optulerunt *a b ff g q*
ei omnes male habentes. [36] et rogabant eum ut uel fimbriam uesti-
menti eius tangerent et quicumque tetigerunt salui facti sunt.
15. [1] Tunc accesserunt ad eum scribae et pharisaei ab hieroso-
lymis dicentes. [2] quare discipuli tui transgrediuntur traditionem
seniorum. non enim lauant manus suas cum panem manducant.
[3] Ipse autem respondens ait illis. quare et uos transgredimini man-
datum dei propter traditionem uestram. [4] nam deus dixit. honora
patrem tuum et matrem tuam. et qui maledixerit patri uel matri
morte moriatur. [5] Uos autem dicitis. quicumque dixerit patri uel
matri. munus quodcumque est ex me tibi proderit [6] non honorifi-
cauit patrem suum aut matrem. et inritum fecistis uerbum dei propter
traditionem uestram. [7] hypocritae bene prophetauit de uobis eseias
dicens. [8] plebs haec labiis me honorat. cor autem eorum longe est a
me. [9] sine causa autem colunt me docentes doctrinas et mandata ho-
minum. [10] Et conuocatis ad se turbis dixit eis. audite et intellegite.
[11] non quod intrat in os coinquinat hominem. sed quod procedit ex
ore hoc coinquinat hominem. [12] Tunc accedentes discipuli eius dixe-
runt ei. scis quod pharisaei audito ‖ hoc uerbo scandalizati sunt. *a ff g q*
[13] Ad iesus respondens ait. omnis plantatio quam non plantauit pater
meus caelestis eradicabitur. [14] Sinite illos. caeci sunt duces caecorum.
caecus autem si caeco ducatum praestet ambo in foueam cadunt.
[15] Respondens autem petrus dixit ei. enarra nobis parabolam istam.

Corr. Hier.: [35] *om.* ADORABANT EUM ET 15 [1] > AB HIER. SCR. ET PHAR. [4] *om.* TUAM [6] non. hon.] ET NON HONORIFICABIT uerb.] MANDATUM [8] plebs haec] POPULUS HIC [9] *om.* ET [12] quod] QUIA *om.* HOC [13] iesus] ILLE (cf. *a*) [15] enarra] EDISSERE

---

[35] eum et] + confestim *a b*, *om.* ador. eum et *g q* [36] *om.* eum *q* tangeret *ff* 15 [1] eum] iesum *q* hierosolyma *a g*, > ab hier. scr. et far. *q* [2] traditiones *q* > mand. pan. *ff* [3] ipse] iesus *ff* resp. ait] respondit dixit *ff* quare uos sine intellectu estis in mand. dei *q* [4] nam deus] deus enim *q* *om.* tuam *g* quicumque maledicit *a* uel] aut *g* *om.* aut matri *a* morietur *a* [5] matri] + corbam quod est *b* *om.* est *a* prode erit *ff* mun. quod a me melioratus fueris *q* [6] *inc.* et non hon. *q* honorificabit *g* aut] et *b q* *om.* aut matrem *a*, + suam *q* facitis *b* uerb.] mandatum *g q* [7] esaias *g q* [8] plebs haec] populus hic *g* > me labiis *ff* hon.] diligit *b* adpropinquauit mihi plebs haec ore suo et lab. me hon. *q* eor.] illorum *b* est] es *q* [9] *om.* autem *q* > me col. *a* *om.* et *q* [10] *om.* ad se *q* audite] + uos *b* [11] intrauit *ff* inquinat *a b* procedet *a ff* ex] de *a b ff q* inquinat *a b* [12] quod] quia *g* [13] *inc.* et ies. *a*, iesus uero *g*, ille autem *q* [14] > duces sunt caeci caecorum *q* praestat *q*, praebeat *g*, dederit *ff* fouea *ff* cadent *ff g q* [15] narra *ff g*

affgq 16 Ad ille dixit. adhuc et uos sine intellectu estis. 17 non intellegitis
quia omne quod in os intrat in uentrem uadit et in secessum emitti-
tur. 18 quae autem procedunt de ore de corde exeunt et ea coinquinant
hominem. 19 de corde enim exeunt cogitationes male. homicidia
adulteria fornicationes furta falsa testimonia blasphemiae. 20 haec
sunt quae coinquinant hominem. non lotis autem manibus mandu-
care non coinquinat hominem. 21 Et egressus inde iesus secessit in
partes tyri et sidonis. 22 Et ecce mulier cananaea a finibus illis
abffgq ‖ egressa clamauit dicens ei. miserere mei domine fili dauid. filia
mea male a daemonio uexatur. 23 ad iesus non respondit ei uerbum.
Et accedentes discipuli eius rogabant eum dicentes. dimitte eam quia
clamat post nos. 24 Ipse autem respondens ait. non sum missus nisi
ad oues quae perierunt domus istrahel. 25 ad illa uenit et adorauit
eum dicens. adiuua me domine. 26 Ipse autem respondens ait. non
licet accipere panem filiorum et mittere canibus. 27 ad illa dixit.
utique domine. nam et catelli edunt de micis quae cadunt de mensa
dominorum suorum. 28 Tunc respondens iesus ait illi. o mulier magna
est fides tua. fiat tibi sicut uis. et sanata est filia eius ex illa hora.
29 Et cum transisset inde uenit iterum secus mare galilaeae et ascen-
dens in montem sedebat ibi. 30 et accesserunt ad eum turbae multae
habentes secum clodos caecos debiles mutos et alios multos. et
proiecerunt eos ad pedes eius et curauit eos 31 ita ut turbae mira-
rentur uidentes mutos loquentes clodos ambulantes caecos uidentes
et magnificabant deum istrahel. 32 Iesus autem conuocatis discipulis
suis dixit. misereor turbae quia triduum est iam quod perseuerant

---

Corr. Hier.: 19 MALAE 22 CHANANAEA 23 ad iesus] QUI 25 > DOM. ADIUUA ME 26 ipse aut.] QUI licet] EST BONUM acc.] SUMERE 27 utique] ETIAM 28 eius] illius?? 29 inde] + IESUS *om.* ITERUM 30 > MUT. CLOD. CAEC. DEB. 32 trid. est iam quod] TRIDUO IAM

---

16 *inc.* iesus autem dixit eis *q* 17 intellexsistis *q* > intr. in os *ff* secessu *a* mittitur *q* 18 ea] eam *ff*, ipsa *g* 19 *om.* adulteria *a* > forn. adult. homic. *q* 20 hae sunt *q* *om.* non lot.—hom. *ff* 21 partis *a* 22 > egr. a fin. illis *ff* clamabat *q* *om.* ei *abq* male] seuissime *ab* 23 *inc.* at ille *q*, iesus autem *a* *om.* eius *b* quia] + sequitur et *b* 24 quae perierant *a*, perditas *q* 25 ueniens *bq* adorabat *bff* > dom. adiuua me *q* 26 resp. ad eam dixit *a* lic.] est bonum *q* mitt.] dare *ab* 27 canes *aff* ed.] manducant *q* 28 *om.* illi *abff*, dixit ei *q* fiat] contingat *a* eius] illius *q* 29 transiret *a* inde] + iesus *q* *om.* iterum *q* monte *b* 30 *om.* multae *bffg* > caec. clod. *g* mutus *ff*, > mut. clod. caec. deb. *q* ad] ante *a*, sub *b* ped. iesu et sanauit *q* eos] + omnes *bffg* 31 loq.] + debiles sanos *q* *om.* mutos—uidentes *a* 32 *om.* suis *a* turbis *a* triduo *a* > iam est *q* perseuerat *q*

mecum et non habent quod manducent. et dimittere eos ieiunos nolo *a b ff g q*
ne deficiant in uia. 33 Dicunt autem ei discipuli. unde ergo in deserto
panes tantos ut saturentur turbae. 34 Et ait illis iesus. quod panes
habetis. ad illi dixerunt. septem et paucos pisciculos. 35 et praecepit
turbae discumbere supra terram. 36 et accepit iesus VII panes et
pisces et gratias egit et fregit et dedit discipulis suis. et discipuli
dederunt populo. 37 et manducauerunt omnes et saturati sunt et quod
abundauit de fragmentis tulerunt septem sportas plenas. 38 erant autem
qui manducauerant quattuor milia hominum extra pueros et mulieres.
39 Et dimissa turba ascendit in nauiculam. et uenit in finibus magedam.
16. 1 Et accesserunt ad eum pharisaei et sadducaei temptantes
et rogauerunt eum ut signum de caelo illis ostenderet. 2 Ad ille
respondens ait. cum sero factum fuerit dicitis. serenum erit. rubicundum est enim cum nubibus caelum. 3 et mane. hodie tempestas.
rubicundum est enim cum tristitia caelum. faciem ergo caeli nostis
aestimare. signa autem temporum non potestis cognoscere. 4 generatio
mala et adultera signum quaerit et signum non dabitur ei nisi signum
ionae prophetae. et relictis illis abiit. 5 Et cum uenisset trans fretum
obliti sunt discipuli eius panes accipere. 6 iesus autem dixit illis.

Corr. Hier.: 33 dic. aut.] ET DIC. ergo] + NOBIS sat. turbae] SATUREMUS TURBAM TANTAM 35 disc.] UT DISCUMBERET supra] super 36 accepit iesus] ACCIPIENS egit et] AGENS 37 manducauerunt] COMEDERUNT abundauit] SUPERFUIT 38 pueros] PARUULOS 39 FINES MAGEDAN 16 1 illis ost.] OST. EIS 2 ait] + EIS cum sero fact. fuerit] FACTO UESPERE *om.* CUM NUBIBUS 3 rubic. est] RUTILAT cum trist.] TRISTE nost. aestimare] DIIUDICARE NOST. *om.* COGNOSCERE 4 *om.* PROPHETAE 5 uen.] UENISSENT DISCIPULI EIUS *om.* DISC. EIUS 6 iesus autem] QUI

---

32 quod mandcare *q*, escam *a b* ne] + forte *ff* 33 *om.* autem *g* disc.] + eius *q* ergo] + nobis *q*, + modo *b* sat.] + tantae *a* turbae] + tantae *q*, + istae *b* 35 turbis *a* recumb. *b* supra] in *a ff g q* terra *ff* 36 *inc.* et accipiens septem pan. et duos pisciculos *q* *om.* septem *a ff g* et 4⁰] ac *b* *om.* et freg. *a g* et gratias agens fregit *q* discipuli] + eius *q* 37 abundauerat *ff*, superauit *g* fragm.] panibus *a b ff* > et tulerunt quod abundauit fragmentorum *q* 38 autem] enim *b* manducauerunt *a g q*, —rat *ff* hom.] uirorum *q* 39 nauicula *a*? *b g* fines *q*, + terrae *b* magedan *g*, magdalan *q* 16 1 *inc.* et accedentes far. *q* *om.* et 3⁰ *q* *om.* eum 2⁰ *ff* > ost. illis *b ff q* 2 ille] ipse *a* ait] + illis *b q*, *inc.* iesus autem respondit illis ait *ff* fuerit] est *a b* > enim est *g* nubus *b*, *om.* cum nub. *q* 3 mane] + dicitis *b ff* *om.* hodie *ff* temp.] + erit *a ff* tristia *ff* > cael. cum trist. *q*, temp. erit quia rubicundum est caelum *a*, + hypocritae *b ff g* ergo] quidem *a*, *om.* *b ff* caeli] + quidem *ff* *om.* cognosc. *g q*, nosse *a* 4 *om.* et adult. *a ff g* > quaer. sign. *b* *om.* proph. *g* 5 uenissent disc. eius tr. fret. obl. sunt pan. sumere *q* 6 illis] + uidete et *q*

a b ff g q adtendite uobis a fermento pharisaeorum et sadducaeorum. 7 Tunc
illi cogitabant inter se dicentes. quia panes non accepimus. 8 Quibus
cogitantibus dixit iesus. quid cogitatis inter uos modicae fidei quia
panes non habetis. 9 nondum intellegitis neque meministis quinque
panum quinque milia hominum et quod cophinos sumpsistis. 10 ne-
que septem panum et quattuor milia hominum et quod sportas
sumpsistis. 11 quare non intellegitis quia non de pane dixi adtendite
a fermento pharisaeorum et sadducaeorum. 12 tunc intellexerunt quia
non dixit a fermento sed a doctrina pharisaeorum et sadducaeorum
adtenderent sibi. 13 Uenit autem iesus in partes caesareae philippi.
et interrogabat discipulos suos dicens. quem me dicunt homines esse
filium hominis. 14 ad illi dixerunt. iohannem baptistam. alii autem
heliam. alii uero hieremiam aut unum ex prophetis. 15 Dicit illis.
uos autem quem me esse dicitis. 16 Respondens simon petrus dixit.
tu es christus filius dei uiui. 17 Respondens autem iesus dixit ei.
beatus es simon bariona. quia caro et sanguis non reuelauit tibi sed
pater meus qui in caelis est. 18 Et ego dico tibi. quia tu es petrus
et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam et portae inferi non
praeualebunt eius. 19 et tibi dabo claues regni caelorum. et quaecum-
que ligaueris super terram erunt ligata et in caelis et quaecumque
solueris super terram erunt soluta et in caelis. 20 Tunc imperauit

---

Corr. Hier.: 6 adtendite uobis] INTUEMINI ET CAUETE 7 tunc] AT 8 quib. cog. dix. ies.] SCIENS AUTEM IESUS DIXIT 9 meministis] RECORDAMINI 10 *om.* ET 1° 11 dixi] + UOBIS adtendite] CAUETE 12 dixit] DIXERIT CAUENDUM ferm.] + PANUM *om.* ADTEND. SIBI 13 *om.* ME 14 dix.] + ALII 17 *om.* EI?? 18 eius] ADUERSUM EAM 19 QUODCUMQUE *(bis)* ERIT *(bis)* LIGATUM *om.* ET 3° 5° SOLUTUM 20 imperauit] PRAECEPIT

---

6 *om.* uobis *q*, + et cauete *g* 7 *om.* illi *a b ff*, + ergo *q* intra *a* acc.] sumsimus *q* 8 dix.] + illis *a* *om.* iesus *g* *inc.* sciens autem ies. dixit *q* intra *a* 9 intellexistis *ff* mem.] + de *b* panibus *b*, panes *q*, + et *a b q*, + in *ff* milibus *b* 10 panes *b q*, panium *ff* 11 quare] quomodo *q* dixi] + uobis *g q*, + adtendere *q* adt.] cauete *g* > sadd. et phar. *g* 12 dixerit *g*, + illis ut abstinerent se *a*, + adtendere *q*, + cauendum *g* ferm.] + panis *q*. + panum *g* *om.* et sadd. *a b* adtendere *b ff* *om.* adt. sibi *q* 13 ueniens *q* partem *a b q* *om.* et *q* > hom. dic. *a b* 14 dix.] + quidam *q* helian *a* uero] autem *g q* ex] de *g* 15 illis] + iesus *b ff g q* > dic. esse *a b q* 17 *inc.* et resp. *q* *om.* autem *a q* ei] illi *a* es] est *ff* reuelabit *b q* > est in cael. *a*c *ff* 18 > tibi dico *a g* quia] quoniam *a*, *om.* *ff g* inferni *a ff*, inferorum *q* praeu.] uincent *a* eius] ei *b q*, eam *a*, aduersus eam *g* 19 > dabo tibi *a q* clauem *b* quodcumque *a* *(bis)* adligaueris *a* super] in *a (bis)* erunt] erit *a (bis)* adligatum *a* *om.* et 3° 5° *a q* solutum *a* 20 imp.] praecepit *g*

discipulis suis ut nemini dicerent quod ipse esset christus. 21 Exinde *a b ff g q*
coepit iesus ostendere discipulis suis quia oportet eum ire hiero-
solyma et multa pati a senioribus et scribis et principibus sacer-
dotum et occidi et post tertium diem resurgere. 22 Et adsumens
eum petrus coepit increpare et dicere. absit a te domine. propitius
esto. non erit istut. 23 ad ipse conuersus dixit petro. uade retro post
me satanas. scandalum es mihi quia non sapis quae dei sunt
sed quae hominum. 24 Tunc iesus dixit discipulis suis. si quis
uult post me uenire abneget se sibi et tollat crucem suam et
sequatur me. 25 qui enim uoluerit animam suam saluam facere
perdet eam. qui autem perdiderit animam suam propter me inueniet
eam. 26 Quid enim prode est homini si hunc mundum lucretur animae
uero suae detrimentum patiatur. aut quam dabit homo commutatio-
nem animae suae. 27 Nam filius hominis uenturus est in maiestate
patris sui cum angelis suis. et tunc reddet unicuique secundum opera
eius. 28 Amen dico uobis sunt aliqui de istis adstantibus qui non
gustabunt mortem donec uideant filium hominis uenientem in regno suo.

17. 1 et factum est post dies sex adsumpsit iesus petrum et
iacobum et iohannem fratrem eius et ducit illos in montem excelsum
seorsum. 2 et transfiguratus est iesus ante eos. et resplenduit facies
eius sicut sol. uestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. 3 et

---

Corr. Hier.: 20 quod] QUIA esset] + IESUS 21 OPORTE-RET HIEROSOLYMAM post tert. diem] TERTIA DIE 22 et dicere] ILLUM DICENS *om.* PROPITIUS ESTO istut] TIBI HOC 23 ad ipse] QUI *om.* RETRO SATANA sapis] + EA sed] + EA 24 se sibi] SEMETIPSUM 26 PRODEST hunc mund.] MUND. UNI-UERSUM animae suae] PRO ANIMA SUA 27 nam fil.] FILIUS ENIM maiestate] GLORIA opera] OPUS 28 aliqui de ist. adst.] QUIDAM DE HIC STANTIBUS 17 1 *om.* FACTUM EST 2 *om.* IESUS

---

20 ipse ess.] hic est *q* 21 ire] + in *ff* hierusolymis *g* *om.* et scribis *a* > et pr. sac. et scr. *q* tertia die *g q* 22 *om.* eum *ff* et dic.] ei dicens *q* *om.* absit a te *a q* prop.] + tibi *a ff* *om.* esto *a ff q* *om.* prop. esto *g* dom.] + nam *q* istut] tibi hoc *g q* 23 > petro dix. *a b* *om.* retro *g q* es] est *ff g* > quae d. sunt sap. *a* sed quae] + sunt *b* hominis *q* *om.* quia non — hom. *ff g* 24 dicit *b* > pos me uul uen. *ff* se] + ipsum *q* suam] meam *ff* 25 salu. faceret *ff*, saluare *q* 26 prodest *g*, proderit *q* hunc] totum *a ff*, uniuersum *g* lucrifaciat *b* > suae uero *a*, *om.* uero *ff* animam autem suam *q* aut] at *q* comm. pro animam suam *g* 27 *inc.* filius enim *g* suis] eius *a*, + sanctis *b* *om.* tunc *a* 28 uobis] + quoniam *b ff g* aliqui] quidam *q* de hic stantibus *g q* filius *ff* *om.* uenient. *g* regn. suo] maiestate *a* 17 1 *om.* factum est *q* iohannen *a* duxit *a g q* 2 transfiguratum *a* *om.* iesus *q* alba] candida *b ff* nix] lumen *q*

a b ff g q ecce apparuit illis moyses et helias cum eo loquentes. 4 respondens
autem petrus dixit ad iesum. domine bonum est nos hic esse. si uis
faciamus hic tria tabernacula. tibi unum et moysi unum et heliae
unum. 5 Adhuc eo loquente ecce nubs lucida inumbrauit eos. et ecce
uox de nube dicens. hic est filius meus dilectus in quo mihi bene
complacui. ipsum audite. 6 Et audientes discipuli ceciderunt in
faciem suam et timuerunt ualde. 7 et accessit iesus et tetigit eos
dixitque eis. surgite et nolite timere. 8 Leuantes autem oculos suos
neminem uiderunt nisi solum iesum. 9 et descendentibus illis de
monte praecepit iesus dicens. nemini dixeritis uisum donec filius
hominis a mortuis resurgat. 10 Et interrogauerunt eum discipuli di-
centes. quid ergo scribae dicunt quod heliam oportet primum uenire.
11 Ad ipse respondens ait. helias quidem uenturus est restituere
omnia. 12 dico autem uobis quod helias iam uenit et non cognoue-
runt eum sed fecerunt ei quanta uoluerunt. 13 Tunc intellexerunt
discipuli quod de iohanne baptista dixit illis. sic et filius hominis
necesse habet pati ab eis. 14 et cum uenisset ad turbam accessit ad
eum homo genibus prouolutus ante eum 15 dicens. domine miserere
filio meo quia lunaticus est et male patitur. nam saepe cadit in
ignem et aliquando in aquam. 16 et optuli eum discipulis tuis et
non potuerunt curare eum. 17 Respondens iesus ait. o generatio in-
credula et peruersa. quousque patiar uos. quousque ero uobiscum.

Corr. Hier.: 5 NUBIS inumbr.] obumbrauit 9 uisum] UISIONEM 10 OPORTEAT 11 ipse] ILLE ait] + EIS rest.] ET RESTITUET 12 quod] QUIA ei quanta] IN EO QUAECUMQUE uol.] + SIC ET FILIUS HOMINIS PASSURUS EST AB EIS 13 quod] QUIA dix. illis] DIXISSET EIS *om.* SIC ET — AB EIS 15 aliquando] CREBRO 17 pat. uos quousq. ero uob.] ERO UOBISCUM USQUEQUO PATIAR UOS

---

3 apparuerunt *q* eis *q*, illi *a* moses *g* > conloquentes cum eo *ff q* 4 faciam *b ff* mose *g* > un. hel. *q*, > heliae unum et moynsi unum *b* 5 adhoc *b* nubis luc. obumbr. *q* nube] + audita est *a* > bene mihi *ff*, *om.* *g* complacuit *b ff q* 7 et accedens ies. tet. *q* et dixit *ff q*, dicens *g* *om.* eis *ff g q* 8 > ies. sol. *q* 9 praecipit *ff*, + eis *a b q* dicens] + uidete *a* 10 disc.] + eius *ff q* *om.* dicentes *g* quid] quomodo *a* helian *a* > op. hel. *g* > uen. prim. *q* 11 ait] + eis *g* *inc.* iesus autem respondens dixit illis *q* est] + primum *q* rest.] componere *a*, et restituet *q* 12 quod] quoniam *q* hel.] + quidem *a* *fin.*] + sic et filius hominis passurus est ab illis *q* 13 *inc.* et tunc *b* int.] cognouerunt *g* disc.] + eius *q* *om.* sic — eis *q* 14 uenissent *q*, uenisse *b* homo] quidam *g* prouolutis *ff*, —tibus *g*, probolutans *a* ante eum] + rogans eum et *b* 15 filii mei *q* pat.] torquetur *b* nam saepe] aliquotiens enim *q* aliqu.] aliquotiens *q* 16 curare] eicere *q* 17 *inc.* et resp. *a*, resp. autem *ff q* incredibilis *a b q* > ero uobiscum usquequo patiar uos *q*

adferte huc illum ad me. 18 et increpauit eum iesus et exiit ab eo dae- *a b ff g q*
monium et curatus est puer ex illa hora. 19 Tunc accesserunt discipuli
ad iesum secreto et dixerunt ei. quare nos non potuimus eicere illum.
20 Dicit illis. propter incredulitatem uestram. Amen dico uobis. si
habueritis fidem sicut granum sinapis dicetis monti huic. transi hinc
illuc et transibit. et nihil impossibile erit uobis. 21 hoc autem genus
non eicitur nisi per orationem et ieiunium. 22 Ipsis autem conuer-
santibus in galilaea dixit illis iesus. futurum est ut filius hominis
tradatur in manus hominum. 23 et occident eum et tertio die resurget.
et contristati sunt uehementer. 24 et cum uenissent capharnaum acces-
serunt qui didragma exigebant ad petrum et dixerunt. magister uester
non soluit didragma. 25 ait. utique. Et intranti in domum praeuenit
eum iesus dicens. quid tibi uidetur simon. reges terrae a quibus
accipiunt tributum uel censum. a filiis suis aut ab alienis. 26 et ille
dixit. ab alienis. dixit illi iesus. ergo liberi sunt filii. 27 Ut autem non
scandalizemus eos uade ad mare et mitte hamum et eum piscem qui
primus ascenderit tolle et aperto ore eius inuenies staterem. illum
sumens da eis pro me et te.

18. 1 In illa die accesserunt discipuli ad iesum dicentes. quis
putas maior est in regno caelorum. 2 et iesus uocauit puerum et statuit
eum in medio eorum 3 et dixit. Amen dico uobis, nisi conuersi fueritis

---

Corr. Hier.: 19 *om.* EI 20 amen] + QUIPPE *om.* ILLUC 22 ips. aut. conu.] CONU. AUT. EIS fut. est ut fil. hom. trad.] FIL. HOM. TRADENDUS EST 24 exigebant] ACCIPIEBANT 25 utique] ETIAM intranti] CUM INTRASSET *om.* IN aut] AN 18 1 die] HORA 2 ies. uoc. puerum et] ADUOCANS IESUS PARUULUM

---

17 adf. huc] adducite hoc *a* afferte mihi illum huc *q* 18 eum] ei *g*, *om.* *ff* exibit *ff* 19 ei] + domine *b* illud *ff* 20 dixit *a* illis] + iesus *b* *inc.* iesus autem dixit illis *q* diceretis *b ff* > huic monti *ff* erit] est *ff* 21 gen.] + daemonii *a*, + daemonium *b* ia-iun. *b* nisi orationibus et ieiuniis *q* 22 *inc.* conu. aut. ipsis (eis *g*) *g q* galilaeam *b ff g q* *om.* illis *b* manibus *b g* 23 ter-tia *g* post tertium diem *a b q* et 3°] quo audito *a*, + cum hoc audissent discipuli *b* 24 uenisset *g* *inc.* cum uenisset autem in capernaum *q* didragmam *g*, —mas *q*, tributum *a* > ad petr. qui trib. exig. *a* dix.] + ei *a b* uester] + quare *b* soluet *g q* didr.] tributum *a*, + uel censum *b* 25 ait] + et ille *a* utique] etiam *g q*, + non *b* intrantes *a* domo *ff* et cum intrasset in domum *g q* 26 *inc.* dicit ei petrus *q* dix. 2°] dicit *g q* illis *g* *om.* iesus *b* li-berati *a* *fin.*] + respondit etiam *b* 27 uade . . . et] uadens *q* > qui prim. (pismus *b*) asc. pisc. *q* tolle] sume *ff* aperiens os eius inueniens *q*, + ibi *a b g* statarem *ff* sumens] tollens *ff*, ac-cipiens *q* me et] + pro *b* 18 1 die] hora *q* 2 uocabit *b*, + ad se *a* *inc.* et uoc. ies. paruulum *g*, *inc.* et uocans ies. pue-rum et *q*

a b ff g q et efficiamini sicut pueri non intrabitis in regno caelorum. 4 Quicum-
que ergo humiliauerit se sicut puer iste hic maior est in regno cae-
lorum. 5 et qui acceperit unum puerum talem in nomine meo me
accipit. 6 Qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis qui in me
credunt expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius et
demergatur in profundum maris. 7 uae autem huic mundo ab scan-
dalis. necesse est enim uenire scandala. uerumtamen uae homini illi per
quem scandalum uenit. 8 Quod si manus tua uel pes tuus scandalizat
te abscide eum et proice abs te. bonum tibi est in uitam uenire de-
bilem uel clodum quam duos pedes uel duas manus habentem mitti
in ignem aeternum. 9 Et si oculus tuus scandalizat te erue eum et
proice abs te. bonum tibi est unum oculum habentem in uitam intrare
quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. 10 Uidete ne
contemnatis unum ex his pusillis. dico enim uobis quod angeli eorum
in caelis semper uident faciem patris mei qui in caelis est. 11 uenit
enim filius hominis saluare quod perierat. 12 Quid uobis uidetur. si
fuerint alicui homini centum oues et errauerit una ex eis. nonne
relinquet nonaginta nouem in montibus et uadit quaerere eam quae
errauit. 13 et si contigerit ut inueniat eam Amen dico uobis quod
gaudebit in eam magis quam in XCVIIII quae non errauerunt. 14 Sic
non est uoluntas ante patrem uestrum qui in caelis est ut pereat unus
de pusillis istis. 15 Quod si peccauerit in te frater tuus uade et corripe
eum inter te et ipsum solum. si te audierit lucratus eris fratrem

---

Corr. Hier.: 3 pueri] PARUULI REGNUM 4 puer] PARUULUS > EST MAIOR 5 accep.] SUSCEPERIT puerum] PARUULUM accipit] SUSCIPIT 7 *om.* AUTEM (= Hil) *om.* HUIC uenire] UT UENIANT *om.* ILLI 8 quod si] SI AUTEM in 1⁰] AD uenire] INGREDI > DUAS MANUS UEL DUOS PEDES un. oc. hab.] UNOCULUM?? 10 quod] QUIA 12 *om.* HOMINI (= *r*) 13 quod] QUIA in] SUPER *(bis)* 15 quod si] SI AUTEM

---

3 pueri] paruuli *g* 4 ergo] enim *g* est] erit *b g*, > erit maior *a q* 5 acciperit *a* > puerum tal. un. *q* *om.* in nom. meo *a* accepit *ff q*, suscipit *g* 6 scandalizat *b* *om.* istis *a* qui in me cr.] credentibus in me *q* 7 *om.* autem *q* ab] a *a q* > enim est *q* scandalum *q*, scanda *b* *om.* illi *g* 8 > scand. te uel pes tuus *b* excide *q* bon. enim tibi in uita *ff* > intro introire in uitam *q* > clod. uel deb. quam duas man. et duos ped. hab. *q* 9 *om.* tuus *a* > oc. un. *a* uita *ff* intr.] uenire *a b g* 10 *om.* his *g* > un. de pus. istis *q*, + qui credunt in me *b g* 11 enim] autem *a*, *om.* *b* 12 *om.* alicui *q* oues et] + si *a* eis] his *ff* relinquens *q* nonag.] + et *b ff* mont. uadens querit errantem *q* 13 inueniet *g* in 1⁰] super *g* nonag. et nou̇. *q* 14 de] ex *b ff g q* 15 *inc.* si autem *q* *om.* et 1⁰ *ff* lucr. es *g q*

tuum. 16 si autem non te audierit adhibe tecum adhuc unum uel duos *a b ff g q*
ut in ore duorum testium uel trium stet omne uerbum. 17 Quod si
non audierit eos dic ecclesiae. si autem ecclesiam non audierit sit
tibi sicut ethnicus et publicanus. 18 Amen dico uobis. quaecumque
alligaueritis super terram erunt alligata et in caelo. et quaecumque
solueritis super terram erunt soluta et in caelo. 19 Iterum dico uobis.
quia si duobus ex uobis conuenerit super terram de omni re quacum-
que petierint fiet illis a patre meo qui in caelis est. 20 ubi enim sunt
duo uel tres congregati in nomine meo ibi et ego sum in medio
eorum. 21 Tunc accedens ad eum petrus dixit ei. domine si peccauerit
in me frater meus quotiens remittam ei. usque septies. 22 Dicit illi
iesus. non dico tibi usque septies sed usque septuagies septies. 23 Ideo
similis est habitus regni caelorum homini regi qui uoluit rationem
ponere cum seruis suis. 24 et cum coepisset rationem ponere oblatus
est ei unus qui debebat decem milia talenta. 25 cum autem non habe-
ret unde redderet iussit eum dominus uenundari et uxorem eius et
filios et omnia quae habebat et reddi debitum. 26 Procidens autem
seruus ille orabat eum dicens. patientiam habe in me et omnia
reddam tibi. 27 Misertus autem dominus serui illius dimisit eum et
debitum remisit ei. 28 Egressus autem seruus ille inuenit unum ex
conseruis suis qui debebat ei centum denarios. et tenens suffocabat
eum dicens. redde quod debes. 29 et procidens conseruus eius rogabat

---

Corr. Hier.: 17 autem] + ET 18 alligata] ligata 19 duobus . . . conuenerit] DUO . . . CONSENSERINT 20 *om.* ET EGO 21 > PETR. AD EUM *om.* EI si pecc.] QUOTIENS PECCABIT quot. rem.] ET DIMITTAM 23 sim. est hab. regni] ADSIMILATUM EST REGNUM 25 *om.* DEBITUM 27 remisit] DIMISIT (= *r*) 28 ex] de

---

16 *om.* te *q* *om.* adhuc *ff*, + et *a* duorum] duum *q* > uel tr. test. *ff g q* 17 aud. 1°] audieret *g* *om.* eos — audierit *ff* sicut] tamquam *g* 18 ligata' *g* *om.* et 1° *a q* terram 2°] terra *a b ff* *om.* et 3° *a q* 19 iterum] + amen *a b g*, + autem amen *q* quia] qua *ff* *om.* ex uobis *a*, > conu. ex uobis *ff*, si duo uestrum conuenerint *q* supra *ff* quaecumque *a g q*, quamc. *ff* petieritis *b* illis] uobis *b* 20 > duo sunt *ff* > sum et ego *g* *fin.*] + non enim sunt congregati in nomine meo inter quos ego non sum *g* 21 dix. dom. quotiens peccauit in me fr. meus et rem. *q* septiens *q* 22 illi] ei *ff* septiens *q* septuag.] + et *b* 23 simile *a* 24 ponere] + cum seruis suis *ff* ei] enim *ff* > decem debeb. *b*, + ei *q* talentorum *q* 25 *om.* dominus *g*, + eius *b ff q* reddit *ff* 26 autem] ergo *q* *om.* ille *q*, + ad pedes domini sui *a* adorabat *q* dicens] + domine *ff g q* *om.* in *ff* in me] domine *b* *om.* tibi *b ff*, > tibi redd. *q* 27 et] + remisit ei et *ff* dimisit *g q* illi *g* 28 ex] de *g* dinar. *ff* > eum suff. *q* quod] si quid *q* debis *ff* 29 *inc.* procid. ergo *q* eius] + ad pedes eius *q*

a b ff g q eum dicens. patientiam habe in me et reddam tibi. 30 ille autem
noluit sed abiit et misit eum in carcerem donec redderet debitum.
31 Uidentes autem conserui eius quae fiebant contristati sunt et uene-
runt et narrauerunt domino suo omnia quae facta erant. 32 Tunc
uocauit illum dominus suus et ait illi. serue nequa. omne debitum
remisi tibi quoniam rogasti me. 33 non ergo oportuit et te quoque
misereri conseruo tuo sicut et ego tui misertus sum. 34 et iratus
dominus eius tradidit eum tortoribus quoadusque redderet uniuersum
debitum. 35 sic et uobis faciet pater meus qui in caelis est si non
remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus uestris.

19. 1 Et factum est cum locutus esset iesus sermones istos trans-
tulit se a galilaea. et uenit in fines iudaeae trans iordanen. 2 et se-
cutae sunt eum turbae multae et curauit eos ibi. 3 Et accesserunt ad
eum pharisaei temptantes eum et dicentes. si licet homini dimittere
uxorem suam quacumque ex causa. 4 Et respondens iesus ait. non
legistis quia qui fecit ab initio masculum et feminam fecit eos. 5 et
dixit. propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adhaerebit
uxori suae et erunt duo in carne una. 6 Itaque iam non sunt duo sed
una caro. quod ergo deus coniunxit homo non separet. 7 Dicunt illi.
quid ergo moyses mandauit dari libellum repudii et dimittere. 8 Ait
illis. quoniam ad duritiam cordis uestri permisit uobis moyses dimit-
tere uxores uestras. ab initio autem non fuit sic. 9 Dico autem uobis.

Corr. Hier.: 29 me et] + OMNIA 31 sunt] + UALDE 32 NE-
QUAM remisi] DIMISI 33 *om.* QUOQUE CONSERUI TUI 35 uobis
fac. — in cael. est] PATER MEUS CAELESTIS FACIET UOBIS 19 1 loc.
esset] CONSUMMASSET transt. se] MIGRAUIT 4 et resp. ies.] QUI
RESP. ait] + EIS 5 relinquet] DIMITTET 8 > MOSES AD DUR.
CORD. UESTRI PERM. UOB. > SIC FUIT? 9 uobis] + QUIA

---

29 patientia *ff* me et] + omnia *q* 30 carcere *a? b* redd.] + omnem *g*
31 cons. illius *b q* faciebat *q* sunt] + ualde *g q* uenientes enar-
rau. *q* erant] fuerant *g*, sunt *q* 32 illum] eum *a b g* suus]
eius *ff* *inc.* tunc uocans eum dom. eius ait *q* omnem *g q* dimisi *g*
33 *om.* et 1⁰ *b ff g* *om.* quoque *g q* conserui tui *q* *om.* et 2⁰ *g*
34 *om.* eius *a* 35 > est in caelis *ff* *inc.* sic et pater meus caelestis
faciet uobis *q* rem.] + hominibus *q* *om.* fratri suo *q* 19 1 loc. esset]
consumasset *q* > serm. ist. ies. *a b* a (in *q*) galilaeam *g ff q* fini-
bus *a ff* iud. + et *a* iordannem *q* 2 curabit illos *ff* 3 *om.* eum 2⁰
a dic.] + ei *q* 4 *inc.* at ille resp. ait *q* dixit *ff*, + illis *a b*,
+ eis *g q* *om.* ab init. *ff*, > masc. et fem. ab init. *b* *om.* eos *a*
5 benedixit *g* relinquid *g*, remittet *a*, dimittet *q* et 2⁰] aut *ff* here-
bit *a*, adiungetur *q* 6 > caro una *q* coni.] + in unum (—no *ff*)
a ff non licet separari *a* 7 moses *g* dare *g q* > libell. rep.
dare *g* librum *a b q* dim.] + uxorem *b ff*, + eam *q* 8 illis]
+ iesus *a b* moses *g* quon. moys. propter dur. cord. uestr. perm.
uob. *q* 9 uobis] + quoniam *q*, + quia *g*

quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob causam fornicationis et *a b ff g q*
aliam duxerit moecatur. 10 Dicunt ei discipuli eius. si ita est causa
uiri cum uxore non expedit nubere. 11 Dixit autem illis. non omnes
capiunt uerbum istut sed quibus datum est. 12 sunt enim spadones qui
de matris utero sic nati sunt. et sunt spadones qui facti sunt ab ho-
minibus. et sunt spadones qui seipsos castrauerunt propter regnum
caelorum. qui potest capere capiat. 13 Tunc oblati sunt ei pueri ut
manus eis imponeret et oraret. discipuli autem prohibebant eos.
14 iesus uero ait. sinite pueros et nolite eos prohibere ad me uenire.
talium est enim regnum caelorum. 15 et impositis illis manibus abiit
inde. 16 Et ecce unus accessit ad eum et ait illi. magister bone quid
boni faciam ut habeam uitam aeternam. 17 ad iesus dixit ei. quid me
interrogas de bono. unus est bonus deus. sed si uis in uitam uenire
serua mandata. 18 dicit illi quae. Iesus autem dixit. non occides. non
adulterabis. non facies furtum. non falsum testimonium dices. 19 ho-
nora patrem tuum et matrem tuam et diliges proximum tuum sicut te
ipsum. 20 Dicit illi adulescens. omnia haec custodiui a iuuentute mea.
quid adhuc mihi deest. 21 Ait illi iesus. si uis perfectus esse uade
uende omnia bona et da pauperibus et habebis thensaurum in caelo et

---

Corr. Hier.: 9 caus. forn.] FORNICATIONEM moecatur] MOECHATUR ET QUI DIMISSAM DUXERIT MOECHATUR 10 uiri cum uxore] HOMINI CUM MULIERE 11 dix. aut. illis] QUI DIX. 12 spadones (*ter*)] EUNUCHI 13 pueri] PARUULI prohib.] INCREPABANT 14 ait] + EIS pueros] PARUULOS 15 imp. ill. man.] CUM INPOSUISSET EIS MANUS 16 acc. ad eum et] ACCEDENS 17 ad iesus] QUI sed si] SI AUTEM in] AD uenire] INGREDI 18 occ.] HOMICIDIUM FACIES 19 *om.* TUUM 1° *om.* TUAM (= *h*) 20 *om.* A IUUENT. MEA 21 omnia bona] QUAE HABES

---

9 causa *q* moech. *g q*, fornicatur *ff*, + et dimissam qui duxerit moechatur *q* 10 *om.* eius *g* ita] sic *a* 11 illis] + iesus *a b*, *inc.* at ille dix. eis *q* datum] paratum *q* 12 spadones (*ter*)] eunuchi *q* matris] + suae *b* > de ut. matr. nati sunt sic *q* facti] castrati *ff* castr.] eunucizauerunt *a*, eunuchos fecerunt *q* 13 pueri] infantes *a g* manum *ff* eis] eius *g* orar.] curaret *a* autem] + eius *a* proh. eos] increpabant eis *g* 14 uero] autem *q* ait] + illis *g* pueros] eos *b*, infantes *ff*, paruulos *g* > proibere eos *q* > uen. ad me *ff g q* *om.* enim *ff* 15 manus *q*, et imposita illis manu *a*, et cum inposuisset eis manus *g* 16 un. accedens ait *g* eum] illum *b* ait] dixit *a* *om.* bone *a* 17 iesus] ille *q* *inc.* qui dix. ei *g* int. de bono] dicis bonum *q* *om.* deus *a*, nemo bonus nisi unus deus *g q* *om.* si *a* sed si] si autem *g q* in] ad *g* uit.] + aeternam *b* > introire in uitam *q* mand.] praecepta *a* 18 dix.] + illi *ff* occidis *b*, homicidium facies *g* adult.] moecaberis *a ff* > furt. fac. *b ff* 19 *om.* tuum . . . tuam *g q* diligis *ff* 20 dic.] dixit autem *a*, dicens *ff* *om.* a iuu. mea *g* 21 illis *ff** *om.* omnia *a g* *om.* bona *b q*, quae habes *g* caelis *g*

a b ff g q ueni sequere me. 22 Cum audisset autem adulescens uerbum abiit
tristis. erat enim habens multas possessiones. 23 Iesus autem dixit
discipulis suis. amen dico uobis quia diues difficile intrabit in reg-
num caelorum. 24 Iterum dico uobis. facilius est camellum per fora-
men acus transire quam diuitem intrare in regnum caelorum. 25 Audi-
tis autem discipulis his uerbis mirabantur et timebant ualde dicentes.
quis ergo poterit saluus fieri. 26 Aspiciens autem iesus dixit illis. aput
homines hoc inpossibile est. aput deum autem omnia possibilia
sunt. 27 Tunc respondens petrus dixit ei. ecce nos reliquimus omnia
et secuti sumus te. quid ergo erit nobis. 28 iesus autem dixit illis. amen
dico uobis quod uos qui secuti estis me in regeneratione cum sederit
filius hominis in sede maiestatis suae sedebitis et uos super sedes
XII iudicantes XII tribus istrahel. 29 Et omnis qui reliquerit domum
uel fratres aut sorores aut patrem aut matrem aut uxorem aut filios
aut agros propter nomen meum centuplum accipiet et uitam aeternam
possidebit. 30 Multi autem sunt primi nouissimi et nouissimi primi.
a b ff q **20.** 1 simile est enim regnum caelorum homini patri familias
qui exiit primo mane conducere operarios in uineam suam. 2 conuen-
tione autem facta cum operariis ex denario diurno misit eos in
uineam suam. 3 Et egressus circa horam tertiam inuenit alios stantes
in foro otiosos. 4 et dixit illis. ite et uos in uineam et quod iustum
fuerit dabo uobis. 5 illi autem abierunt. Iterum exiit circa sextam et
nonam horam et fecit similiter. 6 Circa undecimam autem exiit et in-
uenit alios stantes. et dicit illis. quid hic statis tota die otiosi. 7 dicunt
ei. quia nemo nos conduxit. dicit illis. ite et uos in uineam meam.

Corr. Hier.: 24 iter.] ET ITER. 25 disc. his uerb.] HIS DISCIPULI *om.* ET TIMEBANT fieri] esse (= *h*) 29 reliquerit] reliquit 30 sunt] ERUNT (= *h*) 20 3 inuenit] UIDIT 4 > ILLIS DIXIT (= *r*) 5 iterum] + AUTEM 6 autem] uero 7 *om.* MEAM

---

21 *om.* me *g* 22 adul.] + hoc *a* uerb.] + hoc *b* tristes *b* 23 quia] quod *a b q* > diff. diu. *ff q* intrauit *a* regno *a ff* 24 camillum *b* diuite *ff* regno *a ff* 25 *inc.* his autem auditis *a,* aud. aut. his discipuli *g q* his uerbis] haec *b* *om.* uerbis *a* mirati sunt *g* *om.* et tim. *g q* ualde] nimis *q* quis ergo] et quis *ff* potest *ff q* saluari *q* 26 homine *ff,* + quidem *q* autem] uero *a* 28 generationem *ff* in sedem *g* sedes] thronos *q* 29 dereliquerit *g* domos *q* fratrem *b* aut 1°] uel *q* *om.* aut. patr. *b ff* *om.* aut uxor. *a b ff* agrum *ff* centuplo *a* 30 sunt] erunt *g q* 20 1 *om.* enim *b* patris fam. *ff* exiuit *ff* 2 *inc.* conuenit autem cum *q* operarios *b* diurnu et mis. *q* 3 *inc.* egr. autem *ff* hora *ff* inu.] uidit *q* otiosus *ff* 4 dix.] ait *b* *inc.* et illis dixit *q* uin.] + meam *a ff* 5 *om.* et 2° *a* 6 *inc.* circa aut. undecima hora *ff* exiit et] exiens *q* stantes] + otiosos *q* 7 > cond. nos *b* *om.* meam, + et quod fuerit iustum accipietis *q*

8 Cum sero autem factum esset dicit dominus uineae procuratori suo. *a b ff q*
uoca operarios et redde illis mercedem incipiens a nouissimis usque
ad primos. 9 Cum uenissent ergo qui circa undecimam horam
uenerant acceperunt singulos denarios. 10 Uenientes autem et primi
arbitrati sunt quod plus essent accepturi. acceperunt autem et ipsi
singulos denarios. 11 et accipientes murmurauerunt aduersus patrem
familias 12 dicentes. hi nouissimi una hora fecerunt et pares illos
nobis fecisti qui portauimus pondus diei et aestus. 13 Ad ille respon-
dens uni eorum dixit. amice non facio tibi iniuriam. nonne ex denario
conuenisti mecum. 14 tolle quod tuum est et uade. uolo autem et huic
nouissimo dare sicut et tibi. 15 aut non licet mihi quod uolo facere. an
oculus tuus nequa est quia ego bonus sum. 16 sic erunt nouissimi primi
et primi nouissimi. multi sunt enim uocati pauci autem electi. 17 Et
ascendens iesus hierosolyma adsumpsit XII discipulos et ait illis.
18 ecce ascendimus hierosolyma et filius hominis tradetur principibus
sacerdotum et scribis et condemnabunt eum morte. 19 et tradent eum
gentibus ad deludendum et flagellandum et crucifigendum et tertia
die resurget. 20 Tunc accessit ad eum mater filiorum zebedaei cum
filiis suis adorans et petens aliquid ab eo. 21 Ipse autem dixit ei.
quid uis. ait et illa. dic ut sedeant hii duo filii mei unus ad dextram
tuam et unus ad sinistram in regno tuo. 22 Respondens autem iesus
dixit. nescitis quid petatis. potestis bibere calicem quem ego bibiturus
sum. Dicunt ei. possumus. 23 Ait illis iesus. calicem quidem meum bibe-
tis. sedere autem ad dexteram meam aut sinistram non est meum dare
uobis sed quibus paratum est a patre meo. 24 Et audientes decem con-
tristati sunt de duobus fratribus. 25 Iesus autem uocauit eos ad se et ait.

Corr. Hier.: 11 MURMURABANT 15 NEQUAM 17 18 HIERO-
SOLYMAM 17 disc.] + SECRETO 21 ipse autem] QUI et illa]
ILLI 23 *om.* IESUS aut] ET 24 contr.] INDIGNATI

---

8 nouissimos *ff* 9 *om.* horam *q* acciper. *q* dinar. *ff (semper)*
10 *om.* autem 1° *b* *om.* et 1° *q* acc. aut.] et acc. *q* 11 *inc.*
accip. autem *q* pater fam. *q* 12 dic.] + quoniam *q* pares]
aequales *q* illos] eos *a* fecistis *ff* aestum *q* 13 > dix. uni
eor. *q* iniuria *a? b* 14 tolle] + itaque *a* *om.* et 2° 3° *q*
15 > fac. quod uolo *b ff q*, + in meis *a*, + in propriis meis *q* ne-
quam *q* 16 > pr. nou. et nou. pr. *q* multi] + autem *q* autem]
uero *ff* 17 ies.] + in *a ff* hierosolymis *ff* disc.] + suos in
uia seorsum *a*, + seorsum in itinere *q* 18 asc.] + in *ff* morti *ff*
20 *om.* suis *ff* *om.* ab eo *a?* 21 ait et illa] dicit ei *q* *om.*
hii *a* unus 2°] alius *a* sin.] + tuam *a q* 22 aut.] + illis
ff *om.* dixit *ff*, + illis *a b* sum] + aut baptizma quod ego
baptizor baptizari *q* 23 illis] illi *a* *inc.* et dicit eis cal. *q* bi-
bitis *ff*, + et baptizma quod ego baptizor baptizamini *q* aut] uel *ff*,
et *q*, + ad *a ff q* non est] + hoc *q* *om.* uobis *q* par.] datum *a*
25 uocan eos ait *q*

a b ff q Scitis quod principes gentium dominantur eorum et qui maiores sunt
potestatem exercent in eos. 26 non ita erit inter uos. Sed quicum-
que uoluerit inter uos maior fieri erit uester minister 27 et qui uolu-
erit inter uos primus esse erit uester seruus. 28 Sicut filius hominis
non uenit ministrari sed ministrare et dare animam suam redemptio-
nem pro multis. 28a uos autem quaeritis de pusillo crescere et de
maiore minores esse. 28b intrantes autem et rogati ad cenam nolite
recumbere in locis eminentioribus ne forte clarior te superueniat et
adcedens qui ad cenam uocauit te dicat tibi. adhuc deorsum accede
et confundaris. 28c si autem in loco inferiori recubueris et super-
uenerit humilior te dicet tibi qui te ad cenam uocauit. accede adhuc
superius et erit hoc tibi utilius. 29 Et egredientibus illis ab iericho
secuta est eum turba multa. 30 et ecce duo caeci sedentes secus
uiam audierunt quod iesus transit et clamauerunt dicentes. miserere
nobis fili dauid. 31 turba autem increpabat eos ut tacerent. ad illi
magis clamabant dicentes. domine miserere nobis fili dauid. 32 Et
stetit iesus et uocauit eos et ait. quid uultis ut faciam uobis. 33 dicunt
illi. domine ut aperiantur oculi nostri. 34 Misertus autem illis iesus
tetigit oculos eorum et confestim uiderunt et secuti sunt eum.

21. 1 et cum adpropinquasset hierosolymis et uenissent in beth-
phage in montem oliueti Tunc iesus misit duos discipulos suos 2 dicens
eis. Ite in castellum quod contra uos est et inuenietis asinam alligatam
et pullum cum ea. soluite et adducite mihi. 3 et si quis uobis aliquid
dixerit dicite. quia dominus opera eorum desiderat. et confestim
remittet eos. 4 Hoc autem factum est ut impleretur quod dictum est
per prophetam dicentem. 5 dicite filiae sion. ecce rex tuus uenit tibi

Corr. Hier.: 25 quod] QUIA 26 erit 2⁰] SIT 28a *om.* UOS AUTEM — 28c UTILIUS 30 quod] QUIA TRANSIRET dic.] + DOMINE (= *r*) 30 31 nobis] NOSTRI 34 illis] EORUM 21 1 ADPROPINQUASSENT *om.* IN 1⁰ in 2⁰] AD *om.* SUOS 2 est et] + STATIM 3 op. eor. des.] HIS OPUS HABET remittet] DIMITTET

25 principis *ff* exerc.] habent *ff* eos] eis *a ff q* 26 *inc.* inter uos autem non erit sic *ff* 28a de minore maiores esse *b* 28b *om.* in *ff* > emin. loc. *ff* qui te ad cenam uoc. *ff* 28c inferiore *ff* dicit *ff* > te uoc. ad cen. *ff*, ad cen. uoc. te *b* acce *ff* *om.* uos autem quaer. — utilius *q* 29 illis] eis *a b q* ab] ad *a* secute sunt eum turbe multae *q* 30 *om.* et 2⁰ *ff* exclamau. *ff q* nobis] + domine *q*, + iesu *a? n* 31 increpabant *ff* > mis. nobis dom. *ff q* 32 *inc.* et statim ies. uoc. *q* eos] + ad se *a* ait] + illis *a ff* *om.* ut *a b* 34 mis.] + est *q* illis] illorum *b*, eorum *a?* ies.] + et *b q* uid.] + oculi eorum *q* 21 1 *inc.* et factum est cum *b* adpropiassent *a? q* uenisset *ff*, uenit *q* monte *q* *om.* suos *a?* 2 *om.* eis *b ff* est et] + confestim *ff q* 3 > dix. aliq. *q* operam *b ff* et conf.] conf. autem *q* 4 aut.] + totum *q* adimpl. *a* per] + zachariam *a* 5 uenturus est ad te, *om.* mans.? *a*

mansuetus sedens super asinam et pullum asinae nouellum subiuga- *a b ff q*
lem. 6 Euntes autem discipuli fecerunt sicut praecepit illis iesus.
7 et adduxerunt asinam et pullum et imposuerunt super eum uesti-
menta sua. et sedebat super eum. 8 plurima autem turba strauerunt
uestimenta sua in uia. alii autem cedebant ramos de arboribus et
sternebant in uia. 9 turbae autem quae praecedebant et quae seque-
bantur clamabant dicentes. ossanna filio dauid. benedictus qui uenit
in nomine domini. ossanna in altissimis. 10 Et cum intrasset hieroso-
lyma commota est uniuersa ciuitas dicentes. quis est hic. 11 multi
autem dixerunt. hic est iesus propheta a nazareth galilaeae. 12 Et
intrauit iesus in templum dei et eiciebat omnes uendentes et ementes in
templo. et mensas nummulariorum et cathedras uendentium columbas
euertit. 13 et dixit illis. scriptum est. domus mea domus orationis
uocabitur. uos autem fecistis illam speluncam latronum. 14 Et ac-
cesserunt ad eum caeci et clodi in templo et sanauit eos. 15 Uidentes
autem principes sacerdotum et scribae mirabilia quae fecit iesus et
pueros clamantes in templo et dicentes ossanna filio dauid indignati
sunt. 16 et dixerunt ei. audis quid isti dicunt. Iesus autem dixit eis.
utique non legistis. ex ore infantium et lactantium perfecisti laudem.
17 Et relictis illis abiit foras extra ciuitatem in bethaniam ibique
mansit. 18 Mane autem transiens in ciuitatem esuriit. 19 et uidens fici
arborem unam secus uiam uenit ad eam. et nihil inuenit in ea nisi
folia tantum. et ait illi. numquam ex te fructus nascatur in sempiter-
num. et arefacta est continuo ficulnea. 20 et uidentes discipuli mirati
sunt dicentes. quomodo continuo aruit. 21 Respondens autem iesus

---

Corr. Hier.: 5 mans.] + ET as. nou. subi.] FILIUM SUBIUGALIS 7 eum 1°] EIS sed. sup. eum] EUM DESUPER SEDERE FECERUNT 9 OSANNA *(semper)* uenit] UENTURUS EST 10 HIEROSOLYMAM dicentes] DICENS 11 multi] POPULI dix.] DICEBANT (= *h*) 13 dixit illis] DICIT EIS 15 *om.* IESUS 16 dicunt] DICANT dix.] DICIT non] NUMQUAM leg.] + QUIA 18 trans.] REUERTENS

---

5 mans.] + et *q* *om.* asinae *ff q* pull. fil. iumenti *q* 7 *om.* sua *b ff* sedit *q* *fin.*] + iesus *ff* 8 substrauer. *ff* cedebat *q* strauerunt *ff q* 9 turba . . . precedebat *q* osanna *q (bis)* fili *a* ossana *ff* 10 intr. in *(om.* in *ff)* hierosolymis *a ff* dicens *q* 11 *inc.* turba autem dicebat *q* *om.* iesus *a* nazaret *a* 12 *om.* dei *b* *om.* omnes *q* *om.* et ementes *a* templum *a? b* num. euertit et cath. uend. col. *q*, num. et columbas uindentium cathedras euertit *ff* 13 illis] eis *a?* illam] eam *b* spelunca *ff* 15 autem] + discipuli et *ff* *om.* iesus *q* osanna *ff q* fili *a* 16 ut. num numquam leg. quoniam ex *q* 17 eis *a* et ibi mans. *a*, et mans. ibi *q* 18 aut.] + facto *a* trans.] reuertens *q*, + iesus *a* 19 ficus arb. *a*, > arb. unam ficus *ff* illam *ff* in eam *ff* tant.] + et maledixit illam dominus sed *a* ait] dixit *a* semp.] aeternum *a* arida facta *ff* 20 ar.] + ficulnea *q*

a b ff q ait eis. amen dico uobis si habueritis fidem et non aesitaueritis non
solum de ficulnea facietis sed et si monti huic dixeritis tolle te et iacta
te in mare fiet. 22 et omnia quaecumque petieritis in oratione credentes
accipietis. 23 Et cum uenisset in templum accesserunt ad eum prin-
cipes sacerdotum et seniores populi dicentes. in qua potestate haec
facis et quis tibi dedit hanc potestatem. 24 Respondens iesus dixit illis.
interrogabo uos et ego unum uerbum. dicite mihi. et ego uobis dicam
in qua potestate haec facio. 25 Baptismum iohannis unde erat. de
caelo an ex hominibus. ad illi cogitabant inter se dicentes. si dixe-
rimus de caelo dicet nobis. quare non credidistis illi. 26 si autem
dixerimus ex hominibus timemus turbam. omnes enim habent io-
hannem sicut prophetam. 27 Et respondentes ad iesum dixerunt.
nescimus. Ait illis et ipse. nec ego uobis dico in qua potestate haec
facio. 28 Quid autem uobis uidetur. homo quidam habebat duos
filios. et accedens ad primum dixit. fili uade hodie operare in uineam.
29 ille autem respondens ait. nolo. postea paenitentia motus abiit.
30 Accessit autem ad alterum et dixit similiter. ad ille respondens ait.
eo domine. et non iit. 31 quis ex duobus fecit uoluntatem patris.
dicunt ei. nouissimus. Dicit illis iesus. amen dico uobis quod mere-
trices et publicani praecedunt uos in regno dei. 32 uenit enim ad uos
iohannes in uia iustitiae et non credidistis ei. publicani autem et
meretrices crediderunt ei. uos autem uidentes nec paenitentiam
habuistis postea quod non credidistis ei. 33 Aliam parabolam audite.
homo erat pater familias qui plautauit uineam et saepe circumdedit
ei et fodit in ea torcular et aedificauit turrem et locauit eam colonis

Corr. Hier.: 21 *om.* te 1° (= *h r*) 23 eum] + DOCENTEM (= *ff*)
24 uerb. dicite] SERMONEM QUEM SI DIXERITIS 25 de] E *(bis)* quare]
+ ERGO (= *h*) 27 ad iesum] IESU > DICO UOBIS FACIAM
28 *om.* QUIDAM uin.] UINEA MEA 29 postea] + AUTEM 30 acces-
sit . . . et] ACCEDENS iit] IUIT 31 *om.* EI nou.] PRIMUS quod
mer. et publ.] QUIA PUBL. ET MER. REGNUM 32 quod non cred.]
UT CREDERETIS 33 col.] AGRICOLIS

21 *om.* eis *b*, illis *a q* tollere et mittere in m. *b* 23 eum] + docen-
tem *ff q* 24 resp.] + autem *q* interrogo *b* > uerbum unum *q*,
+ quem *a*, + quod *b q* dic. mihi] si dixeritis mihi *q*, + si dixeritis
mihi *b* dico *q* 25 baptisma *q* erat] est *a* intra *a b ff* cre-
ditis *b*, crediditis *q** 26 habebant *a q* iohannen *b* 27 responde-
runt *b ff* ad ies.] iesu *q*, + et *b* ipse] iesus *a ff* > et ipse ait
illis *q* 28 dix.] ait *ff*, + illi *a* operari *a ff* 29 *om.* ait *ff* nolo]
non et *a* postea] + uero *ff*, + autem *q* abiit] + in uineam *a b*
30 *inc.* et accedens ad alt. dix. *q* 31 > patr. uol. *a b* nou.] pri-
mus *q* dixit *a* > pupl. et mer. *q* praecedent *b ff* 32 iohannis
a ff uia] uita *ff** ei 1°] illi *q* postea] pos *ff* *om.* ei 3°
ff paen. egistis postea crederei *q* 33 audite] dixit *a?* *om.* ei
a? in eam torc. *a b*

et peregre profectus est. 34 Cum autem tempus fructuum adpropin- *a b ff q*
quasset misit seruos suos ad colonos ut acciperet de fructibus suis.
35 et coloni adprehensis seruis unum ceciderunt alium autem lapi-
dauerunt alium uero occiderunt. 36 Iterum misit alios seruos plures
prioribus et fecerunt illis similiter. 37 nouissime autem misit illis
filium suum unicum dicens. uerebuntur filium meum. 38 Coloni
autem uidentes filium dixerunt intra se. hic est haeres. uenite occi-
damus eum et habebimus haereditatem eius. 39 et adprehensum eum
occiderunt et eiecerunt extra uineam. 40 Cum ergo uenerit dominus
uineae quid faciet colonis illis. 41 Aiunt illi. malos male perdet et
uineam locauit aliis colonis qui reddent ei fructum temporibus suis.
42 Dicit illis iesus. numquam legistis in scripturis. lapidem quem
reprobauerunt aedificantes hic factus est in caput anguli. a domino
factus est iste et est mirabilis in oculis nostris. 43 Ideo dico uobis
quia auferetur a uobis regnum dei et dabitur genti facienti fructum
eius. 45 Et cum audissent principes sacerdotum et pharisaei para-
bolas eius cognouerunt quod de ipsis dicit. 46 et quaerentes eum
tenere timuerunt turbas quoniam sicut prophetam eum habebant.

22. 1 Et respondens iesus dixit illis iterum in parabolis dicens.
2 Simile est regnum caelorum homini regi qui fecit nuptias filio suo.
3 et misit seruos suos uocare inuitatos ad nuptias et noluerunt uenire.

Corr. Hier.: 34 col.] AGRICOLAS acc. de fruct. suis] ACCIPERENT FRUCTUS EIUS 35 col.] AGRICOLAE seru.] + EIUS unum] ALIUM *om.* AUTEM > OCCID. . . . LAPID. 37 illis] AD EOS *om.* UNICUM 38 col.] AGRICOLAE 39 > EIECER. EXTRA UIN. ET OCCID. 40 41 col.] AGRICOLIS *(bis)* 41 LOCABIT reddant (= *ff h*) 42 fact. est iste] FACTUM EST ISTUD MIRABILE 43 FRUCTUS *fin.*] + 44 ET QUI CECIDERIT SUPER LAPIDEM ISTUM CONFRINGETUR SUPER QUEM UERO CECIDERIT CONTERET EUM 45 dicit] DICERET (= *h*) 22 1 illis it. in par.] IT. IN PAR. EIS 2 simile] + FACTUM 3 NOLEBANT

---

33 pelegre *b ff* 34 > temp. aut. *a b* adpropiasset temp. fruct. *q* *om.* suos *ff* acciperent *b* suis] eius *a* 35 *inc.* col. autem *ff* autem] uero *ff*, *om.* *q* uero] autem *a* 36 *om.* seruos *q* *om.* prior. *a* 37 illis] ad illos *q* *om.* unic. *q* dicens] + forsitam *b ff* 38 fil.] + eius *ff* inter *a* habemus *ff*, optineamus *q* 39 eiec.] + eum *ff* > eiec. extr. uin. et occ. *q* 41 aiunt] dicunt *ff* *om.* malos *ff* perdent + eos *ff* uin.] + suam *b* aliis] illis *ff* reddant *ff* *om.* ei *ff* fructus *b ff* 42 aed.] + hic est *ff* *om.* iste *a* fact. hic est mirabilis *ff* 43 *fin.*] + 44 qui ceciderit super lapidem hunc confringetur. super quem autem ceciderit comminuet eum *q* 46 turbam *b*, populus *ff* sic. propheta hab. eum *ff* 22 1 *om.* et *q* > it. dix. ill. *q*, > it. ies. dix. ill. *ff* 2 est] erit *ff*

a b ff q 4 Iterum misit alios seruos dicens. dicite inuitatis. ecce prandium
meum paraui. tauri mei et saginata occisa sunt et omnia parata.
uenite ad nuptias. 5 illi autem neglexerunt et abierunt alii in uillam
suam alii uero ad negotiationem suam. 6 reliqui uero tenuerunt seruos
eius et contumelia adfectos occiderunt. 7 Ille autem rex cum audisset
iratus est et misit exercitum suum et perdidit homicidas illos et
ciuitatem illorum succendit. 8 tunc ait seruis suis. nuptiae quidem
paratae sunt. sed qui erant inuitati non fuerunt digni. 9 ite ergo ad
exitus uiarum et quoscumque inueneritis uocate ad nuptias. 10 et
egressi serui eius in uias congregauerunt omnes quodquod inuenerunt
malos et bonos. et impletae sunt nuptiae discumbentium. 11 Intrauit
autem rex ut uideret discumbentes et uidit ibi hominem non uestitum
uestem nuptialem. 12 et ait illi. amice quomodo hoc uenisti non
habens uestem nuptialem. ad ille ommutuit. 13 Tunc dixit rex ministris.
tollite illum pedibus et manibus et mittite eum in tenebras exteriores.
ibi erit fletus et stridor dentium. 14 multi autem sunt uocati pauci
uero electi. 15 Tunc abierunt. pharisaei et consilium acceperunt ut
caperent eum in sermone. 16 Et mittunt discipulos suos cum herodianis
dicentes. Magister scimus quia uerax es et uiam dei in ueritate doces.
et non est tibi cura de aliquo. non enim respicis personam hominum.
17 quid tibi uidetur. licet censum dari caesari aut non. 18 Cognita
autem iesus nequitia eorum ait. quid me temptatis hypocritae.
19 ostendite mihi nomisma census. ad illi optulerunt ei denarium.
20 Et ait illis iesus. cuius est imago haec et superscriptio. 21 dicunt ei

---

Corr. Hier.: 4 sag.] ALTILIA *om.* SUNT 5 alii] ALIUS *(bis)* 7 ille aut. rex] REX AUTEM mis. exerc. suum et] MISSIS EXERCITIBUS SUIS 8 > INUIT. ERANT 10 quodquod] QUOS 11 UESTE NUPTIALI 12 hoc uen.] HUC INTRASTI (= *r*) 13 toll. ill.] LIGATIS ped.] + EIUS *om.* ET 2⁰ 15 abierunt . . . et] ABEUNTES accep.] INIERUNT 16 mittunt] + EI *fin.*] + 17 DIC ERGO NOBIS (= *h*) 17 UIDEATUR aut] AN 20 suprascriptio??

---

4 inuitatos *q* *om.* mei *b ff* sag.] + mea *ff q* occisi *ff* *om.* sunt *q* par.] + sunt *a b* 5 alius *q (bis)* uilla *a* *om.* ad *ff*, in *q* 7 *om.* autem *b* *inc.* et audiens rex ille *q* ciuitates *a* eorum *a ff q* incendit *a* 8 sed qui er. inu.] inuitati autem *q* 10 egr.] + sunt *ff* *om.* in uias *ff* discumbentibus *q*, a discumbentibus *a* 11 *om.* uestitum *ff* uestime[ntum nuptialem] *a*, ueste nuptiale *q* 12 quom. ingressus es hic *q* uestimentum *a b q* nuptiale *q* 13 > rex dix. *ff* ministeris *a* > man. et ped. *ff* *om.* eum *b*, illum *a?* 14 aut.] enim *ff q* uero] autem *a q* 15 acc.] fecerunt *ff* serm.] uerbo *ff* 16 miserunt *a*, + ad eos *ff*, + ad eum *a* es] est *b*ff* > doc. in uer. *q* cura] + tibi *ff* respices *q* personas *b ff q* 17 cens.] tributum *a* dare *b* 18 *om.* hypocr. *ff* 19 ost. misma cens. *b* 20 *om.* et 1⁰ *b ff*

caesaris. Tunc ait illis. reddite ergo quae sunt caesaris caesari et quae *a b ff q*
sunt dei deo. 22 et illi audientes mirati sunt et relicto eo abierunt. 23 In
illa die accesserunt ad eum sadducaei qui dicunt non esse resur-
rectionem. et interrogauerunt eum 24 dicentes. magister moyses dixit.
si quis mortuus fuerit non habens filium ut ducat frater eius uxorem
illius et suscitet semen fratri suo. 25 erant autem apud nos septem
fratres. et primus uxore ducta defunctus est non habens semen reli-
quid uxorem suam fratri suo. 26 similiter secundus et tertius usque
ad septimum. 27 nouissime autem omnium et mulier defuncta est.
28 in resurrectione ergo cuius erit de septem uxor. omnes enim eam
habuerunt. 29 Respondens iesus ait illis. erratis nescientes scripturas
neque uirtutem dei. 30 in resurrectione enim neque nubunt neque
uxores ducunt sed sunt sicut angeli in caelo. 31 de resurrectione
autem mortuorum non legistis quod dictum est a deo dicente uobis.
32 ego sum deus abraham et deus isac et deus iacob. Non est deus
mortuorum sed uiuentium. 33 et cum audirent turbae mirabantur in
doctrina eius. 34 Pharisaei autem audientes quod silentium inposuit
sadducaeis conuenerunt ad eum. 35 et interrogauit eum unus ex eis
legis doctor temptans eum et dicens. 36 magister quod est mandatum
magnum in lege. 37 Ait illi iesus. diliges dominum deum tuum in toto
corde tuo et in tota anima tua et in tota mente tua. 38 Hoc est maximum
et primum mandatum. 39 Secundum autem simile est huic. diliges pro-
ximum tuum sicut te ipsum. 40 In his duobus mandatis uniuersa lex
pendet et prophetae. 41 congregatis autem pharisaeis interrogauit eos
iesus 42 dicens. quid uobis uidetur de christo. cuius filius est. dicunt ei.
dauid. 43 ait illis. quomodo ergo dauid in spiritu uocat eum dominum

---

Corr. Hier.: 22 *om.* ILLI 23 illo 25 est] + ET 28 > HABUER. EAM (= *r*) 29 resp.] + AUTEM 30 NUBENT ux. duc.] NUBENTUR ang.] + DEI 33 cum aud.] AUDIENTES 34 INPOSUISSET ad eum] IN UNUM 35 *om.* ET DICENS

---

21 illis] + iesus *a b* *om.* ergo *a b* *om.* sunt 2⁰ *ff* 22 *inc.* illi autem *ff* *om.* illi *q* eo] illo *ff* 23 resurrectione *ff* 24 filios *ff* eius] illius *ff* sem. fratris sui *q* 25 *om.* autem *a? q* *om.* apud nos *a?* est] + et *q* > sem. non hab. *b*, + et *ff* 26 sim.] + et *ff q* 27 nouissima *a* 28 in] inter *ff* ergo] autem *b* *om.* de septem *a? b* omnes] septem *b* om. enim *ff* eam] illa *ff* omn. en. hab. eam *q* 29 resp.] + autem *q* *om.* illis *ff q* errastis *q* 30 enim] autem *a? b* 31 quod] quia *b* > uobis a deo dic. *ff q* 32 *om.* sum *a? b* isaac *q* 33 cum audissent *ff*, audientes *q* in] super *b ff* doctrinam *b ff q* 34 posuit *b* ad eum] in unum *q* 35 eis] illis *q* 37 ait illis ies. *b*, ies. autem dixit ei *q* diligis *ff* *om.* in 3⁰ *q* 38 > prim. et max. *q* 39 *om.* est *ff* diligis *ff* 41 eos] eum *ff* 42 cuius filium dicunt dauid *ff* 43 > dau. ergo *ff* > dom. eum uoc. *q*

a b ff q dicens. 44 dixit dominus domino meo. sede a dextris meis donec
ponam inimicos tuos scabillum pedum tuorum. 45 Si ergo dauid eum
in spiritu uocat dominum quomodo filius eius est. 46 Et nemo poterat
respondere ei uerbum neque ausus est quisquam ex illa die eum
amplius interrogare.

23. 1 Tunc iesus locutus est ad turbas et ad discipulos suos
2 dicens. super cathedram moysi sederunt scribae et pharisaei. 3 omnia ergo quaecumque dixerint uobis seruate et facite. secundum facta
uero eorum nolite facere. dicunt enim et non faciunt. 4 Alligant
autem onera grauia et inponunt in humeros hominum. digito autem
suo nolunt ea mouere. 5 Omnia uero opera sua faciunt ut uideantur
ab hominibus. dilatant enim filacteria sua et magnificant fimbrias.
6 amant autem primum recubitum in conuiuiis et primas cathedras
in synagogis 7 et salutationes in foro et uocari ab hominibus rabbi.
8 Uos autem nolite uocari rabbi. unus enim est magister uester.
omnes autem uos fratres estis. 9 et patrem nolite uocare uobis super
terram. unus enim est pater uester qui in caelis est. 10 nec uocemini
magistri quia magister uester unus est christus. 11 qui maior est uestrum
erit uester minister. 12 qui autem se exaltauerit humiliabitur et qui
a b ff se humiliauerit exaltabitur. |f 13 Uae autem uobis scribae et pharisaei
hypocritae quia clauditis regnum caelorum ante homines. uos enim
non intratis nec introeuntes sinitis intrare. 15 Uae uobis scribae et
pharisaei hypocritae quia circuitis mare et aridam ut faciatis unum
proselytum. et cum fuerit factus facitis eum filium gehennae duplo

---

Corr. Hier.: 45 eum in spir. uoc.] UOC. EUM 46 est] fuit 23 3 facta] OPERA 4 grauia] + ET INPORTABILIA 6 PRIMOS RECUBITUS conuiu.] CAENIS 11 > MIN. UEST.? min. uest.?

---

44 dicit *b* a] ad *b q* dextram meam *q* scabell. *ff* tuos sub pedibus tuis *b q* 45 > in spir. uoc. eum *ff*, *om.* in spir. *q* > uoc. eum *q* 46 illa] illi *ff* die] hora *a q* > int. eum ampl. *q* 23 1 *om.* ad 2⁰ *a b* *om.* suos *a?* 3 dixerit *ff* uob.] + seruare *q* nol. fac.] ne feceritis *ff* *om.* enim *q* et] + ipsi *b ff* 4 grau.] + et inportabilia *q* ponunt *b* in] supra *ff* humerus *q* > mou. ea *q* 5 uero] ergo *ff*, autem *q* *inc.* opera uero sua *a* fylact. *b* fim.] + suas *b*, + uestimentorum suorum *ff q* 6 autem] + et *ff* disc. *ff*, primos discubitos *a?* 8 > est enim *b ff q* *om.* uester *q* aut.] enim *a* 9 > est enim *b ff q* 10 *om.* unus *a* *om.* est *b* unus est enim mag. uest. chr. *q* 11 qui] + autem *q* > min. uest. *q* qui uult maior in uobis [esse . . .] uester *a* 12 qui 1⁰] quicumque *ff* > exalt. se *q* qui 2⁰] quicum *ff* humiliat *q*, humiliabitur b* *om. verss.* 13—28 *(per homoiotel. q)* 13 cludit. *ff*, clydit. *b* ante hom.] hominibus *b* enim] autem *a? ff* *fin.*] + 14 uae uobis scribae et pharisaei hypocritae quoniam comeditis domos uiduarum occansione longa orantes. propter hoc accipietis amplius iudicium *b ff* 15 arida *a* > un. prosylitum fac. *ff* duplicius *a*

quam uos. 16 Uae uobis duces caeci qui dicitis. quicumque iurauerit in *a b ff*
templum nihil est. qui autem iurauerit in auro templi debet. 17 stulti
et caeci quid enim maius est aurum an templum quod sanctificat
aurum. 18 et ‖ quicumque iurauerit in altario nihil est. et quicumque *a ff*
iurauerit in dono quod est super illud debitor est. 19 caeci quid enim
maius est. donum an altare quod sanctificat donum. 20 qui ergo
iurauerit in altari iurat in eo et in omnibus quae sunt super illud.
21 et qui iurauerit in templo iurat in illo et in eo qui habitat in ipso.
22 et qui iurat in caelo iurat in throno dei et in eo qui sedet super
eum. 23 Uae uobis scribae et pharisaei hypocritae quia decimatis
mentam et anetum et cyminum et reliquistis quae grauiora sunt legis
iudicium et misericordiam et fidem. haec autem oportuit facere et
illa non omittere. 24 Duces caeci liquantes culicem camellum autem
gluttientes. 25 Uae uobis scribae et pharisaei hypocritae quia mundatis
quod deforis est calicis et parabsidis. intus autem plena sunt rapina
et intemperantia. 26 pharisaee caece munda prius quod deintus est
calicis ut fiat et id quod de foris est mundum. 27 Uae uobis scribae
et pharisaei hypocritae quia similes estis sepulcris dealbatis quae
a foris parent ‖ hominibus speciosa intus uero plena sunt ossibus *a b ff*
mortuorum et omni spurcitia. 28 sic et uos a foris quidem paretis
hominibus iusti. intus autem pleni estis hypocrisi et iniqui-
tate. ‖ 29 Uae uobis scribae et pharisaei hypocritae qui aedificatis *a b ff q*
sepulcra prophetarum et ornatis monumenta iustorum. 30 et dicitis.
quia si fuissemus in diebus patrum nostrorum non essemus socii
eorum in sanguine prophetarum. 31 itaque testimonium redditis uobis
quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt. 32 Et uos implete

---

Corr. Hier.: 16 in 1⁰] per (= *c*, cf. 23,20 sq. *h*) 18 ALTARI et quic. 2⁰] QUIC. AUTEM debitor est] DEBET? debet? 20 iurauerit] iurat > sup. illud sunt (= *h*) 21 habit.] INHABITAT 23 *om.* AUTEM (= *ff*) 24 liqu.] EXCOLANTES? excol.? 25 plena] PLENI (> *r*)? pleni? intemp.] INMUNDITIA 26 deint.] intus (= *h r*) cal.] + et parapsidis (= *h*) 30 *om.* QUIA 31 test. redd. uob.] TESTIMONIO ESTIS UOBISMETIPSIS

---

16 in templo *a* deb.] debitor est *a ff* 17 an] aut *ff* 18 altare *ff* et 2⁰] sed *ff* sup. illum *ff* 19 an] aut *ff* quod sanct. altarem *ff* 20 altarem iur. et in eo *ff* *om.* sunt *ff* 21 *om.* in eo *ff* 22 qui iurauerit *a* sup. ipsum *ff* 23 *om.* et cym. *a* relinquistis *ff* sunt] erant *ff* haec oportuera fac. *ff* 24 traglutt. *a* 25 quia] quoniam *a* emund. *ff* plenas s. rapinas *ff* intemperentia *ff* 26 phariseiae *ff** munda primum quod intra calicem est ut fiat et de foris eius mund. *a* de for. est] + unum *ff* 27 quae] qui *ff* 28 hyprocitis *ff* 29 uae] + autem *q* qui] quia *ff* 30 patruum *ff* eor.] ipsorum *ff* 31 > eorum estis *ff* > occ. prof. *q* 32 et uos] uos ergo *q*

a b ff q mensuram patrum uestrorum. 33 serpentes generatio uiperarum quo-
modo fugietis a iudicio gehennae. 34 Ideo ecce ego mitto ad uos
prophetas et sapientes et scribas. et ex illis occidetis et crucifigetis et
flagellabitis in synagogis uestris et persequimini de ciuitate in ciui-
tatem. 35 ut ueniat super uos omnis sanguis iustus qui effusus est
super terram a sanguine abel iusti usque ad sanguinem zachariae fili
barachiel quem occidistis inter templum et altare. 36 Amen dico
uobis. uenient haec omnia super generationem istam. 37 Hierusalem
hierusalem quae occidis prophetas et lapidas eos qui ad te missi sunt
quotiens uolui congregare filios tuos quemadmodum gallina con-
gregat pullos suos sub alas et noluistis. 38 ecce relinquitur uobis do-
mus uestra deserta. 39 dico autem uobis. quia non me uidebitis amodo
donec dicatis. benedictus qui uenit in nomine domini.

24. 1 Et egressus iesus de templo ibat. et accesserunt discipuli
eius ut ostenderent ei structuras templi. 2 Ipse autem respondens dixit
illis. uidetis haec omnia. amen dico uobis. non relinquetur hic lapis
super lapidem qui non destruatur. 3 Sedente autem ipso super montem
olitueti accesserunt ad eum discipuli secreto dicentes. dic nobis quando
haec erunt et quod signum aduentus tui et consummationis saeculi.
4 Et respondens iesus dixit. uidete ne quis uos seducat ullo modo.
5 multi enim uenient in nomine meo dicentes. ego sum christus et
multos seducent. 6 Audientes autem proelia et opiniones proeliorum
uidete ne turbemini. oportet enim haec fieri sed nondum est finis.
7 insurget enim gens contra gentem et regnum contra regnum. et erunt
fames et terremotus per loca. 8 haec autem omnia initia sunt dolorum.

Corr. Hier.: 33 gener.] GENIMINA 34 cruc. et] + EX EIS PERSEQUEMINI (= *h r*) 35 BARACHIAE (= *h*) 37 *om.* SUAS NOLUISTI (= *h r??*) 39 autem] ENIM *om.* QUIA 24 1 struct.] AEDIFICATIONES 2 illis] eis 3 ipso] EO 4 dixit] + EIS *om.* ULLO MODO 6 aud. aut.] AUDITURI ENIM ESTIS 7 insurg.] CONSURGET contra] in *(bis)* erunt] + PESTILENTIAE ET

---

32 mensura *q*, mensam *b* 33 *om.* serp. *b* effugiet. *ff* a iudicium *ff* 34 sapientis *ff* *om.* et 3⁰ *q* cruc. ex illis flag. *q* *om.* uestris *ff* *om.* et flag. — uestris *a* in ciuitate *ff* 35 omnes *b* effunditur *a ff q* usque ad sanguine *ff* barachi *q* occidisti in templ. et inter alt. *ff* 36 uobis] + quia *q* ueniet *ff* 37 quemadm.] sicut *a* congregans pullum *ff* sub alis suis sed nol. *ff* 38 *om.* deserta *ff* 39 autem] enim *q* 24 1 eius] + ad eum *a* ostenderet *b* structuram *a ff* 2 ipse] iesus *a? q* illis] eis non *q* uobis] + quod *a* 3 consummationes *ff* 4 dixit] + illis *ff*, + eis *q* *om.* ullo modo *q* 5 multus *ff* 6 audietis autem *q*, audientem *ff* proelior.] bellorum *b* > fieri haec *b*, *om.* haec *a* 7 exurget *a* contra 1⁰] aduersus *a* contra 2⁰] aduersus *q* famis *ff*, + et pestes *q* 8 *inc.* omnia haec in. *a b*, omn. autem haec in. *q* dol.] parturitionis *b q*

9 Tunc tradent uos in tribulationem et occident uos. et eritis odio *a b ff q*
omnibus gentibus propter nomen meum. 10 Et tunc scandaliza-
buntur multi et inuicem tradent et odio habebunt inuicem. 11 Et
multi pseudoprophetae insurgent et seducent multos. 12 et quoniam
abundabit iniquitas refrigescet caritas multorum. 13 qui autem per-
manserit in finem hic saluus erit. 14 et praedicabitur hoc euangelium
regni in uniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus et tunc ueniet
consummatio. 15 Cum ergo uideritis abominationem desolationis quod
dictum est a daniel propheta stantem in loco sancto qui legit intelle-
gat. 16 Tunc qui in iudaea sunt fugiant in montibus. 17 et qui in tecto
non descendat tollere aliquid de domo. 18 et qui in agro non reuer-
tatur tollere tunicam suam. 19 Uae autem pregnantibus et nutrien-
tibus in illis diebus. 20 Orate autem ut non fiat fuga uestra hieme
uel sabbato. 21 Erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab
initio saeculi usque modo neque fiet. 22 et nisi breuiati fuissent dies
illi non fieret salua omnis caro sed propter electos breuiabuntur dies
illi. 23 Tunc si quis uobis dixerit ecce hic christus aut ecce illic nolite
credere. 24 Surgent enim pseudochristi et pseudoprophetae et dabunt
signa magna et prodigia ita ut in errorem inducantur si fieri potest
etiam electi. 25 ecce praedixi uobis. 26 Si autem dixerint uobis ecce in
deserto est nolite exire ecce in penetralibus nolite credere. 27 Sicut
enim fulgur exit ab oriente et paret usque in occidentem ita erit et
aduentus filii hominis. 28 ubicumque fuerit corpus illuc congrega-
buntur aquilae. 29 Statim autem post tribulationem dierum illorum
sol obscurabitur et luna non dabit lumen suum et stellae cadent de
caelo et uirtutes caelorum commouebuntur. 30 et tunc parebit signum

---

Corr. Hier.: 11 insurg.] surgent 13 permans.] PERSEUERAUERIT USQUE (= *r*; cf. *h* Hil) 15 quod dictum] QUAE DICTA danihelo 16 in mont.] AD MONTES 17 domo] + SUA (= *h*) 21 saeculi] mundi 23 *om.* ECCE 2⁰ 26 autem] ERGO

---

9 tribulatione *a* omn. scientibus *b* 10 inu. se tradent *a ff* odio] + se *a* hab. in inuic. *ff* 11 *om.* et 1⁰ *q* exsurgent *a q* 12 abundauit *ff q*, abundat *a* refrigescit *b q* 13 *inc.* qui aut. remans. *a*, sed qui permans. *b q* in] usque ad *ff* finem] + in finem *b* 14 *om.* hoc *a* orbi *q*, + terrarum *b* testimonio *a* cons.] finis *q* 15 a] per *q* profetam *a q* stans *b ff* leget *ff* 17 descendant *ff* 18 agro] + sunt *ff* reu.] + retro *q* 19 pelegrinantibus *ff* nutr.] lactantibus *a*, ubera dantibus *b* 21 *om.* tunc *b ff* 22 fuiss.] essent *a* *inc.* et nisi dominus breuiasset dies illos *q* fieret] esset *a* 23 dixeecce *b* *om.* aut *b q* *om.* aut — 24 pseudochr. *ff* 24 errore *a q* *om.* si fieri potest *a* 26 *om.* uobis *a* des.] solitudine *q* *om.* nol. exire *b*, + aut *ff*, + uel *b* pen.] domibus *q* 27 fulgor *q* et adparet *ff* in] ad *q*, *om.* *b* usque innocente *ff* *om.* et 2⁰ *a q* aduentu *ff* 28 ubic.] + enim *ff q* fuerit] erit *b* illic *a b q* 29 moueb. *ff* 30 *om.* tunc 2⁰ *a*

a b ff q filii hominis in caelo. et tunc plangent se omnes tribus terrae et uidebunt filium hominis uenientem in nubibus caeli cum uirtute multa et maiestate. [31] et mittet angelos suos cum tuba et uoce magna et congregabunt electos eius a quattuor uentis a summis caelorum usque ad terminos eorum. [32] A fici autem arbore discite parabolam. cum iam ramus eius tener fuerit et folia nascuntur scitis quia prope est aestas. [33] ita et uos cum uideritis haec omnia scitote quia prope est in ianuis. [34] Amen dico uobis. quia non praeteribit haec generatio donec haec omnia fiant. [35] caelum et terra transibunt uerba uero mea non praeteribunt. [36] De die autem illa et hora nemo scit neque angeli caelorum neque filius nisi pater solus. [37] sicut autem in diebus noe ita erit et aduentus fili hominis. [38] Sicut enim erat in diebus illis ante diluuium manducantes et bibentes nubentes et nuptum tradentes usque in eum diem quo intrauit in arcam. [39] et non cognouerunt donec uenit diluuium et tulit omnes. ita erit et aduentus fili hominis. [40] Tunc duo erunt in agro. unus adsumetur et unus relinquetur. [41] duae molentes ad molam. una adsumetur et una relinquetur. [42] duo in lecto. unus adsumetur et unus relinquetur. [43] Uigilate ergo quia nescitis qua hora dominus uester uenturus est. [44] Illud autem scitote quoniam si sciret pater familias qua hora fur uenit uigilaret utique et non sineret perfodiri domum suam. [45] ideo et uos estote parati quia nescitis

---

Corr. Hier.: [30] *om.* SE [32] > AB ARBORE AUT. FICI (cf. *r*) nasc.] NATA [34] > OMNIA HAEC [36] *om.* NEQUE FILIUS [38] erat] ERANT (= *r*) *om.* ILLIS manduc.] COMEDENTES usq. in] usq. ad in arc.] + NOE [41] ad molam] IN MOLA [42] *om.* *VERS.* (= *r*) [43] est] SIT [44] uenit] UENTURUS ESSET [45] > QUA NESCITIS

---

[30] plang.] concident *b* aduenientem *a* > uirt. et gloria multa *q* [31] tuba] turba *b* uentis] angulos caeli *b* terminum *b,* ultimum *a* *fin.*] + cum coeperint (+ autem *b*) haec (+ omnia *q*) fieri respicite et leuate capita uestra (et eleuate caput *q*) quoniam adpropiat redemptio uestra *b q* [32] fici] ficus *a,* facie *q* arborem *a,* arboris fici *q* parab.] + intellegite *ff* aestus *a* [33] *om.* ita *b,* sic *q* > omn. haec *q,* + fieri *a b* in ieiuniis *ff* cognoscite quoniam prope est in limine *q* [34] > uob. dico *a* praeteriuit *ff* > omn. haec *q, om.* haec *b* [35] terra transsient *q* uero] autem *a* uerbum autem hoc non preteribit *ff* [36] et] uel *b* [37] *om.* et *q* [38] *om.* enim *b,* nam sicut *a* *om.* illis *a q* in dieb. diluuii *a* manducabant et bibebant *a* nupto *b* bib. et uxores ducebant *a ff* eum] illum *a, om. q* die *q,* usque eo die *b* quo] qua *q* intr.] + noe *ff q* arca *q* noe ingressus est in arcam *a* [39] dil.] cataclysmus *a* ita] sic *a q* *om.* et 3° *a q* [40] agrum *ff* unus 2°] alius *ff* [41] *om.* ad mol. *a, om. vers. ff q* [42] lecto] tecto *a* relinquentur *ff** [43] hora] die *ff* *om.* uester *ff* ueniet *q* [44] perfodire *q* [45] *om.* est. par. quia *b*

qua hora filius hominis uenturus est. 46 quisnam est fidelis ser- *a b ff q*
uus et prudens quem constituit dominus supra familiam suam ut
det illis cibum in tempore. 47 Beatus ille seruus quem ueniens do-
minus eius inueniet sic facientem. 48 Amen dico uobis. quoniam
super omnia bona sua constituet eum. 49 Si autem dixerit malus ille
seruus in corde suo. moram facit dominus meus uenire 50 et incipiet
percutere conseruos suos manducet autem ‖ et bibat cum ebriis *(a) b ff q*
51 ueniet dominus serui illius in die qua non sperat et hora qua igno-
rat. 52 et diuidet eum partemque eius ponit cum hypocritis. illic erit
fletus et stridor dentium.

25. 1 Tunc simile aestimabitur regnum caelorum decem uirgini-
bus quae acceperunt lampades suas et uenerunt obuiam sponso et
sponsae. 2 Quinque autem ex eis erant fatuae et quinque prudentes.
3 sed quinque fatuae acceptis lampadibus suis non sumpserunt oleum
secum. 4 Prudentes uero acceperunt oleum in uasis suis cum lampa-
dibus. 5 Mora autem sponso faciente dormitauerunt omnes et dormi-
erunt. 6 Media autem nocte clamor factus est. ecce sponsus uenit sur-
gite obuiam ei. 7 Tunc surrexerunt omnes illae uirgines et ornauerunt
lampades suas. 8 Fatuae autem sapientibus dixerunt. date nobis de
oleo uestro quia lampades nostrae extinguntur. 9 responderunt pru-
dentes dicentes. ne forte non sufficiat nobis et uobis ite potius ad
uendentes et emite uobis. 10 dum eunt emere uenit sponsus et quae
paratae erant intrauerunt cum eo in nuptias et clausa est ianua.
11 Nouissimae ueniunt relique uirgines dicentes. domine domine aperi

---

Corr. Hier.: 46 quisn.] QUIS PUTAS dom.] + SUUS 47 ueniens] CUM UENERIT INUENERIT 49 > SERUUS ILLE 50 incipiet] COEPERIT 52 PONET (= *r*) 25 1 aest.] ERIT acceper. . . . et] ACCIPIENTES uener.] EXIERUNT (= *h*) 3 *om.* SUIS 5 *inc.* MORAM AUTEM FAC. SPONSO (= *r*) 6 surgite] exite (= *h r*) 7 > UIRG. ILLAE 10 eunt] AUTEM IRENT in] AD 11 NOUISSIME uen.] + ET

---

45 qua hora non speratis fil. *q* 46 *inc.* quis enim est *q* et] aut *ff* dom.] + eius *b*, + suus *q* super *a ff q* fam.] domum *q* *om.* illis *q* cibos *q* 47 > seru. ille *a* inuenit *q* sic] ita *ff* > fac. sic *q* 48 *om.* sua *b*, + et *ff* constituit *ff* 49 > seru. ille *q* fecit *ff* 50 manducare *a* ebriosis *ff* 51 ueniet] + autem *q* 52 et partem *q* > cum hyp. ponit *q*, cum hyprocr. ponec *ff* 25 1 aest.] est *q* quae] qui *q*, que *ff* lampadas *q* suas] + et prodierunt *ff* 2 > erant ex ipsis *q* 3 *inc.* fatuae ergo *ff*, fat. autem accipientes lampadas suas *q* > sec. oleum *q* 4 uero] autem *q* lamp.] + suis *b* in uas. cum. lamp. suis *q* 5 facientem *ff* omn. uirgines et dormiebant *q* 6 est] + et *ff* surg.] seruite *b*, exite in *q* 7 > uirg. ille *q* orn.] acceperunt *b*, conposurunt *q* lampadas *q* 8 qui lamp. nostras ext. *ff* 9 resp.] + autem *q* 10 *inc.* abeuntibus autem illis em. *q* clusa *b q* 11 nou. autem uenerunt rel. uirginis *ff*

(a) b ff q nobis. 12 Ad ille respondens ait. amen dico uobis nescio uos. 13 uigi-
late itaque quia nescitis diem neque horam. 14 Sicut enim homo
pelegre futurus uocauit seruos suos et tradidit illis bona sua. 15 Et
uni dedit quinque talenta alii autem duo alii uero unum. unicuique
secundum propriam uirtutem et profectus est. 16 Continuo autem
a b ff q abiit qui quinque ‖ talenta acceperat et operatus est in eis et lucra-
tus est alia quinque. 17 similiter qui duo acceperat lucratus est in eis
alia duo. 18 Qui autem unum talentum acceperat fodit in terram et
abscondit pecuniam domini sui. 19 Post multum uero temporis uenit
dominus seruorum illorum et posuit rationem cum eis. 20 et accedens
qui quinque talenta acceperat optulit alia quinque talenta dicens.
domine quinque talenta mihi tradidisti. ecce alia quinque superlucra-
tus sum. 21 ait illi dominus eius. euge serue bone et fidelis quia super
pauca fuisti fidelis supra multa te constituam. intra in gaudium
domini tui. 22 Accessit autem qui duo talenta acceperat et ait. domine
duo talenta tradidisti mihi. ecce alia duo lucratus sum. 23 Ait illi
dominus eius. euge serue bone et fidelis. quia super pauca fuisti
fidelis supra multa te constituam. intra in gaudium domini tui.
24 Accedens autem et qui unum talentum acceperat ait. domine scio
quia homo durus es. metis ubi non seminasti et congregas ubi non
sparsisti. 25 et timens abii et abscondi talentum tuum in terra. ecce
habes quod tuum est. 26 Respondens autem dominus eius dixit ei.
serue male et piger. sciebas quod meto ubi non semino et congrego
ubi non sparsi. 27 oportuit ergo te committere pecuniam meam num-

---

Corr. Hier.: 14 pel. fut.] PEREGRE PROFICISCENS (= Hil) 15 *fin.*] + STATIM 16 cont. aut. ab.] ABIIT AUTEM 17 *om.* IN EIS 18 *om.* TALENTUM (= *r*) acc.] + ABIENS TERRA (= *r*) 20 trad.] + ET 22 aut.] + ET 24 es] + ET 26 quod] QUIA 27 committ.] MITTERE

---

12 uobis] + quod *b* 13 euigil. *a* > horam illam neque diem *q* 14 afuturus *b*, profectus *ff* seruus suus *ff* 15 uni] + quidem *ff* uirt.] + suam *b* *om.* et 2° *ff* 16 contin.] statim *ff* *om.* autem *b* *om.* abiit *ff* et lucr. est] et fecit *q*, *om.* *b ff* *fin.*] + talenta *q* 17 *inc.* et sim. qui *ff*, sim. et qui *a q* accepit *b ff q* 18 *om.* talent. *q* accepit *b ff q*, + abiens *q* *om.* in terram *ff* 19 > cum eis rat. *q* 20 optul.] posuit *a* quinque 2°] + super *b* trad.] dedisti *b q* quinque 4°] + talenta *q* 21 > bone serue *a b* *om.* quia — fidelis *ff* super m. *a b ff* 22 accedens aut. et qui *q* *om.* et *q* > trad. mihi (mihi dedisti *q*) duo tal. *b* duo 3°] + talenta *q* 23 *inc.* et ait illi *ff* *om.* et *ff* supra] super *a b ff* *om.* intra — tui *b* *om.* *verss.* 22. 23 *a* 24 *om.* et 1° *a b* talant. *a* sciebam *a* durus] austeris *b* es] est *ff*, + et *q* metes *a* congregans quod non *ff* 25 terram *ff* > habes ecce *b* quod (quo *ff*) tuum est] tuum *q* 26 *om.* ei *q* male] nequam *a ff* > male serue *q* semito *ff* spargo *a* 27 comm.] tradere *ff* *om.* meam *b*

mulariis et ueniens ego recepissem quod meum est. [28] tollite itaque *a b ff q*
ab eo talentum et date ei qui habet decem talenta. [29] omni enim
habenti dabitur et abundabit. ei autem qui non habet et quod habet
auferetur ab eo. [30] et nequam seruum proicite foras in tenebras
exteriores. illic erit fletus et stridor dentium. [31] Cum autem uenerit
filius hominis in maiestate sua et omnes angeli cum eo tunc sedebit
super sedem maiestatis suae. [32] et congregabuntur ante eum omnes
gentes et separabit eos ab inuicem sicut pastor segregat oues ab
aedis. [33] et statuet oues ad dextris suis aedos autem ad sinistris.
[34] Tunc dicet rex his qui a dextris eius sunt. uenite benedicti patris
mei. possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi. [35] esurii
enim et dedistis mihi manducare. sitibi et dedistis mihi bibere.
hospes eram et collegistis me [36] nudus et operuistis me. infirmus et
uisitastis me. in carcere eram et uenistis ad me. [37] Tunc respondebunt
ei iusti dicentes. domine quando te uidimus esurientem et pauimus te.
sitientem et dedimus tibi potum. [38] quando autem te uidimus hospi-
tem et collegimus te aut nudum et cooperuimus te. [39] aut quando te
uidimus infirmum aut in carcere et uenimus ad te. [40] Et respondens
rex dicet illis. amen dico uobis. quandiu fecistis uni horum fratruum
meorum minimorum mihi fecistis. [41] Tunc dicet et his qui ad
sinistris sunt. discedite a me maledicti in ignem aeternum quem
parauit pater meus diabolo et angelis eius. [42] esurii enim et non

---

Corr. Hier.: [27] rec.] + UTIQUE est] + CUM USURA [29] habet 2º] UIDETUR HABERE [30] neq.] INUTILEM proic. foras] EICITE [33] oues] + QUIDEM ad] A *(bis)* [34] sunt] ERUNT [35] ESURIUI (= *h r*) SITIUI (= *h r*) [37] *om.* TE 2º [38] *om.* TE 3º [40] hor. frat. meor. min.] de his fratribus meis minimis (cf. *h*) [41] ad] A (= *h r*) sunt] ERUNT quem par. pat. meus] QUI PRAEPARATUS EST [42] ESURIUI (= *h r*)

---

[27] ego uen. *ff*, + cum usuris *b* recep.] + usuris *a* rec. meum cum usuris *q* [28] talant. *a (bis)* [29] dab.] + ei *q* *om.* et abund. *a* ei] ab eo *q* [30] et 1º] + hunc *q* foris *q* ibi *b q* [31] *om.* eo *ff* [32] separauit *a ff* > segr. oues past. *q* [33] oues] + quidem *q* dextram suam *q* a sinist. *ff* ad sinistram *q* [34] dicit *q* a] ad *b ff q* > sunt eius *ff* praepar. *ff* regn.] + caelorum *q* [35] dedisti *b* sitiui *q* uiuere *ff*, potum *b* tolleg. *ff*, collexistis *b* [36] operuisti *q* *om.* nud. et op. me *ff* in carcerem et uen. *ff* [37] pamus *ff* *om.* te *q*, + aut *ff* sit. et potauimus *q* [38] coll.] suscepimus *a* *om.* te 2º *q* coop.] uestiuimus *a* *om.* te 3º *a q* [39] *inc.* quando autem *q* *om.* te uid. *b* aut 2º] et *ff* carcerem *a b q* [40] *om.* rex *a* dicit *a b* meor.] meum *a* uni hor. minim. et mihi *ff* [41] dicit *a b q* *om.* et 1º *a b* his] is *b*, eis *q* sinistram *q**, + eius *b* quem] quod *a* praepar. *ff* qui praeparatu est diab. *q* *om.* et ang. eius *ff*

a b ff q dedistis mihi manducare. sitiui et non dedistis mihi potum. 43 hospes
eram et non collegistis me nudus et non operuistis me. infirmus et in
carcere et non uisitastis me. 44 Tunc respondebunt et ipsi dicentes.
domine quando te uidimus esurientem aut sitientem aut hospitem aut
nudum aut infirmum aut in carcerem et non ministrauimus tibi.
45 Tunc respondebit illis dicens. amen dico uobis. quandiu non
fecistis uni de minoribus his nec mihi fecistis. 46 et ibunt hii in
ignem aeternum iusti autem in uitam aeternam.
26. 1 Et factum est postquam consummauit iesus sermones hos
omnes dixit discipulis suis. 2 Scitis quia post biduum pascha fiet et
filius hominis tradetur ut crucifigatur. 3 Tunc congregati sunt prin-
cipes sacerdotum et seniores populi in atrium principis sacerdotum
qui dicebatur caiphas. 4 et consilium fecerunt ut iesum dolo tenerent
et occiderent. 5 dicebant autem ut non in die festo ne forte tumultus
fieret in populo. 6 cum autem esset iesus in bethania in domo simonis
leprosi 7 accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti prae-
tiosi et infudit super capud eius recumbente ipso. 8 Uidentes autem
discipuli indignati sunt dicentes. ut quid perditio haec. 9 potuit enim
istut uenundari praetio et dari pauperibus. 10 Quod ut cognouit iesus
ait illis. quid molesti estis mulieri. opus bonum operata est in me.
11 nam semper pauperes habetis uobiscum. me autem non semper
habetis. 12 Mittens enim haec unguentum hoc in corpus meum ad
sepeliendum me fecit. 13 Amen dico uobis. ubicumque praedicatum
fuerit hoc euangelium in toto mundo dicetur et quod haec fecit in
memoriam sui. 14 Tunc abiit unus de duodecim qui dicitur iudas

---

Corr. Hier.: 44 aut 5⁰] uel (= *h r*) CARCERE 46 ignem] SUPPLICIUM 26 1 postqu. cons.] cum consummasset (= *h r*) 3 caiphas] CAIAPHAS *(semper)* 5 *om.* UT (= *h r*) 7 effudit (= *h*) eius rec. ipso] IPSIUS RECUMBENTIS 9 praetio] MULTO 10 quod ut cogn.] SCIENS AUTEM 13 sui] EIUS 14 DICEBATUR (= *r*)

---

42 dedisti *b* sitii *a* dedisti *a b* pot.] uiuere *ff* 43 collexistis *b*, recipistis *ff* cooperuist. *q* *om.* me 2⁰ *b* carcerem *a b q* uis. me] uenistis ad me *ff*ᶜ *q*, uenimus ad te *ff** 44 > nud. aut ospit. *a* > uel in carc. aut infirm. *b* 45 uobis dico *a* minimis *a ff* his] istis *ff* 46 in poenas aeternas *q* 26 1 > hos serm. *q* 2 traditur *b* 3 sac.] + et scribae *ff q* caiafas *q* 4 tenentes occ. *q* 5 om. ut *q* ut non] ne *ff* in diem festum *ff* ne forte] ut non *q*, *om. b ff* fiat *q* 6 domum *q* 7 alab.] uasculum *q* *om.* et *a* supra *ff* 8 disc.] + eius *q* haec] + unguenti *a*, + fit huius unguenti *b* 9 pot. ist. unguentum uen. *q* *om.* praetio *ff* 10 *inc.* cognoscens autem *q* ait] dixit *a ff* estis] + huic *b* opus] + enim *b ff q* 11 semp. enim paup. *q* > paup. semp. *ff* habebitis uob. *b q* s. habebitis *a b q*, + uobiscum *ff* 12 *om.* hoc *a* 13 > fuer. pred. eu. hoc *q* memoria *b ff* sui] ipsius *b ff q* 14 duod.] + discipulis *a* > iud. dic. *b*

scarioth ad principes sacerdotum 15 et ait illis. quid uultis mihi dare a b ff q
et ego uobis eum tradam. Ad illi constituerunt ei XXX argenteos.
16 et exinde quaerebat opportunitatem ut eum traderet. 17 Prima
autem azymorum accesserunt discipuli ad iesum dicentes. ubi uis
paremus tibi pascha manducare. 18 Ad ille dixit. ite in ciuitatem ad
quendam et dicite ei. magister dicit. tempus meum prope est. aput te
facio pascha cum discipulis meis. 19 Et fecerunt discipuli sicut consti-
tuit illis iesus et parauerunt pascha. 20 Uespere autem facto discubuit
cum duodecim discipulis suis. 21 et edentibus illis dixit. Amen dico
uobis quod unus uestrum me traditurus est. 22 Et contristati nimis
coeperunt singuli dicere. numquid ego sum domine. 23 Ad ipse re-
spondens ait. qui intingit mecum manum in parabsidem hic me
tradet. 24 filius quidem hominis uadit sicut scriptum est de illo. uae
autem homini illi per quem filius hominis traditur. bonum erat
homini illi non nasci. 25 Respondens autem iudas qui traditurus erat
eum dixit. numquid ego sum rabbi. ait illi iesus. tu dixisti. 26 Ipsis
autem cenantibus accepit iesus panem et benedixit ac fregit deditque
discipulis suis et ait. accipite et manducate. hoc est corpus meum.
27 Et accipiens calicem gratias egit et dedit illis dicens. bibite ex hoc
omnes. 28 hic est enim sanguis meus noui testamenti qui pro multis
effunditur in remissionem peccatorum. 29 Dico autem uobis. non

---

Corr. Hier.: 17 pasch. manduc.] COMEDERE PASCHA 18 ille] IESUS 20 DISCUMBEBAT? discumbebat? om. SUIS (= *r*) 21 quod] QUIA (= *h r*) 22 nimis] UALDE 23 PARAPSIDE 24 hom. illi non nasci] EI SI NATUS NON FUISSET HOMO ILLE 25 trad. erat] TRADIDIT *om.* IESUS 26 ipsis aut. cen.] CAENANTIBUS AUT. EIS manducate] COMEDITE

---

14 scariota *q* 15 > eum uob. *q*, uob. illum *a* arg.] stateres *a b q* 16 trad.] + eis *b q* 17 autem] + die *a b* pascam *q* > mand. pascha *a ff* 18 *inc.* iesus autem dix. *a*, + eis *a b* ciuitate *a b* faciam cum disc. meis pascha *q* 19 const.] praeceperat *a*, praecepit *b* illis] eis *a* 20 *inc.* cumque sero esset factum *a* discub.] + iesus *ff* *om.* suis *q* 21 *inc.* et manducantibus eis dix. *a* quod] quia *a* > trad. est me *q*, un. ex uobis tradet me *a* 22 *inc.* et uehementer contr. *a* > dic. sing. *a q* 23 *inc.* ipse uero resp. *ff*, quibus resp. iesus dixit *a* intinguet *q* parapside *q*, catinum *a* 24 *inc.* et fil. quid. *q* uadet *ff* illo] eo *a* tradetur *ff q* erat illi si non fuisset natus homo ille *q*, [propte]rea u[o]num [erat ei] si non [fuis]set natus homo ille *a*? 25 *om.* autem *a* > eum erat *ff* ait illi] dicit ei *a* 26 ben. ac] benedicens *q*, cum benedixisset *a* et dedit *a ff q* et ait] et dixit *a*, dicens *ff* mand.] edite *a*, + ex hoc omnes *b* est] + enim *a b* 27 *inc.* et accepto calice benedixit et *a* egit et] agens *q* illis] eis *a* dic.] + accipite et *b* hoc] eo *ff* *om.* omnes *b*, *om.* bibite ex hoc omn. *a* 28 *om.* enim *a* noui] + et aeterni *b* effundetur *b q* remissione *ff q* 29 uobis] + quoniam *ff*

a b ff q bibam amodo de hac creatura uitis usque in diem illum cum illud
bibam uobiscum nouum in regno patris mei. 30 Et hymno dicto exie-
runt in montem oliueti. 31 Tunc dicit illis iesus. omnes uos scandalum
patiemini in me in ista nocte. scriptum est enim. percutiam pastorem
et dispargentur oues gregis. 32 Sed postquam resurrexero praecedam
uos in galilaeam. 33 Respondens autem petrus ait. si omnes scanda-
lizati fuerint in te ego numquam scandalizabor. 34 ait illi iesus. amen
dico tibi quia hac nocte antequam gallus cantet ter me negabis. 35 Ait
illi petrus. etiamsi oportuerit me mori tecum non te negabo. similiter
et omnes discipuli dixerunt. 36 Tunc uenit iesus cum illis in praedium
quod dicitur gedsamani et dixit discipulis suis. sedete hic donec eo
illuc orare. 37 et adsumpto petro et duobus filiis zebedaei coepit con-
tristari et mestus esse. 38 Tunc ait illis. tristis est anima mea usque
ad mortem. sustinete hic et uigilate mecum. 39 et progressus pusillum
procidit in faciem suam orans et dicens. Pater meus si possibile est
transeat a me calix iste. sed tamen non sicut ego uolo sed sicut tu
uis. 40 Et uenit ad discipulos suos et inuenit eos dormientes et dixit
petro. sic non potuistis una hora uigilare mecum. 41 uigilate et
orate ut non intretis in temptationem. spiritus quidem promptus est
caro autem infirma. 42 Iterum secundo abiit et orauit dicens. Pater
meus si non potest hoc transire nisi illud bibam fiat uoluntas tua.

Corr. Hier.: 29 hac creat.] HOC GENIMINE 32 sed postq.] POSTQ. AUTEM 33 ait] + illi (= *h*) si] ETSI (= *h*) 34 quia] + IN 36 praed. quod] UILLAM QUAE GETHSEMANI eo] UADAM orare] ET OREM 39 *om.* MEUS sed tamen] UERUMTAMEN *om.* UIS 40 om. SUOS (= *r*) dixit] DICIT (= *h*) 42 meus] MI hoc] HIC CALIX (= Hil *r*) illud bib.] BIB. ILLUM (= *r*?)

---

29 *om.* amodo *a* de] ex *a* uitis] + huius *b* > ill. diem *a* illud] illum *a* bibat *ff* *om.* nouum *q* 30 monte *q* 31 *om.* iesus *b* *om.* in 2° *a* ista] hac *a*, hista *q* disperg. *q* 32 *inc.* uerum postea quam res. *a* galilea *ff q* 33 autem] + illi *a* ait] dixit *a*, + ei *q* scand. fu.] scandalizabuntur *b ff q* 34 ait] dixit *b ff q* illi] autem petro *a* quia] quod *b ff q* nocte hac ante gallicantum ter me abneg. *a* 35 illi] ei *a* etiamsi] et si *a* > me oport. *b ff q* > tec. mori *a* et] etiam *a*, autem *q* 36 cum eis in locum qui dic. *a* gessemani *q* dicit *a ff q* eo] eam *a* 37 et 2°] cum *a* mestuus *b* coep. tristis esse et anxius *a* 38 *inc.* tunc dixit ill. iesus *a* animam meam *q* sust.] manete *a* 39 pus.] modicum positis genibus *a* procedens *ff* pater omnia tibi possibilia sunt si potest fieri *a* transfer a me calicem istum *b* *om.* uis *q* 40 dixit] ait *b ff q* potuisti *ff*, potuis *a** 41 intr.] ueniatis *b ff* *om.* est *b ff q* aut.] uero *b* infirmis *b ff* 42 *inc.* et iterum *a* abiit et] abiens *q* *om.* meus si *a* hoc] + poculum *a* trans.] + a me *ff q* illud] illum *a*

43 Et uenit iterum et inuenit eos dormientes. erant enim oculi eorum *a b ff q*
grauati. 44 et relictis illis iterum abiit et orauit eundem sermonem
dicens. 45 Tunc uenit ad discipulos suos et dicit illis. dormite iam et re-
quiescite. ecce adpropinquauit hora et filius hominis tradetur in mani-
bus peccatorum. 46 surgite eamus. ecce adpropinquauit qui me tradet.
47 Adhuc ipso loquente. ecce iudas unus de duodecim uenit et cum eo
turba multa cum gladiis et fustibus missi a principibus sacerdotum et
senioribus populi. 48 Qui autem tradidit eum dedit illis signum dicens.
quemcumque osculatus fuero ipse est tenete eum. 49 Et confestim ac-
cedens ad iesum dixit. habe rabbi. et osculatus est eum. 50 dixitque illi
iesus. amice ad quod uenisti. Tunc accesserunt et manus iniecerunt in
iesum et tenuerunt eum. 51 Et ecce unus ex his qui erant cum iesu
extendens manum exemit gladium suum et percussit seruum principis
sacerdotum et amputauit auriculam eius. 52 Tunc ait illi iesus. conuerte
gladium tuum in locum suum. omnes enim qui acceperint gladium
gladio peribunt. 53 aut non putas posse me modo rogaré patrem meum
et exhibebit mihi plus quam duodecim legiones angelorum. 54 quo-
modo ergo implebuntur scripturae quia sic oportet fieri. 55 in illa hora
dixit iesus turbis. quasi ad latronem uenistis cum gladiis et fustibus
conprehendere me. cottidie aput uos sedebam in templo docens et non
me tenuistis. 56 hoc autem totum factum est ut implerentur scripturae
prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. 57 ad illi te-
nentes iesum duxerunt ad caifan principem sacerdotum ubi scribae et
seniores conuenerant. 58 Petrus autem sequebatur eum a longe usque in
atrium principis sacerdotum. et ingressus intro sedebat cum ministris

---

Corr. Hier.: 44 orauit] + TERTIO (= *h*) 45 MANUS (= *r*) 46 tradet] TRADIT 51 percussit . . . et] PERCUTIENS 53 aut non] AN posse me modo] QUIA NON POSSUM mihi] + MODO 55 quasi] tamquam uen.] EXISTIS > DOCENS IN TEMPLO

---

43 *inc.* et cum uenisset rursus *a,* et ueniens inu. eos iterum dorm. *q* eorum] + somno *a* grau.] + a somno *b* 44 rel. eis abiit et or. *a* rel. illis abiens orauit iterum tertio *q* dicens] iterato *a* 45 *om.* suos *q* illis] eis *a q* ecce] + iam *q* adpropiauit *b ff q* traditur *b ff* manus *q* 46 eam.] + hinc *a* adpropiauit *b ff q* 47 *inc.* et adhuc *q* ipso] eo *a q* de] ex *a* eo] ipso *a* pop.] plebis *b ff* 48 ill.] eis *a* 49 et statim accessit ad ies. et dix. *a* 50 dixit ei ies. *a,* cui dixit ies. *ff,* at ies. dix. illi *q* > ad quod uen. am. *a ff* *om.* access. et *a,* accedentes *q* > iniec. man. *a* 51 iesu] ihm *b* 52 illi] ad illum *a* loco suo *b ff q* omnis *ff* *om.* enim *a* accipiunt *b ff q* gladium] + et gladio utuntur *ff* 53 > me posse *ff* *om.* quam *b* duodeci *ff,* duodecimi *a,* + milia *b ff* 54 script.] + prophetarum *b* 55 ies. dix. ad turbam *a* quasi] sicut *q* uen.] + ad me *a* > ten. me *a* 56 impleantur *a b ff* disc.] + eius *a* derel. *q* fugier. *b ff* 57 *inc.* illi autem ten. *ff* perduxerunt *ff* caipham *a ff,* caiafan *q* 58 in] ad *a* ingres *q* intro] intus *ff*

abffq ut uideret finem rei. 59 principes autem sacerdotum et uniuersum
concilium quaerebant falsum testimonium contra iesum ut eum morti
traderent. 60 et non inuenerunt cum multi falsi testes accessissent.
Nouissime autem uenerunt duo falsi testes 61 et dixerunt. hic dixit.
possum destruere templum dei et post triduum aedificare illud. 62 Et
surgens princeps sacerdotum ait illi. nihil respondes ad ea quae isti
aduersum te testificantur. 63 iesus autem tacebat. Et respondens
princeps sacerdotum ait illi. adiuro te per deum uiuum ut dicas nobis
si tu es christus filius dei. 64 Dicit illi iesus. tu dixisti. uerumtamen
dico uobis. amodo uidebitis filium hominis sedentem ad dextram
uirtutis et uenientem cum nubibus caeli. 65 Tunc princeps sacer-
dotum scidit uestimenta sua dicens. blasphemauit. quid adhuc egemus
testibus. ecce nunc audistis blasphemiam. 66 quid uobis uidetur. ad
illi responderunt et dixerunt. reus est mortis. 67 Tunc expuerunt in
faciem eius et colaphis eum ceciderunt 68 dicentes. profetiza nobis
christe quis est qui te percussit. 69 petrus uero sedebat foris in atrio
et accessit ad eum una ancilla dicens. et tu cum iesu galilaeo eras.
70 ad ille negauit coram omnibus dicens. nescio quid dicis. 71 Exeunte
autem illo ianuam uidit eum alia ancilla et ait his qui erant ibi.
et hic erat cum iesu nazareno. 72 et iterum negauit cum iuramento
dicens. non noui hominem. 73 Et post pusillum accesserunt qui

Corr. Hier.: 58 *om.* REI 59 uniuersum] OMNE 63 *om.* RESPONDENS 64 ad dext.] A DEXTRIS cum] IN (= *h r*) 66 resp. et] RESPONDENTES 67 cecid.] + alii autem palmas in faciem ei dederunt (cf. *h r*) 71 *om.* ANCILLA 72 dicens] QUIA

58 finem] exitum *affq* 59 *inc.* princeps uero et *a* sac.] + et seniores *q* contra] aduersus *a* mort. trad.] interficerent *a* 60 inu.] + exitum *ff*, + et *ffq* multis falsis *a* acc.] + non inuenerunt quicquam in eo *ff*, + non inuenerunt exitum rei *a* et multi falsi testes accesserun et non inuenerunt *q* nou.] postea *a* uenerunt . . . et] accedentes *q* 61 audiuimus hunc dixisse *bff* templ.] + hoc *b* post triduo *b*, in triduo *q*, in tribus diebus *a* > illud reaedificare *bffq* (—cabo) 62 surg.] cum surrexisset *a* sac. dixit illi non resp. *a* isti] hi *a*, ipsi *ff* aduersus *aq* 63 ait illi] dixit ei *a* > nobis dic. *q* dei] + uibi *ff* 64 *inc.* ait iesus *a* uerumtamen] tamen *bffq* dexteram *a* super nubes *q* 65 principes *b* conscidit *q* *fin.*] + eius *ffq* 66 respond. (+ uniuersi *a*, + omnes *b*) et] respondentes *q* morti *ffq* 67 *om.* eius *b* > cec. eum *ff*, colafos dederunt ei *a*, cec. alii autem palmas in faciem ei dederunt *q* 68 *om.* est qui *q* 69 > una anc. ad eum *b* > eras cum ies. gal. *a?q* 70 *inc.* petrus autem neg. in conspectu omnium dic. *a* dicis] dicas *a*, dices *ff*, + nec noui *a*, + neque intellego *b* 71 *inc.* exeuntem aut. illum *b*, egressus autem ad ianuam *a* eum] illum *abq* his] eis *ffq*, illis *a* > ibi erant *a* ait eis ibi *q* nazareo *ff*, nazoreno *q* 72 *om.* dicens *q* 73 *inc.* post pus. autem *q* access. . . . et] accedentes *q* qui] + ibi *ff*

stabant et dixerunt petro. uere ex illis es tu. nam et loquella tua *a b ff q*
similis est. 74 tunc coepit deuotare se et iurare quia non nouisset
hominem. et continuo gallus cantauit. 75 Et rememoratus est petrus
uerbi iesu quod dixerat. priusquam gallus cantet ter me negabis. et
egressus foras amarissime plorauit.

27. 1 Mane autem factum consilium acceperunt omnes principes
sacerdotum et seniores plebis aduersus iesum ut eum morti traderent.
2 et uinctum adduxerunt eum et tradiderunt pontio pilato praesidi.
3 Tunc uidens iudas qui eum tradidit quia damnatus est paenitentia
ductus rettulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus
4 dicens. peccaui quod tradiderim sanguinem iustum. Ad illi dixerunt.
quid ad nos. tu uideris. 5 et proiectis argenteis in templo secessit et
abiit et laqueo se suspendit. 6 Tunc principes sacerdotum acceptis
argenteis dixerunt. non licet mittere eos in corbam quia praetium
sanguinis est. 7 Consilio autem accepto inter se emerunt agrum figuli
in sepulturam peregrinorum. 8 propter hoc uocatus est ager ille
acheldemach hoc est ager sanguinis usque in hodiernum diem.
9 Tunc impletum est quod dictum est per hieremiam prophetam
dicentem. et acceperunt triginta argenteos praetium adpretiati quod
adpretiauerunt a filiis istrahel. 10 et dederunt eos in agrum figuli
sicut constituit mihi dominus. 11 Iesus autem stetit ante praesidem.
et interrogauit eum praeses dicens. tu es rex iudaeorum. Dicit ei
iesus. tu dicis. 12 et cum accusaretur a principibus sacerdotum et

---

Corr. Hier.: 73 ex ill. es tu] ET TU EX ILL. ES sim. est] MANIFESTUM TE FACIT 74 deuot. se] DETESTARI 75 remem.] RECORDATUS am. plor.] PLOR. AMARE 27 1 factum] FACTO accep.] INIERUNT plebis] POPULI 3 quia] quod est] ESSET 4 quod trad.] TRADENS 5 RECESSIT abiit et] ABIENS 6 tunc princ.] PRINC. AUTEM CORBANAN 7 accepto] INITO int. se em.] EM. EX ILLIS 8 *om.* HOC EST 9 tunc] ET TUNC quod adpr.] QUEM ADPR.

---

73 illis] ipsis *a b ff* es] + et *a* *om.* tu *b* nam et] etenim *q* similis est] manifestum te facit *q*, + ei *ff* 74 quia] quod *b ff q* nouisse *ff*, noui *a q* cont.] confestim *a* 75 remem.] recordatus *a*? uerbum *a* dix.] + ei *a*? *b* iesu dicenti sibi *q* priusq.] antequam *ff* 27 1 factum] facto *q*, cum factum esset *ff* *inc.* cumque mane esset factum cons. fecerunt *a* 2 uinct.] ligatum *a* > eum duxerunt *a q* (addux.) 3 > trad. eum *a* quia] quoniam *q* 5 abiit et] abiens *q* 6 *inc.* principes (princeps *a*) autem sac. *a q* accepta pecunia *a* licet] + eos *ff* eos] ea *a* corban *q*, loculum *b ff* 7 in] ad *a* sepultura *q* 8 acheldemae *a*, aceldema *q* hoc] quod *b q* 9 adinpl. *ff*, replet. *q* *om.* hierem. *a b* praet. aestimati quem aestimauerunt *a* 10 sicut — dom.] in sepulturam peregrinorum *a* 11 dic. ei ies.] iesus autem ait *a* dicis] dixisti *q*

a b ff q senioribus nihil respondit. [13] Tunc dicit illi pilatus. non audis quanta
aduersum te dicunt testimonia. [14] et non respondit ei ullum uerbum
ita ut miraretur praeses uehementer. [15] Per diem autem sollemnem
consueuerat praeses dimittere populo unum uinctum quem uoluissent.
[16] habebant autem uinctum insignem qui dicebatur barabbas. [17] Con-
gregatis autem illis dixit pilatus. quem uultis uobis dimittam.
barabban an iesum qui dicitur christus. [18] sciebat enim quod per
inuidiam tradiderant eum. [19] Sedente autem illo pro tribunali misit
ad illum uxor eius dicens. nihil sit tibi et iusto illi. multa enim
passa sum hodie per uisum propter eum. [20] Principes autem sacer-
dotum et seniores persuaserunt populo ut peterent barabban iesum
uero perderent. [21] Respondens autem praeses ait illis. quem uultis
uobis de duobus dimittam. Ad illi dixerunt. barabban. [22] Dicit illis
pilatus. quid ergo faciemus iesum qui dicitur christus. dicunt omnes.
cruci figatur. [23] Ait illis praeses. quid enim mali fecit. ad illi magis
clamabant. cruci figatur. [24] Uidens autem pilatus quia nihil proficit
sed magis tumultum fieri accepta aqua lauit manus coram populo
dicens. innocens ego sum a sanguine huius. uos uideritis. [25] Et
respondens uniuersa turba dixit. sanguis eius super nos et super filios
nostros. [26] Tunc dimisit illis barabban iesum uero flagellis caesum
tradidit eis ut cruci eum figerent. [27] Tunc milites praesidis susceperunt
iesum in praetorio et congregauerunt ad eum uniuersam cohortem.
[28] et induerunt eum tunicam purpuream et clamydem coccineam

---

Corr. Hier.: [13] dicunt] DICANT [14] ei] + AD [16] HABEBAT aut.] + TUNC [17] autem] ERGO > DIM. UOBIS [18] TRADIDISSENT [19] *om.* SIT [20] POPULIS [21] DIMITTI [22] ergo] igitur fac. iesum] FACIAM DE IESU [23] clam.] + DICENTES (= *h*) [24] PROFICERET tum. fieri] TUMULTUS FIERET sang.] + IUSTI [25] uniu. turba] UNIUERSUS POPULUS [26] uero] autem (= *h*) flag. caes.] FLAGELLATUM cruc. eum fig.] CRUCIFIGERETUR [27] susceper. . . . et] SUSCIPIENTES [28] ind. eum tun. purp. et] EXUENTES EUM

---

[12] respondebat *b ff q* [13] aduersus *a q* dic. test.] test. perhibent *a*, testificantur *ff* [14] *om.* non *ff* ei] illi *q* ueh.] ualde *a* [15] die *ff* soll.] festum *a* populum *ff* [16] *inc.* tunc hab. *a*, hab. autem tunc *q* > ins. uinct. *a* [17] *om.* uobis *b*, + de duobus *a* dim.] mittam *a* > dim. uob. *q* barabam *ff* [18] tradiderunt *ff q* [19] illum] eum *a q* *om.* per uisum *ff* propt. illum *a ff* [20] populum *q* peteret barabbam *ff* [21] ait] dit *q* *om.* illis *b* > de duob. dim. uobis *q* barabbam *ff* [22] illis] illi *ff* faciamus *a* [23] male *ff q* clam.] + dicens *ff*, + dicentes *q* [24] quia] qui *a*, quoniam *q* fieri] + in populo *b* sang.] + iusti *q* [25] *om.* et 1° *b* [26] barabam *ff* *om.* eis *b q* ut cruci figeretur *q* [27] iesum] eum *b q* uniu.] totam *q* [28] et ind. eum clam. cocc. circ. eum et purpurem *q*

circumdederunt ei. 29 et coronam de spinis posuerunt super caput *a b ff q*
eius et harundinem in dextera eius et adgeniculantes se ante eum
deludebant dicentes. habe rex iudaeorum. 30 et expuentes in eum
acceperunt harundinem et percutiebant caput eius. 31 Et postquam
inluserunt eum exuerunt eum clamydem. et induerunt eum uestimenta
eius. et duxerunt ut·cruci figerent. 32 Exeuntes autem inuenerunt
hominem cyrenaeum uenientem obuiam sibi nomine simonem. hunc
angariauerunt ut tolleret crucem eius. 33 Et uenerunt in locum qui
dicitur golgotha quod est caluariae locus. 34 et dederunt ei bibere
uinum cum felle mixtum. et cum gustasset noluit bibere. 35 Post-
quam autem crucifixerunt eum diuiserunt sibi uestimenta eius sortem
mittentes. ut impleretur quod dictum est per prophetam. diuiserunt
sibi uestimenta mea. et super uestem meam miserunt sortem. 36 Et
sedentes seruabant eum. 37 Et inposuerunt super caput eius causam
eius scriptam. hic est iesus rex iudaeorum. 38 Tunc cruci fixi sunt
cum eo duo latrones unus a dextris et alius a sinistris. 39 Trans-
euntes autem blasphemabant eum mouentes capita sua 40 et dicentes.
ua qui destruebat templum dei et in triduo illud reaedificabat. si
filius dei es descende de cruce. 41 Similiter et principes sacerdotum
deludentes cum scribis et pharisaeis dicebant. 42 alios saluos fecit.
se ipsum non potest saluum facere. si rex istrahel est descendat nunc
de cruce et credimus ei. 43 confidit in deo. liberet nunc eum si uult
eum. dixit enim. quia dei filius sum. 44 idipsum autem et latrones

---

Corr. Hier.: 29 et 1⁰] + PLECTENTES adgen. se] GENU FLEXO del.] INLUDEBANT 31 eum 1⁰] EI CLAMYDE (= *r*) UESTIMENTIS (= *r*) duxer.] + EUM (= *r*) 32 *om.* UENIENT. OBU. SIBI 34 > UINUM BIBERE 35 *om.* SIBI 1⁰ (= *ff*) *om.* UT IMPLERETUR — MIS. SORTEM (= *ff*) 37 eius] IPSIUS? ipsius? 38 alius] UNUS 39 transeunt.] praetereuntes 40 *om.* UA destruebat] DESTRUIT *om.* DEI reaed.] REAEDIFICAT + SALUA TEMETIPSUM 41 del.] INLUDENTES pharis.] SENIORIBUS

---

29 dextram *b ff q* del.] + eum *a ff q* 30 expuebant in eum (in faciem eius *b*) et acc. *a* 31 delus. *a* dispoliauerunt eum et clamidem *q* dux.] + eum *q* cruci] + eum *a b* 32 *om.* autem *b* cyrineum *a ff* *om.* nom. sim. *b* 34 *om.* uinum *ff*, acetum *q* *om.* cum 1⁰ *q* 35 *om.* sibi 1⁰ *ff* proph.] + dicentem *b* > uest. mea sibi *q* *om.* ut impleretur — mis. sortem *ff* 37 posuerunt *b*, + ei *a* supra *a ff* *om.* eius 1⁰ *a* *om.* iesus *a b q* 38 crucifixerunt *q* unum ad *q* al.] alter *a*, unum *q* *a*] ad *a q* 40 destruebas *b* triduum *ff* reaedificabas *b*, + libera te *a b q* > es dei *q*, + tu et *a*, + et *b* desc.] + nunc *ff* crucem *a* 41 del.] + eum *q* 42 saluus fecit *ff* > salu. fac. non pot. *b* > est israel *q* ei] illi *q* 43 *inc.* si confidit (—det *a*) *a b* *om.* nunc *ff* > fil. dei *q*

a b ff q qui cruci fixi erant cum eo inproperabant ei. 45 Ab hora autem
sexta tenebrae factae sunt super uniuersam terram usque ad horam
nonam. 46 Circa horam autem nonam clamauit iesus uoce magna
dicens. heli heli lema zaptani. hoc est. deus meus deus meus ut quid
me dereliquisti. 47 Quidam autem illic stantes et audientes dicebant.
heliam uocat iste. 48 Et continuo currens unus ex eis accepta
spungia impleuit aceto et inposuit harundini et dabat ei bibere.
49 Ceteri uero dixerunt. sine uideamus si uenit helias et liberauit eum.
50 Iesus autem iterum clamans uoce magna emisit spiritum. 51 et
ecce uelum templi scissum est in duas partes a summo usque deor-
sum. et terra mota est et petrae fisse sunt. 52 et monumenta aperta
sunt et multa corpora sanctorum dormientium surrexerunt. 53 et
exeuntes de monumentis post resurrectionem eius uenerunt in sanc-
tam ciuitatem et multis apparuerunt. 54 Centurio autem et qui cum
eo erant custodientes iesum uiso terrae motu et his quae fiebant
timuerunt ualde dicentes. uere filius dei erat iste. 55 Erant autem
ibi mulieres multae a longe uidentes quae secutae erant iesum a
galilea ministrantes ei. 56 inter quas erat maria magdalenae et maria
iacobi et ioseph et mater filiorum zebedaei. 57 Cum sero autem fac-
tum esset uenit quidam homo diues ab arimathia nomine ioseph qui
et ipse discipulus erat iesu. 58 hic accessit ad pilatum et petiit corpus
iesu. tunc pilatus iussit reddi corpus. 59 Et accepto corpore iesu in-
uoluit illud in sindone munda. 60 et posuit eum in monumento suo
nouo quod exciderat in petra et aduoluit saxum magnum ad osteum

Corr. Hier.: 45 > SEXTA AUTEM HORA 46 circa hor. aut.] ET CIRCA HOR. zapt.] SABACTHANI > DEREL. ME 48 ACCEPTAM SPONGIAM (= *r*) 49 dix.] DICEBANT (= *h r*) si uenit] AN UENIAT et lib.] LIBERANS fisse] scissae (= *h*) 52 dorm.] QUI DORMIERANT 53 > APPAR. MULT. 54 > DEI FILIUS 55 *om.* UIDENTES 56 MAGDALENE *(semper)* ioseph] + MATER 59 iesu] IOSEPH 60 eum] ILLUD

44 crucifi *ff*, *om.* *q* ei] + et postquam cruci fixus est *a b* 45 *om.* autem *a b* *inc.* a sexta aut. hora *q* ad] in *a ff* 46 hora *a* *om.* autem *b* > aut. non. hor. *q* exclam. *a ff* lama *b ff*, lima *q* zapthani *ff*, zahthani *a*, sibactani *q* *om.* meus 1° *q* 47 *om.* et aud. *q* dic.] + quia *q* 48 adcurr. *q* spongia *a* inp.] + in *a* harundine *a ff** 49 ueniet *b* 51 duabus *q* et terremotum factum est magnum *a* 52 aperta] patefacta *a* 53 eius] ipsius *b ff q* uener.] introierunt *q* > appar. multis *q* 54 erat *ff* iesum] ihu *b* uisu *q* terr. moto *ff* his] ea *a* 55 > mul. ibi *b* sec. fuerant ies. a cana galilea *a* galileam *ff* 56 magdalena *b q* ios.] + mater *q* *om.* et mater *a ff* 57 *om.* et ipse *a* 58 petit *b ff q* 59 iesu] ioseph *q* *inc.* et cum accepisset ioseph corpus iesu *a ff* mundo *q* 60 excidit *b q* sax.] lapidem *q*

monumenti et abiit. 61 Erat autem ibi maria magdalenae et altera *a b ff q*
maria sedentes contra sepulchrum. 62 Altera autem die quae est post
parasceuen conuenerunt principes sacerdotum et pharisaei ad pilatum
63 dicentes. domine rememorati sumus quod seductor ille dixit adhuc
uiuens. post tertium diem resurgam. 64 iube ergo custodiri sepul-
chrum usque in diem tertium ne forte ueniant discipuli eius et
furentur eum et dicant plebi. surrexit a mortuis. et erit nouissimus
error peior priori. 65 ait illis pilatus. habetis custodes. ite custodite
sicut scitis. 66 illi autem euntes munierunt sepulchrum signantes
lapidem cum custodibus.

28. 1 Uespere autem sabbati quae lucescit in prima sabbati
uenit maria magdalenae et altera maria uidere sepulchrum. 2 Et ecce
terrae motus factus est magnus. angelus enim domini descendit de
caelo et accedens reuoluit lapidem et sedebat super eum. 3 erat autem
aspectus eius sicut fulgur et uestimenta eius candida sicut nix.
4 prae timore autem eius exterriti sunt custodes et facti sunt uelut
mortui. 5 Respondens autem angelus dixit mulieribus. nolite timere
uos. scio enim quod iesum qui cruci fixus est quaeritis. 6 non est hic.
surrexit enim sicut dixit. uenite et uidete locum ubi positus erat do-
minus. 7 et cito euntes dicite discipulis eius quia surrexit et praecedit
uos in galilaeam. ibi eum uidebitis. ecce dixi uobis. 8 Et exierunt cito
de monumento cum timore et gaudio magno currentes nuntiare dis-
cipulis eius. 9 Et ecce iesus occurrit illis dicens. habete. illae autem
accesserunt et tenuerunt pedes eius et adorauerunt eum. 10 Tunc ait
illis iesus. nolite timere. ite nuntiate fratribus meis ut eant in gali-
laeam. ibi me uidebunt. 11 quae cum abissent ecce quidam de cu-
stodibus uenerunt in ciuitatem et nuntiauerunt principibus sacerdotum

---

Corr. Hier.: 63 remem.] RECORDATI quod] QUIA tert. diem] TRES DIES 64 PRIORE 65 cust.] CUSTODIAM 66 euntes] ABEUNTES 28 3 UESTIMENTUM *om.* CANDIDA 6 *om.* ET 7 surr. et] + ECCE dixi] PRAEDIXI 8 > MAGNO GAUDIO

---

61 magdalena *b q* 62 parasceue *a q* 63 > ille seduct. *q* cum adhuc uiueret *ff* 64 custodire *q* > sep. cust. *ff* plebi] + quia *a ff* peior] prior *ff* 65 illi *ff* 66 exeuntes *a?* cust.] + LXXIIII *a* 28 1 magdalena *b q* 2 enim] autem *ff* lap.] + ab osteo *q* sedit *a* 3 fulgor *ff q* 4 prae] a *a ff* territi *a*, conmoti *ff* sunt qui custodiebant facti sunt *ff* 6 resurrexit a mortuis sic. *ff* *om.* et *q* 7 *om.* cito euntes *a* surr.] + a mortuis *ff q* et 2°] + ecce *q* praecedet *ff q* galilea *a*, + et *q* dixi] praedixi *q* 8 *om.* tim. et *ff* eius] cum autem abierent nuntiare discipulis *q* 9 occurrens *ff* illae] illi *q* acc. et] accedentes *q* 10 *om.* iesus *b* timere] + uos *b* gal.] + et *ff q* 11 abierent *q* *inc.* ipsis autem euntibus *ff* cust. cum uenisset in ciuitate *ff* sac.] + et scribis *a*

a b ff q omnia quae facta sunt. 12 et congregati cum senioribus consilio ac-
cepto pecuniam copiosam dederunt militibus 13 dicentes. dicite quia
discipuli eius nocte uenerunt et furati sunt eum nobis dormientibus.
14 et si hoc auditum fuerit a praeside nos suadebimus ei et securos
uos faciemus. 15 Ad illi accepta pecunia fecerunt sicut erant docti.
et diuulgatum est uerbum istut aput iudaeos usque in hodiernum
diem. 16 Undecim autem disciputi abierunt in galilaeam in monte ubi
constituerat illis iesus. 17 et uidentes eum adorauerunt. quidam autem
dubitauerunt. 18 Et accedens iesus locutus est eis dicens. data est mihi
omnis potestas in caelo et in terra. 19 euntes ergo docete omnes
gentes baptizantes eos in nomine patris et fili et spiritus sancti 20 do-
centes eos seruare omnia quaecumque mandaui uobis. et ecce ego uo-
biscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. amen.

Corr. Hier.: 11 sunt] FUERANT 16 MONTEM (= *h*) 20 *om.* AMEN

---

12 congr.] + principes sacerdotum *a* consilium acceperunt et *a ff* pecunias *ff* copiosas *ff*, multam *q* 13 disc. illius noctu uen. *q* nocte uen.] nos tenuerunt *ff* 14 persuadeb. *ff*, persuademus *a* 15 edocti *q* *om.* diem *ff* 16 *om.* in galil. *b* montem *q* ies.] + dominus *ff* 17 *inc.* et cum uidissent *a ff* ador.] + eum *q* 18 eis] illis *b* 19 ergo] nunc *a b* > sancti spir. *ff* 20 *om.* amen *q*

Secundum Marcum.

1. 1 Initium euangelii iesu christi fili dei. 2 sicut scriptum est *b ff q*
in eseia propheta. ‖ ecce mitto angelum meum ante faciem tuam qui *b ff q t*
praeparauit uiam tuam. 3 uox clamantis in deserto parate uiam do-
mini. rectas facite semitas dei nostri. 4 Fuit iohannes in deserto bap-
tizans et praedicans baptismum paenitentiae in remissionem pecca-
torum. 5 Et egrediebatur ad illum omnis iudeae regio et hierosolymitae
uniuersi et baptizabantur ab illo in iordanen confitentes peccata sua.
6 Et erat iohannes uestitus pilos camelli et lucustas et mel siluestrae
edebat. 7 Hic praedicabat dicens. quoniam uenit fortior post me cuius
non sum dignus ‖ soluere corrigiam calciamentorum eius. 8 ego bap- *b ff t*
tizo uos in aqua. ille autem baptizabit uos in spiritu sancto. 9 Et
factum est in diebus illis uenit iesus a nazaret galilaeae et baptizatus
est in iordanen ab iohannen. 10 Ascendens autem de aqua uidit apertos
caelos et spiritum tamquam columbam descendentem et manentem in
ipsum. 11 et uox de caelis. tu es filius meus dilectus in te conplacui.

Corr. Hier.: 2 ESAIA *(semper)* PRAEPARABIT (= *r*) 3 dei nostri] EIUS 5 IORDANE (= *a*) + FLUMINE 6 PILIS (= *r*) cam.⁊ + ET ZONA PELLICIA CIRCA LUMBOS EIUS 7 hic] ET *om.* QUONIAM fort.] + ME dign.] + PROCUMBENS 8 baptizo] BAPTIZAUI *om.* IN 1° autem] uero *om.* IN 2° 9 IORDANE IOHANNE (= *r*) 10 asc. aut.] ET STATIM ASC. ipsum] IPSO 11 uox] + FACTA EST

---

2 esaia *q* meum] + ante te et *ff* preparabit *q* *fin.*] + ante te *ff* 3 dei nostri] eius *q* 4 remissione *t* 5 egrediebantur *b q t* iudaea *b* > reg. iud. *ff* *om.* et 2° *t* omnes hierosolymitae *ff* baptizabuntur *ff* illo] eo *b q* iordane *q* 6 et er.] er. autem *ff* uest.] indutus *ff* cam.] + et zona pellicia circa lumbos eius *q* edens *ff* 7 hic] qui *ff* quon.] ego quidem baptizo uos in aquam *ff* ueniet *ff q* *om.* post *ff t* corrigia *ff* 8] ipse uos baptizauit in spir. sancto *ff* 8 bapt. uos] baptizauit *b* 9 *inc.* factum est autem in ill. dieb. *ff* nazareth *ff t* iohannem *ff* 10 ascendes *ff* desc.] + super illum *ff* in ips.] in eo *b, om. ff* 11 et uox de caelo facta est *b* dil.] carissimus *ff* in te conpl.] in quo bene placuit mihi *b*

b ff t 12 Et statim spiritus expulit eum in deserto. 13 et erat in deserto XL
diebus et temptabatur a satana. eratque cum besteis et angeli mi-
nistrabant illi. 14 Et postquam traditus est iohannes uenit iesus in
galilaeam praedicans euangelium dei. 15 dicens. quoniam impleta sunt
tempora et adpropiauit regnum dei. paenitemini et credite euangelio.
16 et praeteriens secus mare galilaeae uidit simonem et andream fra-
trem eius mittentes retiam in mare. erant enim piscatores. 17 et dixit
eis iesus. uenite post me et faciam uos fieri piscatores hominum.
18 et protinus relictis omnibus secuti sunt eum. 19 Et progressus pu-
sillum uidit iacobum zebedaei et iohannem fratrem eius. et ipsos in
naui conponentes retias. 20 et uocauit illos. Ad illi relicto patre suo
zebedaeo in naui cum mercennariis secuti sunt eum. 21 Et ingrediuntur
b ff q t capharnaum. et statim ingressus sabbatis ‖ in synagogam docebat eos.
22 et stupebant super doctrina eius. erat enim docens eos quasi po-
testatem habens et non sicut scribae. 23 Et erat in synagoga homo
b ff q ‖ in spiritu inmundo et exclamauit 24 dicens. quid nobis et tibi iesu
nazarene. uenisti perdere nos. scio te qui sis. sanctus dei. 25 Et com-
minatus est ei iesus dicens. ommutesce et exi de homine spiritus
immunde. 26 et exiit discerpens eum spiritus immundus et exclamans
uoce magna exiit ab eo. 27 Et mirati sunt omnes et conquirebant

Corr. Hier.: 12 EXPELLIT DESERTUM (= *r*) 13 dieb.] + ET QUADRAGINTA NOCTIBUS (= *r*) 14 et postq.] POSTQ. AUTEM euang.] + REGNI (= *a r*) 15 dic.] ET DIC. IMPLETUM EST TEMPUS ADPROPINQUAUIT (= *a*) 16 RETIA (= *r*) 18 omn.] RETIBUS (= *t*) 19 progr.] + INDE RETIA 20 et] + STATIM ad illi?] ET (= *a t*) 21 ingr. sabb.?] SABB. INGR.? *om.* IN 23 syn.] + EORUM 24 *om.* TE 25 *om.* SPIR. IMMUNDE 26 *om.* EXIIT? 27 et conqu. quaen. ess. haec doctr.] ITA UT CONQUIRERENT INTER SE DICENTES QUIDNAM EST HOC QUAE DOCTRINA HAEC NOUA QUIA

12 et protinus spir. tulit eum *ff* eum] illum *b t* desertu *t* 13 > dieb. XL *ff* satanan *b t* et erat *ff* illi] ei *b ff* 14 et] sed *b t* 15 adinplet. *ff* paenitimini *ff*, paenitentiam agite *b* cred.] + in *ff t* euangelium *ff* 16 fratre *t* mitt.] iactantes *ff* 17 dix.] ait *b* eis] illis *b ff* post] retro *t* *om.* fieri *b* 18 prot.] confestim *b* omn.] retibus *t* eum] illum *b* 19 iohannen *b ff* nauicula *ff*, nauiculam *b* conp.] aptantes *ff* retiam *ff t* 20 conuocauit *t* illos] eos *b* ad illi] qui statim *ff*, et *t* *om.* suo *b ff* in nauiculam *ff*, *om.* *b* 21 et introierunt caf. sabbato et confestim ingressus *b*, caf. et sabbato statim ingressus *t* synagoga *t* eos] illos *b q*, *om.* *t* 22 obstupescebant *t* doctrinam *ff q t* erant *ff* *om.* eos *b q* quasi] sicut *b q*, ut *ff* *om.* et 2° *b ff q* 23 *inc.* erat autem *b ff* syn.] + eorum *q* > homo in syn. *ff* qui habebat spiritum inmundum *b q* clamauit *q*, clamabat *b* 24 iesus *ff* nazorenae *q* sis] es *q* 25 *inc.* et imperauit illi iesus et dixit (ies. dicens *q*) *b q* spirite *b* 26 ex. disc.] concussit *b q* eum] illum *q* clamans *b q* exiuit *q*, discessit *ff* 27 *inc.* mirabantur autem *b q*

quaenam esset haec doctrina potestatis et quoniam spiritibus immundis *b ff q*
imperat et obaudiunt ei. 28 Et exiit rumor iste in omnem regionem
galilaeae. 29 Egressus autem de synagoga uenit in domum simonis et
andreae cum iacobo et iohannen. 30 decumbebat autem socrus simonis
febricitans et dicunt ei de illa. 31 et adcessit et adprehensa manum
eius eleuauit eam et continuo reliquid eam febris et ministrabat eis.
32 Cum autem sol occidisset adferebant ad eum omnes male habentes
uariis languoribus et demoniis adprehensum. 33 et erat omnis ciuitas
congregata ad ianuam eius. 34 et curabat multos male habentes uariis
languoribus et qui demonia habebant eiciebat illa ab eis. et non si-
nebat ea loqui quoniam sciebant eum. 35 Et diluculo surgens abiit in
desertum locum ibique orabat. 36 et consecuti sunt eum simon et qui
cum eo erant. 37 et cum inuenissent eum dixerunt ei. quia omnes
quaerunt te. 38 et ait illis. eamus in proximos uicos et ciuitates ad
praedicandum. ad hoc enim ueni. 39 et erat praedicans in synagogis
eorum et in omnibus finibus galilaeae et dâemonia eiciens. 40 Et uenit
ad eum leprosus deprecans eum et dicens. si uis potes me mundare.

Corr. Hier.: 27 pot.] IN POTESTATE *om.* QUONIAM OBOEDIUNT *(semper)* 28 exiit] processit (= *r*) iste] EIUS + STATIM 29 egr. aut.] ET protinus EGREDIENTES UENERUNT IOHANNE (= *r*) 30 et] + STATIM 31 adcess.—eleu. eam] ACCEDENS ELEU. EAM ADPREHENSA MANU EIUS reliquid] DIMISIT 32 cum aut. sol occ.?] UESPERE AUTEM FACTO CUM OCCIDISSET SOL *om.* UARIIS LANG. dem. adpr.] DAEMONIA HABENTES 33 *om.* EIUS 34 cur.] CURAUIT male hab.] qui uexabantur qui dem. hab. eic. illa ab eis] DAEMONIA MULTA EICIEBAT > LOQUI EA 35 dil.] + UALDE surg.] + EGRESSUS 36 cons. sunt] PERSECUTUS EST eo] illo (= *a*) 38 ad praed.] UT ET IBI PRAEDICEM (= *a*) 39 in omn. fin. gal.] OMNI GALILAEA (= *r*) 40 dic.] GENU FLEXO DIXIT

---

27 quaen.] quae *b q* doctr. ista cum potestate *b q* quon.] quia *b q* ei] eum *b*, illi *ff* 28 rum. hic ubique circa regiones galileae *b q* 29 *inc.* et egr. autem *ff*, + continuo *b q* syn.] + iesus *ff* iacobu *ff* iohanne *q* 30 dec.] iacebat *b q* dicunt ei] retulerunt illi *ff* 31] ille autem uenit et extendens manum adprehendit eam et leuauit et remisit (dimis. *q*) illam statim febr. et min. illis *b q* 32 *inc.* uespere autem facto esset et occidisset sol *ff* ferebant *b q* *om.* omnes *ff* dem. adpr.] eos qui demonia (daem. qui *b*) habebant *b q* 33 congr.] conueniens *q* *inc.* et omn. ciu. conueniebat *ff* ian. eius] fores *b* 34 curauit *q*, sanauit *b* > lang. uar. *b* et dem. multa eiciebat *q*, *om.* *b* nec patiebatur ea loqui quon. nouerant eum *b* 35 exsurg. *ff q* 36 subsec. *b* 37 eum] illum *ff* dicunt *q* 37] dicentes illi quoniam quaer. te omn. *b* 38 in castella confinia et ciu. praedicare *b* 39 *om.* eorum—fin. *b q* itemque daem. expellens *b q* 40 ad illum *b* et 2°] + adgeniculans se *q* potest *ff* > mund. me *b*

b ff q 41 Et iratus extendens manum suam et tangens eum ait illi. uolo
mundare. 42 et discessit ab eo lepra et mundatus est. 43 et com-
minatus est ei et statim dimisit illum. 44 et dicit ei. uide nemini
dixeris. sed uade ostende te sacerdoti et offers pro emundatione tua
quae praecepit moyses in testimonium illis. 45 ille uero egressus coepit
praedicare et diffamare sermonem ita ut iam non posset manifeste in
ciuitate introire sed foris in desertis locis esse et conueniebant ad
eum undique.

2. 1 Et intrauit iterum capharnaum post dies. et auditum est
quod in domo esset. 2 et confestim conuenerunt multi ita ut iam non
caperet usque ad ianuam et loquebatur ad eos uerbum. 3 et uenerunt
ad eum ferentes paralyticum qui portabatur a quattuor. 4 et cum non
possent accedere prae turba nudauerunt tectum ubi erat iesus et sum-
miserunt grabattum in quo paralyticus iacebat. 5 Cum uidisset autem
iesus fidem illorum ait paralytico. fili remissa sunt tibi peccata.
6 erant autem illic quidam de scribis sedentes et cogitantes in cor-
dibus suis et dicentes. 7 quid hic sic loquitur. blasphemat. quis potest
dimittere peccata nisi solus deus. 8 Quo cognito iesus in spiritu quid

---

Corr. Hier.: 41 et irat. ext.] IESUS AUTEM MISERTUS EIUS EXTENDIT 42 et 1°] + CUM DIXISSET STATIM 43 *om.* EST . . ET dim.] EIECIT 44 sac.] principi sacerdotum OFFER 45 ille uero] at ille (= *a r*) CIUITATEM (= *a*) 2 1 > iterum intr. 2 *om.* CONFESTIM (= *b*) *om.* iam usque] NEQUE ad eos] EIS 3 > FER. AD EUM > a quatt. port. 4 accedere] OFFERRE EUM ILLI *om.* IESUS (= *b*) et 2°] + PATEFACIENTES 5 rem. sunt] DIMITTUNTUR (= *r*) 6 *om.* ET (?) DICENTES 8 quo] + STATIM in spir. quid] SPIR. SUO QUIA SIC

---

41 et ir.] misertus autem iesus et *q* *om.* irat. *b* et tang. eum] ei *b* ait illi] dixit *b ff* 42 et 1°] + confestim *ff*, + cum diceret mox *q* > lepra ab eo *ff* *om.* et mund. est *b* 43 ei] + iesus *q* *om.* et 2° *ff* illum] eum *ff* *om. vers. b* 44 *inc.* et ait illi *b* sed demonstra te *b* sacerdotibus *ff* offeres *q* emundationem tuam *ff*, purgatione tua *b* 45 *inc.* ipse autem *b q* diffamatum *ff* *om.* non *b* possit *q*, posset *ff* palam *b* ciuitatem *q* > intr. in ciu. *ff* conueniebat *ff* foras in deserta loca ueniebant ad illum, *om.* undique *b* 2 1 *inc.* et it. uenit *b q* capern. *q* *om.* et 2° *ff* domo] do *ff* 2 *om.* confest. *b* > mult. conu. *ff* caperent *q* iam nec ad ian. caperet *b* 3 *inc.* et ueniunt ad illum *b* adferent. *ff q* qui a quatt. port. *q*, in grabatto *b* 4 posset *ff*, possint *q* > acc. non poss. *b* turba] multitudine *b* denudau. *ff*, detexerunt *b* *om.* iesus *b* dimisserunt *q* > iaceb. par. *ff* 5 *inc.* uidens aut. ies. *ff* remittuntur *ff* pecc.] + tua *q* 6 illic] ibi *b*, *om. q* *om.* et 2° *b q* *om.* dic. *q* 7 quid hic sic loq.] quid iste *q*, hic *b* remittere *q*

cogitarent intra se dixit illis. quid cogitatis in cordibus uestris. 9 quid *b ff q*
est facilius. dicere paralytico. dimittuntur tibi peccata tua aut dicere.
surge tolle grabattum tuum et ambula. 10 ut autem sciatis quia po-
testatem habet filius hominis in terra dimittendi peccata ait para-
lytico. 11 tibi dico. surge tolle grabattum tuum et uade in domum
tuam. 12 Ille uero surgens statim sublato grabatto suo coram omnibus
abiit ita ut admirarentur omnes et honorificarent deum dicentes. quia
numquam taliter uidimus. 13 Et processit rursus ad mare. omnisque
turba ueniebat ad eum et docebat eos. 14 Et cum praeteriret uidit
iacobum alphei sedentem ad teloneum et ait illi. sequere me. et sur-
gens secutus est eum. 15 Et factum est discumbentibus illis in domo
eius multi publicani et peccatores simul recumbebant cum iesu et
discipulis eius. erant enim multi qui et secuti sunt eum. 16 et scribae
et pharisaei uiderunt quia manducat cum peccatoribus et publicanis
dicebant discipulis eius. quare cum publicanis et peccatoribus man-
ducat. 17 iesus autem hoc audito ait. non egent ‖ sani medicum sed *b ff i q*
qui male habent. non enim ueni uocare iustos sed peccatores. 18 Et
erant discipuli iohannis et pharisaei ieiunantes. et ueniunt et dicunt
illi. quare discipuli iohannis et pharisaeorum ieiunant. tui autem
discipuli non ieiunant. 19 Et ait illis. numquid possunt fili nuptiarum

---

Corr. Hier.: 8 dix.] DICIT quid] + ISTA (= *r*) 9 tua aut] AN surge] + ET 12 ille uero surg. stat.] ET STATIM (= *r*) ILLE SURREXIT ET (= *r?*) *om.* SUO (= *a r*) > ABIIT COR. OMN. (= *r*) taliter] SIC 13 process.] EGRESSUS EST 14 iac.] LEUIN 15 disc. illis] CUM ACCUMBERET eius] illius rec.] discumbebant sec. sunt] SEQUEBANTUR 16 UIDENTES MANDUCARET *fin.*] + ET BIBIT MAGISTER UESTER 17 ies. autem hoc aud.] HOC AUD. IESUS ait] + ILLIS egent] NECESSE HABENT 19 illis] + IESUS (= *a*)

---

8 cogitaret *ff* *om.* illis *ff* cogitatis] + ista *q* 9 remissa sunt *b* *om.* tolle gr. tuum *b* par. surge et tolle gr. tuum et uade in dom. tuam aut dic. dimittuntur tibi pecc. tua *ff* 10 > sciat. aut. *ff*, *om.* aut. *b* quia] quoniam *b q* *om.* in terra *b q* remitt. *b q* 11 *om.* tibi dico *b* 12 uero] autem *b q* surg. tulit grabbatum cor. omn. et abiit *b q* ita ut mirantes hon. *b* quia] quoniam *ff* uid.] uidisse se *q* quoniam taliter non talia uiderant *b* 13 proc.] exiit *b ff* (+ iesus) rurs.] iterum *b ff* ad] secus *b* omnesque *b*, et omnis *ff* turbae *ff* ueniebant *ff q* 14 iac.] leui *q* ad] a *q* ex-surgens *ff* 15 discumbente illo *q* *om.* eius 1° *b*, + et *q* discipuli *ff q* *om.* et 4° *b q* sunt] erant *ff* 16 *inc.* scr. autem *ff* et phar.] pharisaeorum et *b* quia] quoniam *b* cum publ. et pecc. manducat et dic. *ff* uidentes illum manducantem cum pecc. et publ. *q* eius] illius *b* *fin.*] + et bibet *q* 17 *inc.* et cum audisset iesus *b q* ait] dixit *ff* sani] fortes *b q* medicus *ff*, medicos *b q* *om.* enim *b i q* > uocare ueni *ff* 18 *om.* et 1° *i* illi] ei *b* et uenientes dixerunt illi *ff* > phar. et ioh. *b* autem] uero *q* *om.* tui — ieiun. *ff* 19 *inc.* ait illis et iesus *ff* nupt.] sponsi *ff i q*

b ff i q quamdiu cum illis est sponsus ieiunare. 20 uenient dies cum auferetur
ab eis sponsus et tunc ieiunabunt in illa die. 21 Nemo adsumentum
panni rudis adsuit uestimento ueteri. alioquin auferet supplementum
nouum a ueteri et maior scissura fit. 22 et nemo mittit uinum nouum
b ff i q (t) in utres ueteres alioquin ‖f disrumpet uinum utres et uinum et utres
peribunt. 23 Et factum est iterum cum sabbatis ambularet per sata et
discipuli eius coeperunt uellere spicas. 24 pharisaei autem dicebant.
ecce quid faciunt discipuli tui sabbatis quod non licet. 25 Et ait illis.
nec hoc legistis quid fecerit dauid cum necessitatem habuit et esuriit
ipse et qui cum illo erant. 26 quomodo introiuit in domum dei et
panes propositionis manducauit et dedit eis qui cum illo erant quos
b ff i q non licebat manducare nisi sacerdotibus. 27 Dico autem uobis ‖f quoniam filius hominis dominus est etiam sabbati.

3. 1 et introiit iterum in synagogam. et erat ibi homo habens
manum aridam. 2 et obseruabant eum si sabbatis curaret ut accusa-

---

Corr. Hier.: 19 > SPONS. CUM ILL. EST (= *a*) *fin.*] + QUANTO TEMPORE HABENT SECUM SPONSUM NON POSSUNT IEIUNARE 20 uenient] + AUTEM 22 nouum] nouellum et uin.] + EFFUNDITUR *fin.*] + SED UINUM NOUUM IN UTRES NOUOS MITTI DEBET 23 coep.] + PRAEGREDI ET 24 dic.] + EI *om.* DISCIPULI TUI 25 nec hoc] NUMQUAM (= *a*) cum] QUANDO illo] eo = *r* 26 intr. in] INTROIIT dei] + SUB ABIATHAR PRINCIPE SACERDOTUM > QUOS NON LICET MAND. NISI SAC. ET DED. EIS QUI CUM EO ERANT 27] ET DICEBAT EIS SABBATUM PROPTER HOMINEM FACTUM EST ET NON HOMO PROPTER SABBATUM ITAQUE DOMINUS EST FILIUS HOMINIS ETIAM SABBATI

---

19 > ieiun. quamd. sp. cum illis est *ff,* + quantum temporis secum habuerint sponsum non possunt ieiunare *q* 20 *inc.* sed uenient *ff,* uen. autem *q* aufertur *i,* tolletur *b* in illis diebus *b* 21 nemo] + autem *ff* ads.] commissuram *b,* + nouum *ff* *om.* rudis *ff,* noui *b* aufert *q,* tollit *b ff* uetere et peior *b q* > fit sciss. *b ff q* 22 ueteris *ff,* + sed in nouos *b* disrumpit *ff q* *om.* uin. 2° *b,* + nouellum *t?* et uin. effundetur et utr. per. sed uinum nouum in utres nouos mittendum est *q* 23 *om.* iter. *b* *inc.* fact. est autem eum sabb. transire per segetem *ff* segetes *b q* *om.* et 2° *b ff* disc.] + uero *ff* eius] + iter facientes *q* *fin.*] + et manducare *ff* 24 dicebat *ff,* + illis *b,* + eis *ff,* + ei *q* > sabb. disc. tui *ff, om.* disc. tui *q* licebat *b,* + eis *b ff* 25 ait] dixit *ff* nec] non *b* quod fec. *q* *om.* ipse *b i q t* erat *ff* 26 *om.* quom. *t* introibit *i,* intrauit *b q* > mand. pan. propositiones *b ff* nisi] + solis *b* dom. dei sub abiathar principem sacerdotum et pan. prop. mand. quos non licebat ei mand. nisi solis sac. et dedit eis qui cum illo erant *q* 27 *om.* quoniam *ff* dico autem uobis quia sabbatus (et dicebat illis sabbatum *q*) propter hominem factus (factum *q*) est non homo propter sabbatum quia (itaque *q*) dom. est. fil. hom. etiam sabb. *b q* 3 1 *inc.* et cum introisset in *b i* *om.* et 2° *i* er. ibi] uenit ad illum *b* > man. ar. hab. *b,* ar. hab. man. *q* 2 sabbato *b i* curarent ut acc. eum *ff*

rent illum. 3 Et ait homini habenti manum aridam. surge in medium. *b ff i q*
4 Et dixit ad illos. licet sabbatis bene facere an male. animam saluam
facere an perdere. ad illi tacebant. 5 Et circumspiciens eos cum in-
dignatione contristatus est super emortua corda eorum dicit homini.
extende manum tuam et extendit et restituta est manus eius statim.
6 Et exierunt pharisaei cum herodianis et consilium faciebant ad-
uersus eum ut eum perderent. 7 iesus autem cum discipulis suis
secessit ad mare. et multa turba a galilaea et iudaea 8 et ab hiero-
solymis et ab idumaea et trans iordanen et circa tyrum et sydonem
multitudo magna audientes quae faciebant uenerunt ad eum. 9 Et
dixit discipulis suis ut nauicula sibi deseruirent propter turbam ne
comprimerent eum. 10 multos enim sanabat ita ut inruerent in eum
ut illum tangerent quodquod habebant plagas. 11 sed et spiritus in-
mundi cum illum uiderent procidebant ei et |f clamabant dicentes. *b ff i q (t)*
tu es filius dei. 12 et comminabatur eis ne manifestarent illum. 13 Et
ascendens in montem uocauit ad se quos uoluit ipse et uenerunt ad
eum. 14 et fecit ut essent duodecim cum illo et ut mitteret eos prae-
dicare euangelium. 15 et dedit illis potestatem curandi ualetudines

---

Corr. Hier.: 3 4 dix. ad illos] DICIT EIS 5 indignat.] IRA (= *e*) *om.* est (= *r*) emort. corda] caecitate cordis (= *b e*) eius statim] ILLI 6 et exierunt . . . et] EXEUNTES AUTEM STATIM ut] QUOMODO 7 ies. aut.] ET IES. *fin.*] + SECUTA EST EUM 8 iord. et]' + QUI (= *a*) FACIEBAT (= *a e*) 9 DESERUIRET 11 *om.* SED (= *a*) UIDEBANT 12 et] + UEHEMENTER 14 *om.* EUANGELIUM (= *a*) 15 ualet.] INFIRMITATES

---

3 *om.* et 1⁰ *i* ait] + iesus *ff* qui habebat *b ff* 4 dix.] ait *ff* ill.] + iesus *ff* sabbato *i*, + aliquid *b* an 1⁰] aut *ff i q* an. saluare *q* an 2⁰] aut *i q* tacuerunt *q* 5 ind.] iracundia *b* *om.* est *q*, *om.* contr. est *b* super] + illum et *ff*, in *b* em. corda] caecitate (—tem *q*) cordis *b q* dixit *ff q*, ait *b* statim] sicut altera *b*, *om.* *q* 6 *inc.* exier. autem *b q* *om.* et 2⁰ *ff* fac.] iniebant *q* *om.* adu. eum *b* eum 2⁰] illum *b ff q* 7 aut.] uero *b q* > secess. cum disc. suis *b ff q* > turba multa *ff* > iud. et gal. *b q* 8 iord. et] + de *ff* *om.* et 5⁰ *i* et circa tyrum et sidem *q*, et a tyro et a sidone *b* quae] quanta *q* faciebat *q* sid. sequebantur illum audientes quanta faciebat *b* 9 ut] + in *i* nauiculam *ff* > deseruiret sibi *b q*, sibi prouiderent *ff* uti ne comprimerentur *i* > eum (cum *q*?) conprim. *b q*, + multi *i*, + multitudo *ff* 10 sanauit *ff*, curabat *b q* eum] + multi *i* tangeret *b* quicumque *b q* habebat *ff* 11 > uid. ill. *b* uiderant *i* procedebant *b q* exclamab. *ff i* dic.] + quia *q* tu es] hic est *b* 12 *inc.* et increpabat illos ne *b q* > eum manif. *b ff* (manifestaret) *q*, + quoniam sciebant eum *b q t*, + sciebant enim eum *ff* 13 ascendit *ff* *inc.* asc. autem *b q* mont.] + et *ff* *om.* ipse *i* 14 fec. XII ut secum essent *b q* *om.* et 2⁰ *ff* 15 ualetudinem *i*

b ff i q (t) et eiciendi daemonia. 16 Et imposuit simoni nomen petrus. 17 et
iacobum zebedaei et iohannem fratrem iacobi et imposuit eis nomina
boanerges quod est filii tonitrui. 18 et andream et philippum et bar-
b ff i q tholomeum et mattheum ‖ᶠ et thoman et iacobum alphei et lebbeum
et simonem chananeum 19 et iudam scarioth qui et tradidit illum.
20 Et introiuit in domum et conuenit iterum turba ita ut non possent
nec panem manducare. 21 Et cum audissent de eo scribae et ceteri
exierunt tenere eum. dicebant enim. quoniam exsentiat eos. 22 et
scribae qui ab hierosolymis descenderant dicebant. quoniam belzebul
habet principem daemoniorum et per eum eicit daemonia. 23 Et con-
uocatis eis in parabolis dicebat eis dominus iesus. quomodo potest
satanas satanan eicere. 24 et si regnum in se diuidatur non potest
stare regnum illud. 25 et si domus super semetipsam dispertiatur non
poterit domus illa stare. 26 et si satanas satanan eicit dispertitus est
super se. non potest stare regnum eius sed finem habet. 27 nemo
potest uasa fortis ingressus in domum diripere nisi prius fortem
alliget et tunc domum eius diripiet. 28 Amen dico uobis quoniam
omnia dimittentur filiis hominum peccata et blasphemiae 29 qui

---

Corr. Hier.: 18 THOMAM lebb.] THADDEUM CANANAEUM 20 intr. in] UENIUNT AD nec] neque 21 de eo scribae et cet.] SUI 21 exsent. eos] IN FUROREM UERSUS EST 22 BEELZEBUB *(semper)* princ. daem. et per eum] ET QUIA IN PRINCIPE DAEMONUM 23 eis dom. ies.] ILLIS (cf. *a*) 26 sat. eicit] CONSURREXIT IN SEMETIPSUM super se] ET *om.* REGNUM EIUS 28 blasph.] + QUIBUS BLASPHEMAUERINT

---

15 eicere *b* 16 petrum *b q* et posuit nomen simoni petrum *ff* 17 iacobus *t* iohannen *b t* eis] illis *ff* 18 *om.* et 6⁰ *i* labbaeum *i* 19 om. et 2⁰ *i* 17 frat. iacobi communiter autem uocauit illos boanerges quod est fili tonitrui 18 erant autem hi simon et andreas (*om.* erant — simon et *q*, andream *q*) iacobus et iohannes (*om.* iac. et ioh. *q*) philippus (et fillipum *q*) et bartholomeus (—meum *q*) mattheus (*om. q*) et thomas (—mam *q*) iacobus (et iacobum *q*) alphei et lebbaeus (—beum *q*) simon cananeus (et simonem cananeum *q*) 19 et iudas (iuda *q*) scarioth qui et (*om.* et *q*) tradidit illum *b q* 20 *inc.* et uenit iterum in domum *b*, et ueniunt ad uillam *q* *om.* iterum *b* panem] + quidem *b* turba uti nec poss. pan. mand. *q*, turba ad iesum ut non posset manducare panem *ff* 21 *inc.* quod ut audierunt de illo scr. *b* exier. ut tenerent illum (eum *q*) *b q* 22 qui] quae *ff* quon.] quod *b* behelz., *i*, beelz. *q* per illum expellit daem. *b* 23 *inc.* et conuocabit (uocauit *q*) eos et ait illis (iesus *b*) in parab. quom. *b q* expellere *b* 24 se] semet ipso *ff* *om.* regn. illud *b* 25 *inc.* et si domum super ipsa disp. *ff* in semetipsa diuidatur *b* potest *ff* > stare non potest dom. illa *b* 26 expellit *ff* *om.* est *b* super] in *b* se] regnum eius *ff* poterit *b i* *om.* regn. eius *ff* 27 nemo] + autem *ff* uas. eius qui fortis est *b* > dir. ingr. in dom. *b ff* prius ipsum fort. alligauerit *b* 28 quon.] quod *b* > remittentur omnia pecc. et blasph. fil. hom. *ff*

autem blasphemauerit in spiritum sanctum | non habet remissionem *b ff q*
sed reus erit aeterni delicti. 30 quoniam dicebant illum spiritum in-
mundum habere. 31 Et uenit mater eius et fratres eius et foris stantes
miserunt ad eum uocantes eum. 32 et sedebant circa eum turbae et
dicunt ei. ecce mater tua et fratres tui et sorores tuae foris quaerunt
te. 33 qui respondens dixit illis. quae est mater mea et fratres mei.
34 et circumspiciens eos qui in circuitu eius sedebant dixit. ecce
mater mea et fratres mei. 35 qui enim fecerit uoluntatem dei hic
meus frater et soror et mater est.

4. 1 et coepit iterum docere ad mare. et congregata est ad eum
turba multa ita ut in nauem ascendens sederet proxime litus et omnis
turba stabat in litore. 2 et docebat eos in parabolis multa et dicebat
illis in doctrina sua. 3 audite. Ecce exiit seminans ad seminandum.
4 et dum seminat aliut | cecidit circa uiam et uenerunt uolucres et *b ff i q*
comederunt illud. 5 aliud uero cecidit super petrosa et quoniam non
habuit terram multam statim exortum est quia non habebat altitu-
dinem terrae. 6 et cum exortus est sol exaestuauit quoniam non habe-
bat radicem et exaruit. 7 Et aliud cecidit in spinas. et ascenderunt
spinae et suffocauerunt ea et fructum non dedit. 8 et aliut cecidit in

---

Corr. Hier.: 29 remiss.] + IN AETERNUM 30 *om.* ILLUM habere] HABET 31 UENIUNT *om.* EIUS 2° (= *a*) 32 SEDEBAT . . . TURBA *om.* ET SOR. TUAE (= *r*) 33 qui] ET dix. illis] EIS AIT 34 dixit] AIT 35 > FRATER MEUS (= *a*) soror] + MEA (= *a*) 4 1 > ITERUM COEP. prox. lit.] IN MARI (= *r*) stab. in lit.] circa mare (= *a*) SUPER TERRAM ERAT 2 eos] illos (= *r*) 5 et quon.] UBI multam] + ET quia] quoniam (= *a r*) 6 cum] QUANDO quon. non hab.] ET EO QUOD NON HABERET *om.* ET 2° 7 ea] ILLUD (= *a*)

---

29 *om.* in *b q* spiritu sancto *ff* habent *ff* erit] est *b* aeterne *q*, senpiterni *ff* dilecti *ff* 30 quon.] quia *b* illum] eum *b q* 31 forisque *b* eum 1°] illum *b ff* uoc. eum] ut euocaretur *q* 32 et sedebat ad eum turba *b* *om.* tui *b* tuae] tui *q* for. stant quaerentes loqui tecum *b* 33 *inc.* ad ille respondit et dix. quae *b* et] aut *q*, aut qui *ff* 34 cirspiciens *ff*, consp. *q* *om.* eius *b* sedebat *ff* 35 *om.* enim *b* meus] mihi *b* 4 1 prox.] ad *b*, super *q* lit.] mare *q* et 3°] adque *b* *fin.*] turba in lit. erat *b*, t. circa mare erat *q* 2] et doc. eos in similitudinibus dicens *b* 2 sua] + dicens *q* 3 *om.* audite *q* exiuit seminator *b* ad sem.] seminare *b ff* 4 dum] cum *b* aliut 1°] aliquid *ff* circa] secus *ff*, iuxta *i* uol.] aues *b ff*, + celi *i q* com.] manducauerunt *b* illud] ea *ff* 5 *om.* uero *b* supra *ff*, + loca *q* petrosam *i* quon.] quia *b* habebat *b i* *om.* statim *b* est] + et *i* *om.* quia — terrae *b* 6 est] esset *b i* *inc.* quando exhortus est sol *q* et aestuauit *i*, + et *q* habuit rad. aruit *q* *inc.* et cito aruit ab aestu quia non habebat radicem *b* 7 *om.* et 1° *b q* in] supra *b* spin. et increscentibus (cresc. *q*) spinis suffocatum est *ff i q* 8 *inc.* aliud autem cec. *ff*

b ff i q terram bonam et dabat fructum ascendentem et crescentem et adferet
unum XXX et unum LX et unum C. 9 et dicebat. qui habet aures
audiendi audiat et intellegens intellegat. 10 Et cum esset singularis
interrogauerunt eum discipuli eius quae esset parabola ista. 11 et dixit
illis. uobis datum est cognoscere mysterium regni dei. illis autem qui
foris sunt in parabolis dicitur. 12 ut uidentes uideant et non uideant
et audientes audiant et non intellegant ne quando conuertantur et
dimittam eis peccata. 13 Et ait illis. nescitis parabolam hanc et quo-
modo omnes parabolas cognoscetis. 14 qui seminat uerbum seminat.
15 hi autem sunt qui circa uiam quibus seminatur uerbum et cum
audierint confestim uenit satanas et auferet uerbum quod seminatum
est in corda eorum. 16 Et hi sunt qui super petrosam seminantur qui
cum audierint uerbum statim cum gaudio accipiunt illud. 17 et non
habent radicem in se sed temporales sunt. deinde orta tribulatione et
persecutione propter uerbum confestim scandalizantur. 18 Et alii sunt
qui in spinis seminantur. hi sunt qui uerbum audiunt 19 et prae
sollicitudine uictus et errores mundi simul incedentes suffocant uer-
bum et sine fructu efficiuntur. 20 Et hi sunt qui super terram bonam

---

Corr. Hier.: 8 AFFEREBAT 9 *om.* ET INT. INTELLEGAT 10 disc. eius quae ess. par. ista] HI QUI CUM EO ERANT CUM DUODECIM PARABOLAS 11 dix. illis] DICEBAT EIS cognosc.] scire dicitur] OMNIA FIUNT 12 dim.] DIMITTANTUR (= *a*) 15 quibus] UBI AUFERT 16 sunt] + SIMILITER PETROSA (= *a r*) 19 prae soll. uict. et err. mundi sim. inc.] AERUMNAE SAECULI ET DECEPTIO DIUITIARUM ET CIRCA RELIQUA CONCUPISCENTIAE INTROEUNTES EFFICITUR

---

8 dabat] dat *b ff q* increscentem *b* adfert *q* > et adferet crescentem *ff* tricensimum *ff q* *om.* unum 2⁰ *q*, aliud *ff* sexagensimum *ff q* et un.] aliud uero *ff* centensimum *b ff q* 9 *om.* audiendi *ff*, ad audiendum *i* *om.* et int. int. *q* 10 interrogabant *b q* eum] illum *b i q* par.] similitudo *b* par. ista] haec par. *ff* 11 dix.] ait *b i q* *om.* est *b* nosse myst. dei *ff* dic.] omnia dicuntur *q* 12 uideant 2⁰] aspiciant *b* dim. (rem. *ff q*) eis pecc.] remittatur illis *b* 13 par. istam *ff*, hanc similitudinem *b* quom. omn. similitudines scietis *b* 14 seminat 1⁰] loquitur *b q* 15 circa] iuxta *b q* quibus] ubi *i*ᶜ, *om.* *b i* q* sem. uerbum] seminantur qui neglegenter uerbum suscipiunt *b q* > uenit conf. *ff* auf.] tollit *b* corde *b q*, cordibus *i* illorum *b q* 16 > qui sunt *i* supra petrosa *b q* > sem. sup. petr. *ff* seminati sunt *b* *om.* statim *ff i q* 17 > in se rad. *b ff* temporanei *b* et 2⁰] aut *b* pers.] + statim *b* uerb.] + et *ff* *om.* confest. *b*, continuo *q*, statim *i* 18 alii] hi *q* *om.* sunt 1⁰ *b* seminati sunt *b* *om.* hi sunt *q* > aud. uerb. *ff* 19 prae] per *b*, *om.* *ff q* sollicitudines *b ff* (—nis) uict. et err.] uitae et in errore *b* err.] delectationes *ff* mundi] saeculi *b* *om.* simul *ff* inc.] euntes *b* fructum *ff* 20 *inc.* hii sunt autem *ff* supra *i q*

seminati sunt qui audiunt uerbum et suscipiunt et fructificant unum *b ff i q*
tricesimum et unum sexagesimum et unum centensimum. 21 Et di-
cebat illis. numquid accenditur lucerna ut sub modio ponatur aut sub
lecto et non super candelabrum ponatur. 22 non enim est absconditum
sed ut manifestetur nec factum est occultum sed ut in palam ueniat.
23 si quis habet aures audiendi audiat. 24 et dicebat illis. uidete quid
audiatis. in qua mensura mensi fueritis remetietur uobis et adicietur
uobis. 25 qui enim habet dabitur illi et qui non habet etiam quod
habet auferetur ab illo. 26 et dicebat. Sic est regnum dei quemad-
modum si homo iactet semen in terram. 27 et dormiat et exurgat
nocte et die et semen germinet et increscat dum nescit ille. 28 ultro
enim terra fructificat primum herbam deinde spicam deinde plenum
frumentum in spica. 29 et cum produxerit fructum statim mittit fal-
cem quoniam adest messis. 30 Et dicebat. cui adsimilabimus regnum
dei aut in quam parabolam conparauimus illud. 31 sicut granum
sinapis quod cum seminatum est in terra minus est omnibus semini-
bus quae sunt super terram. 32 et fit maius omnibus holeribus et
facit ramos magnos ita ut possint sub umbra eius aues caeli inhabi-
tare. 33 Et talibus multis parabolis loquebatur uerbum prout poterant
audire. 34 sine parabola autem non loquebatur eis. seorsum autem

---

Corr. Hier.: 20 TRIGINTA SEXAGINTA CENTUM 21 accend.] UENIT et non] NONNE UT 22 en. est] + ALIQUID sed ut 1°] QUOD NON 26 IACIAT SEMENTEM 27 et 3°] ac 29 prod. fr.] SE PROD. FRUCTUS 30 in q. par.] CUI PARABOLAE COMPARABIMUS 31 est 1°] fuerit super terram] in terra + ET CUM SEMINATUM FUERIT ASCENDIT 32 inhab.] habitare (= *r*) 33 loqu.] + EIS (= *r*)

---

20 sem. sunt] ceciderunt *ff i q* qui aud.] audium *ff* susc.] eum excipiunt *b* fructificat *ff* tric.] XXX *b* sexag.] LX *b* et un.] unum uero *ff*, et alium *b* 21 *inc.* dic. autem illis numquid adfertur *b* acc.] uenit *q* lucernam et sub *ff* *om.* aut sub lecto *i* et non] sed ut *b q* supra *b ff q* 22 absconsum *ff* 23 si quis] qui *b ff* *om.* audiendi *ff*, ad audiendum *i* 24 illis] + iesus *ff* quid] quomodo *q* qua] + enim *b* mensuram *ff* metieritis *b i q* remitietur *ff*, metietur *q*, et demensurabitur *b* *om.* et adic. uobis *b*, + qui auditis *q* 25 et qui] qui autem *ff* etiam] et *b ff* 26 > sem. iact. *q*, mittat sem. *b ff* 27 obdorm. *i q* surgat *b ff* crescat *ff q* *om.* ille *b* 28 frum.] tritticum *b ff*, granum *q* in spica] spicae *ff* 29 *inc.* cum fructum ediderit sic mitt. *b* mittet *q* adstat *ff* 30 adsimilabitur *q* quomodo simile dicemus regn. dei aut in qua similitudine ponemus, *om.* illud *b* > illud compar. *i* 31 senap. *ff* *om.* cum *b i* *om.* est 1° *b* in (super *b*) terram *b q* minimus *q* minus — terram] cum sit minus omnium seminum *b* super] in *q* *fin.*] + crescit autem *b*, + et cum creuerit *q* 32 et (*om. q*) fit arbor mai. omnium holerum *b* 33 et (*om. q*) aliis par. loq. *b*, + eis *q*, + ad illos *b* *om.* uerb. *b* ut *i*, qualiter *b* 34 parabolis *b* eis] ad illos *b* secreto *b* aut.] tamen *i q*

b ff i q discipulis suis disserebat omnia. 35 Et ait illis in illa die cum sero
esset factum. transeamus contra. 36 et dimittunt turbam et acceperunt
eum ita ut erat in naui. et aliae naues multae simul erant cum illo.
37 Et facta est procella magna uenti et fluctus mittebat in nauem ita
ut impleretur nauis. 38 et ipse erat in puppi supra ceruical dormiens.
Et excitantes eum dicunt ei. magister non ad te pertinet quia perimus.
39 et exsurgens comminatus est uento et mari et dixit. ommutesce. et
cessauit uentus et facta est tranquillitas magna. 40 Et ait illis. quid
timidi estis. nondum habetis fidem. et timuerunt magno timore et
dicebant ad alterutrum. quisnam hic est cui uenti et mare obaudiunt.
5. 1 Et uenerunt trans fretum in regionem gerasenorum. 2 Et
exeunti ei de naui occurrit ei homo de monumentis in spiritu in-
mundo. 3 qui domicilium habebat in monumento. et neque catenis iam
quisquam eum poterat ligare. 4 quoniam saepe compedes et catenas
quibus ligatus erat disrupisset et compedes comminuisset nec quis-
quam posset eum amplius domare. 5 nocte autem ac die in montibus et

---

Corr. Hier.: 35 *om.* in   36 dimittunt . . . et] DIMITTENTES   ac-cep.] ADSUMUNT   *om.* MULTAE SIMUL   38 > ERAT IPSE   exc. eum] EXCITANT EUM ET   39 mari et dixit] DIXIT MARI TACE   40 nondum?] NECDUM   quisn. hic est cui uenti] QUIS PUTAS est iste QUIA ET UENTUS   obaud.] OBOEDIUNT EI   5 1 fret.] + MARIS   2 naui] + STATIM (= *r*)   > DE MON. HOMO   3 MONUMENTIS   4 comp. — dirup.] COMPEDIBUS ET CATENIS UINCTUS DIR. CATE-NAS   nec quisq. poss.] ET NEMO POTERAT   *om.* AMPLIUS   5 nocte aut. ac die in mont. et mon.] ET SEMPER NOCTE AC DIE IN MONUM. ET IN MONTIB.

---

34 *om.* suis *i*   diss.] exsoluebat *b ff*   omnia] eas *ff i q*   35 ill.] + iesus *ff*   sero] + factum *b*   contram *i*, ultra *q*   36 dimiserunt *b*   turbas *ff*   suscep.er. *i*   erant *q*   nauicula *b*   et multae simul naues (> nau. sim. *b*) *b i q*   37 nauiculam *b*   ut impleret nauem *i q*   38 *inc.* erat autem ipse *b*   puppe *b q*   super *ff*   ceru.] puluinum *b q*   eum] illum *ff*   dixerunt *b*   *om.* ei *ff q*   non est tibi cura (+ eo *b*) *b ff*   quia] quod *b i q*   pereamus *i q*   39 comm. est] imperauit *b*   *om.* et 3° *q*   dix.] ait *b*, + sile *i q*   commutesce *q*   40 *inc.* dixitque ill. *b*   *om.* nondum *q*, + enim *b*   habetote *q*   > fid. habetis *ff*   > tim. magn. *b ff*   quis est putas iste cui *q*   > mare et uenti *ff q*   et ad inuicem dic. ecce quomodo mare et uenti obaudiunt eum *b*   5 1 uen.] + ultro *i*, + ultra *q*   *om.* fret. *ff*, *om.* trans fret. *i q*   regione *q*   2 exeunte *b*, exienti *q*, exseuntibus *ff*   ei] ipso *b*, illis *ff*   nauicula *b*, + et statim *q*   obuiauit *b ff*   *om.* ei *i*, illi *ff*   monumento spiritum inmundum habens 3 et habebat habitationem *b*   3 *om.* iam *i q*   > pot. eum (illum *ff*) *b ff q*   adligare *ff*   4 erat] fuisset *q*   quia saepe iam alligatus compedibus et catenis disruperat a se catenas et comp. *b*   *om.* compedes *q*   commin.] confregitset *b*   quisq.] + eum *i*   dom.] uincere *q*   quisq. ualebat eum dom. *b*   5 ac] et *ff i q*   mont. et] + in *i q*

monumentis erat clamans et concidens se lapidibus. 6 Uidens autem *b ff i q*
iesum a longe cucurrit et adorauit eum. 7 et clamans uoce magna
dixit. quid mihi et tibi iesu fili dei summi. adiuro te per deum
ne me torqueas. 8 Dicebat enim illi. exi spirite inmunde ab ho-
mine. 9 et interrogabat eum. quod tibi nomen est. et respondit.
legio nomen mihi est quia multi sumus. 10 et deprecabatur eum
multum ne se expelleret de regione. 11 erat autem ibi circa montem
grex porcorum pascens. 12 et depraecabantur eum spiritus dicentes.
mitte nos in porcos ut in eos introeamus. 13 et statim dominus iesus
misit illos in porcos. et exeuntes spiritus inmundi introierunt in por-
cos et magno impetu grex praecipitatus est in mare quasi ad duo
milia et suffocati sunt in mare. 14 Qui autem pascebant eos fugerunt
et nuntiauerunt in ciuitatem et in agros. et egressi sunt uidere quid
esset facti. 15 et ueniunt ad iesum. et uident illum qui a daemonio
uexabatur sedentem uestitum et sanae mentis et timuerunt. 16 nar-
rauerunt autem illis qui uiderant qualiter factum esset ei qui dae-
monium habuerat et de porcis. 17 et rogare coeperunt eum ut
discederet a finibus eorum. 18 Cumque ascenderet nauem coepit
illum deprecari qui a daemonio uexatus fuerat ut esset cum illo.

Corr. Hier.: 7 dixit] DICIT 8 SPIRITUS 9 resp.] DICIT EI 10 de reg.] EXTRA REGIONEM 11 porc.] + MAGNUS 13 stat. dom. ies. mis. ill. in porc.] CONCESSIT EIS STATIM IESUS *om.* QUASI 16 narr. aut.] ET NARR. 17 > eum coep. 18 *om.* A

---

5 exclamans *ff i q* > et lap. se conlidens *b* 6 > a longe ies. *b* accurrit *b i*, adcucurrit *q* 7 et exclam. *ff q*, exclam. *i* iesus *ff* *om.* fili dei *ff* summi] altissimi *b* adiur.] rogo *b* deum] + uiuum *ff* 8 illi] + iesus *ff q* ab] de hoc *b* > ab hom. spiritus inmunde *ff* 9 interrogauit *ff i q* et 2⁰] ad ille *b* > est mihi *b*, > est mihi nom. leg. *q* *om.* quia *i* *om.* et respond. — sumus *ff* 10 deprecatus est *i*, rogabat *b*, deprecabant. eum spiritus inmundi *ff* se] eum *b*, eos *ff* regionem *ff* exp. foras de illa regione *b* 11 circa] iuxta *b* porc.] + multorum *q* pascentium *b q* 12 depr. illum spirituus illi dic. *b* 13 *om.* ies. *i* mis. ill.] permisit eos ire *i* et statim perm. illis iesus *q* spiriti *q* > inpetu magno *ff* praecipitatum *q* mare] + erant autem *i* *om.* quasi *q* *om.* ad *i* dua *q* 13] et perm. illis. intrauerunt autem in porcos spiritus illi inmundi et fecerunt impetu ire graegem per praeceps et ceciderunt in mare fere duo milia et suffocati sunt *b* 14 *inc.* hi uero qui eos pasc. *b* eos] illos *ff* fugierunt *b ff* renuntiau. *q* ciuitate *b* agris *b i* ingressi *q* ut uiderent *b* essent *i*, sit *b* factum *b q* quid ess. quod factum est *ff* 15 uenerunt *b* uidentes *b*, + hominem *ff* illum] eum *b* > uex. a demon. *ff* sed.] + et *q* et 3⁰] ac *b* sana *q*, suae *b* ment.] + sobrium *ff* 16 autem] etiam *b* fact. est *q* 17 eum] iesum *ff* a] de *i q* et coep. depraecari eum ut non recederet a regionibus eor. *b* 18 ascederet *i*, + iesus *ff* illum] eum *i* deprec.] rogare *ff* et ascendente eum in naue rogabat eum *b* *om.* a *b** *q** uex. erat *i*, fuerat uex *b* illo] eo *b*

b ff i q 19 iesus autem non admisit eum sed ait illi. uade in domum tuam ad
tuos et adnuntia illis quanta tibi dominus fecerit et quod misertus est
tui. 20 Et abiit et coepit praedicare in decapoli quanta sibi fecisset
iesus et omnes mirabantur. 21 Et cum transfretasset iesus contra rursus
conuenit turba multa ad illum circa mare. 22 et uenit quidam archi-
synagogus nomine iairus et uidens eum procidit ad pedes eius. 23 ro-
gans eum et dicens. quoniam filia mea in extremis est. ueni et tange
eam de manibus tuis ut salua sit et uiuat. 24 et abiit cum illo. et se-
quebatur eum turba multa et comprimebant illum. 25 et mulier quae
erat in profluuio sanguinis annis XII 26 quae multa passa erat a
compluribus medicis et erogauerat omnia sua nec quicquam pro-
fecerat sed deterius habebat 27 audito de iesu uenit retro in turba et
tetigit uestimentum eius. 28 dicens intra se. si uel uestimentum eius
tetigero salua ero. 29 et confestim siccatus est fons sanguinis eius et
sensit corpore quod sanata est a plaga. 30 cognouit autem iesus uir-
tutem quae exierat de se. et conuersus ad turbam ait. quis tetigit
uestimenta mea. 31 Dicunt ei discipuli eius. uides turbam conprimen-

---

Corr. Hier.: 19 ies. aut.] ET *om.* QUOD (= *a*) est] SIT 21 transfr.] TRANSCENDISSET contr. rurs.] IN NAUI RURSUS TRANS FRETUM illum] + ET ERAT 22 arch.] DE ARCHISYNAGOGIS 23 rog. (deprecans *a*) eum et] ET DEPRECABATUR EUM MULTUM et tange eam de man. tuis] INPONE MANUS SUPER EAM 26 quae multa pass. erat] ET FUERAT MULTA PERPESSA sed] + MAGIS 27 audito] CUM AUDISSET (= *a*) > IN TURBA RETRO 28 dic. intra se] DICEBAT ENIM QUIA 29 est 2°] ESSET (cf. *r*) 30 cogn. aut. ies.] ET STATIM IESUS COGNOSCENS IN SEMETIPSO se et] EO ait] AIEBAT 31 dicunt] ET DICEBANT eius] sui??

---

19 autem] uero *ff* adm. (siniuit *b*) eum] permisit ei *ff* uade domum ad tuos et renunt. *b* > dom. tibi *ff* fecit *b ff* *om.* et 2° *i* *om.* quod *q*, + et *ff* est tibi *i q* 20 sibi] ei *ff* fecit *b ff* mirati sunt *b ff* 21 fretasset *i* contra] ultra *ff q* rursum *b*, iterum iesus *ff* *om.* ad illum *i*, ad eum *q*, > ad ill. turba multa *ff* circa] iuxta *b* 22 quid. arch.] unus de principibus synagogae *b* *om.* nom. iair. *ff i* et 2°] ut *q* uidit *ff i q* eum] + et *ff i* 23 *inc.* et rogans *ff* ueni et] et ueniens *ff* eam] illam *b* 24 illo] eo *ff i q* > turb. eum seq. *b* illum] eum *ff* 25 sang.] + ab *q* 26 *om.* quae *q* multa] plurima *b* passa fuerat *ff* pluribus *ff*, multis *b* nec quicq.] et nihil *ff* det.] peius *b ff* 27 uen.] + de *ff* retro et tet. uest. eius in (inter *q*) turba (—bam *i*) *i q* 28 *om.* intra se *b* > uel si *ff i* uestimenta *q* 29 conf.] continuo *b* sens.] intellexit *b* corpori *ff i q*, + suo *b* quod] quia *b i* *om.* a plaga *b* > esset a plaga sana *ff* 30 cognito *b* aut.] + et *q* uirt. exisse a se *ff* > dixit ad turbam *b*, ait ad turbas *ff* 31 *inc.* disc. autem illius dicunt ei (illi *i*) *i q*, dicunt ergo disc. eius *ff*

tem te et dicis. quis me tetigit. 32 et circumspiciebat uidere quae *b ff i q*
hoc fecerat. 33 mulier autem timens et tremens quod fecerat occulto
sciens factum ipsa uenit et procidit ante eum et dixit ei omnem ueri-
tatem. 34 Iesus autem dixit ei. filia fides tua te saluam fecit. uade
in pace et esto sana a plaga tua. 35 Adhuc eo loquente ueniunt ab
archisynagogo dicentes. filia tua mortua est. quid iam uexas ma-
gistrum. 36 Iesus autem audito hoc uerbo ait archisynagogo. noli
timere tantummodo crede. 37 et non admisit quemquam sequi se nisi
petrum et iacobum et iohannem fratrem iacobi. 38 Et ueniunt in
domum archisynagogi et uidet turbam flentem et lamentantem mul-
tum. 39 et ingressus ait. quid turbamini et quid ploratis. puella non
est mortua sed dormit. 40 Ad illi inridebant eum. ipse uero eiecta
turba foras adsumpto patre et matre puellae et qui secum erant in-
troiuit ubi erat puella. 41 et tenens manum puellae ait illi. thabitha
cumi quod est interpraetatum. puella tibi dico surge. 42 et confestim
surrexit puella et ambulabat. erat autem annorum XII. et obstipue-
runt omnes stupore maximo. 43 et praecepit illis ut nemo sciret. et
dixit dari illi manducare.

Corr. Hier.: 32 uidere] + EAM (= *a*) 33 quod fec. occ. sc. fact. ipsa] SCIENS QUOD FACTUM ESSET IN SE 34 iesus] ILLE 35 dic.] + QUIA iam] ULTRA 36 aud. hoc uerbo] UERBO QUOD DICEBATUR AUDITO 38 turb. flent. et lam.] TUMULTUM ET FLENTES ET HEIULANTES 39 ait] + EIS *om.* QUID 2° 40 ad illi] ET eiect. turba foris] EIECTIS OMNIBUS (= *a*) ads. patr. et matre] ADSUMIT PATREM ET MATREM introiuit] ET INGREDITUR *fin.*] + IACENS 41 TALITHA 42 *om.* OMNES (= *b*) 43 illis] + UEHEMENTER nemo] + ID

---

31 dicis] dices *b* me tet.] tet. uestimenta mea *b* 32 circumsp.] + iesus *ff* *inc.* ipse autem cum circumspexisset ut uideret *b* quae] quis *b q* fecisset *b* 33 *om.* autem *b* *inc.* et mulier tim. *ff q* et 1°] ac *q* *om.* quod — uenit et *b q* eum] illum *b q* ei omn. uer.] quod factum est *q* 34 aut.] uero *ff q* ait illi *b ff,* + contans esto *q* pacem *ff i* > a pl. tua sana *b* 35 *inc.* et adhuc *q* eo] illo *b* ad arcysynagogum *ff,* ad archisynagogo *q,* ad principem synagogae *b* dic.] + ei *b i,* + quia *q* iam] amplius *ff* 36 audiens hoc uerbum *ff* *inc.* ies. uero audito ait ad principem synagogae *b* tant.] tantum *b ff* 38 uenerunt *i,* uenit *ff* arcisynagogae *b* uident *b q,* uidit *ff* > flent. turb. *ff* et 3°] ac *b* *om.* mult. *b* 39 dormiit *b* 40 *inc.* illi uero *ff* deridebant *b q* eum] illum *ff* adiecta *ff* foris *b q* > mat. et pat. *ff* et 2°] + his *b,* + eos *q* secum] cum eo *ff* introibit *i,* introiit *b q* puella] + iacens *q* 41 puellae] eius (+ et *q*) *b q* *om.* ten. man. pu. *i* thalitha *q,* tabitha *ff* cumi] cum *ff* exsurge *i q* 42 exsurrexit *i q* obstup. *b,* stup. *ff* *om.* omnes *b* stupore] pauore *b* max.] magno *b ff q* 43 illis] + iesus *ff* uti nemo hoc sc. *i,* ut nemini dicerent *ff,* ut nemo istut cognosceret *b* et iussit illi dari mand. *b*

b ff i q **6.** 1 Et egressus inde abiit in patriam suam. et sequebantur illum
disciputi illius. 2 et die sabbatorum coepit in synagoga docere et multi
audientes admirabantur in doctrina eius dicentes. unde huic haec. et
quae est sapientia quae data est illi ut uirtutes iste per manus eius
efficiantur. 3 nonne iste est faber filius mariae frater iacobi et ioseph
et iudae et simonis. nonne et sorores eius hic nobiscum sunt. et
scandalizabantur in illo. 4 Et dicebat eis iesus. quia non est propheta
sine honore nisi in patria sua et in cognatione et in domo sua. 5 et
noluit ibi uirtutem multam facere nisi paucos infirmos imponens eis
manum curauit. 6 et mirabatur propter incredulitatem illorum. Et
circumibat castella in circuitu docens. 7 et conuocatis XII discipulis
misit eos binos data illis potestatem spirituum inmundorum. 8 prae-
cipiens eis ne quid tollerent in uiam nisi uirgam tantum. non peram
non panem neque in zonam aes 9 sed calciatos sandaliis et ne in-
duerentur duas tunicas. 10 et dicebat eis. quocumque introieritis in
domum illic manete donec exeatis inde. 11 et quicumque non recepe-
rint uos nec audierint uos exeuntes inde excutite puluerem de pedibus
uestris in testimonium illis. 12 et exeuntes praedicabant ut paeniten-

---

Corr. Hier.: 6 1 illius] sui (= *a*) 2 die sabb.] FACTO SABBATO haec] + OMNIA ut] ET (= *a*) iste] tales (= *a*) QUAE EFFICIUNTUR (= *a*) 4 cogn.] + SUA 5 noluit] NON POTERAT multam] ULLAM imp. eis man.] INPOSITIS MANIBUS 7 CONUOCAUIT disc. mis. eos] ET COEPIT EOS MITTERE data] ET DABAT 8 praec.] ET PRAECEPIT UIA? uia? ZONA 9 DUABUS TUNICIS

---

6 1 inde] + iesus *ff* illum] eum *q* illius] eius *q* patr. suam cum discipulis suis *b* 2 sabbato *q* *inc.* et coepit die sabbati doc. in synagogam *ff*, *inc.* ibique coep. in syn. doc. sabbato ita ut mirarentur in *b* doctrinam *q* eius] illius *q*, ipsius *i*, + omnes *ff q* haec] ista *b* quae est] + haec *b* illi] + et *b* ut] + et *ff* iste] tantae *b*, eius *ff* *om.* eius 2⁰ *ff* perficiantur *b* 3 iste] hic *b ff* fabri filius et mar. *b i* frat.] + autem *q* *om.* et ioseph *ff i* iudeae *i* simones *ff* *om.* et 4⁰ *b* > sunt nobisc. *b ff* 4 dic. illis *b* patriam suam *ff* cogn.] genere suo *b i q* domum suam *ff* 5 *inc.* et non fecit (faciebat *b*) ibi uirtutes multas (ullam uirtutem *b*) *b ff* nisi] + quod *q* imponens eis manus *i*, > cur. inp. eis manus *b* 6 mirabantur *ff*, *om.* et mirab. *b* ill.] eorum *i* circumib.] + iesus *ff* 7 eos] illos *b ff q*, + per *ff* coepit illos mittere binos binos et data *q* data] dans *ff* illis] eis *i* potestate *i q*, + fugare *ff* 8 eis] illis *ff i* quid] + secum *ff* uia *q* *inc.* praec. nihil tollere nisi *b* non 2⁰] neque *ff* zona *q* > neque aes in zonis *b*, neque nummus in zonis *ff* 9 sandalia *i*, galliculas *ff* *om.* ne *i* duas] tuas *i*, binas *ff* 10 dicit *q*, ait *b*, dixit *ff* illis ubicumque intr. *b* *om.* in *q*, *om.* in dom. *ff i* illic] ibi *b* 11 receperit *ff* nec] neque *ff* *om.* nec aud. uos *q* pulu. pedum uestrorum *b*, exc. pedes uestros cum puluere *q* *fin.*] + amen dico uobis tolerabilius erit sodomis et gomorris in die iudicii quam illi ciuitati *q*

tiam agerent. 13 et daemonia multa eiciebant et unguentes oleo multos *b ff i q*
aegros sanauerunt. 14 Et audiuit herodes rex. manifestatum enim erat
nomen eius. et dicebat. quod iohannes baptista resurrexit a mortuis
et propterea operantur uirtutes in illo. 15 alii autem dicebant. quod
helias est. alii uero dicebant. quasi unus ex prophetis. 16 Quo audito
herodes ait. quem ego decollaui hic est iohannes. hic a mortuis re-
surrexit. 17 ipse enim herodes misit ac tenuit iohannen et alligauit
eum et misit in carcerem propter herodiadem uxorem philippi fratris
sui quia duxerat eam uxorem. 18 Dicebat enim iohannes herodi. non
licet tibi habere uxorem fratris tui. 19 Herodias autem insidiabatur
illi et quaerebat occidere eum nec poterat. 20 herodes enim metuebat
iohannen sciens eum uirum iustum et sanctum et custodiebat eum. et
audito eo multa faciebat et libenter eum audiebat. 21 Et cum dies
opportunus accidisset herodes natali suo cenam fecit principibus et
tribunis et primis galileae. 22 Cumque introisset filia ipsius hero-
diadis et saltasset et placuisset herodi simulque recumbentibus rex ait
puellae. pete a me quod uis et dabo tibi. 23 et iurauit illi multa. quia
quidquid petieris dabo tibi licet dimidium regni mei. 24 Quae cum

Corr. Hier.: 13 UNGEBANT (= *a*) AEGROTOS sanau.] ET SANABANT (= *a*) 14 man. en. erat] MANIFESTUM EN. FACTUM EST quod] QUIA (= *a*) oper.] INOPERANTUR 15 quod] QUIA (= *a*) diceb. 2°] + PROPHETA EST 16 hic est ioh.] IOHANNEN 17 all. eum et mis.] UINXIT EUM CARCERE *om.* UXOREM 2° 19 quaer.] UOLEBAT 23 *om.* MULTA

13 et 1°] + aliqui ex illis *b q* > multa daemon. *b ff q* expellebant *b* egrotos *q* 14 et audiit *ff*, audiuit autem *b q* manifestum *q*, notum *b* erat] fuerat illi *ff*, factum est *b* eius] eis *ff* dicebant *b ff* resurrexit *b*, resurrexitset *ff* propt.] ideo *ff* oper.] efficiuntur *i q* illo] eo *b* > in illo effic. *ff* 15 uero] autem *i* *om.* diceb. *b ff*, + quia profeta est *q* quasi] quod *b ff* ex] de *ff* 16 quo] quod *b ff* ut audiuit *b* ait] dixit *ff* hic] ipse *b* iohannis *ff* > res. (surr. *b q*) a mort. *b ff q* 17 herodis *ff* ac] hac *q*, et *b ff i* et alligatum illum mis. *b* herodiaden *b* > fr. sui phil. *b* quod eam (eum *q*) ux. duxisset *ff*, *om.* *i* 18 > her. ioh. *ff*, + quia *b q* 19 herodes *ff* illi] ei *b* eum] illum *ff* > eum occ. *b* nec] et non *b ff q* 20 en.] autem *b q* met.] timebat *b ff q* iohannem *ff i q* eum 1°] illum *b* sanct.] + esse *i* cust.] adseruabat *b*, obseruabat *ff* eum 2°] illum *ff* audiens eum (illum *b*) *b i*, + quia *b*, + quod *q* lib. aud. illum *ff* 21 *inc.* facta autem opportuna die *b*, cum dies autem oport. adcedisset *ff* herodis *ff* natalis sui *ff q*, natalis herodis *i* > fec. cen. *ff i* princ.] + suis *i* 22 *inc.* et cum intrasset *b*, introiens autem *ff* *om.* ipsius *b* herodiades *i* her. saltare placuit her. et simul descumb. *ff*, her. et his qui simul recumbebant *b* rex ait] dixit rex *b ff*, *om.* rex *i* 23 multum *b* quia] quod *i q* quodcumque *b ff*, + me *ff i* licet] etiamsi *b ff* *om.* mei *ff*

b ff i q exisset dixit matri suae. quid petam. ad illa dixit. caput iohannis
baptistae. 25 Cumque introisset ad regem dixit. confestim da mihi in
disco caput iohannis baptistae. 26 Et contristatus rex propter iusiu-
randum et propter simul recumbentes noluit eam contristare. 27 sed
misso speculatore praecepit adferri caput eius. et cum abisset decolla-
uit eum in carcere. 28 et adtulit caput eius in disco et dedit illud
puellae. et puella dedit matri suae. 29 Quo audito discipuli eius uene-
runt et tulerunt corpus eius et posuerunt illud in monumento. 30 et
conuenientes apostoli ad iesum renuntiauerunt illi omnia quae egerant
et docuerant. 31 Et ait illis iesus. uenite eamus in desertum locum et
requiescite pusillum. erant enim qui ibant et redibant multi. et nec
manducandi spatium habebant. 32 et ascendentes in naui abierunt in
desertum locum seorsum. 33 et uiderunt eos abeuntes et cognouerunt
multi et pedestre de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc et uene-
runt illuc. 34 Et exiens et uidens iesus multam turbam misertus est
super eos quia erant sicut oues non habentes pastorem. et coepit do-
cere illos multa. 35 et cum iam hora multa fieret accesserunt discipuli

---

Corr. Hier.: 25 intr.] + STATIM CUM FESTINATIONE dix. conf.] PETIUIT DICENS da] UOLO UT PROTINUS DES 27 eius] + IN DISCO *om.* CUM ABISSET 31 *om.* IESUS eamus] SEORSUM ibant] UENIEBANT (= *a*) 33 PEDESTRES (= *r*) uen. illuc] PRAEUENERUNT EOS 34 et uid. ies. mult. turb.] UIDIT mult. turb. ies. ET

---

24 *inc.* exiit autem puella et ait matri suae quid uis ut pet. *b* ad (et *i*) illa] illa uero *ff* iohannes *b* 25 introitset *ff*, intrasset *b* dix.] ait *b q* > conf. dix. *ff* super discum *b* 26 contr.] + est *ff*, + factus est *q* rex] + mox audiuit *i*, + ut aud. *ff* iuramentum *b*, + autem *ff* discumb. *q*, conrecumb. *i* eam contristare (—ri *i*)] ei negare *b* 27 *inc.* et confestim mittens speculatorem (—re *b*) *b q* praec. adf.] iussit auferri *b* et cum ab.] isque (hisque *b*) abiit et *b q* eum] illum *i q* carcerem *ff q* 28 disco] lance *ff* *om.* illud *b q*, illum *i* et pu.] pu. autem *b ff q* ded.] + illud *b*, + illum *q* 29 quo] quod *ff* 30 conuenerunt *b*, conuertentes *ff* ies.] + et *b* *om.* illi *b* eger.] fecerant (—runt *ff*) *b ff* docuerunt *ff* 31 eamus] uos secreto *b q* ibat *i* et 3°] ac *b* rediebant *q* enim quidam euntes et redeuntis *ff* nec] necdum *q* habebat *b ff* 32 naue *i*, nauem *q*, *om.* asc. in naui *b* seors.] secreto *b ff* 33 *inc.* quos ut uiderunt euntes cogn. *b* cogn.] + eos *q* et 2°] + de *i* pedestres *q* de] ab *b ff* ped. multi et de ciu. *i* illuc 1°] ibi *b*, + et praeibant *q* conuenerunt *b q* illuc 2°] ad eum *q* 34 exiens] + iesus *i* *om.* et 2° *i* *om.* iesus *b i q* > turbas multas *ff*, + iesus *q* *inc.* egressus autem ut uidit multam turb. ies. *b* mis. est] condoluit *i q* super eos] illis *ff* qui erant uelut ou. *b* quibus non erat (est *i*) pastor *ff i q* illos] eos *ff* 35 horam multam *q*, om. multa *b* acc.] + ad eum *q*

eius dicentes. desertus est locus hic et iam hora multa praeteriit. *b ff i q*
36 dimitte illos ut euntes in proximas uillas et in uicos emant sibi
quod manducent. 37 Et respondens ait illis. date illis uos manducare.
et dixerunt ei. euntes emamus denariis ducentis panes et dabimus eis
manducare. 38 Et dicit eis. quod panes habetis. ite et uidete. et cum
cognouissent dicunt ei. quinque et duos pisces. 39 et praecepit illis ut
discumberent omnes secundum contubernia super uiridem fenum.
40 et discubuerunt in partes per centenos et per quinquagenos. 41 Et
acceptis quinque panibus et duobus piscibus intuens in caelum bene-
dixit et fregit panes et dedit discipulis suis ut ponerent ante eos et
duos pisces diuisit omnibus. 42 et manducauerunt omnes et saturati
sunt. 43 et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos
plenos et de piscibus. 44 erant autem qui manducauerunt quinque
milia uirorum. 45 Et statim exsurgens coegit discipulos suos ascen-
dere nauem ut praecederent eum trans fretum ad betsaidam dum ipse
dimitteret populum. 46 Et cum dimisisset eos abiit in montem orare.
47 et cum sero esset iam erat nauis in medio mari et ipse solus in terra.
48 et uidens eos remigantes et laborantes. erat enim uentus contrarius.

Corr. Hier.: 35 *om.* MULTA 2° 36 *om.* IN 2° quod] CIBOS QUOS 37 illis 2°] eis (= *r*) 38 *om.* EI 39 disc.] ACCUMBERE FACERENT UIRIDE (= *r*) 45 *om.* EXSURGENS BETHSAIDAM 47 *om.* IAM 48 rem. et lab.] LABORANTES IN REMIGANDO contr.] + EIS

---

35 dic.] + ei quia *b*, et dicunt ei *q* des. locus est et hora iam praet. *b q* et hor. iam multa est *ff* *fin.*] + etiam (et quia *b*) multae turbae sunt *b q* 36 proximos *q* in uic.] castella *b ff q* sibi] + panem *b* quos mand. *q* *fin.*] + quia (+ hic *b*) non habent *b q* 37 *inc.* ipse autem resp. *q* ait ill.] dixit illis iesus *b i*, ies. dix. ill. *ff* *om.* uos *i* et 2°] illi autem *ff* dicunt *b q* eunt.] ibimus et *b q* ememus *b ff q* docentis *q* pan. ducentorum dinariorum *ff* eis] illis *b ff q* ut manducent *b q* 38 *inc.* ipse uero ait illis *ff*, ait illis iesus *b*, + iesus *q* *om.* et 2° *b ff* et cum cogn.] quo cognito *b* quinque] + panes *ff i q* 39 ill.] + iesus *b* discumberet *ff* secund.] per *ff* cont.] + sua *b* sec. area et area *q* supra *b q* uiride *q* 40 disc. conuiuia per contubernia centenis et quinquagenis *i*, disc. areas et areas per centenos et per cinquagenos *q* 41 adcepit *ff*, + iesus *b ff* int.] aspiciens *b*, respic. *ff* freg.] + illos (*om. ff*) quinque *b ff* *om.* panes *q* ut] uti *i* apponerent *i q* eos] illos *b* pisc.] + similiter *b* 43 tulerunt *b ff q* *om.* reliqu. *b q* *om.* plenos *i q*, + necnon *b* 44 manducauerant *b ff* 45 surgens *ff* asc. in nauicula *b* ut] et *b i* praecedere *b*, —ret *ff* eum] se *b* *om.* trans fret. *q* ad] a *b i q* bedsaida *b*, bessaida *i*, bethsaida *q* beds. ipse autem dimisit turbam *b* 46] et profectus ab eis abiit in m. ut oraret *b* 47 *om.* iam *q*, + factum *b* er. enim longe nauicula in *b* ipse] + iesus *ff* 48 uidet *i*, cum uideret *b* illos *b*, illum *ff* remigantem *ff* enim] + illis *ff* contr.] + illis *q* uent. autem illis contr. erat *b*

b ff i q et circa quartam uigiliam noctis uenit ambulans super mare et uolebat praeterire eos. 49 Ad illi ut uiderunt eum ambulantem super mare putauerunt phantasma esse et exclamauerunt 50 omnes. et conturbati sunt. et locutus est ad eos dicens. confidete ego sum nolite timere. 51 et ascendit in nauem ad illos et cessauit uentus. et plus magis intra se stupebant. 52 non enim intellexerant de panibus. erat enim cor illorum obtusum. 53 et cum transfretassent inde peruenerunt in terram gennesar. 54 Cumque egressus esset de naui continuo cognouerunt eum. 55 et circumcurrentes uniuersam regionem illam coeperunt in grabattis ferre omnes male habentes. circumferebant autem eos ubicumque audiebant iesum esse. 56 et quocumque introiebat in uicos uel in uillas aut in ciuitates in plateis ponebant infirmos et deprecabantur eum ut uel fimbriam uestimenti eius tangerent. et quodquod tangebant salui fiebant.

7. 1 Et conueniunt ad eum pharisaei et quidam de scribis ab hierosolymis. 2 qui cum uidissent quosdam ex discipulis eius communibus manibus id est non lotis manducare panes uituperauerunt. 3 pharisaei autem et omnes iudaei nisi pugillo lauerint manus non

---

Corr. Hier.: 48 uenit] + AD EOS 50 omn.] + ENIM EUM UIDERUNT et 2°] + STATIM ad eos dic.] CUM EIS ET DIXIT ILLIS CONFIDITE 51 > AD ILLOS IN NAUEM 52 obt.] OBCAECATUM 53 *om.* INDE GENNESARETH + ET ADPLICUERUNT 54 EGRESSI ESSENT 55 circumcurr.] PERCURRENTES ferre — ubicumque] EOS QUI SE MALE HABEBANT (cf. *a*) CIRCUMFERRE UBI iesum] EUM 56 introibat (= *a*) tangebant] + EUM 7 1 scribis] + UENIENTES 2 qui] ET 3 autem] ENIM pugillo] CREBRO lauent (= *q*)

---

48 et circiter quarta uigilia *ff*, et erat hora circa qu. uig. *i*, circa quarta autem uigilia *b* noct.] + et *i* uen.] + ad illos *q*, + iesus *ff i* supra *b ff q* marem *ff* transire *q* illos *i q* 49 *inc.* illi uero *ff* eum] illum *ff q* supra *b ff i* marem *ff* 50 et 2°] + confestim *b q* ad eos] illis *b* dic.] et ait illis *q* conf.] constantes estote *b i* 51 ascendens *q* > ad eos in nauiculam *b* plus mag.] abundantius *b* *fin.*] + et mirabantur *b q* 52 intellexerat *ff*, —runt *i* de] in *b* ill.] eorum *q* cor autem ill. obt. erat *b* 53 *inc.* et transfretantes inde *b q*, inde cum transfr. *i* uenerunt *b q* genesareth *q*, *om.* *i* 54 *inc.* et cum *b ff* exissent *b* *om.* continuo *q* cogn. illum *b* 55 circumcurr.] + circa *i* *om.* illam *ff* uniu. confinem regionis illius *b q* adferre *b q* *om.* omnes *i* eos] illos *b* audiebat *ff*, —rant *i* > esse iesum *b q*, illum esse *i* 56 introiuit *i*, iret *b q* *om.* in 3° *i* in castellis uel uillis uel ciuitatibus *b q* pon.] + uniuersos *b q* > pon. inf. et in plateis *ff* depr.] rogabant *b* fimbrium *i* tangeret *ff* quodqu.] quicumque *b* tetigissent *ff* 7 1 conuenerunt *b* scrib.] + qui uenerant *b*, + qui ueniebant *q* 2 *om.* qui *b* uidisset *i*, uiderent *b q* disc. eius non lotis manibus mand. *b* panem *b ff q* *om.* uitup. *b* 3 autem] enim *q* pugillo] subinde *b* lauerit *ff*, lauent *q*

manducant panem tenentes traditionem seniorum. 4 et a foro cum *b ff i q*
uenerint nisi baptizentur cibum non capiunt. et alia multa sunt quae
tradita sunt illis seruare. baptismos calicum et urceorum et aeramen-
torum et lectorum. 5 et interrogabant eum pharisaei et scribae. quare
discipuli tui non sequuntur traditionem seniorum sed communibus
manibus manducant panem. 6 Ad ille respondens dixit. bene prophe-
tauit eseias de uobis hypocritis et dixit. populus hic labiis me hono-
rat. cor autem eorum longe est a me. 7 in uanum autem me colunt
docentes doctrinas praecepta hominum. baptizantes urceos et calices
et alia similia quae facitis. 8 relinquentes mandatum dei tenetis tra-
ditionem hominum. 9 et dicebat illis. bene irritum facitis praeceptum
dei ut traditionem uestram statuatis. 10 moyses enim dixit. honora
patrem tuum et matrem tuam. et qui maledixerit patri aut matri
morte moriatur. 11 Uos autem dicitis. si dixerit homo patri suo aut
matri corban quod est donum quodcumque ex me tibi proderit 12 iam
non dimittitis eum quicquam facere patri aut matri. 13 rescindentes
uerbum dei per traditionem uestram stultam quam tradidistis. et
similia huiusmodi multa facitis. 14 Et aduocans iterum turbam dice-
bat illis. audite me omnes et intellegite. 15 nihil est extra hominem

---

Corr. Hier.: 3 *om.* PANEM (= *r*) 4 *om.* CUM UENERINT cib. non cap.] NON COMEDUNT BAPTISMATA 5 INTERROGANT (= *ff*) sequ.] AMBULANT (= *r*) IUXTA 6 resp. dix.] + EIS et dix.] SICUT SCRIPTUM EST 7 *om.* BAPTIZ. — FACITIS 8 relinqu.] + ENIM *fin.*] + BAPTISMATA URCEORUM ET CALICUM ET ALIA SIMILIA HIS FACITIS MULTA 9 stat.] SERUETIS 11 *om.* SUO (= *r*) prod. 12 iam] PROFUERIT ET ULTRA 12 patri] + SUO 13 *om.* STULTAM

---

3 *om.* panem *q* sen.] iudaeorum *i* 4 uenerit *i* capient *b*, adcipiunt *ff* sunt quae acceperunt tenere *b* baptismum *ff* ut baptizent calices et urceos et aeramenta et lectos *b* 5 interrogant *ff* > scr. et far. *q*, + dicentes *ff i* sequ.] ambulant secundum *b q* comm.] non lotis *ff*, inlotis *b* mand.] edunt *b* 6 ille] ipse *ff* dixit] + quoniam *b q* esaias *q* et (qui *b*) dix.] dicens *ff*, sicut scribtum est *q* pop. (+ autem *ff*) hic] plebs haec *b* hon.] diligit *b* aut. illorum longe habetis a me *ff* 7 in uano *ff*, sine causa *b q* > col. me *q*, *om.* me *ff* doc.] + me *ff* doctr.] + et *i* calicis *ff* quae] + multa *ff* baptismos calicum (catinum *b*) et urcaeorum (orciolum *b*) et alia similia (+ multa huiusmodi *b*) quae (*om.* *b*) facitis conplura (*om.* conpl. *b*) *b q* 8 derelinq. preceptum *ff*, relicto praecepto *b* tenentes *ff q* traditiones *b i q* 9 fecistis *q* praec.] mandatum *b* 10 enim] autem *b* patrem aut matrem *b* morti *b ff* 11 *inc.* uobis autem si dix. *b* corbam *ff* don.] munus *b* prode erit *ff* 12 dim.] missum facitis *ff i q* eum] illum *ff* 13 resc.] infirmantes *b*, inritum facientes *ff* huiusm.] ista *b* faciatis *ff* 14 *inc.* et aduocatis (*om.* adu. *q*) it. turbis *b q* *om.* et 2° *ff* 15 nihil est a foris hominis *b q*

b ff i q introiens in eum quod possit eum coinquinare sed quae de homine
procedunt illa sunt quae communicant hominem. 16 si quis habet
aures audiendi audiat. 17 Et cum introisset in domum a turba in-
terrogabant eum discipuli eius parabolam. 18 et ait illis. sic et uos
inprudentes estis. non intellegitis quia omne extrinsecus introiens in
hominem non potest eum communicare. 19 nec enim introiit in cor
eius sed in uentrem et in secessum exit purgans omnes escas. 20 Dice-
bat autem quoniam quae de homine exeunt illa communicant ho-
minem. 21 ab intus enim de corde hominum cogitationes male pro-
cedunt. adulteria furta fornicationes homicidia 22 auaritia nequitia
dolus inpudicitia oculus malus blasphemia superbia stultitia. 23 om-
nia haec mala ab intus procedunt et communicant hominem. 24 Et
exurgens abiit in fines tyri et ingressus domum neminem uoluit scire
et non potuit latere. 25 mulier enim statim ut audiuit de eo cuius
habebat filia spiritum inmundum intrauit et procidit ad pedes eius.
26 erat autem mulier greca syrofoenissa genere. Et rogabat eum ut
daemonium eiceret de filia eius. 27 qui dixit illi. sine prius saturari
filios. non est enim bonum accipere panem filiorum et mittere cani-
bus. 28 Ad illa respondit dicens. domine sed et catelli sub mensa man-
ducant de micis puerorum. 29 Et ait illi. uade propter hunc sermonem

---

Corr. Hier.: 19 nec en. intr.] QUIA NON INTROIT 21 MALAE (= *ff*) > FORN. HOM. FURTA 22 AUARITIAE NEQUITIAE 24 exsurg.] INDE SURGENS tyri] + ET SIDONIS 26 greca] GENTILIS 27 accipere] SUMERE (= *a*) 28 dicens] ET DICIT EI + UTIQUE sed] NAM mand.] COMEDUNT 29 > PROPT. HUNC SERM. UADE

---

15 intr.] quod intrat *b* possit] + in *q* eum 2⁰] illum *b* > eum posset *ff* coinq.] communem facere *i*, communicaret *ff* proc.] proficiscuntur *b* comm.] coinquinant *b q* 16 aur. ad audiendum *i* 17 a (*om. i*) turba] ad turbam *q*, + ante eum et *i* 18 quia] quod *b ff q* omne] + quod *i* comm.] coinquinare *q* 19 *inc.* non intrat in *ff* cor] corpus *b* exiit *q*, uadit *i* et purgat *i* 20 illa] haec *ff* coinquinant *q* 21 *inc.* de intus autem *ff* hom.] omnium *i* malae *ff* 22 blasphemiae superbiae *b* 23 ab] de *ff* et] + haec *ff* communicat *ff*, coinquinant *q* 24 exurg.] surgens inde *q*, + iesus *ff* finem *q* tyrii *b i*, + et sidonis *q* ingr.] introiens *q*, + in *i q* uolebat *q* 25 audierat *b* *inc.* cumque audisset de illo mulier *q* > fil. hab. *q* > fil. spir. inm. hab. *ff* introiit *b ff*, uenit *q* ad] ante *q* *fin.*] introiit (intrauit *i*) ad eum *b i* 26 aut.] enim *i* *om.* mulier *b ff* phoenissa *i*, + a *ff* et] + procidens ad pedes eius *i* > eic. (expelleret *q*) daem. *ff q* de] a *ff* de fil.] filiae *q* 27 illi] ei *ff* *inc.* et ait iesus ad illam *q* saturentur filii *q* mitt.] + illud *b* can.] catellis *b*, > et catellis mittere *q* 28 *inc.* ad ille *ff* respondens *b*, + ei *i q* dicens] ait ei *b*, dixit ei *ff* sed] nam *q* cat.] canes *i* subtus mensam *q* manducat *ff*, aedunt *q* 29 propt. hoc uerbum *q*

exiit demonium de filia tua. 30 Et cum abisset domum inuenit *b ff i q*
puellam iacentem supra lectum et daemonium exisse. 31 Et iterum
exiens de finibus tyri uenit per sidonem ad mare galileae inter me-
dios fines decapoleos. 32 et adferunt ei surdum et mutum et de-
praecabantur eum ut inponeret illi manum. 33 et suscipiens eum de
turba seorsum expuens misit digitos suos in auriculas et tetigit lin-
guam eius. 34 et sus<pi>ciens in caelum ingemuit et ait illi. effeta
quod est adaperire. 35 et apertae sunt aures eius et solutum est uin-
culum linguae eius et loquebatur confidenter. 36 et praecepit illis ne
cui dicerent. Ad illi magis tantum praedicabant. 37 et eo amplius ad-
mirabantur dicentes. bene omnia fecit. et surdis praestat auditum et
mutis eloquium.

8. 1 In illis autem diebus iterum cum turba multa esset nec
haberent quod manducarent conuocatis discipulis ait illis. 2 misereor
super istam turbam quoniam triduum est iam ex quo hic sunt nec
habent quod manducent. 3 et dimittere eos ieiunos nolo ne fatigentur
in uia quoniam quidem ex eis de longe uenerunt. 4 Et responderunt
ei discipuli sui. unde istos quis possit saturare panibus in solitudine.

Corr. Hier.: 30 dom.] + SUAM 32 adf.] ADDUCUNT DEPRECANTUR INPONAT 33 susc.] ADPREHENDENS (= *a*) *om.* EXPUENS et 2⁰] + EXPUENS 34 EFFETHA 35 et 1⁰] + STATIM confid.] RECTE 36 ad illi mag. tant.] QUANTO AUTEM EIS PRAECIPIEBAT TANTO MAGIS PLUS 37 surd. praest. aud.] SURDOS FECIT (FACIT?) AUDIRE (cf. *a*) mut. eloqu.] MUTOS LOQUI (= *a*) 8 1 *om.* AUTEM 2 *om.* ISTAM quon. trid. est iam ex quo hic sunt] QUIA ecce IAM TRIDUO SUSTINENT ME 3 dim. eos iei. nolo] SI DIMISERO EOS IEI. IN DOMUM SUAM ne fat.] DEFICIENT quon. quidem] QUIDAM ENIM 4 quis possit] POTERIT (= *a*) QUIS HIC

---

29 de] a *ff q* serm. contingat tibi de filia tua ut cupis *b* 30 abiss.] uenisset *q*, + in *ff* exisse] + ab ea *b* inu. filiam suam iactatam in lecto et demonium eiectum *q* 31 *inc.* et rursus egressus a fin. *q* tyrii *b* tyri et sidonis uen. ad *q* medium *ff* decapolis *ff q* 32 offerunt *q* ut ei in manum imponeret *ff* 33 susc.] adcipiens *ff q* a turba secreto *ff* expuit et *q* *om.* suos *i* auricula *ff*, —lis eius *q* 34 suscipiens *b*, respiciens *ff i*, aspic. *q* eppheta *ff i q* 35 conf.] rectae *q* 36 ut ne cui quidquam dic. *q* tant.] magisque *ff* dic. quantum autem eis precipiebat at illi tanto magis pred. *q* 37 mirabantur *q* omnibus *q* mutis loqui *ff*, muti locuntur *i* et surdos fecit audire et mutos loqui *q* 8 1 *om.* iterum *q* > multa turba *ff q* esset] + et *b* haberet *ff* manducaret *ff* 2 supra turbam hanc *q* triduo est iam quod hic *ff* quon. triduum adherent mihi *q* nec] et non *ff* quod manducare *i* 3 *om.* et *i* ieiun.] + in domum *ff*, + domum *i*, + domi *q* uiam *b ff* ex eis] aliqui *b*, et aliqui ex his *i* uia et aliqui ex illis *q* de] a *q* longinquo *ff* 4 *om.* ei *ff*, illi *q* sui] eius *q* istos] eos *q* > possit quis *ff*, quis potest *b*, poterit aliquis *q* sol.] + ista *b*, deserto *ff*

b ff i q 5 Et interrogauit eos. quod panes habetis. qui dixerunt. septem. 6 et
praecepit turbae discumbere super terram. Et accipiens septem panes
gratias agens fregit et dedit discipulis suis ut adponerent. et adposue-
runt turbae. 7 habuerunt autem et paucos pisciculos. et ipsos bene-
dixit et iussit adponi. 8 et manducauerunt et saturati sunt et sustule-
runt quod superauerat fragmentorum septem sportas. 9 Erant autem
qui manducauerunt ad quattuor milia hominum et dimisit eos. 10 Et
ipse ascendens nauem cum discipulis suis uenit in partem magedam.
11 et exierunt pharisaei et coeperunt conquirere cum eo quaerentes ab
illo signum de caelo temptantes eum. 12 Et ingemescens spiritu ait.
quid generatio ista quaerit signum. Amen dico uobis. si dabitur gene-
rationi isti signum. 13 et missum faciens illos et adscendens nauem
abiit trans fretum. 14 et obliti sunt sumere panes nisi unum panem
quem secum habebant in nauem. 15 Et praecepit eis dicens. uidete
a fermento pharisaeorum et fermento herodis. 16 et cogitabant ad
alterutrum quod panes non haberent. 17 Quo cognito iesus ait illis.
quid cogitatis in cordibus uestris quia panes non habetis. nondum
intellegitis nec perspicitis. sic obtusa sunt corda uestra. 18 oculos

---

Corr. Hier.: 6 supra (= *r*) dedit] DABAT 7 hab. aut. et pauc. pisc.] ET HABEBANT PISC. PAUC. (= *a*) fragm.] de fragmentis 9 ad] QUASI *om.* HOMINUM 10 ipse] STATIM PARTES (= *a*) mag.] DALMANUTHA 13 miss. fac. ill. et?] DIMITTENS EOS nauem] ITERUM 14 panes] + ET quem. sec. hab. in nau.] NON HAB. SEC. IN NAUI 15 PRAECIPIEBAT uid.] + CAUETE 16 alterutr.] + DICENTES quod] QUIA (= *i*) HABEMUS 17 *om.* IN CORD. UESTR. intell.] COGNOSCITIS persp.] INTELLEGITIS sic obt. sunt corda uestra] ADHUC CAECATUM HABETIS COR UESTRUM

---

5 qui] at illi *q* dix.] + ei *i* 6 *inc.* iussit uerò turbae *ff* acceptis sept. panibus *q* gratias egit ac *q*, + benedixit *b* turbis *b*, ante turbas *q* 7 habuerant *i*, habebant *q* *om.* et 1° *ff* pauc.] duos *b* poni *ff* et gratias agens iussit et illos adp. *q* 8 superauit *ff* > sp. sept. *q* > sept. sp. fragm. *b*, + plenas *i* 9 erant] fuerunt *q* manducauerant *b ff* ad] fere *i q* eos] illos *ff q* 10 et ipse (statim *q*)] iesus autem *ff* ascendit in nauiculam *q* suis] + et *q* parte *ff*, terra *i* mag.] dalmanutha *q* 11 *inc.* exier. autem *b i q* conq.] disceptare *q* eo] illo *q* illo] eo *ff i* > aliquod sign. ab eo *q* tempt. illum *ff* 12 *inc.* et ingemensque *b*, + in *i* spir.] + suo *q* *om.* ait *ff* *om.* ista *b*, hec *q* > sign. querit *q* isti] huic *ff q* 13 *inc.* et dimissis illis iterum ascendens in nauem abiit *q*, et relinquens eos ascenderunt rursus et abiit *ff*, et relictis illis rursus ascendit in nauem et abiit *i* *om.* trans fret. *b*, susum *ff* 14 *om.* sunt *ff* sum.] emere *b* > pan. sum. *q*, + et nihil amplius habebant *b* 15 eis] illis *ff q* et 2°] + a *ff q* herodianorum *i* 16 quod] quia *i* 17 > ait ill. ies. *b* persp.] percipitis *i* sic] adhuc *q* *om.* sunt *ff* obtusum est cor uestrum *q*

habentes non uidetis et aures habentes non auditis. nec meministis *b ff i q*
19 de quinque panibus quos fregi in quinque milia quod cophinos
fragmentorum sustulistis. ad illi dixerunt. duodecim. 20 quando autem
septem in quattuor milia quod sportas fragmentorum tulistis. ad illi
dixerunt. septem. 21 et ait illis. quomodo nondum intellexistis. 22 Et
ueniunt bethaniam et adferunt ei caecum et rogauerunt eum ut illum
tangeret. 23 et adprehendens manum caeci eduxit eum extra uicum.
et expuens in oculos eius impositis manibus illi interrogabat eum si
aliquid uideret. 24 et aspiciens ait. uideo homines uelut arbores am-
bulantes. 25 Et iterum imposuit manus super oculos eius et coepit
uidere et restitutus est ita ut uideret clare omnia. 26 et dimisit illum
in domum suam dicens. uade in domum tuam. et si in uicum intro-
ieris nemini dixeris. 27 Et profectus est iesus et discipuli eius in cae-
saream philippi. et in uia interrogabat discipulos suos dicens. quem
me dicunt homines esse. 28 Qui responderunt illi dicentes. iohannem
baptistam. alii heliam. alii uero quasi unum de prophetis. 29 Tunc
dicit illis. uos uero quem me dicitis esse. et respondens petrus ait ei.
tu es christus. 30 et comminatus est eis ne cui dicerent de illo. 31 Et

---

Corr. Hier.: 18 mem.] RECORDAMINI 19 de] QUANDO pan. quos] PANES fragm.] + PLENOS ad illi dix.] DICUNT EI 20 autem] ET sept.] + PANES ad illi dix.] ET DICUNT EI 21 ait illis] DICEBAT EIS INTELLEGITIS (= *a*) 22 BETHSAIDA adf.] ADDUCUNT ROGABANT 23 illi] SUIS INTERROGAUIT 25 et 1⁰] DEINDE 26 dimis.] MISIT 27 prof.] EGRESSUS caes.] CASTELLA CAESAREAE dicens] + EIS > esse hom. (= *a q*) 29 *om.* ET

---

18 *om.* et aures — auditis *i* mem.] in mente habetis *ff* 19 de] quando *q* *om.* quinque *i* pan. quos] panes *q* milia] + hominum *b ff q*, + ex quibus *b i* tulistis *b ff q* ad illi dix.] qui dix. *ff*, dicunt illi *q* 20 milia] + hominum *ff q* *om.* fragm. *ff* sustulistis *i* *om.* 19 duodecim — 20 ad illi dix. *b* 21 *om.* et *i* nond.] non *b q* 22 uenerunt *b i q*, + in *q* bethania *ff* ei] illi *ff*, ad illum *q*, et *i* rogabant *q* eum] illum *ff*, *om.* *i* ill.] eum *ff q* tangerent *i* 23 adprehendit *b i q* caeci] eius *q*, > caeci man. *i*, + et *b i q* duxit *b i*, eiecit *q* illum extr. castellum *ff q* et (*om. b*) cum expuisset *q* eius] + et *b* > illi man. *ff*, inponens illi manum *q* int. illum *ff q* si] an *q* 24 ait] dixit *ff* ueluti *i*, ut *q*, sicut *ff* 25 manum *ff i q* et 2⁰] + impositis manibus *b* coep.] fecit illum *q* *om.* ita *i* 26 dim.] misit *q* uicu *ff*, uico *b* dix.] + in uico *ff i* tuam et nemini in castello dixeris *q* 27 *inc.* prof. est autem ies. *q* *om.* in 1⁰ *q* caesarea *b ff* > int. disc. suos in uia *b* > esse hom. *q* 28 *om.* qui *b q* iohannen *b*, —nes *i* bapt.] + et *ff i q* bapt. alii autem hel. *q* uero] autem *ff* de] ex *b ff i* 29 tunc dic. ill.] ipse autem (et ipse *q*) interrogauit eos *ff q* uero] autem *q* esse dic. resp. autem petr. ait illi *ff* christ.] + iesus filius dei uiui *b* 30 comm. est] imperauit *q* eis] ei *i* ne cui] ut nemini *ff q* diceret *q* illo] eo *b ff*, se *q*

b ff i q coepit docere illos. quoniam oportet filium hominis multa pati et re-
probari a senioribus et a summis sacerdotibus et scribis et occidi et post
tres dies resurgere. 32 et palam uerbum loquebatur. Quem suscipiens
petrus coepit increpare. 33 ad ille conuersus uidens discipulos suos com-
minatus est petro dicens. uade retro me satanas quoniam non sapis
quae dei sunt sed quae sunt hominum. 34 Et conuocata turba cum
discipulis suis dixit. si quis uult post me sequi deneget se et tollat
crucem suam et sequatur me. 35 Qui enim uoluerit animam suam
saluam facere perdet eam. qui autem perdiderit animam suam propter
euangelium saluam faciet eam. 36 Quid enim proderit homini si lu-
cretur uniuersum mundum et detrimentum faciat animae suae. 37 aut
quid dabit homo commutationem pro anima sua. 38 qui autem con-
fusus mé fuerit et mea uerba in generatione adultera et peccatrice et
filius hominis confundetur eum cum uenerit in gloriam patris sui
cum angelis sanctis.

9. 1 Et dicebat illis. amen dico uobis quod sunt quidam de cir-
cumstantibus mecum qui non gustabunt mortem donec uideant regnum
dei ueniens in uirtute. 2 Et post dies VI adsumpsit iesus petrum et
iacobum et iohannem et ducit illos in montem altissimum seorsum
solos. et transfiguratus est coram ipsis. 3 et uestimenta eius facta

---

Corr. Hier.: 32 quem susc.] ET ADPREHENDENS (= *a*) EUM incr.] + EUM (= *a ff*) 33 ad ille] qui (= *a*) conuers.] + ET SATANA (= *a*) 34 dixit] + EIS se] + IPSUM (= *a*) 35 propt.] + ME ET > eam faciet 36 uniu. mund.] MUNDUM TOTUM (cf. *a*) 38 autem] ENIM (= *a*) > me confusus gener.] + ISTA GLORIA (= *a r*) 9 1 quod] QUIA (= *a*) circumst. mec.] HIC STANTIBUS 2 ADSUMIT altiss.] EXCELSUM

---

31 doc. eos quia op. *q* multa] omnia *b* a summ. sac.] principibus sacerdotum *ff i q* *om.* et scribis *b* 32 suspiciens *i* incr.] obiurgare *ff i q*, + eum *ff*, + et reuocare eum *i*, + dicens domine propitius esto nam hoc non erit *b* 33 conu.] + et *q* comm. est petro] increpauit petrum *q* dic.] et dixit *ff* retro] post *ff* quon.] quia *i q* sap.] + ea *b* *om.* sunt 2° *q* 34 cum discipulos ait *ff*, + illis *q* > sequi post me *b*, post me uul sequi *ff* abneget se sibi *ff q*, abnegens se *i* tollens cr. s. seq. *b i* 35 saluam facere] saluare *i* eam 1°] illam *q* *om.* an. suam 2° *q* propt.] + me et propter *q* euang.] me *ff* saluam fac.] inueniet *ff* eam] illam *ff q* 36 enim] autem *q* prode erit *b ff*, prodest *q* uniu.] omnem *q* detr.] damnum *ff* faciat] patiatur *q* 37 *inc.* quam enim dab. *q* 38 confusus] + in *q* > me confessus *b* > uerba mea *q*, meos sermones *ff*, + custodierit *b* gen.] + hac *b ff q* et 3°] tunc *b* confundet *b ff q* eum] illum *ff* glor.] maiestate *q* > sanct. ang. *ff* 9 1 quod] quoniam *ff* quid. circumstantes *i*, quid. hic stantes mecum *q*, quid. hic circumstantium me *ff* ueniens] uenire *q* uirtutem *b* 2 duxit *b* alt.] excelsum *q* secreto *ff* solus *ff q*

sunt splendentia candida nimis uelut nix qualia fullo super terram *b ff i q*
candida facere non potest. 4 et apparuit illis helias cum moysen et
erant loquentes cum iesu. 5 Et respondens petrus ad iesum ait. rabbi
bonum est nos hic esse. uis faciam tria tabernacula. tibi unum et
moysi unum et heliae unum. 6 non enim sciebat quid diceret. timore
enim exterriti erant. 7 Et facta est nubes obumbrans eos. et uenit
uox de nube dicens. hic est filius meus carissimus audite illum. 8 Et
statim circumspicientes neminem amplius uiderunt nisi iesum tantum
secum. 9 et descendentibus illis de monte praecepit illis ne cui quae
uidissent narrarent nisi cum filius hominis a mortuis resurrexerit.
10 et uerbum hoc continuerunt apud se conquirentes quid esset cum
a mortuis resurrexisset. 11 Et interrogabant eum dicentes. quia dicunt
scribae. heliam oportet primum uenire. 12 Respondens autem dixit
illis. helias cum uenerit primo restituet omnia. et quomodo scriptum
est in filium hominis ut multa patiatur et contemnatur. 13 Sed dico
uobis quia et helias uenit et fecerunt illi quaecumque uoluerunt sicut
scriptum est de eo. 14 Et ueniens ad discipulos uidit turbam magnam
ad eos et scribas conquirentes cum illis. 15 et confestim omnis multi-
tudo uidentes eum expauerunt et gaudentes salutauerunt eum. 16 et

---

Corr. Hier.: 3 > NON POT. CAND. FAC. 4 MOSE 5 ad ies. ait] AIT IESU > hic nos uis] ET FACIAMUS (= *a*) 6 > ERANT EN. TIM. EXTERRITI 10 *om.* HOC? *om.* hoc? (= *a r*) resurrexerit (cf. *a*) 11 quia] QUID ERGO (= *a*) dic.] + PHARISAEI ET hel. op.] QUIA HELIAM OPORTEAT > UEN. PRIM. 12 resp. aut. dix.] QUI RESP. AIT 14 disc.] + SUOS (= *a*) ad 2°] CIRCA 15 mult.] populus (= *r*) uid. eum exp.] UIDENS EUM STUPEFACTUS EST expauerunt gaud. sal.] ACCURRENTES SALUTABANT

---

3 splendida (+ et *q*) *b q*, fulgentia *ff*, > nimis cand. *i* *om.* cand. nim. *b* fullo] quis *b i* non pot. fac. tam cand. *ff*, qualia non pot. quisquam fullo supra terr. fac. cand. *q*, qualia quis non pot. fac. super terram *b* 4 app.] uisus est *q* moyse *q* et conloquebantur *q* iesu] eo *ff* 5 respondit *i* ait] dixit *b*, *om.* *i* *inc.* et petr. ait ad ies. *q* nos] nobis *b* et si uis faciamus *q*, + hic *ff* > tab. tria *q* *om.* et 2° *i* 6 dic.] loqueretur *ff q* perterriti *b* 7 factus *ff* nubs *b ff* subobumbrans *b* eos] illos *b i q* et ecce uox exiit dicens *ff* cariss.] dilectus *q* *fin.*] hunc audite *b ff q* 8 *om.* statim *b*, continuo *q*, repente *ff* ies. solum *ff q* 9 montem *b ff* cui] + ea *b* narr.] dicerent *i*, ne cui dicerent quae uiderunt *ff* hominis] + re *i* resurrexisset *ff* (surr.) *i q* 10 *om.* hoc *q* retinuer. ap. semetipsos *b* *inc.* continuerunt uerbum aput se *i* quidnam esset hoc *b* *om.* cum *q* resurgere *q* *om.* *vers.* *ff* 11 interrogauerunt *q* quia] quare *q* *om.* oport. *i*, + inquid *b* 12 *inc.* et resp. dix. *q* cum uenerit] ueniens *q* primum *ff* in] super *q* 13 hel.] + iam *i* illi] ei *ff* quaec.] quanta *ff q* eo] illo *q* 14 *inc.* et cum uenisset *q* magn.] multam *ff* ad eos] cum illis *q* illis] eis *q* 15 omnes *b* uid. iesum *b ff*, uiso illo *q* expauit *q* gaud.] accurrentes *q*

b ff i q interrogauit eos. quid inter uos conquiritis. 17 Et respondit ei unus
de turba. magister adtuli filium meum ad te habentem spiritum
mutum inmundum. 18 qui ubicumque eum adprehenderit allidet eum
et spumat et stridet dentibus et arescit. et dixi discipulis tuis ut eice-
rent illum et non potuerunt. 19 Et respondens dixit illis. o generatio
incredula. quamdiu apud uos ero. quamdiu uos patiar. adferte illum
ad me. 20 et adtulerunt eum. et cum uidisset illum spiritus contur-
bauit puerum et elisus in terram uolutabatur spumans. 21 et interro-
gauit patrem eius. quantum temporis est ex quo hoc ei accidit. ad
ille respondit. ab infantia. 22 et frequenter illum in ignem et in
aquam mittit ut eum perdat. sed si quid potes adiuua nos domine
misertus super nos. 23 Iesus autem ait illi. si potes credere omnia
possibilia credenti. 24 et continuo exclamans pater cum lacrimis ait.
credo. adiuua incredulitatem meam. 25 Et cum uideret iesus quod con-
curreret turba comminatus est spiritui inmundo dicens illi. surde et
mute spiritus. ego tibi praecipio exi ab illo et amplius caue ne introeas
in eum. 26 Et clamans et multum discerpens exiit ab eo. et factus
est sicut mortuus ita ut multi dicerent quia mortuus est. 27 Iesus
autem tenens manum eius eleuauit illum et surrexit. 28 Et cum in-

---

Corr. Hier.: 17 resp. ei] RESPONDENS turba] + DIXIT *om.* INMUND.? *om.* inmund.? (= *ff r*) 18 allidit (= *r*) 19 et resp. dix. ill.] QUI RESP. EIS DICIT 20 illum] + STATIM puerum] EUM 21 resp.] AIT 22 illum] EUM ET AQUAS (= *a*) MISIT PERDERET *om.* DOMINE sup. nos] nostri (= *a*) 24 pater] + PUERI (= *a*) ait] AIEBAT 25 quod conc. turba] CONCURRENTEM TURBAM illo] eo *om.* CAUE 26 discerp.] + EUM

---

16 eos] illos *b ff i* 17 ei] illi *ff* turba] + dicens *i* adt.] adduxi *b* > ad te fil. meum *ff* *om.* mutum *b q* *om.* inmund. *ff* 18 eum adprehendiderit *b*, ill[um occupaue]rit *ff* elidit *ff?*, adlidit *q* sputat *q* dent.] + suis *b* pot.] + eicere illum *b* 19 dix. illi *q* > patiar uos *b q* 20 *om.* eum *q* illum] eum *q*, iesum *ff* spir.] + ille *q*, + immundus *b* elisus] cadens *ff* terra uolutabat *i* ispumans *b* 21 patr. eius] eum *b* *om.* hoc *q* > accidit illi *ff*, factum est ei *q* respondens *ff* (+ dixit) *i* infantiam *ff* 22 aqua *b* mittebat *q* perderet *q* potest *ff* adi. nos] subueni (auxiliare *ff*) nobis *b ff i* et miserere nobis *q* 23 ait] dixit *q* illis *i* 24 ait] et dixit domine *q* credo] + domine *b* > meam incred. *i* 25 concurrit *ff*, —rret *q* *om.* est *i* dixitque *b*, dixit *i* *om.* illi *q* > mude et surde *ff*, surde immunde *b* spirite *b q* *om.* ampl. *b* et ne redieris in illo *ff*, et numquam introeas in eum *q* 26 *inc.* et exclamauit *ff*, *inc.* exclamans autem ille spiritus immundus discerp. *b* disc.] illum lamentans *q* exiuit *b ff i* *om.* ab eo *q*, de eo *ff* sicut] infans uelut *b* dic.] crederent *b ff* quia m. est] eo (*om.* *q*) quod mortuus esset *b q* 27 et leuauit *q* illum] eum *ff q* 28 *inc.* cum autem intr. *b*

troisset in domum discipuli eius secreto interrogabant eum. quare nos *b ff i q*
non potuimus illum eicere. [29] Et dixit illis. hoc genus in nullo potest
exire nisi in orationibus et ieiunio. [30] Inde profecti transiebant in
galilaeam nec uolebat quemquam scire. [31] docebat autem discipulos
suos et dicebat illis. quoniam filius hominis tradetur in manus ho-
minum et occident eum et occisus post tres dies resurget. [32] Ad illi
ignorabant uerbum et timebant eum interrogare. [33] Et uenerunt ca-
pharnaum. qui cum domi esset interrogabat eos. quid in uia tracta-
batis. [34] ad illi tacebant. inter se enim disquirebant quis esset illorum
maior. [35] Tunc consedens uocauit duodecim et ait illis. si quis uult
primus esse fiat omnium nouissimus et omnium minister. [36] Et
accipiens puerum statuit eum in medio eorum. quem cum complexus
esset ait illis. [37] quisquis ex huiusmodi pueris receperit in nomine
meo me recipit. Et quicumque me susceperit non me suscipit sed
eum qui me misit. [38] Respondit illi iohannes et dixit. magister ui-
dimus quendam in nomine tuo eicientem daemonia qui non sequitur
nos et prohibuimus eum. [39] Ad ille respondens ait. nolite prohibere
eum. nemo est enim qui faciat uirtutem in nomine meo et poterit
male loqui de me. [40] qui enim non est aduersum uos pro uobis est.
[41] quisquis enim potum dederit uobis calicem aquae in nomine meo
quia christi estis Amen dico uobis non perdet mercedem suam. [42] Et
quisquis scandalizauerit unum ex his pusillis credentibus bonum est

---

Corr. Hier.: [28] ill. eic.] EIC. EUM [29] ORATIONE (= *a*) [30] inde] ET INDE transieb. in] PRAETERGREDIEBANTUR [31] post tres dies] TERTIA DIE [34] int. se en. disqu.] SIQUIDEM INTER SE IN UIA DISPUTAUERANT (disp. = *a*) [35] tunc consedens] ET RESIDENS fiat] ERIT [36] cum] ut [37] quisquis] + UNUM [38] et dixit] DICENS [39] ad ille resp.] IESUS AUTEM poterit] POSSIT CITO [42] cred.] + IN ME

---

[28] eum] illum *q*, + dicentes *b* quare] cur *b i*, *hiat ff* illum] illud *q*, > eic. illum *b* [29] illis] + iesus *b* nullo] + alio *q* orationem *ff* ieiuniis *b q* [30] *inc.* et inde *ff q* prof.] egressi *ff* transiebat per gal. *ff* nec] et nemo *q* uolebant *b* [31] autem] + et *i* quon.] quia *q* manibus *b* post tertium diem *q* [33] uenit *q* chafarn. *b*, capern. *q* qui] et *q* essent *b*, + et *i* illos] eos *q* uiam *b* tract.] disceptassent *q* [34] tacuerunt *q* disqu.] + in uiam *ff* > mai. ill. *i* [35] considens *i*, sedens *ff*, consedit et *b*, et sedens *q* uocabit *b ff* duod.] + apostolos *i*, + discipulos *q* esse] + inter uos *b* [36] acc.] adsumens *ff* eum] illum *b i* medium *b* [37] reciperit *q* *om.* me 1° *i* quic.] quisque *ff* me recipit non me recipit *q* [38] resp.] + autem *ff q* *om.* illi *q* dicit *i*, ioh. dicens *q*, + ei *b* qui] quia *q* proh. illum *ff* [39] *inc.* et respondens iesus *q* ait] dixit eis *i* *om.* eum *i* poterit] + cito *q* [40] aduersus *ff i q* [41] aquae] + frigidae *b* christi] domini *ff* uobis] + quia *b ff q* non peribit merces eius *q* [42] *inc.* et quicumque sc. *b q* de pusillis istis *q*, + modicis *b ff*, > ex pus. his *i* cred.] + in me *q*

b ff i q illi magis si circumdaretur mola asinaria collo eius et in mare mitte-
retur. 43 Et si scandalizat te manus tua abscide illam. bonum est tibi
debilem introire in uitam quam duas manus habentem ire in gehen-
nam ubi est ignis inextinguibilis 44 ubi uermis eorum non morietur
et ignis non extinguetur. 45 et si pes tuus scandalizat te amputa
illum. bonum est tibi claudum introire in uitam aeternam quam duos
pedes habentem mitti in gehennam ubi ignis inextinguibilis 46 ubi
uermis eorum non morietur et ignis non extinguetur. 47 Quod si
oculus tuus scandalizat te exime illum. bonum est tibi luscum introire
in regnum dei quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis
48 ubi uermis eorum non morietur et ignis non extinguetur. 49 Om-
nis enim uictima sale sallietur. 50 bonum est sal. quod si sal insul-
sum fuerit in quo illud condietis. habete in uobis salem et pacem
habete inter uos.

10. 1 Et inde exsurgens uenit in fines iudeae ultra iordanen. et
b ff q conuenit turba ad eum sicut consueuerat. et iterum docebat illos.
2 et interrogabant eum. si licet uiro uxorem suam dimittere temp-
tantes eum. 3 Ad ille respondens dixit eis. quid uobis praecepit
moyses. 4 qui dixerunt. permisit libellum repudii dare scriptum et
dimittere. 5 Quibus respondens iesus ait. ad duritiam cordis uestri
scripsit uobis praeceptum istud. 6 ab initio autem masculum et fe-

---

Corr. Hier.: 42 illi] ei   43 scandalizauerit (= *a*)   ubi est ign. inext.] IN IGNEM INEXTINGUIBILEM   44 46 48 MORITUR   44 46 48 EXTINGUITUR   45 > TE SCAND.   *om.* UBI   47 exime illum] EICE EUM   49 uict. sale] IGNE   salliet.] + ET OMNIS UICTIMA SALLIETUR   50 salem] SAL   10 1 conu. turba] CONUENIUNT ITERUM TURBAE   > ET SIC. CONSUEU.   2 et] + ACCEDENTES PHARISAEI   *om.* SUAM (= *a*)   4 dix.] + MOSES   dare script.] SCRIBERE (= *a*)   6 autem] + creaturae (= *a r*)

---

42 *om.* si *b*   mol. as.] lapis molaris *q*, + circa *b ff q*   collum *q*   mari *ff q*   43 absc.] amputa *ff*   illam] + et proice abs te *b*   geh. ignis inextinguibilem *q*   44 uermes eor. non morientur et ign. eorum non ext. *b*   45 *om.* aetern. *ff*   in ignem inextinguibilem *q*, *om. b*   46 *inc.* et ubi *i*   46 48 uermes eor. non morientur et ignes eorum non extingetur *b*   47 quod] et *q*   exime] erue *i*, eice *q*   lusc.] caecum *q*   mitti] ire *i*   *om.* ignis *b ff*   49 omnes *b*, omnis enim igni sallietur et omnis uictima sali sallietur *q*   50 cond.] salietis *q*   uobis] + ipsis *q*   sale et pace *b*   *om.* uos *i*   10 1 surgens *q*   ultra] trans *ff i q*   iordanem *ff q*   conu.] + iterum *q*   > et sic. consueu. *q*   iter.] rursus *q*   doc. eos *q*   2 et] + adcidentes quidam *ff*, + accedentes farisaei *q*   interrogabat *b*, —gauerunt *q*   eum 1°] illum *b ff*   *om.* suam *q*   > dim. ux. suam temptas *ff*   eum 2°] illum *q*   3 *inc.* resp. autem iesus dix. illis *ff*   4 *om.* permis. *b*, praecepit *q*   *om.* scriptum *b*   5 *inc.* resp. uero ies. dixit illis *ff*, + hoc *b*   *om.* uobis *b*   istud] hoc *ff*, + moyses *b*   6 autem] enim *b q*

minam fecit deus et dixit. 7 propter hoc relinquet homo patrem *b ff q*
suum et matrem suam et adherebit ad uxorem suam. 8 et erunt duo
in carne una. Itaque iam non sunt duo sed una caro. 9 quod ergo
deus coniunxit homo non disiungat. 10 et in domo iterum discipuli
eius de eodem interrogauerunt eum. 11 Et dixit illis. quicumque di-
miserit uxorem suam et aliam duxerit adulterium conmittit super
eam. 12 et si mulier exeat a uiro et alii nupserit moechatur super
illum et qui dimissam ducit moechatur. 13 Et offerebant illi pueros
ut tangeret eos. discipuli autem comminabantur offerentibus. 14 Quos
cum uideret iesus indigne tulit et ait illis. sinite pueros uenire ad
me et ne prohibueritis illos. talium est enim regnum dei. 15 amen
dico uobis. quisque non receperit regnum dei uelut puer non intrauit
in illud. 16 et conuocans eos imponebat manus super illos et bene-
dicebat eos. 17 Et cum egressus esset in uiam procurrens quidam
adgeniculans ante eum rogabat eum dicens. magister bone quid fa-
ciam ut uitam aeternam percipiam. 18 Et iesus dixit illi. quid me
dicis bonum. nemo bonus nisi unus solus deus. 19 praecepta nosti.
ne adulteres. ne occidas. ne fureris. ne falsum testimonium dixeris.
ne fraudem feceris. honora patrem tuum et matrem. 20 Et ille re-
spondens ait illi. magister haec omnia obseruaui a iuuentute mea.

Corr. Hier.: 6 fecit] + EOS *om.* ET DIXIT (= *a*) 7 *om.* SUAM 1° 9 coniunx.] iunxit disiung.] SEPARET 11 DICIT 12 mul. ex. a uiro] UXOR DIMISERIT UIRUM SUUM *om.* SUPER ILL. ET QUI DIM. DUC. MOECH. 13 14 pueros] PARUULOS 13 eos] illos (= *a*) 14 illos] eos (= *a r*) 15 quisque] QUISQUIS puer] PARUULUS IN-TRABIT (= *r*) 16 conuoc.] COMPLEXANS imponebat . . . et] ET INPONENS 17 adgen.] GENU FLEXO *om.* DICENS 18 et ies. dix. illi] IES. AUTEM DIX. EI *om.* SOLUS? *om.* solus? (= *a r*) 20 *om.* ILLI (?)

---

6 fecit] + eos *q* 7 *om.* suam *q* *om.* ad *q* 8 *om.* una 1° *ff* *om.* iam *ff* 9 disiung.] separet *q* 10 domum *b* eodem] hoc *ff* 11 illis] eis iesus *q* quicumque] quisque *ff* adult. comm.] moechatur *q* 12 > mulier si *ff* exiet *b*, exierit *q* alium *b* *om.* sup. ill. *q*, + similiter *b* *om.* et qui dim. duc. moech. *q* 13 illi] ei *q* ut] uti *ff* aut. eius comm. eis qui offerebant *ff* 14 ind. tul.] indignatus est *q* nolite prohibere *ff q* > enim est *b ff* 15 quisque] quicumque *q* uelut] sicut *ff q* puer] infans *ff* intrabit *q*, introiuit *ff* 16 conuoc.] amplexus *b* manum *b* 17 egressi essent *b*, procederet *q* uia *b q* praecurr. *b*, occurr. *q* quid.] + et *ff* *om.* ante eum *b*, ad genuam eius se uoluens *q* rogans *b* eum] + et *b* *om.* rog. eum *ff* dixit *ff* perc.] possideam *q* 18 *inc.* iesus autem *q* dices bon. *b* unus] + ac *b* *om.* solus *q* 19 nosti] custodi *b* non (ne *q*) adulterabis *ff q* non occides *ff* *om.* ne fur. *ff* non fals. test. dicis *ff* non fr. fec. *ff* *om.* tuum *ff q* matr.] + tuam *b* 20 *inc.* ad ille resp. dixit *ff q* *om.* illi *q* > omnia haec *b q* obs.] custodiui *ff*

b ff q 21 Iesus autem intuitus eum dilexit eum et dixit illi. unum tibi deest.
uade quaecumque habes uende et da pauperibus et habebis thensaurum in caelo et ueni sequere me.
22 Et ille contristatus in hoc uerbo et abiit tristis. erat enim habens multas possessiones et pecunias.
23 et circumspiciens iesus ait discipulis suis. quam difficile qui pecunias habent in regnum dei introibunt.
25 facilius est camellum per foramen acus transire quam diuitem in regnum dei.
24 discipuli autem eius pauebant in uerbis eius. Ad iesus rursus ait illis. filioli quam difficile est confidentes in pecuniis in regnum dei introire.
26 qui autem magis admirabantur dicentes ad semetipsos. et quis potest saluus fieri.
27 Et intuens illos iesus ait. apud homines impossibile est. apud deum autem possibile.
28 Et coepit petrus ei dicere. ecce nos missum fecimus omnia et secuti sumus te.
29 Respondens iesus ait. amen dico uobis. nemo est qui reliquerit domum aut fratres aut sorores aut matrem aut patrem aut filios aut agros propter me et propter euangelium.
30 qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc. qui autem reliquerit domum et sorores et fratres et matrem

---

Corr. Hier.: 22 et ille] QUI *om.* HOC *om.* ET 2⁰ trist.] MAERENS > POSS. MULT. *om.* ET PEC. 23 *fin.*] + 24 DISCIPULI AUTEM OBSTUPESCEBANT IN UERBIS EIUS AT IESUS RURSUS RESPONDENS AIT ILLIS FILIOLI QUAM DIFFICILE EST CONFIDENTES IN PECUNIIS IN REGNUM DEI INTROIRE 25 diuitem] + INTRARE 24 *om. VERS.* 26 *om.* AUTEM? 27 ap. deum aut. poss.] SED NON APUD DEUM OMNIA ENIM POSSIBILIA SUNT APUD DEUM 28 *om.* ET 1⁰ miss. fec.] DIMISIMUS (= *r*?) 30 *om.* QUI AUT. RELIQU. DOMOS > FRAT. ET SOR. (= *a*) MATRES

---

21 intuens *b*, respiciens *q* dil.] osculatus est *b q* illum et dix. ei *q* uade et uende quaec. hab. *ff* thensauros *b* *fin.*] + tollens crucem *q* 22 *inc.* at ille *q*, ille autem *ff* contr.] + est *ff q* uerb. et] + recessit et *ff* mult.—pec.] mult. pecunias et agros *b* *fin.*] habebat autem diuitias multas *q* 23 ait] dixit *q* pecun.] diuitias *q* *om.* in *b* intrabunt *q*, + 24 discipuli autem eius pauebant in uerbis eius at iesus rursus ait illis filii quam difficile est cofidentes in pecuniis regnum dei introire *q* 25 est] + autem *q* diuitem] + introire *b* regno *ff* dei] + introire *q* 24 autem] uero *ff* ad ies. resp. illis iterum dixit filii quam diff. est eos qui confidunt in pec. *ff* *om. vers. q* 26 *inc.* at illi magis *q*, mag. autem *b* > ad semet. ips. dic. *ff* poterit *b* saluos *q* 27 *om.* ait *ff*, dixit *q* hom.] + hoc *b*, + quidem *q* poss.] omnia possibilia sunt *b* est sed non apud deum omnia enim possibilia sunt apud deum *q* 28 > ei petr. *ff* > petr. dicere illi *q* miss. fec.] reliquimus *q* omn.] + nostra *b* te] + quid nobis erit *b* 29 *inc.* resp. autem ies. dixit *ff q* relinquit *q* patr.] + aut uxorem *q* dom. uel frat. aut sor. aut mat. aut fil. *ff*, rel. pat. aut mat. aut sor. aut filios propt. *b* 30 accipiet *q* *om.* nunc *q* > hoc temp. *ff q* *om.* qui aut. rel. *q* dom.] + et parentes *b*

et filios et agros cum persecutionibus in uenturo saeculo uitam *b ff q*
aeternam accipiet. 31 Multi autem erunt primi nouissimi et no-
uissimi primi. 32 Erant autem in uia ascendentes in hierosolyma
et praecedebat illos iesus et pauebant [sequentes]. et adsumens illos
duodecim coepit illis dicere quae ei euentura essent. ‖ 33 quia ecce *b ff i q*
ascendimus hierosolyma et filius hominis tradetur principibus sacer-
dotum et scribis et damnabunt eum morti et tradent eum gentibus.
34 et inludent eum et conspuent eum et flagellabunt eum et inter-
ficient eum et post tres dies resurget. 35 Et accesserunt ad eum ia-
cobus et iohannes fili zebedaei dicentes. magister uolumus ut quod-
cumque petierimus praestes nobis. 36 Ad ille dixit. quid uultis ut
faciam uobis. 37 Et dixerunt. da nobis ut unus ad dexteram tuam
et alius ad sinistram sedeamus in gloria tua. 38 Ad iesus respondens
ait illis. nescitis quid petatis. potestis bibere calicem quem ego bibi-
turus sum aut baptismum quod ego baptizor baptizari. 39 ad illi dixe-
runt. possumus. Ait illis iesus. calicem quidem quem ego bibero bi-
betis et baptismum quod ego baptizor baptizamini. 40 sedere autem
ad dexteram meam uel ad sinistram non est meum dare sed quibus
paratum est. 41 Hoc audito ceteri decem coeperunt indigne ferre de
iacobo et iohanne. 42 Quos cum aduocasset iesus ait illis. scitis quod

---

Corr. Hier.: 30 in uent. saec.] ET IN SAEC. futuro *om.* ACCI-
PIET 32 paueb.] STUPEBANT ET seq.] + TIMEBANT , illos]
ITERUM (= *a*) > ESSENT EI EUENT. 33 ascend.] + IN MORTE
34 eum 1°] EI post tres dies] TERTIA DIE 35 ACCEDUNT praestes]
FACIAS (= *a*) 36 dix.] + EIS 37 sinistr.] + TUAM (= *a*)
38 ad ies. resp.] IESUS AUTEM illis] EIS (= *a*) bib. sum]
BIBO quod] QUO (= *r*) 39 dix.] + EI ait ill. ies.] IES. AUTEM
AIT EIS bibero] BIBO quod] QUO baptizamini] BAPTIZABIMINI
41 hoc. aud. cet.] ET AUDIENTES ind. ferre] INDIGNARI 42 quos
cum adu. ies.] IES. AUTEM UOCANS EOS quod] QUIA (cf. *ff*)

---

30 *om.* et agr. *b* tant. in hoc tempore domos aut frat. aut sor. aut
matrem et fil. et agr. *q* cum] in *b*, post *q* *om.* saec. *ff*, > in
aeuo uenturo *b* *om.* accipiet *q* 32 *om.* in 2° *b q* illos] eos
b *om.* sequ. *b q* illos 2°] iterum *q* illis] eis iterum *ff* ei]
eius *b*, sibi *ff* > essent uentura *b q* 33 iheros. *ff*, hierosoly-
mam *i* princ. sac.] summis sacerdotibus *b* condemnab. *q* eum 1°]
illum *ff* 34 conspuet *ff*, + in *b* *om.* et flag. eum *ff* interf.] occi-
dent *ff*, crucifigent *q* post tertium diem *q* 35 eum] illum *b* *om.*
ut *b i* quocumque *q*, + te *b* petier.] + te *ff*, + ut *b* 36 ille]
ipse *ff* dix.] + eis *q* *om.* uult. ut *b i*, *om.* ut *q* 37 et 1°] qui *i q*,
illi autem *ff* dix.] + ei *b ff* gloriam tuam *b ff* 38 ait] dixit
q *om.* nesc. — bibere *i* 39 poss.] + et *ff* *om.* ies. *i* bapti-
zamini] baptizari *b* sed quibus] aliis *b ff* 41 *inc.* quo aud. cet.
dec. indignati sunt *q* iohannen *b*, —nem *ff* 42 *inc.* ies. autem con-
uocatis illis dicit eis *q* quod] qui *ff*, quoniam *i*

b ff i q hi qui uidentur principari gentibus dominantur eorum et principes eorum potestatem eorum habent. 43 non ita est in uobis sed quicumque in uobis maior esse uoluerit erit uester minister. 44 et quicumque uoluerit in uobis primus esse erit omnium seruus. 45 nam et filius hominis non uenit ministrari sed ministrare et dare animam suam redemptionem pro multis. 46 Tunc uenit iericho et proficiscente eo inde cum discipulis suis et plurima multitudine filius timeae baritimeas caecus sedebat circa uiam mendicans. 47 qui cum audisset quia iesus nazarenus est coepit clamare et dicere. fili dauid iesu miserere mei. 48 et comminabantur illi multi ut taceret. ad ille multo magis clamabat. fili dauid miserere mei. 49 Et stans iesus iussit illum uocari. qui dicunt caeco. animequior esto. surge uocat te. 50 qui proiecto uestimento suo exiliens uenit ad eum. 51 Et respondens illi iesus dixit. quid tibi uis faciam. caecus autem dixit ei. domine rabbi ut uideam. 52 Iesus autem ait. uade fides tua te saluum fecit. et confestim uidit et sequebatur eum in uia.

11. 1 Et cum adpropinquaret hierosolymam et bethaniam ad montem olíueti mittit duos ex discipulis suis. 2 et ait illis. ite in castellum quod est contra uos et introeuntes statim inuenietis pullum

---

Corr. Hier.: 42 eorum 1⁰] EIS   eorum hab.] HAB. IPSORUM   43 est] + AUTEM   *om.* IN UOBIS 2⁰   mai. esse uol.] UOL. FIERI MAI.   45 ministrari] ut ministraretur (= *a*) EI   ministrare] ut ministraret (= *a*)   dare] daret (= *a*)   46 tunc uenit] ET UENIUNT   inde cum disc. suis] DE IERICHO ET DISC. EIUS   TIMAEI BARTIMEUS   circa] IUXTA   48 illi] ei   49 iuss.] PRAECEPIT   qui dic. caec.] ET UOCANT CAECUM DICENTES EI   51 > IES. DIXIT ILLI   > UIS TIBI   dom. rabbi] RABBONI   52 ait] + ILLI   11 1 ADPROPINQUARENT (= *r*) HIEROSOLYMAE ET BETHANIAE   olíueti] OLIUARUM (= *a*)   2 > STAT. INTROEUNT. + ILLUD

---

42 *om.* hi *i*   gentium *ff*   princ.] maiores *q*   eorum 2⁰] illorum *b q*, > hab. illorum *ff*   43 est] erit *q*, > in uobis est *ff*   > uol. maior esse in uob. *ff q*, in uob. uol. maior esse *i*   > uester erit min. *b*   44 > esse primus *ff*   46 *inc.* et tunc *ff*, et *q*   uen.] + in *q*   proficiscenti *q*   eo] illo *b*   plur. mult.] turba multa *ff*, turba plurima *q*   bartimeas *i*   circa] secus *q*   uia *b ff*   47 qui] hic *ff*   *inc.* et audiens *q*   quia] quod *ff*   nazore^{n}us *q*, nazoraeus *ff*   > iesus fili dauid *ff*   filii dauid mis. mihi *i*   48 minabantur *b*   > multi conmin. illi *ff*, increpabant eum multi *q*   mei] mihi *b*   49 illum] eum *q*   qui dic.] ad illi dic. *i*, illi autem dixerunt *q*   50 qui] + uero *ff*   *inc.* at ille dimisso uest. suo exiliit et uen. ad iesum *q*   51 > dix. illi ies. *ff*, *inc.* et respondit illi iesus *b*   quid uis (+ ut *b*) faciam tibi *b ff*   *om.* domine *q*   52 *inc.* et ies. dixit *q*, ies. uero dixit ei *ff*   uade] + hi uade *ff*   te saluauit *q*   secutus est illum *q*   uiam *b ff*   11 1 adpropinqua *ff*, adpropiaret *b*   hierosolyma *b ff q*, + et bethfage *q*   bethania *b q*   mittet *q*, misit *b*   2 quod] qui *q*   > contr. uos est *ff*   pull.] + asinae *b*

ligatum super quem nemo adhuc hominum sedit. soluite illum et *b ff i q*
adducite. 3 et si quis uobis dixerit quid soluitis pullum dicite. do-
mino necessarius est. et continuo dimittet illum hoc. 4 Et abeuntes
inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in transitu et soluerunt
eum. 5 et qui erant illic stantes dixerunt illis. quid facitis soluentes
pullum. 6 qui dixerunt sicut dixerat illis iesus. et permiserunt illis
7 ducere pullum ad iesum. et imponunt illi uestimenta et sedit super
eum. 8 multi autem uestimenta sua sternebant in uiam. alii frondes
cedebant de arboribus et sternebant in uia. 9 et qui praeibant et qui
sequebantur clamabant dicentes. benedictus qui uenit in nomine do-
mini. 10 benedictum quod uenit regnum patris nostri dauid. ossanna
in excelsis. 11 Et cum introisset hierosolyma in templum circum-
spexit omnia cum iam uespera esset hora et exiuit in bethaniam cum
duodecim discipulis. 12 et alia die cum exisset a bethania esuriit.
13 cumque uidisset a longe ficum habentem folia uenit uidere si
quid esset in ea. et nihil inuenit nisi folia. non enim erat tempus
ficuum. 14 Qui dixit ei. iam non amplius in aeternum quisquam

---

Corr. Hier.: 3 solu. pullum] FACITIS dicite] + QUIA > ILLUM DIMITTET HUC 4 transitu] BIUIO SOLUUNT 5 qui er. ill. stant. dix.] QUIDAM DE ILL. STANTIBUS DICEBANT 6 dixerunt] + EIS dixerat] PRAECEPERAT (= *a*) perm. ill. 7 ducere] DIMISERUNT EIS ET DUXERUNT 7 uestim.] + SUA (= *a*) 8 STRAUERUNT UIA (= *a*) alii] + AUTEM (= *a*) 9 dicentes] + OSANNA (cf. *a*) 10 OSANNA *(semper)* 11 cum intr.] INTROIUIT circ. omn. ... et] ET CIRCUMSPECTIS OMNIBUS *om.* DISCIPULIS 12 exisset] EXIRENT 13 *om.* UIDERE esset] FORTE INUENIRET et] + CUM UENISSET AD EAM nisi] praeter (= *d*) ficuum] FICORUM 14 qui] ET RESPONDENS

---

2 adligat. *ff* 3 solu. pull.] hoc facitis *q* dicite] et dicetis *ff*, + quia *q* dimittit *b*, + illum *ff* huc *q* 4 ianua a foris *b* transitum *ff i* 5 illic] + foris *b* > stant. illic *i* *om.* illis *b*, eis *i* *inc.* et quidam de illic stantibus dix. illis *q*, et quidam de circumstantibus qui erant ibi dix. eis *ff* pull.] + asinae *b* 6 qui] et *b i*, at illi *q* dixerunt] + eis *q* illis 2⁰] illi *i* 7 ducere] et aduxerunt *q* inposuerunt *q* supra illum *ff* 8 *inc.* et multi *q* uia *q* alii] + uero *ff* frond.] ramos *ff* uiam *ff* *om.* alii — uia *i* 9 *om.* qui 2⁰ *q* *om.* dicentes *ff*, + osanna in excelsis *i*, + osanna *q* 10 regn.] + in nomine domini dei *q* osanna *i q* in altissimis *b* 11 et cum introissent *i*, et intrauit *q* hierosolymam *i*, + iesus et *q* templo *b ff* et circumspiciens omnes *q* iam] + ad *ff* hora] + et *b* exiit *b ff q* *om.* discipulis *ff*, + suis *b* 12 exissent *i* bethaniam *b ff q* 13 *inc.* et cum uidissent *ff* arborem ficus *b* foliam *ff* quid] quod *i* in eam *b ff*, uen. quasi inuenturus aliquid in illa et cum uenisset ad eum et nihil inuenisset in ea nisi *q* fol.] + tantum *b q* > erat enim *b* 14 qui] respondens *q*, et *ff* dix.] ait *ff*

b ff i q fructum ex te manducet. et audiebant discipuli eius. 15 Et uenit iterum
hierosolyma. et cum introisset in templum coepit eicere uendentes et
ementes in templo. et mensas nummulariorum et cathedras uenden-
tium columbas euertit. 16 et non sinebat ut quisquam transferret uas
per templum. 17 et docebat dicens. scriptum est. domus mea domus
orationis uocabitur omnibus gentibus. uos autem fecistis eam spe-
luncam latronum. 18 Quo audito principes sacerdotum et scribae
quaerebant quomodo eum perderent. timebant enim eum quoniam
uniuersa turba admirabatur super doctrina eius. 19 Et cum uespera
facta esset egrediebatur de ciuitate. 20 et cum transirent mane uide-
runt arborem ficus aridam factam a radicibus. 21 et recordatus pe-
trus ait illi. rabbi ecce arbor ficus cui maledixisti aruit. 22 Et respon-
dens iesus ait illis. habete fidem dei. 23 Amen dico uobis. quia qui-
cumque dixerit huic monti. tollere et mittere in mare et non haesi-
tauerit in corde suo sed crediderit futurum fiet quodcumque dixerit.
24 Propterea dico uobis. omnia quaecumque orantes petitis credite
quia accipietis et erit uobis. 25 Et cum stabitis ad orandum dimittite
si quid habetis aduersus aliquem ut et pater uester qui in caelis est
dimittat uobis delicta uestra. 26 quod si uos non dimiseritis nec pater
uester qui in caelis est dimittet uobis peccata uestra. 27 Et uenit
rursus hierosolyma. et cum ambularet in templo accesserunt ad eum
summi sacerdotes et scribae et seniores. 28 et dicunt illi. in qua po-

Corr. Hier.: 15 uenit] UENIUNT *om.* ITERUM *om.* IN 1° 17 dicens] + EIS NON est] + QUIA 20 > MANE TRANSIR. arb. ficus] FICUM 21 ait illi] DICIT EI *om.* ARBOR 23 fut. fiet quodc. dix.] QUIA QUODC. DIX. FIAT FIET EI 24 erit] ueniet? (cf. *b*) 25 delicta] peccata (= *a*) 27 uen.] UENIUNT ACCEDUNT

14 > ex te fruct. mand. *ff* audiebat *i* 15 ueniunt *q*, uenerunt *ff* iterum] in *q* hierosolymam *b i* ingressus fuisset *b*, ingressus iesus *q* templo *q*, + et *ff* eic.] + inde *b* uendent. et col. *i* 17 doceb.] + illis *ff* dic.] + illis *i q*, + nonne *q* est] esse *b*, + enim *ff* eam] illam *ff* 18 quod aud. *ff* princ. et sacerdotes *i*, summis sacerdotibus *ff* eum 1°] illum *ff* enim] autem *ff* doctrinam *ff i q* 19 uespere factum *b* 20 transiret *ff q*, transirent *i*ᶜ arb. fici *ff q* ar. fact.] aruisse *i* 21 rememoratus *i q* *om.* illi *b* fici *ff*, *om.* *q* cui] quam *i q* 22 hab.] si habueritis *b i*, + in uobis *ff* 23 amen] + enim *q* quia] quoniam *ff* cred. quia quae dicit erunt fiet illi quodc. *q* 24 quaecumq.] quae *q* oratis et *ff* quia] quoniam *ff* erit] fiet *q*, euenient *b* 25 statis *b ff* ad orationem *q*, adorantes *i*, orantes *b* si inuidiam habetis ad aliq. *b* *om.* uester *q* > est in cael. *b*, *om.* qui est in cael. *i* *om.* uobis *ff i* del. uestr.] inuidiam uestram *b* 26 quod si] si enim *b* remittitis *ff i* > est in cael. *b* dimittat *i*, remittet *ff* *om.* uobis *i* 27 > rurs. uen. *b i*, uen. iterum *q* hierosolymam *b i* deambul. *ff*, > in templo deamb. *b*, et in templo cum amb. *q* accedunt *q*, uenerunt *ff i* summi (*om.* *i*) sac.] principes sacerdotum *ff q* > sen. et scrib. *i* 28 dixerunt *b*

testate haec facis et quis tibi dedit hanc potestatem. 29 Iesus autem *b ff i q*
respondens ait illis. interrogo uos et ego unum uerbum. respondete
mihi et dicam uobis in qua potestate haec faciam. 30 baptismum io-
hannis de caelo erat an ex hominibus. respondete mihi. 31 Ad illi
cogitabant secum ad inuicem dicentes. quid ei respondemus. si dixe-
rimus de caelo dicet nobis. quare non credidistis ei. 32 si dixerimus
ex hominibus timemus populum. omnes enim sciebant iohannem uere
prophetam fuisse. 33 et respondentes dixerunt ad iesum. nescimus.
Et respondens iesus ait illis. neque ego dico uobis in qua potestate
haec faciam.

12. 1 Coepit autem illis in parabolis loqui. uineam pastinauit
homo et circumdedit saepem et fodit lacum et aedificauit turrem et
locauit eam colonis et peregre profectus est. 2 et misit ad colonos in
tempore seruum ut fructum ex uinea darent ei. 3 et adprehensum
eum ceciderunt et dimiserunt uacuum. 4 Et iterum misit ad illos
alium seruum. et illum in capite uulnerauerunt et contumeliis ad-
fecerunt. 5 Et alium misit seruum. et illum occiderunt. et plures
alios. quosdam ceciderunt quosdam uero occiderunt. 6 adhuc unum
habens filium carissimum et illum misit nouissimum dicens. quia

---

Corr. Hier.: 28 *fin.*] + UT ISTA FACIAS 29 INTERROGABO uerb.] + ET 31 *om.* AD INUIC. *om.* QUID EI RESP. *om.* NOBIS quare] + ERGO 32 dixerimus] dicemus? TIMEBANT scieb.] HABEBANT ioh.] + QUIA proph. fuisse] PROPHETA ESSET 33 dix. ad ies.] DICUNT IESU *om.* ET 2° 12 1 coep. aut.] ET COEP. colon.] AGRICOLIS 2 colon.] AGRICOLAS fruct. ex uin. dar. ei] AB AGRICOLIS ACCIPERET DE FRUCTU UINEAE 3 et 1°] QUI 5 et 1°] + RURSUM *om.* SERUUM cec.] CAEDENTES quosd. 2°] alios occ.] OCCIDENTES 6 adhuc] + ERGO mis.] + AD EOS

---

28 > hanc pot. ded. *ff i q*, + ut ista facias *q* 29 ait] dicit *i* interrogabo *q* > uerb. un. *q* et 2°] + ego *ff* > uob. dico *q* facio *b ff q* 30 baptisma *b i q* erat] est *ff* 31 *om.* secum *b ff q* ad inu.] aduersum se *b*, inter se *q* responderent *b*, *om.* quid ei resp. *q* dicit nob. *b* ei] illi *b i q* 32 *inc.* et si *i*, + autem *ff*, + uero *b* plebem *b i q* iohannen *b* fuisse] esse *ff*, quia uere profeta erat *q* 33 dicunt *q* *inc.* et responderunt ad ies. dicentes *ff* respondit *ff* ait] dicit *i*, > ait ill. ies. *b* > uob. dico *q* facio *ff i q* 12 1 *inc.* et coepit *q*, et coep. iesus in par. loqui illis *ff*, + ita dicens *b* past.] plantauit *i q* locum *q*, torcular *ff i* locau.] tradidit *b q* col.] cultoribus *i* pelegre *b ff* 2 seruus *ff* ut dar. illi ex uin. fruct. *ff*, ut fruct. ex uineae daretur ei *q* 3 remiserunt *i*, miser. *ff* uac.] + ad eum *b ff* 4 illos] eos *i* in cap. uuln.] ceciderunt *q* contumelia *q* 5 et 1°] + iterum *q* > seruus misit *ff* occ. 1°] ceciderunt *q* > al. plur. *ff i*, + et *ff* quosd. 1°] quos *i* cec.] + et *b* uero] autem *i* 6 adhuc] + autem *ff*, + ergo *q* cum haberet fil. unicum dilectum et filium mis. *q* *om.* et ill. mis. nou. *b* *om.* quia *b q*

b ff i q forsitam filium meum reuerebuntur. 7 Coloni autem dixerunt ad in-
uicem. hic est heres. uenite occidamus eum et nostra erit hereditas.
8 quem adprehensum occiderunt et eiecerunt extra uineam. 9 Quid
ergo faciet dominus uineae. ueniet et perdet colonos et dabit uineam
aliis colonis. 10 Nec scripturam hanc legistis. lapidem quem repro-
bauerunt aedificantes hic factus est in caput anguli. 11 a domino fac-
tus est hic est mirabilis in oculis nostris. 12 Et quaerebant eum tenere
et timuerunt turbam. cognouerunt enim quoniam de eis parabolam
hanc dixit. et relicto eo abierunt. 13 Et mittunt quosdam ex phari-
saeis et herodianis ut eum caperent in uerbo. 14 et illi uenientes in-
terrogabant eum subdole. magister scimus quia uerax es et non curas
quemquam. nec enim accipis faciem hominum sed in ueritate uiam
dei doces. dic ergo nobis si licet dari tributum caesari aut non. 15 Ad
iesus cum uidisset uersutiam eorum ait illis. quid me temptatis. ad-
ferte mihi denarium ut uideam. 16 Ad illi adtulerunt. et ait illis.
cuius est imago haec et inscriptio. Dicunt illi. caesaris. 17 Respon-
dens autem iesus dixit illis. reddite igitur quae sunt caesaris caesari
et quae sunt dei deo. et mirabantur super eum. 18 Et uenerunt ad eum
sadducaei qui dicunt resurrectionem non esse et interrogabant eum
dicentes. 19 magister moyses nobis scripsit ut si cuius frater decesserit

---

Corr. Hier.: 6 *om.* FORSITAM (= *i r*) > REU. FIL. MEUM 8 quem adpr.] ET ADPREHENDENTES EUM 9 *om.* COLONIS 11 FACTUM hic] ISTUD ET MIRABILE 12 de eis] AD EOS (= *a*) dixit] DIXERIT 13 mitt.] + AD EUM 14 et illi] QUI interr. eum subd.] DICUNT EI accipis] UIDES IN *om.* DIC ERGO NOB. SI aut] AN *fin.*] + DABIMUS 15 ad ies. cum uid.] QUI SCIENS 17 eum] eo 19 decess.] MORTUUS FUERIT

---

6 *om.* fors. *i*, utique *q* 7 aut.] + illi *q* eum] filium *b* 8 quem] et *ff* occ.] + eum *i q* proiecerunt *ff q*, + eum *q*, *om.* et eiec. *b* 9 uineae cum uenerit ad illi dixerunt ei illos male perdet et uineam suam locauit aliis colonis *b* 10 hic] + et *b* 11 hic] et *b*, istae *q* admirabilis *ff i* 12 cognouerant *b* de eis] ad ipsos (illos *q*) *ff q* *om.* hanc *ff i q* dixisset *b*, > dixit par. *ff* et 3º] qui *b q* habierunt *b q* 13 *om.* et 1º *b* inmittunt *ff i*, + illum *b* captarent *q* *om.* in *i q* 14 *inc.* et uen. pharisei *ff* quia] quoniam *b i* es] est *b* et de nullo tibi cura est *q* acc.] aspicis *ff*, —cies *i*, respicis *q*, + in *i q* fac.] personas *ff q* hominis *b* in ueritatem *b ff* dare *i*, > trib. dari *ff q* caes. demus aut non demus *q* 15 *inc.* ies. autem *i*, *inc.* uidens uero iesus *ff* uersutias *ff i q* illorum *b i q* tempt.] + hypocritae *q* 16 *om.* et 1º *b* imago] figura *i*, figulam *b*, > haec im. *ff* superscribtio *ff* dicunt ei *q*, illi uero dixerunt *ff* 17 *om.* igitur *i*, ergo *ff q*, + ea *b* > dei sunt *ff* admirab. *ff* mir. uehementer in responsum eius *b* 18 > non esse res. *b ff* 19 moeses *b* > scr. nob. *ff q* ut 1º] quod *q* cuius] alicuius *q* dec.] defunctus (mortuus *q*) fuerit *ff q*

et habuerit uxorem et filios non reliquerit ut accipiat frater eius *b ff i q*
uxorem ipsius et resuscitet semen fratri suo. 20 Fuerunt ergo aput
nos septem fratres. et primus accepit uxorem et mortuus est et
non reliquid semen. 21 et secundus accepit eam et mortuus est et non
reliquid semen. 22 similiter acceperunt eam septem et non reliquerunt
semen. postea et mulier mortua est. 23 in resurrectione ergo cum re-
surrexerint cuius ea manebit uxor. septem enim illam habuerunt
uxorem. 24 Et respondens iesus ait illis. non ideo erratis non in-
tellegentes scripturas neque uirtutem dei. 25 cum enim a mortuis
resurrexerint neque nubunt neque nubuntur sed erunt sicut angeli in
caelis. 26 De mortuis autem quod resurgent non legistis in libro
moysi super rubum quomodo dixerit illi deus dicens. ego sum deus
abraham et deus isac et deus iacob. 27 non est deus mortuorum sed
uiuorum. uos ergo multum erratis. 28 Et accessit unus de scribis qui
audierat illos conquirentes et uidens quoniam bene illis respondit
interrogauit eum dicens. magister quod est praeceptum primum.
29 Respondens autem iesus dixit ad eum. omnium primum. audi istra-
hel dominus deus noster deus unus est. 30 et diliges dominum deum

---

Corr. Hier.: 19 habuerit] DIMISERIT *om.* UT 2°? *om.* ut 2°? 20 fuer. ergo ap. nos sept. fr.] SEPTEM ERGO FRATRES ERANT et non rel. sem.] NON RELICTO SEMINE 21 non] NEC ISTE *fin.*] + ET TERTIUS SIMILITER 22 sim. acc. eam] ET ACC. EAM SIM. postea et mul. mortua est] NOUISSIMA OMNIUM defuncta est (= *a*) ET MULIER 23 ea maneb.] DE HIS ERIT illam hab.] HAB. EAM 24 intelleg.] SCIENTES 25 NUBENT NUBENTUR erunt] SUNT (= *a*) 26 RESURGANT dicens] INQUIENS ISAAC (*semper*) 28 RESPONDERIT *om.* DICENS MAGISTER est praec. pr.] ESSET PRIMUM OMNIUM MANDATUM 29 resp. — prim.] IESUS AUTEM RESPONDIT EI QUIA PRIMUM OMNIUM MANDATUM EST

---

19 > non rel. filium *ff* accip.] + eam *b* *om.* eius *b* ips.] eius *b, i q* 20 relinquid *i* est non relicto semine *q* 21 non] nec ille *q* *fin.*] + et tertius similiter *q* *om. vers. b i* 22 *inc.* et sim. *ff, inc.* et acc. eam septem *q* *om.* et non rel. sem. *b q* postea] + uero *b*, nouissime autem omnium mortua est et mulier *q* 23 resurgent *q*, resurgere coeperint *i*, [coeperi]nt resurgere *b* cuius] cui *ff* ea] eorum *ff i*, illorum *q* man.] erit *i q* > hab. illam *ff q* 24 ait] dixit *i*, *inc.* ad quos respondit iesus dixit *ff* err. ignorantes scr. et uirt. *q* 25 a] ex *i* *inc.* omnes enim cum a mort. *b* nubentur *i q* erunt] sunt *q* sic.] uelut *i* caelo *i** 26 quod] quoniam *i* resurgunt *q* moysis *i* sup. rubrum *i*, in rubo *ff q* quom. dix.] sicut dixit *q* *om.* dic. ego sum deus *b* *om.* et 1° 2° *i* isaac *q* 27 sed] + deus *q* ergo] uero *ff* 28 accedens *b ff* *om.* et 2° *ff* illis] illi *i* interrogabat *b* eum] illum *ff* *om.* dic. mag. *q* 29 prim.] + mandatum *q*, + mandatum hoc est *ff* israel *i* noster] uester *i* deus 2°] dominus *ff*, *om. b* 30 *om.* et 1° *i* diligis *ff*

b ff i q tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex totis uiribus tuis
et ex tota uirtute tua. hoc est primum mandatum. [31] Secundum
autem simile est illi. diliges proximum tuum tamquam teipsum.
maius horum mandatum non est. [32] Et ait illi scriba. bene dixisti
magister in ueritate quod unus sit deus. nec est alius praeter illum
[33] diligendus ex toto corde et ex totis uiribus et ex tota anima. et
diligere proximum tamquam se ipsum hoc maius est omnibus holo-
cautomatibus et sacrificiis. [34] Uidens autem iesus quod sapienter
respondisset dixit illi. non es longe a regno dei. Et nemo iam audebat
eum interrogare. [35] Et respondens iesus docens in templo dixit. quo-
modo dicunt scribae christum filium esse dauid. [36] ipse enim dauid
dicit in spiritu sancto. dixit dominus domino meo sede ad dextris
meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. [37] Ipse
dauid dicit eum dominum et unde est filius eius. et multa turba
libenter eum audiebat. [38] Ad ille docens dicebat eis. Uidete ab scribis
qui uolunt in stolis ambulare et salutari in foro. [39] et in primis ca-
thedris sedere in synagogis et primos discubitos in conuiuiis. [40] qui

---

Corr. Hier.: [30] tot. uir. tuis] TOTA MENTE TUA [31] horum] + ALIUD [32] > MAG. IN UER. DIX. quod] QUIA (cf. *a*) sit] est (= *a*) *om.* DEUS nec] et non (= *a*) illum] eum [33] diligend.] ET UT DILIGATUR tot. uir.] TOTO INTELLECTU anima] + ET EX TOTA FORTITUDINE *om.* HOC holocaustomat. (cf. *a*) [34] > IES. AUT. UID. [35] > DICEBAT DOC. IN TEMPLO (= *a*) [36] ad] A [37] ipse] + ERGO > EUM LIBENTER AUDIUIT [38] ad ille doc. dic. eis] ET DICEBAT EIS IN DOCTRINA SUA uidete ab] CAUETE A (= *a*) [39] DISCUBITUS (= *r*) conuiuiis] CAENIS (= *a*)

---

[30] animam tuam *ff* tot. uir. tuis] toto sensu tuo *q* *om.* est *i* mand.] preceptum *q* [31] *om.* autem *b* similem *i* *om.* est *b i q* illi] huic *ff i q* diligis *ff* tamq.] sicut *b ff* mai.] + autem *b i* horum] + aliud *q* mand.] preceptum *q*, praeceptorum aliud *ff* [32] *om.* sit *b* est] sit *q* [33] *inc.* et dil. *q*, et diligere eum ex *ff* corde] + et ex omni uirtute *q* totis] omnibus *q* *om.* et ex tot. uirt. *ff* anima] + sua *i q*, + et ex tota uirtute *ff* tamq.] sicut *ff* teipsum *ff i* omn.] + hominibus *i* holocaustis *q* sacr.] uictimis *q*, > sacr. et holochautom. *ff*, quam holocautomata et sacrificia *b* [34] *inc.* et ies. uid. *q* quod] quia *ff* sap.] prudenter sibi *q* respondit ait *ff* *om.* illi *q* > longe es *ff* (est) *i q* eum] + amplius *ff* int.] + quidquam *b q* [35] dix.] ait *ff*, > dix. doc. in templo *i* > esse fil. *b* [36] enim] autem *ff* dauit *i* > in sp. s. dicit *b i q* (dixit) dix.] dicit *ff q* sede] se *ff* ad dexteram (dextram *q*) meam *i q* tuos] infra *b* scabill. *b*, scamell. *q* [37] *inc.* si ergo dauid *b*, si ipse dau. *ff* et unde] quomodo *b* > fil. eius est *ff* audiebant *b* [38] doc.] dicens *i* *inc.* ipse autem docebat eos dicens illis *ff*, *inc.* et dicebat illis in doctrina sua *q* ab] a *q* iscribis *b* amb. in stolis et salutationes *b* [39] et 2°] + in *q* discubitus *i*

deuorant domos uiduarum et pupillorum occansione longa orantes. hi *b ff i q*
accipient prolixius iudicium. 41 Iesus autem sedens contra gazo-
phylacium aspiciebat quomodo turbae iactabant aes in gaiophylacium
et multi diuites iactabant multa. 42 Cum uenisset autem una uidua
misit aera minuta duo quod est quadrans. 43 et conuocans discipulos
suos ait illis. Amen dico uobis quoniam uidua haec paupercula plus
omnibus misit in gazophylacium. 44 omnes enim ex eo quod abun-
dabat illis miserunt. haec uero de penuria sua omnia quae habuit
misit totum uictum suum.

13. 1 Et cum egrederetur de templo ait illi unus ex discipulis
suis. magister aspice quales lapides et quales structurae. 2 Et re-
spondens iesus ait illis. nonne uidetis omnia haec magna aedificia.
Amen dico uobis quia non relinquetur lapis super lapidem qui non
destruatur. et in triduo aliut resuscitetur sine manibus. 3 Et cum
sederet in montem olineti contra templum interrogabant eum seor-
sum petrus et iacobus et iohannes et andreas. 4 dic nobis quando
ista fient et quod signum erit cum haec omnia consummabuntur.
5 Et respondens iesus coepit dicere illis. uidete ne quis uos seducat.
6 multi enim uenient in nomine meo dicentes. ego sum. et multos

---

Corr. Hier.: 40 *om.* ET PUPILL. occans. longa or.] SUB OB-
TENTU PROLIXAE ORATIONIS 41 ies. aut. sed.] ET SED. IES. TURBA
IACTARET (cf. *r*) GAZOPHYL. 42 uidua] + PAUPER aer. min. duo]
DUO MIN. 43 pauperc.] PAUPER misit] + QUI MISERUNT 13 2 il-
lis — quia] ILLI UIDES HAS OMNES MAGNAS AEDIFICATIONES *om.*
ET IN TRID. — MANIBUS 3 oliueti] OLIUARUM seorsum? *om.?*
(= *c*)] SEPARATIM 4 cum] QUANDO cons.] INCIPIENT CON-
SUMMARI (cf. *a*) 6 dicentes] + QUIA (= *a*)

---

40 domus *ff*, panem *b* pup.] orphanorum *ff* occ.] oratione *i* lon-
ga] longam orationem *b* hi] isti *b* accipiunt *i* prol.] maius *ff i*
41 *inc.* et cum sedisset ies. *i ff*, *inc.* et contra gaz. sedens ies. *q* gaio-
fyl. *b* aspic.] uidebat *ff* quom.] quantae *b* iactarent *q*, mitte-
bant *ff* aes] pecuniam *ff* gazofil. *q* *om.* aspic. — gaioph. *i* iact.]
mittebant *ff* 42 *om.* minuta *i q* quadram *b ff* 43 uocans *i* *om.*
quon. *ff* h. paup.] paupera haec *i*, egena haec *b q* gaiofylacio *b*,
+ munus *b ff* 44 omnis *ff*, *inc.* nam omnes *b i q* abundabant
ff inmiserunt *b* uero] autem *q* de penuriam suam omn. que-
cumque *ff* 13 1 egr.] exiret *q* *om.* de templo *ff* suis]
eius *b ff* lapidis *ff* *fin.*] + templi *b ff q* 2 > ies. (*om.* *b i*)
resp. *q* *om.* nonne *q* > haec omn. magna *ff q* *om.* quia *q*,
quod *ff* relinqu.] + hic *b q* supra *i* triduum *i* aliut] il-
lud *ff* resurget *i* *om.* et in tr. — manibus *q* 3 interrogauerunt
ff seors.] secreto *ff* *fin.*] + dicentes *b* 4 ista] haec *ff q* fiunt
q, fiant *i** cum coeperint haec omnia consummari *q* 5 *inc.* resp.
autem ies. c. ill. dic. *ff* quis] aliquis *b* 6 ueniunt *i*, *om.* multi en.
uen. *ff* disc.] + quod *i* sum] christus *b*

b ff i q seducent. 7 Cum autem audieritis bella et opiniones bellorum ne timueritis. oportet enim fieri sed nondum finis. 8 Exurget enim gens super gentem et regnum super regnum et erunt terremotus per loca et fames. initium dolorum haec. 9 Deinde uos ipsos tradent in conciliis et in synagogis uapulabitis. et ante praesides et reges stabitis propter me in testimonium illis 10 et in omnes gentes. Primum autem
ff i q oportet praedicari euangelium. ‖ 11 et cum duxerint uos tradentes nolite cogitare quid loquamini. sed quod datum uobis fuerit in illa hora id loquimini. non enim estis uos qui loquimini sed spiritus sanctus. 12 Tradet autem frater fratrem in mortem et pater filium et insurgent filii in parentes et morti adficient eos. 13 et eritis odio omnibus propter nomen meum. qui autem sustinuerit usque in finem hic saluus erit. 14 Cum autem uideritis abominationem desolationis stantem ubi non debet qui legit intellegat Tunc qui in iudaea sunt fugiant in montibus. 15 et qui super tectum ne descendat in domum
b ff i q nec ‖ introeat tollere quicquam de domo sua. 16 et qui in agro erit non reuertatur retro tollere uestimentum suum. 17 Uae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus. 18 Et orate ut non hieme fiant. 19 erunt enim dies illi tribulationes tales quales non fuerunt ab initio creaturae ex quo omnia condidit deus usque nunc neque

---

Corr. Hier.: 7 > aud. autem 9 deinde uos ips. trad. in] UIDETE AUTEM UOSMETIPSOS TRADENT ENIM UOS 10 *om.* AUTEM 11 cog.] PRAECOGITARE qui loqu.] loquentes (= *d*) 12 insurg.] CONSURGENT MORTE (= *r*) 13 *om.* USQUE (= *a*) 14 MONTES 15 tollere quicquam] ut tollat quid 18 et or.] ORATE UERO > hieme non 19 ex quo omnia] QUAM

---

7 proelia *ff* op. proeliorum *ff q* nolite timere *ff* enim] + haec *b ff*, + omnia *b* nond.] + est *b* 8 en.] autem *b i q* super 1⁰] contra *b*, aduersus *q* super 2⁰] contra *b*, supra *i* loca et] + erunt *q* famis *ff*, + et *b ff*, + et turbule *q* initia praessurae omnia haec *b* 9 deinde] uidete *q* trad.] + enim uos *q* syn. uap.] synagogas ducent *b* > reg. et praes. *q* me] nomen meum *b* 10 gentes] + sed constantes estote *b* gent. oportet prim. praed. *q* euang.] + in omnibus gentibus *b ff* 11 *inc.* cum autem perdux. *ff q* *om.* tradentes *ff* loquam.] loquim. *q* > fuerit uobis *q* id] hoc *i*, quid *ff* > uos estis *ff*, eritis uos *q* qui loqu.] loquentes *q* 12 surgent *i q* morti illos adficient *ff* 13 omn.] + hominibus *ff q* sust.] tolerauerit *ff*, perseuerauerit *q* *om.* usque *q* 14 abom.] aspernationem *i* stans *ff* deb.] oportet *ff q*, + et *ff*, + quod dictum est per daniel profetam *q* om. in 1⁰ *ff* montem *i* 15 sup. tect.] in superioribus *ff* ne] non *ff* nec] neque *ff* quicqu.] aliquid *b i q* 16 *om.* erit *ff q* *om.* retro *i** 17 pelegrinantibus *ff* *fin.*] + [praessu]rae *b* 18 *inc.* orate autem *q* ut non] ne *b i* hieme] + haec *b q* 19 erint *ff* in (*om. q*) diebus illis *b q* tribulationis *ff i* *om.* tales *ff* a creatura *ff* ex quo condit deus *q*, *om. ff i* nunc] modo *ff q*, + sed *i*

fient. 20 et nisi breuiasset dominus dies propter electos suos non *b ff i q*
fieret salua omnis caro. sed propter electos quos elegit breuiauit dies.
21 et tunc si quis uobis dixerit. ecce hic est christus uel ecce illic ne
credideritis. 22 exsurgent enim pseudochristi et pseudoprophetae et
dabunt signa et ostenta ad seducendos si potest fieri etiam electos.
23 uos ergo uidete. ecce praedixi uobis omnia. 24 Sed in illis diebus
post tribulationem illam sol contenebrabitur et luna non dabit splen-
dorem suum. 25 et stellae quae sunt in caelo erunt decidentes et
uirtutes caelorum mouebuntur. 26 Et tunc uidebunt filium hominis
uenientem cum nubibus cum uirtute multa et gloria. 27 et tunc mittet
angelos et congregabit ‖ electos a quattuor uentis a summo terrae *ff i q*
usque ad summum caelorum. 28 A ficu autem discite parabolam.
cum iam ramus eius tener fuerit et nata fuerint folia cognoscitis quia
in proximo sit aestas. 29 sic et uos cum uideritis haec omnia fieri
scitote quod in proximo sit in ostiis. 30 Amen dico uobis quoniam
non transiet generatio haec donec omnia ista fiant. 31 Caelum et terra
transibunt uerba autem mea non transibunt. 32 De die autem illo uel
hora nemo scit neque angeli in caelo neque filius nisi pater. 33 uidete
ergo. uigilate et orate. nescitis enim quando tempus sit. 34 sicut homo
peregre profectus reliquid domum suam et det seruis suis potesta-
tem unicuique opus suum et ianitori praecipiat ut uigilet. 35 Uigilate

---

Corr. Hier.: 20 *om.* PROPTER ELECTOS SUOS fieret] fuisset (= *a*) 21 *om.* UEL 22 ostenta] PORTENTA (cf. *k*) 25 quae sunt in caelo] CAELI caelorum] QUAE SUNT IN CAELIS 26 cum 1⁰] IN 27 ang.] + SUOS electos] + SUOS CAELI (= *a*) 29 *om.* OMNIA 30 TRANSIBIT 33 *om.* ERGO (= *a r*) 34 homo] + QUI det?] DEDIT? dedit? (= *a*) unicuique op. suum] CUIUSQUE OPERIS (= *q*)

---

19 fient] erunt post haec *b ff q* 20 et] sed *i* > dom. (deus *b ff*) breu. *q* fiet *i*, esset *ff* omn.] ulla *b* *fin.*] brebiabuntur dies illi *b* 21 *om.* est *ff i q* uel] aut *q* nolite credere *ff q* 22 *om.* pseudochr. et *i*, pseodochr. et speodopr. *q* ostenta] prodigia *ff i q* se ducendum *ff q* > fieri potest *q* sed. homines si etiam electos perderent *b* 23 ergo] autem *q*, *om.* uos ergo *ff i* 24 contenebric. *b*, obscurabitur *ff q* splend.] lumen *ff* 25 stillae *q* quae s. in cael.] de caelo *i* erunt cadentes *ff i*, cadent *b* cael.] quae in caelos sunt *b*, caelestium *q* 27 angelus *ff* congregauit *i* elect.] + suos *q* uentis] angulis *q* a summo] ab ultimo *ff q* *fin.*] ad terminum caeli *q* 28 a ficus autem arbore *i* fuerint] + in ea *q*, > fol. nascuntur *ff* quia] quod *i q* sit] est *ff* 29 > omn. haec *i* quod] quoniam *ff* sit] est *ff q* osteis *q*, ianuis *ff* 30 quon.] quod *ff* *om.* donec *ff* > fiant ista *i* 31 terram *ff* *fin.*] preteribunt *ff* 32 illa *ff q* uel] et *i q* in] de *ff* 33 ergo] itaque *ff* *om.* enim *ff* 34 pelegre *ff* > prof. per. *i*, + est *ff* relinquat *i*, —quens *q* et dans *ff*, data *q* potestate *q* et unicuique opera sua *i*, cuiusquae operis *q* ian.] ostiario *q*

ff i q ergo. nescitis enim quando dominus domus ueniat. sero an media
nocte an galli cantu an mane. 36 ne cum uenerit repente inueniat
uos dormientes. 37 ecce autem uobis dico. uigilate.

14. 1 Erat autem pascha et azyma post biduum. et quaerebant
summi sacerdotes et scribae quomodo eum dolo tenerent et occiderent.
2 dicebant enim. ne in die festo tumultus oriretur populi. 3 et cum
esset iesus in bethania in domo simonis leprosi recumbente eo uenit
mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi et fracto
alabastro effudit super caput eius. 4 Discipuli autem eius indigne
ferebant dicentes. ut quid perditio ista unguenti. 5 poterat enim
uenundari unguentum istud plus quam denariis trecentis et dari pau-
peribus. et fremebant in eam. 6 Iesus autem dixit illis. sinite eam.
quid illi molesti estis. bonum opus operata est in me. 7 semper enim
pauperes habetis uobiscum. et cum uolueritis potestis illis bene facere.
me autem non semper habetis. 8 quod habuit haec fecit. praeuenit
unguento unguere corpus meum in sepulturam. 9 Amen dico uobis.
ubicumque praedicatum fuerit euangelium in uniuersum mundum et
quod fecit haec narrabitur in memoriam eius. 10 Et iudas scarioth
unus de duodecim abiit ad summos sacerdotes ut proderet eum. 11 ad
illi gauisi sunt et promiserunt ei pecuniam se daturos. et quaerebat
quomodo illum oportune traderet. 12 Et prima die azymorum quando

---

Corr. Hier.: 37 ecce] QUOD dico] + OMNIBUS DICO 14 2 ne] NON festo] + NE FORTE oriretur] FIERET 3 *om.* IESUS (= *a*) in beth.] bethaniae (= *a*) recumb. eo] ET RECUMBERET 4 disc. aut. eius ind. fer.] ERANT AUTEM QUIDAM INDIGNE FERENTES INTRA SEMETIPSOS ET ung.] + FACTA EST (= *b*?) 5 > UNG. IST. UENUND. > TRECENT. DEN. 6 *om.* ILLIS 8 *om.* UNGUENTO 9 euang.] + ISTUD uniuerso mundo (= *a*) 10 SCARIOTIS eum] + ILLIS 11 ad illi] QUI AUDIENTES 12 primo (= *r*)

---

35 > uen. dominus domus (domui *q*) *ff* an 1^0 3^0] a *ff* media] meridie *q* canti *q* *om.* an mane *i* 37 ecce] quae *q* dico] + omnibus dico *q* 14 1 aut.] + futurum *ff* *om.* pascha et az. post *ff* *inc.* futurum autem erat post bid. pasca et az. *q* sum. sac.] principes sacerdotum *ff q* *om.* eum *i q* *om.* dolo *i* occid.] + eum *i q* 2 oreretur (operetur *i*) in populo *i q* 3 in beth.] baethaniae *q* discumbente *ff* eo] illo *ff q* nardi] ardi *ff* alab.] eo *q* perfudit *i* supra *ff* 4 *om.* dicent. *i* *inc.* erant autem quidam indignantes ad seipsos et dic. *q* ista] haec *ff*, > haec perd. *q* unguenti] + facta est *b*? *q* 5 ueniri *i q* 6 aut. dix.] uero ait *ff* illam quid ei *ff* 7 > hab. (habebitis *q*) paup. *i q* uultis *ff* habebitis *i q* 8 ungentum *q* 9 uobis] + quod *i* euang.] + hoc *q* uniu.] totum *ff* *om.* et *ff* mem. ipsius *ff* 10 scariothes *q*, scarioht *ff* de] ex *i q* sum. sac.] principes sacerdotum *ff q* prod.] traderet *ff*, > ut eum traderet illis *q* 11 illi] + audientes *q* *om.* et 1^0 *i* se dat.] dare *ff q*, + sed *ff* quaerebant *q* > opurtune eum trad. *q*

pascha immolabant dicunt ei discipuli. quo uis eamus et paremus tibi *ff i q*
ut manduces pascha. 13 Et misit duos ex discipulis suis dicens. ite
in ciuitatem et occurret uobis homo lagoenam aquae ferens. sequi-
mini eum. 14 et quocumque introierit dicite domino domus. magister
dicit. ubi est refectio ubi cum discipulis meis manducem pascha. 15 et
ipse uobis demonstrauit stratum grande paratum. illic parate nobis.
16 Et abierunt discipuli eius et uenerunt in ciuitatem et fecerunt sicut
dixerat illis et parauerunt pascha. 17 Uespere autem facto uenit cum
duodecim. 18 et discumbentibus eis et manducantibus ait iesus. amen
dico uobis. quod unus ex uobis me tradet qui manducat mecum.
19 Ad illi coeperunt contristari et dicere singuli. numquid ego. et
alius. numquid ego. 20 Quibus ait. unus ex duodecim qui intingit
mecum in catino. 21 Et filius quidem hominis uadit sicut scriptum
est de eo. uae autem homini illi per quem filius hominis tradetur.
bonum ei si non esset natus homo ille. 22 Et manducantibus illis
accepit panem et benedicens fregit et dedit eis et ait. accipite. hoc
est corpus meum. 23 Et accepto calice gratias egit et dedit eis. et
biberunt ex illo omnes. 24 et ait illis. ‖ hic est sanguis meus qui est *b ff i q*
noui testamenti qui pro multis effundetur. 25 Amen dico uobis quod
iam non bibam de generatione uitis usque in diem illum cum illud
bibam nouum in regno dei. 26 Et hymno dicto exierunt in montem

---

Corr. Hier.: 13 MITTIT (= *a*) dicens] ET DICIT EIS ferens] baiulans (cf. *d* Lk 22, 10) 14 domus] + QUIA refectio] + mea (= *a r*) > PASCHA CUM DISC. MEIS MAND. 15 demonstrabit (= *r*) + COENACULUM > GRANDE STRATUM paratum] ET 16 fecer.] INUENERUNT 18 quod] QUIA (= *a*) 19 singuli] EI SINGILLATIM *om.* ET ALIUS NUMQUID EGO 20 quibus ait] QUI AIT ILLIS 21 TRADITUR (= *a*) bonum] + EST 22 accep.] + IESUS accipite] sumite (= *a*) 23 egit et] AGENS 24 *om.* QUI EST (= *a*) EFFUNDITUR 25 generat.] GENIMINE

---

12 immolabatur *i q* disc.] + eius *i q* quo] ubi *ff* preparem. *q* 13 ciuitate *i* occurrit *ff* amforam aque portans *q*, portans lagoen. aque *ff* 14 *om.* et *ff* *om.* dicite *ff* dom. domus] patrifamilias *i q*, + loci illius *i*, + quoniam *q* mag.] + noster *i* refectorium *ff*, diuersorium meum *q* *om.* meis *i* 15 *om.* et *i* > dem. uobis *i*, uobis demonstrabit locum *q* grandem *i* 16 exierunt *i* praeparabant *i* 18 eis] illis *q* ait] dixit *ff q* *om.* iesus *ff* quod] quia *q* > tradet me *ff* manducet *ff* 19 *inc.* illi autem *ff* dicere] + ei *q* 20 quibus] + ipse *q* mecum] + manum *ff q* catino] acitabulo *q* 21 uadit] traditur *i* de illo *ff*, deo *q* *om.* illi *i* ei] illi *b? ff* ess.] fuisset *q* 22 accep.] + iesus *q* eis] illis *ff* ait] dixit *ff q* accip.] + et edite *ff* 23 *inc.* et adcepit calicem et *ff* grat. eg.] benedixit *ff i q* eis] illis *b?* illo] eo *b ff q* 24 *om.* qui est *q*, *om.* qui — test. *ff* 25 > bib. ill. *ff* *om.* nouum *q* 26 *inc.* et cum laudem dixissent *i*

b ff i q olíueti. 27 Et ait illis iesus. omnes uos scandalum patiemini quia
scribtum est. percutiam pastorem et dispargentur oues. 28 Sed postea-
quam surrexero praecedam uos in galilaeam. 29 petrus autem ait ei.
et si omnes scandalizati fuerint sed ego non scandalizabor. 30 Cui
dixit iesus. amen dico tibi quod hac nocte priusquam gallus cantet
ter me negabis. 31 Ad ille amplius loquebatur. et si oportuerit simul
me commori tibi non te negabo. similiter autem et omnes dicebant.
32 Et ueniunt in praedium cui nomen gessemani. et ait discipulis suis.
sedete hic donec orem. 33 et adsumit petrum et iacobum et iohannem
secum et coepit pauere et tediari. 34 et ait illis. contristata est anima
mea usque ad mortem. sustinete hic et uigilate. 35 Et cum processisset
paululum procidit in faciem super terram et orabat. Si fieri posset ut
transiret ab eo illa hora. 36 et dixit. abba pater possibilia omnia tibi
b ff q sunt ‖ Transfer hunc calicem a me. sed non quod ego uolo sed sicut
tu uis. 37 et uenit et inuenit eos dormientes. et ait petro. simon dor-
mis. non potuistis horam unam uigilare. 38 surgite et orate ut non
intretis in temptationem. Spiritus quidem promptus est caro autem
infirma. 39 Et iterum abiit orare. 40 et ueniens inuenit eos dormien-

---

Corr. Hier.: 26 olíueti] OLIUARUM 27 illis?] EIS uos scand. pat.] SCANDALIZABIMINI IN NOCTE ISTA DISPERG. 29 > NON EGO (= *a*) *om.* SCANDALIZABOR (= *a i*) 30 cui dix.] ET AIT ILLI quod hac nocte] QUIA (= *r*) TU HODIE IN NOCTE HAC priusqu.] + BIS cantet] uocem dederit neg.] es negaturus 31 > ME SIMUL 32 GETHSEMANI 33 tediari] TAEDERE 34 contrist.] tristis (= *a*) 35 *om.* IN FACIEM > UT SI FIERI POSSET om. ILLA 36 > OMN. TIBI POSS. > CAL. HUNC (= *ff*) sicut] QUOD (= *a*) *om.* UIS 37 POTUISTI (= *a*) > UNA HORA 38 surgite] UIGILATE (= *a*) *om.* EST autem] uero 39 abiit orare] ABIENS ORAUIT EUNDEM SERMONEM DICENS 40 ueniens] REUERSUS DENUO

---

27 et 1⁰] tunc *b ff* illis] ad illos *b* ies.] + quia *i q* scandalizari habetis *ff* quoniam *q* past.] + graegis *b* > oues disp. *i q* 28 postquam resurrexero *b ff q* 29 autem] uero *b ff* ait] dixit *ff* ei] illi *b ff* fuerint] + in te *b* non] numquam *b* *om.* scandalizabor *i* 30 *om.* quod *i* antequam *ff q* (+ bis) *fin.*] me es negaturus *q* 31 ad] et *ff* *inc.* petrus autem abundantius loq. *q* commorire *q* *om.* tibi *i*, tecum *q* autem] etiam *ff* dixerunt *q* 32 cui nom.] quod dicitur *q* gehtsam. *b*, gedsam. *ff* 33 adsumpsit *b* iohannen *b* paueri *q* 34 et 1⁰] tunc *b* tristis *q* sustin.] manete *i* uig.] + mecum *q* 35 *inc.* et adcedens pusillum proc. *ff* > ut trans. si fieri potest ab eo hora haec *i*, si fieri potest ut transiret ab eo hora hec *q* 36 dixit] dicebat *b q* > omn. poss. *q* transfers *b* > a me cal. hunc *ff* quod] sicut *ff* sic.] quod *q* uis] + et iterum ipse abiit *b* 37 et 1⁰] + hoc cum dixisset *q* potuisti *q* hora una *ff*, una hora *q* uig.] + mecum *q* 38 surg.] uigilate *q* ut non] ne *b* intr.] ueniatis *q* ut transeat a uobis temptatio *ff* 39 *fin.*] + eundem sermonem dicens *q* 40 eos] + iterum *q*

tes. erant enim oculi eorum grauati. et ignorabant quid responderent *b ff q*
ei. 41 Et uenit tertio et ait illis. dormite iam et requiescite. adest
finis et uenit hora. ecce tradetur filius hominis in manus peccatorum.
42 surgite eamus. ecce proximat qui me tradet. 43 Et adhuc eo lo-
quente uenit iudas scarioth unus de duodecim. et cum illo turba cum
gladiis et fustibus a principibus sacerdotum missi. 44 Dederat autem
traditor eius signum dicens. quemcumque osculatus fuero ipse est
tenete eum et ducite diligenter. 45 Et cum accessisset ait illi. rabbi.
et osculatus est eum. 46 Ad illi manus iniecerunt et tenuerunt eum.
47 et unus de circumstantibus exempto gladio percussit seruum prin-
cipis sacerdotum et amputauit illi auriculam. 48 Iesus autem ait illis.
tamquam ad latronem uenistis cum gladiis et fustibus conprehendere
me. 49 cottidie apud uos eram in templo docens. et non me tenuistis.
sed ut adimpleantur scripturae. 50 et relinquentes eum omnes fugie-
runt. 51 Adulescens autem quidam sequebatur eos amictus sindone
supra nudum corpus. et tenuerunt eum. 52 ad ille relicta sindone pro-
fugit nudus ab eis. 53 Et adduxerunt iesum ad principem sacerdotum.
et conuenerunt principes sacerdotum et scribae et seniores. 54 et petrus

---

Corr. Hier.: 40 eorum] illorum (= *a*) INGRAUATI 41 adest finis et] SUFFICIT TRADITUR (= *a*) 42 prox. qui me trad.] QUI ME TRADET PROPE EST 43 de] ex (= *a r*) turba] + MULTA fust.] LIGNIS princ. sac. missi] summis sacerdotibus (= *a r*) + ET A SCRIBIS ET A SENIORIBUS 44 sign.] + EIS dilig.] CAUTE 45 access.] UENISSET STATIM ACCEDENS AD EUM *om.* ILLI 46 iniec.] + IN EUM (= *r?*) 47 et unus] UNUS AUTEM QUIDAM (= *a*) exempt. glad.] EDUCENS GLADIUM (cf. *a*) princ. sac.] summi sacerdotis (= *a*) 48 ies. autem] ET RESPONDENS IESUS uenist.] EXISTIS fust.] LIGNIS 49 > ERAM APUD UOS 50 et] TUNC DISCIPULI EIUS fugerunt (= *a*) 51 eos] EUM? (= *a*) supr. nud. corp.] SUPER NUDO 52 relicta] reiecta > NUDUS PROFUG. 53 princ. sac.] summum sacerdotem (= *a*) conu. princ. sac.] CONUENIUNT omnes sacerdotes (= *r*, cf. *a*) 54 et petr.] PETR. AUTEM

---

40 degrauati *b*, + a somno *q* 41 adest (sufficit *q*) fin.] adest enim consummatio *ff* *om.* et 4º *b* *om.* uenit *q* hora] + et *b* traditur *q* 42 prox.] adpropinquauit *b q* prox. traditor meus *ff* 43 *inc.* et cum adhuc loqueretur *q* *om.* et 2º *b*, + adque *b*c illo] eo *ff q* turbae *ff* *om.* missi + et scribis et senioribus *q* 44 aut. qui eum traditurus erat sign. *q* quemc.] quem *ff* eum] illum *b ff* abducite *q* 45 *inc.* et accessit et a[it illi habe] r[abbi] *b* eum] illum *ff* 46 *inc.* illi uero *ff*, tunc illi *q* man.] + ei *q* > iniec. man. *ff* 47 amp. aur. eius *ff* 48 ait] dixit *b ff* uenist.] existis *q* 49 > eram apud uos *q* > doc. in templ. *q* > tenuist. me *q* ut] et *ff* impleantur *b q* 50 fuger. *q* 51 eos] eum *q* *om.* corpus *q* eum] illum *b*, + iuuenes *q* 52 relicto *q* fugit *ff*, > nud. fug. *b* > ab eis nudus *q* 53 conu. omnes sacerdotes *q*

b ff q a longe sequebatur eum usque intus in atrium principis sacer-
dotum et sedens cum ministris calefaciebat se ad ignem. 55 Principes
autem sacerdotum et uniuersum concilium quaerebant aduersus iesum
testimonium ut eum morti traderent et non inueniebant. 56 multi
autem dicebant falsum testimonium aduersus eum et non erant con-
(b) ff q uenientia testimonia. 57 Et alii surgentes ‖ falsum testimonium dice-
bant aduersus eum dicentes. 58 Quoniam nos audiuimus eum dicen-
tem. ego destruam templum dei manu factum et post triduum illud
suscitabo non manu factum. 59 et non erat conueniens testimonium
illorum. 60 Et exurgens princeps sacerdotum in medium interrogabat
iesum dicens. non respondes ad ea quae tibi obiciuntur ab his. 61 ille
ff q autem ‖ tacuit et nihil respondit. et dicit ei princeps sacerdotum. tu
es christus filius benedicti. 62 Iesus autem respondens dixit illi. ego
sum. et uidebitis filium hominis sedentem ad dexteram dei et uenien-
tem cum nubibus caeli. 63 Audiens haec summus sacerdos scidit uesti-
menta sua et ait. quid adhuc desideramus testes. 64 audistis blas-
phemiam. quid uobis uidetur. et omnes condemnauerunt eum reum
mortis. 65 Et coeperunt quidam conspuere eum et uelantes faciem
eius colaphis agere et dicere. prophetiza. et ministri cum uoluntate

---

Corr. Hier.: 54 SECUTUS EST (= *a*) *om.* intus (= *a*) princ. sac.] summi sacerdotis (= *a r*) sedens] sedebat (= *r*) ministr.] + ET 55 princ. aut. sac.] summi uero sacerdotes (= *r*) uniuers.] OMNE et non] nec 56 autem] ENIM > fals. test. dic. > CONUEN. TEST. NON ERANT (= *r*) 57 alii] QUIDAM diceb.] ferebant 58 destruam] dissoluam dei] HOC (= *a*) post] PER ill. susc. non man. fact.] ALIUD NON MANU FACTUM AEDIFICABO 60 princ. sac.] summus sacerdos INTERROGAUIT (= *a*) resp.] + QUICQUAM 61 TACEBAT et dic. ei pr. sac.?] RURSUM SUMMUS SACERDOS INTERROGABAT EUM ET DICIT EI 62 *om.* RESPONDENS sed. ad dext. dei] A DEXTRIS SEDENTEM UIRTUTIS 63 aud. haec sum.?] SUM. AUTEM scidit . . . et] SCINDENS 64 et] QUI eum] + ESSE (= *a*) 65 UELARE eius] + ET agere] EUM CAEDERE dicere] + EI? + ei? *om.* CUM UOLUNTATE

---

54 *om.* eum *ff* et erat sedens simul cum *q* calefaciens *b? q* 55 trad.] darent *ff*, [adf]i[cerent] *b* 56 > fals. test. dic. *q* conuen.] aequalia *b* conuen. autem testimonia non erat *q* 57 exurgentes *ff* 58 eum] hunc *ff* soluam hoc templum man. *q* tertium diem *b* aliud aedificabo non manibus fact. *q* 59 non] nec sic *q* erant equalia testimonia ill. *ff* 60 *inc.* exurg. autem *b?* *om.* dicens *b?* respondis *q*, —dens *ff* aduersum *ff* obicietur *ff* 61 tac. et] tacens *q* et dic. ei princ. sac.] iterato ait *ff* 62 ies. uero resp. ait illi *ff* hom. ad dextram sed. uirtutis et *q* 63 *inc.* adhac princeps sacerdotum scid. uest. sibi et *q* quid opus habemus testibus *ff* 64 blasph.] + eius *q* reum] + esse *q* 65 uel.] operire *q* eius] + et *q* agere] + eum *q* dic.] + ei *q*

alapis eum cedebant. 66 Et cum esset petrus in atrio uenit ad illum *ff q*
una ex ancillis summi sacerdotis. 67 Et cum uidisset petrum cale-
facientem se aspiciens ait illi. et tu cum iesu nazoreno eras. 68 Ad
ille negauit dicens. neque scio neque noui quid dicas. et exiit foras
ante atrium et gallus cantauit. 69 Iterum autem cum audisset illum
ancilla coepit dicere circumstantibus. quia et hic ex illis est. 70 Ad
ille iterum negauit. et post pusillum iterum qui adstabant dixerunt
petro. uere ex illis es nam galileus es. 71 Ille autem coepit deuotare et
iurare. quia nescio hominem istum quem dicitis. 72 Et statim iterum
gallus cantauit. tunc rememoratus est petrus uerbum quod dixerat ei
iesus. priusquam gallus cantet ter me negabis. et coepit flere.
15. 1 Et confestim mane consilium fecerunt summi sacerdotes
cum senioribus et scribis et uniuerso concilio et uinctum iesum duxe-
runt in atrium et tradiderunt pilato. 2 Et interrogauit eum pilatus.
tu es rex iudeorum. Ad ille respondens ait. tu dicis. 3 et accusabant
eum summi sacerdotes multa. 4 Pilatus autem interrogauit eum ite-
rum dicens. non respondes quidquam. uide quanta te accusant. 5 Iesus
autem nihil |f respondit ita ut miraretur pilatus. 6 Per diem autem *ff*
solemnem solebat eis dimittere unum uinctum quemcumque petissent.
7 Erat autem qui dicibatur barabas cum seditiosis clusus qui in sedi-
tione fecerat homicidium. 8 Et cum ascendisset turba rogabat sicut
senper faciebat eis. 9 Pilatus autem respondens illis dixit. uultis di-
mittam uobis regem iudaeorum. 10 Sciebat enim quod per inuidiam

---

Corr. Hier.: 66 atrio] + DEORSUM *om.* AD ILLUM 67 ait illi] ILLUM AIT nazareno 69 iterum] rursus audiss.] uidisset *om.* ET 70 iterum] rursus dixer.] DICEBANT (= *a*) nam] + ET? + et? 71 deuot.] ANATHEMATIZARE 72 tunc remem.] ET RECORDATUS UERBI cantet] + BIS 15 1 fecer.] FACIENTES et uinctum] UINCIENTES *om.* IN ATRIUM 2 ait] + ILLI? + illi? 3 multa] IN MULTIS 4 int. eum it.] > RURSUM INTERR. EUM quanta] IN QUANTIS 5 autem] + amplius (= *a*) 6 sol.] festum (= *a*) sol. eis dim.] dim. sol. illis uinct.] ex uinctis (= *a*) 7 dicebatur barabbas + QUI clusus] ERAT uinctus 8 rogab.] COEPIT ROGARE eis] illis 9 resp. illis] RESPONDIT EIS ET

---

65 cedeb. eum *q* 66 *inc.* et petr. cum esset in atrium *ff* illum] eum *q* summ. sac.] principis sacerdotum *q* 67 nazareo *ff* 68 *om.* ante atrium *ff* 69 aud. ill.] uidisset eum *q* adstantibus *ff* *om.* et *q* 70 iterum] rursus *q* iterum 2°] iterato *q* stabant *q* nam] + et *q* es] est *ff*, + et loquella tua similis est *q* 71 iurare] dicere *q* nescio] non noui *ff* 72 statim] continuo *ff* commemoratus *q* *om.* est *ff* dixerat ei] dixit illi *ff* iesus] + quia *q* 15 1 3 summ. sacerdotis *ff*, principes sacerdotum *q* 4 respondis *q* uides *q* 5 nihil] + amplius *q*

ff tradiderant eum principis sacerdotum. 11 Principis autem sacerdotum
persuaserunt turbae ut magis baraban dicerent. 12 Pilatus autem re-
spondens ait. quid ergo uultis faciam regi iudeorum. 13 Ad illi ex-
clamauerunt dicentes. cruci adfige eum. 14 Pilatus ergo dicebat eis.
quid enim male fecit. Ad illi clamabant. cruci fige eum. 15 Pilatus
autem dimisit illis barabam et tradidit iesum flagellis cesum ut cruci
figeretur. 16 militis autem duxerunt eum in atrium pretorii et con-
uocatis totam cohortem. 17 et uestierunt eum purpuram et inposue-
runt ei factam spineam coronam. 18 et salutabant eum. habe rex iu-
deorum. 19 et percutiebant illum de arundine in caput. et conspuebant
ei et ponebant genua adorabant eum. 20 Et postquam deluserunt eum
exuerunt eum purpuram et induerunt illum uestimenta sua. et duxe-
runt eum ut crucifigerent. 21 Et angariauerunt symonem cyrineum
transeuntem uenientem de uillam patrem alexandri ut tolleret crucem
eius. 22 Et adducunt eum in golgotha cum quod est interpetratum
caluariae locus. 23 et dederunt ei bibere murratum uinum et non
adcepit. 24 Et crucifixerunt eum et diuiserunt uestimenta eius mit-
tentes sortem. 25 Erat autem hora diei tertia et custodiebant eum.
26 Et erat superscribtio criminis scribta. rex iudeorum. 27 Et cum eo
crucifixerunt duo latrones unum ad dextram et alium ad sinistram.
28 et adinpleta est scriptura quae dicit. et cum iniquis deputatus est.
29 Et pretereuntes blasphemabant eum mouentes capita sua et dicen-
tes. ua qui destrues templum et reaedificas illud in tribus diebus.

Corr. Hier.: 10 tradidissent (= *r*) princ. sac.] summi sacerdotes (= *r*) 11 princ. aut. sac.] pontifices autem pers. turbae] CONCITAUERUNT TURBAM barabban (= *a*) dic.] dimitteret (= *a r*) EIS 12 aut.] + iterum (cf. *a*) ait] + illis (= *a r*) 13 exclam.] ITERUM CLAMAUERUNT *om.* DICENTES adfige] fige (= *a*) 14 ergo] uero (= *r*) male] mali (= *k*) illi] + magis (= *a r*) 15 autem] + UOLENS POPULO SATISFACERE barabban 16 milites CONUOCANT 17 uestier.] INDUUNT purpura (= *r*) INPONUNT factam] PLECTENTES 18 salutab.] COEPERUNT SALUTARE HAUE 19 ill. de ar. in cap.] CAPUT EIUS HARUNDINE ei] EUM ponebant] PONENTES 20 delus. eum] INLUSERUNT EI eum 2°] illum purpura (= *r*) illum] eum UESTIMENTIS SUIS duxerunt] EDUCUNT eum] illum crucifig.] + EUM 21 sym. cyr. trans.] PRAETEREUNTEM QUEMPIAM SIMONEM CYRENEUM uilla alex.] + et rufi 22 adduc. eum] perducunt illum cum] locum interpretat. 23 dederunt] dabant (= *n k*) 24 crucifix. . . . et] CRUCIFIGENTES sortem] + SUPER EIS QUIS QUID TOLLERET 25 *om.* DIEI (= *n k*) custodiebant] CRUCIFIXERUNT 26 superscr. crim.] TITULUS causae (= *n*) EIUS (= *k*) scripta] INSCRIPTUS (cf. *n*) 27 CRUCIFIGUNT DUOS ad dext.] A DEXTRIS A SINISTRIS 28 reputatus 29 DESTRUIT reaed. ill. in trib. dieb.] IN TRIBUS DIEBUS AEDIFICAT

30 saluum te fac et descende de cruce. 31 et principis sacerdotum *ff*
inridentes ad alterutrum cum scribis dicebant. alios saluus fecit.
seipsum saluum facere non potest. 32 christus rex istrahel descendat
nunc de cruce ut uideamus et credamus ei. et qui simul fixi erant
cum eo conuiciabantur. 33 Et facta hora sexta ‖ tenebrae factae sunt *ff i*
super totam terram usque in horam nonam. 34 Et hora nona ex-
clamauit iesus uoce magna. heli heli lazapmathani quod est inter-
pretatum. deus meus deus meus quare me dereliquisti. 35 et quidam
de circumstantibus audientes dicebant. ecce heliam uocat. 36 Et ad-
currens unus impleta spongia aceto circumposuit harundini et dabat
ei potum dicens. sine uideamus si uenit ‖ helias et deponit eum. *ff i q*
37 Iesus autem emissa uoce magna expirauit. 38 Et uelum templi
scissum est in duas partes a summo usque deorsum. 39 Uidens autem
centurio qui adstabat ibi quod sic clamans expirauit ait. uere hic
homo filius dei erat. 40 Erant autem et mulieres ‖ de longe stantes. *ff q*
inter quas erat maria magdalenae et maria iacobi minoris et ioseph
mater et salome. 41 quae cum essent in galileam sequebantur eum et
ministrabant ei. et aliae multae quae simul cum ipso ascenderant
hierosolyma. 42 Et cum iam sero esset factum qui⟨a⟩ erat parasceue

---

Corr. Hier.: 30 te fac] FAC TEMETIPSUM   et desc.] descendens (= *n k*)   31 et] SIMILITER ET   princ. sac.] summi sacerdotes   inridentes] INLUDENTES   saluos   > NON POTEST SALUUM FACERE   32 *om.* EI   sim. fixi erant cum eo] CUM EO CRUCIFIXI ERANT   conuic.] + ei   33 super] per   34 magna] + DICENS HELOI HELOI LAMA SABACTHANI   quare] ut quid   > DERELIQU. ME   36 et adcurr.] CURRENS AUTEM   impl. spong.] ET IMPLENS SPONGIAM (cf. *n*)   circ. har. et] CIRCUMPONENSQUE calamo (= *n*)   > potum dabat ei   SINITE   UENIAT   et dep.] AD DEPONENDUM   38 duas partes] DUO   summo] SURSUM   39 adstab. ibi] EX ADUERSO STABAT   quod] QUIA (= *q*)   EXSPIRASSET   > HOMO HIC   40 stantes] ASPICIENTES   erat] ET   MAGDALENE (= *n, semper*)   41 quae 1⁰] ET (cf. *n*)   ESSET (= *n*)   GALILAEA (= *n*)   ipso] eo (cf. *n*)

---

33 > fact. sunt ten. *i*   totam] uniuersam *i*   34 > nona hora *ff*   clamauit, *om.* iesus *i*   heli hellama naizapthani *i**   *om.* meus 1⁰ *i*   derel.] in opprobrium dedisti *i*   35 adstantibus *i*   *om.* ecce *ff*   uocat] + iste *ff*   36 impleuit spongiam aceto et *ff*   imposuit *i*   et pot. illi dabat *i*   sine] si *ff*   et dep. eum] deponere illum *q*, ut eum deponat *i*   37 missa *ff*, emittens uocem magnam *i*   exp.] tradidit spiritum *q*   38 in duabus partibus *q*   usq. ad imum *i*   39 *inc.* cum autem uideret centurio qui stabat contra eum *ff*   quod] quia *q*   > exclamans sic *i*   exp.] emisit (emisitset *ff*) spiritum *ff q*   ait] dixit *ff q*   erat] fuit *i*   40 de] a *ff*   stant.] uidentes *q*   inter quas] quibus *ff*   41 *om.* cum ipso *q*   42 quia] qui *q*, quoniam *ff*   erat] + post *q*

ff q quod est ante sabbatum. 43 uenit ioseph ab arimathia diues decurio
qui et ipse erat expectans regnum dei. hic constanter introiit ad
pilatum et petit corpus iesu. 44 Pilatus autem mirabatur si iam
obisset. et accersito centurionem interrogauit eum si iam mortuus
esset. 45 et cum cognouisset a centurione donauit corpus ioseph.
46 Ioseph autem mercatus sindonem [deposuit] eum et inuoluit. et
posuit eum in monumento quod erat excissum in petra. et aduoluit
lapidem ad ostium monumenti. 47 Maria autem magdalenae et maria
iacobi notauerunt locum ubi ponebatur.
16. 1 Et cum preterisset sabbatum abeuntes maria magdalenae
et maria iacobi et salome emerunt aromata ut eum unguerent. 2 et
uenerunt ualde mane una sabbati ad monumentum oriente sole. 3 et
dicebant ad inuicem. quis nobis reuoluet lapidem ab osteo monumenti.
Erat enim magnus ualde. 4 et uenerunt et inuenerunt reuolutum la-
pidem. 5 et introeuntes in monumentum uiderunt iuuenem sedentem
ad dexteram amictum stolam candidam et expauerunt. 6 Et dixit eis
angelus. nolite expauescere. iesum queritis nazorenum crucifixum.
surrexit. non est hic. uidete ecce locus eius ubi positus erat. 7 sed
ite dicite discipulis eius et petro. quia praecedit uos in galileam. ibi

---

Corr. Hier.: 43 diues] NOBILIS hic const.] ET AUDACTER PETIIT 44 CENTURIONE 46 depos. eum et] ET DEPONENS EUM inuolu.] + SINDONE (cf. *ff*) excisum in] DE (= *n*) 47 iacobi] IOSEPH notau. loc.] ASPICIEBANT PONERETUR 16 1 preteriss.] transisset *om.* ABEUNTES ut] + UENIENTES > UNGER. EUM 2 uen. ualde mane una sabb.] UALDE MANE UNA SABBATORUM UENIUNT oriente] ORTO IAM 3 > REUOLU. NOBIS er. en. magn. ualde 4 et uen. et inu. reu. lap.] ET RESPICIENTES UIDENT REUOLUTUM LAPIDEM ERAT QUIPPE MAGNUS UALDE 5 ad dext.] IN DEXTRIS amict.] coopertum (= *n*) STOLA CANDIDA expau.] OBSTIPUERUNT 6 et dix. eis ang.] QUI DICIT ILLIS nazarenum (= *n*) *om.* UIDETE *om.* EIUS pos. erat] POSUERUNT EUM

---

43 > erat et ipse *q* hic] et *q* intrauit *ff* 44 obiss.] mortuus esset *q* accers.] uocans *ff* interrogabat *q* mort.] defunctus *ff* 45 *om.* et *ff* corp.] + eius *q* 46 mercat.] emens *ff?* sindone *q* [deposuit] eum et (= *c*)] *om.* *q* inuolu.] + in sindonem *ff* petram *ff* 47 *fin.*] + et abeuntes emerunt aromata ut eum unguerent *q* 16 1 *inc.* et transacto sabbato maria *q* ut uenientes ung. eum *q* 2 *om.* mane *q* una] prima *q* or. sole 3 et] et sole oriente *q* 3 reuoluit *q* *om.* er. en. magn. ualde *q* 4] et aspicientes uiderunt reuol. lap. erat enim magnus nimis *q* 5 intr.] ingresse *ff* monumento *q* iuuen.] adulescentem *ff* *om.* sedentem *q* ad dextra indutum stol. *q* 6 *inc.* ille autem dixit ad illas nol. *q* > nazoreum queritis *ff* resurrexit *ff* locum *ff* 7 quia] ecce *ff* praecedet *q*

eum uidebitis sicut dixi uobis. 8 Et exeuntes ille de monumento fuge- *ff q*
runt. inuaserat enim illas timor et pauor. et nemini quidquam dixe-
runt. timebant enim. 9 Surgens autem iesus mane prima sabbati
apparuit primum mariae magdalenae de qua eiecerat septem dae-
monia. 10 illa autem precurrens nuntiauit illis qui cum ipso fuerant
lugentibus et flentibus. 11 ad illi audito quod uiueret et uisus esset
ab ea non crediderunt. 12 Post haec autem duobus ambulantibus ex
his apparuit in alia effigie euntibus in uillam. 13 et illi euntes nun-
tiauerunt ceteris. sed nec illis crediderunt. 14 Nouissime autem recum-
bentibus illis undecim apparuit et exprobrauit incredulitatem illorum
et duritiam cordis illorum propter quod uiderant eum resurrexisse
et nuntiantibus non crediderunt. 15 Et dixit illis. ite in uniuersum
orbem et praedicate euangelium uniuersae creaturae. 16 Et qui cre-
diderit et baptizatus fuerit saluus erit. |f qui uero non crediderit dam- *q*
nabitur. 17 Signa autem haec credentibus subsequentur. in |f nomine *ff q*
meo demonia eicient. linguis loquentur nouis. 18 serpentes tollent et
si mortiferum quid biberint non illos nocebit. super egros manus in-
ponent et bene habebunt. 19 Et dominus quidem iesus postquam lo-
cutus est illis receptus est in caelum. et sedit ad dexteram dei. 20 Illi
autem profecti praedicauerunt ubique domino adiuuante et uerbum
confirmante prosequentibus signis.

Corr. Hier.: 7 dixi] DIXIT 8 et exeunt. ille] at illae exeunt. > FUGER. DE MON. illas timor] EAS (= *n*) TREMOR 9 *om.* IESUS (= *n*) PRIMO 10 aut. praecurrens] UADENS illis] his ipso] eo 11 ad illi aud. quod] ET ILLI AUDIENTES QUIA 12 amb. ex his] EX EIS AMB. (cf. *n*) apparuit] OSTENSUS EST? ostensus est? 13 *om.* SED 14 *om.* AUTEM illor. propt. quod] QUIA HIS QUI *om.* ET NUNT. crediderant 15 illis ite] EIS EUNTES uniu. orb.] MUNDUM UNIU. *om.* ET 2° uniuersae] OMNI 16 *om.* ET 1° condemnabitur 17 haec cred. subs.] EOS QUI CREDIDERINT HAEC SEQUENTUR 18 illos] eos egros] AEGROTOS 19 *om.* IESUS illis] eis receptus] adsumtus ad dextr.] A DEXTRIS 20 adiuu.] cooperante uerb.] sermonem proseq.] sequentibus

---

8 > profugerunt a monum. *ff* inuaserat] in uiam erat *ff* quidq. audebant dicere quoniam timebant *q* 9 *om.* iesus *q* > demon. sept. *ff* 10 *inc.* at illa precedens *q* illis] eis *ff* 11 *inc.* at illi ut audierunt uiuere eum et uisum esse *q* 12 > ex illis amb. *q* eunt.] + eis *q* uilla *q* 13 sed nec illis] nec ipsi *ff* 14 rec.] conquirentibus *q* exprobauit *q* illor.] ipsorum *ff* ill. quoniam qui uiderant illum resurrexisse non cred. *ff* 15 *om.* orbem *ff* 16 salu. erit] saluabitur *ff* 17 eicient] + et *q* 18 illos] illis *q* supra *q* egros] languidos *ff* bene] + se *ff* 19 caelis *q*

Secundum Lucan.

b ff q **1.** 1 Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem
rerum quae in nobis completae sunt 2 sicut tradiderunt nobis qui
ab initio ipsi uiderunt et ministri fuerunt sermonis 3 uisum est et
mihi adsecuto a principio omnibus diligenter ex ordine tibi scribere
optime theophile 4 ut cognoscas eorum uerborum de quibus eruditus
es ueritatem. 5 Fuit in diebus herodis regis iudeae sacerdos quidam
nomine zaccharias de uice auia et uxor illi de filiabus aaron et nomen
eius elisabet. 6 erant autem iusti ambo ante deum incedentes in om-
nibus mandatis et iustificationibus domini sine quaerella. 7 et non
erat illis filius eo quod esset elisabet sterelis et ambo processi erant in
diebus suis. 8 Factum est autem cum sacerdotio fungeretur zaccharias
in ordine uicis suae ante deum 9 secundum consuetudinem sacerdotii
sorte exiit ut incensum poneret ingressus in templum domini. 10 et
omnis multitudo populi orabat foris hora incensi. 11 Apparuit autem
illi angelus domini stans a dextris altaris incensi. 12 et uidens zac-
charias turbatus est et timor cecidit super eum. 13 et ait ad illum
angelus. ne timeas zaccharia quoniam ecce obsecratio tua exaudita
est. et uxor tua elisabet pariet tibi filium et uocabis nomen eius

Corr. Hier.: 1 > NARR. QUAE IN NOBIS COMPLETAE SUNT RERUM 5 abia elisabeth 7 PROCESSISSENT 8 *om.* ZACCHARIAS 10 pop. or.] ERAT POP. ORANS 12 uid. zacch. turb. est] ZACHARIAS TURBATUS EST UIDENS cecidit] INRUIT 13 et ait] AIT AUTEM *om.* ECCE obs. tua exaud. est] EXAUDITA EST DEPRECATIO TUA

1 > rer. narr. *ff* completa *q* 2 serm.] uerbi *q* 3 placuit et mihi et spiritui sancto *b q* omnia *ff* theopile *ff* 5 abia *q* illi] illius *b* *om.* eius *ff* elisabel *b* *(semper)* 6 > ambo iusti *ff* deum] dominum *b* dom.] dei *b q* 8 ordinem *b* ante] + dominum *ff* 9 sors *q* poneret] + et *ff* 10 *om.* et *ff* *om.* populi *b* omn. mult. erat populus horans hora inc. *q* *om.* foris *b q* 11 *om.* domini *b* altarii *b* 12 > cecidit timor *q* eum] illum *b ff* 13 et ait] dixit autem *q* ang.] + dicens *b*, + domini dicens *ff* zaccharias *ff* *om.* ecce *b* audita *ff*

iohannem. 14 et erit gaudium tibi et exultatio et multi in natiuitate *b ff q*
eius gaudebunt. 15 erit enim magnus coram domino et uinum et sicera
non bibet et spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suae.
16 et multos filiorum istrahel conuertet ad dominum deum ipsorum.
17 et ipse praecedet ante illum in spiritu et uirtute heliae ut conuertat
corda patrum in filios et incredibiles ad prudentiam iustorum parare
domino plebem perfectam. 18 Et dixit zaccharias ad angelum. unde
hoc sciam. ego enim sum senex et uxor mea processit in diebus suis.
19 Et respondens angelus dixit ei. ego sum gabriel qui adsto ante do-
minum. et missus sum loqui ad te et haec tibi euangelizare. 20 et
ecce eris tacens et non poteris loqui usque in diem quo haec fiant
propter hoc quia non credidisti uerbis meis quae implebuntur in
tempore suo. 21 Et erat plebs expectans zacchariam et mirabantur
quod tardaret ipse in templo. 22 Egressus autem non poterat loqui
ad illos et cognouerunt quod uisionem uidisset in templo. et ipse erat
adnuens illis et permansit mutus. 23 Et factum est ut impleti sunt
dies officii eius abiit in domum suam. 24 Post hos autem dies con-
cepit elisabet uxor eius et occultabat se mensibus quinque dicens.
25 quid mihi sic fecit dominus in diebus quibus respexit auferre ob-
proprium meum inter homines. 26 Eodem autem tempore missus est
angelus gabriel a domino in ciuitatem galileae cui nomen nazaret
27 ad uirginem desponsatam uiro cui nomen erat ioseph de domo
dauid et nomen uirginis maria. 28 Et ingressus ad eam angelus bene-
dixit eam et dixit illi. habe gratia plena dominus tecum. benedicta
tu inter mulieres. 29 Ipsa autem ut uidit eum mota est in introitu
eius et erat cogitans qualis esset haec salutatio. 30 et ait ei angelus

---

Corr. Hier.: 16 ISRAHEL *(semper)* 19 dominum] DEUM 20 propter hoc quia] pro eo quod 22 INNUENS 25 quid mihi sic] QUIA SIC MIHI 26 eod. aut. temp.] IN MENSE AUTEM SEXTO domino] DEO 28 > ANGELUS AD EAM *om.* BENEDIXIT EAM ET *om.* ILLI HAUE int. mul.] IN MULIERIBUS 29 QUAE CUM UIDISSET TURBATA EST IN SERMONE EIUS ET COGITABAT haec] ista 30 > ANGELUS EI

---

13 iohannen *b* 15 siceram *b* *om.* adhuc *b* 16 filios *b* 17 heliae] + autem *ff* ut conu.] conuertere *q* 18 > senex sum *b* processior *b* 19 et respondit ang. et dix. ei *ff* ego] + enim *ff* sunt angelus grabiel *ff* adsisto *b* *om.* ante *ff* et missum loq. *b* > ad te loqui *q* 20 fiat *ff* propter] pro *q* quia] quod *q*, *om.* *ff* 21 mirab.] + eo *b* 22 autem] + ille *ff* uisione *ff* uidit *q*, uiderit *b* 23 dies] + illi *ff* *om.* eius *ff* 26 eod. aut. temp.] in mense autem sexto *q* grabiel *ff* deo *q* nazareth *b* 27 uirg.] + maria *b* *om.* erat *q* 28 *om.* ad eam *b* bened.] euangelizauit *b*, *om.* *q* *om.* eam *q* *om.* illi *q* gratiam *ff* gr. plena] gratificata *q*, *om.* habe gr. pl. *b* 29 *om.* eum *q* qualis esset haec sal. *Ambr*] quod sic benedixisset eam *b ff q* 30 ait] dixit *q*

b ff q domini. ne timeas maria. inuenisti enim gratiam aput deum. 31 et
ecce concipies in utero et paries filium et uocabis nomen eius iesum.
32 hic erit magnus et filius altissimi uocabitur et dabit illi dominus
deus sedem dauid patris eius 33 et regnabit in domo iacob in aeter-
num et regni eius non erit finis. 34 Dixit autem maria ad angelum.
quomodo fiet istud quoniam uirum non cognoui. 35 Et respondens
angelus dixit ei. spiritus sanctus superueniet in te et uirtus altissimi
obumbrabit te. ideoque quod nascetur sanctum uocabitur filius dei.
36 Et ecce elisabet cognata tua et ipsa concepit filium in senecta sua
et hic mensis est sextus illi quae uocabatur sterilis 37 quia non est
inpossibile deo omne uerbum. 38 Dixit autem maria. ecce ancilla
domini contingat mihi secundum uerbum tuum. et discessit ab illa
angelus. 39 Exurgens autem maria in diebus illis abiit in montana
cum festinatione in ciuitatem iudeae 40 et intrauit in domum zaccha-
riae et salutauit elisabet. 41 Et factum est ut audiuit salutationem
mariae elisabet exultauit infans in utero eius et repleta est spiritu
sancto elisabet 42 et exclamauit uoce magna dicens. benedicta tu inter
mulieres et benedictus fructus uentris tui. 43 et unde hoc mihi ut
ueniat mater domini mei ad me. 44 ecce enim ut facta est uox salu-
tationis tuae in auribus meis exultauit in gaudio infans in utero meo.
45 et beata quae credidisti quoniam perficientur ea quae dicta sunt
tibi a domino. 46 et ait maria. magnificat anima mea dominum 47 et
exultauit spiritus meus in deo salutari meo. 48 quia respexit humili-
tatem ancillae suae. ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes gene-
rationes. 49 quia fecit mihi magna qui potens est et sanctum nomen
eius. 50 et misericordia eius in progeniem et progeniem timentibus eum.
51 fecit potentiam in bracchio suo. disparsit superbos mente cordis ip-
sorum. 52 deposuit potentes de sede et exaltauit humiles. 53 esurientes

---

Corr. Hier.: 30 *om.* DOMINI 31 *om.* ET 1° 34 cognoui] CO-GNOSCO 35 OBUMBR. TIBI (cf. *a*) ideoque] + ET 36 UOCATUR 37 est] ERIT deo] APUD DEUM 38 contingat] fiat (= *a*) 39 IUDA 42 dic.] ET DIXIT 45 CREDIDIT tibi] EI 50 PROGENIES ET PROGENIES 51 DISPERSIT ips.] SUI

---

30 *om.* domini *q* *om.* enim *ff q* 32 sedem] thronum *q* 33 regnauit *ff* domum *ff q* 34 *om.* ad ang. *b* quoniam uirum non cognoui *Ambr*] ego enim nescio uirum *ff*, quom. erit hoc quod uirum non noui *q*, contingat mihi secundum uerbum tuum *b* 35 et respondit ang. et *ff* ei] illi *b q* *om.* in *b* obumbrauit *b*, inumbrabit *q* te] me *ff*, tibi *q* ideoque] + et *q* sanctus *b* 36 senectute *q*, > conc. in senectute sua fil. *ff* est xestus est illis *ff* quae] qui *q*, que *ff* 38 *om.* dixit — tuum *b* 39 festinationem *ff* ciuitate *b q* 40 introiuit *ff* salutabit *b ff* 41 *om.* exultauit — elis. *ff* 42 et dixit *q* 43 mei] dei *ff* 44 exultabit *ff* 45 beati qui cred. *ff* ea] omnia *ff* 46 ait] dixit *q* 48 beata *ff* 50 misericordiam *ff* prog. et prog.] saecula saeculorum *b* 51 corde *b*

impleuit bonis et diuites dimisit inanes. 54 suscepit istrahel puerum *b ff q*
suum memorari misericordiae. 55 sicut locutus est ad patres nostros
abraham et semini eius in saecula. 56 Mansit autem maria cum illa
mensibus tribus et reuersa est in domum suam. 57 Elisabet autem
impletum est tempus pariendi et peperit filium. 58 et audierunt uicini
et cognati eius quia magnificauit dominus misericordiam suam cum
illa et congratulabantur ei. 59 Et factum est in die octauo ut uenirent
et circumciderent puerum et uocauerunt eum in nomine patris eius
zacchariam. 60 Et respondens mater eius dixit. non. sed uocabitur
iohannes. 61 Et dixerunt ad illam. nemo est in cognatione tua qui
uocetur hoc nomine. 62 Adnuebant autem patri eius quem uellet
uocari eum. 63 et accepit pugillarem et scripsit dicens. iohannes est
nomen eius. et mirati sunt omnes. 64 et continuo resoluta est lingua
eius. et apertum est os eius et loquebatur benedicens deum. 65 Et
factus est timor super omnes uicinos eorum et super omnia montana
iudeae diuulgabantur haec omnia uerba. 66 et posuerunt omnes qui
audierant in corde suo dicentes. quid utique erit puer iste. etenim
manus domini cum illo. 67 et zaccharias pater eius impletus est spi-
ritu sancto et prophetauit dicens. 68 Benedictus deus istrahel quia
uisitauit et fecit redemptionem plebis suae. 69 et erexit cornum sa-
lutis nobis in domo dauid pueri sui. 70 sicut locutus est per os
sanctorum prophetarum qui ab aeuo sunt. 71 et liberauit nos ab
inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos. 72 ad facien-
dam misericordiam cum patribus nostris et memorari testamenti
sancti sui. 73 iusiurandum quod iurauit ad abraham patrem nostrum

---

Corr. Hier.: 56 illa] + QUASI 59 OCT. UENERUNT CIRCUMCIDERE (= *a*) UOCABANT *om.* IN 60 non] NEQUAQUAM 61 illam] + QUIA 62 INNUEBANT 63 accepit . . . et] POSTULANS omnes] uniuersi (cf. *b*) 64 et cont. — os eius] APERTUM EST AUTEM ILICO OS EIUS ET LINGUA EIUS 65 > OMNIA UERBA HAEC 66 QUID PUTAS PUER ISTE ERIT dom.] + ERAT 68 ben.] + DOMINUS PLEBI 69 CORNU 70 SANCT. QUI A SAECULO SUNT PROPH. EIUS 71 et lib. nos ab] SALUTEM EX 72 > SUI SANCTI

---

55 abrahae *b* 56 in domo sua *q*, domi suae *b* 57 impletus *q* pep.] genuit *b* 58 misericordia sua *q* congratulabuntur *ff* 59 octaba *b* 62 innuebant *q* 63 pugillares *ff* *om.* et mir. sunt omn. *b* 64 ling. eius] + et omnes mirati sunt *b* *om.* et 2° *q* est] + statim *q* apertum est autem *b* os eius] + et lingua *q* (*om.* et cont. res. est ling. eius) 65 timor] + magnus *b* et in uniuersa mont. iud. et diu. *b* > uerba haec omnia *ff* 66 audiebat omnia uerba haec in corde *ff* illo] + est *b* 67 *om.* pater eius *b* prophetabat *b q* 68 ben.] + dominus *q* 69 domum *ff* 70 prophetauerunt *ff* 71 > nos oderunt *b q* 72 mis.] + suam *ff* rememorari *ff* 73 iusiurandi *ff*

b ff q 74 daturum se nobis ut sine timore de manu inimicorum nostrorum
liberati seruiamus illi 75 in sanctitate et iustitia coram ipso omnibus
diebus nostris. 76 et tu puer propheta altissimi uocaueris. praeibis
enim ante faciem domini parare uias eius. 77 ad dandam scientiam
salutis plebi eius in remissione peccatorum eorum 78 per uiscera
misericordiae dei nostri in quibus uisitauit nos oriens ex alto 79 in-
luminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos
pedes nostros in uiam pacis. 80 Puer autem crescebat et confortabatur
in spiritu et erat in deserto usque in diem ostensionis suae ad istrahel.

2. 1 Factum est autem in diebus illis exiit edictum a caesare
augusto ut proficeretur uniuersus orbis terrae. 2 haec professio
prima facta est praeside syrio cyrino. 3 et ibant omnes ut proficeren-
tur singuli in suam ciuitatem. 4 Ascendit autem et ioseph a galilea
de ciuitate nazareth in iudeam in ciuitatem dauid quae uocatur
bethleem eo quod esset de domo et patria dauid. 5 ut proficeretur
cum maria desponsata si<bi> uxore praegnate. 6 Factum est autem
cum essent ibi impleti sunt dies ut pareret. 7 et peperit filium primo-
genitum et pannis eum inuoluit et posuit eum in praesepio quia non
erat locus in diuersorio. 8 Pastores autem erant in illa regione uigi-
lantes et custodientes uigilias noctis supra gregem suum. 9 Et ecce
angelus domini stetit iuxta illos et claritas circumfulsit illos et timue-
runt timore magno. 10 et dixit illis angelus. nolite timere. ecce enim
euangelizo uobis gaudium magnum quod erit omni plebi. 11 quia
natus est uobis hodie saluator qui est christus dominus in ciuitate
dauid. 12 et huius hoc uobis signum. inuenietis infantem pannis in-
uolutum et positum in praesepio. 13 Et subito facta est cum angelo mul-
titudo exercitus caelestis laudantium deum et dicentium. 14 gloria in

---

Corr. Hier.: 76 uocaberis 77 REMISSIONEM (= *a?*) 80 *om.* IN 1° 2 1 prof.] DESCRIBERETUR *om.* TERRAE 2 prof.] DESCRIPTIO SYRIAE QUIRINO 3 PROFITERENTUR 4 *om.* IN 2° patr.] FAMILIA 5 PROFITER. 7 fil.] + SUUM (= *a*) pos.] RECLINAUIT erat] + EIS 8 ET PASTORES ERANT IN REGIONE EADEM 9 clar.] + DEI 10 plebi] POPULO (= *a*) 12 *om.* HUIUS 13 exerc.] MILITIAE

---

74 datur.] + nobis *ff* manus *b* 75 iustitiam *q* 76 uocaberis *q* 77 *om.* salutis *ff* plebis *q* remissionem *q* 79 his] iis *b* ten. et] + qui *ff* 80 desertis *ff q* ost. suae] suum *b* 2 1 agusto *q* profiteretur *b q* terrarum *b* 2 *om.* facta est *b* syriae *q* 3 profiterentur *q* > ciuitate sua *ff* 4 domo et] + de *q* 5 profiteretur *q* cum maria uxore sua (+ desponsata ei *q*) *b q* praegn.] cum esset in utero habens *ff q* 6 esset *b*, > ibi essent *ff* impletus est *q* 7 fil.] + suum *q* praesipio *ff* > loc. non erat *b* 8 super *ff* 9 et clar.] maiestas *ff*, + domini *q* illos] illum *ff* 10 *om.* ang. *b* euangelizaui *q* 11 > hodie uobis *ff* 12 > sign. uobis *ff* inf.] + in *b* 13 *om.* cum ang. *b* caelestium *b*

altissimis deo et in terra pax hominibus bonae uoluntatis. 15 Et *b ff q*
factum est ut discessit ab illis angelus in caelum pastores loque-
bantur ad inuicem et dixerunt. transeamus usque bethleem et ui-
deamus hoc uerbum quod factum est quod dominus ostendit nobis.
16 Et uenerunt festinantes et inuenerunt mariam et ioseph et infantem
positum in praesepio. 17 et cognouerunt de uerbo quod dictum est
illis de puero hoc. 18 et omnes qui audierunt mirati sunt de his quae
dicta erant a pastoribus ad ipsos. 19 Maria autem conseruabat omnia
uerba haec conferens in corde suo. 20 Et reuersi sunt pastores magni-
ficantes et laudantes deum in omnibus quae audierant et uiderant
sicut dicta sunt ad illos. 21 Et postquam consummati sunt dies octo
ut circumcideretur uocatum est nomen eius iesus quod uocatum est
ab angelo priusquam in utero conciperetur. 22 Et postquam impleti
sunt dies purgationis eius secundum legem moysi tulerunt illum in
hierusalem ut sisterent eum domino. 23 sicut scriptum est in lege
domini. quia omne masculum adaperiens uuluam sanctum domino
uocabitur. 24 Et ut darent ostiam secundum quod dictum est in lege
domini. par turturum et duos pullos columbarum. 25 Et ecce homo
erat in hierusalem cui nomen symeon. et homo iste iustus et timo-
ratus expectans consolationem istrahel et spiritus sanctus erat in eo.
26 responsum autem acceperat ab spiritu sancto non uisurum se mor-
tem nisi prius uideret christum dominum. 27 Et uenit in spiritu in
templum. et cum inducerent puerum iesum parentes eius ut facerent
secundum consuetudinem legis pro eo. 28 et ipse accepit eum in ma-
nibus et benedixit deum et dixit. 29 Nunc dimittis seruum tuum do-
mine secundum uerbum tuum in pace 30 quia uiderunt oculi mei

Corr. Hier.: 14 pax] + IN 15 DISCESSERUNT > AB EIS ANGELI *om.* ET DIXERUNT 17 et] UIDENTES AUTEM (= *a*) est] erat (= *a*) 18 sunt] + ET 20 magn.] glorificantes dict. sunt] DICTUM EST 23 masculinum (= *a*) 24 et 2°] AUT 26 resp. aut.] ET RESPONSUM DOMINI (= *a*) 28 man.] ULNAS SUAS

---

14 alt.] excelsis *q* *om.* bonae *ff* 15 discesserunt *ff* cael.] + et homines illi *q* past. dixerunt ad inuicem *q* usque] + in *q* et] ut *q* *om.* hoc *q* est quod] + sic *b* 16 inu. maria ios. *ff* praesipio *ff* 17 et] uidentes autem *q* 18 aud.] aderant *q* quae dicebantur *q* 20 > magn. deum et laud. *ff* 21 circumcid.] + et *q* iesum *b* 22 purgationes *ff*, purificationes *b* eius] eorum *q* ut] uti *b* > eum sist. *q*, eum statuerent *ff* 23 legem *ff* omnes *ff* 24 hostiam *ff* par turtures *b* et] aut *q* pull. columbinos *q* 25 > erat homo *q* nomen] + erat *b* iustus] + erat *ff* tim.] + erat *b* consulatione *ff* eo] ipso *b q* 26 acciperat *q*, accepit *b* ab] a *ff q* *om.* se *b* domini *q*, deum *ff* 27 templo *b* ies.] + in templum *ff* 28 in man.] in manus suas *q*, *om.* *ff* dixit] + et *q* 29 dimitte *b* 30 quia] quoniam *ff*

b ff q salutarem tuum 31 quod parasti ante faciem omnium populorum. 32 lumen ad reuelationem gentium et gloriam plebis tuae istrahel. 33 et erat ioseph et mater eius mirantes super his quae dicebantur de illo. 34 et benedixit illos symeon et dixit ad mariam matrem eius. ecce positus est hic in ruinam et resurrectionem multorum in istrahel et in signum quod contradicetur 35 et tuam ipsius animam pertransiet gladius ut reuelentur multorum cordium cogitationes. 36 Et erat anna prophetissa filia fanuel de tribu aser. haec processerat in diebus multis et uixerat annos cum uiro suo septem a uirginitate sua. 37 et haec uidua annorum LXXXIIII. quae non discedebat de templo ieiuniis et obsecrationibus seruiens nocte ac die. 38 et haec ipsa hora stans confitebatur domino et loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem hierusalem. 39 Et ut perfecerunt omnia secundum legem domini reuersi sunt in galilaeam in ciuitatem suam nazareth. 40 Puer autem confortabatur et crescebat et implebatur sapientia et gratia dei erat in illo. 41 Et ibant ioseph et maria per omnes annos in hierusalem in die solemni paschae. 42 Et cum facti essent illi anni XII et ascendissent in hierosolyma secundum consuetudinem diei festi 43 consummatisque diebus cum redirent remansit iesus puer in hierusalem et non cognouit ioseph et mater eius. 44 existimantes illum esse in comitatu uenerunt iter diei et requirebant eum inter cognatos et notos. 45 et non inuenientes eum regressi sunt in hierusalem requirentes eum. 46 Et factum est posttriduo inuenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum audientem illos et interrogantem eos. 47 Stupebant autem omnes qui

---

Corr. Hier.: 30 SALUTARE (= *a*) 33 ios.] PATER EIUS *om.* EIUS 34 illos] ILLIS quod] CUI 35 PERTRANSIBIT mult. cord.] EX MULTIS CORDIBUS 36 > CUM UIRO SUO ANNIS 37 ann.] USQUE AD ANNOS 38 stans] SUPERUENIENS 40 > CRESC. ET CONF. (= *a*) et impl.] PLENUS 41 ios. et mar.] PARENTES EIUS 42 FACTUS ESSET ANNORUM et asc.] ASCENDENTIBUS ILLIS 43 > PUER IESUS? puer iesus? cogn. ios. et mat.] COGNOUERUNT PARENTES 44 exist.] + AUTEM 45 *om.* EUM 1° 46 POST TRIDUUM *om.* EOS (= *a*)

---

30 salutare *q* 32 gentium] oculorum *b* 34 illos] eos *q* > hic pos. est *b* ruin.] casum *b* *om.* in 3° *q* 35 reueletur *q* 36 *om.* erat *b* processarat *q* et uix.] que uixit *ff* > cum uiro suo annos *q* 37 obs.] obseruationibus *b*, orationibus *q* diem *ff* 38 dominum *b* 39 perfecta sunt *q* 40 cresc. et confort. spiritu *q* sapientiam *ff* in] cum *b q* 41 ios. et mar.] + mater eius *ff*, parentes eius *q* dies sollemnis *q*, diem sollemni *b* 42 factus esset iesus annorum *ff* et asc.] ascendentibus illis *q* iherusalem *ff* 43 ioseph] iesus *ff* 44 existimabant *q* illum secum comitari et uen. *ff* 46 post triduum *q* inuener. eum *ff* illos] illum *b* eos] illos *q*

eum audiebant super prudentiam et responsis eius. [48] et uiso illo *b ff q*
expauerunt. Et dixit mater eius ad illum. fili quid fecisti nobis sic.
dolentes et tristes quaerebamus te. [49] Et ait ad illos. quid est quod
me quaerebatis. nescitis quia in patris mei oportet me esse. [50] Et
ipsi non intellexerunt uerbum quod locutus est ad illos. [51] et uenit
nazareth et erat subditus illis. et mater eius conseruabat omnia uerba
haec in corde suo. [52] Et iesus proficiebat aetate et sapientiam et
gratia apud deum et homines.

3. [1] anno autem quinto decimo imperii tiberii caesaris procu-
rante pontio pilato iudeae. tetrarcha autem galileae herode. philippo
autem fratre eius tetrarcha itureae et traconitidis regionis et lysaniae
abilianae tetrarcha. [2] sub principibus sacerdotum anna et caipha fac-
tum est uerbum dei super iohannem zacchariae filium in deserto.
[3] Et uenit in omnem regionem iordanis praedicans baptismum paeni-
tentiae. [4] sicut scriptum est in libro sermonum eseiae prophetae. uox
clamantis in deserto parate uiam domini. rectas facite semitas eius.
[5] omnis uallis implebitur et omnis mons et collis humiliabitur et
erunt praua in directa et asperas in uias planas. [6] et uidebit omnis
caro salutarem dei. [7] Dicebat ergo ad turbas quae exiebant ut bapti-
zarentur coram ipso. generatio uiperarum quis ostendit uobis fugere
ab ira uentura. [8] facite ergo fructus dignos paenitentiae et ne coe-
peritis dicere. patrem habemus abraham. dico uobis quia potest deus
de lapidibus istis suscitare filios abrahae. [9] iam enim securis ad
radicem arborum posita est. omnis arbor non faciens fructum

Corr. Hier.: [47] PRUDENTIA [48] uis. ill. exp.] UIDENTES ADMIRATI SUNT sic] + ECCE PATER TUUS ET EGO *om.* ET TRISTES [49] NESCIEBATIS patr. mei] HIS QUAE PATRIS MEI SUNT [51] et 1°] + DESCENDIT CUM EIS ET [52] > SAPIENTIA ET AETATE 3 [1] IUDAEAM TRACH. LYSANIA ABILINAE CAIAPHA *(semper)* [3] paen.] + IN REMISSIONEM PECCATORUM [4] ESAIAE *(semper)* [5] ASPERA (= *a*) [6] SALUTARE [7] coram] AB gener.] GENIMINA > UENT. IRA [8] dico] + ENIM (= *a*) [9] omnis] + ERGO

[47] > audieb. eum *ff* prud. responsi eius *ff* [48] uisio *q* sic] + ecce pater tuus et ego *q* *om.* et tristes *b* [49] quaeretis *b*, > querebatis me *ff* quia] quod *q* in] + propria *b* esset *ff* [51] et 1°] + descendit cum illis et *ff q* uenit] + in *q* [52] sapientia *q* 3 [1] tiberi *b q* iudeam *q* galil.] + constituto *q* traconidis *b* lysanio *ff*, —nium *q* abilaenae *q* [2] caiafa *q* dei] domini *ff q* iahannen *b* > fil. zacch. *ff* [3] iordanes *b*, —nnis *ff* paen.] + in remissionem peccatorum *q* [4] serm.] uerborum *ff* proph.] + dicentis *q* [5] *om.* mons et *b* directum *q* aspera *q* [6] salutare *q* [7] ergo] + iohannes *ff q* quae] qui *q*, que *ff* coram ipso] ab illo *ff* [8] fructos *b* et ne dixeritis intra uos *q* habrah. *ff* dico] + autem *b q* potest] potens est *ff q* [9] enim] autem *b q* omnis] + ergo *q* quae non facit fructum *q*, + bonum *b q*

b ff q excidetur et in ignem mittetur. 10 Et interrogauerunt eum turbae di-
centes. quid faciemus. 11 Respondens autem dicebat illis. qui habet duas
tunicas det non habenti et qui habet escas similiter faciat. 12 Uene-
runt autem et publicani ut baptizarentur. et dixerunt ad illum. ma-
gister quid faciemus. 13 ad ille dixit. nihil amplius exigatis quam
quod constitutum est uobis. 14 Interrogauerunt autem eum et milites
dicentes. quid faciemus et nos. et ait illis. neminem concutiatis neque
calumniam faciatis et contenti estote stipendiis uestris. 15 Existimante
autem populo et cogitantibus omnibus in cordibus suis de iohanne ne
forte ipse esset christus 16 Respondit dicens omnibus. ego quidem
uos aqua baptizo in paenitentiam. uenit autem fortior me cuius non
sum dignus calciamenta portare. ipse uos baptizabit in spiritu sancto
et igni. 17 et uentilabrum in manu eius et purgabit aream suam et
congregabit triticum in horreum suum. paleas autem comburet igni
inextinguibili. 18 Multa quidem et alia exhortans euangelizabat popu-
lum. 19 Herodes autem tetrarcha cum corriperetur ab illo de hero-
diade uxore fratris sui et de omnibus malis quae fecit herodes
20 adiecit hoc super omnia et inclusit iohannem in carcere. 21 Fac-
tum est autem cum baptizatus esset omnis populus et iesu baptizato
et orante apertum est caelum 22 et descendit spiritus sanctus corporali
specie sicut columba in ipsum. et uox de caelo facta est. filius meus
es tu ego hodie genui te. 23 Et ipse iesus erat incipiens fere annorum
XXX quod putabatur esse filius ioseph. qui fuit eli. 24 qui fuit

---

Corr. Hier.: 9 EXCIDITUR MITTITUR 10 INTERROGABANT (= *a*) quid] + ERGO (= *a*) 13 dix.] + AD EOS AMPL. QUAM CONSTITUTUM EST UOBIS FACIATIS 14 INTERROGABANT (= *a*) 16 resp.] + IOHANNES > AQUA BAPTIZO UOS *om.* IN PAENIT. calc. port.] SOLUERE CORRIGIAM CALCIAMENTORUM EIUS 17 et 1⁰] CUIUS 20 adiec.] + ET super] supra 21 bapt. ess.] BAPTIZARETUR 22 filius meus — genui te] TU ES FILIUS MEUS DILECTUS IN TE COMPLACUIT MIHI 23 fere] quasi quod] UT *om.* ESSE HELI (= *a*)

---

9 igne *ff* 10 eum] illum *b q* dic.] et dixerunt (+ ei *b*) *b q* fac.] + ut uiuamus *b q* 11 autem] + iohannes *q* dixit *b q* hab. bonas escas faciat sim. *ff* 12 magister] + et nos *b* 13 dixit] + eis *q* ampl.] + quod *ff* 14 eum] illum *b q* *om.* dicentes *q* *om.* et 3⁰ *b q* 15 autem] + omni *q* iohannen *b* est *ff* 16 resp.] + iohannes *q* respondens ait omn. *b* uos] + in *q* ueniet *b q* 17 et 1⁰] habens *b* purgauit *b q* congregauit *b* horreo suo *q* 19 herodeade *ff* sui] suae *q* 20 adiec.] + et *q*, et adiec. *ff* *om.* et *b* iohannen *b* carcerem *ff*, carcaerem *q* 21 baptizato] baptizante *b* orantem *ff* ap. est] aperire *q* 22 et descendere spiritum sanctum *q* facta est] fieri *q*, + dicens *ff q* fil. — genui te] tu es filius meus dilectus in te complacui *q* 23 > erat iesus *ff* put.] uidebatur (+ et dicebatur *b*) *b q* qui fuit] filius *ff* *(semper)*, + filius *q* heli *q*, heliae *ff*

matthei. qui fuit leuui. qui fuit melchi. qui fuit iannae. qui fuit *b ff q*
ioseph. 25 qui fuit matthiae. qui fuit amos. qui fuit naum. qui fuit
sedi. 26 qui fuit maath. qui fuit mattathiae. qui fuit semei. qui fuit
osech. qui fuit iudae. 27 qui fuit iohannae. qui fuit resae. qui fuit
zorobabel. qui fuit salathiel. qui fuit neri. 28 qui fuit melchi. qui
fuit addi. qui fuit cosam. qui fuit elmadam. qui fuit er. 29 qui fuit
iesu. qui fuit eliezer. qui fuit iorim. qui fuit mattha. qui fuit leuui.
30 qui fuit symeon. qui fuit iudae. qui fuit ioseph. qui fuit ionae.
qui fuit eliachim. 31 qui fuit melae. qui fuit enan. qui fuit mattatha.
qui fuit natan. qui fuit dauid. 32 qui fuit iessae. qui fuit obeth. qui
fuit boos. qui fuit salmon. qui fuit naasson. 33 qui fuit aminadab.
qui fuit aram. qui fuit esron. qui fuit fares. qui fuit iudae. 34 qui
fuit iacob. qui fuit isac. qui fuit abraham. qui fuit tharae. qui fuit
nachor. 35 qui fuit seruch. qui fuit ragau. qui fuit phalec. qui fuit
eber. qui fuit salae. 36 qui fuit cainan. qui fuit arfaxat. qui fuit sem.
qui fuit noe. qui fuit lamech. 37 qui fuit matusale. qui fuit enoc.
qui fuit iaret. qui fuit malaleel. qui fuit cainan. 38 qui fuit enos.
qui fuit seth. qui fuit adam. qui fuit filius dei.

4. 1 Iesus autem plenus spiritu sancto regressus est ab iordanem
et agebatur in spiritu in deserto. 2 diebus XL temptabatur a diabulo.
Et nihil manducabit diebus illis et consummatis illis postea esuriit.
3 Dixit autem illi diabolus. si filius dei es dic lapidi huic ut fiat panis.

Corr. Hier.: 24 MATTHAT LEUI (= *a*) 25 MATTHATHIAE sedi] ESLI 26 MATTHATIAE IOSECH IODA 27 IOHANNA (= *a*) RESA 28 HELMADAM HER 29 MATTHAT LEUI (= *a*) 30 IUDA (= *a*) IONA (= *a*) 31 MELEA enan] MENNA MATTHATA NATHAN 32 IESSE OBED BOOZ 33 ESROM (= *a*) 34 ISAAC *(semper)* 35 SALE (= *a*) 37 MATHUS. ENOCH IARED MALELEHEL 38 *om.* FILIUS 4 1 IORDANE DESERTUM 2 XL] + ET manducauit + IN *om.* POSTEA 3 > PANIS FIAT

---

24 matthiae *ff* leui *q* 25 qui fuit mattathiae *q*, *om. b* *om.* qui fuit amos *b* naum] anum *ff* sedi] esli *q* 26 *om.* qui fuit maath *b* mattathiae] matthiani *ff* semein *b* osehc *ff*, ioseph *q* iudae] iuda *q* 27 ioh.] ionae *b*, ione *q* 28 cosae *bq* elmodam *q*, hermadam *b* er] + filius zoses *ff* 29 iesu] iose *q* mattan *q*, matthim *ff* qui fuit leui *q*, *om. b* 30 symae *b* 31 qui fuit melsiuae *ff*, *om. b* enon] aenam *ff*, menan *q* nattham *ff*, mattan *q* 32 iesse *q* booz *q* nasson *q* 33 aram] + qui fuit ioaram *b* 34 isaac *q*, isach *ff* abrahae *ff* thare *q* 35 salec *b* 36 lamec *q* 37 matusalae *q*, mattusalam *ff* iareth *b*, zareth *q* malel *ff*, malelehec *q* cainam *ff*, aenan *b* 38 set *q* *om.* filius *q* 4 1 regr.] reuersus *bq* iordanen *b*, iordane *q* *om.* in spir. *b* 2 manducauit *q* in illis diebus *ff* cons. illis] + diebus *b* 3 dix. aut.] et dixit *q* dei est *ff* lapide *q*

b ff q 4 Et respondit ad illum iesus et dixit. scriptum est. quia non in
b q pane solo uiuet homo sed in omni uerbo dei. ‖ 9 Et duxit illum
in hierusalem et statuit eum super pinnam templi et dixit illi. si
filius dei es mitte te hinc deorsum. 10 scriptum est enim quod angelis
suis mandabit de te ut conseruent te. 11 et quia in manibus tollent te
ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. 12 Et respondens dixit
illi iesus. scriptum est. non temptabis dominum deum tuum. 5 Et
duxit illum diabolus et ostendit illi omnia regna orbis terrae in mo-
mento temporis. 6 et ait ad illum. tibi dabo potestatem hanc uni-
uersam et gloriam illorum quia mihi tradita sunt et cui uolo do illa.
7 tu ergo si procidens adoraueris ante me erunt tua omnia. 8 Et respon-
dens dixit illi iesus. uade post me satanas. scriptum est enim. dominum
b ff q deum tuum adorabis et illi soli seruies. ‖ 13 Et consummata omni
temptatione diabolus recessit ab illo usque ad tempus. 14 et regressus
est iesus in uirtute spiritus in galilaeam et fama exiit per uniuersam
regionem de illo. 15 et ipse docebat in synagogis eorum et magnificaba-
tur ab omnibus. 16 Et uenit nazareth ubi erat nutritus et intrauit secun-
dum consuetudinem suam die sabbati in synagogam et surrexit legere.
17 et traditus est illi liber prophetae eseiae. et ut reuoluit librum in-
uenit locum ubi scriptum erat. 18 spiritus domini super me propter
quod unxit me euangelizare pauperibus misit me 19 praedicare cap-
tiuis remissionem et caecis uisum. dimittere confractos in remissio-
nem. praedicare annum domini acceptum et diem retributionis. 20 Et
cum plicuisset librum reddidit ministro et sedit. et omnium in syn-
agoga erant oculi intendentes in eum. 21 Coepit autem dicere ad illos.
quia hodie impleta est haec scriptura in auribus uestris. 22 et omnes
testimonium illi reddebant et mirabantur in uerbis gratiae quae pro-
cedebant de ore ipsius et dicebant. nonne hic est filius ioseph. 23 Et

---

Corr. Hier.: 4 *om.* ET DIXIT > *VERS.* 4, 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 9 super] supra 12 dix. illi iesus] iesus ait illi scriptum] DICTUM 6 ad illum] EI 7 *om.* PROCIDENS ante] coram 8 > IESUS DIXIT ILLI *om.* UADE POST ME SAT. *om.* ENIM 20 > OCULI ERANT (= *a*) 22 redd.] dabant (= *a*) > FILIUS EST

---

4 quia] qui *b* > solo pane *ff* > 4, 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13 *ff* 9 stat. illum *b* > es dei *q* 10 mandauit *q* cons.] custodiant *q* 11 et in man. tollant te *b* ad] a *q* 5 diab.] + in montem excelsum *q* 6 illum] + diabolus *q* uoluero *b* 7 erunt omnia tua haec *b* 8 post] retro *q* 13 temptationem *ff* 14 egressus *b*, reuersus *q* fama] + eius *b* > de illo (*om. b*) per uniu. reg. *ff* 15 *om.* eorum *b* hominibus *ff* 16 introiuit *ff* tuam *ff* synagoga *ff* 17 trad.] datus *q* profetiae *q* esaiae *q*, > eseiae proph. *ff* 18 propterea *b q* 19 dim.] remittere *b q* conquassatos *ff* rem.] requiem *ff* redditionis *b q* 20 ministros *ff** *om.* erant *ff*, > oc. in syn. erant *q* 22 > redd. illi *q*

ait illis. utique dicetis mihi hanc similitudinem. medice cura te ipsum. *b ff q*
quanta audiuimus facta capharnaum fac et hic in patria tua. 24 ait
autem iesus. amen dico uobis quod nemo propheta acceptus est in
patria sua. 25 in ueritate dico uobis. multae uiduae fuerunt in diebus
heliae in istrahel quando clusum est caelum annis tribus et mensibus
sex cum facta est famis magna in omni terra. 26 et ad nullam illarum
missus est helias nisi in sarepta sidoniae ad mulierem uiduam. 27 et
multi leprosi erant in istrahel sub helisaeo propheta. et nemo eorum
mundatus est nisi neman syrus. 28 et repleti sunt omnes in synagoga
ira haec audientes. 29 et surrexerunt et eiecerunt illum extra ciuita-
tem et duxerunt illum usque ad supercilium montis super quem ciuitas
eorum erat aedificata ut praecipitarent eum. 30 ipse autem transiit
per medium illorum et ibat. 31 et descendit in capharnaum ciuita-
tem galileae ibique docebat illos sabbatis. 32 et stupebant in doctrina
eius quia in potestate erat sermo eius. 33 Et erat in synagoga homo
habens daemonium inmundum et exclamauit uoce magna 34 dicens.
quid nobis et tibi iesu nazarene. uenisti perdere nos. scio te qui sis.
tu es sanctus dei. 35 et increpauit illum iesus dicens. ommutesce et
exi ab illo. et cum proiecisset illum daemonium exiit ab illo nihilque
illum nocuit. 36 Et factus est pauor in omnibus et conloquebantur ad
inuicem dicentes. quod est hoc uerbum quod in potestate et uirtute
imperat inmundis spiritibus et exeunt. 37 Et diuulgabatur fama de
illo in omnem locum regionis. 38 Surgens autem de synagoga intro-
iuit in domum simonis et andreae. socrus autem simonis tenebatur
magnis febribus et rogauerunt illum pro ea. 39 et stans super illam
imperauit febri et remisit illam. et continuo surgens ministrabat illis.

Corr. Hier.: 23 facta] + IN (= *a*) 24 *om.* IESUS (= *a*) quod] QUIA (= *a*) 25 fuerunt] erant (= *a*) 29 super] supra eorum] illorum 30 transiit . . . et] TRANSIENS 32 eius] ipsius 33 > IN SYNAG. ERAT 34 dicens] + SINE *om.* TU ES (= *a*) 35 INCR. ILLI daem.] + IN MEDIUM 36 quod 2°] QUIA (= *a*) 38 *om.* ET ANDREAE (= *a*) 39 rem.] DIMISIT

---

23 facta] + in *q* capernaum *q* 24 ait] dixit *b q* amen] + amen *ff* patriam suam *ff* 25 > in strahel in dieb. heliae *ff* super omnem terram *ff* 26 nisi sarapta *b q* 27 helisseo *q* neaeman *q* 29 eiec. eum *q* deduxerunt *b q* supercliuium *ff* eorum] ipsorum *ff* 30 *om.* transiit *ff* abiit *b q* 31 capernaum *q* doceb. eos *q* 32 stup. autem super doctrinam eius *ff* sermo] uerbum *q* 33 > erat homo in syn. *ff*, in syn. erat homo *q* 34 nazorene *ff q*, + quid ante tempus *b* quis es tu es *ff*, qui es *q* 35 illum 3°] illi *q* nocens *b* 36 pauor] + magnus *b* in omn.] super omnes *q* quod 1°] quid *q* > spir. inmund. *ff* 37 reg.] + illius *b* 38 intrauit *b q* *om.* et andr. *q* 39 dimisit *q* illis] eis *ff*

b ff q 40 Cum sol autem occidisset omnes qui habebant infirmos uariis
languoribus ducebant illos ad eum. ad ille singulis manus imponens
curabat eos. 41 Exiebant autem daemonia a multis clamantia et di-
centia. tu es filius dei. Et increpans non sinebat ea loqui quia scie-
bant ipsum esse christum. 42 Facta autem die egressus ibat in deser-
tum locum. et turbae requirebant eum et uenerunt usque ad ipsum.
et detinebant illum ut ab ipsis non discederet. 43 quibus ille ait. quia
et aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum dei quia ideo
missus sum. 44 et erat praedicans in synagogis galileae.

5. 1 Factum est autem cum turbae inruerent in eum et audirent
uerbum dei et ipse stabat secus stagnum gennesar. 2 et uidit duas
naues stare secus stagnum. piscatores autem descenderant et lauabant
retia. 3 Ascendens autem in unam nauem quae erat simonis rogauit
eum ut inducerent a terra aliquantulum. et sedens docebat de nauicula
turbas. 4 Ut cessauit autem loqui dixit ad simonem. duc in altum
et laxate retiam uestram in capturam. 5 Et respondens simon dixit
illi. praeceptor per totam noctem laborantes nihil cepimus. sed in
uerbo tuo laxabo retiam. 6 Et cum hoc fecissent concluserunt pisci-
um multitudinem copiosam. rumpebatur autem retia eorum. 7 et
adnuerunt sociis qui erant in alia naui ut uenirent et adiuuarent eos.
et uenerunt et impleuerunt ambas nauiculas ita ut mergerentur.
8 Quod cum uideret simon petrus procidit ad genua iesu dicens. exi
a me domine quia homo peccator sum. 9 stupor enim habebat illum
et omnes qui cum illo erant in captura piscium quam ceperant.
10 Similiter autem iacobus et iohannes fili zebedaei qui erant socii
simonis. et ait ad simonem iesus. noli timere. ex hoc iam eris ho-
mines uiuificans. 11 et subductis ad terram nauiculis relictis omnibus
secuti sunt eum. 12 Et factum est cum esset in una ciuitatium et

---

Corr. Hier.: 41 dic.] + QUIA 42 ut — disced.] NE DISCEDERET AB EIS 5 1 GENESARETH 2 stare] STANTES 3 ut induc. — aliqu.] A TERRA REDUCERE PUSILLUM 4 RETIA UESTRA 5 sed in uerbo] IN UERBO AUTEM RETE 6 RETE 8 > QUIA HOMO PECC. SUM DOM. 9 hab. illum] CIRCUMDEDERAT EUM 10 IACOBUM ET IOHANNEM FILIOS HOMINES ERIS CAPIENS 11 NAUIBUS eum] illum 12 CIUITATUM

---

40 > autem sol *ff* eos *ff* illum *ff* manum *b q* cur.] sanabat *q* 41 autem] + et *ff q* daem. multa clam. *b* clamantes et dicentes quia tu es christus fil. dei *q* ea] eas *q*, et *ff* 42 retinebant *b q* ne ab ips. disc. *ff* 43 ille] ipse *ff* ideo] ad hoc *q* 5 1 stab.] erat stans *q* gennesareth *q* 3 autem] + iesus *q* *om.* unam *q* ducerent *ff* ad terram *b* 4 retia uestra *q* 5 respondit *ff* retia *q* 6 fecisset *ff* rumpebantur *ff q* 7 innuerunt *q* *om.* et uener. *b* 8 quod cum uid.] hoc uiso *ff* *om.* petrus *b* 9 stupor] miratio *b*, admiratio *q* ceperat *ff* 10 uiuif.] captans *q* 11 ad] a *ff* 12 essent *q* ciuitatem *q* *om.* et 2° *b*

ecce uir plenus lepra et ipse procidens in faciem rogabat eum dicens. *b ff q*
domine si uis potes me mundare. 13 Et extendens manum tetigit
illum dicens. uolo mundare. et confestim lepra eius discessit ab illo.
14 et ipse praecepit illi ut nemini diceret. sed uade ostende te sacer-
dotibus et offers pro emundatione tua sicut praecepit moyses ut sit
in testimonium hoc uobis. 15 Perambulabat autem magis sermo de
illo et conueniebant turbae multae ut audirent et curarentur ab in-
firmitatibus suis. 16 Ipse autem secedebat in deserto et orabat. 17 et
factum est in una dierum et ipse sedebat docens. et erant pharisaei
sedentes et legis doctores qui uenerant ex omni castello galileae et
iudeae et hierusalem et uirtus erat domini ad sanandum eos. 18 et
ecce uiri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus et quae-
rebant eum inferre et ponere ante eum. 19 et non inuenientes qua
parte illum inferrent prae turba ascenderunt supra tectum et per
tegulas summiserunt illum cum lecto in medio ante iesum. 20 quo-
rum fidem ut uidit dixit. homo remissa sunt tibi peccata tua. 21 Et
coeperunt cogitare scribae et pharisaei in cordibus suis dicentes. quis
est hic qui loquitur blasphemias. quis potest dimittere peccata nisi
solus deus. 22 Ut cognouit autem iesus cogitationes eorum dixit ad
illos. quid cogitatis in cordibus uestris. 23 quid est facilius dicere
dimissa sunt tibi peccata tua aut dicere. surge et ambula. 24 ut sciatis
autem quia filius hominis potestatem habet in terra dimittere peccata
ait paralytico. tibi dico. surge tolle lectum tuum et uade in domum
tuam. 25 et confestim surgens coram illis tulit in quo iacebat et abiit
in domum suam magnificans deum. 26 Et stupor adprehendit omnes
et magnificabant deum et repleti sunt timore dicentes. quia uidimus
mirabilia hodie. 27 et post haec exiit et uidit puplicanum nomine leui
sedentem ad teloneum et ait illi. sequere me. 28 et relictis omnibus
surgens secutus est eum. 29 et fecit illi conuiuium magnum leui in

---

Corr. Hier.: 12 ipse] UIDENS IESUM ET ROGAUIT 13 *om.* EIUS 14 SACERDOTI *om.* UT SIT hoc uob.] ILLIS 19 MEDIUM 20 REMITTUNTUR 21 *om.* IN CORD. SUIS (= *a*) 22 eorum] + RESPONDENS 23 DIMITTUNTUR *om.* TUA aut] AN 24 > AUTEM SCIATIS 29 illi] ei

---

12 ipse] uidens iesum *q* cecidit *q* 13 *om.* et 2⁰ *q* 14 *om.* ut *b* uadens *q* sacerdoti *q* offer *q*, + munus *b* emundationem tuam *ff*, mundatione tua *q* 15 aud.] + eum *ff* 16 sedebat *ff* 17 sed.] erat *b q* sedentes] docentes *ff* sanandos *ff* 19 illum 1⁰] eum *ff* turbas *ff* per teg.] discoperuerunt tectum et *b* 20 > ut uidit fidem *b*, fidem cum uideret *q*, + iesus *ff* homini *b q* dimissa *q* 21 peccatum *ff* 22 eorum] + respondens *q* 23 remissa *ff* 24 > autem sciatis *q* > hab. potest. *ff* super terram *b* dimittendi *ff*, remittendi *q* surge] + et *b* 25 illis] ipsis *ff* tulit] + lectum *b* 27 exiit] + iesus *b* leuui *ff* ad] a *q* 28 exsurgens *q* 29 leuui *ff*, *om. b*

b ff q domo sua. Et erat turba multa puplicanorum et aliorum qui cum illis
erant discumbentes. 30 et murmurauerunt pharisaei et scribae eorum
dicentes ad discipulos eius. quare cum puplicanis et peccatoribus
manducat et bibit. 31 Et respondens iesus dixit ad illos. non egent
qui sani sunt medicum sed qui male habent. 32 non ueni uocare
iustos sed peccatores in paenitentiam. 33 Ad illi dixerunt ad eum.
quare discipuli iohannis ieiunant frequenter et pharisaeorum et ob-
secrationes faciunt. tui autem discipuli edunt et bibunt. 34 Quibus
ipse ait. numquid possunt filii sponsi dum cum illis est sponsus
ieiunare. 35 uenient autem dies cum auferetur ab illis sponsus et tunc
ieiunabunt in illis diebus. 36 Dixit autem et similitudinem ad illos.
quia nemo commissuram a uestimento nouo inmittit in uestimentum
uetus. alioquin et nouum rumpit et ueteri non conuenit commissura
a nouo. 37 et nemo mittit uinum nouum in utres ueteres. alioquin
rumpet uinum nouum utres et ipsum effundetur et utres peribunt.
38 sed uinum nouum in utres nouos mittunt et utraque conseruantur.

6. 1 Factum est autem in sabbato cum transiret per segetes
uellebant discipuli eius spicas et manducabant confricantes manibus.
2 Aliqui autem pharisaeorum dicebant illis. quid facitis sabbatis quod
non licet. 3 Et respondens iesus dixit illis. nec hoc legistis quid fecit
dauid cum esuriit ipse et qui cum eo erant. 4 quomodo intrauit in
domum dei et panes propositionis sumpsit et manducauit et dedit his
qui cum ipso erant quos non licet manducare nisi solis sacerdotibus.

Corr. Hier.: 30 MURMURABANT MANDUCATIS ET BIBITIS 31 medico (= *a*) 33 *om.* ET PHAR. faciunt] + SIMILITER ET PHARISAEORUM *om.* DISCIPULI 2° 34 poss. fil.] POTESTIS FILIOS sponsus] + FACERE 35 auf.] ablatus fuerit (= *a*) *om.* ET (= *a*) 36 DICEBAT 38 mittunt] MITTENDUM EST cons.] + 39 ET NEMO BIBENS UETUS STATIM UULT NOUUM DICIT ENIM UETUS MELIUS EST 6 1 sabb.] + secundoprimo (= *a*) segetes] sata (= *a*) 2 aliqui] quidam (= *a*) > QUOD NON LICET IN SABB. 3 dix. ill.] AD EOS DIX. quid] quod (= *a*) ESURISSET 4 solis] TANTUM

---

29 domum suam *b* *om.* et alior. *q* 30 *om.* eorum *ff* 31 medico *q* 33 *om.* et 2° *b* *om.* discipuli 2° *q*, > disc. aut. tui *ff* 34 > ieiun. quamdiu cum illis est sponsus *b*, numq. potestis filios sponsi dum cum illis est sponsus facere ieiunare *q* 35 ueniet *ff* ab eis *ff q* 36 illos] + talem *b* *om.* inmittit *b* in uestimento ueteri *b* ueteri] ueterem *ff* 37 rumpit *b q* ipsud *ff* 38 utrique *b* 6 1 sabb.] + secundo primum *ff* segetes] seminata *ff q* spic. confricantes manibus et manducabant *q*, et coepissent disc. eius uellere spicas et manducarent confricantes ea manibus suis *b* 2 autem] + ex *b* illis] ad eos *b* *om.* quod *ff* > quid fac. quod non licet facere sabbatis *q* 3 respondit ies. et dix. ill. *q*, et respondens dix. ill. ies. *b* quid] quod *q* esuriret *b* 4 cum ipso] cum eo *ff*, secum *b* licebat *b q* solis] tantum *q*

5 Et dicebat illis. quia dominus est filius hominis etiam sabbati. *b ff q*
6 Factum est autem in alio sabbato ut intraret in synagogam et do-
ceret. et erat ibi homo et manus eius dextra erat arida. 7 Obser-
uabant autem scribae et pharisaei si sabbato curaret ut inuenirent
unde accusarent illum. 8 ipse uero sciebat cogitationes eorum. et ait
homini qui habebat manum aridam. surge et sta in medio. et surgens
stetit. 9 Ait autem ad illos iesus. interrogabo uos. si licet sabbato
bene facere an male. animam saluam facere an perdere. 10 Et circum-
spectis illis omnibus in ira dixit homini. extende manum tuam. et
extendit et restituta est manus eius. 11 Ipsi autem repleti sunt ini-
quitate. et conloquebantur ad inuicem quidnam facerent de iesu.
12 Factum est autem in illis diebus exiit in montem orare et erat
pernoctans in oratione dei. 13 Et cum dies factus esset uocauit ad se
discipulos suos. et elegit XII ex ipsis quos et apostolos nominauit.
14 Simonem quem cognominauit petrum et andream fratrem eius.
iacobum et iohannem. et philippum et bartholomaeum. 15 et mat-
thaeum et thomam. et iacobum alphei et simonem qui uocatur zelotes.
16 et iudam iacobi et iudam scarioth qui fuit proditor. 17 Et descen-
dit cum illis et stetit in loco campestri et turba discipulorum eius et
multitudo copiosa plebis ab omni iudaea et hierusalem et trans fre-
tum et maritima tyri et sidonis 18 qui uenerunt ut audirent eum et
sanarentur a languoribus suis. et qui uexabantur a spiritibus inmundis
curabantur. 19 et omnis turba quaerebant eum tangere quia uirtus de
illo exiebat et sanabat omnes. 20 et ipse eleuatis oculis in discipulos
suos dicebat. Beati pauperes quia uestrum est regnum dei. 21 Beati

Corr. Hier.: 6 autem] + ET 7 unde acc.] ACCUSARE 8 MEDIUM 9 INTERROGO 10 *om.* ILLIS *om.* IN IRA 11 iniq.] INSIPIENTIA *om.* DE 13 *om.* ad se (= *a*) 14 *om.* ET 3° 15 *om.* ET 1° *om.* ET 3° 16 *om.* ET 1° 17 descendit . . . et] DESCENDENS *om.* ET TRANS FRET. marit.] + ET

5 > fil. dom. hom. est *ff* 6 autem] + et *q* *om.* in 1° *b* synagoga *ff* *om.* ibi *b* dexter *q* hom. manum habens aridam dexteram *b* 7 unde] quemadmodum *b*, *om.* *q* accusare *q*, acusarentur *ff* 8 uero] autem *b q* sciebat . . . et] sciens *b* 9 > ies. ad illos *q* uos] + aliquid *q* *om.* si *q* male] + facere *ff q* 10 eius] + sicut alia *b*, + sicut altera *q* 11 ipsi] illi *ff* iniquitatem *q* quidnam] quid *ff q* iesum *b* 12 monte *b* orationem *ff* 13 fact. est *ff q* cognominauit *q* 14 > petr. quem cogn. *ff* iac.] + zebedaei *ff* ioh.] + fratrem eius *ff*, > et ioh. et iac. *b* *om.* et 3° *ff* 15 thoman *q* uocabatur *b* 16 *om.* et 1° *q* *om.* scar. *b* fuit prod.] + eius *b*, factus est traditor *ff* 17 *om.* eius *q* tyrii *b* 18 uenerant *b q* a] ab *b ff* curarentur *b q* 19 omnes *b* quaerebat *q ff?* > omnes sanab. *q* 20 leuatis *ff* *om.* suos *ff*, discipulis suis *b* quia uestr.] quoniam ipsorum *ff*

bffq qui nunc esuriunt et sitiunt quia ipsi saturabuntur. Beati qui nunc
fletis quia ridebitis. 22 Beati eritis cum uos oderint homines et cum
separabunt uos et cum eicient et exprobabunt nomen uestrum tam-
quam malum propter filium hominis. 23 gaudete in illa die et exul-
tate. ecce enim merces uestra multa est in caelo. secundum haec enim
faciebant prophetis patres eorum. 24 Uerum tamen uae uobis diui-
tibus quia habetis consulationem uestram. 25 Uae uobis qui saturati
estis quia esurietis. Uae uobis qui ridetis nunc quia lugebitis et fle-
bitis. 26 Uae uobis cum benedixerint omnes homines. secundum haec
facieba<n>t pseudoprophetis patres eorum. 27 Sed uobis dico qui
auditis. diligite inimicos uestros. benefacite his qui oderunt uos.
28 benedicite maledicentes uos. orate pro calumniantibus uos. 29 et
qui te percutit in maxillam praebe ei et alteram. et eum qui auferet
tibi tunicam et pallium noli prohibere. 30 omni petenti te tribue et
qui auferet a te quae tua sunt noli prohibere. 31 et prout uultis ut
faciant uobis homines facite illis uos similiter. 32 Et si diligitis eos
qui uos diligunt quae uobis gratia. nam et peccatores diligentes se
diligunt. 33 et si bene feceritis his qui uobis bene faciunt quae uobis
erit gratia cum et peccatores hoc faciant. 34 et si mutuum dederitis
his a quibus speratis recipere quae gratia est uobis. nam et peccatores
peccatoribus fenerant ut recipiant. 35 Uerum tamen amate inimicos
uestros et bene facite et mutuum date nihil desperantes. et erit merces
uestra multa et eritis fili altissimi quia ipse benignus est super ingratos
et malos. 36 Estote misericordes sicut et pater uester misericors est.

Corr. Hier.: 21 es. et sit.] ESURITIS *om.* IPSI SATURABIMINI 22 SEPARAUERINT cum eic. et expr.] EXPROBRAUERINT ET EIECERINT 23 *om.* EST 24 CONSOL. 26 > CUM BENE UOBIS DIX. (= *a*) PROPHETIS 27 > uos oder.? 28 MALEDICENTIBUS UOBIS 29 *om.* EI ET AB EO QUI AUFERT TIBI UESTIMENTUM ETIAM TUNICAM 30 omni] + AUTEM AUFERT *om.* A TE nol. proh.] NE REPETAS 31 fac. ill. uos] ET UOS FACITE ILLIS 32 uobis] + EST 33 erit] EST cum] SIQUIDEM FACIUNT 34 FAENERANTUR recip.] + AEQUALIA 35 amate] diligite (= *a*) desp.] INDE SPERANTES 36 estote] + ERGO

21 *om.* ipsi *ff* quia 2°] quoniam *b* rid.] gaudebitis *q* 22 odierint *ff* malignum *q* 23 multa] copiosa *b* *om.* est *q* *om.* enim *ff* fac.] + et *bq* 24 consolat. *q* 25 deridetis *b* *om.* nunc *b* 26 cum benedixerim uobis *ff*, cum uos benedix. *q* faciebat *ff*, facient et *bq* pseodopr. *q* 27 odiunt *b*, > uos oderunt *q* 29 percusserit *bq* *om.* et 2° *ff* aufert *q* tun.] + tuam *q*, + etiam *ff* 30 potenti *ff* *om. vers. q* 31 *om.* uos *ff* 32 quae] + erit *ff* > diligunt dil. se *ff* 33 erit gratia] gratia est *q* cum] nam *bq* haec faciunt *bq* 34 mutum *b* speratis] + uos *bq* nam] nonne *bq* 35 mutum *b* benignus] suauis *q* ingrat.] gratos *b* 36 miseric. est] miseretur *b*, + et miseretur *q*

37 nolite iudicare et de uobis non iudicabitur. nolite condemnare *b ff q*
et non condemnamini. dimittite et dimittemini. 38 date et dabitur
uobis. mensuram bonam confersam commotam supereffluentem
dabunt in sinum uestrum. eadem mensuram qua metitis reme-
tietur uobis. 39 Dicebat autem illis et similitudinem. numquid potest
caecus caecum ducere. nonne ambo in foueam cadent. 40 Non est
discipulus super magistrum. perfectus autem omnis erit ut sit sicut
magister eius. 41 Quid autem uides festucam in oculo fratris tui.
trabem autem quae in oculo tuo est non consideras. 42 aut quomodo
potest dicere fratri tuo. sine eiciam festucam de oculo tuo. et ecce
in oculo tuo trabis subiacet. hypocrita eice primum trabem de oculo
tuo et tunc perspici⟨e⟩s ut educas festucam de oculo fratris tui.
43 Non est enim arbor bona quae facit fructus malos neque arbor
mala faciens fructum bonum. 44 unaquaeque arbor ex fructu suo
cognoscitur. Neque legunt de spinis ficus neque de rubo uindemiant
uuam. 45 bonus homo de bono thensauro cordis sui proferet bonum.
et malus homo de malo proferet malum. ex abundantia enim cordis
os eius loquitur. 46 Quid autem uocatis me domine domine et non
facitis quae dico. 47 Omnis qui uenit ad me et audit sermones meos
et facit eos ostendam uobis cui similis est. 48 similis est homini
aedificanti domum qui fodit in altum et posuit fundamenta supra
petram. inundatione autem facta inlisit flumen domui illi et non
potuit eam mouere. fundata enim erat supra petram. 49 nam qui
audit et non facit similis est homini aedificanti domum suam supra

---

Corr. Hier.: 37 de uob. non iud.] NON IUDICABIMINI CON-DEMNABIMINI 38 CONFERTAM commotam] ET COAGITATAM ET eadem] + QUIPPE MENSURA metitis] MENSI FUERITIS 40 *om.* UT SIT 42 aut] ET POTES tuo 1⁰] + FRATER et ecce] IPSE trab. subiac.] TRABEM NON UIDENS 44 unaq.] + ENIM ex] de leg. de spin.] ENIM DE SPINIS COLLIGUNT 45 PROFERT (*bis* = *a*) *om.* EIUS 47 est] SIT (cf. *a*) 48 IN-LISUM EST 49 nam qui aud.] QUI AUTEM AUDIUIT FECIT

---

37 ut non condemnemini *ff* 38 confertam *q*, > conmodatam confersam *ff* > dab. supereffl. *ff* mensura *q* quam *ff* mensi eritis *q* metietur *b q* 39 *om.* illis *ff* sim.] + istam *b* duc.] ducatum praebere *b* fouea *ff* 40 *om.* omnis *b*, > erit omn. *q* ut] si *q* 41 oculo 1⁰] oculum *ff* 42 *om.* aut *ff* potes *q* festucum *ff* perspiciis *ff*, respicies *b q* festucum *ff* (*bis*) 43 neque] + iterum *b q* fructus bonos *b q* 44 fructo *q* cognoscetur *b q* ficus] uuas *b* 45 bonus] + enim *b* cordis suo *ff* profert *q* malo] + thensauro (+ cordis sui *q*) *b q* profert *q* mala *b q* 47 uenit] + et *b* meos] + hos *b*, aud. uerba mea haec *q* eos] ea *q*, *om.* *ff* cui] cuius *q* simile *b* 48 petra *q* inundantia *b q* allisit *b q* supra 2⁰] super *b ff* petra *q* 49 super *ff q*

b ff q terram sine fundamento. allisit flumen domui illi et continuo cecidit et facta est ruina domus illius magna.

7. 1 Et factum est cum implesset omnia uerba in aures plebis intrauit capharnaum. 2 Centurionis autem cuiusdam seruus male habens erat moriturus qui illi erat praetiosus. 3 et cum audisset de iesu misit seniores iudaeorum rogans eum ut ueniret et saluaret seruum eius. 4 Ad illi uenerunt ad iesum et rogabant eum sollicite dicentes. quia dignus est ut hoc illi praestes. 5 diligit enim gentem nostram et synagogam ipse aedificauit nobis. 6 Ibat autem cum illis iesus. et cum iam non longe esset a domo misit ad illum centurio amicos dicens. domine noli te uexare. non enim dignus sum ut sub tecto meo intres. 7 sed dic uerbo et sanabitur puer meus. 8 nam et ego homo sum sub potestate constitutus habens sub me milites et dico huic uade et uadit et alio ueni et uenit et seruo meo fac hoc et facit. 9 Quo audito iesus miratus est et conuersus sequentibus se dixit. amen amen dico uobis. in nullo tantam fidem inueni in istrahel. 10 Et reuersi domum qui missi fuerant inuenerunt seruum sanum. 11 Et factum est deinceps ibat in ciuitatem quae uocatur naim et ibant cum illo discipuli eius et turba copiosa. 12 et factum est cum adpropiaret portae ciuitatis et ecce efferebatur defunctus filius unicus matris suae. et haec uidua erat et turba multa cum illa. 13 quam cum uideret dominus misericordia motus dixit illi. noli flere. 14 et accessit et tetigit loculum. hi autem qui portabant steterunt. et ait. adulescens

---

Corr. Hier.: 49 allis. flum. dom. illi] IN QUAM INLISUS EST FLUUIUS   7 1 et fact. est cum impl.] CUM AUTEM IMPLESSET   uerba] + SUA   3 misit] + AD EUM   4 uener. . . . et] CUM UENISSENT   dic.] + EI   6 > IES. AUT. IB. CUM ILLIS   illum] eum   te uex.] UEXARI   TECTUM MEUM (= *a*)   *fin.*] + PROPTER QUOD ET MEIPSUM NON SUM DIGNUM ARBITRATUS UT UENIREM AD TE   9 se] + TURBIS   *om.* amen 2°   NEC IN ISR. TANT. FID. INU.   10 > QUI MISSI FUER. DOMUM   seru.] + QUI LANGUERAT   12 *inc.* CUM AUTEM ADPROPINQUARET   > DEF. EFFER.   MATRI   turba] + CIUITATIS   13 UIDISSET   motus] + SUPER EA

---

49 terram] harenam *b*   concidit *b q*   7 1 uerba] + haec *q*   auribus *q*   capernaum *q*   3 uenirent et *ff*, ueniens *b q*   salu.] liberarent *ff*   4 uen. . . . et] uenientes *b q*   *om.* ad ies. *ff*   eum] iesum *ff*   illi] ei *q*   5 synagoga *ff*   6 *inc.* ies. aut. abiit cum eis *b q*   domum *q*   amic.] + suos *b*   dic.] + ei *ff*   tectum meum *q*   intres] + propter quod nec dignum me iudicaui uenire ad te *q*   8 *om.* et 1° *ff*   alii *q*   9 *inc.* audiens autem haec *b q*   est] + cum *q*   dixit] + turbis *q*   *om.* amen amen *b q*   10 *om.* domum *q*   erant *ff q*   11 nain *ff q*   eius] + multi *b q*   12 cum] dum *q b*?   ferebatur *q*   turba] + ciuitatis *q*   13 quem *b*   misertus est super eam et dix. *b q*   14 locum *ff*   ait] + iesus *ff*   adul.] + adulescens *ff*

tibi dico surge. 15 Et resedit qui erat mortuus et coepit loqui. et dedit *b ff q*
illum matri suae. 16 Accepit autem omnes timor et magnificabant
deum dicentes. quod propheta magnus surrexit in nobis et quia uisi-
tauit deus plebem suam in bono. 17 et exiit hic sermo in uniuersa
iudaea et in omni confini regione. 18 Et nuntiauerunt iohanni disci-
puli eius de omnibus his. 19 Et conuocauit iohannes duos de disci-
pulis suis et misit ad dominum dicens. tu es qui uenturus es an alium
expectamus. 20 aduenientes autem ad eum uiri dixerunt. iohannes
baptista misit nos ad te dicens. tu es qui uenturus es an alium ex-
pectamus. 21 in ipsa hora curabat multos a languoribus et plagis et
spiritibus malis et caecis multis donauit uisum. 22 Et respondens dixit
illis. ite nuntiate iohanni quae uidistis et audistis. caeci uident. claudi
ambulant. leprosi mundantur. surdi audiunt. mortui resurgunt. pau-
peres euangelizantur. 23 et beatus est quicumque non fuerit in me
scandalizatus. 24 Et cum discessissent nuntii iohannis coepit de io-
hannem dicere ad turbas. Quid existis in desertum uidere. arundinem
a uento moueri. 25 sed quid existis uidere. hominem mollibus uesti-
mentis indutum. ecce qui in ueste praetiosa sunt et in deliciis in
domibus regum sunt. 26 sed quid existis uidere. prophetam. utique
dico uobis et plus quam prophetam. 27 hic est de quo scriptum est.
ecce mitto angelum meum ante faciem tuam qui praeparauit uiam
tuam ante te. 28 Dico autem uobis. maior inter natos mulierum io-
hanne baptista nemo est. nam qui minor est in regno dei maior est
illo. 29 Et omnis populus audiens et publicani iustificauerunt deum
baptizati baptismum iohannis. 30 pharisaei autem et legis periti con-
silium dei spreuerunt in semetipsos non baptizati. 31 Cui ergo similes

Corr. Hier.: 16 quod] QUIA > DEUS UISIT. *om.* IN BONO 17 UNIUERSAM IUDAEAM + DE EO in omn. conf. reg.] OMNEM CIRCA REGIONEM 18 > DUOS DE DISC. SUIS IOH. 20 adu. aut.] CUM AUTEM UENISSENT 21 ipsa] + AUTEM CURAUIT 22 ite] EUNTES (= *a*) audist.] + QUIA 23 > SCAND. IN ME 24 > DIC. DE IOHANNE *om.* A 25 *om.* IN 2⁰ 27 PRAEPARABIT 28 autem] ENIM mul.] + PROPHETA nam qui] QUI AUTEM 29 BAPTISMO 30 bapt.] + AB EO

15 suae] eius *b q* 16 > timor magnus omnes *b q* 17 exiuit *ff* uniuersam iudaeam *q* *om.* in 2⁰ *b* reg.] + de eo *b*, in omnem confinem regionem de illo *q* 19 > duos ioh. *b*, et conuocatis duobus discipulis suis iohannes *ff* dom.] iesum *b q* 20 ioh. mis. nos bapt. *b* uent. est *ff*, uenis *q* 21 ipsa] illa autem *q* malis] immundis *b* 22 resp.] + iesus *q*, respondit iesus *ff* ite] + et *q* auditistis *q* *om.* surd. aud. *b* 23 > scand. in me *q*, qui in me non fu. scand. *b* 24 nuntii illi iohannes *b* > dic. de iohanne *q*, coep. dic. ad turb. de iohanne *b* deserto *ff q* 25 delic.] + superabundant *ff* 26 quam profeta *q*, *om.* utique—proph. *ff* 27 hic est] + enim *b* preparet *ff* 28 autem] enim *q* mul.] + profeta *q* 30 semet.] se *ff q* bapt.] + ab illo *q* 31 > sim. ergo *b*

b ff q dicam homines generationes et cui similis est. [32] Similes sunt pueris
sedentibus in foro et loquentibus ad inuicem dicentes. cantauimus
uobis et non saltastis. lamentauimus uobis et non plorastis. [33] uenit
enim iohannes baptista neque manducans neque bibens et dicitis. dae-
monium habet. [34] Uenit filius hominis manducans et bibens et dicitis
ecce homo deuorator et bibens uinum amicus publicanorum et pecca-
torum [35] et iustificata est sapientia ab omnibus filiis suis. [36] Rogauit
autem illum quidam pharisaeus ut manducaret cum illo. et ingressus
in domum pharisaei discubuit. [37] et ecce mulier quae erat in ciui-
tatem peccatrix ut cognouit quod recubuit in domo pharisaei attulit
alabastrum unguenti. [38] et stans retro secus pedes eius lacrimis riga-
bat pedes eius et capillis capitis sui tergebat et osculabatur pedes eius
et unguebat unguento. [39] Uidens autem pharisaeus qui uocauerat eum
ait intra se dicens. hic si esset propheta sciret utique quae et qualis
mulier quae tangit eum quia peccatrix est. [40] Et respondens iesus
dixit ad illum. simon habeo tibi aliquid dicere. ad ille ait. magister
dic. [41] Dixit ergo iesus. duo debitores erant cuidam feneratori. unus
debebat denarios quingentos. alius quinquaginta. [42] non habentibus
illis unde redderent donauit utrisque. quis ergo eum plus diligit.
[43] Respondens simon dixit. aestimo quia is cui plus donauit. ad ille
dixit ei. recte iudicasti. [44] et conuersus ad mulierem dixit simoni.
uides hanc mulierem. intraui in domum tuam. aquam in pedibus meis
non dedisti. haec autem lacrimis suis rigauit pedes meos et capillis
suis tersit. [45] osculum mihi non dedisti. haec autem ex quo intrauit
non cessauit osculari pedes meos. [46] oleo non uncxisti caput meum.
haec autem unguento uncxit. [47] propter quod dico tibi. remissa sunt

---

Corr. Hier.: [31] GENERATIONIS + HUIUS SIMILES SUNT [32] dicent.] ET DICENTIBUS cant. uob.] + TIBIIS *om.* UOBIS 2° [33] mand.] + PANEM bib.] + UINUM [36] ROGABAT phar.] DE PHARISAEIS *om.* IN [37] ciuitate recub.] ACCUBUIT [38] rig.] COEPIT RIGARE > UNGENTO UNGEBAT [41] *om.* DIX. ERGO IES. [42] DILIGET [44] *om.* IN 2° *om.* SUIS 1° [46] > CAP. MEUM NON UNX. uncxit] + PEDES MEOS [47] rem. sunt tibi] REMITTENTUR EI

---

[31] hom.] + huius *b q* generationis *q* similes *ff*, et cui similes sunt *q*, *om. b* [32] similis *ff* [34] uorator *q* > publ. et pecc. am. *b q* [37] > in ciuitate quae erat *b q* domum *q* [38] *om.* et 1° *q* *om.* retro *q* > unguento unguebat *q* [39] qualis] + est *q* mul.] + est *b* [40] respondit *ff* dix. ad ill.] ait illi *q* aliquid] quod *q* ait] dixit *ff* [41] dix. ergo ies.] et ait *ff*, *om. q* > erant duo deb. *b* quing.] + et *ff q* [42] hab.] + autem *b q* unde redd.] reddere *q* utrisque] + eorum *ff* dilexit *b* [43] respondit autem sim. et *q* exstimo *ff* ille] iesus *ff* [44] meis] mihi *ff q* > ped. meos rig. *ff* [45] intraui *b q* [46] cap. meum] pedes meos *ff* [47] tibi] uobis *ff*

tibi peccata multa quoniam dilexit multum. cui autem minus dimit- *b ff q*
titur minus diligit. [48] Dixit autem iesus ad eam. remissa sunt tibi
peccata. [49] Et qui simul recumbebant coeperunt dicere intra se. quis
est hic qui etiam peccata remittit. [50] dixit autem ad mulierem. fides
tua te saluam fecit. uade in pace.

8. [1] Et factum est deinceps et ipse iter faciebat per ciuitates et
castella praedicans et euangelizans regnum dei et XII cum illo. [2] et
mulieres quae erant curatae ab ispiritibus malignis et infirmitatibus.
maria quae uocatur magdalenae a qua daemonia VII exierant. [3] et
iohanna uxor chuzae procuratoris herodis et susanna et aliae multae
quae et ministrabant ei de facultatibus suis. [4] Cum ergo turba con-
uenisset et de ciuitatibus aduenirent multi dixit similitudinem. [5] Ecce
exiit qui seminat seminare semen suum. et dum seminat aliut cecidit
secus uiam et conculcatum est et uolucres illud comederunt. [6] et
aliud cecidit super petram. et natum aruit quia non habebat humo-
rem. [7] et aliut cecidit inter spinas et simul exhortae spinae suffo-
cauerunt illud. [8] Et aliud cecidit in terram bonam et exortum fecit
fructum centuplum. Haec dicens clamabat. qui habet aures audiendi
audiat. [9] Interrogauerunt autem eum discipuli quae esset haec para-
bola. [10] quibus ipse dixit. uobis datum est nosse mysterium regni
dei. ceteris autem in parabolis ut uidentes non uideant et audientes
non intellegant. [11] Est autem haec parabola. semen est uerbum dei.
[12] qui autem secus uiam sunt hii sunt qui audiunt. uenit autem
diabolus et tollit de corde illorum uerbum ne credentes salui fiant.

Corr. Hier.: [48] *om.* IESUS eam] illam REMITTUNTUR [49] > COEP. QUI SIM. ACCUMBEBANT remittit] dimittit 8 [1] CIUITATEM ET CASTELLUM [2] mul.] + ALIQUAE a] DE [3] CHUZA *om.* ET 4⁰ ei] EIS [4] ergo] AUTEM turba] + PLURIMA CONUENIRET adu. multi] PROPERARENT AD EUM dix.] + PER [5] *om.* ECCE uol.] + CAELI > COMED. ILLUD [8] exortum] ortum (= *a*) [9] INTERROGABANT disc.] + EIUS [12] *om.* HII SUNT uen. aut.] DEINDE UENIT > UERB. DE CORDE EORUM

---

[47] tibi 2⁰] illi *ff* pecc.] + eius *q*, *om. ff* quoniam] quia *b* minus] modicum *q* minus 2⁰] modice *q* [48] et ait illi iesus *ff*, dixit illi ies. *q* [49] *inc.* et cum hii qui simul recumbebant dicerent *b*, et coep. quismul recumbebat dicere *q* *om.* hic *b* remittet *q* [50] autem] iesus *b* saluum *b* 8 [1] XII] + discipuli *b q* [2] a spirit. *q* malign.] immundis *b* uocabatur *b* magdalene *b*, —na *q* > exierunt sept. *ff* [3] cusae *q* susannan *b* ei] illi *q*, illis *ff* [4] turbae conuenissent *q* aduenerunt *q* *om.* multi *b* sim.] + ad illos talem *b*, + talem ad illos *q* [6] supra *b q* petr.] terram *b* habuit *ff* [7] exhorta est spinae et suff. *ff* [8] exort.] natum *b* centesimum *q* [9] aut. illum disc. eius dicentes quae est *q* [10] nosse] scire *ff q* *om.* regni *ff* par.] + loquor *b* [11] par.] + talis *b* [12] uiam] + seminati *b* aud.] + uerbum dei *b* tollet *q b*?

b ff q 13 Nam qui supra petram hii sunt qui cum audierint cum gaudio
accipiunt uerbum et hi radices non habent quia ad tempus credunt
et in tempore temptationis recedunt. 14 Quod autem in spinis cecidit
hii sunt qui audierunt et a sollicitudinibus et diuitiis et uoluptatibus
uitae euntes simul suffocantur et non referunt fructum. 15 quod
autem in bonam terram hii sunt qui in corde bono audientes uerbum
retinent et fructum adferent per patientiam. 16 Nemo autem lucer-
nam accensam operit uaso aut subtus lectum ponit. sed supra can-
delabrum ponit ut intrantes uideant lumen. 17 non enim est occultum
quod non manifestetur nec absconsum nisi cognoscatur et in palam
ueniat. 18 Uidete quomodo auditis. qui enim habet dabitur illi. et
quicumque non habet etiam quod putat se habere auferetur ab illo.
19 Uenerunt autem ad illum mater et fratres eius. et non poterant
adire ad eum pre turba. 20 nuntiatum est autem illi. quia mater tua
et fratres tui stant foris uolentes te uidere. 21 Qui respondit dixit ad
eos. mater et fratres mei hii sunt qui uerbum dei audiunt et faciunt.
22 Factum est autem in una dierum et ipse ascendit in nauiculam et
discipuli eius. et ait ad illos. transfretemus trans stagnum et leuaue-
runt. 23 nauigantibus autem illis obdormiit et descendit procella uenti.
et conplebatur fructibus nauicula et periclitabantur. 24 Accedentes
autem suscitauerunt eum dicentes. praeceptor perimus. ad ille surgens
increpauit uentum et tempestatem aquae et cessauit et facta est tran-
quillitas. 25 Dixit autem illis. ubi est fides uestra. et timentes mirati
sunt ad inuicem dicentes. quis est hic quod et uentis imperat et mari
et obaudiunt ei. 26 Enauigauerunt autem ad regionem gerasenorum

Corr. Hier.: 13 *om.* HII SUNT accip.] SUSCIPIUNT quia] QUI 14 *om.* SIMUL 15 bono] + ET OPTIMO AFFERUNT per pat.] IN PATIENTIA 16 acc. op. uaso] ACCENDENS OPERIT EAM UASE 17 ABSCONDITUM nisi] QUOD NON 18 uidete] + ERGO 20 nunt. est aut.] ET NUNT. EST *om.* QUIA 21 RESPONDENS mat.] + MEA 22 leu.] ASCENDERUNT 23 obdormiuit uenti] + IN STAGNUM COMPLEBANTUR *om.* FRUCTIBUS NAUICULA 25 et 1°] QUI > DIC. AD INUIC. quis] + PUTAS > HIC EST quod] QUIA OBOEDIUNT

13 super *ff* acc.] recipiunt *b* 14 spinas *ff* audiunt *bq* 15 > terr. bon. *ff* *om.* in 2° *ff* adferet *ff*, adferunt *q* 16 sub *ff*, aut. accendit lucernam et ponit sub modio *b* sed pon. eam super cand. *ff* 17 absconditum *q* 18 audiatis *bq* habere] tenere *q* 19 uenerant *q* *om.* ad 2° *ff* 21 *inc.* quibus respondens *q* ad eos] ad illum *b*, *om.* *q* mater] + mea *q*, > fratres et mater mei *b* 22 transeamus *q* 23 compl.] implebatur a *bq* fluctibus *q* nauicu-lam *ff* 24 eum] + discipuli *ff* imperauit *b* uento et tempestati *bq* cessauerunt *bq* tranq.] + magna *b* 25 quis] quisnam *ff* quod et] qui *ff* > mari et uent. imp. *b* ei] imperio eius *b* 26 *inc.* et nauig. ad reg. *b*

quae est contra galilaeam. 27 Et cum egressus esset ad terram oc- *b ff q*
currit illi uir quidam qui habebat daemonium temporibus multis et
uestimentum non induebatur neque in domo manebat sed in monu-
mentis. 28 is ut uidit iesum procidit ante illum et exclamans uoce
magna dixit. quid mihi et tibi est iesu fili dei altissimi. obsecro te
ne me torqueas. 29 praecipiebat enim spiritui inmundo ut exiret ab
homine. multis enim temporibus adripuerat illum. nam uinctus ca-
tenis et conpedibus custodiebatur et ruptis uinculis agebatur a dae-
monio in loca deserta. 30 Interrogauit autem illum iesus. quod tibi
nomen est. ad ille dixit. legio quia multi sumus. 31 et rogabant illum
ne imperaret illis ut in abyssum irent. 32 Erat autem ibi grex por-
corum multorum pascentium. et rogauerunt illum ut in illos irent et
permisit illis. 33 Exierunt ergo daemonia ab homine et intrauerunt in
porcos et impetu abiit grex per praeceps in stagnum et suffocati sunt.
34 quod ut factum uiderent qui eos pascebant fugerunt et nuntiaue-
runt in ciuitatem et in uillas. 35 Exierunt autem uidere quod factum
est et uenerunt ad iesum. et inuenerunt hominem sedentem a quo
daemonia exierant uestitum ac sana mente ad pedes eius et timuerunt.
36 Nuntiauerunt autem illis qui uiderant quomodo sanus factus est a
legione. 37 et rogauerunt illum omnis multitudo regionis gerasenorum
ut discederet ab ipsis quia timore magno tenebantur. Ipse autem
ascendens nauem reuersus est. 38 et rogabat illum uir a quo daemonia
exierant ut cum ipso esset. dimisit autem illum dicens. 39 redi do-
mum tuam et narra quanta tibi fecit deus. Et abiit per uniuersam
ciuitatem praedicans quanta iesus fecit illi. 40 Factum est autem cum

---

Corr. Hier.: 27 daem.] + IAM UESTIMENTO 29 adrip.] arri-
piebat nam uinct.] ET UINCIEBATUR CUSTODITUS *om.* LOCA
30 ies.] + DICENS multi sumus] INTRAUERUNT DAEMONIA MULTA
IN EUM 31 illum] eum 32 pasc.] + IN MONTE rog. ill.] RO-
GABANT EUM in ill. irent] PERMITTERET EIS IN ILLOS INGREDI
33 SUFFOCATUS EST 34 > UIDERUNT FACTUM *om.* EOS 36 illis]
+ ET est] ESSET 38 ipso] eo illum 2°] EUM IESUS 39 ies.
fec. illi] ILLI FECISSET IES.

---

26 est] + trans *ff q* 27 *om.* ad terr. *ff* quidam] + de ciuitate
b q indueb.] + ne *q* 28 is] his *b* *om.* est *b q* 29 enim]
autem *ff* adr.] ruperat *b q* *om.* a daem. *ff* loco deserto *ff*
30 *om.* autem *ff* ille] + respondens *ff* quia multi demonis erant *ff*,
quoniam intrauerunt demonia multa in eo *q* 31 rog.] + autem *ff*
32 illos] illis *ff* 33 ergo] autem *q* in 1°] ad *ff* grex] + porcorum *q*
34 *inc.* uidentes autem qui pasc. quod factum est *b q* fugier. *b* re-
nunt. *b q* ciuitate *q b?* 35 quod] quid *ff* sanae mentis *b* tim.]
+ ualde *b* 36 illis] illi *b* san.] saluus *b q* a leg.] qui a daemoniis
uexabatur *b* 37 mult.] + de *q* ascendit in nauiculam et *ff* 38 ro-
gauit *ff* essent *ff** illum 2°] + iesus *q* 39 redi] + in *ff* *om.*
tuam *b q* enarra *q* tibi dominus fecerit *b*

b ff q redisset iesus excepit illum turba. erant enim omnes expectantes eum.
41 et ecce uenit uir cui nomen iairus et ipse princeps synagogae erat.
et cecidit ad pedes iesu rogans eum ut intraret in domum eius. 42 quia
filia unica erat illi fere annorum XII et haec moriebatur. Et contigit
dum iret a turbis sic comprimebatur ut suffocarent eum. 43 et mulier
quaedam erat in fluxu sanguinis ab annis XII quae in medicos ero-
gauerat omnem substantiam suam nec ab ullo potuit curari. 44 accessit
retro et tetigit uestimentum eius et confestim stetit fluxus sanguinis
eius. 45 Et ait iesus. quis est qui me tetigit. negantibus autem omnibus
dixit petrus et qui cum illo erant. praeceptor turbae te conprimunt
tam magnae et dicis. quis me tetigit. 46 Et dixit iesus. tetigit me
aliquis. nam et ego cognoui uirtutem de me exisse. 47 Uidens autem
mulier quia non latuit illum uenit tremens et procidit ante pedes
illius et ob quam causam tetigerit eum indicauit coram omni populo
et quemadmodum confestim sanata est. 48 Ad ipse dixit illi. filia
fides tua te saluam fecit. uade in pace. 49 Adhuc illo loquente uenit
a principe synagogae dicens ei. quia mortua est filia tua. noli uexare
illum. 50 Iesus autem audito hoc uerbo ait patri puellae. noli timere
crede tantum et salua erit. 51 et cum uenisset domum non permisit
intrare secum quemquam nisi petrum et iohannem et iacobum et
patrem et matrem puellae. 52 flebant autem omnes et plangebant
illam. Ad ille dixit. nolite flere. non est mortua sed dormit. 53 et
deridebant eum scientes quod mortua esset. 54 Ipse autem tenens
manum eius clamauit dicens. puella surge. 55 et conuertit spiritum
eius et surrexit continuo. et iussit illi dari manducari. 56 et stu-
puerunt parentes eius. quibus praecepit ne alicui dicerent quod
factum est.

Corr. Hier.: 42 *om.* SIC *om.* UT SUFF. EUM 44 uest.] FIMBRIAM UESTIMENTI 45 conpr.] + ET AFFLIGUNT *om.* TAM MAGNAE 46 cognoui] NOUI 47 *om.* ILLUM > TREM. UEN. est] SIT 50 ait] RESPONDIT 53 quod] QUIA 55 conu. spir.] REUERSUS EST SPIRITUS 56 est] ERAT

---

40 eum] illum *b q* 41 > erat princ. syn. *ff* 42 illi] ei *ff* contingit *ff* a turb. — suff. eum] iret iesus praemebat eum populus *b q* 43 profluuio *ff* 44 uest.] fimbrea uestimenti *q* eius] + fimbriam *b* stet. fluxum sang. ipsius *ff* 45 *om.* est qui *q* conpriment *b* quis] qui *q* 46 *inc.* ad ies. dix. *b q* > exisse de me *ff* 47 trem.] timens *b* illius] eius *ff q* tet. illum *b*, tetigisset illum *q* omni pop.] omnibus *b q* 48 *inc.* ad ille dixit ei *ff*, + constans esto *q* pacem *ff* 49 uen.] + quidam *ff* ad (a *q*) principem *ff q* illum] magistrum *q* 51 peruenisset *q*, + in *ff q* > sec. intr. *ff* iohannen *b* 52 est] + enim *ff q* dormiit *b* 53 esset] est *q*, eam mortuam esse *ff* 54 aut.] + eiciens omnes foras et *q* 55 spiritus *q* dare *ff* est] es *ff*

9. 1 Conuocatis autem XII discipulis suis dedit illis uirtutem et *b ff q*
potestatem super omnia daemonia et ut languores curarent. 2 et misit
illos praedicare regnum dei et sanare infirmos. 3 et ait ad illos. Nihil
tuleritis in uia neque uirgam. neque peram. neque calciamenta. neque
panem. neque pecuniam. neque duas tunicas habeatis. 4 et in qua-
cumque domum intraueritis ibi manete et inde proficiscimini. 5 et
quicumque non receperint uos exeuntes de ciuitate illa etiam pul-
uerem uestrum de pedibus excutite in testimonium supra illos.
6 Egressi autem circumibant per ciuitates et castella euangelizantes
et curantes ubique. 7 Audiuit autem herodes tetrarcha omnia quae
erant facta et consternebatur eo quod diceretur a quibusdam quia
iohannes surrexit a mortuis. 8 a quibusdam autem quod helias
apparuit ab aliis autem quod propheta unus de antiquis surrexit.
9 Ait autem herodes. iohannem ego decollaui. hic quis est de quo
ego audio talia et quaerebat illum uidere. 10 Et reuersi apostoli narra-
uerunt illi quaecumque fecerunt. Et adsumptis illis secessit seorsum
in locum desertum quod est bethsaida. 11 Quod cum cognouissent
turbae secute sunt illum. et excepit illos et loquebatur illis de regno
dei. et eos qui cura indigebant sanabat. 12 dies autem coeperat de-
clinare. Et accesserunt XII discipuli eius et dixerunt illi. dimitte tur-
bas ut eant circa castella et uillas et reficiant se et inueniant escas
quia hic in loco deserto sumus. 13 Ait autem ad illos. date illis uos
manducare. ad illi dixerunt. non sunt nobis plus quam quinque panes
et duo pisces. nisi nos eamus et emamus in omnem hanc turbam
escas. 14 Erant enim fere uiri quinque milia. ait autem ad discipulos
suos. facite illos discumbere per conuiuia quinquagenos. 15 et ita

---

Corr. Hier.: 9 1 disc. suis] APOSTOLIS 3 *om.* NEQUE CALCIAM. 4 QUAMCUMQUE prof.] NE EXEATIS 5 uestr. de ped.] PEDUM UESTRORUM 6 *om.* CIUIT. ET 7 erant facta] FIEBANT AB EO cont.] HAESITABAT (= *r*) 8 autem] uero (= *r*) quod] (*bis*) QUIA 9 ait aut.] ET AIT hic quis est] QUIS AUTEM EST ISTE > audio ego (= *a*) ill. uid.] UIDERE EUM 10 quod] QUI 12 acc. . . . et] ACCEDENTES *om.* DISCIP. EIUS eant — refic. se] EUNTES IN CASTELLA UILLASQUE QUAE CIRCA SUNT DEUERTANT 13 > UOS DATE ILLIS nisi] + FORTE 14 enim] AUTEM

---

9 3 ad ill.] illis *ff* uiam *ff* petram *ff* 4 *om.* et 1° *ff* 5 illam *ff* *om.* de ped. *q* super *ff* 6 ibant *b q* *om.* per *ff* *om.* et cur. *q* *om.* ubique *b* 7 quae] quaecumque *b q* facta] + ab eo *q* quia] quod *b q* iohannis *q* 9 iohannen *b* quis] qui *ff* 10 illis] + iesus *ff* bets. *b*, bessaida *ff* 11 cum] ut *ff* secuti *b* 12 coeperunt *ff* access.] + ad eum *b* *om.* eius *b* turbam *b q* et 5°] ut *q* 13 illos] + iesus *ff* > manduc. uos *b* sunt] sum *ff*, + in *q* duos *ff q* nisi] + si *ff* *om.* nos *q* 14 *om.* fere *q* > uiri fere *ff* autem] + iesus *q* *om.* suos *b*

b ff q fecerunt et discubuerunt omnes. 16 Acceptis autem iesus quinque
panibus et duobus piscibus respexit in caelum et benedixit super
illos et fregit et distribuit discipulis ut ponerent ante turbas. 17 et
manducauerunt et saturati sunt. et sublatum est quod superfuit illis
fragmentorum cophinos XII. 18 Et factum est cum solus esset orans
erant cum illo et discipuli. et interrogauit illos dicens. quem me
dicunt esse turbae. 19 ad illi responderunt et dixerunt. iohannem
baptistam. alii autem heliam. alii quia propheta unus de prioribus
surrexit. 20 Dixit autem illis. uos autem quem me esse dicitis. Re-
spondens simon petrus dixit. christum dei. 21 Ad ille increpans illos
praecepit ne cui haec dicerent. 22 dicens. quod oportet filium ho-
minis multa pati et reprobari a principibus sacerdotum et senioribus
et scribis et occidi et post tres dies resurgere. 23 Dicebat autem ad
omnes. si quis uult post me uenire abneget se ipsum et tollat crucem
suam et sequatur me. 24 qui enim uoluerit animam suam saluam
facere perdet illam. nam qui perdiderit animam suam propter me
saluabit eam. 25 Quid enim proficit homo si lucretur uniuersum
mundum se autem perdat et detrimentum faciat. 26 Nam qui me
erubuerit et meos sermones hunc filius hominis erubescet cum uenerit
in maiestate sua et patris et sanctorum angelorum. 27 Dico autem
uobis. uere sunt aliqui hic stantes qui non gustabunt mortem donec
uideant regnum dei. 28 Factum est autem post haec uerba fere post
dies octo adsumpsit petrum et iohannem et iacobum et ascendit in
montem ut oraret. 29 et dum orat facta est species aspectus eius
altera et uestitus eius albus refulgens. 30 et ecce duo uiri loquebantur

---

Corr. Hier.: 15 disc.] DISCUMBERE FECERUNT 16 *om.* IESUS sup. ill.] ILLIS disc.] + SUIS 17 mand.] + OMNES COPHINI 21 haec dic.] DICERENT HOC 22 quod] QUIA > SEN. ET PRINC. SAC. post tres dies] TERTIA DIE 23 suam] + COTIDIE 24 salu. eam] SALUAM FACIET (= *r*) ILLAM 25 autem] + IPSUM detr.] + SUI 28 *om.* POST 2° octo] + ET 29 dum orat facta est] FACTUM EST DUM ORARET asp.] UULTUS (= *a*)

---

15 *om.* omnes *q* 16 *om.* iesus *q* *om.* et fregit *q* turbam *ff* 17 superfuit] superauit *q* 18 cum es esset orans secretae *q* erant autem et cum illo disc. *b* 19 iohanne *b* helian *b* alii 2°] + uero *ff q* resurrexit *b* 20 *om.* autem 2° *ff* > dic. esse *b* resp.] + autem *q*, resp. ait sim. petr. *b*, respondit sim. petr. dixit *ff* 21 hoc *ff* 22 *om.* et seniorib. *b* scribas *b* > dies tres *ff* 23 *inc.* et dixit iesus eis omnis qui uult ad uitam post me uen. *b* toll. cruc. suam] sublata cruce sua *b q* 24 perd. eam *ff* me] + hic *b q* eam] + in uitam aeternam *b* 25 prode est homini *b* et] aut *ff* 26 > eribuerit me *ff* erubescet] confundet *q* 27 > aliqui sunt *b q* 28 octo] + et *q* iohannen *b* 29 *om.* alt. et uest. eius *b* alb.] candidus *q*

cum illo. erant autem moyses et helias 31 uisi in maiestate. et dice- *b ff q*
bant excessum eius quem completurus erat in hierusalem. 32 petrus
uero et qui cum illo erant grauati somno et euigilantes uiderunt
maiestatem eius et duos uiros qui stabant cum illo. 33 Et factum
est cum discederent ab illo ait petrus. praeceptor bonum est nos hic
esse et faciamus tria tabernacula. unum tibi et unum moysi et unum
heliae nesciens quid diceret. 34 Haec autem illo loquente facta est
nubs et obumbrauit eos et timuerunt. et intrantibus illis in nubem
35 uox facta est de nube dicens. hic est filius meus dilectus. ipsum
audite. 36 et dum fit uox inuentus est iesus solus. et ipsi tacuerunt et
nemini nihil dixerunt in illis diebus ex his quae uiderant. 37 Factum
est autem per diem descendentibus illis de monte occurrit illi turba
multa. 38 et ecce uir de turba exclamauit dicens. magister obsecro te
respice in filium meum quia unicus est mihi. 39 et ecce spiritus
adprehendit illum et subito clamat et elidit et dissipat eum cum
spuma et uix discedit dilanians eum. 40 et rogaui discipulos tuos ut
eicerent illum et non potuerunt. 41 Respondens autem iesus dixit.
o generatio infidelis et peruersa usquequo ero aput uos et patiar uos.
adduc huc filium tuum. 42 et cum accessisset elisit illum daemonium
et dissipauit. et increpauit iesus spiritum inmundum et sanauit puerum
et reddidit eum patri eius. 43 Stupebant autem omnes in magnitudine
dei. omnibusque mirantibus super omnibus quae faciebat. Dixit autem
ad discipulos suos. 44 ponite uos in ⟨cordi⟩bus uestris sermones hos.
nam filius hominis tradetur in manus hominum. 45 Ad illi ignora-
bant uerbum istut et erat occultum inter ipsos ut non sentirent.

Corr. Hier.: 32 > GRAUATI ERANT 33 petr.] + AD IESUM 34 NUBES *om.* ET 3º nubem] + ET 36 fit] FIERET *om.* NIHIL dieb.] + QUICQUAM 37 per diem] IN SEQUENTI DIE 42 ACCEDERET eum] illum 43 super] in *om.* AUTEM 2º 44 hos] istos nam fil.] filius enim trad.] FUTURUM EST UT TRADATUR 45 occ. inter ips.] UELATUM ANTE EOS sent.] + ILLUD

---

31 > in maiest. uisi *ff* 32 grau.] + sunt *ff*, + a *b* uigilantes *ff q* 33 discederet *ff* petr.] + ad iesum *q* praec.] magister *b* et 2º] si uis *ff* > tab. tria *b q* > tibi un. *q* > moys. un. *ff* > hel. un. *ff* 34 nubis *q* inumbrauit *b q* nube *q* 35 *om.* dicens *b* electus *ff* 36 uox] uos *ff* 37 per diem] sequenti die *q* 38 mag.] + bone *q* 39 spir.] + inmundus *q* *om.* et 2º *ff* *om.* clamat *ff* *om.* eum 1º *ff* spumam *ff* disc.] + ab illo *ff q* eum 2º] illum *ff* 40 eiciant *q* 41 aput uos] + usquequo ero uobiscum *b* 42 acc.] + et *ff*, adhuc autem ueniente ipso el. *b q* spiritui immundo *b* redd.] restituit *ff* eius] suo *b* 43 magnitudinem *ff q* omnibus] omnia *ff* fac.] + dixit ei petrus domine quare nos non potuimus eicere illum quibus dixit quoniam eiusmodi oratione eiciuntur et ieiunio *ff* *om.* autem 2º *q*, + iesus *b* 44 pon. sermones hos in auribus uestris *b q* 45 occ.] uelatum *q* inter] ante *q* ipsis *ff*

b ff q et timebant interrogare de hoc uerbo. 46 Intrauit autem cogitatio
in eis quis eorum maior esset. 47 Ad iesus uidens cogitationes cor-
dis illorum adprehendens eum statuit eum secus se 48 et ait. qui-
cumque acceperit puerum istum in nomine meo me recipit et qui-
b q cumque me receperit non me recipit sed eum qui me misit. ‖ nam
qui minor est inter omnes uos hic maior est. 49 respondens autem
iohannes dixit. praeceptor uidimus quendam in nomine tuo eicientem
daemonia et prohibebamus eum quia non sequitur te nobiscum. 50 Et
ait ad illos iesus. nolite prohibere. qui enim non est aduersus uos pro
uobis est. nemo est enim qui non faciat uirtutem in nomine meo et
poterit male loqui de me. 51 Factum est autem dum complerentur
dies adsumptionis eius et ipse faciem suam firmauit ut iret hierusa-
lem. 52 Et misit nuntios ante conspectum suum et euntes intrauerunt
in ciuitate samaritanorum quasi paraturi illi. 53 et non receperunt
illum quia facies eius erat euntis hierusalem. 54 Cum uidissent autem
discipuli eius iacobus et iohannes dixerunt. domine uis dicimus ut
ignis descendat de caelo super illos et consumat illos sicut helias
fecit. 55 et conuersus increpauit illos et dixit. nescitis cuius spiritus
estis. 56 filius hominis non uenit animas hominum perdere sed
saluare. et abierunt in aliud castellum. 57 Factum est autem euntibus
illis in uia dixit quidam ad illum. sequar te quocumque ieris. 58 Et
ait illi iesus. uulpes foueas habent et uolucres caeli nidos ubi re-
quiescant. nam filius hominis non habet ubi caput declinet. 59 Et
ait ad alterum. sequere me. ille autem dixit. domine permitte mihi
primum ire et sepelire patrem meum. 60 Dixit autem ei iesus. sine
mortuos sepelire mortuos suos. tu autem uade adnuntia regnum dei.
61 Et ait alter. sequar te domine. sed primum permitte mihi nuntiare

---

Corr. Hier.: 45 int.] + EUM 46 eis] EOS 47 eum 1^0] PUERUM 48 ait] + ILLIS accep.] SUSCEPERIT *om.* NON ME *om.* SED 49 PROHIBUIMUS (= *r*) *om.* TE 50 illos] ILLUM *om.* NEMO EST — DE ME 52 CIUITATEM (= *r*) quas. par.] UT PARARENT (= *r*) 53 illum] eum 54 *om.* SUPER ILLOS *om.* SIC. HEL. FECIT 56 *om.* HOMINUM 57 eunt.] ambulantibus 58 *om.* UBI REQUIESCANT nam fil.] FIL. AUTEM decl.] reclinet 59 et ait] AIT AUTEM 60 dix. aut.] DIXITQUE mort. sep.] UT MORTUI SEPELIANT 61 nunt.] RENUNTIARE

---

45 interr.] + illum *b ff* 46 eor.] in eis *q* 47 adprehendit eum et *b* eum] puerum *q* *om.* eum 2^0 *ff q* 48 mai. est] mai. erit *q* 49 prohibuimus *q* *om.* te *q* 50 *om.* nemo est — de me *q* 54 consummat *q* 55 illos] + iesus *q* spiritui *b* estis] sitis *q* 56 quia fil. hom. *b*, fil. enim hom. *q* al. cast.] aliam ciuitatem *b* 57 illum] + domine *b* sequor *q* ieris] + domine *q* 58 habeant *b* nam ego sum homo qui non habet domum ubi cap[ut suum? de]clinet *b* 59 *inc.* dixit autem *q* 60 nuntia *b*

his qui domi sunt. 62 ait ad illum iesus. nemo respiciens retro mittit *b q*
manum in aratrum aptus est regno dei.
10. 1 Designauit autem iesus et alios LXXII. et misit illos binos
ante faciem suam in omnem locum et ciuitatem quo erat uenturus.
2 Et dicebat illis. messis quidem copiosa operarii autem pauci. rogate
ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam. 3 Ite ecce
ego mitto uos sicut agnos inter lupos. 4 nolite portare sacculum
neque peram neque calciamenta. et neminem per uiam salutaueritis.
5 In quacumque domum primum intraueritis dicite. pax huic domui.
6 et si ibi fuerit filius pacis requiescet super ill<a>m pax uestra. sin
autem ‖ſ super uos reuertetur. 7 In eadem autem domo manete *b i q*
edentes et bibentes quae aput illos sunt. dignus est enim operarius
mercedem suam. Nolite transire de domo in domum. 8 Et in quam-
cumque ciuitatem intraueritis et acceperint uos manducate quae ante
uos ponuntur. 9 et curate infirmos qui in illa sunt et dicite illis.
adpropiauit in uos regnum dei. 10 in quamcumque autem ciuitatem
intraueritis et non receperint uos exeuntes in plateis eius dicite.
11 etiam puluerem qui adhaesit nobis de ciuitate uestra in pedibus
extergimus in uos. Tamen hoc scitote quia adpropiauit regnum
dei. 12 dico uobis. sodomis in die illa tolerabilius erit quam illi
ciuitati. 13 Uae tibi corazain et bethsaida quia si in tyro et sidone
factae fuissent uirtutes quae in uobis factae sunt olim in cilicio
et cinere sedentes paeniterentur. 14 uerumtamen tyro et sidoni

---

Corr. Hier.: 62 respic. — aratr.] MITTENS MANUM SUAM IN ARATRUM ET ASPICIENS RETRO 10 1 des. aut. ies.] POST HAEC AUTEM DES. DOMINUS > CIUIT. ET LOC. erat] + IPSE 2 cop.] multa 5 quamcumque > INTR. PRIMUM 6 super 2⁰] AD 7 > ENIM EST MERCEDE SUA 8 accep.] SUSCEPERINT ante uos pon.] ADPONUNTUR UOBIS 9 ADPROPINQUAUIT 10 *om.* AUTEM PLATEAS 11 *om.* IN PEDIBUS ADPROPINQUAUIT 12 uobis] + QUIA tolerab.] remissius (= *a*) 13 et 1⁰] UAE TIBI PAENITERENT

---

62 *inc.* dixit autem ies. ad ill. *q* mittens *q* apt. est] habilis est in *q* 10 1 *inc.* post haec aut. des. dominus *q* septuaginta *q* 2 *inc.* dic. autem ad illos *q* cop.] + est *b* 3 int. lup.] in medio luporum *b* 6 requiescit super illum *q* super 2⁰] supra *i* 7 domum *b* *om.* est *i* mercede sua *q* 8 quacumque ciuitate (domum *q*) *b q* introieritis *i* mand.] + ea *b* quae] quecumque *q* ante] aput *b* adponuntur uobis *q* 9 qui] quae *b* 10 quacumque aut. ciuitate *b q* 11 uos] uobis *q* adpropiabit *b* 12 *inc.* dico autem uob. quod sod. et gomorrae *q* in die illa] in regno *b*, *om.* *q* erit] + in die illa *q* quam ciuitati illa *q* 13 coroz. *b* et 1⁰] uae tibi *q* *om.* in 1⁰ *b* *om.* uirtutes *b* cilio *b* *om.* sedentes *b q* paenitentiam egissent *b q*

b i q in iudicio tolerabilius erit quam uobis. 15 et tu capharnaum numquid
usque in caelum exaltata es aut usque ad infernum demergeris 16 Qui
uos audit me audit et qui uos spernit me spernit et eum qui me
misit. qui autem me audit audit eum qui me misit. 17 Reuersi sunt
autem LXXII cum gaudio dicentes. domine etiam daemonia subiecta
sunt nobis in nomine tuo. 18 Et ait illis. uidebam satanan sicut fulgur
de caelo cadentem. 19 Ecce dedi uobis potestatem calcandi supra ser-
pentes et scorpiones et supra omnem uirtutem inimici et nihil uos
nocebit. 20 Uerum tamen in hoc nolite gaudere quia spiritus uobis
b ff i q subiecti sunt. gaudete autem quod nomina uestra ||ſ scripta sunt in
caelo. 21 In ipsa hora exultauit in spiritu sancto et dixit. confiteor
tibi pater domine caeli et terrae quod abscondisti haec a sapientibus
et prudentibus et reuelasti ea paruulis. ita pater quia sic bona uolun-
tas fuit ante te. 22 Omnia mihi tradita sunt a patre meo et nemo scit
quis est filius nisi pater et quis est pater nisi filius et cui uoluerit
filius reuelare. 23 Et conuersus ad discipulos suos dixit. Beati oculi
qui uident quae uidetis. 24 dico enim uobis quod multi prophetae
uoluerunt uidere quae uos uidetis et non uiderunt et audire quae
auditis et non audierunt. 25 Et haec eo dicente ecce quidam legis
peritus surrexit temptans illum et dicens. magister quid faciendo uitam
aeternam possidebo. 26 Ad ille dixit ad eum. in lege quid scribtum
est. quomodo legis. 27 Ille respondens dixit. diliges dominum deum
tuum in toto corde tuo et in tota anima tua et in omnibus uiribus tuis

---

Corr. Hier.: 14 in iud. tol. er.] REMISSIUS ERIT IN IUDICIO 15 *om.* NUMQUID *om.* ES AUT 16 *om.* ET EUM QUI ME MISIT aud. aud.] SPERNIT SPERNIT 17 subi. sunt] SUBICIUNTUR 19 uos] UOBIS 20 subi. sunt] SUBICIUNTUR CAELIS 21 *om.* IN 2° ita] ETIAM bon. uol. fuit] PLACUIT 22 *om.* MEO? quis est (*bis*)] QUI SIT 24 proph.] + ET REGES 25 *om.* HAEC EO DICENTE 27 in (*ter*)] EX tuis] + ET EX OMNI MENTE TUA

---

14 > tol. erit in iud. *i* 15 capern. quae usque ad cael. *q* exaltaberis *b* *om.* aut *q* ad] in *b q* 16 *om.* et 1° *b* *om.* et eum qui me mis. *i q* *om.* autem *i* aud. aud.] spernit spernit *q* 17 LXXII] LXX *i q* daem. in nom. tuo nos audiunt *b q* 18 *inc.* ait (dixit *q*) autem illis *i q* 19 *inc.* et ecce *b*, etcce *q* supra 1°] super *i q* 20 spir.] + maligni *b* 21 exult.] + iesus *ff* spir.] + iesus *q* *om.* sancto *q* > dom. pat. *ff i* caeli ac terrae *i* quod] quia *ff* > a sap. haec *b* paru.] + tuis *i* > fuit bon. uol. *i* te] + et conuersus ad discipulos (+ suos *i q*) dixit *ff i q* 22 quis 1°] qui *q* est pater] nouit patrem *q*, nemo nouit patrem nisi filius et quis est qui nobit filium nisi pater *b* 23 suos] seorsum *q*, *om.* *b*, > suos disc. *i* beati] + itaque *b q* qui] quia *ff* uiderunt *q* quae] + uos *ff* 24 proph.] + et iusti *b q* quae 2°] + uos *b q* audistis *b* *om.* et audire — audierunt *i* 25 *om.* et 1° *b ff* *om.* haec eo dic. *q* legis peritor *ff* *om.* et 2° *ff i* 27 *inc.* ad ille resp. *ff i q* omn. uir. tuis] tota uirtute tua *i q*, + et tota mente tua *q*

et proximum tuum sicut te ipsum. 28 Dixitque illi. recte respondisti. *b ff i q*
hoc fac et uiues. 29 Ille autem uolens iustificare se ipsum dixit ad
iesum. et quis est meus proximus. 30 Suscipiens autem iesus dixit.
homo quidam descendebat ab hierusalem in hiericho et incidit in
latrones qui etiam dispoliauerunt illum et plagis impositis abierunt
semiuiuo relicto. 31 Sacerdos quidam descendebat eadem uia et uiso
illo praeteriit. similiter et leuuita cum esset secus locum et uideret
eum pertransiit. 33 samaritanus autem quidam iter faciens uenit secus
eum et uidens eum misericordia motus est. 34 et alligauit uulnera eius
infundens oleum et uinum et imponens illum in iumentum suum
duxit ad stabulum et curam eius egit. 35 Et altera die protulit duos
denarios et dedit stabulario et ait. curam illius habe et quodcumque
supererogaueris ego reuertens reddam tibi. 36 Quis horum trium
uidetur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones. 37 ad ille
dixit. qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi iesus. uade et tu
fac similiter. 38 factum est autem dum irent et ipse intrauit in quod-
dam castellum. et mulier quaedam martha nomine excepit illum in
domum suam. 39 et huic erat soror nomine maria quae etiam sedens
secus pedes domini audiebat uerbum illius. 40 Martha autem satagebat
circa ministerium. quae stetit et ait. domine non est tibi cura eo quod
soror mea reliquid me solam ministrare. dic ergo illi ut me adiuuet.
41 Et respondens dixit illi dominus. martha martha. 42 maria op-
timam partem elegit quae non auferetur illi.

11. 1 Et factum est cum esset in quodam loco orans et ut
cessauit dixit unus ex discipulis eius ad eum. domine doce nos orare

---

Corr. Hier.: 30 illum] eum 31 *inc.* ACCIDIT AUTEM UT SAC. QUID. DESCENDERET praeteriuit LEUITA 34 et 1°] + ADPROPIANS? + adpropians? ad] IN 35 reu.] CUM REDIERO 40 circa] + FREQUENS CURAE *om.* EO 41 martha 2°] + SOLLICITA ES ET TURBARIS CIRCA PLURIMA 42 PORRO UNUM EST NECESSARIUM 42 illi] AB EA 11 1 > LOCO QUODAM *om.* ET 2°

---

28 *inc.* dixit autem *b q* illi] + iesus *ff q* 29 *om.* ad ies. *i* 30 suspiciens *b i* semiu.] + eo *i* > sem. rel. ab. *b q* 31 *inc.* fortuito sacerdos *q*, sac.] + autem *ff i*, + fortuito *ff* *om.* quidam *ff i* desc.] + per *b* uiam *ff* loc.] + ipsum *i* 32 et uid.] ueniens et uidens *q* 33 *om.* eum 2° *b i q* 34 et 1°] + accedens *q* eius 1°] + et *b* iumento suo *b i*, + et *q* 35 die] + procedens *q* ait] + illi *q* ill.] eius *b* quodc.] quidquid *ff* 36 *om.* tibi *i* illi] ei *b* 37 illum] illo *q*, eum *b* et ait] dixit ergo *q* 38 dum] cum *b q*, ut *i* *om.* in 1° *i** quodam *q* castello *b* et mul.] mul. autem *q* > nom. martha *ff i q* domo sua *q* 40 circa] + plurimum *q* *om.* eo *ff* sola *q* > adiuu. me *i* 41 *inc.* resp. autem *q* dom.] iesus *b q* martha 2°] *om.* *q*, + cogitas et turbaris de multa unius autem est opus *q* 42 maria] + autem *q* eleg.] + sibi *b i* 11 1 *om.* cum esset *ff*, + ipse *b* ut] cum *q* unus] + quidam *q*

b ff i q sicut iohannes docuit discipulos suos. 2 et ait illis. cum oratis dicite.
pater noster qui in caelis es. sanctificetur nomen tuum. ueniat regnum
tuum. fiat uoluntas tua sicut in caelo et in terra. 3 panem nostrum
cottidianum da nobis hodie. 4 et dimitte nobis debita nostra sicut et
nos dimittimus omni debenti nobis. et ne nos inducas in temptationem
sed libera nos a malo. 5 Et ait ad illos. quis uestrum habet amicum
et ibit ad illum media nocte et dicet illi. amice commoda mihi tres
panes. 6 quoniam amicus meus uenit de uia ad me et non habeo
quod ponam ante illum. 7 et ille deintus respondens dicet. noli mihi
molestus esse. iam ostium clausum est et pueri in cubili mecum sunt.
non possum surgere et dare tibi. 8 et ille si perseuerauerit pulsans
dico uobis etsi non dabit illi surgens eo quod amicus eius est propter
improbitatem eius surget et dabit illi quantos desiderat. 9 Et ego
uobis dico. petite et dabitur uobis. quaerite et inuenietis. pulsate et
aperietur uobis. 10 omnis enim qui petit accipit et qui quaerit in-
uenit et pulsanti aperietur. 11 A quo autem patre ex uobis petet filius
eius piscem. numquid pro pisce serpentem dabit illi. 12 aut si petierit
ouum numquid porrigit illi scorpionem. 13 si ergo uos cum sitis mali
nostis bona data dare filiis uestris quanto magis pater uester de caelo

---

Corr. Hier.: 1 sicut] + ET 2 *om.* NOSTER QUI IN CAELIS ES uen.] adueniat (= *a*) *om.* FIAT UOL. — IN TERRA 3 hodie] COTIDIE 4 deb.] PECCATA sicut et nos] SIQUIDEM ET IPSI 4 *om.* SED LIB. NOS A MALO 5 habet] HABEBIT 7 DICAT pueri] + MEI > MEC. SUNT IN CUB. 8 *om.* ET ILLE SI PERS. PULS. est] SIT impr.] + TAMEN quant. des.] QUOT HABET NECESSARIOS 11 a quo — fil. eius] QUIS AUTEM EX UOBIS PATREM PETIT PANEM NUMQUID LAPIDEM DABIT ILLI AUT SI 12 PORRIGET

---

2 *inc.* dixit autem illis *q* noster] sancte *ff i* es] est *ff* > qui es in caelis *b* 3 *om.* sicut *b* caelos *b* hod.] cottidie *q* 4 deb.] peccata *q* sic. et nos] quomodo (+ et *i q*) ipsi *i q* dim. debitoribus nostris *b ff* temptatione *ff* lib.] eripe *i* malo] inimico *b* 5 et ait illos *i*, et dixit ad eos *b*, dixit autem illis *q*, et ait illis *ff* ibit] abiit *b* et 3⁰] + quamquam iam media nox est *b* dicit *ff* ei *b* comm.] da *b* 6 quia uenit amicus ad me *b*, *om.* uenit *i*, *om.* ad me *i* illum] eum *ff*, ipsum *q* 7 > resp. deintus *ff* dicit *ff q* > esse mol. *ff* osteum *b q* clusum *ff q* cubiculo *b* > pu. mec. in cubilem sunt *i* *om.* non poss. — tibi *b* 8 *om.* et 1⁰ *b* pers.] + plus *ff* *om.* pulsans *b*, *om.* et ille — puls. *q* etiamsi *i*, si *q*, + ipse media nocte surgens *b* dabat *ff* *om.* surgens *b* propt.] + autem *ff* inportunitatem *b ff*, + autem *i*, + uero *q* 9 *om.* et 1⁰ *ff* > dico uob. *ff* 10 adcepit *ff* 11 *inc.* a quo aut. ex uos *b* petit *q* eius] + panem numquid lapidem porriget ei aut si (uel etiam *q*) *b q* pro piscem *b ff* serp. porriget ei *b* 12 porriget *q* illi] ei *i* > numq. scorp. porr. illi *b* 13 bonos datos *b* *om.* de caelo *i*

dabit bonum datum petentibus se. 14 Et erat eiciens daemonium et *b ff i q*
illud erat mutum. et cum eiecisset mutum daemonium locutus est
mutus et omnes turbae stupebant. 15 Quidam autem ex pharisaeis
dixerunt. in beelzebul principem daemoniorum eicit daemonia. 16 Et
alii temptantes signum de caelo quaerebant ab eo. 17 Ipse autem ut
uidit cogitationes eorum dixit. omne regnum in se ipsum diuisum
desolatur et domus supra domum cadet. 18 si et satanas satanam eicit
in se ipsum diuisus est. quomodo stabit regnum ipsius. quia dicitis
quoniam in belzebul principem daemoniorum eicio daemonia. 19 Quod
si ego in belzebul eicio daemonia filii uestri in quo eiciunt. ideo ipsi
iudices erunt uestri. 20 Sed si in digito dei eicio daemonia profecto
praeuenit in uos regnum dei. 21 cum fortis armatus custodit atrium
suum in pace sunt ea quae possidet. 22 si autem fortior illo super-
ueniens uicerit eum uniuersa arma eius auferet in quibus confidebat
et spolia eius distribuet. 23 Qui non est mecum aduersum me est et
qui non colligit mecum dispargit. 24 Cum immundus spiritus exierit
de homine perambulat per loca quae non habent aquam quaerens
requiem et non inueniens dicit. reuertar in domum meam unde exiui.
25 et cum uenerit inuenit eam scopis mundatam et ornatam. 26 et
tunc uadit et adsumit septem alios spiritus nequiores se et ingressi

---

Corr. Hier.: 13 bon. dat.] SPIRITUM BONUM 14 *om.* MUTUM 2⁰ omn. turb. stup.] AMMIRATAE SUNT TURBAE 15 phar.] EIS BEELZEBUB PRINCIPE 17 dix.] + EIS 18 si] + AUTEM *om.* SATANAM EICIT quon. — eicio] IN BEELZEBUB EICERE ME 19 *inc.* SI AUTEM BEELZEBUB > UESTRI ERUNT 20 sed] PORRO 23 DISPERGIT 24 quae non hab. aq.] INAQUOSA 25 *om.* EAM *om.* ET ORNATAM

---

13 bon. dat.] spiritum sanctum *q* 14 eic.] dum eicit *ff i* erat 2⁰] fuit *ff i q* eiec.] eiceret *b*, mut. factum est ut exiret *q* *om.* mutum 2⁰ *q* *om.* locut. est mut. et *b* stupuerunt *ff*, et mirati sunt turbae *q* phar.] illis *q* 15 belzeb. *b ff* > dem. eicit *ff* 16 et al.] alii autem *q* > ab eo quaer. de caelo *b*, ab eo de cel. quer. *q* 17 uidens *ff* dix.] + eis *q* *om.* ipsum *b* supra dom. posita cadit *b* 18 *inc.* et si *i*, si autem *q*, sic *b* *om.* sat. eicit *b* semetipsum *q* diuisum *ff* ipsius] eius *b i q* quon.] + ego *b* principe *i* 19 *om.* quod *b* *om.* daem. *ff i* 20 dei] + ego *ff q* profecto] utique *q*, *om.* *b* prouenit *ff i* 21 ea] omnia *i* 22 superuenerit et *q* *om.* eius 2⁰ *b q* distr.] + et *i* 23 aduersus *q* spargit *ff q*, sparget et *i* 24 cum] + autem *b* de] ab *b q* ambulat *b* per] de *ff* quae] ubi *i* quae non hab. aq.] arida *q* non inu.] cum non inuenerit *i* tunc dicet *b* *om.* meam *b* 25 inueniet *i*, inuenerit *b* *om.* eam *q* 26 *om.* et 1⁰ *q* *om.* et 2⁰ *ff* adsum.] + adhuc *ff* *om.* se *ff* *om.* et 3⁰ *i* regressi *ff*, ingressus *b*

bffiq inhabitant et fit huiusmodi hominis uita multo peior prioris. 27 Fac-
tum est autem cum haec diceret extollens uocem quaedam mulier de
turba dixit illi. beatus uenter qui te portauit et ubera quae suxisti.
28 Ad ille dixit ad eos. beati qui audiunt uerbum dei et custodiunt.
29 Turbis autem concurrentibus coepit dicere. generatio haec generatio
nequam est. signum quaerit et signum non dabitur illi nisi signum
ionae. 30 nam sicut fuit ionas signum nineuitis ita erit et filius ho-
minis generationi huic. 31 Regina austri surget in iudicio cum uiris
generationis huius et condemnabit illos quia uenit a finibus terrae
audire sapientiam salomonis et ecce plus salomone hic. 32 Uiri nine-
uitae surgent in iudicio cum generatione hac et condemnabunt illam
quia paenitentiam egerunt ad praedicationem ionae et ecce plus iona
hic. 33 Nemo lucernam accendit et in absconso ponit neque sub modio
sed supra candelabrum ut qui ingrediuntur lumen uideant. 34 Lu-
cerna corporis tui est oculus tuus. cum fuerit oculus tuus simplex
totum corpus tuum lucidum erit. cum autem nequa fuerit etiam
corpus tuum tenebrosum erit. 35 Si ergo lumen quod est in te tene-
brae sunt tenebre tuae quante sunt. 37 Et cum loqueretur rogauit
illum quidam pharisaeus ut cum illo pranderet. et ingressus re-
cubuit. 38 pharisaeus autem coepit intra se reputans dicere. quare

---

Corr. Hier.: 26 inh.] HABITANT IBI fit — prioris] SUNT NOUISSIMA HOM. ILLIUS PEIORA PRIORIBUS 28 ad eos] QUIPPINI 30 > ionas fuit huic] isti 33 ABSCONDITO 34 cum fu. oc. tuus] SI OCULUS TUUS FUERIT cum 2⁰] SI NEQUAM 35] UIDE ERGO NE LUM. QUOD IN TE EST TEN. SINT + 36 SI ERGO CORPUS TUUM TOTUM LUCIDUM FUERIT NON HABENS ALIQUAM PARTEM TENEBRARUM ERIT LUCIDUM TOTUM ET SICUT LUCERNA FULGORIS INLUMINABIT TE 37 cum ill. prand.] PRANDERET APUD SE

---

26 inhabitat *b* eiusmodi *b* et fit nouissimae huism. hom. uita peior priori *q* 27 *om.* autem *ff* diceret] + et *ff* *om.* de turba *b* 29 dicere] + iesus *q* nequa *iq*, pessima *b* quaer.] + de caelo *i* *om.* signum 2⁰ *q* ion.] + prophetae *q* 30 *inc.* sicut enim *i* gen. huic] in generatione hac *ff*, in corde terrae *i*, + et sicut ionas in utero coeti fuit sic et filius hominis in corde terrae *ff* 31 ab austro *bq* surgit *b*, resurget *ff* uir. generationi huic *q* condemnauit *ffi* solomonis *ffq* > solomone plus hic *ff*, plus hic quam salomon (sol. *q*) *bq* 32 resurgent *ff* cum uiris generationis huius *ffi* ad] in *biq* praedicatione *bffq* plus] + quam *q* > plus hic quam ionas *b* 33 nemo] + autem *bffq* lucerna *b* abscondito *q* super *ffq* 34 *om.* cum — tuus *q* simpl.] princeps *i* erit 1⁰] est *ffi* ten.] obscurum *bq* 35] aspice ergo ne quod lumen est in te tenebre sint 36 si ergo corpus tuum lucernam non habens lucidam obscurum est quanto magis cum lucerna luceat inluminat te *q* 35 ten. tuae] ten. in te *i*, ipse tenebre *b* 37 *inc.* in eo autem cum loq. *bq*, + ipse *b*, + iesus *ff*, + haec *ffi* > phar. quid. rog. ill. ut cum eo prand. *bq* 38 putans *i*, cogitans *ff*, dicere reput. dic. *b*

non primum baptizatus est priusquam manducaret. 39 Et ait dominus *b ff i q*
ad illum. nunc uos pharisaei prius quod de foris est calicis et catini
mundatis. quod autem intus est uestrum plenum est rapina et iniqui-
tate. 40 stulti nonne qui fecit quod deforis est etiam id quod deintus
est fecit. 41 tamen quod superest date elemosynam et ecce omnia
munda sunt uobis. 42 Sed uae uobis pharisaeis qui decimatis mentam
et rutam et omne holus et praeteritis iudicium et caritatem dei. haec
oportuit facere et illa non omittere. 43 Uae uobis pharisaei quia
diligitis primas cathedras in synagogis et salutationes in foro. 44 Uae
uobis quia monumenta estis quae non parent et homines ambulantes
supra illa nesciunt. 45 Respondens autem ‖ quidam ex legis peritis *b i q*
ait illi. magister haec dicens etiam nobis contumeliam facis. 46 Ad
ipse ait. et uobis legis peritis uae. quia oneratis homines oneribus
quae portari non possunt. et ipsi uno digito uestro non tangitis sar-
cinas ipsas. 47 Uae uobis qui aedificatis monumenta prophetarum
patres autem uestri occiderunt illos. 48 ergo testificamini consentire
operibus patrum uestrorum. quoniam ipsi quidem occiderunt eos uos
autem aedificatis. 49 Propterea et sapientia dei dixit. mittam in illos
prophetas et apostolos et ex illis occident et persequentur. 50 ut in-
quiratur sanguis omnium prophetarum qui effusus est a constitutione
mundi usque ad generationem istam. 51 a sanguine abel usque ad san-
guinem zacchariae qui perit inter altare et aedem. ita dico uobis requi-
retur ab hac generatione. 52 Uae uobis legisperitis quia abscondistis
clauem scientiae. et ipsi non introistis et eos qui introibant prohibuistis.

Corr. Hier.: 38 *om.* PRIMUM est priusq. mand.] ESSET ANTE PRANDIUM 39 *om.* PRIUS 41 tamen] UERUMTAMEN 42 qui] QUIA haec] + AUTEM 43 PHARISAEIS 44 mon. estis] ESTIS UT MONUMENTA *om.* ILLA 46 ipse] ILLE *om.* IPSAS 47 qui] QUIA 48 ergo] PROFECTO cons.] quod consentitis > QUID. IPSI EOS OCC. aed.] + EORUM SEPULCHRA 49 in] AD 50 usq. ad gen. ist.] A GENERATIONE ISTA 51 PERIIT 52 absc.] TULISTIS *om.* ET 1°

---

38 primum] prius *ff* prius est quam *ff*, antequam *i* 39 ait] dixit *q* phar.] + hypocritae *b* *om.* prius *q* plena *i* rapinam *ff* 40 *om.* id *i* intus *ff i* 41 quod sup.] quae sunt *b q* mundata *i q* uobis] + haec enim oportebat facere et illa non omittere *b* 42 uobis] + scribae et *b* pharisaei *b i q* omnem *ff* *om.* et 3° *ff* haec] + enim *q* *om.* haec — omittere *b* 43 quia] qui *i* foro] + et primos discubitos in conuiuiis *b q* 44 uobis] + scribae et pharisaei hypocritae (*om.* hyp. *i*) *b i q* apparent *b i q* super *i* 45 etiam] + et *q* 46 quia] qui *q* portare *q* > non poss. portare *b* *om.* sarc. ips. *b q* 48 test. cons.] testimonium perhibetis non consentientes *b q* ipsi] illi *b q* aed.] aedificastis illorum monumenta *q* 49 propt.] ideo *b q* *om.* et sap. dei dix. *b* mitto *b q* persecuntur *q* 51 abel] + iusti *i* periit *q* 52 quia] qui *i* absconditis *q*, abstulistis *i* claues *q* introitis *b* et introeuntes perhibuistis *i*

b i q 53 Cum haec ad illos diceret coram omni plebe coeperunt pha-
risaei et legis periti grauiter habere et committere cum illo de
multis 54 quaerentes occansionem aliquam inuenire de illo ut eum
accusarent.

12. 1 Multis autem turbis circumstantibus ita ut se inuicem con-
culcarent coepit dicere ad discipulos suos. Attendite a fermento phari-
saeorum quod est hypocrisis. 2 Nihil autem opertum est quod non
reueletur neque absconditum quod non sciatur. 3 quoniam quae in
tenebris dixistis in lumine dicentur et quod in aure locuti estis prae-
dicabitur super tecta et in plateis. 4 Dico autem uobis amicis meis.
ne terreamini ab his qui occidunt corpus et post haec non habent
amplius quod faciant. 5 Ostendam autem uobis quem timeatis. timete
eum qui postquam occidit habet potestatem mittere in gehennam. ita
dico uobis hunc timete. 6 Nonne quinque passeres ueniunt dipundio.
b ff i q et unus ex illis non est in obliuione ‖ coram domino. 7 sed et capilli
capitis uestri omnes numerati sunt. nolite timere multis passeribus
pluris estis. 8 dico uobis omnis quicumque confessus fuerit in me
coram hominibus et filius hominis confitebitur in illo coram angelis
dei. 9 qui autem negauerit me coram hominibus denegabitur et ipse
coram angelis dei. 10 Et omnis qui dicit uerbum in filium hominis
remittetur illi. in spiritu autem sancto qui dixerit non remittetur illis.
11 Cum autem inducent uos in synagogas et ad magistratus et po-
testates nolite solliciti esse qualiter respondeatis aut dicatis. 12 spi-

---

Corr. Hier.: 53 *om.* COR. OMN. PLEBE   hab. et comm. cum illo] INSISTERE ET OS EIUS OPPRIMERE   54] INSIDIANTES ET QUAER. CAPERE ALIQUID EX ORE EIUS UT ACC. EUM   12 3 AUREM   est.] + IN CUBICULIS   sup. tect. et in plat.] IN TECTIS   5 occiderit (= *a*)   6 UENEUNT   dipondio   dom.] DEO   7 nol.] + ERGO   8 dico] + AUTEM   9 *om.* ET IPSE   10 in sp. aut. s. qui dix.] EI AUTEM QUI IN SPIRITUM SANCTUM BLASPHEMAUERIT   *om.* ILLIS   11 qual.] + AUT QUID   aut] + QUID

---

53 *om.* haec *b*   > leg. periti et phar. *i*   grau.] male *b q*   *om.* de multis *b*   54 quaer.] + de multis *b*   de] in *i*   12 1 conc.] + ita *b*   suos] primum *i q*   att.] + uobis *b*   quod] quae *b q*   2 abscond.] occultum *b q*   3 lum. dic.] luce audientur *q*   estis] + in cellariis *i*   4 autem] enim *q*   meis] + uidete *b*   his] eis *i*   > ampl. non hab. *i*   5 ita] etiam *b q*   huic *q*   6 ueneunt depond. *q*, nonne duo pass. asse ueniunt *b*   unum ex ill. non cadit sine uoluntate dei *b*   dom.] deo *q*   7 *om.* capitis *i*   nol.] + ergo *q*   plures *b ff*   8 dico] + autem *q*   omnes *b*   *om.* in 1° *ff*   > quic. me conf. fuerit *b*   in illo] eum *b*   coram] cum *ff*   9 den.] negabitur *i q*   *om.* et 1° *i*   hom. negabo et ego eum coram patre meo qui est in caelis *b*   10 omnes *b*   illi] illis *q*, ei *b*   > qui aut. in spir. sancto dix. *b*   illis] eis *ff*, ei *b q*   11 induc.] ducent *b q*   in synagogis *b q*, *om.* *i*   magistratos *q*   aut] + quid *q*

ritus enim sanctus docebit uos in ipsa hora quae oporteat dicere. *b ff i q*
13 Et ait quidam de turba. magister dic fratri meo ut diuidat mecum
haereditatem. 14 Ad ille dixit ei. homo quis me constituit iudicem
aut diuisorem super uos. 15 Dixitque ad illos. uidete et cauete ab
omni auaritia quia non in abundantia cuiusquam uita eius est ex his
quae possidet. 16 Dixit autem similitudinem ad illos dicens. hominis
cuiusdam diuitis uberes fructus possessio attulit. 17 et cogitauit intra
se dicens. quid faciam quod non habeo quo congregem fructus meos.
18 et dixit. hoc faciam. destruam horrea mea et maiora faciam. et
illuc congregabo omnia quae nata sunt mihi. 19 et dicam animae
meae. habes multa bona. aepulare. 20 Dixit autem illi deus. stulte
hac nocte animam tuam repetunt a te. quae autem parasti cuius
erunt. 21 sic est qui sibi thensaurizat et non est in deo diues. 22 Dixit-
que ad discipulos suos. ideo dico uobis. nolite solliciti esse animae
quid manducetis neque corpori quid uestiamini. 23 anima plus est
quam esca et corpus quam uestimentum. 24 Considerate coruos quia
non seminant neque metunt quibus non est cellarium neque horreum
et deus pascit illos. quanto magis uos plures estis auibus. 25 quis
autem uestrum cogitando potest adicere ad staturam suam cubitum
unum. 26 et de ceteris quid solliciti estis. 27 Considerate lilia quo-
modo crescunt. non laborant neque neunt neque texunt. dico autem
uobis quoniam nec salomon in omni gloria sua uestiebatur sicut unum

---

Corr. Hier.: 13 et ait] AIT AUTEM quid.] + EI 16 poss.] AGER 17 COGITABAT 18 *fin.*] + ET BONA MEA 19 meae] + ANIMA bona] + POSITA IN ANNOS PLURIMOS REQUIESCE COMEDE BIBE 21 deo] DEUM 24 PLURIS auibus] illis 26 et de cet. quid] SI ERGO NEQUE QUOD MINIMUM EST POTESTIS QUID DE CETERIS 27 neq. neunt] NON NENT *om.* NEQUE TEXUNT *om.* QUONIAM

---

12 in illa hora quid op. *ff* 13 et ait] dixit autem ei *q* diuidebat *q* 14 ille] iesus *ff* ei] + o *b* > const. me *ff* diuis.] dispensatorem *b* supra *i* 15 *inc.* dixit autem ad eos *b q* in omni abundantiam cuiusq. uitae eius *ff* 16 > attul. possess. *b ff q* 17 habeam *i* quo] ubi *i*, + non *ff* fructos *b* 18 horream *ff*, *om.* mea *i* faciam] + ea *q* illuc] ibi *i* 19 meae] + anima mea *q* bona] mala *ff*, + in annos multos *i*, + posita in annis multis requiesce manduca bibe *q* aep.] + in annos multos *ff* 20 > rep. a te an. tuam *ff i* autem] ergo *i* cui *ff i* 21 *om.* deo *i* sic qui tensaur. sibi et non in deo ditatur *q*, *om. vers. b* 22 *inc.* dixit autem *b q*, et dix. *ff* ideo] propterea *b q*, *om. i* dixi *q*, > uobis dico *b*, *om. i* uest.] induatis *i*, induamini *b* 23 anima] + enim *b* corpus] + plus *b ff* 24 pasc. illum *ff* quanto mag.] nonne *ff i* 25 statum suum *b q* gubitum *b* *om.* unum *ff i* 26 et 1°] si ergo nec quod est minimum potest *q* cet.] + ut *b* 27 lil.] + agri *b i* quom.] + non *i* neque 1°] non *ff* *om.* autem *ff i* solomon *ff q* omni] + illa *b* *om.* sua *q*, + sic *ff i* unus *b*

bffiq ex istis. 28 Si autem faenum quod hodie in agro est et cras in
clibanum mittitur deus sic uestit quanto magis uos modicae fidei.
29 et uos nolite quaerere quid manducetis aut quid bibatis et nolite
solliciti esse. 30 haec enim gentes huius mundi quaerunt. scit autem
pater uester quoniam his indigetis. 31 Uerum tamen quaerite regnum
dei et haec omnia adicientur uobis. 32 Nolite timere pusillus grex
quia complacuit patri uestro dare uobis regnum. 33 Uendite quae
possidetis et date elemosynam. facite uobis sacculos qui non ueteres-
cunt. thensaurum non deficientem in caelis quo fur non adpropiat
neque tinea corrumpit. 34 ubi enim thensaurus uester est ibi et cor
uestrum erit. 35 Sint autem lumbi uestri praecincti et lucernae ar-
dentes 36 et uos similes hominibus expectantibus dominum suum
quando reuertatur a nuptiis ut cum uenerit et pulsauerit confestim
aperiant ei. 37 Beati serui illi quos cum uenerit dominus inuenerit
uigilantes. Amen dico uobis quod praecinget se et iubebit illos dis-
cumbere et transiet et ministrabit illis. 38 et si uenerit uespertina
uigilia et ita inuenerit beati sunt quoniam iubebit illos discumbere et
transiet et ministrabit illis. 39 Illud autem scitote quia si sciret pater
familias qua hora fur uenit uigilaret et non sineret perfodiri domum
suam. 40 et uos estote parati quia qua hora non putatis filius ho-
minis uenturus est. 41 Ait autem petrus. domine ad nos dicis hanc
similitudinem an et ad omnes. 42 dixit autem dominus. quis est fidelis
dispensator et prudens quem constituet dominus super familiam suam

---

Corr. Hier.: 28 modicae] PUSILLAE 29 soll. esse] IN SUBLIME TOLLI 30 enim] + OMNIA *om.* HUIUS > PAT. AUT. UEST. SCIT 35 *om.* AUTEM 37 iubebit] FACIET trans. et] TRANSIENS 38 uesp.] IN SECUNDA uig.] + ET SI IN TERTIA UIGILIA UENERIT sunt] + SERUI ILLI *om.* QUONIAM—MIN. ILLIS 39 illud] HOC uenit] UENIRET uig.] + UTIQUE 40 uent. est] UENIT 41 autem] + EI simil.] parabolam 42 quis] + PUTAS

---

28 *inc.* aut uidete faenum quomodo hod. *bq* aut.] ergo *ff* agrum *ff* modicae] minime *ff*, pusillae *q* 29 *om.* et 2° *ffiq* 30 huius modi *bq* inquirunt *ff* his] horum omnium *b* 31 quaer.] + primum *i* 32 pusillum gregem *i* 33 *om.* et *i* elem.] + et *b* sacculum *ff* ueterescant *bq*, —scent *i* non def.] indeficientem *b* corr.] + et ubi fures non effodiunt et furantur *b* 34] nam ubi (+ est *ff*) thensaurus uester est (*om.* est *ff*) ibi erit et cor uestrum (et cor uestr. er. *q*) *bffq* 35 adcincti et luc. ardentis in manibus uestris *ff* 36 similis *ff* expectantes *q* reuertitur *i* ad nupt. *q* 37 inueniet *qb?* iubet *bi* ministrauit *ff* 38 uesp.] secunda *q*, + hora *i* sunt] + serui illi *q* quon.] quia *ffi* *om.* et trans. *b* illis] + et si secunda et si tertia beati sunt *ffi* 39 *om.* uigil. *i*, + utique *q* perfodi *q* 40 *om.* quia *bq*, quoniam *i* 41 ait] dixit *bq* dicis] dicens *b* *om.* et *iq* 42 dix. aut.] et dixit *ff*, dicit *i* dom.] iesus *b*, illi *i* constituit *bq*

ut det illis in tempore tritici mensuram. 43 Beatus ille seruus quem *b ff i q*
cum uenerit dominus inuenerit ita facientem. 44 Uere dico uobis
supra omnia quae possidet constituet illum. 45 Quod si dixerit seruus
ille in corde suo dicens. moram facit dominus meus uenire et coeperit
percutere pueros et ancillas et edere et bibere et inebriari. 46 ueniet
dominus serui illius in die qua non sperat et hora qua nescit et
diuidet eum partemque eius cum infidelibus ponit. 47 ille autem
seruus qui cognouit uoluntatem domini sui et non praeparauit secun-
dum uoluntatem eius uapulauit multas. 48 qui autem non cognouit
et fecit digna plagis uapulauit paucas. Omni autem cui multum
datum est multum quaeretur ab eo. et cui commendauerunt multum
plus petent ab eo. 49 Ignem ueni mittere in terram et quid uolo si
accendatur. 50 baptisma autem habeo baptizari et quomodo turbor
usquedum perficiatur. 51 Putatis quod pacem ueni dare in terram.
non dico uobis sed separationem. 52 Erunt enim ex hoc quinque in
domo una diuisi. tres in duo et duo in tres 53 diuidentur. pater in
filium et filius in patrem suum diuidetur. mater in filiam et filia in
matrem. socrus in nurum suam et nurus in socrum suam. 54 Dicebat
autem et ad turbas. cum uideritis nubem ab orientem ad occasum
statim dicitis. nimbus uenit et ita fit. 55 et cum uideritis austrum
flantem dicitis quod aestus erit et ita fit. 56 hypocritae faciem caeli
et terrae nostis probare hoc autem tempus non probatis. 57 quid
autem et a uobis ipsis non iudicatis quod iustum est. 58 Dum enim

---

Corr. Hier.: 44 uobis] + QUIA 45 *om.* DICENS 46 PONET 47 praep.] + ET NON FECIT UAPULABIT MULTIS 48 UAPULABIT PAUCIS 49 si] nisi (= *Ambr.*) 50 turbor] COARTOR 51 quod] QUIA 53 *om.* DIUIDETUR 54 *om.* AB ad occ.] AB OCCASU 55 *om.* UIDERITIS quod] QUIA *om.* ITA 56 > TERRAE ET CAELI temp.] + QUOMODO 58 dum enim] CUM AUTEM? CUM autem?

---

43 > seru. ille *b q* cum uen.] ueniens *q* dom.] + eius *b i*, + eum *i* 44 uob.] + quia *q* super *q* quae poss.] bona sua *q* 45 *om.* meus *i* 46 nescit] ignorat *ff* et 2⁰] ei *q* 47 *om.* autem *b* > dom. sui uol. *b q* paraberit (paruerit *q*) ad uol. eius uap. multum *b q* 48 non cognouerit et *q*, nesciens *b* fecerit *b q* *om.* 47 multas — 48 uapulauit *ff* 48 paucis *q* est] fuerit *b q* querent *ff* eo 1⁰] illo *q* commendauerint *q*, —rit *b*, commendati erunt *i* > mult. commendauerunt *ff* petet *b* eo 2⁰] illo *i* 49 *inc.* nescitis quoniam (quia *ff*) ign. *b ff* 50 *om.* autem *ff i q* usq.] ut *i** 51 quod] quoniam *b q* dare] mittere *b q* 52 *om.* ex hoc *b* > una domo *ff* *om.* diu. tres in duo *ff* 53 filium] filius *i* filia] filiam *ff* diu. mater in filia et filia in matrem pater in filium et filius in patrem suum diuidetur socrus in sponsam suam et sponsa in socrum suam *b* 54 *om.* et 1⁰ *i* oriente *i q* fiet *b q* 55 fiet *b q* 56 fac.] + quidem *b q* > temp. aut. *ff*, + quomodo *q* non potestis probare *ff* 57 *inc.* quare autem *q*, *om.* quid aut. *b*

bffiq uadis cum aduersario tuo ad magistratum in uia da operam liberari
ab illo. ne forte condemnet te aput iudicem et iudex tradat te exactori
et exactor mittat te in carcerem. 59 dico tibi. non exies inde donec
etiam nouissimum quadrantem reddas.

13. 1 Uenerunt autem quidam ipso in tempore nuntiantes illi de
galilaeis quorum sanguinem pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.
2 Et respondens dixit illis. putatis quod hi galilaei prae omnibus
galilaeis fuerunt peccatores quia talia passi sunt. 3 Non dico uobis
nisi paenitentiam habueritis omnes similiter peribitis. 4 sicut illi
decem et octo supra quos cecidit turris. in siloam et occidit eos. pu-
tatis quia et ipsi debitores fuerunt praeter omnes homines habitantes
in hierusalem. 5 non dico uobis sed si non paenitueritis omnes simi-
liter peribitis. 6 Dicebat autem hanc similitudinem. arborem ficus
habuit quidam plantatam in uineam suam. et uenit quaerens fructum
in illa et non inuenit. 7 dixit autem ad cultorem uineae. ecce anni
tres sunt ex quo uenio quaerens fructum in ficulnea hac et non in-
uenio. succide ergo illam. ut quid etiam terram euacuat. 8 Ad ille re-
spondens dixit illi. domine remitte illam et hoc anno usquedum fo-
diam circa illam et mittam cophinum stercoris. 9 et si quidem fecerit
fructum. sin autem in futurum succides eam. 10 Erat autem docens
in synagoga sabbatis. 11 et ecce mulier quae habebat spiritum in-
firmitatis annis decem et octo et erat inclinata nec omnino poterat
sursum respicere. 12 quam cum uideret iesus uocauit ad se et ait illi.
mulier dimissa es ab infirmitate tua. 13 et imposuit illi manus et con-

---

Corr. Hier.: 58 mag.] PRINCIPEM condemn.] TRAHAT 59 quadr.] MINUTUM 13 1 uen.] ADERANT 2 > PECC. FUER. 3 uobis] + SED > OMNES SIMIL. 5 paenitueritis] paenitentiam egeritis (= *a*) 6 ficus] FICI HABEBAT (= *a*) UINEA SUA 7 euac.] occupat (*a*) 8 rem.] DIMITTE coph. sterc.] STERCORA 10 syn.] + EORUM 12 uidisset (= *a*)

---

58 *om.* ad mag. *q* opera *ffi* mittet *i* 59 *om.* etiam *ffi* > redd. nou. quadr. *b* 13 1 > in ipso temp. quid. *ff* nunt.] + inde *i* > misc. pil. *i* 2 resp.] + iesus *ffq* quia] qui *biq* 3 habeatis *bq* *om.* omnes *ff* 4 *inc.* uel sic. *q* super *bq* turres *ff* siloa *b* eos] illos *qb?* put.] speratis *b* quia] quoniam *bq*, quod *ff* et 3°] soli *ff*, *om.* *bq* praeter] super *bq* hab.] qui sedebant *bq* *om.* in *i* 5 *om.* sed *ffiq* si non] nisi *q* penitentiam habueritis *q*, potueritis *i*, credideritis *b* *om.* omnes *ffi*, + homines (*om.* similiter) *b* perietis *i* 6 ficum *q* *om.* suam *bq* > fruct. quaer in illam *ffi* 7 ficulneam hac *ffi* terr. occ.] detinet terram *i* 8 resp.] + ei *ff* dixit] ait *i* *om.* illi *ff* remittam *i*, dimitte *q* 9 eam] illam *bq* 10 syn.] una synagogarum *bffq* sabbato *i* 11 spiritus *i* susum *biq* 12 uidisset *q* *om.* iesus *b* uoc.] + eam *bffq* es] est *ff*, + ex *i* 13 manum *(b)ffq*

festim erecta est et magnificabat deum. 14 Respondens autem archi- *b ff i q*
synagogus indignans quod sabbato curaret iesus dicebat turbae. sex
dies sunt in quibus oportet operari. in his ergo uenite et curamini et
non in die sabbati. 15 Respondit autem ad illum dominus et dixit.
hypocritae unusquisque uestrum sabbato non soluit bouem suum aut
asinum a praesepio et ducit adaquare. 16 hanc autem filiam abrahae
quam alligauit satanas ecce decem et octo annis non oportuit solui a
uinculo isto die sabbati. 17 et cum haec diceret erubescebant aduer-
sarii eius et omnis populus gaudebat in praeclaris quae uiderant fieri
ab ipso. 18 Dicebat ergo. cui simile est regnum dei et cui simile illud
esse existimabo. 19 simile est grano sinapis quod acceptum homo
misit in hortum suum. et creuit et facta est arbor et uolucres caeli
requieuerunt in ramis eius. 20 Et iterum dixit. cui simile aestimabo
regnum dei. 21 simile est fermento quod acceptum mulier abscondit
in farinam donec fermentatum est totum. 22 Et ibat per ciuitates et
castella docens et iter faciens in hierusalem. 23 Et ait illi quidam.
domine si pauci sunt qui salui fiunt. ipse autem dixit ad illos. 24 con-
tendite intrare per angustam portam quia dico uobis multi quaerunt
intrare et non poterunt. 25 Cum autem intrauerit paterfamilias et
cluserit ostium et incipietis foris stare et pulsare ostium dicentes.
domine domine aperi nobis. et respondens dicet. nescio uos unde sitis.
26 tunc incipietis dicere. manducauimus coram te et bibimus et in
plateis nostris docuisti. 27 et dicet uobis. nescio unde sitis. discedite
a me omnes operarii iniquitatis. 28 ibi erit fletus et stridor dentium.

Corr. Hier.: 13 magn.] glorificabat 14 quod] QUIA CURASSET 17 erub.] + OMNES praecl. quae uid. fieri ab ipso] UNIUERSIS QUAE GLORIOSE FIEBANT AB EO 18 > ESSE EXIST. ILLUD 19 fact. est arb.] FACTUM EST IN ARBOREM MAGNAM 21 far.] FARINAE SATA TRIA fermentaretur (= *a*) 23 et ait] AIT AUTEM salu. fiunt] saluantur (cf. *e*) 24 > MULTI DICO UOBIS 25 *om.* DOMINE 2° dicet] + UOBIS 27 nesc.] + UOS

---

14 *om.* et 1° *ff* die sabbato *q* 15 respondens *ff* aut.] ergo *q* ad ill.] ei *q* *om.* et 1° *ff* hyprocite *ff* soluet *i q* presepe *i q* 16 fil.] quae est filia *q* quam] qua *b* ligauit *i*, adligauerit *ff** annos *ff* *om.* isto *b* 17 omnes *b* uidebat *ff** 18 ergo] autem *q* simile] similis *ff* *om.* est — et cui sim. *i* *om.* esse *ff i* > esse illud extimabo *q*, illud estimabo *ff* 19 granum *q* senapis *ff* accepto *q* arb.] + grandis *q* et . . . requ.] ita ut . . . requiescerent *b q* in] subtus *i* *om.* eius *i* 20 aestimabitur *ff* 22 ibat] + iesus *ff* *om.* in *i* 23 *inc.* dixit autem illi *q* dom.] + et *q* *om.* si *ff* *om.* sunt *q* fiant *ff i** illos] eos *i* 24 angustum (—stium *i*) ostium *ff i q* quaerent *b* introire *q*, *om.* *b* potuerunt *q* 25 *inc.* ex quo surrexerit pat. *b q* *om.* ostium 2° *b q* dicens *ff* unde estis *q* 26 *om.* et 1° *ff* docuistis *q* 27 et 1°] sed *ff* unde estis *b q* qui operamini iniquitatem *i*

b ff i q Cum uideritis abraham et isac et iacob et omnes prophetas introeuntes in regno dei uos autem expelli foras. [29] et uenient ab oriente et occidente et aquilone et austro et recumbent in regno dei. [30] et ecce sunt nouissimi qui erunt primi et sunt primi qui erunt nouissimi. [31] In ipsa die accesserunt quidam pharisaeorum dicentes illi. exi et uade hinc quia herodes uult te occidere. [32] Et ait illis. ite dicite uulpi illi. ecce eicio daemonia et sanitates perficio hodie et cras et tertia die consummor. [33] ite quia non capit prophetam perire extra hierusalem. [34] Hierusalem hierusalem quae occidis prophetas et lapidas eos qui mittuntur ad te. quotiens uolui congregare filios tuos quemadmodum gallina nidum suum sub pinnis et noluisti. [35] ecce relinquetur uobis domus uestra. dico uobis. non uidebitis me donec ueniat cum dicetis. benedictus qui uenit in nomine domini.

14. [1] Et factum est ut intraret in domum cuiusdam principis pharisaeorum sabbato manducare panem. et ipsi obseruabant eum. [2] et ecce homo hydropicus erat ante illum. [3] Et respondens dixit iesus ad legis peritos et pharisaeos dicens. si licet sabbato curare. [4] ad illi tacuerunt. Ipse uero adprehensum eum sanauit ac dimisit illum. [5] Et dixit ad illos. cuius uestrum asinus aut bos in puteum cadit et non continuo extrahet illum die sabbati. [6] Et non poterant ad haec respondere illi. [7] Dicebat autem et ad inuitatos parabolam intendens quomodo primos accubitus eligebant dicens ad illos. [8] cum inuitatus quis fuerit ad nuptias non discumbat in primo loco ne forte

---

Corr. Hier.: [28] ISAAC (*semper*) *om.* INTROEUNTES [29] ACCUMBENT? (acc.?) [32] *om.* DIE [33] ite] UERUMTAMEN OPORTET ME HODIE ET CRAS ET SEQUENTI AMBULARE [34] gall.] AUIS [35] RELINQUITUR (= *a*) dico] + AUTEM uob.] + QUIA (= *a*) 14 [1] ut] cum (= *a*) [2] homo] + QUIDAM (= *a*) [3] > IESUS DIXIT [4] > SAN. EUM *om.* ILLUM [5] dix. ad ill.] RESPONDENS AD ILLOS DIXIT CADET [7] eligerent (= *a*) [8] quis fuer.] FUERIS DISCUMBAS

---

[28] isaac *q* regnum *ff q* expellit *i* [29] occidentem *ff* [31] ipsa] + autem *b* *om.* phar. *i* *om.* et *ff* [32] illis] + iesus *b* tert. die] sequenti *ff i* consummabor *ff* [33] ite] abite *b*, uerumtamen oportet me hodie et cras et sequenti ire *q* capit] oportet *b* [34] > ad te mitt. *b i q* quotiens] saepe *ff i* nid. suum] pullos suos *ff i q* pinnas *q*, alas (+ suas *i*) *ff i* noluistis *q* [35] dico] + autem *q* > me uid. *b q* uen.] + dies *b* *om.* uen. cum *i* dicatis *q* 14 [1] ut] cum *q* [3] *om.* dixit *b q* dic.] dixit *b q* cur.] + aut non *b q* [4] dim. eum *b* [5] as.] filius *q* bus *b ff* puteo *ff*, > cad. in put. *q*, in put. cadens *b* extrahit *b ff q* ill.] + in *q* [7] dicebant *ff* *om.* et *b i q* par.] similitudinem *q*, *om.* *b* discubitos *ff*, recubitos *b q* elegerent *q* dic.] et dicebat *i* [8] *om.* quis *i* quis fuer.] fueris ab aliquo *b q* *om.* ad nupt. *b* noli discumbere *b q* primo] + in *ff*

honoratior te sit uocatus [9] et ueniat qui te et illum uocauit et dicat *b ff i q*
tibi. da huic locum et incipies cum rubore nouissimum locum tenere.
[10] sed cum uocatus fueris uade recumbe in nouissimo loco ut cum
uenerit qui te inuitauit dicat tibi. amice ascende superius. tunc erit
tibi gloria coram simul discumbentibus. [11] Quia omnis qui se exaltat
humiliabitur et qui se humiliat exaltabitur. [12] Dicebat autem et in-
uitatori. cum facis prandium aut cenam noli uocare amicos tuos
neque fratres tuos neque cognatos neque uicinos neque diuites ne
forte et ipsi te reinuitent et erit tibi retributio. [13] sed cum facis
conuiuium uoca pauperes clodos caecos. [14] et beatus eris quod non
habent retribuere tibi. retribuetur autem tibi in resurrectione iusto-
rum. [15] Haec cum audisset quidam de simul discumbentibus dixit
illi. beatus qui manducabit panem in regno dei. [16] Ad ipse dixit ei.
homo quidam fecit cenam magnam et uocauit multos. [17] et misit
seruum suum hora cenae ut diceret inuitatis. uenite iam paratum est.
[18] Et coeperunt simul omnes excusare. primus dixit. uillam emi et
necesse habeo exire et uidere illam. rogo te habe me excusatum.
[19] Et alter dixit. iuga boum emi quinque et eo probare illa et ideo
uenire non possum. [20] et alius dixit. uxorem duxi et ideo non possum
uenire. [21] et reuersus seruus nuntiauit haec domino suo. Tunc iratus
pater familias dixit seruo suo. exi cito in plateas et uicos ciuitatis et
pauperes ac debiles et caecos et clodos introduc huc. [22] Et ait seruus.
|ſ factum est domine sicut imperasti et adhuc locutus est. [23] Et ait *b ff q*
dominus seruo. exi in uias et circa sepes et compelle intrare ut im-
pleatur domus mea. [24] Dico autem uobis quod nemo uirorum illorum

---

Corr. Hier.: [8] uoc.] INUITATUS AB EO [9] uen.] UENIENS IS *om.* ET 3⁰ inc.] TUNC INCIPIAS [12] inu.] EI QUI SE INUITAUERAT *om.* NEQUE 4⁰ erit] FIAT (= *a*) [13] paup.] + DEBILES (= *a*) [14] quod] QUIA (= *a*) autem] ENIM (= *a*) [17] ut dic.] dicere (= *a*) uen. iam par. est] UT UENIRENT QUIA IAM PARATA SUNT OMNIA [18] dix.] + EI [19] et id. uen. non poss.] ROGO TE HABE ME EXCUSATUM [22] fact. est dom. sicut] DOMINE FACTUM EST UT locutus] LOCUS [23] *om.* CIRCA

---

[9] uen.] adcedens *ff* *om.* uocauit *i* *om.* et 3⁰ *ff* incipiens *ff* [10] *om.* tibi 1⁰ *i* asc.] accede *ff i q* gloriae *i* coram] cum *b q* recumb. *b* [12] uocare] inuitare *b q* *om.* tuos 2⁰ *b q* cogn.] + tuos *i q* *om.* neque 4⁰ *q* [13] > caecos clodos *i* [14] et beat. eris quod] ita multa erit merces tua *b* quod] quoniam *ff i* habent] + unde *b ff* retr. aut.] tamen retribuetur *b* [15] *inc.* audiens autem quid. *q* haec] hic *i* audissent *b* dixerunt *b*, + haec *q* *om.* illi *i* manducauerit *q* [16] *om.* ei *b* [17] ad horam *q* [18] > omn. sim. *ff* excusare] + se *b ff q* exire] ire *i* [19] alter] alius *q* [20] *om.* ideo *b i q* [21] *om.* haec *b* plateis et uicis *b i q* ac] et *i* *om.* et 4⁰ *ff* [23] seruo] + suo *b* uiam *q*, uia *b* *om.* et 2⁰ *q* conpellere *ff* intrent *b*, ut intrent *q*

b ff q qui uocati sunt gustabunt cenam meam. 25 Ibant autem cum illo
turbae et conuersus dixit ad illos. 26 si quis uenit ad me et non odit
patrem suum et matrem et uxorem et filios et fratres et sorores
adhuc etiam et animam suam non potest meus discipulus esse. 27 et
qui non baiulat crucem suam et uenit post me non potest esse meus
discipulus. 28 Quis ex uobis uolens turrem aedificare non prius sedens
computauit sumptus qui necessarii sunt si habet ad consummandum.
b ff i q 29 ne postea quam ‖ posuerit fundamentum et non potuerit con-
summare omnes qui uidebunt 30 dicent. hic homo coepit aedificare
et non potuit consummare. 31 Aut quis rex iturus committere bellum
aduersus alium regem non sedens prius cogitauit si potuerit cum
decem milibus obuiare ei qui cum uiginti milibus uenit aduersum se.
32 alioquin adhuc illo longe agente legationem mittet rogans pacem.
33 Sic ergo ex uobis qui non renuntiat omnibus quae possidet non
potest meus discipulus esse. 34 Bonum est sal. quod si sal euanuerit
in quo condietur. neque in terram neque in sterculinio utile est. sed
foras mittetur. qui habet aures audiendi audiat.

15. 1 Erant autem adpliciti illi publicani et peccatores ut au-
dirent illum. 2 et murmurabant pharisaei et scribae quod hic pecca-
tores reciperet et manducaret cum illis. 3 Et ait ad illos similitudinem
hanc dicens. 4 quis ex uobis homo qui habet centum oues et si
errauerit una ex illis nonne dimittet nonaginta nouem in deserto et
ibit ad illam quae errauit donec inueniat eam. 5 et cum inuenerit eam

---

Corr. Hier.: 24 GUSTABIT 25 cum illo turbae] TURBAE MULTAE CUM EO 26 etiam] AUTEM 28 quis] + ENIM COMPUTAT cons.] PERFICIENDUM 29 cons.] PERFICERE uideb. 30 dicent] UIDENT INCIPIANT INLUDERE EI DICENTES QUIA 31 COGITAT potuerit] POSSIT obu.] occurrere (= *r*) aduers.] ad (= *a*) 32 mitt. rog. pac.] MITTENS ROGAT EA QUAE PACIS SUNT 33 ergo] + OMNIS > ESSE DISC. 34 quod si] SI AUTEM sal 2°] + QUOQUE STERQUILINIUM 15 1 adpl. illi] ADPROPINQUANTES EI 2 scr.] + DICENTES quod] QUIA RECIPIT ET MANDUCAT 3 sim. hanc] parabolam istam 4 err. una] PERDIDERIT UNAM DIMITTIT ibit] UADIT errauit] PERIERAT eam] illam

---

25 turb.] + multae *q* > ad ill. dix. *q* 26 *om.* ad me *ff* *om.* adhuc *b q* *om.* et 7° *ff* 27 bai.] tollit *ff* 28 non] nonne *ff* 29 ne] nec *q* quam] cum *ff* cons.] explicare *ff i* 30 dicent] + quia *q* 31 non] nonne *ff q* > prius sed. *b i q* cogitabit *b q* militibus *ff* militibus *ff* aduersus *b q* 32 mittit *i q* 33 renuntiauerit *i* quae] qui *q* 34 quod] sed *b q* terra *ff q* stercilinio *q* foris *b ff* mitt.] mittent eum *b q* 15 1 illi] + omnes *ff i* 2 scr.] + dicentes *q* 3 illos] + iesus *ff* *om.* dicens *b* 4 illis] eis *b q*, *om.* et si — illis *i* non *b q* dimittit *i* nonag.] + et *ff* nou.] + in montibus *ff* desertum *b* abibit *q*, abit *b* 5 inueniet *i*

imponit in umeros suos. 6 et ueniens domum conuocat amicos et *b ff i q*
uicinos dicens illis. congratulamini mecum quia inuenta est ouis mea
quae perierat. 7 dico uobis. quod ita gaudium erit in caelo in uno
peccatore paenitentiam habentem quam in nonaginta nouem iustis qui
non indigent paenitentiam. 8 Aut quae mulier habens dragmas decem
si perdiderit unam nonne accendit lucernam et scopis mundabit do-
mum et quaerit diligenter donec inueniat. 9 et cum inuenerit con-
uocat amicas et uicinas dicens. congratulamini mihi quod inueni
dragmam quam perdideram. 10 Ita dico uobis. sic gaudium erit
coram angelis dei in uno peccatore paenitentiam agentem. 11 Ait
autem. homo quidam habuit duos filios. 12 et dixit illi adolescentior.
pater da mihi portionem substantiae quae me contingit. et diuisit illis
substantiam. 13 Et non post multos dies congregatis omnibus ado-
lescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam et ibi
dissipauit substantiam suam uiuendo luxuriosae. 14 et postquam
omnia consumpsit facta est fames per regionem illam et ipse coepit
egere. 15 et abiit et adhesit uni ciuium regionis illius. et ille misit
illum in uillam suam ut pasceret porcos. 16 et cupiebat implere uen-
trem suum de siliquis quas porci manducabant et nemo illi dabat.
17 in se autem reuersus dixit. quanti mercennarii patris mei abundant
panibus. ego autem hic fame pereo. 18 surgam et ibo ad patrem
meum et dicam illi. pater peccaui in caelum et coram te. 19 iam
non sum dignus uocari filius tuus. fac me sicut unum ex mercen-
nariis tuis. 20 et surgens uenit ad patrem suum. Cum autem adhuc

---

Corr. Hier.: 5 suos] + GAUDENS 6 mecum] mihi (= *a*) inu. est ou. mea] INUENI OUEM MEAM (= *a*) 7 in 2⁰] super (= *a*) HABENTE in 3⁰] super (= *a*) PAENITENTIA 8 perd.] + DRAGMAM scop. mund.] EUERTIT (= euerrit) 9 quod] QUIA 10 *om.* SIC in] super (= *a*) AGENTE 12 *om.* ILLI adol.] + EX ILLIS PATRI 14 cons.] consummasset fam.] + UALIDA in regione illa 15 om. ILLE 19 iam] ET IAM ex] de

---

5 imp.] + eam *b i q* suos] + gaudens *q* 7 in cael.] ante deum *b* habenti *b i* 8 accendet *ff i* mundauit *b ff* dom.] + suam *ff* 9 quam perdidi *q*, *om.* *b i* 10 erit] + uobis *i* agenti *b*, abente *i**, habentem *q* 11 *inc.* et ait *b*, dixit autem iesus *q* 12 *om.* illi *i q* adol.] + illorum patri *q* subst.] + meae *i* contigit *q* *om.* illis *q* diu. illis substantiae quae me contingit *ff* 13 pelegre *b ff* regione longinqua *i* 14 fam.] + ualida *q* et coep. et ipse eg. *ff q*, et coep. esurire et necessitatem habere *b* 15 habiit *b ff* hesit *i*, adiunxit se *q*, proiecit se *b* uni] cuidam *q*, ante unum *b* *om.* ciuium *b*, ex ciuium *i* ille] is *b q* uilla sua *b i q* 16 quas] quae *b* 17 conuersus *b* dix.] ait *i* > fame hic *ff* 18 celo *ff* 19 ex merc. tuis] mercennariorum tuorum *b i q* 20 cum] dum *i* *om.* autem *i*

b ff i q longe esset uidit illum pater ipsius et misericordia motus est. et ad-
currens cecidit supra collum eius et osculatus est illum. 21 Dixitque
ei filius. pater peccaui in caelum et coram te. iam non sum dignus
uocari filius tuus. 22 Dixit autem pater ad seruos suos. cito proferte
stolam illam primam et induite illum et date anulum in manu eius
et calciamenta in pedes eius. 23 et adducite uitulum illum saginatum
et occidite et manducemus et aepulemur. 24 quia hic filius meus
mortuus erat et reuixit perierat et inuentus est. et coeperunt aepulari.
25 Erat autem filius eius senior in agro. et cum ueniret et adpropiaret
domui audiuit symphoniam et chorum. 26 et uocauit unum de seruis
et interrogauit quae haec essent. 27 isque dixit illi. frater tuus uenit
et occidit pater tuus uitulum illum saginatum quia saluum illum re-
cepit. 28 indignatus est autem et nolebat introire. pater uero illius
egressus coepit rogare illum. 29 ad ille respondens dixit patri suo.
ecce tot annis seruio tibi et numquam mandatum tuum praeterii et
numquam dedisti mihi aedum ut cum amicis meis aepularer. 30 sed
postquam filius tuus hic qui deuorauit substantiam tuam cum mere-
tricibus uenit et occidisti illi uitulum illum saginatum. 31 ad ipse
dixit illi. fili tu semper mecum es et omnia mea tua sunt. 32 Aepulari
autem et gaudere oportet quia frater tuus hic mortuus erat et reuixit.
perierat et inuentus est.

16. 1 Dicebat autem et ad discipulos suos. homo quidam erat
diues qui habebat uilicum et hic diffamatus erat aput illum quasi
dissipasset bona ipsius. 2 et uocauit illum et ait illi. quid hoc audio
de te. redde rationem uilicationis tuae. iam enim non poteris uilicare.

Corr. Hier.: 22 *om.* ILLAM MANUM (= *ff*) *om.* EIUS 2° 23 *om.* ILLUM 25 ADPROPINQUARET 27 *om.* ILLUM 1° 28 uero] ERGO 30 tuam] suam (= *a*) *om.* ET *om.* ILLUM 32 OPORTEBAT 16 1 erat 2°] EST

---

20 abesset *b* illius *i*, suus *q* *om.* et mis. mot. est *ff* illum 2°] eum *i* 21 *inc.* dixit autem *b q* fil.] + eius *b* coram] in *b i* *om.* iam *i* 22 pat.] + eius *b ff q* prof.] + mihi *b* manum *ff* pedibus *b ff* *om.* eius *q* 23 sag.] pastum *q* occ.] + eum *b* 24 mort. fuerat *b ff* 25 sen.] iunior *ff* et 1°] + factum est *b* audiit *b*, uidet *i* choros *b* 26 quae] quaenam *b* *om.* haec *ff* 27 isque] his quae *q*, ad ille *ff i* illi] ei *b i*, + quia *b q* 27 *om.* illum 1° *i* sag.] pastum *q* quia] quoniam *i* 28 noluit *ff i q* intrare *b q* > illum rog. *ff* 29 tot] quod *ff i q* preteriui *ff*, —ibi *b* haedum *i* aepularem *q* 30 > hic tuus *q* *om.* tuam *b* *om.* illum *ff* sag.] pastum *q* 31 ad] et *b q* filii *i* tu mec. semp. fuisti et es *b q* > tua mea *q* 32 aepulare *ff* aut.] + nos *b ff* oport.] + nos *i* quia] quod *b* *om.* hic *i q* mort. fuerat *b ff* 16 1 *om.* et 1° *b* suos] + iesus *q* *om.* et 2° *i* diff.] delatus *i* ill. quod dissipauit *ff* bona eius *b ff q* 2 *om.* et 1° *i* illum] + ad se *b q* uilicationes *b* potest *ff*

3 Ait autem uilicus intra se. quid faciam quia dominus meus auferet *b ff i q*
a me uilicationem. fodere non ualeo mendicare erubesco. 4 cognoui
quid faciam ut cum amotus fuero a uilicatione ‖ recipiant me in *b ff q*
domos suas. 5 Conuocatis itaque singulis debitoribus domini sui dice-
bat primo. quantum debes domino meo. 6 ad ille dixit. centum batos
olei. dixitque illi. accipe litteras tuas et sede cito scribe quinquaginta.
7 Deinde alio dixit. tu quantum debes. ait centum choros tritici. ait
illi. accipe litteras tuas et scribe octoginta. 8 et laudauit dominus uili-
cum iniquitatis quod prudenter fecerit. Dixit autem. fili huius saeculi
prudentiores sunt quam fili lucis in hac generatione. 9 Et ego uobis
dico. facite uobis amicos de mamona iniquitatis ut cum defeceritis
recipiant uos in aeterna tabernacula. 10 qui fidelis est in minimo et
in maius fidelis est et qui in modico inicus est et in maius inicus est.
‖ 11 Si ergo in iniquo mamona fideles non fuistis quod uerum est *b ff i q*
quis credet uobis. 12 et si in alieno fideles non fuistis quod uestrum
est quis dabit uobis. 13 nemo seruus potest duobus dominis seruire.
aut enim unum odiet et alterum diliget aut uni adherebit et alterum
contemnet. non potestis deo seruire et mamonae. 14 Audiebant autem
haec omnia pharisaei qui erant auari et deridebant illum. 15 et ait
illis. uos estis qui iustificatis uos coram hominibus. deus autem nouit
corda uestra quia quod hominibus altum est abominatio est ante
deum. 16 lex et prophetae usque ad iohannen. ex quo regnum dei
euangelizatur et omnis in illud uim facit. 17 facilius est autem cae-
lum et terram praeterire quam de lege unum apicem cadere. 18 Omnis
qui dimittit uxorem suam et ducit alteram moechatur · et qui dimis-
sam a uiro ducit moechatur. 19 Homo autem quidam erat diues et

---

Corr. Hier.: 3 AUFERT   4 cogn.] SCIO   6 batos] CADOS   litt. tuas] CAUTIONEM TUAM   7 tu] + UERO   deb.] + QUI   COROS   8 quod . . . fec.] QUIA . . . FECISSET   dix. aut.] QUIA   sunt quam fili luc. in hac gen.] FILIIS LUC. IN GENERATIONE SUA SUNT   10 maius *(bis)*] MAIORI   14 > OMNIA HAEC   16 quo] EO   19 *om.* AUTEM (= *a*)

---

3 aufert *q*   4 cogn.] cogitaui *i*   5 singulos debitores *q*   6 bathos *b*, batis *ff*   dixit autem illi *b q*   7 alii *q*   trit. ait] + et *b q*   tuas scribae oct. *ff*   8 iniqu.] + eo *b*   fecit *ff*   dix. aut.] + ad discipulos suos *b*, quia *q*   9 > dico uobis *ff*   excipiant *b*   tab.] + sua *b*   10 inic. 1°] fidelis *ff*   11 > mam. iniq. *q*   fidelis *b ff*   uer.] uestrum *q*   credit *ff*   > uob. credet *i*   *om.* 11 credet — 12 est quis *b*   12 fidelis *ff*   uestr.] meum *i*   13 > duob. dom. pot. *q*   *om.* enim *b*   dil.] amabit *q*, —uit *b*   uni adh.] unum patietur *b q*   mamona *q*   14 > omn. haec *q*, *om.* omn. *i*   derid. eum *q*   15 quod] + in *b*   alt.] sublime *b*, aelatum *q*   16 iohannem *ff i*   quo] tunc *q*   omnes *i q*, omnies ff*   faciunt *i q*   17 *om.* est *q*   apice *b*   18 dimiserit *i*   duxerit aliam *i*   qui dim.] quae dimissa *b*   19 *om.* autem *q*   et 1°] qui *b i q*

b ff i q induebatur purpuram et byssum et aepulabatur cottidie splendide.
20 et erat quidam mendicus nomine lazarus qui iacebat ad ianuam eius
ulceribus plenus. 21 cupiens saturari ex his quae cadebant de mensa
diuitis. sed et canes ueniebant et lingebant ulcera eius. 22 Factum est
autem ut moreretur lazarus mendicus et portaretur ab angelis in
sinum abrahae. Mortuus est autem et diues et sepultus est in inferno.
23 eleuans oculos suos cum esset in tormentis uidit abraham a longe
et lazarum in sinu eius. 24 et ipse clamans dixit. pater abraham
miserere mihi et mitte lazarum ut intingat extremum digiti sui in
aquam ut refrigeret linguam meam quia crucior in hac flamma.
25 et dixit illi abraham. fili recordare quia recepisti bona in uita tua
et lazarus similiter mala. nunc autem hic consolatur tu uero cruciaris.
26 et in his omnibus inter nos et uos chaos magnum firmatum est ut
hi qui ueniunt hoc transire non possint ad uos neque inde huc trans-
meare. 27 et ait. rogo ergo te pater ut mittas in domum patris mei.
28 habeo enim quinque fratres. ut testetur illis ne et ipsi ueniant in
locum hunc tormentorum. 29 Et ait illi abraham. habent moysen et
prophetas. audiant illos. 30 Ad ille dixit. non pater abraham sed si
quis ex mortuis resurrexerit persuadebit eis. 31 Ait autem illi. si
moysen et prophetas non audiunt neque si quis ex mortuis ad illos
ierit credent.

17. 1 Et ad discipulos suos ait. impossibile est ut non ueniant
scandala. uerumtamen uae illi per quem ueniunt. 2 utilius est autem

---

Corr. Hier.: 19 PURPURA ET BYSSO 21 ex his] DE MICIS (= *a*) 22 *om.* LAZARUS 23 eleu.] + AUTEM uidit] uidebat 24 mihi] MEI 26 uen. hoc trans. non poss. ad uos] UOLUNT HINC TR. AD UOS NON POSS. 27 mittas] + EUM 30 res. pers. eis] IERIT AD EOS PAENITENTIAM AGENT 31 ad ill. ier.] RESURREXERIT 17 1 uer. uae] UAE AUTEM 2 *om.* AUTEM

---

19 induebat *q* *om.* et byss. *b* epulatur *i* splendebat *ff** 20 *inc.* erat autem quid. *b q*, pauper aut. quid. erat *i* 21 cadebat *ff* lingebat *ff*, linguebant *q* ulceras *q* 22 mend.] pauper *i* sinus *q* *om.* et 2° *b* sep. est] + apud inferos *i*, + et *b* 23 uidet *ff* sinum *ff i* eius] + requiescentem *b q* 24 exclamans dix. o pat. *b* mihi] mei *q b?* intinguat *q* extremo digito suo *ff* ut 2°] et *b ff q* hac] hanc *q* 25 abrahan *q* quia] quoniam *i* recordare cipisti *ff*, + tu *b* 26 *om.* his *q* > uos et nos *b* chaum *ff* magnus stabilitus est *b q* ut] et *b* hoc] huc *q*, hinc *ff* possum *ff*, possunt *q* *om.* ad uos *q* huc] hoc *b i* 27 *inc.* dixit autem *b q* *om.* te *i* mitt.] + illum *q* domo *q* 28 ill.] + ut *ff* *om.* et *i* > hunc loc. *ff* 30 habr. *ff* surrexerit *i*, surrexit *ff* pers. illis *b q* 31 moysem *q* mortuo *i* illo *ff* abierit *q*, —rint *b*, ierint *i* cred.] + ei *i* 17 1 *inc.* dixit (ait *i*) autem ad disc. suos *b i q* ut non ueniat *q*, non uenire *i* scandalae *b* uenient *b*, —niet *q*, —niant *i* 2 > autem est *q*, autem fuerat *b*

illi ne nasceretur aut lapis molaris imponatur circa collum eius et *b ff i q*
proiciatur in mare quam ut scandalizet unum de pusillis istis. 3 At-
tendite uobis. si peccauerit frater tuus increpa illum. et si paeniten-
tiam habuerit dimitte illi. 4 et si septies in die peccauerit in te et
septies conuersus fuerit ad te dicens. paenitet me dimitte illi. 5 Et
dixerunt apostoli domino. adauge nobis fidem. 6 et dixit illi. si
habueritis fidem sicut granum sinapis diceretis huic arbori moro.
eradicare et transplantare in mare et utique obaudisset uobis. 7 Quis
autem uestrum habens seruum arantem aut oues pascentem qui
regresso de agro dicet illi. transi recumbe. 8 sed dicet. para quod
cenem et praecinge te et ministra mihi donec manducem et bibam. et
post haec tu manducabis et bibes. 9 numquid gratiam habet seruo
quod fecit quae sibi imperauerat. non puto. 10 et uos cum feceritis
quae praecepta sunt uobis dicite. serui inutiles sumus quod debuimus
facere fecimus. 11 Et factum est dum iret hierusalem transiebat per
mediam samariam et galilaeam et hierico. 12 et ingressus est in quo-
dam castellum et ecce decem uiri leprosi steterunt a longe. 13 et
leuauerunt uocem dicentes. iesu praeceptor miserere nobis. 14 quos
ut uidit dixit. ite ostendite uos sacerdotibus. Et factum est dum
uadunt mundati sunt. 15 unus autem ex illis ut uidit quia mundatus
est regressus est cum magna uoce magnificans deum. 16 et cecidit in
faciem ante pedes eius gratias agens. et hic erat samaritanus. 17 Re-
spondens autem iesus dixit. hi decem mundati sunt. nouem ubi sunt.

Corr. Hier.: 2 ne nasc. aut] SI 3 hab.] EGERIT 4 sept. 2°] + IN DIE 6 et dix. ill.] DIXIT AUTEM DOMINUS hab.] HABERETIS *om.* UTIQUE OBOEDIRET 7 *om.* OUES illi] + STATIM 8 sed] ET NON dicet] + EI 9 seruo] + ILLI quod] QUIA 10 et] SIC ET feceritis] + OMNIA 11 iret] + IN *om.* ET HIERICO 12 ingr. est in quod.] CUM INGREDERETUR QUODDAM et ecce] OCCURRERUNT EI lepr.] + QUI 13 nobis] NOSTRI 14 uadunt] irent (= *a*) 17 hi] NONNE sunt 1°] + ET

---

2 lap. molae *ff i* circa] super *i* coll. illius *b q* 3 si autem pecc. in te frat. *q* 4 et 2°] + si si *b* septiens *q* *om.* ad te *i* paen. me] paeniteor *b* dimittes *i*, remitte *b* 5 dix.] + illi *b ff q* domine *b ff q* auge *ff i* 6 sicut] ut *i*, tamquam *ff* senap. *ff* diceritis *ff*, dicetis *i* morae *i*, modo *b*, *om.* *ff* transportare *i*, eridacare et transfretare *ff* *om.* et 3° *b q* obaudiet uos *i* 7 *om.* uestrum *b* qui] cui *b i q* regredienti *b q* 8 dic.] + illi *b ff q* para] + mihi *b q* procinge *i* post haec] sic *b* 9 seruus *q* imperata sunt *b i q* 10 fec.] + omnia *q* *om.* uobis *b i* dicitis *b ff*, dicetis *q* quod] quae *i* 11 > hierus. iret *b*, uadit [+ in *ff*] hierus. *ff i* transibat *b ff* galilea *ff* 12 *inc.* et ingredienti ei in quodam castello *b q* quondam *ff* > uiri lepr. dec. *i* 15 mund.] sanatus *ff i*, sanus *q* magnificas *ff*, —cauit *i* 16 cec. ad ped. eius magnificans *ff* agens] + ei *b q*

b ff i q [18] ex illis non est qui rediret et gratias ageret deo nisi hic alienigena.
[19] et ait illi. surge uade quia fides tua te saluum fecit. [20] Interro-
gatus autem a pharisaeis quando uenit regnum dei ait illis. non uenit
regnum dei cum obseruatione. [21] neque dicent. ecce hic aut ecce illic.
ecce enim regnum dei intra uos est. [22] Et ait ad discipulos suos.
uenient dies ut desideretis uidere unum diem fili hominis et non
uidebitis. [23] Et dicent uobis. ecce hic et ecce illic. nolite ire neque
sectemini. [24] Nam sicut fulgur coruscans de sub caelo lucet in his
quae sub caelo sunt ita erit et filius hominis. [25] Primum autem
oportet illum multa pati et reprobari a generatione hac. [26] Et sicut
factum est in diebus noe ita erit et in diebus fili hominis. [27] edebant
et bibebant nubebant uxores ducebant usque in diem qua intrauit noe
in arcam et uenit diluuium et perdidit omnes. [28] Similiter sicut factum
est in diebus loth. edebant et bibebant. emebant et uendebant. planta-
bant aedificabant. [29] qua die autem exiit loth a sodomis pluit ignem
de caelo et omnes perdidit. [30] secundum haec erit in die fili hominis
qua reuelabitur. [31] In illa hora qui fuerit in tecto et uasa eius in
domo ne descendat tollere illa. et qui in agro similiter non redeat retro.
[32] memores estote uxoris loth. [33] Quicumque autem quaesierit ani-
mam suam liberare perdet illam et quicumque perdiderit illam propter
me saluam faciet illam. [34] Dico uobis. ˈilla nocte erunt duo in lecto
uno. unus adsumetur et alter relinquetur. [35] duae molentes in unum.
una adsumetur et una relinquetur. duo in agro. unus adsumetur et unus

---

Corr. Hier.: [18] *om.* EX ILLIS est] + INUENTUS grat. ag.] DARET GLORIAM [20] ait illis] RESPONDIT EIS ET DIXIT [22] *om.* SUOS ut] QUANDO [23] *om.* ET 2⁰ [24] lucet — sunt] IN EA QUAE SUB CAELO SUNT FULGET *om.* ET hom.] + IN DIE SUA [27] nub. ux. duc.] UXORES DUCEBANT ET DABANTUR AD NUPTIAS [28] plant.] + ET [29] ign.] + ET SULPHUR [30] in die — qua] QUA DIE FILIUS HOM. [33] *om.* AUTEM lib.] SALUAM FACERE (= *a*) *om.* PROPTER ME salu. fac. ill.] UIUIFICABIT EAM [35] duae] + ERUNT una 2⁰] ALTERA unus 2⁰] ALTER

---

[18] est] erat *ff* red.] + ex illis *i* agaret *b*, agere *ff* *om.* deo *q* [19] surge] + et *ff* *om.* quia *i* > te fec. salu. *q* [20] ait ill.] ad ille dixit eis *b q* *om.* ait — regn. dei *i* [21] *om.* ecce 2⁰ *ff i* [22] ueniet *ff* desideritis *ff* *om.* uidere *q* > un. diem uid. *i* [23] *om.* et 2⁰ *q* [24] cor.] fulgurans *b q* *om.* sub *b q* *om.* lucet — sunt *ff* *om.* et *q*, *om.* et fil. hom. *ff*, + in die sua *q* [25] hac] ista *q* [26] *om.* et 2⁰ *b i* [27] sedebant *ff i* *om.* et 1⁰ *i* uxores ducebant (+ et *q*) nubebant *b q* die *ff i*, + illum *q* quo *ff q* [28] *om.* sicut *b ff q* *om.* et 1⁰ *i* *om.* et 2⁰ *ff i q* [29] ignis *q* > perd. omn. *ff q* [30] erit dies *b q*. qua] que *ff*, quia *b* [31] hora] die *q* ne] non *b q* illam *ff* > non red. sim. *b q* [33] saluare perd. eam *ff* et qui perd. eam *i* [34] uobis] + in *ff i* ipsa *q* noctu *ff* alter] alius *ff* [35] unus 2⁰] alter *q* > duo in agro . . . duae molentes *i*

relinquetur. 36 Respondentes autem dixerunt illi. ubi domine. *bffiq*
37 quibus ipse dixit. ubicumque fuerit corpus illuc congregabuntur
aquilae.

18. 1 Dicebat autem parabolam ad illos quoniam oportet semper
orare et non deficere 2 dicens. iudex quidam erat in quadam ciuitate
qui deum non timebat et hominem non reuerebatur. 3 uidua autem
quaedam erat in ciuitate quae ueniens coepit ad illum dicere. uindica
me de aduersario meo. 4 et nolebat per multum tempus. post haec
autem dixit intra se. si deum non timeo nec hominem reuereor 5 tamen quia molesta est mihi haec uidua uindicabo illam ne in nouissimo ueniendo suggilet me. 6 Ait autem dominus. audite quid iudex
iniquitatis dicit. 7 deus autem non faciet uindictam electorum suorum
clamantium die ac nocte patientiam habens in illis. 8 Dico uobis. cito
faciet uindictam illorum. tamen filius hominis ueniens putas inueniet
fidem in terram. 9 Dixit autem et ad quosdam qui sibi confidebant
tamquam iusti essent et spernebant ceteros similitudinem istam.
10 Duo homines ascenderunt in templum ut orarent. unus publicanus
et alter pharisaeus. 11 stans itaque pharisaeus sic orabat. deus gratias
ago tibi quia non sum sicut ceteri hominum raptores iniusti adulteri
uelut etiam sicut hic publicanus. 12 ieiuno bis in sabbato. decimas do
omnium quae possideo. 13 Et puplicanus a longe stans nolebat nec
oculos ad caelum leuare. sed percutiebat pectus suum dicens. deus propitius esto mihi peccatori. 14 Dico uobis quia descendit hic publicanus

---

Corr. Hier.: 36 *om.* AUTEM DICUNT 37 quib. ips. dix.] QUI DIXIT EIS (cf. *a*) 18 1 autem] + ET 3 ciu.] + ILLA quae — dicere] ET UENIEBAT AD EUM DICENS 4 si] ETSI 5 uen.] UENIENS (= *a*) 7 clam.] + AD SE pat. hab.] ET PATIENTIAM HABEBIT 8 uob.] + QUIA > CITO FACIET tam.] UERUMTAMEN TERRA 9 sibi] IN SE *om.* ESSENT aspernabantur sim.] parabolam (= *a*) 10 > PHARIS. . . . PUBLIC. 11 stans — sic] PHAR. STANS HAEC APUD SE *om.* SICUT 2° 14 *om.* QUIA *om.* PUBLICANUS

---

36 *inc.* et respondes *ff**, *om.* autem *ff i* 37 illic *b* 18 1 *om.* autem *i*, + etiam *ff i* par.] + istam *i* 2 iud. quidem *i* quodam ciu. *q* nec hom. reu. *b* 3 et coep. ad ill. dic. *i*, quae uenit ad ill. dicens *b q* ab adu. *q* 4 et noluit pro tempore multo *b* aut. dix.] ille dicebat *b* et hom. non reu. *q* 5 ueniat *ff*, nou. die conueniendo *q* sugg.] constringat *b ff q* 6 ait] dixit *q* dixerit *b*, dixit *q* 7 ac] et *q* 8 uob.] + quia *q* putas] numquid *b i q* in] super *b* 9 *om.* et 1° *b q* sibi ipsi confiteb. *q* *om.* tamq. iust. ess. *i* spernebat *i* 10 templo *ff* alter] alius *i*, unus *ff q* > unus far. et unus pupl. *q* 11 homines *b ff i* uelut] uel *i* *om.* sicut 2° *q* 12 iaiuno *b* quaecumque *ff* decimo (+ omnia *q*) quaecumque acquiro *i q* 13 in cael. *ff*, oc. leuare ad cael. *q*, oc. suos sursum leu. ad cael. *b*, *om.* ad cael. *i* sed] + tantum *b* dic.] + domine *b ff* propitiare *ff*, repropitiare *b* 14 dico] + itaque *b*

b ff i q iustificatus in domum suam magis quam ille pharisaeus quia omnis
qui se exaltat humiliabitur et qui se humiliat exaltabitur. 15 Affere-
bant autem ad illum et infantes ut eos tangeret. quod cum uiderent
discipuli increpabant illos. 16 Iesus autem conuocans illos dixit. sinite
pueros uenire ad me et nolite eos uetare. talium est enim regnum dei.
17 Amen dico uobis. quicumque non acceperit regnum dei sicut puer
non intrabit in illut. 18 Interrogauit autem eum quidam dicens. ma-
gister bone quid faciendo uitam aeternam possidebo. 19 Dixit autem
iesus. quid me dicis bonum. nemo bonus nisi solus deus. 20 mandata
nosti. non occides. non moechaueris. non furtum facies. non falsum
testimonium dices. honora patrem tuum et matrem. 21 Qui ait. haec
omnia custodiui a iuuentute mea. 22 Quo audito iesus ait. adhuc
unum tibi deest. omnia quaecumque habes uende et da pauperibus et
habebis thensaurum in caelo et ueni sequere me. 23 his ille auditis
contristatus est quia diues erat ualde. 24 Uidens autem illum tristem
factum dixit iesus. quam difficile qui pecunias habent in regnum dei
intrabunt. 25 facilius est enim camellum per foramen acus transire
quam diuitem intrare in regno dei. 26 et dixerunt qui audiebant. et
quis potest saluus fieri. 27 Ait illis iesus. quae impossibilia sunt aput
homines possibilia sunt aput deum. 28 Ait autem petrus. ecce nos
relictis rebus nostris secuti sumus te. 29 quibus ipse dixit. amen dico
uobis. nemo est qui reliquit domum aut parentes aut fratres aut
uxorem aut filios propter regnum dei 30 qui non recipiat septies tan-
tum in hoc tempore et in saeculo uenturo uitam aeternam possidebit.

Corr. Hier.: 14 mag. quam ille phar.] AB ILLO 18 int. aut.] ET INT. quid.] + PRINCEPS faciendo] faciens (= *a*) 19 aut.] + EI 20 moechaberis 22 ait] + EI 24 > IES. TRIST. FACT. DIX. 25 REGNUM 27 *om.* IESUS 28 rel. reb. nostr.] DIMISIMUS OMNIA ET 29 quib. ipse dix.] QUI DIXIT EIS 30 qui] ET sept. tant.] MULTO PLURA *om.* POSSIDEBIT

---

14 > mag. in dom. suam *b* quia] quoniam *b i* *om.* omnis *b* et] + omnis *b* *om.* et qui se hum. exalt. *i* 15 offerebant *b* *om.* et *b* ut] et *i* uiderunt *i* 16 pueros] infantes *i* uet.] prohibere *ff* > enim est *i* dei] caelorum *b* 17 puer] + iste *i* intrauit *b* illum *ff* 18 *inc.* et interr. eum *q*, *om.* autem *i* bonae *ff i q* possideo *ff*, uit. in aeuo uenturo uidebo *b* 19 dix. aut.] + ei *q*, et respondit ei *b* solus] unus *b i q* 20 moechaueris] adulterium admittes (committ. *ff*) *b ff q* matr.] + tuam *b* 21 *inc.* et ait illi *ff i*, ait ille *q* omn.] + ego *b*, > omn. cust. haec *ff* 22 quo] quod *b ff* > deest tibi *ff* 23 his] is *q* 24 > ies. trist. fact. dix. *q* 25 enim] autem *i*, *om.* *b* *om.* intrare *ff i*, > in regno dei introire *q* 26 *inc.* dix. autem *q* 27 *inc.* at ille dixit *q*, et ait ill. ies. *ff i* hom.] + haec omnia *b* *om.* hom. — aput *ff* 28 rel.] + omnibus *q* *om.* nostris *i* 29 dix.] ait *i* relinquat *ff i**, relinquit *q* uxor.] + aut fratres *i* 30 qui non] nisi ut *b i* tant.] + et *b* et in saec.] in sec. autem *ff* *om.* possidebit *q*

31 Adsumpsit autem iesus duodecim discipulos et ait illis. ecce ascen- *b ff i q*
dimus hierosolyma et consummabuntur omnia quae scripta sunt per
prophetas de filio hominis. 32 tradetur enim gentibus et inludetur et
inspuetur 33 et flagellatum occident illum et tertia die resurget.
34 Et ipsi nihil horum intellexerunt et erat uerbum absconditum ab
eis et non intellexerunt quod dicebatur. 35 Factum est autem cum
adpropinquaret hiericho caecus quidam sedebat secus uiam mendi-
cans. 36 et cum audiret turbam praetereuntem interrogabat quid hoc
esset. 37 Dixerunt autem illi quod iesus nazoreus transit. 38 et cla-
mauit dicens. iesu fili dauid miserere mei. 39 et qui praeibant in-
crepabant eum ut taceret. ipse uero multo magis clamabat. fili dauid
miserere mei. 40 Stans autem iesus iussit illum adduci ad se. et cum
adpropinquasset interrogauit illum 41 dicens. quid tibi uis faciam.
Ad ille dixit. ut uideam domine. 42 Et respondens dixit illi iesus.
respice fides tua te saluum fecit. 43 et confestim uidit et sequebatur
illum magnificans deum. et omnis plebs ut uidit dedit laudem deo.
19. 1 Et ingressus perambulabat hierico. 2 Et ecce uir nomine
zaccheus. et hic erat princeps publicanorum et ipse diues. 3 et quae-
rebat uidere iesum quis esset et non poterat prae turba quia statura
pusillus erat. 4 et praecurrens ascendit in arborem sycomorum ut
uideret illum quia illa parte erat transiturus. 5 Et factum est dum
transit iesus uidit illum sursum aspiciens et dixit ad eum. zacchaee
festinans descende quia hodie in domo tua oportet me manere. 6 et
festinans descendit et excepit illum gaudens. 7 Et cum uiderent

---

Corr. Hier.: 31 *om.* DISCIPULOS 32 *om.* ET INSPUETUR 33 flag. occ. ill.] FLAGELLABITUR ET CONSPUETUR ET POSTQUAM FLAGELLAUERINT OCCIDENT EUM > DIE TERTIA (= *a*) 34 uerb.] + ISTUD int. quod dic.] INTELLEGEBANT QUAE DICEBANTUR 37 illi] ei (= *a*) nazarenus (= *a*) TRANSIRET 41 > DOM. UT UIDEAM 42 *om.* RESPONDENS > IES. DIX. ILLI 19 4 illa parte] INDE 5 factum — aspic.] CUM UENISSET AD LOCUM SUSPICIENS IESUS UIDIT ILLUM

---

31 disc.] + suos *b*, *om. q* illis] ad illos *b q* hierosolymam *i* 32 spuerunt *i*, expuent in eum *ff* 33 occidunt *i* 34 ipse *i* et 2°] sed *b i q* absconsum *b* dic.] + ab eo *b*, ab eis ex his que dicebat *ff* 35 *inc.* et factum est *q* dum adpropiaret *ff* caec. quid.] et unus caecus *ff* mendicus *b q* 36 audisset *q* 37 dix.] nuntiauerunt *q* nazorenus *i* 38 iesus *ff i* mihi *b* 39 *om.* et *ff* mihi *q* *om. vers. b* 40 *om.* ad se *ff i* adpropiasset *ff i q* 42 *inc.* et ies. dix. illi *q* 43 ill.] eum *ff i* > deo laudem *ff* 19 1 *inc.* et habiit iesus et *b* 2 zaceus *q* *om.* et 2° *i* diues] + erat *ff* 3 > ies. uid. *ff* 4 currens *q* 5 cum transiret *b* uid. susum asp. *i*, uid. ill. respicientem *b*, respiciens uid. illum *q* quia in domo tua op. me prandere hodie *ff* 7 uid.] + eum *ff*

b ff i q omnes murmurauerunt quod ad hominem peccatorem deuertit. 8 Stans
autem zacchaeus dixit ad dominum. ecce dimidium bonorum meorum
domine do pauperibus. et si quid alicui fraude abstuli reddo qua-
druplum. 9 Ait autem iesus ad illos. quod hodie salus domui huic
facta est eo quod et ipse filius sit abrahae. 10 uenit enim filius ho-
minis quaerere et saluum facere quod perierat. 11 Haec illis audien-
tibus adiciens dixit similitudinem eo quod esset prope hierusalem et
quia existimarent quod confestim regnum dei manifestaretur. 12 Dixit
ergo. homo quidam erat diues. is abiit in regionem longinquam acci-
pere sibi regnum et reuerti. 13 et uocauit decem seruos et dedit illis
decem mnas et ait ad illos. negotiamini dum uenio. 14 Ciues autem
eius oderant illum et miserunt legationem post illum dicentes. nolu-
mus hunc regnare super nos. 15 Et factum est ut rediret accepto
regno et iussit uocari seruos quibus dedit pecuniam ut sciret quantum
quisque negotiatus esset. 16 uenit autem primus dicens. domine mna
tua decem mnas adquisiuit. 17 Et ait illi. euge bone serue quia in
modico fidelis fuisti eris potestatem habens supra decem ciuitates.
18 Et alter uenit dicens. domine mna tua fecit quinque mnas. 19 ait
et huic. et tu esto supra quinque ciuitates. 20 Et alter uenit dicens.
domine ecce mna tua quam habui repositam in sudario. 21 quia timui
te quia homo austeris es. tollis quod non posuisti et metis quod non
seminasti. 22 et dixit ei. de ore tuo te iudico o infidelis serue.
sciebas quod ego homo austeris sum tollo quod non posui et meto
quod non seminaui. 23 et quare non dedisti pecuniam meam ad men-
sam et ego ueniens cum usuris utique exegissem illam. 24 et adstan-

---

Corr. Hier.: 7 murm.] MURMURABANT DICENTES DIUERTISSET 8 al. fraud. abst.] ALIQUEM DEFRAUDAUI 9 *om.* AUTEM illos] EUM quod 1⁰] QUIA 11 sim.] parabolam (= *a*) 12 er. diues is] NOBILIS 13 et uoc. dec. seru. et] uocatis autem decem seruis suis (= *a*) 19 > et huic ait 21 quia tim.] TIMUI ENIM 22 et dixit] DICIT o inf. seru.] SERUE NEQUAM > austeris homo TOLLENS METENS 23 illam] ILLUD

---

7 murm.] + dicentes *q* deu.] diuertit manere *ff* 8 *om.* domine *i*, > do paup. dom. *b* > abst. fraude *b*, fraudaui *ff* 9 > huic dom. *ff* sit] est *i*, > sit fil. *b* 11 extimarent *q* 12 dix. erg. quid. homo diues abiit *ff* longe *b* *om.* sibi *b i q* 13 seru.] + suos *q* mnas] talenta *b* 14 eius] sui *q*, *om.* *b ff* supra *b* 15 ut] dum *ff i* scir. quis quantum neg. est *i* 16 dom. talentum tuum X talenta adq. *b* 17 serue bone *ff i* 18 *om.* domine *ff* mnas] talenta *b*, + et *ff* 19 ait] + autem *q* *om. vers.* 18 + 19 *i* 20 ecce talentum tuum quod hab. repositum *b* reposita *ff i* 21 quia 2⁰] quod *b q* austerus *i* tolles *q*, tollens *ff* metes *ff i*, meto *q* 22 *inc.* dixit autem illi *q*, tunc dixit *ff* *om.* o *i* serue] + et piger *q* *om.* ego *ff* austerus *i*, —res *ff* sum] sunt *ff** 23 *om.* et 2⁰ *q* illum *b q*

tibus dixit. auferte ab illo mnam et date illi qui habet decem mnas. *b ff i q*
25 et dixerunt ei. domine habet decem mnas. 26 Dico autem uobis
omni |f habenti dabitur. ab eo autem qui non habet et quod habet *ff i q*
auferetur ab eo. 27 uerumtamen inimicos meos illos qui noluerunt
me regnare super se adducite huc et interficite ante me. 28 et his
dictis abiit ascendens hierosolyma. 29 Et factum est dum appropin-
quasset bethphage et bethaniae ad montem qui uocatur olíueti misit
duos discipulos suos 30 dicens. ite in castellum quod contra est. in
quo introeuntes inuenietis pullum asinae alligatum in quo nemo sedit.
soluite illum et adducite. 31 et si quis uos interrogauerit. ut quid
soluitis. sic dicetis. quia dominus operam eius desiderat. 32 Abierunt
autem qui missi erant et inuenerunt sicut dixit illis iesus stantem.
33 Et soluentibus illis dixerunt domini eius ad illos. quid soluitis
pullum. 34 Ad illi dixerunt. dominus operam eius desiderat. 35 et
duxerunt illum ad iesum. et iactauerunt uestimenta sua super pullum
et imposuerunt iesum. 36 Eunte autem illo substernebant uestimenta
sua in uia. 37 Et cum adpropiaret iam ad descensum montis olíueti
coeperunt omnes turbae gaudentes laudare deum uoce magna 38 di-
centes. benedictus qui uenit in nomine domini. benedictus rex. pax
in caelo et gloria in excelsis. 39 Et quidam pharisaeorum de turbis
dixerunt ad illum. magister increpa illos. 40 Quibus ipse ait. dico
uobis. si hi tacuerint lapides clamabunt. 41 Et ut appropiauit uidens

---

Corr. Hier.: 24 hab. dec. mnas] > DECEM MNAS HABET (= *a*) 26 uobis] + QUIA 28 abiit] PRAECEDEBAT 29 dum] cum (= *a*) appr.] + AD BETHANIAM 30 quo] QUOD in quo nem. sed.] CUI NEMO UMQUAM HOMINUM INSEDIT 31 ut quid] quare (= *a*) dic.] + EI 32 *om.* IESUS stant.] + PULLUM 33 et solu.] SOLU. AUTEM illis] + PULLUM 34 dix.] + QUIA op. eius des.] EUM NECESSARIUM HABET 35 iact. . . . et] IACTANTES supra 37 adpr.] ADPROPINQUARET turbae] + discentium? + descendentium? magna] + SUPER OMNIBUS QUAS UIDERANT UIRTUTIBUS 38 uenit] + REX *om.* BENEDICTUS REX 39 illos] DISCIPULOS TUOS 40 uobis] + QUIA 41 appr.] ADPROPINQUAUIT

---

24 mna *ff*, talantum *b* qui dec. talanta habet *b* 25 mnas] + et ait illis *i*, *om. vers. b ff* 26 ab eo] illi *i*, *om. ff* 27 uer.] + dico uobis *ff* > regn. me *i* hoc *i* 28 *om.* asc. *q* hierosolymam *i*, in hieros. *ff q* 29 adpropiaret *ff*, —piasset *q* bethaniam *q* oliuetum *ff q* *om.* suos *q* 30 contra] + uos *q* 31 *om.* ut — sic *ff* 32 ies.] + pullum *ff* 33 *inc.* solu. autem ill. pullum dix. autem dom. *q* 34 dix.] + quia *q* opera *ff* 35 pullum] illum *q* 36 euntem *i* uiam *ff* 37 turb.] + discipulorum *q* magna] + de omnibus quibus uiderunt uirtutibus *q* 38 uen.] + rex *q* *om.* ben. rex *q* 39 turba *ff q* illos] discipulos tuos *q* 40 ait] dixit *ff* *om.* dico uobis *i*, + quia *q* hi] isti *q* tacebunt *i* 41 *inc.* et cum adpropiasset *ff*

ff i q ciuitatem fleuit super illam dicens. 42 quia si cognouisses tu et qui-
dem in hac die tua quae ad pacem tibi. abscondita sunt ab oculis tuis.
43 quia uenient dies in te et circumdabunt te inimici tui uallo et
circumibunt te undique. 44 et ad terram prosternent te et filios qui
in te sunt. et non relinquent lapidem supra lapidem in te uniuersa
eo quod non cognoueris tempus uisitationis tuae. 45 Et ingressus in
templum coepit eicere uendentes in illo et ementes et mensas num-
mulariorum et cathedras uendentium columbas euertit. 46 dicens illis.
scribtum est. domus mea domus orationis est. uos autem fecistis illam
speluncam latronum. 47 Et erat docens cottidie in templo. principes
autem sacerdotum et scribae et principales plebis quaerebant illum
perdere. 48 et non inueniebant quid facerent illi. omnis enim populus
suspensus erat audiens illum.

20. 1 Et factum est in una dierum docente illo populum in
templo et euangelizante conuenerunt principes sacerdotum et scribae
cum senioribus. 2 et aiunt dicentes ad illum. dic nobis in qua po-
testate haec facis aut quis est qui dedit tibi hanc potestatem. 3 Re-
spondens autem iesus dixit ad illos. interrogabo uos et ego. respondete
mihi. 4 baptismum iohannis de caelo erat an ex hominibus. 5 Ad illi
cogitabant inter se dicentes. si dixerimus de caelo dicet. quare non
credidistis illi. 6 si autem dixerimus ex hominibus plebs uniuersa
lapidabit nos. certi sunt enim iohannem prophetam fuisse. 7 et re-
sponderunt se nescire unde. 8 et iesus ait illis. neque ego dico in qua
potestate haec facio. 9 Coepit autem dicere ad plebem hanc para-
bolam. Uineam plantauit homo et locauit eam colonis et ipse peregre

---

Corr. Hier.: 42 cogn.] + ET tibi] + NUNC AUTEM 43 circumib.] CIRCUMDABUNT (= *a*) te] + ET COANGUSTABUNT TE 44 fil.] + TUOS lap. supra lap. — uniuersa] IN TE LAPIDEM SUPER LAPIDEM 45 *om.* ET MENSAS — EUERTIT 46 scr. est] + QUIA 47 principales] principes (= *a*) 20 3 *om.* IESUS ego] + UNUM UERBUM 5 dicentes] + QUIA quare] + ERGO 6 fuisse] ESSE 7 unde] + ESSET 8 dico] + UOBIS 9 > PARAB. HANC > HOMO PLANT. UINEAM

---

41 illum *ff* 42 quia] qua *ff* cogn.] + et *q* et quid.] equidem *i*, *om. q* hac die] die isto *q* *om.* tua *i q* tibi] + nunc uero *ff*, + nunc autem *q* 43 *om.* et circumib. te *q*, + et obsidebunt te uallo *ff* 44 terram] + et *i* fil.] + tuos *q* qui] que *q* relinquet *ff* *om.* uniuersa *q* cognoueritis *i* 45 numm.] + effudit *ff*, + euertit *q* euert.] subuertit *q*, *om. i* 46 illis] eis *q* illam] eam *q* 47 *om.* cottidie *q* principes] princeps *q* 48 omnes *ff* 20 1 doc. eo populo *ff* 2 aiunt] dixerunt *q* qua] quo *q* 3 dicit *i* > et uos *ff* ego] + uerbum *q* respondite *ff* 5 dicet] + nobis *q* quare] + ergo *q* 6 *inc.* et si dix. *i q* ex] ab *ff* certum enim est ioh. *ff* 8 *inc.* dixit autem ill. ies. neque ego uobis dico *q* hoc *ff* 9 autem] + iesus *ff* pelegre *ff*

fuit multis temporibus. 10 et quodam tempore misit ad cultores ser- *ff i q*
uum suum ut de fructu uineae darent illi. coloni autem caesum illum
dimiserunt inanem. 11 et addidit alterum mittere seruum. illi autem et
hunc quoque caesum et sine honore dimiserunt inanem. 12 Et addidit
tertium mittere. et illum uulneratum eiecerunt. 13 Dixit autem do-
minus uineae. quid faciam. mittam filium meum dilectissimum. for-
sitan hunc uerebuntur. 14 quem cum uiderent coloni cogitauerunt
inter se dicentes. hic est heres. occidamus illum et nostra fiet here-
ditas. 15 et eiectum illum extra uineam occiderunt. quid ergo faciet
illis dominus uineae. 16 ueniet et perdet colonos istos et dabit uineam
aliis. Quo audito dixerunt illi. absit. 17 Ille autem aspiciens eos ait
illis. quid est ergo hoc quod scribtum est. lapidem quem reprobaue-
runt aedificantes hic factus est in caput anguli. 18 omnis qui ceci-
derit supra illum lapidem conquassabitur. supra quem ceciderit autem
conminuet illum. 19 Et quaerebant principes sacerdotum et scribae
mittere in illum manus ipsa hora. et timuerunt populum. cognouerunt
enim quod ad ipsos dixit similitudinem istam. 20 Et cum recessissent
summiserunt qui se iustos esse simularent ut apprehenderent ser-
mones eius et traderent illum potestati et magistratui praesidis. 21 Et
interrogauerunt illum dicentes. magister scimus quod recte dicis et
non accipis personam sed in ueritate uiam dei doces. 22 licet nobis
dare tributum caesari aut non. 23 Considerans autem dolum illorum
dixit ad eos. quid me temptatis. 24 ostendite mihi denarium. cuius
habet imaginem et inscriptionem. Respondentes dixerunt. caesaris.

Corr. Hier.: 10 quodam] IN *om.* SUUM col. aut.] QUI ill. dim.] DIM. EUM 11 > SERU. MITT. *om.* ET 2° caes. — hon.] CAEDENTES ET AFFICIENTES CONTUMELIA 12 et ill. uuln.] QUI ET ILLUM UULNERANTES 13 DILECTUM hunc] CUM HUNC UIDERINT 14 UIDISSENT et . . . fiet] UT . . . FIAT 17 *om.* ILLIS 18 > AUTEM CECIDERIT 19 ipsa] IN ILLA DIXERIT 20 cum rec.] OBSERUANTES summ.] MISERUNT INSIDIATORES *om.* ESSE appr. serm. eius] CAPERENT EUM IN SERMONE pot. et mag.] PRINCIPATUI ET POTESTATI 21 quod] QUIA dicis] + ET DOCES 22 aut] AN

---

10 cult.] colonos *q* *om.* suum *q* *om.* ut *ff* daretur *q* > illum caesum *ff* 12 mitt.] + seruum *q* uuln.] uulnerauerunt et *i* illi autem et hunc quoque cesum dimiserunt inanem *q* 13 dil.] carissimum *ff* forsitam *ff* 14 uiderunt *ff i* cog.] + et *ff* intra *ff q* fiat *ff*, erit *q* 15 eiecerunt *i* uin.] + et *i* *om.* illis *q* 16 quod audito *ff*, audientes autem *q* *om.* illi *q* 17 ille] ipse *i q* eos] illos *ff* ait] dixit *i* *om.* illis *q* > est factus *i* 18 lap.] + non *i* 19 quaereb.] + illum *i* ipsos] istos *q* sim. ist.] hanc parabolam *i* 20 *om.* esse *q* simulauerunt *q* *om.* potest. — illum *i* quod] quoniam *i* dicis] + et doces *q* dei docens *ff* 22 > trib. dare (dari *q*) *i q* 23 autem] + iesus *ff q* dix. eis *ff* 24 dinar. *ff* scribtionem *ff*

ff i q 25 Et ait illis. reddite quae caesaris sunt caesari et quae dei sunt deo.
26 Et non potuerunt uerbum eius reprehendere coram plebe. et mirati
in responso eius tacuerunt. 27 Accesserunt autem quidam saddu-
ceorum qui negant esse resurrectionem et interrogauerunt eum 28 di-
centes. magister. moyses scribsit nobis. si frater alicuius mortuus
fuerit habens uxorem et hic sine filiis fuerit ut accipiat eam frater
eius uxorem et suscitet semen fratri suo. 29 Septem fratres erant. et
primus accepit uxorem et mortuus est sine filio. 30 et sequens accepit
illam et ipse mortuus est sine filio. 31 et tertius accepit illam. simi-
liter et omnes septem non relinquerunt filios. 32 Nouissime autem
mortua est et mulier. 33 in resurrectione cuius eorum erit uxor. sep-
tem enim habuerunt illam uxorem. 34 Et ait illis iesus. fili huius
saeculi generantur et generant. 35 ad hi qui digni habentur saeculi
illius et resurrectionis ex mortuis neque nubunt neque ducunt uxores.
36 neque enim morientur. nam sunt similes angelis dei quia resurrec-
tionis filii sunt. 37 quoniam uero resurgunt mortui moyses ostendit
sicut dixit. uidi in rubo dominum deum abraham et deum isac et
deum iacob. 38 deus ergo mortuorum non est sed uiuorum. omnes
enim uiuent ei. 39 Respondens autem quidam scribarum dixit. ma-
gister bene dixisti. 40 et amplius non sunt ausi eum quicquam inter-
rogare. 41 Dixit autem ad illos iesus. quomodo dicunt christum filium
dauid esse. 42 et ipse dauid dixit in libro psalmorum. dixit dominus

---

Corr. Hier.: 25 redd.] + ERGO 29 septem] + ERGO filiis (= *a*) 31 sept.] + et (= *a*) RELIQUER. filios] SEMEN + ET MORTUI SUNT 32 nou. autem] NOUISSIMA OMNIUM 33 res.] + ERGO sept. en.] SIQUIDEM SEPTEM illam] eam 34 > SAEC. HUIUS gen. et gen.] NUBUNT ET TRADUNTUR AD NUPTIAS ad hi] ILLI AUTEM (illi uero?) HABEBUNTUR SAECULO ILLO ET RESURRECTIONE 36 mor. — filii sunt] ULTRA MORI POTERUNT AEQUALES ENIM ANGELIS SUNT ET FILII SUNT DEI CUM SINT FILII RES. 37 quoniam] quia (= *a*) RESURGANT mort.] + ET sic. — rubo] SECUS RUBUM SICUT DICIT ISAAC (*semper*) 38 ergo mort. non est] AUTEM NON EST MORTUORUM uiuent] UIUUNT 39 RESPONDENTES . . . DIXERUNT 40 AUDEBANT 41 *om.* IESUS 42 dixit 1⁰] DICIT

---

25 *om.* et 1⁰ *q* illis] + iesus *ff* > sunt caes. *q* 26 plebem *ff* responsione *i* 27 autem] + ad eum *q* eum] illum *ff q* 28 sine filius *ff*, + mortuus *i* 29 sept.] + autem *ff* erant] + apud nos *ff q* 30 illam] eam *ff i* ipse] ille *q* filiis *i*, *om. vers. ff* 31 omnis *ff* reliquer. filios et mortui sunt *q* 32 *om.* nou. aut. *i*, + omnium *q* 33 res.] + ergo *q* *om.* eorum *ff* uxor] + de *ff* ux. en. hab. ill. *ff* 34 *inc.* respondens dixit ill. *q* *om.* iesus *i* 35 ad hi] hi autem *i* nubent *q*, + neque nubuntur *ff* ducent *q* 36 similis *ff* ang.] + et filii sunt *q* 37 uere *q* surgunt *i* *om.* deum 2⁰ *q* isaac *q* 38 en. illi uiuunt *i* 39 dixerunt *ff*, aiunt illi *q* 41 *om.* iesus *q* 42 dixit 1⁰] dicit *q*

domino meo sede a dextris meis. 43 donec ponam inimicos tuos sub *ff i q*
pedibus tuis. 44 dauid dominum illum uocat. quomodo filius eius est.
45 Audiente autem omni populo dixit discipulis suis. 46 adtendite
a scribis qui uolunt ambulare in stolis et amant salutationes in foro
et primas cathedras in synagogis et primos discubitus in conuiuiis.
47 qui fingentes longam orationem deuorant panes uiduarum. hi
accipient damnationem maiorem.

21. 1 Respiciens autem uidit eos qui mittebant munera sua in
gazophylacium diuites. 2 Et uidit quandam uiduam pauperculam
mittentem aera minuta duo. 3 Et dixit. uere dico uobis. uidua haec
paupercula plus quam omnes misit. 4 nam omnes hi ex abundanti
sibi miserunt in munera dei. haec autem ex eo quod deest illi omnem
uictum suum quem habuit misit. 5 Et quibusdam dicentibus de
templo quod lapidibus bonis et donis ornatum esset dixit. 6 haec
uidetis. uenient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem
hic in parietem qui non destruatur. 7 Interrogauerunt autem illum
dicentes. praeceptor quando haec erunt et quod signum cum futura
erunt. 8 Qui autem dixit. uidete ne seducamini. multi enim uenient
in nomine meo dicentes. quod ego sum christus et tempus appropin-
quauit. nolite ire post illos. 9 Cum autem audieritis proelia et sedi-
tiones nolite terreri. oportet haec primum fieri sed non statim finis
in illis. 10 Nam surget gens contra gentem et regnum aduersus
regnum. 11 et terremotus magni erunt per loca et pestilentiae et fames
erunt terroresque de caelo et signa magna erunt et tempestates. 12 Sed

---

Corr. Hier.: 43 sub ped. tuis] SCABELLUM PEDUM TUORUM 44 dauid] + ERGO uocat] + ET 47 fing. — uid.] DEUORANT DOMOS UIDUARUM SIMULANTES LONGAM ORATIONEM 21 2 et uid.] UIDIT AUTEM ET 3 uobis] + QUIA paupercula] PAUPER 6 haec] + QUAE *om.* HIC IN PARIETEM 7 fut. erunt] fieri incipient (cf. *a*) 8 *om.* AUTEM quod] QUIA *om.* CHRISTUS nol.] + ERGO 9 > PRIMUM HAEC *om.* IN ILLIS 10 nam] TUNC DICEBAT ILLIS 11 *om.* ERUNT 2⁰ *om.* ET TEMPESTATES

---

42 ad dextr. *i q* 44 *inc.* si (+ ergo *q*) dauid *ff q*, + in spiritu *ff*, quom.] + ergo *q* 45 *om.* autem *i* dix.] + iesus *ff* ad discipulos suos *ff i* 46 adtend.] + uobis *ff* ab scribis *ff i* syn.] foro *ff* discubitos *ff q* conuiis *ff* 47 fing. — panes] excusatione longa orantes deuorant domos *q* or.] + et *ff* 21 1 autem] + iesus *ff* *om.* sua *q* zaiophyl. *ff*, + ipsorum *q* 2 uidet *ff* quendam *q* mitt.] + ibi *q* minutam *ff* 3 dixit] + iesus *q* uidua] paupera *i* 4 *om.* hi *ff* abundantia *q* 5 estet *ff*, est *i*, sit *q* dix.] + iesus *q* 6 supra *ff q* pariete *q* 7 erunt 1⁰] fient *i* erunt 2⁰] + haec *q* 8 qui] ille *q* adpropiauit *ff q* nol.] + ergo *q* 9 aud.] uideritis *q* proel. et auditiones proeliorum nol. timere oportet enim *q* 10 nam] tunc dicebat illis *q* 11 terrimot. *ff* magnus erit *q* terroresquae *ff q*

ff i q ante haec omnia inicient in uos manus suas et persequentur tradentes
in synagogis et custodiis ducentes ad reges et presides propter nomen
meum. 13 continget enim in testimonium uobis. 14 Ponite ergo in
cordibus uestris non praemeditari quemadmodum respondeatis. 15 ego
enim dabo uobis os et sapientiam cui non poterunt resistere aduersarii
uestri. 16 Trademini autem a parentibus et fratribus et cognatis et
amicis et morte adficient ex uobis. 17 et eritis odio omnibus homini-
bus propter nomen meum. 18 et capillus de capite uestro non peribit.
19 in uestra patientia adquiretis animas uestras. 20 Cum autem uide-
ritis circumdari ab exercitu hierusalem tunc scitote quia adpropiauit
desolatio eius. 21 Tunc qui in iudaea sunt fugiant in montibus et qui
in medio eius discedant et qui in regionibus non intrent in eam.
22 quia dies ultionis hi sunt ut impleantur omnia quae scripta sunt.
23 Uae his qui in utero habent et ubera dant in illis diebus. erit enim
pressura magna super terram et ira populo huic. 24 et cadent in ore
gladii et captiui ducentur in omnibus gentibus. et hierusalem cal-
cabitur a nationibus donec impleantur tempora gentium. 25 Et erunt
signa in sole et luna et stellis et in terris praessura gentium prae
confusione sonitus maris et fluctuum 26 arescentibus hominibus prae
timore et expectatione quae superuenient uniuerso orbi. Nam uirtutes
in caelo mouebuntur. 27 Et tunc uidebunt filium hominis uenientem
in nubibus cum potestate magna et maiestate. 28 his autem fieri in-
cipientibus respirabitis et leuabitis capita uestra quoniam adpropiat
redemptio uestra. 29 Et dixit illis similitudinem. uidete ficulneam et
b ff i q omnes arbores. 30 cum |f producunt iam ex se fructum scitis quoniam

---

Corr. Hier.: 12 in uos] uobis SYNAGOGAS ET CUSTODIAS ducentes] TRAHENTES? TRADENTES? 13 enim] AUTEM > UOBIS IN TEST. 15 resistere] + ET CONTRADICERE OMNES 17 *om.* HOMINIBUS 19 > PAT. UESTRA adqu.] POSSIDEBITIS (= *a*) 20 ADPROPINQUAUIT 21 MONTES 23 his — dant] AUTEM PRAEGNATIBUS ET NUTRIENTIBUS 24 omn. gent.] OMNES GENTES nat.] gentibus gent.] nationum 26 in cael.] CAELORUM 27 NUBE 28 resp.] RESPICITE (= *a*) LEUATE (= *a*) ADPROPINQUAT (= *a*)

---

12 tradentur *q* syn. et] + in *q* custodias *ff i q* 13 contingent *i* 15 os] hos *ff* possint *i* 16 tradimini *ff q* autem] enim *q* et a cogn. *q* *om.* a parent. — amicis et *ff* 17 hominib.] omnibus *ff** 18 *om.* uestro *ff*, capill. capitis uestri *q* 19 adquiritis *q*, adquirite *i* 20 exercitum *ff* quia] quoniam *i* 21 fug.] + a facie eius *ff* montes *q* discedat *ff* intret *ff* 23 uae] + in *i* qui] quae *ff* et 1⁰] + quae *i*, + qui *ff* > sup. terr. press. magna *ff* 24 donec] dum *ff* 25 praessurae gent. prae *i* fluctum *q*, + et *q* 26 *om.* et *ff* superueniet *i q* quae in caelo sunt *ff*, caelorum *q* 27 in] cum *q* 28 > inc. fieri *ff* 29 dix. parabolam ad eos *q* 30 producant *b* *om.* ex se *i* fructus *i* quoniam] quia *ff*, + iam *b q*

prope est aestas. 31 ita et haec cum uideritis fieri scitote quoniam *b ff i q*
prope est regnum dei. 32 Amen dico uobis quia non praeteriet gene-
ratio haec donec omnia fiant. 33 Caelum et terra transient uerba
autem mea non transient. 34 Adtendite autem uobis ne forte grauen-
tur corda uestra in crapula et ebrietate et cogitationibus saecularibus
et superueniat in uos repentina dies illa 35 tamquam laqueus. super-
ueniet enim in omnes qui sedent super faciem omnis terrae. 36 Uigilate
itaque omni tempore orantes ut digni habeamini effugere ista omnia
quae futura sunt et stabitis ante filium hominis. 37 Erat autem interdie
docens in templo. noctibus uero exiens auocabatur in monte qui uocatur
olíueti. 38 et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

22. 1 Adpropiauit autem dies festus azymorum qui dicitur
pascha. 2 et quaerebant principes sacerdotum et scribae quomodo
eum interficerent. timebant uero plebem. 3 Intrauit autem satanas in
iudam qui cognominabatur scarioth unum de duodecim. 4 et abiit et
locutus est cum principibus sacerdotum et scribis quemadmodum
illum traderet. 5 et pacti sunt pecuniam illi dare. 6 et quaerebat opor-
tunitatem ut traderet illum sine turba eis. 7 Uenit autem dies paschae
in qua necesse erat occidi pascha. 8 et misit petrum et iohannem di-
cens. euntes parate nobis pascha ut manducemus. 9 Ad illi dixerunt.
ubi uis paremus. 10 Et dixit ad illos. ecce introeuntibus uobis in
ciuitatem occurret uobis homo amphoram aquae portans. sequimini
eum in domum in quam intrat 11 et dicetis patrifamilias. dicit tibi

---

Corr. Hier.: 31 haec c. uid.] UOS CUM UID. HAEC 32 PRAETERIBIT 33 transient *(bis)*] TRANSIBUNT 34 cog. saec.] CURIS HUIUS UITAE 35 > ENIM SUPERUEN. 36 fugere stab.] STARE 37 interdie] DIEBUS auoc.] MORABATUR 22 1 ADPROPINQUABAT 4 scribis] MAGISTRATIBUS trad.] + EIS 5 et] + GAUISI SUNT ET 6 et] + SPOPONDIT ET (= *e*) turba eis] turbis 7 paschae] AZYMORUM 10 illos] eos 11 patrif.] + DOMUS

---

31 quoniam] quia *ff*, quod *b q* 32 quia] quoniam *i* preteriit *ff*, —iuit *i*, —ibit *q* a generatione hac *i* 33 terram *ff* transient 1°] transibit *q b?*, —ibunt *ff* transient 2°] transibunt *q*, preteribunt *ff* 34 grauetur cor uestrum *i* uos] uobis *ff* 35 > enim superuen. *q* supra *ff* *om.* omnis *ff* 36 > omn. ista *i* stabatis *ff* 37 interdiu *i* montem *ff* uocabatur *b* 38 *om.* ad eum *b i* aud. illum *q* 22 1 adpropiauerunt *b* *om.* festus *b q* dic.] uocantur *b* phascha *ff*, cena pura *b* 2 interficere *i* uero] enim *i* 3 unus *b q* 4 *om.* cum *ff* princịpes *i* quomodo *ff* trad.] + eis *q* 5 darent *ff* 6 querebant oport. temporis *ff* > eis sine turba *ff*, trad. eum illis sine turba *q* 7 paschae] azymorum *q* in quo *i* occ.] immolari *ff i q* 8 iohannen *b* 9 par.] + tibi pasca *ff* 10 ad ill.] illis *q* ciuitate *b q* domo *q* qua *b*, quo *q* intrant *ff* 11 dicite *q* paterfam. *ff*, patrifamiliae *b q* dicet *b*, magister dicit (*om.* tibi) *q*

b ff i q magister. ubi est diuersorium ubi pascha cum discipulis meis man-
ducem. 12 et ille uobis ostendet in superioribus locum stratum
magnum. ibi parate. 13 Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis et
parauerunt pascha. 14 Et cum facta esset hora discubuit et apostoli
cum illo. 15 et ait illis. desiderio desideraui hoc pascha manducare
uobiscum antequam patiar. 16 Dico enim uobis quia ex hoc non
manducabo illud donec impleatur in regno dei. 17 Et accepto calice
gratias egit et dixit. accipite hoc et diuidite inter uos. 18 Dico enim
uobis quod non bibam de generatione uitis donec regnum dei ueniat.
19 Et accepto pane gratias egit et fregit et dedit illis dicens. hoc est
corpus meum. 21 uerumtamen ecce manus tradentis me mecum in
mensa. 22 et quidem filius hominis secundum quod scriptum est
uadit. uerumtamen uae illi homini per quem tradetur. 23 Et ipsi
conquirebant inter se quis esset hoc facturus. 24 Facta est autem
contentio inter eos quis eorum uideretur esse maior. 25 Dixit autem
eis. reges gentium dominantur eorum et qui potestatem habe<n>t be-
nigni uocantur. 26 uos autem non sic. sed qui maior est in uobis fiat
sicut minor et qui praecessor est sicut ministrator. 27 quis enim maior
est qui recumbit aut qui ministrat. nonne qui recumbit. Ego autem

---

Corr. Hier.: 12 ille] ipse (= *r*) in sup. loc. strat. magn.] CENACULUM MAGNUM STRATUM ET 14 et 2⁰] + DUODECIM illo] eo 17 *om.* HOC 19 illis] eis meum] + QUOD PRO UOBIS DATUR HOC FACITE IN MEAM COMMEMORATIONEM 20 SIMILITER ET CALICEM POSTQUAM CAENAUIT DICENS HIC EST CALIX NOUUM TESTAMENTUM IN SANGUINE MEO QUI PRO UOBIS FUNDETUR 21 mecum] + EST 22 script.] DEFINITUM (= *a*) 23 conqu.] COEPERUNT QUAERERE hoc fact.] EX EIS QUI HOC FACT. ESSET 24 aut.] + ET 25 habent] + SUPER EOS benigni] BENEFICI 26 minor] IUNIOR (= *e*) 27 quis enim] nam quis aut] AN

---

11 phascha *ff* 12 in sup.] superiorem *q*, pede plano *b* 14 et 2⁰] + duodecim *q* 15 antequ.] + hoc *ff* patiar] moriar *q* 17 eget *q* 18 generat. hac uitis huius don. *b* 19 panis *ff* meum] + quod pro uobis datur hoc facite ad meam commemorationem similiter et calicem post cenam dicens hic est calix nouum testamentum in sanguine meo quod pro uobis effundetur *q* > *vers.* 16 19 17 18 21 *b* 21 uerumtamen] uerum *q* tradentes *b ff* *om.* me *q* mensam *ff* 22 *om.* hominis *i* perscriptum *ff*, praescriptum *i* hom. illi per quem filius hominis *b* traditur *b i q* 24 factum *q* int. illos quisnam maior uideretur (mai. eorum est *q*) *b q* 25 *inc.* ad ipse dixit (+ eis *q*) *b q*, + iesus *ff* habent] habet benegerentes eorum *ff*, in eos exercent *b i*, exerc. in eis *q* ben.] beneficiorum largi[t]ores *b q* uoc.] dicuntur *b q* 26 sic] ita *b q* fiat sic. min.] efficiatur ut adulescentior *b q* et qui praeest ut qui ministrat *b q* 27 *om.* est *ff* nonne qui rec.] in gentibus quidem qui recumbit in uobis autem non sic sed qui ministrat *ff i*

sum in medio uestrum sicut qui ministrat. 28 uos autem estis qui *b ff i q*
permansistis mecum in temptationibus meis. 29 et ego dispono uobis
sicut disposuit mihi pater meus regnum 30 ut edatis et bibatis super
mensam meam in regno meo et sedeatis super thronos duodecim
iudicantes duodecim tribus istrahel. 31 Ait autem dominus. simon
simon ecce satanas expetiuit ut uos uentilet sicut triticum. 32 ego
autem rogaui pro te ut non deficiat fides tua. et tu aliquando con-
uersus confirma fratres tuos. et rogate ne intretis in temptationem.
33 Dixit autem ei petrus. domine tecum paratus sum et in carcerem
et in mortem ire. 34 Et ille dixit. dico tibi petre. non cantabit hodie
gallus donec ter abneges nosse me. 35 Et dixit eis. quando misi uos
sine sacculo et pera et calciamentis numquid aliquid defuit uobis.
ad illi dixerunt. nihil. 36 Dixit ergo. sed nunc qui habet sacculum
tollat similiter et peram. et qui non habet uendat tunicam suam et
emat gladium. 37 Dico enim uobis quoniam adhuc hoc quod scriptum
est oportet impleri in me. quod et cum iniustis deputatus est. et de
me quae sunt finem habent. 38 ad illi dixerunt. domine ecce gladii
duo hic. ad ille dixit eis. satis est. |ſ 39 Et egressus ibat secundum *b e ff i q*
consuetudinem suam in montem olitueti. secuti sunt autem illum et
discipuli eius. 40 Et cum peruenisset ad locum dixit illis. orate ne
intretis in temptationem. 41 Et ipse auulsus est ab eis quantum

---

Corr. Hier.: 27 > IN MED. UESTR. SUM 30 *om.* DUODECIM 1° 31 ut uos uent.] UOS UT CRIBRARET (cf. *a*) 32 *om.* ET ROG.—TEMPTATIONEM 33 dix. aut. ei petr.] QUI DIXIT EI 36 ergo] + EIS 37 quod et] > ET QUOD? ET? et de me quae sunt] ETENIM EA QUAE SUNT DE ME 39 *om.* SUAM OLIUARUM *om.* EIUS

---

27 in medio uestro sum *ff i* sicut minister *i*, quasi minister *ff* 28 *om.* autem *b* 29 *om.* et *i* ego] + quidem *ff i* *om.* mihi *q* 30 super] in *b q* > meam mensam et *b*, mea mensa et *q* > duod. tron. *ff*, sedebitis in duodecim sedibus *b q* > trib. iudic. israel *i* 31 dom.] + simoni (*om.* sim. *ff*) petro *ff i* *om.* simon 2° *i* *om.* ecce *b* 32 *om.* ego autem *ff* *om.* conuersus *q* 33 carcere et in morte *b q*, *om.* et in mortem *ff* *om.* ire *q* 34 *inc.* ad iesus dixit ei *ff* donec ter me abneges (abn. me *ff*) *b ff* 35 sacello *b ff* peram *b* de uobis fuit *ff*, numq. alicuius eguistis *b* et dix. nullius *b* 36 *om.* dix. ergo *ff*, dicit ergo eis *q* sacellum *b ff* toll. sibi peram *q* tun. suam] uestimentum suum *b*, et qui habet tunicat uendat eam *ff* 37 uob.—adhuc] quia *b* *om.* hoc *b i* implere *ff* *om.* quod *b q* et 1°] ut *ff* iniquis *ff q* cum incoelestibus deportatus sum *b* et—hab.] quod etiam [de me] finem [habe]t *b*, nunc quae de me scripta sunt finem habent *q* 38 *inc.* ad ille dixit *i*, qui dixerunt ei *b* dix.] + ei *q* *om.* domine *i* > duo gladii *ff* hic] id *i* > gladii (—dia *b*) duo hic *b q* (> hic duo) ad ille] qui *b i q* (+ autem) dix. eis] respondit *ff* sat est *i*, sufficit *b* 39 egr.] + inde *ff* monte *b i q* ill.] eum *ff* *om.* eius *q* 40 ad] in *b q*, *om.* ad loc. *e* 41 abulsus *e*, auolsus *b ff*

b e ff i q iactum lapidis et positis genibus orabat 42 dicens. pater non mea uo-
luntas sed tua fiat. si uis transfer calicem istum a me. 43 Apparuit
autem illi angelus de caelo confortans eum. et factus in agonia pro-
lixius orabat. 44 et factus est sudor eius sicut guttae sanguinis de-
currentis in terram. 45 Et cum surrexisset ab oratione et uenisset ad
discipulos suos inuenit eos dormientes prae tristitia. 46 et ait illis.
quid dormitis. surgite orate ne intretis in temptationem. 47 Adhuc
autem illo loquente ecce turba et qui uocabatur iudas unus de duo-
decim antecedebat eos et adpropians osculatus est iesum. 48 Dixit
autem illi iesus. iuda osculo filium hominis tradis. 49 quod cum
uiderent hi qui circa ipsum erant dixerunt ei. domine si percutiemus
in gladio. 50 et percussit unus ex illis seruum principis sacerdotum
et amputauit auriculam eius dextram. 51 Ait autem iesus. sine usque
hoc. et extendens manum suam iesus tetigit eum et redintegrata est
auris eius. 52 et ad eos qui ad se uenerant dixit principibus sacer-
dotum et magistratibus templi et senioribus. quasi ad latronem existis
cum gladiis et fustibus. 53 cum cottidie uobiscum fuerim in templo
non extendistis in me manum. sed haec est hora uestra et potestas

---

Corr. Hier.: 41 iactum] IACTUS EST 42 non — a me] SI UIS TRANSFER CAL. IST. A ME UERUMTAMEN NON MEA UOLUNTAS SED TUA FIAT 47 autem illo] EO adpr. osc. est ies.] ADPROPINQUAUIT IESU UT OSCULARETUR EUM 48 dix. aut. illi ies.] IESUS AUTEM DIXIT EI 49 quod cum uid.] UIDENTES AUTEM erant] + QUOD FUTURUM ERAT PERCUTIMUS 51 ait aut. ies.] RESPONDENS AUT. IES. AIT SINITE hoc] HUC et ext. — auris eius] ET CUM TETIGISSET AURICULAM EIUS SANAUIT EUM 52 et ad eos — senioribus] DIXIT AUTEM IESUS AD EOS QUI UENERANT AD SE PRINCIPES SAC. ET MAGISTRATUS TEMPLI ET SENIORES 53 in me manum] MANUS IN ME

---

41 iactus *i* 42 *om.* dicens *b* transfert *e* hunc calicem *ff* pater — a me] pater si uis transfer calicem hunc a me uerum non mea uoluntas sed tua fiat *b i q* 43 paruit *q* eum] illum *b q* factus] + est *b e i q* et prol. *b* 44 sicut] tamquam *ff* decurrentes *b e i*, decurrens *q* 45 et] + factum est *b* et inuenit *q* eos] illos *b e i q* 46 *om.* illis *ff* surg. et orate ut ne intr. *q* 47 *om.* autem *q* turbae *b i* de] ex *e q* adpropians iesu osculari eum *q* *fin.*] + hoc enim signum dederat eis dicens quemcumque osculatus fuero hic est tenete eum *b* 48 *om.* iesus *e* osculum *q* 49 uid.] + eum *b* erant] + quod fiebat *ff* *om.* ei *q* si] uis *b* percut.] + eum *b* 51 respondens autem iesus dixit *b q* sine — hoc] dimitte eum *b*, sinite *q* extendit man. s. ies. et tet. *ff*, et tetigit aurem (tangens auriculam *q*) eius et (*om.* et *q*) sanauit eum *b q*, *om.* et ext. — auris eius *b i q* 52 *inc.* ait (dixit *i*) autem (+ illi *i*) iesus sine usque (+ ad *i*) hoc et ad eos *b i*, et dixit ies. ad eos qui uenerunt ad eum a principibus sac. *q* exist.] uenistis *ff* 53 manus *b ff q* est] erit *ff* > hora est *b*

tenebrarum. 54 et conprehensum illum duxerunt in domum principis *b e ff i q*
sacerdotum. Petrus uero sequebatur illum a longe. 55 accenso autem
igni in medio atrio et circumsedentibus sedebat et petrus in medio
eorum. 56 quem ut uidit ancilla sedentem ad lumen intuens illum
dixit. et hic de eis est qui cum ipso erat semper. 57 ad ille negauit
ei dicens. mulier non noui illum. 58 Et iterum post pusillum uidens
eum alius dixit. homo et tu cum illo eras semper. qui respondit. non
sum ego. 59 Et interuallo facto horae unius alius contendens dixit.
uere et hic cum illo erat nam et galilaeus est. 60 Et ait petrus. homo
nescio quid dicas. et continuo adhuc illo loquente cantauit gallus. 61 et
conuersus dominus respexit petrum. et rememoratus est petrus uerbum
domini sicut dixit illi. priusquam gallus cantet ter me negabis. 63 Et
uiri qui tenebant eum inludebant eum. 64 et uelauerunt eum et per-
cutiebant eum et interrogabant eum dicentes. profetiza quis est qui te
percussit. 65 et alia multa blasphemantes dicebant ad eum. 66 Et ut
factus est dies conuenit praesbiterium plebis et principes sacerdotum
et scribae et duxerunt illum in concilium suum et interrogabant eum
67 dicentes. si tu es christus dic nobis. Et ait illis. si uobis dixero
non creditis mihi. 68 si interrogauero non respondetis mihi neque

Corr. Hier.: 54 et conpr. ill.] COMPREHENDENTES AUTEM EUM in] ad *om.* ILLUM 2° 55 sedebat et] illis erat 56 ut uid.] cum uidisset (= *a*) anc.] + QUAEDAM int. ill.] ET EUM FUISSET INTUITA de eis — semper] CUM ILLO ERAT 57 ei] EUM 58 *om.* ITERUM > ALIUS UIDENS EUM *om.* HOMO cum ill. er. semp.] DE ILLIS ES qui resp.] PETRUS UERO AIT O HOMO *om.* EGO 59 facto] + QUASI alius] + QUIDAM cont. dix.] AFFIRMABAT DICENS 60 dicis (= *a*) 61 remem.] RECORDATUS UERBI illi] QUIA *fin.*] + 62 ET EGRESSUS FORAS PETRUS FLEUIT AMARE 63 inl. eum] INL. EI CAEDENTES 64 eum 2°] FACIEM EIUS 65 ad] IN 66 conu. praesb.] CONUENERUNT SENIORES *om.* ET INTERROG. EUM 67 CREDETIS 68 si] + AUTEM ET RESPONDEBITIS

53 *fin.*] + et extendens manum suam iesus tetigit eum et redintecrata est auris eius *i* 54 illum 2°] eum *i q* 55 et (*om. i*) cum circumsed. *e q* sedixit *ff*, petr. in med. eor. sed. *e* 56 *om.* quem *i* ut] cum *b q* *om.* est *b* erant *b i q* 57 ei] *om. b* 58 alia *b q* dix.] + uere *e* *om.* semper *e* qui resp.] petrus autem dixit *e* 59 alius] + quidam *ff* 60 *inc.* petrus autem dixit *q* quid] quod *ff* *om.* adhuc *ff* illo] eo *ff* > gall. cantabit *b* 61 et 1°] tunc *b* uerborum *i* neg.] + hodie (+ nosse *b*) *b ff* *fin.*] + et exiens foris petrus fleuit amarissimae *q* 62 eum 1°] illum *ff i*, iesum *q* eum 2°] illum *e*, faciem eius *q* 64 *om.* et uelau. — interr. eum *b*, *om.* et uel. — percut. eum *e*, *om.* et interr. eum *q* prof.] + dic nobis *b*, + nobis *i* *om.* quis est *ff* 65 ad] in *q* et alia mittebant in eum blasphemantes *b* 66 *om.* ut *i q** presbyt. *q* et dixerunt ad illum in conc. *i* 67 *om.* et *b* ait] dixit *q* illis] + iesus *e* *om.* mihi *b q* interr.] + uos *ff* 68 *om.* si interr. — mihi *e*

b e ff i q dimittetis. 69 ex hoc autem erit filius hominis sedens ad dextris uirtutis
dei. 70 Et dixerunt omnes. tu ergo es filius dei. ait autem illis. uos
dicitis quod ego sum. 71 Ad illi dixerunt. quid adhuc desideramus
testimonium. audiuimus enim de ore ipsius.

23. 1 Et surgens omnis multitudo duxerunt illum ad pilatum.
2 Coeperunt autem accusare illum dicentes. hunc inuenimus subuer-
tentem gentem nostram et soluentem legem nostram et profetas et
prohibentem tributa dari caesari et dicentem se christum regem esse.
3 Pilatus autem audiens interrogauit eum dicens. tu es rex iudaeorum.
Ad ille respondens ait. tu dicis. 4 ait autem pilatus ad principes sacer-
dotum et turbas. nihil inuenio causae in hoc homine. 5 Ad illi in-
ualescebant dicentes. commouet populum per uniuersam iudaeam
incipiens a galilaea usque huc. 6 pilatus autem audiens galilaeam
interrogauit si a galilaea homo esset. 7 et ut cognouit quod de herodis
potestatem est misit illum ad herodem qui hierosolymis erat illis
diebus. 8 Herodes autem uiso iesu gauisus est ualde. erat enim cu-
piens illum uidere ex multo tempore eo quod audiret multa de illo
et sperabat signum aliquod uidere ab eo fieri. 9 Interrogabat autem
illum multis sermonibus. ad ipse nihil illi respondebat. 10 Stabant
etiam principes sacerdotum et scribae constanter accusantes eum.
b e ff q ‖ 11 Spreuit autem illum herodes cum exercitibus suis et inlusit et
indutum illum ueste alba remisit illum ad pilatum. 12 Tunc amici
facti sunt herodes et pilatus ipsa die. nam antea inimici fuerant ad
inuicem. 13 Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum et ma-

---

Corr. Hier.: 69 A DEXTR. 70 et dix.] DIXERUNT AUTEM ait aut. ill.] QUI AIT quod] QUIA 71 aud. en.] IPSI ENIM AUDIUIMUS ipsius] eius 23 1 mult.] + EORUM 2 *om.* ET SOLU. — PROFETAS 3 *om.* AUDIENS 5 pop.] + DOCENS iud.] + ET 6 a gal. hom.] HOMO GALILAEUS 7 pot. est] POTESTATE ESSET mis. ill.] REMISIT EUM qui] + ET IPSE 8 ill. uid. ex mult. temp.] EX MULT. TEMP. UID. EUM 11 EXERCITU SUO (= *a q*) et ind. ill.] INDUTUM rem. ill.] ET REMISIT 12 tunc am. fact. sunt] ET FACTI SUNT AM. pil.] + IN fuerant] erant

---

68 demittitis *e*, + mihi *i* 69 *inc.* amodo autem filius hominis sedebit a dextr. *b* ad dextram *e* *om.* dei *e* 70 ergo (ego *q*) tu *ff*, *om.* ergo *e* *om.* quod ego sum *i* 71 test. ipsi enim audiuim. *ff q* 23 1 exurgens *b q* omnes *b e* mult.] + illorum *b ff i q* illum] eum *e i q* 2 gentem] plebem *q* tributam *ff* dare *e ff* > esse rege *ff* 3 eum] autem *e* 4 ait] dixit *i* causa *ff q* hominem *b* 5 pop.] + docens *ff* in uniuersa iudea *ff* huc] hoc *b e i*, + et filios nostros et uxores auertit a nobis non enim baptizantur sicut et nos nec se mundant *e* 6 essit *e* 7 ut] + quod *ff* potestate *b*, potesta *q* in hieros. *b q* in illis dieb. *b q* 8 audirit *e* 9 *om.* autem *q* illum] eum *b q* ad ipse] ipse autem *i* illi] ei *b*, *om.* *e q* 10 etiam] autem *ff* 11 exercito suo *q* uestem albam *ff* *om.* illum 2° *ff* 12 ante *b ff q* fuerunt *ff q* 13 principes *q*

gistratibus plebis 14 dixit ad illos. optulistis mihi hunc hominem *b e ff q*
quasi auertentem populum. et ecce ego coram uobis interrogans
nullam causam inuenio in hoc homine ex his quibus eum accusatis.
15 sed neque herodes. nam remisi uos ad illum et ecce nihil dignum
morte actum est illi. 16 emendatum ergo illum dimittam. 17 Necesse
autem habebat dimittere eis per diem festum unum. 18 Exclamauit
autem simul uniuersa turba dicens. tolle hunc et dimitte nobis barab-
ban. 19 qui erat propter seditionem quandam factam in ciuitatem et
homicidium missus in carcerem. 20 Iterum autem pilatus locutus est ad
illos uolens dimittere iesum. 21 Ad illi succlamabant dicentes. crucifige
illum. 22 Ille autem tertio dixit ad illos. quid enim mali fecit iste.
nullam enim causam mortis inuenio in eo. corripiam ergo illum et
dimittam. 23 Ad illi || instabant uocibus magnis postulantes ut cruci- *b e ff*
figeretur et inualescebant uoces eorum. 24 Et pilatus adiudicauit fieri
petitionem ipsorum. 25 dimisit autem illis eum qui propter homi-
cidium et seditionem missus fuerat in carcerem. iesum uero tradidit
uoluntati eorum. 26 Et cum ducerent eum simonem quendam cyri-
nensem uenientem de uillam adprehenderunt eum et inposuerunt illi
crucem portare post iesum. 27 Sequebatur autem illum multitudo
populi et mulierum quae plangebant et lamentabant. 28 Conuersus
autem ad illas iesus dixit. filiae istrahelitae nolite flere me sed uos
ipsas flete et filios uestros. 29 quoniam uenient dies in quibus dicent.
beatae steriles et uentres qui non genuerunt et ubera quae non nutrie-
runt. 30 tunc incipient dicere montibus. cadite super nos et collibus
operite nos. 31 quia si in udo ligno haec faciunt in arido quid fiet.

Corr. Hier.: 13 plebis] ET PLEBE 14 INUENI hoc hom.] HOMINE ISTO his] + in 15 illi] ei 19 CIUITATE 21 crucif.] + CRUCIFIGE 22 *om.* ENIM 2⁰ 24 ips.] eorum 25 carc.] + QUEM PETEBANT 26 sim. — adpr. eum] ADPR. SIM. QUEND. CYREN. UEN. DE UILLA 27 mult.] MULTA TURBA lam.] LAMENTABANTUR EUM 28 istr.] HIERUSALEM flere] + SUPER sed] + SUPER et] + SUPER 29 quon.] + ECCE nutr.] LACTAUERUNT 31 udo] UIRIDI

---

13 *om.* plebis *q* 14 > hunc hom. mihi *ff* in hominem (+ isto *ff*) *e ff* de quibus adcusatis eum *ff* 15 misi *b q* *om.* et *ff* dignum] regnum *e* 16 emendabo ergo eum (autem illum *q*) et dim. *b q* 17 necessitatem *q* habuit *b* eis] illis *b q* per diem fest.] secundum consuetudinem *b*, per diem fest. dim. illis unum uinctum *q* 18 *om.* simul *ff* barabbam *b ff* 19 ciuitate *b q* carcere *q* 21 crucefige crucefige *q* 22 male *ff q* *om.* enim 2⁰ *ff* eo] illo *e ff* 25 uoluntatem *e* *fin.*] + susceperunt ergo iesum et portans sibi crucem ducebatur *ff* 26 eum 1⁰] + inuenerunt *e* cyren. *e* uilla *b* *om.* eum 2⁰ *b* 27 *inc.* et sequ. etiam *e* 28 istrahel *ff*, istrahelitae et *b* 29 beata *e* sterelis *ff* qui] quae *b*, que *ff* gen.] pepererunt *e* 30 incipere dicent *ff* cadete *e* 31 udo] humido *ff* faciunt] fiunt *b*

b e ff 32 Ducebantur autem et alii duo latrones cum illo ut crucifigerentur.
33 Et postquam uenerunt in locum qui uocatur caluariae ibi cruci-
fixerunt eum et latrones. unus ad dextram et alius ad sinistram.
34 Iesus autem dicebat. pater dimitte illis. non enim sciunt quid
faciunt. Diuidentes etiam uestimenta eius miserunt sortes. 35 Et
stabat populus expectans. et deridebant illum principes dicentes. alios
b e ff q saluos fecit. nunc se saluum faciat si hic est christus dei ‖ electus.
36 Deludebant autem illum et milites accedentes et acetum offerebant
illi 37 dicentes. tu es rex iudaeorum. libera te. 38 erat autem super-
scriptio inscripta super illum litteris graecis et latinis et hebreicis. hic
est rex iudaeorum. 39 Unus etiam de pendentibus latronibus blasphema-
bat eum dicens. nonne tu es christus. libera te et nos. 40 Respondens
autem alter increpabat illum dicens. nec times deum quod in eadem
damnationem es. 41 et nos quidem iuste. nam digna factis recipimus.
hic uero nihil mali gessit. 42 et dicebat ad iesum. domine memor esto
mei cum ueneris in regnum tuum. 43 Et dixit illi iesus. amen dico
tibi. hodie mecum eris in paradiso. 44 Et erat fere hora sexta et tene-
brae factae sunt in uniuersa terra usque in horam nonam. 45 et obscu-
ratus est sol et uelum templi scissum est medium. 46 Et clamans uoce
magna iesus. pater in manus tuas commendo spiritum meum. et haec
dicens tradidit spiritum. 47 Uidens autem centurio et qui cum eo erant

---

Corr. Hier.: 32 latr.] NEQUAM illo] EO crucifig.] INTERFICERENTUR 33 UNUM A DEXTRIS ET ALTERUM A SINISTRIS 34 etiam] UERO 35 expect.] SPECTANS princ.] + CUM EIS *om.* NUNC 36 del. aut. illum] INLUDEBANT AUT. EI off.] OFFERENTES 37 dic.] + SI libera te] SALUUM TE FAC 38 autem] + ET 39 etiam] AUTEM pend.] HIS QUI PENDEBANT nonne] SI lib. te] SALUUM FAC TEMETIPSUM 40 nec] NEQUE TU DAMNATIONE 42 mem. esto] MEMENTO 44 et erat] ERAT AUTEM 46 ies.] + AIT trad. spir.] EXSPIRAUIT 47 *om.* ET QUI CUM EO ERANT

---

32 *om.* et *b* *om.* alii *e* 33 in] ad *ff* uocabatur *e*, dicitur *ff* calu.] + et *ff* latr. cum eo unum ad dextra et alium ad sinistra *b* alius] alium *e* 34 non en. sciunt] nesciunt *b* faciant *b*, faciam *ff* *om.* diuid. — sortes *b* 35 illum] eum *ff* electus dei *ff*, *om.* elect. *e* 36 illum] eum *b q* *om.* accedentes *q* 37 dicent.] + si *q* te] + ipsum *q* 38 et erat *b q* scripta *e ff* *om.* et 1° *b* *om.* latinis *ff* habraicis *e*, haebreicis *b* > rex iud. hic est *e ff* 39 blasphemauit *e* eum] illum *e*, *om.* *ff* nonne] si *q* *om.* nonne — nos *e* libera te] salua temetipsum *b q* 40 illum] eum *q* deum] + tu *b q* quid in eadem nationem *e* est *ff* 41 iuste] + haec patimur *b* factis] + nostris *b* recepimus *b e* male *q* 42 dixit *b* memor esto mei domine quando uenies in regno tuo *b q* 43 illi] ei *b q* tibi] + quia *b* parad.] + patris *e* 44 sexta] + diei *b* nonam horam *b q*, nona hora *e* 45 *om.* et 1° *b e* *om.* est 2° *e* 46 *om.* et 1° *b* ies. uoce magna dixit pater *ff*, ies.] + dixit *q* hoc *b e q* trad.] emisit *b q*, reddidit *e* 47 *om.* et qui — erant *b q*

quod fiebat magnificabant deum dicentes. uere hic homo iustus *b e ff q*
erat. 48 Et omnis turba qui simul aderant ad spectaculum istud
qui uidebant quae fiebant percutientes pectora sua reuertebantur.
49 stabant autem omnes noti eius a longe et mulieres quae secutae
erant illum a galilaea haec uidentes. 50 Et ecce uir nomine ioseph
qui erat decurio bonus et iustus. 51 hic non consenserat concilio et
actibus eorum ab arimatia ciuitate iudaeae qui expectabat regnum
dei. 52 hic accessit ad pilatum et petit corpus iesu. 53 et depositum
inuoluit in sindonem et posuit eum in monumento exciso in quo
nondum quisquam positus erat. 54 Et dies erat cenapurae et sabbatum
inlucescebat. 55 subsecutae autem duae mulieres quae cum ipso uene-
rant de galilaea uiderunt monumentum et quemadmodum positum
erat corpus eius. 56 et reuertentes parauerunt aromata et unguenta.
et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.

24. 1 una autem sabbati uenerunt ualde tempore ad monumen-
tum portantes quae parauerant. 2 et inuenerunt lapidem reuolutum
a monumento. 3 ingressae autem non inuenerunt corpus. 4 Et factum
est dum mente consternatae essent de isto ecce duo uiri steterunt
secus illas in ueste fulgente. 5 Cum timerent autem et declinarent
uultum in terram dixerunt ad illas. quid quaeritis uiuentem cum
mortuis. 6 rememoramini qualiter locutus est uobis cum adhuc in
galilaea esset 7 dicens. quia oportet filium hominis tradi in manus
hominum et crucifigi et die tertia resurgere. 8 et rememoratae sunt

---

Corr. Hier.: 47 fieb.] FACTUM FUERAT magnificabant] GLORIFICAUIT dic.] DICENS 48 turba] + EORUM qui 2⁰] ET 49 illum] eum 50 dec.] + UIR 51 CONSILIO ARIMATHIA (= *e*) exp.] + ET IPSE 52 PETIIT 53 in sind.] SINDONE erat] FUERAT 54 cenap.] PARASCEUES 55 *om.* DUAE 24 1 uen. ualde temp.] UALDE DILUCULO UEN. parau.] + AROMATA 3 ingr. aut.] ET INGR. corp.] + DOMINI IESU 4 FULGENTI 5 mort.] + NON EST HIC SED SURREXIT 6 remem.] RECORDAMINI 7 hom.] + PECCATORUM 8 remem.] RECORDATAE

---

47 magnificabat *q*, magnificat *b* dicens *b q*, *om. e* > homo hic *b* 48 qui 1⁰] quae *ff* aderant] erant *e ff* qui uid.] uidentes *q* quod fiebat *e* 49 longe] + uidentes *q* mul.] + que ibi erant *ff* erant] fuerant *b* 51 erat consensus *ff* consilio *q* arimathia *e q* ciuitates *b ff* qui] + et ipse *ff*, + etiam *q* expectabant *e* 53 deponens illum inuol. *b* depos.] + illum *q* inuolu.] + illum *ff* sendone nouam *b*, sindone *e* *om.* eum *e* fuerat *b* 54 erant *b* cenae purae *q*, cena pura *ff* 55 subs.] + sunt *ff* 56 aromatam *ff* *om.* et 3⁰ *ff* 24 1 una] prima *q* temp.] deluculo *ff* parauerunt *ff q*, + unguenta et quidam cum ipsis *q* 2 *om.* a mon. *b* 3 corp.] + domini iesu *q* 4 constern. sunt *e q*, contristarentur *ff* isto] facto *b*, + et *b e q* fulgenti *q*, splendida *ff* 5 mort.] + non est hic sed surrexit *q* 6 est] sit *ff* uobiscum cum *b* 7 hom.] + peccatorum *q* tertia die *e ff q* 8 rememorati *q*

b e ff q uerborum horum. 9 Et regressae renuntiauerunt haec omnia illis
undecim et ceteris omnibus. 10 Erat autem maria magdalenae et io-
hanna et maria iacobi et ceterae quae cum ipsis fuerant. haec dice-
bant ad apostolos. 11 et uisa sunt ante illos sicut deliramentum uerba
b ff ista et non credebant illis. ‖ 12 [Petrus autem surgens cucurrit ad
monumentum et aspiciens uidet linteamina posita sola et abiit aput
semetipsum mirans factum]. 13 Et ecce duo ex illis ibant in ipsa die
in castellum quod aberat spatio stadiorum sexaginta · ab hierusalem
nomine ammaus et cleophas. 14 et ipsi fabulabantur de his omnibus
quae acciderant. 15 Et factum est dum fabularentur et ipse iesus
superuenit et ibat cum illis. 16 oculi autem eorum tenebantur ne eum
agnoscerent. 17 Et ait ad illos. qui sunt hi sermones quos confertis
ad inuicem et estis tristes. 18 Et responde<n>s unus ex ipsis cui
nomen cleophas dixit ei. tu solus pelegrinus es in hierusalem. non
cognouisti quae facta sunt in illa in his diebus. 19 quibus ille dixit.
quae. et dixerunt. de iesu nazareo qui fuit propheta potens in opere
et sermone coram deo et omni plebe. 20 quomodo hunc tradiderunt
principes sacerdotum in damnationem mortis et cruci fixerunt eum.
21 nos autem sperabamus quia ipse incipit liberare istrahel et nunc
tertia dies hodie quod haec facta sunt. 22 et in his omnibus mulieres
quaedam ex nostris terruerunt nos quae ante lucem fuerunt ad mo-
numentum. 23 et non inuento corpore eius uenerunt dicentes se etiam

Corr. Hier.: 8 horum] EIUS 9 regr.] + A MONUMENTO NUNTIAUERUNT 10 ips. fuer.] EIS ERANT haec dic. ad ap.] QUAE DIC. AD AP. HAEC 12 asp.] PROCUMBENS uidit *om.* SOLA? ap. semetips.] secum fact.] quod fact. fuerat (12 + *VERS.?*) 13 *om.* in 1⁰ aberat] erat in EMMAUS *om.* ET CLEOPHAS 14 fab.] LOQUEBANTUR AD INUICEM 15 fab.] + ET SECUM QUAERERENT superu. et] ADPROPINQUANS 17 inuic.] + AMBULANTES 18 *om.* EX IPSIS CLEOPAS PEREGR. hierus.] + ET *om.* IN 3⁰ 19 NAZARENO fuit] + UIR plebe] POPULO (= *a*) + ET 20 hunc] EUM princ. sac.] SUMMI SACERDOTES ET PRINCIPES NOSTRI 21 inc. lib.] ESSET REDEMPTURUS nunc] + SUPER HAEC OMNIA 22 et in his omn.] SED ET

8 horum] eius *q* 9 regr.] + a monumento *q* nuntiauerunt *ff* undec.] + discipulis *e* 10 *om.* erat autem *e* magdalene *b* 11 uisa] uisse *q* delibram. *b* *fin.*] + LXXVIIII *e* 12 *om. uers. b* 13 *om.* spatio *b* stadia *b* > cleofas et ammaus *b* 14 de] ex *b* 15 fabulabantur *b* 16 eor.] illorum *ff* 17 hi] isti *ff* 18 et resp.] respondit *b* ips. nomine cleofas et dixit illi *b* *om.* es *ff* 19 quibus] ad *ff* et 1⁰] + illi *ff* dicebant *b* qui] quid *ff* proph.] + uir *ff* deum *b* 20 sac.] + et omnes populus *b* > eum fixer. *b* 21 aut.] uero *b* isperab. *b*, speramus *ff* ipsum esse qui redempturus esset *b* dies] + est *b* quod] ut *ff* 22 *om.* in *ff*

uisionem angelorum uidisse qui dicunt eum uiuere. 24 et abierunt *b ff*
quidam ex nostris ad monumentum et ita inuenerunt sicut mulieres
dixerunt. ipsum uero non uiderunt. 25 Et ipse dixit ad eos. o stulti
et tardi corde ad credendum in omnibus quae locuti sunt prophetae.
26 nonne haec oportuit pati christum et ita intrare in gloriam suam.
27 Et erat incipiens a moysen et omnibus prophetis interpraetans illis
in omnibus scripturis quae de ipso erant. 28 Et adpropiauerunt castello
quo ibant et ipse finxit se longius ire. 29 et coegerunt illum dicentes.
mane nobiscum quoniam ad uesperum iam declinauit dies. et intrauit
cum illis. 30 Et factum est dum recumbit cum illis accepit panem et
benedixit ac fregit et porrigebat illis. 31 et aperti sunt oculi eorum
et cognouerunt eum. ipse autem nusquam conparuit ab eis. 32 et
dixerunt ad inuicem. nonne cor nostrum erat in nobis ardens in uiam
cum aperiret nobis scripturas. 33 Et surrexerunt ipsa hora et regressi
sunt in hierusalem et inuenerunt congregatos undecim et eos qui cum
illis erant 34 dicentes. quod surrexit dominus et uisus est a simonem.
35 et ipsi narrabant quae gesta erant in uia et quomodo cognouerunt
eum in fractione panis. 36 Dum haec autem locuntur ipse stetit in
medio eorum. 37 conturbatique et conterriti existimabant se spiritum
uidere. 38 Dixit autem ad illos. quid turbati estis et quare cogitationes
ascenderunt in corde uestro. 39 uidete ecce manus meas et pedes meos
quia ego sum ipse. palpate et uidete quia spiritus carnem et ‖ ossa *b ff q*
non habet sicut me uidetis habere. 41 Adhuc autem illis non credentibus
et mirantibus prae gaudio dixit. habetis hic aliquid quod manducare.

Corr. Hier.: 27 *om.* ERAT MOSE INTERPRETABATUR 28 adpr.] ADPROPINQUAUERUNT *om.* SE? 29 ad uesp. iam decl.] ADUESPERASCIT ET INCLINATA EST IAM 30 RECUMBERET 31 ipse — ab eis] ET IPSE EUANUIT EX OCULIS EORUM 32 > ARDENS ERAT IN NOBIS + DUM LOQUERETUR UIA cum] ET 33 surr. ipsa hora et] SURGENTES EADEM HORA illis] ipsis 34 dom.] + UERE uis. est a sim.] APPARUIT SIMONI 36 ipse] IESUS *fin.*] + ET DICIT EIS PAX UOBIS EGO SUM NOLITE TIMERE 37 conturbatique] CONTURBATI UERO 38 dix. aut. ad illos] ET DIXIT EIS *om.* QUARE ASCENDUNT CORDA UESTRA 39 *om.* ECCE *om.* MEOS > IPSE EGO SUM *fin.*] + 40 ET CUM HOC DIXISSET OSTENDIT EIS MANUS ET PEDES 41 mand.] MANDUCETUR

---

23 uidisse] + se *b** 25 ad illos *ff* 26 > christ. pati *ff* *om.* ita *ff* 28 ad castellum *ff* 29 manete *ff* *fin.*] + et mansit *b* 30 dum] cum *ff* illis 1°] eis *ff* ac] et *ff* 31 ipse — ab eis] et inuisus factus est eis *b* 32 nostr.] uestrum *ff* 33 egressi *ff* congr.] + illos *ff* illis] illos *ff* 34 quod] + uere *ff* surrexerit *b* 35 fractionem *ff* 36 loc.] + illi *b* 37 existibant *ff* 39 ossam *q* *fin.*] + et hoc cum dixisset ostendit eis manus et pedes *q* 41 > non cred. ill. *ff* dix.] + eis *q* > aliquid hic *b q* *om.* quod *ff*

b ff q [42] ad illi optulerunt ei partem piscis assi et fauum mellis. [43] et
manducans coram ipsis [44] dixit ad eos. haec sunt uerba quae lo-
cutus sum ad uos cum adhuc essem uobiscum quoniam necesse est
impleri omnia quae scripta sunt in lege moysi et prophetis et psalmis
de me. [45] Tunc aperuit illis sensum ut intellegerent ea quae scripta
sunt. [46] Et dixit eis. quoniam sic scriptum est christum pati et re-
surgere a mortuis [47] et praedicari in nomine eius paenitentiam et
remissionem peccatorum in omni gente incipientibus ab hierosolyma.
[48] Uos autem estis testes horum. [49] et ego mitto promissa patris mei
in uos. Uos autem sedete in ciuitate quoadusque induamini uirtutem
ab alto. [50] Eduxit autem eos foris in bethaniam et eleuatis manibus
suis benedixit eos. [51] et factum est dum benedicit illos recessit ab
eis. [52] et ipsi regressi sunt in hierusalem cum gaudio magno. [53] et
erant semper in templo laudantes deum.

Corr. Hier.: [43] mand. cor. ips.] CUM MANDUCASSET CORAM EIS SUMENS RELIQUIAS DEDIT EIS [44] ET [45] ea quae scr. sunt] SCRIPTURAS [46] est] + ET SIC OPORTEBAT mort.] + DIE TERTIA [47] OMNES GENTES [49] PROMISSUM ab] ex [50] FORAS BEN. EIS [51] ben. illos] BENEDICERET ILLIS *fin.*] + ET FEREBATUR IN CAELUM [52] ipsi] + ADORANTES [53] laud.] + ET BENEDICENTES deum] + AMEN?

---

[42] ei] illi *q* assam *b q* fau. mellis] de fauo *b q* [43] ipsis] + et *q* [44] impl.] suppleri *b* [46] sic] si *ff* est] + et sic oportuit *q* mort.] + tertia die *q* [47] predicare *ff* remissa *b* [48] testis *b*, > testis estis *ff* [49] uos 1⁰] uobis *b q* sed.] + hic *ff* ciuitatem *ff*, + hierusalem *q* [50] eos 1⁰] eum *ff* *om.* suis *ff* [51] dum] cum *ff* *fin.*] + et aeleuabatur in celum *q* [52] ipsi] + adorantes eum *q* [53] deum] et benedicentes dominum *q*

Secundum Iohannen. *1,1—16*

1. 1 In principio erat uerbum et uerbum erat aput deum et *b* **ff** *q*
deus erat uerbum. 2 hoc erat in principio aput deum. 3 omnia per
ipsum facta sunt et sine illo factum est nihil. Quod factum est 4 in
ipso uita est et uita erat lux hominum. 5 et lux in tenebris lucet et
tenebrae eam non conprehenderunt. 6 Fuit homo missus a deo cui
nomen erat iohannes. 7 hic uenit in testimonium ut testimonium
perhiberet de lumine ut omnes crederent per illum. 8 non erat ille
lux sed ut testimonium perhiberet de lumine. 9 Erat lux uera quae
inluminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. 10 in hoc
mundo erat et mundus per ipsum factus est et mundus eum non
cognouit. 11 in sua propria uenit et sui eum non receperunt. 12 quod-
quod autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri his
qui credunt in nomine eius. 13 qui non ex sanguinibus neque ex
uoluntate carnis neque ex uoluntate uiri sed ex deo nati sunt. 14 et
uerbum caro factum est et habitauit in nobis. et uidimus gloriam
eius. gloriam quasi unigeniti a patre plenum gratia et ueritate. 15 io-
hannes testimonium perhibet et |ʃ clamat dicens. hic erat quem dixi. *b* **ff** *q (r)*
qui post me uenit ante me factus est quia prior me erat. 16 quoniam

---

Corr. Hier.: 1 3 illo] ipso 4 est] ERAT 9 *om.* HUNC 10 *om.* HOC 11 *om.* SUA 14 GRATIAE et UERITATIS 15 perhib.] + DE IPSO dixi] + UOBIS uenit] UENTURUS EST 16 quoniam] ET

---

3 ipsum] illum *ff*, eum *b* illo] eum *b* quod] + autem *b* 4 ipso] eo *b q* erat] est *b* 5 > luc. in ten. *b q* eam] eum *q* 6 iohannis *b* 7 illum] eum *b* 8 lux] lumen *b q* perh.] diceret *q* 9 erat] + enim *b* lumen uerum quod *q* inluminabat *b* in hoc mundo *b* 10 ipsum] eum *b q* 11 *om.* propria *q* 12 quodqu.] qui *q* eis] illis *q* his qui cr.] credentibus *b* 13 sanguine *q* neque 2⁰] nec *b* natus est *b* 14 facta *b* habitabit *q* gloriam 1⁰] honorem *b* tamquam unici a patre pl. gratiae et ueritatis *q* 15 iohannis *b* test. dicit *q*, testificatur *b*, + de illo *ff q* *om.* dicens *b* hic est de quo dix. *b q r* erat 2⁰] fuit *q*

b ff *q (r)* de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia. 17 quia
lex per moysen data est. gratia autem et ueritas per iesum christum
facta est. 18 Deum nemo uidit umquam nisi unigenitus filius qui est
in sinu patris ipse enarrauit. 19 et hoc est testimonium iohannis
quando miserunt iudaei ab hierosolymis sacerdotes et leuitas ad eum
ut interrogarent eum. tu quis es. 20 et confessus est et non negauit.
confessus est. quia ego non sum christus. 21 et interrogauerunt eum
iterum. quid ergo. helias es tu. et dixit. non sum. ne ergo propheta
es tu. et respondit. non. 22 et dixerunt ei. dic ergo nobis quis es ut
responsum demus his qui miserunt nos. quid dicis de te ipso. 23 Ait.
ego uox clamantis in deserto. dirigite uiam domini sicut dixit eseias
propheta. 24 Et qui missi fuerant ex pharisaeis 25 interrogauerunt
eum dicentes. quid ergo baptizas si tu non es christus neque helias
neque propheta. 26 Respondit eis iohannes dicens. ego quidem bap-
tizo uos in aqua. medius autem uestrum stat quem uos non scitis.
27 ipse est qui post me uenit qui ante me factus est cuius ego non
sum dignus ut soluam corrigiam calciamenti. 28 Haec in bethania
facta sunt trans iordanen ubi erat iohannes baptizans. 29 Altera die
uidet iohannes iesum uenientem ad se et ait. ecce agnus dei. ecce qui
tollit peccatum mundi. 30 hic est de quo ego dixi. post me uenit uir

---

Corr. Hier.: 16 acc.] + ET 17 *om.* AUTEM 18 *om.* NISI
20 neg.] + ET > NON SUM EGO 21 *om.* ITERUM dixit] DICIT *om.*
NE ERGO 22 et dix.] DIX. ERGO *om.* DIC ERGO NOBIS 23 ESAIAS
(semper) 24 fuerant] + ERANT 25 *inc.* ET INTERR. dicentes]
ET DIXERUNT EI 26 *om.* QUIDEM *om.* UOS stat] STETIT
27 uenit] UENTURUS EST soluam] + EIUS 29 *om.* ECCE 2°
30 *om.* EGO (= *r*)

---

16 acc.] + et *q* pro gratiam *b* 17 quia] quoniam *q r* 18 *om.*
nisi *q* fil.] + dei *q* sinum *ff* enarrabit *b* 19 cum misissent
(+ ad eum *b*) *b q r* ab] ex *q* *om.* ad eum *b*, ad il[lum] *r* int.
eum] + dicentes *r* 20 neg.] + et *q* quia] quoniam *q r?* 21 *om.*
iterum *q*, + dicentes *b r* *om.* quid ergo *b r* > tu hel. es *ff* et dix.]
ait *b r* ne] numquid *r*, quid *b*, *om.* ne ergo *q* *om.* et 3° *r* 22 *inc.*
dix. ergo *q* *om.* ei *b* *om.* dic ergo nobis *q*, *om.* nobis *r* quis
es *q*, *om.* *b*, + tu *r* > nos mis. *q r* 23 *inc.* quibus ait *b r* dir.]
parate *ff q* esaias *q*, *om.* sicut—proph. *b* 24 fuerant] erant *q* ex
phar.] a iudaeis *r* 25 *inc.* et interr. *ff*, ut interrogarent eum dixerunt
ei quid *b r* ergo] + tu *q* neque 1°] nec *b r?* 26 eis] illis *q* > uos
bapt. *ff* aquam *b*, + paenitentiae *b*, + in penitentia *q* med.] in
medio *q* nescitis *q*, ignoratis *b r* 27 *inc.* ipse est de quo dicebam
quoniam post me uen. uir *ff* *om.* qui ante me f. est *b* *om.*
ego *q* soluere *b q r* corrigia calciamentorum *q*, + eius *b q r* 28 haec]
+ autem *r* facta] gesta *ff* > facta s. in bethaniam *b r* 29 *inc.*
postera autem die uidit *b q r* *om.* iohannes *q* ait] dixit *q* *om.*
ecce 2° *q* peccata *r* 30 *om.* ego *q r*

qui ante me factus est quia prior me erat. 31 et ego non sciebam eum *b* ff *q (r)*
sed ut manifestaretur istrahel propterea ueni ego in aqua baptizans.
32 Et testimonium perhibuit iohannes dicens. quia uidi spiritum de-
scendentem quasi columbam de caelo et mansit super eum. 33 et ego
non sciebam eum sed qui misit me baptizare in aqua ille mihi dixit.
super quem uideris spiritum descendentem et manentem super eum
hic est qui baptizat in spiritu sancto. 34 et ego uidi et testimonium
perhibui quia hic est electus dei. 35 altera die iterum stabat iohannes
et ex discipulis eius duo. 36 et respiciens iesum ambulantem dixit.
ecce agnus dei. 37 et audierunt eum duo discipuli eius loquentem et
secuti sunt iesum. 38 Conuersus autem iesus et uidens eos sequentes
se dixit eis. quid quaeritis. Qui dixerunt ei. rabbi quod dicitur inter-
praetatum magister ubi manes. 39 Dicit eis iesus. uenite et uidete.
uenerunt et uiderunt ubi maneret. et aput eum manserunt die illo.
hora autem erat quasi decima. 40 Erat autem andreas frater simonis
petri unus ex duobus qui audierant ab iohanne et secuti fuerant eum.
41 inuenit hic primum fratrem suum simonem et dicit ei. inuenimus
messiam quod est interpraetatum christus. 42 et adduxit eum ad
iesum. intuitus autem eum iesus dixit. tu es simon filius iohannis.
tu uocaberis cephas quod interpraetatur petrus. 43 In crastinum

---

Corr. Hier.: 31 non scieb.] nesciebam (= *q*) manifestetur? manifestaretur? ISRAHEL (= *ff r, semper*) 33 non scieb.] nesciebam 34 electus] FILIUS 36 dix.] DICIT 37 *om.* EIUS 38 dixit] DICIT manes] habitas 39 *om.* IESUS (= *a*) 42 iohannis] IOHANNA

---

30 quia prior] quoniam ante *b* erat] fuit *q* 31 nesciebam *q*, ignorabam *b r* eum] illum *q* manif.] + in *q*, + plebi *ff* israhel *ff r* propter hoc *b r*, ideo *q* > ego ueni *b* batizare *q* 32 testificatus est *b r*, testatus est *q* quia] quoniam *b q r* uidit *ff* > sicut col. desc. *b r* et manentem *b q r* supra ipsum *q* 33 non scieb.] ignorabam *b q r* illum sed his qui me misit *q* aquam *r* ille] ipse *b r* desc.] + de caelo *ff* man. in eum ipse est *b q r* 34 quia] quoniam *b q r* hic] ipse *b r* est] + ipse *q* elect.] filius *q r?*, > dei elect. *b* 35 alt.] postera autem *b q*, et postera *r* *om.* iterum *r*, *om.* it. stab. *b* > et duo discipuli eius *b* 36 resp.] intuens *b q r* dei] + ecce qui tollit peccatum mundi *ff* 37 *inc.* aud. autem duo *b* ex discipulis *r* eius] sui *q* ies.] eum *r* 38 *inc.* et conuers. *q* ies. uidit eos *b q r* sequis se *r*, + et *b q* eis] illis *q r*^c qui] at illi *q* quod interpraetatur *b q r* manis *b* 39 *inc.* ait illis uen. *b r*, dixit illis uen. *q* uener.] + autem *b r* manebat et ap. illum *q* > illa die *b q r* *om.* autem *q*, > erat enim hora *b* quasi] circiter *b r*, fere *q* 40 *om.* autem *b q* ex] de *q* iohannen *b* sec. erant *ff*, sec. sunt *b r* 41 hic] autem *b* prim.] mane *b r* *om.* suum *b* et] qui *r* dixit *q* ei] illi *b r* quod interpraetatur *q* 42 *inc.* addux. ergo *b* eum] illum *q* intuens *b r* int. aut.] et respiciens *q* *om.* eum 2° *r* ioh.] ionae *q* uocaris *b* chephas *ff*

b ff *q* (*r*) autem uoluit exire in galilaeam et inuenit philippum. et dicit ei iesus.
sequere me. 44 erat autem philippus a bedsaida de ciuitate andreae et
petri. 45 inuenit philippus nathanael et dicit ei. quem scribsit moyses
in lege et prophetae inuenimus iesum filium ioseph a nazareth. 46 Et
dixit ei nathanael. a nazareth potest aliquid boni esse. Dicit ei phi-
lippus. ueni et uide. 47 Uidens autem iesus nathanael uenientem ad
se dixit de eo. ecce uere istrahelita in quo dolus non est. 48 Dicit ei
natanael. unde me nosti. Respondit iesus et dixit ei. priusquam te
philippus uocaret cum esses sub arbore ficus uidi te. 49 Respondit ei
nathanael et ait. rabbi tu es filius dei. tu es rex istrahel. 50 respondit
iesus et dixit ei. quia dixi tibi. uidi te cum esses sub arbore ficus
propterea credis. maiora horum uidebis. 51 et dicit ei. amen amen
dico uobis. uidebitis caelum apertum et angelos dei ascendentes et
descendentes supra filium hominis.

2. 1 et die tertia nuptiae factae sunt in cana galilaeae. et erat
mater iesu ibi. 2 uocatus est autem et iesus et discipuli eius ad nup-
tias. 3 et uinum non habebant quoniam consummatum est uinum
nuptiarum. et dicit mater iesu. uinum non habent fili. 4 Et dicit ei
iesus. quid mihi et tibi est mulier. nondum uenit hora mea. 5 Dicit
mater eius ministris. quodcumque dixerit uobis facite. 6 Erant
autem ibi positae hydriae lapideae sex secundum purificationem iu-

---

Corr. Hier.: 43 *om.* AUTEM 44 BETHSAIDA *om.* DE 45 NATHANAHEL (*semper*) 47 uidens aut.] UIDIT dix.] ET DICIT 48 arb. ficus] FICU 50 *om.* CUM ESSES arb. ficus] FICU *om.* PROPTEREA (= *a*) maiora hor.] MAIUS HIS 2 1 tertio 3 uin. non hab. quon. cons. est uin. nupt. et] DEFICIENTE UINO iesu] + AD EUM (= *q*) *om.* FILI (= *r*) 6 > LAP. HYD. SEX POS.

---

43 *inc.* postera autem (*om.* aut. *r*) die *b r*, sequenti autem die *q* exire] proficisci *b q r* gal. et] + proficiscens *ff* dixit *q r* ei] illi *b q* 44 de] ex *b* andrae *r* 45 inuenit] + autem *b* dixit *q r* ei] illi *b q r* scribit *ff r*, scripsit *q* ios.] + qui est *ff* 46 *om.* et 1° *b* ei] illi *b q r* a] ex *q* dicit] ait *b* ei] illi *b q* 47 *inc.* uidit ies. *q* ad se et dixit de illo *q* ecce] + homo *r* uerus *q* israhelites *q*, istrahel ita *b ff* 48 dicit] ait *b r* ei] illi *b q r* ei 2°] illi *q*, > ei ies. et dix. *ff* antequam *b q r* arb. fici *q*, arb. ficulnea *b r* uidi] noui *b* 49 *om.* ei *q r* ait] dixit ei *q*, + illi *r*, *om.* et ait *b* 50 ei] illi *q* quia] quoniam *b r* *om.* tibi *q* uidi te] eo (*om.* *r*) quod uiderim te *b r* *om.* cum esses *b q r* arb. fici *q*, arb. ficulnea *b r* *om.* propterea *b q r* 51 dixit *b q* ei] eis *ff r* uobis] + quia (*om.* *r*) amodo *q r* > desc. et asc. *q* supra] ad *b q* 2 1 > tertia die *b q*, tertio d. *r* chanaan *ff* > ibi mat. ies. *b*, + inuitata *ff* 2 uoc.] inuitatus *b r* ies. cum discipulis suis *b r* 3 cons.] finitum *r* *om.* et 2° *ff* *inc.* et cum defecisset uinum dic. *q* iesu] + ad eum (ipsum *b*, ei *r*) *b q r* *om.* fili *q r* 4 dixit *b q* ei] illi *q* 5 *inc.* dixit autem mat. iesu min. *q* > uob. dix. *b* 6 *om.* ibi *q* *om.* sex *b* hydreae lap. sex pos. *q*

daeorum capientes singulae metretas binas uel ternas. 7 Et uocatis *b* **ff** *q* (*r*)
iesus ministris dicit eis. implete hydrias aqua. et impleuerunt eas
usque ad summum. 8 Dicit eis iesus. haurite nunc et ferte architri-
clinio et fecerunt sicut dixit illis. 9 Ut autem gustauit architriclinius
aquam uinum factum et non sciebat unde factum esset. ministri
autem sciebant qui haurierant aquam. Uocat sponsum architriclinius
10 et dicit ei. omnis homo primum bonum uinum ponit et cum
inebriati fuerint id quod deterius est. tu uero seruasti bonum uinum
usque adhuc. 11 Hoc fecit initium signorum iesus in cana galilaeae
et manifestauit gloriam suam et crediderunt in eum discipuli eius.
12 Post hoc descendit capharnaum ipse et mater eius et fratres eius
et ibi manserunt non multos dies. 13 Et prope erat pascha iudaeorum
et ascendit hierosolyma iesus. 14 et inuenit in templo uendentes boues
et oues et columbas et nummularios sedentes. 15 et fecit quasi fla-
gellum de reste et omnes eiecit de templo obes quoque et boues et
nummulariorum effudit ⟨ae⟩s et mensas subuertit. 16 et his qui uen-
debant columbas dixit. auferte ista hinc et nolite facere domum patris
mei domum negotiationis. 17 Et rememorati sunt discipuli eius quia

---

Corr. Hier.: 7 *om.* ET UOC. IES. MIN. eis] + IESUS 8 dicit] ET DIC. ARCHITRICLINO (= *q r, semper*) fec. sic. dix. ill.] TULERUNT 9 factum 1⁰] FACTAM *om.* FACTUM 2⁰ HAUSERANT 10 fuerint] + TUNC *om.* UERO 12 fratr. eius] + ET DISCIPULI EIUS (= *r*) multis diebus 15 fecit] CUM FECISSET reste et] FUNICULIS oues 16 > COL. UEND. *om.* ET 2⁰ 17 et remem.] RECORDATI UERO

---

6 *om.* sing. *b q* *om.* metr. *b* 7 *inc.* ait (dixit *q*) illis iesus impl. *b q* aquam *b* usque susum *b r* 8 *inc.* et ait *r*, et dixit *q*, ait *b* eis] illis *b q r* aurite *b q* architriclino *q r* fec. sic. dix. ill.] attulerunt *b q r* 9 *inc.* cum autem *q r*, ad ubi *b* gustasset *q* architriclinus *q r* *om.* et *ff* nesciebat *b r*, ignorabat *q* *om.* factum 2⁰ *b q r* autem] uero *q* qui] quia *q*, + autem *b* aurierant *b q r* aquam 2⁰] + et uidentes factum mirabantur *b r* uocat] tunc uocat *q*, uocauit autem *b r* architriclinus *q r* 10 dixit *b q r* ei] illi *q* prim.] in primis *b r* > uin. bon. *q r* et 2⁰] deinde *q* cum] qu[ando] *r?* fierint *ff*, + homines *q* *om.* est *q* id qu. det. est] tunc infirmius (infimiorem *b*) *b r* uero] autem *b q r* [a]sseruasti *r?* *om.* uin. *b* adh.] modo *b r* > usque nunc seru. bon. uin. *q* 11 hoc] + primum *b q* > init. fec. ies. signum *q*, signum fec. ies. *b* canan *ff* man. honorem suum *b r* in illum *q* disc. sui *b r* 12 haec *b q* discend. in caf. *b* capern. *q* *om.* et fratr. eius *q*, + et discipuli eius *q r* mansit *b* 13 prope] in proximo *b r* *inc.* et cum in proximo esset *q* > ies. (+ in *b*) hierosolymis *b r* 14 > oues et boues *q* 15 restibus *b*, resticula *q* *om.* quoque *q* aes] eas *ff*, nummos *b*, pecunias *q* mens.] + eorum *b r* euertit *b r*, > et euertit mens. eorum *q* 16 eis qui col. uend. *q* *inc.* et dixit uendentibus col. *b r* auf.] tollite *b q r* ista] hec *q* 17 commemor. *q* sunt] + autem *r* *inc.* rememoratus est autem discipulus eius *b* quia] quoniam *b q r*

b **ff** *q* (*r*) scriptum est. zelus domus tuae comedit me. 18 Responderunt ergo
iudaei et dixerunt ei. quod signum ostendis nobis quia haec facis.
19 Respondit iesus et dixit eis. soluite templum hoc et in tribus diebus
excitabo illud. 20 Dixerunt ergo iudaei XL et VI annis aedificatum
est templum hoc et tu in tribus diebus excitabis illud. 21 ille autem
dicebat de templo corporis sui. 22 Cum ergo resurrexisset a mortuis
rememorati sunt discipuli eius quia hoc dicebat. et crediderunt scrip-
turae et sermoni quem dixit iesus. 23 Cum autem esset in hierosoly-
mis in pascha in die festo multi crediderunt in nomine eius uidentes
signa eius quae faciebat. 24 Ipse autem iesus non credebat semetipsum
eis eo quod ipse nosset omnes. 25 et quia opus non erat ei ut quis
testimonium perhiberet de homine. ipse enim sciebat quid esset in
homine.

3. 1 erat autem homo ex pharisaeis nomine nicodemus princeps
iudaeorum. 2 hic uenit ad eum nocte et dixit ei. rabbi scimus quia
a deo uenisti magister. nemo enim potest haec signa facere quae tu
facis nisi fuerit deus cum eo. 3 respondit iesus et dixit ei. amen
amen dico tibi. nisi quis renatus fuerit denuo non potest uidere
regnum dei. 4 Dicit ad eum nicodemus. quomodo potest homo nasci
cum senex sit. numquid potest in uentre matris suae iterato introire
et renasci. 5 Respondit iesus. amen amen dico tibi. nisi quis renatus
fuerit ex aqua et spiritu non potest introire in regnum dei. 6 quod

---

Corr. Hier.: 20 *om.* IN (= *a*) 22 remem.] RECORDATI 23 *om.* IN 1⁰ (= *q*) 25 > ei non erat 3 1 > NIC. NOM. 3 NATUS (= *r*) 4 UENTREM renasci] NASCI

---

18 ergo] autem *r*, ei *b* *om.* ei *b*, *om.* et dix. ei *r* ostendes *q* quia] quod *b r*, quoniam *q* 19 *om.* et 1⁰ *r* dix. illis *q* > hoc templ. *b r* *om.* et 2⁰ *ff* in triduo *b r* suscitabo (resusc. *r*) illud *q r*, > illud susc. *b* 20 > hoc templ. *b r* *om.* tu *q* in triduo *b q r* suscitabis *q*, resuscitas *b r* 22 resurrexit *b q* quia] quoniam *b q r* uerbo quod dixerat (praedixerat illis *r*) *b q r* 23 esset] + iesus *ff* *om.* in 1⁰ *q* in diem festum paschae *b*, in die sollemni paschae *r*, in die festo pascae *q* uident.] + illius *q* *om.* eius 2⁰ *b q r* 24 credidit *b r* semet.] se *b q r* eis] illis *q* *om.* ipse *b q r* noss.] sciret *b*, > omn. noss. *q* 25 *om.* et *ff* quia] quoniam *q r* non necesse habuit (habebat *q*) *b q r* ut aliquis *b q* hom. 1⁰] eo *b* scieb.] nouerat *b* in hominem *ff* 3 1 ex] de *r?* phar. nic. nomen eius *q* 2 ad illum noctu et dix. illi *q* quia] quoniam *q r* > signa haec *ff* > haec signa fac. pot. *q* facis] fecisti *ff* fuerit] sit *q* *om.* deus *r* cum illo *q r* 3 dix. illi *b q* *om.* amen 2⁰ *b* natus *r* > regn. dei uid. *b* 4 dic.] + autem *r* nasci] renasci *q* > sit senex *b q r* potest 2⁰] + homo *ff q* uentre] utero *b q r* iterato] denuo *b q*, de nouo *r* 5 *inc.* et resp. *ff* natus *r* ex] et *b*, de *q* spiriti *b*, + sancto *ff r* poterit *q* intrare *r*, renasci *b* 6 *inc.* quod enim *q*

natum est de carne caro est quia de carne natum est et quod natum *b* ff *q* (*r*)
est de spiritu spiritus est. 7 ne mireriś quia dixi tibi. oportet uos
denuo renasci. 8 spiritus ubi uult spirat et uocem eius audis sed non
scis unde ueniat et quo uadat. sic est omnis qui natus est ex aqua
et spiritu. 9 Respondit nicodemus et dixit ei. quomodo possunt haec
fieri. 10 respondit iesus et dixit ei. tu es magister istrahel et haec
ignoras. 11 amen amen dico tibi quia quod scimus loquimur et quod
uidimus testamur et testimonium nostrum non accipitis. 12 si terrena
dixi uobis et non creditis quomodo si dixero uobis caelestia credetis.
13 Et nemo ascendit in caelum nisi qui de caelo descendit filius ho-
minis qui est in caelo. 14 et sicut moyses exaltauit serpentem in
deserto ita exaltari oportet filium hominis. 15 út omnis qui credit
in illum non pereat sed habeat uitam aeternam. 16 sic enim dilexit
deus mundum ut filium suum unigenitum daret ut omnis qui credit
in eum non pereat sed habeat uitam aeternam. 17 Non enim misit
deus filium suum in hunc mundum ut iudicet mundum sed ut salue-
tur mundus per ipsum. 18 qui credit in eum non iudicatur. qui autem
non credit iam iudicatus est quia non credidit in nomine unigeniti
fili dei. 19 Hoc est autem iudicium quia lux uenit in hunc mundum
et dilexerunt homines potius tenebras quam lucem. erant enim eorum
mala opera. 20 omnis enim qui mala agit odit lucem et non uenit
ad lucem ut non arguantur opera eius. 21 Qui autem facit ueritatem
uenit ad lucem ut manifestentur opera eius quia in deo sunt facta.

Corr. Hier.: 6 de (*bis*)] EX *om.* QUIA DE CARNE NAT. EST 7 ne] non den. ren.] NASCI DENUO (= *r*) 9 *om.* AQUA ET 10 magister] + IN 13 > desc. de caelo 15 illum] IPSO 17 19 *om.* HUNC 19 potius] MAGIS 21 > EIUS OPERA

---

6 quia] quoniam *b q r* *fin.*] + quia (quoniam *r*) deus spiritus est *ff r* 7 ne mir.] nemineris *q* quod dixerim *b r* > nasci denuo *r* 8 spiritus] + enim *q*^c uoc. illius *q* nescis *b q r* uenit *q* et 2°] aut *b q* uadit *q*, eat *b r* est 1°] et *q*, + et *b* *om.* aqua et *q* sic est qui nat. est on[. . . .] et spiritu sancto *r* 9 nic. dicit ei et quom. *b* possum *ff* 10 mag.] doctor *ff q* 11 quia] quoniam *q* scim.] nouimus *q* testificamur *ff q* recipitis *b* 12 terrestria *b q r* *om.* uobis 2° *ff r* credetes *b*, creditis *ff* > cel. dix. uob. cred. *q* 13 *om.* et *b* ascendet *q* caelo *q* nisi] + his *ff* 14 serpente *ff* des.] solitudine *b r* ita] sic *b* (+ et) *q r* 15 omnes *b* illum] eum *b q*, eo *r* 16 deus] + hunc *q r* mund.] + ita *b* unicum *b r* dar.] mitteret *ff* in eo non *r* 17 non] nec *b r* *om.* sed *ff* salu.] saluus fiat *b r* per eum *b q r* 18 iudicabitur *b q r* autem] uero *b* qui non crederit in ipsum iam *ff* quia] quoniam *b q r* credit *ff q r* 19 iud.] + dei *ff* quia] quoniam *b q r* in hoc mundo *b* lucem] lumen *b q* > op. eor. mala *q*, malae operae eor. *b* 20 male *b* luc. 1°] lumen *b q* luc. 2°] lumen *b r* ut non] ne *b q r* arg.] manifestentur *q* operae *b* *fin.*] + quoniam mala sunt *r* 21 luc.] lumen *b q r* operae *b* quia] quoniam *b q r* facta] perfecta *q*, operatae *b r* (—ta)

b ff *q (r)* 22 Post haec uenit iesus et discipuli eius in iudaeam terram. et illic
demorab⟨a⟩tur cum eis et baptizabat. 23 Erat autem et iohannes bap-
tizans in aenon iuxta salim quia aquae multae erant illic. et aduenie-
bant et baptizabantur. 24 nondum enim missus fuerat in carcerem
iohannes. 25 Facta est ergo quaestio ex discipulis iohannis et iudaeis
de purificatione. 26 Et uenerunt ad iohannem et dixerunt ei. rabbi
qui erat tecum trans iordanen cui tu testimonium perhibuisti ecce
hic baptizat et omnes ueniunt ad eum. 27 Respondit iohannis et
dixit. non potest homo accipere quicquam nisi datum fuerit de caelo.
28 Ipsi uos mihi testimonium perhibetis quod dixi. ego non sum
christus sed quia missus sum ante illum. 29 Qui habet sponsam
sponsus est. amicus autem sponsi qui stat et audit eum gaudio
gaudet propter uocem sponsi. hoc ergo gaudium meum inpletum
est. 30 illum oportet crescere me autem minui. 31 qui de sursum
uenit de terra est et de terra loquitur. qui de caelo uenit 32 quod
uidit et audiuit testatur et testimonium eius nemo accipit. 33 qui
accipit testimonium eius signauit quia deus uerax est. 34 quem enim
misit deus uerba dei loquitur. non enim ad mensuram dat deus spi-
ritum. 35 Pater diligit filium et omnia dedit in manu eius. 36 Qui
credit in filium habet uitam aeternam. qui autem non credit filio
non uidebit uitam sed ira dei manet super eum.

Corr. Hier.: 25 et] CUM 27 IOHANNES (= *r*) dat. fuerit] ei fuer. dat. 28 dixi] DIXERIM 31 uenit 1º] + SUPRA OMNES EST QUI EST DE TERRA uenit 2º] + SUPRA OMNES EST ET 32 aud.] + HOC 33 > EIUS TESTIM. 36 non cred.] INCREDULUS EST

---

22 uenit] profectus est *b r* illic] ibi *b q* demorabuntur *ff*, morabatur *b r*, moratur *q* *om.* et bapt. *b* 23 *om.* et 1º *b q* aeno *r* salin *b* quia] quoniam *b q r* illic] ibi *b r* ueniebant *b q r* (+ multi *r*) et baptizabuntur ab eo *ff* 24 miss. erat *q r* carcere *q* iohannis *ff* en. erat iohannis coactus in carc. *b*, en. ini[ectus e]rat iohannis in carc. *r* 25 ergo] autem *b* *inc.* factum est ergo ut fieret quest. inter discipulos ioh. et iudaeos *q* 26 ei] illi *q* iordanem *q r* perh.] dixisti *ff* 27 iohannes *r* et dix.] dicens *b r* acc. aliquid *q* datum] + illi *b r* de caelo] desuper *b*, > nisi fuer. ei dat. de caelo *q* 28 > test. mihi *b ff* quod] quoniam *b q* ego] quia *ff* > non sum ego *b q* quia] quoniam *q* praemissus *b* illum] eum *b*, ipsum *q* 29 eum] + et *r* g. gaudit *b* sponsi 2º] eius *b* ergo] autem *r*, itaquae *q* > meum gaudium *q* conpletum *b r*, replet. *q* 30 illum] + enim *q* minorari *b r* 31 qui 1º] + enim *q*, + autem *ff* susum *b q r* uenit] + super omnes est qui uero (autem *q*, et qui *r*) est de (ex *r*) terra (> ex terra est *b*) *b q r* qui 2º] + autem *b q* uenit 2º] + super omnes est et *q* 32 uid. et quod aud. testimonium perhibet *ff* testificatur *q* eius] illius *b r* 33 qui] + enim *ff*, + autem *b q* adcepit *ff* > eius testim. *q* quia] quoniam *b r* 34 *inc.* quoniam quem deus misit *q* *om.* deus 2º *b*, dei *ff* 35 manus *b r* 36 filium] filio *b r* *om.* autem *ff* filio] in filio *r*, in filium *q* uitam 2º] + aeternam *b* sup. illum *ff q* dei in eo permanebit *b*

4. 1 ut ergo cognouit iesus quia audierunt pharisaei quia iesus *b* **ff** *q (r)*
plures discipulos facit et baptizabat quam iohannes 2 quamquam
iesus ipse non baptizaret sed discipuli eius 3 Reliquit iudaeam terram
et abiit iterum in galilaeam. 4 oportebat autem eum transire per
samariam. 5 Uenit autem in ciuitatem samariae quae dicitur sychar
iuxta praedium quod dedit iacob ioseph filio suo. 6 erat autem ibi
fons iacob. Iesus ergo fatigatus ex itinere sedebat super fontem. hora
erat quasi sexta. 7 et uenit mulier sammaritiana haurire aquam. Dicit
ei iesus. da mihi bibere. 8 discipuli enim eius abierant in ciuitatem
ut cibos emerent. 9 Dicit ergo ei mulier illa samaritana. tu cum sis
iudaeus quomodo a me bibere petis cum sim mulier samaritana.
non enim coutuntur iudaei cum samaritanis. 10 Respondit iesus et
dixit ei. si scires donum dei et quis est qui dicit tibi da mihi bibere
tu forsitam petisses ab eo et dedisset tibi aquam uiuam. 11 Dicit ei
mulier. domine neque in quo aurias habes et puteus altus est. unde
habes aquam uiuam. 12 numquid tu maior es patre nostro iacob qui
dedit nobis puteum hunc et ipse ex eo bibit et fili eius et pecora eius.
13 Respondit iesus et dixit ei. omnis qui bibit ex aqua hac sitiet
iterum. qui autem biberit de aqua quam ego dabo ei non sitiet in
aeternum. 14 sed aqua quam ego dabo ei fiet in eo fons aquae

Corr. Hier.: 4 1 BAPTIZAT 2 *om.* IPSE 3 *om.* TERRAM 5 autem] ERGO SICHAR?? 6 sedeb.] + SIC 7 *om.* ET samm.] DE SAMARIA 9 > QUOMODO TU IUDAEUS CUM SIS a me bib. petis] BIB. A ME POSCIS cum sim] QUAE SUM *om.* CUM 2° 10 FORSITAN 11 unde] + ERGO 12 *om.* HUNC 13 de] EX

4 1 *inc.* cum ergo cognouisset *b r* ies.] dominus *q* > ies. cognouit *ff* quia aud. phar.] audisse farisaeos *b q r* quia] quod *ff q r* faceret *q* baptizaret *q*, —zet *r*, + plus *r*, + magis *ff* facit quam ioh. et baptizabat *b* 2 > ipse ies. *ff* baptizabat *q* 3 rel.] + igitur *b* *om.* terram *q* abiit] profectus est *b r* *om.* iterum *q* 4 eum] illum *q* 5 autem] igitur *b*, ergo *q* ciuitate *ff* esychar *b* praed.] agrum *q r?* quod] quem *r* > fil. suo ios. *ff* 6 *om.* ibi *b*, illic *q* fons] puteus *r* ergo] igitur *b*, autem *ff* ex] ab *b q* sed.] + sic *q* font.] puteum *ff r* (+ et requiescebat super eum *r*) hora] + autem *b* quasi] circiter *b r* 7 uen.] + quaedam *b r* sam.] a samaria *b q*, ex samarit[anis] *r* aquam] + et *q* 8 enim] autem *q r* eius] ipsius *q* cibos] escas *q* 9 erga *r*, > ei ergo *ff* *om.* illa *b q r* > quom. tu cum sis iud. a me bib. petis *q* sim] sum *r* samaritissa *b* non] nec *q* *om.* cum 2° *q r* samaritis *q* *om.* non en. — samar. *b* 10 *om.* et 1° *ff* dicit *r* *om.* ei *r*, eis *ff**, illi *q* iscires *b* dicet *ff*, > tibi dicit *q* fors.] magis *b q r* ab eo] eum *b r* 11 ei] illi *q* neque hauritorium hab. *b q r* puteum altum *b* unde] + ergo *q*, + hanc *r* 12 > mai. es tu *ff* patri *b* > nob. ded. *q* > hunc ([hoc] *b*) put. *r* fili eius] + cum eo *r* 13 ei] illi *q* bibet *q*, biberit *b r* ex hac aqua *ff*, de aqua ista *q* qui aut.] nam qui *q* de] + hac *ff* dabo] dedero *b q* ei] illi *q* aet.] sempiternum *b r* 14 aquam *b* *om.* ego *ff q r* dedero illi fiet in eum *q*

b **ff** *q (r)* salientis in uitam aeternam. 15 dicit ad eum mulier. domine da mihi hanc aquam ut non sitiam neque ueniam huc haurire. 16 Dicit ei iesus. uade uoca uirum tuum et ueni huc. 17 Respondit mulier et dixit ei. non habeo uirum. Dicit ei iesus. bene dixisti quia non habes uirum. 18 quinque enim uiros habuisti et nunc quem habes non est tuus uir. hoc uere dixisti. 19 Dicit ei mulier. domine uideo quia propheta es. 20 patres nostri in monte hoc adorauerunt et uos dicitis quia in hierosolymis est locus ubi adorare oportet. 21 Dicit ei iesus. mulier crede mihi quia ueniet hora quando neque in monte hoc neque in hierosolymis adorabitis patrem. 22 Uos adoratis quod nescitis. nos adoramus quod scimus qui<a> salus ex iudaeis est. 23 sed uenit hora et nunc est quando ueri adoratores adorabunt patrem in spiritu et ueritate. nam et pater tales quaerit qui adorent eum. 24 spiritus est deus et eos qui adorant eum in spiritu et ueritate oportet adorare. 25 Dicit ei mulier. scio quia messias uenit qui dicitur christus. cum ergo uenerit ille nobis adnuntiabit omnia. 26 Dicit ei iesus. ego sum qui loquor tecum. 27 Et continuo uenerunt discipuli eius et mirabantur quia cum muliere loquebatur. nemo tamen dixit ei. quid quaeris aut quid loqueris cum ea. 28 reliquit ergo mulier hydriam suam et abiit in ciuitatem et dicit hominibus. 29 uenite uidete hominem qui dixit mihi omnia quaecumque feci. numquid ipse est christus. 30 exierunt ergo de ciuitate et ueniebant ad eum.

Corr. Hier.: 17 *om.* EI 1⁰ habes] HABEO 19 es] + TU 21 UENIT?? 27 *om.* EI 28 > HYDR. SUAM MULIER dicit] + illis 30 *om.* ERGO

---

15 ad eum] ei *b r* de aqua hac *q* huc] hic *r*, istis *b* haur.] ad auriendum *ff*, + hinc *b* 16 ei] illi *q* huc] hoc *b* 17 dicit ei *r*, dicens *q* > uirum non habeo *r* dicit] ait *b* ei] illi *q r* > uirum non habes *ff q* (habeo) 18 > uir tuus *q*, > uir tuus non est *b* uero *b*, uerum *ff* 19 ei] illi *b r* uid. quia] animaduerto quod *r* es] + tu *q* 20 > hoc monte *b r* *om.* in 2⁰ *ff r* hierusalem *q* adorari *b* > oport. ador. *r* 21 ei] illi *b q* > crede mihi mul. *b q* quia] quoniam *b q r* uenit *b* quando] cum *b* hoc] isto *q*, > isto monte *b r* *om.* in 2⁰ *ff* 22 quia] qui *ff*, quoniam *b q r* iudaea *b* 23 ueniet *ff q* quando] cum *b q r* adoratoris et adorab. *ff* ueritatem *ff* nam et] etenim *b* quaeret *q* *fin.*] + in spiritu *b*[*r*] 24 eos qui ador.] adorantes *r* *om.* eum *ff*, illum *q* > adorare oport. *r*, oport. illos in sp. et uer. ad. *q* 25 ei] illi *q* quia] quoniam *q r* > mul. nessias scio quia uenit *ff* *om.* ergo *q r* ille] ipse *q* adnuntiauit *b ff* > adnunt. nobis *b q r* 26 ei] illi *q* > tec. loqu. *q* 27 cont.] statim *b*, in hoc sermone *r* superuenerunt *q r* admirabantur *q* quia] eo quod *b* loqueretur *b r* > ei dix. *b*, *om.* ei *q* aut] uel *b* ea] illa *q* > cum ea loqu. *b* 28 ergo] igitur *b r* hydr. suam] uasculum suum *q* dixit *b ff* 29 uenite] + et *b r* *om.* mihi *ff* hom. omnia quae feci dixit mihi *q* ipse] ille *q* 30 *inc.* exier. itaque *q*, et exier. *b r* ciuitatem *ff* uenerunt *r*

31 Inter haec autem rogabant eum discipuli dicentes. rabbi manduca. *b ff q (r)*
32 Ille autem dixit eis. ego cibum habeo manducare quem uos non
scitis. 33 Dicebant ergo discipuli intra semetipsum. numquid aliquis
adtulit ei manducare. 34 Dicit ei<s> iesus. meus cibus est ut faciam
uoluntatem eius qui me misit et perficiam opus eius. 35 Nonne uos
dicitis quod adhuc quattuor menses sunt et messis uenit. ecce dico
uobis. leuate oculos uestros et uide<te> regiones quia albae sunt iam
ad messem. 36 qui metit mercedem accipit et congraegat fructum in
uitam aeternam ut et qui seminat simul gaudeat et qui metit. 37 in
hoc enim est uerbum uerum quia alius est qui seminat et alius qui
metit. 38 Ego misi uos metere quod uos non laborastis. alii laboraue-
runt et uos in laborem eorum introistis. 39 Ex ciuitate autem illa
multi crediderunt in eum samaritanorum propter uerbum mulieris
testimonium perhibentis. quia dixit mihi omnia quae feci. 40 Cum
uenissent ergo ad illum samaritani rogauerunt eum ut ibi maneret et
mansit ibi biduo. 41 et multo plures crediderunt propter sermonem
eius. 42 mulieri autem dicebant. quia iam non propter tuam lo-
quellam credimus. ipsi enim audiuimus et scimus quia hic est uere
saluator mundi. 43 post duos autem dies exiit inde in galilaeam.

Corr. Hier.: 31 inter haec autem] INTEREA 33 intra semetips.] AD INUICEM 34 me mis.] MISIT ME et] UT 36 qui 1⁰] ET QUI 37 alius 2⁰] + EST 39 quae] QUAECUMQUE 40 biduo] DUOS DIES 42 mul. autem] ET MUL. 43 inde] + ET ABIIT

---

31 inter haec] postmodum *b r* *om.* eum *ff* disc.] + sui *q* 32 ille aut.] ad ille *b r*, et *q* eis] illis *q* cib.] escam *b r* habeo] + quod *q* quem] quam *b r* non nostis *q*, nescitis *b r* 33 dicunt *b r* ergo] autem *b q r* disc.] + eius *b ff q* intr. semetips.] ad alterutrum *b r* (—utorum), inter se *q* numqu.] ne *q* ei] illi *q*, > ei attulit *b r* 34 eis] ei *ff*, illis *b q* mea esca est (est esc. *q*) *b q r* et] + ut *b* perf.] consum[mem] *r* 35 quod] quia *q*, quoniam *b* > quatt. adh. *b* mensis, *om.* sunt *b*, adh. quadrimenstre est *q* mess.] mensis *ff* adleuate *b* uide *ff*, aspicite *b r*, inspicite *q* quia] quoniam *r* *om.* iam *b q r* a messem *b* 36 *inc.* iam qui met. *b r*, nunc qui metet *q* accipiet *r* congr.] congerit *ff*, colligit *q* *om.* et 2⁰ *r* sim.] pariter *q* metet *q* 37 > est en. *ff* ueritatis *ff q*, en. u[er]um est *r?* quia] quoniam *b q r* *om.* est *ff* serit *r* metet *q* 38 met.] + id *ff* *om.* al. labor. *b* labore *ff*, laboribus *q* eor.] ipsorum *ff* intrastis *b* 39 ex] de *q* illam *ff* mulieres *r* test. perhibentes *ff r*, quae test. dicebat *q* quoniam dix. ei omn. quae fecit *b r* 40 *inc.* et cum uen. *q*, ut ergo uenerunt *b r* ill.] eum *b q r* rogabant *b r* ibi] aput eos *b*, > ut man. apud eos *r* biduum *b* 41 multi *q* plus *r*, *om.* *q* cred.] + illi *b* serm.] uerbum *b q r* 42 *inc.* et dic. mul. *b r*, dic. aut. mul. *q* *om.* quia 1⁰ *b r* tuam loqu.] tuum testimonium *b r*, tuum sermonem *q* cred.] + ei *b* quoniam ipse est *r* *om.* uere *ff r* mundi] saeculi christus *q* 43 *inc.* post biduum aut. profectus est *b q r* inde] + iesus *ff*

b **ff** *q (r)* 44 Ipse enim iesus testimonium perhibuit quia propheta in sua patria
honorem non habet. 45 cum ergo uenisset in galilaeam exceperunt
eum galilaei cum uidissent omnia quae fecit hierosolymis in die
festo. et ipsi enim uenerant in diem festum. 46 Uenit ergo iterum in
cana galilaeae ubi fecit aquam uinum. erat autem ibi quidam regulus
cuius filius infirmabatur capharnaum. 47 hic cum audisset quia iesus
aduenit a iudaea in galilaeam uenit ad eum et rogabat eum ut
descenderet et sanaret filium eius. incipiebat enim mori. 48 Dixit ergo
iesus ad eum. nisi signa et prodigia uideritis non creditis. 49 Dicit ad
eum regulus. domine descende priusquam moriatur puer. 50 Dicit illi
iesus. uade filius tuus uiuit. et credidit ille homo sermoni quem dixit
ei iesus et ibat. 51 iam autem descendente eo serui occurrerunt ei et
nuntiauerunt dicentes quia filius eius uiueret. 52 Interrogauit ergo ab
eis in qua hora melius habuit. et dixerunt ei. quia heri hora septima
reliquit eum febris. 53 cognouit ergo pater ⟨quod illa hora erat in⟩ qua
dixit ei iesus. filius tuus uiuit. et credidit ipse et domus eius tota. 54 Hoc
iterum secundum signum fecit iesus cum uenisset a iudaea in galilaeam.
5. 1 Post haec erat dies festus iudaeorum. et ascendit iesus
hierosolymis. 2 est autem hierosolymis in inferiore parte natatoria

---

Corr. Hier.: 45 > OMN. UID. fecerat 46 erat aut. ibi] ET ERAT 47 ADUENIRET uenit] ABIIT 49 puer] FILIUS MEUS 50 illi] ei *om.* ET 1° *om.* ILLE 51 > EO DESC. 52 INTERROGABAT ab eis in qua hora] HORAM AB EIS IN QUA HABUERIT 5 2 in inf. parte nat.] SUPER PROBATICA

---

44 enim] autem *r* testatus est *b*, testificatus est *q* quia] quoniam *b* > in patr. sua dignitatem non hab. *b* 45 uenit *ff* *inc.* cum uenisset autem *b r* galilea susceper. *q* illum galilei uniuersi cum *ff* cum omn. uid. *q*, uidentes omn. *b*, uisis omnibus *r* faciebat *q*, + in *b q r* hierusalem *q* in diem festum *b* enim] eum *ff* uenerat *ff*, aduenerant *b r* ad diem *r* 46 iterum] + iesus *q* (*r*) chanaam *ff* fecerat *q*, + de *b* *om.* ibi *b q r* quedam *ff* infirm.] + in *b q r* capern. *q* 47 quia] quod *b r* uenit *b q r* a] ex *b*, de *q* uen.] abiit *q* ad illum *b* *om.* eum 2° *q* san.] curaret *q* 48 ergo] autem *b r* 49 dic.] + autem *q* antequam *b* *fin.*] + meus *q* 50 dic.] et ait *ff*, ait *b r* illi] ille *ff* *om.* ille *b q r* homo] + ille *b* uerbo quod *b q r* ei] illi *b ff* abiit *ff r* 51 *inc.* iamque ipso discend. *b* serui] + eius *q* ei] illi *b* et nunt. dic.] adnuntiantes *r* dic.] ei *b* eius] ipsius *r* uiuit *ff* quoniam filius tuus uiuit *b q* 52 interrogabat *q* ergo] a[utem] *r* mel. hab.] commodius habuisset *r* ergo horam ab illis (eis *q*) in (*om.* *q*) qua mel. hab. *b q* quia] quod *r*, *om.* ei quia *b* heri] here *ff*, hesterna die *q r* rel.] dimisit *q* eum] illum *b q* 53 *om.* quod — in *ff*, quoniam (quia *q*) illa hora *b q* qua] quia *ff* dixerat ei *b*, illi dixit *q* ies.] + quod *q r* tota] uniuersa *b r* > omnis domus eius *q* 54 > fec. ies. sign. *b* cum uen.] ueniens *b q* a] de *b q r* 5 1 erat] fuit *q* ies.] + in *r* hierosolyma *q*, —mam *r* 2 aut.] + in *q* *inc.* in inferiorem partem natatoriae piscinae *b*

piscina quae dicitur hebreicae betzeta quinque porticus habens. 3 in *b* **ff** *q (r)*
his iacebat multitudo languentium caecorum claudorum aridorum
expectantium aquae motum. 4 angelus autem descendebat et mouebat
aquam. et quicumque prior descendisset in natatoria sanus fiebat a
quacumque tenebatur infirmitate. 5 Erat autem ibi homo XXX et
VIII annos habens in infirmitate sua. 6 hunc cum uidisset iesus
iacentem cognoscens quia iam multum tempus fecisset dicit illi. uis
sanus fieri. 7 Et respondens ei langue<n>s. domine hominem non
habeo ut cum mota fuerit aqua mittat me in piscinam. dum uenio
enim ego alius ante me descendit. 8 Dicit ei iesus. surge et tolle
grabattum tuum et ambula. 9 et statim sanus factus est ille homo et
sustulit grabbatum suum et ambulabat. erat autem sabbatum in illa
die. 10 Dicebant ergo iudaei. sabbatum est. non licet tibi tollere
grabattum tuum. 11 Respondit eis dicens. qui me fecit sanum ille
mihi dixit. tolle grabattum tuum et ambula. 12 Interrogauerunt eum.
quis est ille homo qui dixit tibi. tolle grabattum tuum et ambula.

Corr. Hier.: 2 dicitur] COGNOMINATUR betz.] BETHSAIDA
3 mult.] + MAGNA 4 autem] + DOMINI SECUNDUM TEMPUS desc.]
+ IN PISCINAM et quic. prior] QUI ERGO PRIMUS in nat.] POST
MOTUM AQUAE (cf. *r*) quac. ten. inf.] quocumque languore tenebatur
5 ibi homo] QUIDAM HOMO IBI 6 cogn.] ET COGNOUISSET >MULT.
IAM fecisset] HABET illi] ei 7 et resp. ei lang.] respondit ei
languidus mota] TURBATA 8 *om.* ET 1⁰ 9 *om.* ILLE (=*r*) ' illa]
illo 10 iud.] + ILLI QUI SANATUS FUERAT 11 *om.* DICENS
12 interr.] + ERGO

---

2 hier. in probatica piscina *q*, hier. in piscina natatoria *r* belzetha *r*,
bethesda *q* porticos *q r* 3 his] quibus *q* iac.] decumbebant *b ff*
(—bat) mult.] turbae *b* langu.] infirmantium *q*, infirmorum
b claud.] + et *q* *om.* arid. *r*, + paralyticorum *b r* motus *ff*,
om. exp. aqu. mot. *q* 4 aqua *b*, aut. dominum secundum tempus
lauabatur in natatoria et mouebatur aqua *r* quic.] qui *r* descende-
bat *b*, + et *r* natatoriam + post motum aquae *r* *om.* a *b* fieb.
in languore quocumque tenebatur *r* *om. vers.* 4 *q* 5 ibi] + quidam
r infirmitatem, *om.* sua *b q* 6 cum uid.] ut uidit *b* cogn.] et
cogn[ouit] *r?*, sciens *b*, et sciens *q* quia] quod *b*, quoniam *q r* iam
mult.] copiosum iam *r* temporis *b q* fec.] habuerit *b*, habebat *q*,
+ in languore *ff*, + in infirmitatem *q* dic.] ait *b ff* illi] + iesus *q*
7 *inc.* respondit illi infirmus *b* (+ et dixit) *q r* aquam *ff* piscina *q*,
natatoriam *ff* > en. ego uen. *b q* alter *b* descendet *q*
8 *inc.* ait (dicit *q*) illi *b q r* *om.* et 1⁰ *q* grab.] lectum *q*
9 > fact. est san. *q* *om.* ille *b q r* homo] + ille *b* et 2⁰]
+ surrexit et *b*, + surgens *ff* tulit *q* sublato grauato suo *ff* am-
bulauit *r* 10 iud.] + illi qui curatus fuerat *b ff* est] + et *b* tibi
licet toll. lectum tuam *q* 11 respondens *ff* eis] illis *b q* *om.*
dicens *q* *inc.* resp. et ait eis *r* > fecit me *b ff q* ille] ipse *b r*
12 *inc.* interrogabant autem illum dicentes *q* *om.* ille *q r* > tibi
dixit *q* grab.] lectum *q* ambulu *r* *om. uers. b*

b ff *q* (*r*) 13 Is autem qui sanatus fuerat nesciebat quis esset. iesus enim decli-
nauit a turba constituta in loco illo. 14 Postea inuenit eum iesus in
templo et dixit illi. ecce sanus factus es. iam noli peccare ne quid
tibi deterius contingat. 15 Abiit ille homo et adnuntiauit iudaeis quia
iesus est qui fecit me sanum. 16 propterea persequebantur iudaei iesum
quia haec faciebat in sabbato. iesus autem respondit eis dicens. 17 pater
meus usque modo operatur et ego operor. 18 propterea ergo magis
quaerebant eum iudaei interficere quia non solum soluebat sabbatum
sed et patrem suum dicebat deum aequalem se faciens deo. Respondit
iesus et dixit eis. 19 amen amen dico uobis. non potest filius a se
facere quicquam nisi quod uiderit patrem facientem. quaecumque
enim ille fecerit eadem et filius facit similiter. 20 Pater enim dili-
git filium et omnia demonstrat ei quae ipse facit et maiora horum
demonstrabit ei opera ut uos miremini. 21 sicut enim pater suscitat
mortuos et uiuificat sic et filius quos uult uiuificat. 22 neque enim
pater iudicat quemquam sed iudicium omne dedit filio 23 ut omnes
honorificent filium sicut honorificant patrem. qui non honorificat
filium non honorificat patrem qui misit illum. 24 Amen amen dico
uobis. quia qui uerbum meum audit et credit ei qui me misit habet

---

Corr. Hier.: 13 san. fuerat] SANUS FUERAT EFFECTUS *om.* A *om.* ILLO 14 > DETERIUS TIBI ALIQUID 15 nuntiauit est] ESSET me] EUM (= *b r*) 16 *om.* DICENS 18 resp.] + ITAQUE 19 eadem] HAEC > SIM. FACIT 20 horum] HIS 24 > MISIT ME

---

13 is] ille *q r*, infirmus *b* qui san. fu.] qui languorem eua[se]rat *r*, *om.* *b q* non sciebat *ff*, ignorabat *q* enim] autem *ff r* declinauerat *q*, statim deuertit *b r* a turb. const.] cum uidisset turbam *b*, cum esset turba *r*, cum populus esset *q* in] + illo *b*, + eo *r* locum *q* *om.* illo *b q r* 14 post haec *b q r* eum] illum *ff q* es] est *ff* cont.] fiat *b* 15 *inc.* et abiit *b q r* *om.* ille *q r*, > homo ille *b* adn.] indicauit *b r*, dixit *q* quia] quoniam *r* me] eum *b r* 16 *inc.* et propter hoc *b q r* > ies. iud. *q*, iud. pers. ies. *ff*, + et quaerebant eum occidere *q r* faciebant *r* *om.* in *b q r* sabbatis *q* resp. eis] respondens *ff*, et resp. illis ies., *om.* dicens *q* 17 modo] adhuc *b* 18 propter hoc *b q* *om.* ergo *b* interf.] occidere *q*, > iud. interf. eum *ff* quia] quoniam *q r*, quod *b* et 1⁰] etiam *q*, + quod *b r* diceret *b*, + esse *q* resp.] + autem *r*, + ergo *q* *om.* et 2⁰ *ff* dix. illis *q* 19 *om.* amen 2⁰ *r* ab se *b r* > quiqquam fac. ab se *q* *om.* quod *q* quaec.] quae *q*, quaequae *b* ille] ipse *q* fec.] facit *b q r* > sim. fac. *q* 20 dem. ei] ei ostendit *q* *om.* horum *b*, his *q*, + opera *b r* demonstrauit *b ff*, ostendet *q* ei] eis *ff** *om.* opera *b r*, pater *q* admirem. *b q r* 21 sicut] quomodo *q* sic] ita *q* 22 neque] nec *b r*, non *q* omnem *b* > filio dedit *r* 23 sic. honorificat *ff q* *om.* non 1⁰ *q* fil. 2⁰] patrem *ff* patr. 2⁰] filium *ff* qui eum misit *q* 24 *om.* quia *r*, quoniam *b ff* credet *q*

uitam aeternam et in iudicium non ueniet sed transiet a morte in *b* ff *q* (*r*)
uitam. 25 Amen amen dico uobis quia uenit hora et nunc est quando
mortui audient uocem fili dei et qui audierint uiuent. 26 sicut enim
pater habet uitam in semetipso sic dedit et filio habere uitam in
semetipso. 27 et potestatem dedit ei iudicium facere quia filius
hominis est. 28 nolite mirari hoc quia uenit hora in qua omnes qui
in monumentis sunt audient uocem eius 29 et procedunt qui bona
fecerunt in resurrectionem uitae qui mala egerunt in resurrectionem
iudicii. 30 Non enim possum ego a meipso facere quicquam. sicut
enim audio iudico. et iudicium meum iustum est quia non quaero
uoluntatem meam sed uoluntatem eius qui me misit patris. 31 Si ego
testimonium perhibeo de me testimonium meum non est uerum.
32 alius est qui testimonium perhibet de me. 33 Uos ipsi misistis ad
iohannem et testimonium perhibuit ueritati. 34 ego autem non ab
homine testimonium accipio. sed haec dico ut uos salui sitis. 35 ille
erat lucerna ardens et lucens. uos autem uoluistis exultare ad horam
in luce eius. 36 ego autem habeo testimonium maius iohanne. opera
enim quae dedit mihi pater ut perficiam ea ipsa opera testimonium
perhibent de me quia pater me misit. 37 et qui misit me pater ipse

---

Corr. Hier.: 24 UENIT TRANSIIT (= *b*) 26 > UITAM HABERE 27 ei] + ET 29 PROCEDENT qui 2°] + UERO 30 *om.* ENIM 1° (= *r*) *om.* ENIM 2° (= *r**) > MISIT ME *om.* PATRIS 32 me] + ET SCIO QUIA UERUM EST TESTIMONIUM QUOD PERHIBET DE ME 33 *om.* IPSI (= *b r*) 36 opera 2°] + QUAE EGO FACIO

---

24 iudicio *ff q* transibit *q*, transiit *b* a] de *b r* ad uitam *b*, + aeternam *ff* 25 quia] quoniam *b* ueniet *b q* *om.* hora *ff* *om.* et nunc est *b* in qua aud. mort. uoc. *b* 26 in semet. 1°] in se *b r*, *om. q* > et fil. ded. *b r* > uitam in se habere *q* 27 ei] illi et *q*, + ad *r* faciendum *b r*, faciendi *q* quia] quoniam *b r* > est hom. *q*, + dico enim uobis *ff* 28 mir.] + in *ff* haec *b*, ista *r* quia] quoniam *b r* ueniet *b q r* > sunt in mon. *r* omnis qui fuerint in monumento *q* uoc. illius *q* 29 proc.] resurgent *b*, prodient *q* (+ et) *r* fec.] gesserunt *q r* resurrectione *ff* qui 2°] + autem *b q r* male *ff*, iniqua *b* *om.* egerunt *q*, gesserunt *b r* 30 *om.* enim 1° *q r* a me ipso] a me *r*, a metipso *ff* sic. enim (*om.* en. *r**)] sed sicut *q* audio] + ita et *b r* quia] quoniam *r* *om.* patris *q* 31 ego] ergo *ff* perh.] dico *q* me] + ipso *ff q* 32 alius] alter *ff* test. dicit *q*, testificatur *b r* me] + et scio (scitis *q*) quia (quoniam *r*) uerum est testimonium (+ eius *b*) quod testificatur (—catus est *r*) de me *b q r* 33 *om.* ipsi *b q r* ioh.] me *ff* test. reddidit *q* uerit.] iohannes de me *ff* *om.* perhib. — 34 autem non *r* 34 haec] + ideo *b* (*r*) *om.* uos *r* saluemini *q* 35 erat] fuit *q* et] + lucet *ff* aut.] uero *b* > ad hor. ex. *ff* lumine *b q* 36 iahannen *b* ea] illa *q* opera 2°] + quae (+ ego *q*) facio *b q r* testificantur *q* quia] quoniam *b q r* 37 > me misit *b ff* ipse] ille *ff*

b ff *q* (*r*) testimonium perhibet de me. Neque uocem eius umquam audistis
neque figuram eius uidistis. 38 et uerbum eius non habetis in uobis
manentem quia quem misit ille huic uos non creditis. 39 Scrutamini
scripturas in quibus uos putatis uitam aeternam habere. et illae sunt
quae testimonium perhibent de me. 40 et non uultis uenire ad me ut
uitam habeatis. 41 gloriam ab hominibus non accipio. 42 sed cognoui
uos quia dilectionem dei non habetis in uobis. 43 ego ueni in nomine
patris mei et non accepistis me. si alius uenerit in nomine suo illum
accipietis. 44 quomodo potestis uos credere qui gloriam ab inuicem
accepistis et gloriam quae ab illo solo est deo non quaeritis. 45 nolite
putare quia ego accusabo uos apud patrem. est qui accuset uos
moyses in quem uos speratis. 46 si enim crederetis moysi crederetis
forsitan et mihi. de me enim ille scripsit. 47 si autem illius litteris
non creditis quomodo uerbis meis credetis.

6. 1 post haec abiit iesus trans mare galilaeae illius tiberiadis.
2 sequebatur autem illum multitudo quia uidebant signa quae faciebat
super his qui infirmabantur. 3 Abiit ergo iesus in montem et ibi
sedebat cum discipulis suis. 4 erat autem proximum pascha dies

---

Corr. Hier.: 37 PERHIBUIT figuram] speciem (= *a*) 38 MANENS (= *r*) 39 in quib. uos put.] QUIA UOS PUT. IN IPSIS 41 gloriam] claritatem 43 accepistis] ACCIPITIS 44 accepistis] ACCIPITIS *om.* ILLO 45 accusabo] ACCUSATURUS SIM accuset] ACCUSAT quem] QUO 47 > MEIS UERBIS 6 1 illius] QUOD EST 2 sequ. aut. ill.] ET SEQU. EUM mult.] + MAGNA 3 abiit] SUBIIT > IN MONT. IES.

---

37 testificatur *q*, testificatus est *r* *om.* de *ff* *om.* eius 2° *b r** 38 hab.] auditis *ff* manens *r* quia] quoniam *b r* 39 scrutate *b* in quib. uos put.] quoniam put. uos in ipsis (eis *r*) *b r* *om.* et *q r* illae] ipsae *b r*, haec *q* test. perhibet *ff*, testificantur *q* *fin.*] + in quibus putatis uos uitam habere *b* (+ haec sunt quae testificantur de me) *b ff* 40 > ad me uen. *ff* 41 glor.] honorem *b r* 42 sed] + ego *r* noui *r* *inc.* cognoui enim uos *q* quia] quoniam *b r* uobis] + ipsis *ff r* > non hab. dil. (caritatem *b*) dei in uob. *b q* 43 ego] + enim *q* non recepistis *q* *om.* me *ff* ill. recipitis *b r* (—pietis) 44 glor.] honorem *b r* cred. gloriam ab inu. accipientes (quaerentes *ff*) *ff q* glor. 2°] honorem *b r* ab eo qui solus deus est *q*, eius (*om.* *r**) qui est solus deus (*om.* deus *b*) *b r* 45 nolite] + ergo *ff* quia] quoniam *b r* > uos aput patr. acc. *b* > uos acc. *b q* sperastis *b* 46 cred. 1°] creditis *ff*, credidissetis *q* cred. 2°] crederitis *ff* forsitam *ff* moys. et mihi crederetis *q* scribit *r* 47 si aut.] nam si *b r* litt.] scripturis *q* u. meis creditis *ff* 6 1 > ies. abii *ff* *om.* illius *q*, in partes *b r* 2 *inc.* et sequeb. *q* ill.] eum *b q* (*r*) mult.] turba magna *b q r* quia] quoniam *r* fac. de his que inf. *ff*, sup. infirmos *q r*, de infirmibus *b* 3 abiit] ascendit *b q r* ergo] autem *b q* > in mont. ies. *q* 4 in proximo *b q r*

festus iudaeorum. 5 Cum ergo eleuasset oculos iesus et uidisset quia *b* **ff** *q (r)*
multit⟨ud⟩o uenit ad eum dixit ad philippum. unde ememus panes ut
manducent hii. 6 Hoc autem dicebat temptans eum. ipse enim sciebat
quid esset facturus. 7 Respondit ei philippus. ducentorum denariorum
panes non sufficiunt eis ut unusquisque modicum accipiat. 8 dicit
ei unus ex discipulis eius andreas frater simonis petri. 9 est hic puer
unus qui habet quinque panes hordiacios et duos pisces. sed haec quid
sunt inter tantos. 10 Dixit ergo iesus. facite homines discumbere.
erat autem fenum multum in illo loco. Discubuerunt ergo uiri nu-
mero quasi quinque milia. 11 Accepit ergo panes iesus et cum gra-
tias egisset distribuit ⟨discumbentibus. similiter et de⟩ piscibus quan-
tum uolebant. 12 ut autem saturati sunt dixit discipulis suis. colligite
quae superauerunt fragmenta ne pereant. 13 Collegerunt ergo et im-
pleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex illis quinque panibus
hordeaciis quae superfuerant his qui manducauerunt. 14 Illi ergo
homines cum uidissent quod fecit signum dicebant. quia hic est
uere propheta qui in hunc mundum uenit. 15 Iesus ergo cum cogno-
uisset quia incipiunt uenire et rapere eum ut facerent eum regem

Corr. Hier.: 5 ergo eleu.] SUBLEUASSET ERGO   mult.] + maxi-
ma (= *l*)   dixit] dicit (= *l*)   7 modic.] + QUID   9 > PUER
UNUS HIC   10 *om.* ILLO   de] ex (cf. *ff*)   12 satur.] IMPLETI
13 *om.* ILLIS   superfuerunt   14 fecerat   in hunc mund. uen.]
UENTURUS EST IN MUNDUM   15 inc. uen. et rap.] UENTURI ESSENT
UT RAPERENT   ut] ET

5 *inc.* eleuatis igitur (ergo *b*) oculis *b q r*   et] cum *q r*, eo quod
b   quia] quoniam *q*, quod *r*   mult.] turba magna *b r*, multa
turba *q*   ueniret *b r* (—rent)   eum] se *b r*   dix.] ait *b ff r*   ad
phil.] philippus *b*   emimus *b ff*   hii] isti *b q r*   6 enim] autem *ff*
7 respondens *ff*   ei] illi *q*   phil.] + dicens *b*   ducentis denariis
b   non suff. eis] nin sunt *ff*   > non suff. eis pan. *r*   acc.] man-
ducet *r*   8 dic.] ait *r*   ei] eni *ff** (enim *ff*^c^), illi *q r* (illis)   *om.*
eius *r*, suis *b q*   9 *om.* unus *b r?*   > puer un. hic *q*   pisciculos
q   inter] in *b q*   tantis *q*, + homines *ff*   10 ergo] autem *b q*   faenum
p[lurimum] *r*, plur. faen. *b*   illo] eo *r*   disc. igitur *r*, et re-
cubuer. *q*   uiri] + in *b*   *om.* num. *q*   quasi] circiter *b r*   11 ergo]
autem *b r*, itaque *q*   egiss.] + et *ff*   *om.* disc. sim. et de *ff*   et
gratias egit et dedit (+ discipulis discipuli autem *b*) discumbentibus *b r*,
et benedixit et dedit recumbentibus *q*   simil.] + distribuerunt *b*   uole-
bat *ff*, uoluerunt *q*   12 *inc.* cum aut. sat. essent *q*, ad ubi sat. sunt
b r   dicit *ff* (+ iesus) *q*   discentibus *q*   *om.* suis *b*   fragmen-
torum *q*   ne quid ex illis pereat *b r*, ut nihil pereat *q*   13 ergo]
autem *b r*   fragm. de quinque *b q r*   superauerunt (—rant *q*) eis
qui *b q r*   manducauerant *b q*   14 *inc.* homines uero cum *q*   > sign.
quod fec. *b r*, + iesus *q*   *om.* quia *b q r*   *om.* hic *ff*   > uere
prof. est *ff*   > uen. in hunc mund. *q*   uen.] uenturus est *b*
15 ergo] autem *q*   cum cogn.] sciens *b q r* (+ cogitationes eorum
r)   quia] quoniam *r*   incipient *b*, cupiunt *r*, + turbae *b r*   quia uen-
turi erant rap. illum et facere *q*   faciant *ff*   *om.* eum *q*

b **ff** *q* (*r*) fugit iterum in montem ipse solus. 16 Cum autem sero factum est
discenderunt discipuli eius ad mare. 17 et cum ascendissent in nauem
ueniebant trans mare in cafarnaum. et tenebrae iam factae erant et non
uenerat ad eos iesus. 18 mare autem uento magno flante exsurgebat.
19 cum remigassent autem quasi stadia uigintiquinque et triginta
uident iesum ambulantem super mare et proximum nauem fieri et
timuerunt. 20 Ille autem dicit eis. ego sum nolite timere. 21 Uolue-
runt ergo accipere eum in naui et statim nauis facta est ad terram
quam ibant. 22 Altera die turba quae stabat trans mare uidit quia
nauicula alia non erat ibi nisi una et quia non introiuit iesus simul
cum discipulis suis in nauem sed soli discipuli eius. 23 Aliae uero
superuenerunt naues a tiberiade iuxta locum ubi manducauerant
panem quem benedixerat dominus. 24 Cum ergo uidissent turbae quia
iesus non esset ibi neque discipuli eius acceperunt sibi confestim
nauiculam et uenerunt cafarnaum quaerentes iesum. 25 et cum

Corr. Hier.: 16 cum] ut DESCEND. 17 *om.* in 1⁰ UENERUNT 19 autem] ERGO et 1⁰] AUT NAUI 21 naui] NAUEM?? nau. facta est] FUIT NAUIS (= *l*) terram] + IN? 22 intr. ies. sim.] INTROISSET suis] + IESUS *fin.*] + ABISSENT 23 quem ben. dom.] GRATIAS AGENTE DOMINO 24 UIDISSET TURBA acc. sibi conf. nau.] ASCENDERUNT NAUICULAS

---

15 fug.] secessit *b q r* > in mont. it. *ff* *om.* ipse *b ff* 16 sero] uespere *b r* est] esset *b q r* descend. *q* 17 et ascendentes *b r* *om.* in *b* nauiculam *b q r* uenieba *ff*, ibant *q* transfretare in capern. *q*, chaparn. *ff* factum erat *ff*, et cum iam ten. fact. essent (*om.* et) *b* nondum *b q* 18 autem] uero *q* > magn. (ualidissimo *b*) uento *b q*, flante uento magno *r* insurgebat *b* (—bant) *ff* 19 remigasset *ff* *inc.* et cum rem. *b r*, cum ergo rem. *q* quasi] fere *q*, > stad. quasi *b r* et 1⁰] uel *b ff q* uiderunt *q* supra *ff* prox.] iuxta *b r*, prope *q* fieri] uenientem *q* tim.] + ualde *b* 20 dixit *b q* illis *q* > nol. tim. ego sum *r* 21 uolebant *b q r* ergo] igitur *r* recipere *b r* illum *q*, > eum rec. *r* nauem *q*, nauiculam *b r* stat.] confestim *ff*, continuo *q* > facta est (accessit *b r*) nauis *q* terram] + in *b r q* qua *b q r*? 22 alt.] postera *q*, + autem *b r* turbae quae erant tr. *q* uiderunt *q* quia] quoniam *r* nauigium alterum *b* (n. aliud) *r*, alia nauis *q* *om.* ibi *b r*, > illic non fuit *q* una] illud unum *r*, unum illut *b* quoniam (quia *b*) non simul ascendit cum disc. suis (sim. cum disc. suis introiuit *q*) iesus (*om.* ies. *r*) in nauiculam (—la *r*, nauem *b*) *b q r* soli] tantummodo *q* *fin.*] + abierunt *q*, + fuerunt *b r* (—rant) 23 *inc.* et cum superuenissent aliae nau. *b r* nauiculae de tib. *q* locum] + illum *q* iuxt. loc.] quae in proximo erant (+ loco illic *b*) *b r* manducauerunt *ff* benedixit *r* 24 *inc.* uidentes ergo turbae *r* quia] quod *b r*, quoniam *q* esset] est *b r*, erat *q* neque] nec *r* sibi] + ipsi *b* *om.* confest. *b r* nauiculas *b r*? eius ingressi sunt ipsi in naues *q* uen.] + in *b q* capern. *q*, caparn. *ff* *om.* ies. *b*

inuenissent eum trans mare dixerunt ei. rabbi quando huc uenisti. *b* ff *q (r)*
26 Respondit eis iesus et dixit. amen amen dico uobis. quaeritis me
non quia uidistis signa sed quia manducastis ex panibus et saturati
estis. 27 operamini non cibum qui perit sed qui permanet in uitam
aeternam quem filius hominis dat uobis. hunc enim pater signauit
deus. 28 Dixerunt ergo ad eum. quid faciemus ut operemur opera
dei. 29 Respondit iesus et dixit eis. hoc est opus dei ut credatis in
eum quem misit ille. 30 dixerunt ergo ei. quod ergo tu facis signum
ut uideamus et credamus tibi. quid operaris. 31 Patres nostri manna
manducauerunt in deserto sicut scriptum est. panem de caelo dedit
eis manducare. 32 Dixit ergo eis iesus. amen amen dico uobis. non
moyses dedit uobis panem de caelo. sed pater meus dat uobis panem
de caelo illum uerum. 33 panis enim dei est qui descendit de caelo
et uitam dat huic mundo. 34 dixerunt ergo ad eum. domine semper
da nobis hunc panem. 35 Et dixit eis iesus. ego sum panis uitae.
qui uenit ad me non esuriet et qui credit in me non sitiet umquam.
36 sed dixi uobis quia et uidistis me et non credidistis. 37 omne
quod dat mihi pater ad me ueniet et eum qui uenit ad me non
eicio foras 38 Quia descendi de caelo non ut faciam uoluntatem
meam sed uoluntatem eius qui misit me patris. 39 Haec est autem
uoluntas eius qui misit me patris ut omne quod dedit mihi non per-
dam ex eo sed resuscitem illum in nouissima die. 40 Haec est enim

---

Corr. Hier.: 27 dat uob.] UOB. DABIT 32 *om.* ILLUM (= *r*) 33 > DAT UITAM *om.* HUIC 34 > PAN. HUNC 35 et dix.] DIX. AUTEM 36 CREDITIS 37 EICIAM 38 *om.* PATRIS 39 nouissimo

---

25 inu.] uenissent ad *r* ei] illi *r* huc] hic *b ff* uen.] fuisti *ff* 26 resp.] + autem *b (r)* eis] illis *q* signa] + et prodigia *b r* quia] quoniam *q r* ex] de *b q r* satiati *b* 27 op. escam non (non esca *q*) quae perit *b q r* sed qui] sed esca (*om.* esca *r*) quae *b q r* quem] quam *b q* dat] dabit *b q r* *om.* deus *r* 28 ergo] igitur *b r* operemus operam *b* 29 respondes *ff* eis] illis *r* opus] opera *r* in eum] illi *r*, + in eum *b* quem] qui me *ff* > ille (ipse *b*) misit *b q* 30 *om.* ergo *q*, autem *r* ei] illi *q* ergo 2°] autem *b* > facis tu *r* quid] + enim *ff* 31 > nostri patres *ff* > manduc. mannam *ff r* des.] eremo *r* eis] illis *q* 32 *om.* ergo *q*, autem *b r* *om.* eis *r*, illis *q* *om.* non *ff* uobis 2°] illis *q* dat] dedit *q* *om.* illum *q r*, illut *ff* uerum] + panem *b* 33 dei en. pan. est qui de cel. desc. *ff* dat] dans *b*, dedit *q* mundo] seculo *q* 34 ergo] igitur *r* > pan. hunc *q* 35 *om.* et 1° *b r* dicit *r* *inc.* dixit ergo *q* 36 quia] quoniam *b r* *om.* me *b q* et 2°] sed *b* creditis *b q* 37 > mihi dat *q* eum qui uen.] uenientem *q* eic. (repello *q*) foras] apello *b r* 38 quia] quoniam *q* descendit *ff* > ut non *q* *inc.* nec enim discendi de caelo ut *b* *om.* meam *ff* eius] patris *b* > me misit *q* patres *ff*, *om.* *b q* 39 aut.] enim *ff* > me mis. *q r* patres *ff*, *om.* *b q* mihi] + pater *ff* perd.] amittam *q*, + nihil *ff*, + aliquid *q* eo] + quicquam *b r* resuscitet *ff*, + ego *q r* *om.* illum *r* nouissimo *r*

b **ff** *q* (*r*) uoluntas patris mei qui me misit ut omnis qui uidet filium et credit
in eum habeat uitam aeternam et ego resuscitabo eum in nouissima
die. 41 Murmurabant ergo iudaei de eo quia dixisset ego sum panis
qui de caelo descendi. 42 et dicebant. nonne hic est iesus filius ioseph
cuius nos scimus patrem et matrem. quomodo ergo dicit quia de
caelo descendi. 43 respondit ergo iesus et dixit eis. nolite murmurare
inuicem. 44 nemo potest uenire ad me nisi pater qui me misit ad-
traxerit eum. et ego resuscitabo eum in nouissima die. 45 scriptum
est enim in prophetis. et erunt omnes docibiles dei. Omnis qui au-
diuit a patre et didicit uenit ad me. 46 non quia patrem quisquam
uidit nisi qui est a deo hic uidit patrem. 47 Amen amen dico uobis.
qui credit in me habet uitam aeternam. 48 Ego sum panis uitae.
49 patres uestri manducauerunt in deserto manna et mortui sunt.
50 hic est panis qui de caelo descendit ut si quis ex ipso manducauerit
non moriatur. 51 Ego sum panis uiuus qui de caelo descendi. si quis
manducauerit ex hoc pane uiuet in aeternum. et panis quem ego
dabo caro mea est pro huius mundi uita. 52 Litigabant ergo iudaei
ad inuicem dicentes. quomodo potest hic nobis carnem suam dare
manducare. 53 Dixit autem eis iesus. amen amen dico uobis nisi
manducaueritis carnem fili hominis et biberitis sanguinem eius non

---

Corr. Hier.: 40 > MISIT ME (= *r*) > RESUSC. EGO nouissimo 41 eo] illo 42 scimus] nouimus dicit] + HIC 43 murm.] + IN 44 > MISIT ME TRAXERIT nouissimo 45 scr. est en.] EST SCRIPTUM 46 > UIDIT QUISQU. nisi] + IS 50 qui de c. desc.] DE C. DESCENDENS 51 *om.* HUIUS 52 > CARN. SUAM NOBIS?? mand.] AD MANDUCANDUM 53 autem] ERGO > EIUS SANG.

---

40 > qui mis. me *r*, *om.* *b q* omnes *b* eum 1⁰] illum *q* *om.* ego *b* > et resuscitem ego illum *q r* nouissimo *r* 41 ergo] igitur *b r* quia] eo quod *b*, quod *r*, quoniam *q* dixit *ff q* 42 *om.* ies. *b* *om.* nos *b* scim.] noscimus *b r*? > patrem nouimus *q* *om.* et matrem *b* ergo] + hic *b r* quia] quoniam *b q r* 43 *om.* ergo *r* dix. illis *q* inu.] inter uos *b q* 44 > ad me uen. *ff* > mis. me *q r* adtr.] trahat *q r* eum] illum *q* nouissimo *r* 45 *inc.* est scribtum in *q* propheta *b* dei omnes *b*, + ergo *q* audit *b q* didicerit *b*, disc[it] *r* 46 quia] quod *b* > uiderit quisquam (quis *q*) *b q* hic uidet *b* patr. 2⁰] deum *b r* 48 panes *b* 49 panem (manna *q*) in deserto (eremo *r*, + quod est manna *r*, + mannam *b*) *b q r* 50 est] + autem *ff r* *om.* si *q* ipso] eo *b r*, > mand. ex eo *q* mor.] + sed uiuat *b* 51 sum panes *ff* quid de cael. *r* descendit *ff* ex] de *q* hoc] eo *b*, meo *r*, isto *q* panem uiu. *ff* *om.* et *b r* panis 2⁰] + autem *q* dabo] dedero *b r* *om.* huius *q* mundi] saeculi *q* uitam *b* 52 lit.] murmurabant *q* ergo] igitur *b q r* iud. ad inu.] inter se iudaei *b r* nobis] uobis *r* om. suam *ff* > dare carn. suam *b r* 53 dix.] ait *ff* aut.] ergo *q* eis] illis *ff q* mand.] ederitis *b q r* > eius sang. *q*

habebitis uitam in uobis. 54 Qui manducat meam carnem et bibet b ff q (r)
meum sanguinem habet uitam aeternam et ego resuscitabo eum in
nouissima die. 55 caro mea uere est cibus et sanguis meus uere est
potus. 56 Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in
me manet et ego in illo. si adceperit homo corpus fili hominis quem-
admodum panem uitae habebit uitam in illo. 57 sicut misit me pater
uiuus et ego uiuo propter patrem et qui manducat me et ipse uiuet
propter me. 58 hic est panis qui de caelo descendit. non sicut man-
ducauerunt patres uestri mannam et mortui sunt. qui manducat hunc
panem uiuet in aeternum. 59 Haec dixit in synagoga docens sabbato
in cafarnaum. 60 multi ergo audientes ex discipulis eius dixerunt.
durus est hic sermo. quis potest eum audire. 61 Sciens autem iesus
apud semetipsum quia murmurarent de hoc discipuli eius dixit eis.
hoc uos scandalizat. 62 quid ergo cum uideritis filium hominis
ascendentem ubi erat prius. 63 spiritus est qui uiuificat. nam caro
non prodest quicquam. uerba quae ego locutus sum uobis spiritus et
uita est. 64 Sed sunt ex uobis quidam qui non credunt. sciebat enim
ab initio iesus qui essent non credentes et quis traditurus esset eum.
65 Et dicebat. propterea dixi uobis quia nemo potest uenire ad me

---

Corr. Hier.: 53 HABETIS?? 54 BIBIT nouissimo 55 caro] + ENIM 56 *om.* SI ADCEPERIT — IN ILLO 57 pat. uiuus] UIUENS PATER 58 MANNA 59 *om.* SABBATO 62 quid ergo cum] SI ERGO 63 *om.* NAM est 2°] SUNT 64 > QUID. EX UOB. *om.* NON 2°

---

53 habitis *ff* *fin.*] + ipsis *ff r* 54 mand.] edet *q r*, ediderit *b* > carn. meam *b q r* biberit *b* > sang. meum *b q r* habebit *b* res. illum *b q* nouissimo *r* 55 *inc.* corpus enim meum uera *q* cib.] esca *b q r* uere 2°] uerus *q* 56 mand.] edit *b* > carn. meam *b r*, corpus meum *q* bibet *r*, biberit *ff* > sang. meum *b q r* illo] eum *b*, ipso *q* *om.* si adcep. — uit. in illo *b q* 57 sic.] quomodo *q* > me mis. *ff* > uiuus pater *b q* propter 1°] per *b (r)* manducauerit *b r* me 2°] carnem meam *b r* uiuit *b q* propter 2°] per *b r* 58 sicut] quomodo *q* manna *q* > patr. uestr. mand. mannam, + in deserto *ff* qui 2°] + uero *b* manducauerit *b r*, ederit *q* > pan. istum *q* uiuit *b* 59 *inc.* haec ergo dicebat *b* *om.* sabb. *b q* capern. *q*, chaparn. *ff* 60 *om.* audientes *b* > ex disc. eius cum audissent dix. *q* > sermo iste *q*, + et *ff* illum aud. *r*, aud. eum *q* 61 sciens] cognouit *ff r* autem] igitur *b*, ergo *r* in semetips. *q*, paenes se *b r* quia] quod *r* murmurant *ff*, —rabant *q* *om.* de hoc *ff* *om.* eius *b* dix. illis *q* 62 ergo cum] si *b q r* erat] fuit *b r* primum *q r* 63 est 1°] + enim *q* *om.* nam *q* caro nihil prodest (prode est *b*) *b q r* spir. 2°] + est *b q* *om.* est 2° *b* 64 > ex uob. sunt *b q r* > ies. ab init. *r*, *om.* ab init. *ff* > non essent credituri *q*, quis esset non crediturus *r*, qui essent increduli *b* > quis ess. trad. eum *b r*, qui ess. qui eum erat trad. *q* 65 propter hoc *b* quia] quoniam *r* *om.* ad me *ff*

b **ff** *q (r)* nisi datum illi fuerit desursum a patre. [66] Ex hoc ergo multi disci-
pulorum eius abierunt retro et iam cum illo non ambulabant. [67] Dixit
ergo iesus ad duodecim. numquid et uos uultis ire. [68] Respondit ei
simon petrus et dixit. domine ad quem ibimus. uerba uitae aeternae
habes. [69] et nos credidimus et cognouimus quia tu es christus filius
dei. [70] Respondit iesus. nonne ego uos duodecim elegi et unus ex
uobis diabulus est. [71] Dicebat autem de iuda simone scarioth. hic
enim incipiebat tradere eum cum esset unus ex duodecim.

7. [1] post haec ambulabat iesus in galilaeam. non enim habebat
potestatem in iudaeam ambulare quia quaerebant eum iudaei inter-
ficere. [2] Erat autem in proximo dies festus iudaeorum scenopegiae.
[3] dixerunt autem ad eum fratres eius. transi hinc et uade in iudaeam ut
et discipuli tui uideant opera quae facis. [4] nemo quid facit in occulto
quid facit quaerit ipse in palam esse. si haec facis manifesta te ipsum
huic mundo. [5] neque enim tunc fratres eius credebant in eum. [6] Dicit
ergo eis iesus. tempus meum nondum aduenit. tempus autem uestrum
semper est paratum. [7] non potest mundus odire uos. me autem odit
quia ego testimonium perhibeo de illo quia opera eius mala sunt.

Corr. Hier.: [65] dat. ill. fu. des.] FUERIT EI DATUM patre] + MEO [66] *om.* ERGO > NON CUM ILLO [67] ABIRE [68] resp.] + ERGO *om.* ET DIXIT [70] resp.] + EIS > EX UOB. UN. DIABOLUS [71] de iud. sim. sc.] IUDAM SIMONIS SCARIOTIS inc. trad.] ERAT TRADITURUS 7 [1] hab. pot.] UOLEBAT [2] SCENOPEGIA [3] opera] + TUA [4] quid fac. in occ. quid fac.] QUIPPE IN OCCULTO ALIQUID FACIT ET *om.* HUIC [5] *om.* TUNC [7] ODISSE

---

[65] nisi] si non *q* > fuerit illi (ei *q*) *q r*, ei dat. fuerit *b* *om.* desursum *b q r* a patre] + meo *q* [66] *om.* ergo *q* disc.] ex discipulis *b* > multi recesserunt ex discipulis eius *q* *om.* iam *q*, amplius *ff* cum illum non ambulabam *ff*, iam cum eo iam non amb. *b* [67] ergo] autem *b* ad discipulos suos duod. *r*, illis duod. disc. *ff* [68] resp.] + ergo *q* *om.* ei *r*, illi *q* *om.* et dix. *q* *inc.* respondens autem sim. petr. dix. *b* iuimus *ff* aetern.] + deus *ff* [69] credimus *ff r* quia] quoniam *b r* *om.* christus *b* dei] + uiui *ff q r* [70] resp.] + illi *q* *inc.* et respondit ies. dixit illis *ff* et unus] unus tamen *b* [71] > sim. iud. *ff* aut. iudam simonem scariothem *q* en. traditurus eum erat (er. illum *q*) *b q r* > unus cum esset *ff q* ex] de *b* 7 [1] *inc.* et amb. ies. post haec *q* hab. pot.] uolebat *q* iudaea *b r* ambulandi *ff r* quia] quoniam *q r* > quaer. iud. (iud. quaer. *b*) int. eum *b r* [2] erat enim in proximum *q* fest.] sollemnis *b q* scenopegia *q*, —piagi *r* [3] aut.] ergo *q*, igitur *b r* fratr. ipsius *b* [4] nemo] + enim *b q r* quid fac. in occ. quid fac.] aliquid faciens in occ. (> in occ. fac. *r*) *b r*, in occ. aliquid facit et *q* quaeret *q* *om.* ipse *b* in pal.] propalam *b* *om.* ipsum *r* [5] nec *r* crediderunt *q* > fratr. eius cred. tunc *b r* [6] dixit *r* ergo] autem *q r* eis] illis *q* uenit *r* [7] pot.] + hic *q* quia] quoniam *ff* testificor *b q r* (—co) de eo *b r* quia] quoniam *b q* mala] pessima *b q r*

8 uos ascendite ad diem festum. ego non ascendo ad diem festum *b* ff *q* (*r*)
istum quia tempus meum nondum impletum est. 9 Haec cum dixisset
illis ipse mansit in galilaeam. 10 Ut autem ascenderunt fratres eius
tunc et ipse ascendit ad diem festum. non manifeste sed quasi in
occulto. 11 iudaei ergo quaerebant eum in die festo et dicebant. ubi
est ille. 12 et murmur de eo erat in turba. quidam enim dicebant quia
bonus est alii autem dicebant. non sed seducit turbam. 13 nemo tamen
palam loquebatur de illo propter metum iudaeorum. 14 Iam autem
die festo mediante ascendit iesus in templum et docebat. 15 miraban-
tur ergo iudaei dicentes. quomodo hic litteras scit cum non didicerit.
16 Respondit iesus et dixit. mea doctrina non est mea sed eius qui me
misit. 17 si quis uoluerit uoluntatem eius facere cognoscet de doctrina
utrum ex deo sit an ego a meipso loquar. 18 qui a semetipso loquitur
gloriam propriam quaerit. qui autem quaerit gloriam eius qui misit
illum uerax est et iniustitia in illo non est. 19 Nonne moyses dedit
uobis legem et nemo ex uobis facit legem. quid me quaeritis inter-
ficere. 20 Respondit turba et dixit. daemonium habes. quis te quaerit
interficere. 21 respondit iesus et dixit eis. unum opus feci et omnes
miramini. 22 propterea moyses dedit uobis circumcisionem non quia

---

Corr. Hier.: 8 fest. 1°] + HUNC > MEUM TEMPUS 9 *om.* ILLIS (= *b*) GALILAEA 12 murmur] + MULTUS turbam] TURBAS 15 mir. ergo] ET MIR. 16 resp.] + EIS > MIS. ME 18 illum] + HIC

---

8 uos] + autem *r* ad 1°] in *b r*, + hunc *q* fest. 1°] sollemnem *q* ego] + autem *ff q* nondum *q* ascendam *b* ad 2°] in *b r* ist.] hunc *b*, *om.* ad diem fest. ist. *q* quia] quoniam *b q r* > meum tempus *q* completum *b r* 9 haec] hoc *q* dixitset *ff* *om.* illis *b*, ipsis *r* *om.* ipse *q r* > remansit ipse *b* galilea *q* 10 ut] cum *b q r* *om.* autem *ff r* frat. illius *q* *om.* et *r* ad] in *b q r* fest.] sollemnem *q* manif.] palam *b q r* *om.* quasi *b r* in occ.] occulte *b q r* 11 ergo] autem *b r* die solemne *q* in diem festum dicentes ubi *b r* 12 eo] illo *ff q* erat] factus est magnus *q*, + magnum *b* turba] plebe *q* *inc.* et murm. er. magnum in turbo de eo *r* quia] quoniam *b r* *om.* autem *b q r* turbam] populum *b ff q* 13 tamen] + in *b* pal.] constanter *q* > de illo (eo *b*) loqu. *q* 14 *inc.* cum autem iam (iam aut. cum *r*) dies festus medius esset *b r*, et cum iam dies solemnis ad medium peruenisset *q* templo *b q r* 15 ergo] autem *b q r* scit] nouit *b ff r* qui non didicit *q* 16 resp.] + autem *b*, + illis *ff*, + ergo illis *q* dix.] + eis *r* *om.* mea 2° *ff* 17 uoluerit] [qu]aerit *r* eius] illius *b* cognoscit *q* utrumne *b r* de deo est *ff* an ex meipso *b* loquor *q* 18 propr.] suam *b ff* qui aut.] nam qui *b* mis. eum *q*, eum mis. *b*, + hic *q* iniust.] iniquitas *b q r* illo] eo *b r* 19 nonne] non *q* nemo] nullus *r* *om.* et nemo — leg. *ff* interf.] occidere *b q r* 20 habet *ff*, + et *r* quis] qui *ff* interf.] occidere *q r* *om.* *vers.* *b* 21 > ies. eis et dix. *ff* 22 propter hoc *b r* > ded. uob. moys. *r* quia] quod *b r*

b ff q (r) ex moyse est sed ex patribus et in sabbato circumciditis hominem.
23 si circumcisionem accipit homo in sabbato ut non soluatur lex
moysi mihi indignamini quia totum hominem sanum feci sabbato.
24 nolite iudicare secundum faciem sed iustum iudicium iudicate.
25 dicebant ergo quidam ex hierosolymis. nonne hic est quem quae-
runt occidere. 26 et ecce palam loquitur et nihil dicunt. numquid uere
cognouerunt principes quia hic est christus. 27 sed hunc scimus unde
sit. christus autem cum uenerit nemo scit unde sit. 28 Clamabat ergo
docens in templo iesus et dicens. et me scitis et scitis unde sim. et a
me ipso non ueni sed est uerus qui me misit quem uos nescitis. 29 ego
autem noui illum quia ab ipso sum et ipse me misit. 30 Quaerebant
ergo eum adprehendere et nemo misit in illum manus quia nondum
uenerat hora eius. 31 De turba autem multi crediderunt in eum et
dicebant. christus cum uenerit numquid plura signa faciet quam quae
hic facit. 32 audierunt pharisaei turbam murmurantem de illo. et
miserunt principes sacerdotum et pharisaei ministros ut adprehen-
derent eum. 33 Dixit autem iesus. adhuc tempus modicum uobiscum
sum et uado ad eum qui misit me. 34 quaeritis me et non inuenietis.
et ubi sum ego uos non potestis uenire. 35 dixerunt ergo iudaei ad
se ipsos. quo hic iturus est quia non inueniemus eum. numquid in

---

Corr. Hier.: 23 feci] + IN 25 occ.] interficere 26 nihil] + EI
28 > UNDE SIM SCITIS (cf. *b*) > MISIT ME 29 autem noui ill.]
SCIO EUM 32 illo] + HAEC *om.* sacerdotum 33 autem]
ERGO > MODIC. TEMP. 35 graec. inc. ire] GENTIUM ITU-
RUS EST

---

22 moysen *b*, moysi *q r* est] sit *b r* patr.] + uestris *b* *om.* in *b r*
23 adcepit *ff* *om.* in *ff* lex] rex *ff* indign.] irascimini *b q r* quia]
quoniam *b r* saluum *b r* 24 sec. personam *r*, personaliter *q* iustam
iudic. *r* 25 hierosolymitanis *b r*, —mitis *q* quaerebant *r* 26 ecce]
+ in *b* nihil] + illi *b q r* uere] forte *ff* quia] quoniam *r* hic]
ipse *b r* est] + uere *q* 27 sit 2⁰] est *q* 28 ergo] igitur *b*, autem
ff q *om.* docens *ff* > ies. in templo doc. *b*, in templo ies. doc.
q *om.* et 1⁰ *ff* et 2⁰] neque *r* scitis 1⁰] nostis *ff* sim]
sum *q* > et unde sim nostis nec enim a me ueni sed est uerax
b > misit me *q r* non scitis *ff*, ignoratis *b* 29 *inc.* ego scio
ill. *q* quia] quoniam *b q r* ipso] illo *q*, eo *b r* 30 ergo] igitur
b r eum] illum *q* illum] + anum *ff** nem. misit manum manus
iniecit *b*, nem. [in e]um manum iniecit *r* quia] quoniam *r* 31 de]
ex *b r* *inc.* multi aut. de turba cred. *q* facturus est *q* hic] iste *b*,
ista *r* fecit *b*, faecit *q* 32 aud.] + ergo *ff*, + sacerdotes et *b* turb.
murmurante *ff*, populum mussitantem *b r* illo] eo *b (r)*, + ista *q* *om.*
princ. sac. et *b* mis. minist. farisaei et princ. sac. *q r* adprehenderet
illum *ff* 33 autem] ergo *q* temp. mod.] pusillum tempus *b r* ad
illum *ff* > me misit *b q r* 34 > ego sum *b q r* > uen. non pot. *b*
35 dicebant *b* ergo] igitur *b r* ad] apud *q* *om.* se *ff* ad (*om.* *b*)
alterutrum *b r* quo] ubi *b r* hic incipiet ire quia nos non *q*

dispersionem graecorum incipit ire et docere graecos. 36 quis est hic *b* **ff** *q (r)*
sermo quem dixit. quaeritis me et non inuenietis et ubi ego sum uos
non potestis uenire. 37 In nouissimo autem die illo magno diei festi
stabat iesus et clamabat dicens. si quis sitit ueniat ad me et bibat.
38 qui credit in me sicut dixit scriptura flumina de uentre eius fluent
aquae uiuae. 39 Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant cre-
dentes in eum. nondum enim erat spiritus datus quia iesus nondum
fuerat honorificatus. 40 De turba autem cum audissent hos sermones
eius dicebant. hic est uere propheta. 41 Alii dicebant. hic est christus.
quidam autem dicebant. numquid a galilaea christus uenit. 42 nonne
scriptura dicit quia ex semine dauid et bethlem castello ubi erat dauid
christus uenit. 43 Dissensio autem facta est in turba propter eum.
44 Quidam autem ex ipsis uolebant adprehendere eum. sed nemo misit
super illum manus. ‖ Uenerunt ergo ministri ad principes sacerdotum **ff** *q (r)*
et pharisaeos et dixerunt eis illi. quare non adduxistis eum. 46 Re-
sponderunt ministri. numquam sic locutus est quisquam homo hic
homo. 47 Responderunt eis pharisaei. numquid et uos seducti estis.
48 numquid aliquis ex principibus credidit in eum aut ex pharisaeis.
49 sed turba haec quae non nouit legem maledicti sunt. 50 Dicit nico-
demus ad eos ille qui uenit ad eum nocte prius qui erat unus ex ipsis.

Corr. Hier.: 35 doc. graec.] DOCTURUS GENTES 36 > SUM EGO 37 *om.* ILLO diei festi] FESTIUITATIS (= *r*) 39 nondum 1°] NON?? hon.] glorificatus 40 de turba aut.] ex illa ergo turba 42 et] + DE BETHLEEM > UENIT CHRISTUS 43 autem] itaque (= *a*) 45 princ. sac.] pontifices 46 *om.* QUISQUAM homo 1°] + SICUT 47 resp.] + ERGO 50 *om.* PRIUS > UNUS ERAT

---

35 dispersione *q* incipiet *b q r* graecos] eos *r* 36 inuenitis *ff* > uen. non pot. *b* 37 die magno ac sollemne *b*, die festo magno ipso festiuitatis *r* *om.* ad me *b* 39 dicebat *ff q* spirito *b* incipiebant accipere *ff q r* qui credunt *q*, qui credituri erant *r* *om.* cred. in eum *b* enim] autem *ff q* > dat. spir. *b*, dat. erat sp. sanctus *q* quia] quoniam *r* erat hon. *b*, hon. erat *r* 40 audisset *ff* *inc.* de populo igitur (autem *r*) audientes haec uerba *b r*, multi ergo de turba cum aud. hos serm. *q* *om.* eius *b q r* 41 alii] + uero *b* quid.] alii *r* *om.* autem *r* *om.* hic — diceb. *b q* numqu.] + ergo *b r* a] ex *b r*, de *q* 42 quia] quoniam *r* *om.* et *r*, + a *ff q r* betlehem *b*, bethleem *q* cast.] municipio *b r* 43 autem] ergo *b q r*, + iterum *q* > in turba facta est *q* propt. illum *ff* 44 *om.* autem *q* ips.] illis *ff*, eis *b r* > adpr. eum uol. nec nemo *ff* in eum iniecit manus *(b) r*, in illum misit manum *q* 45 ergo] autem *r* et farisaeorum et dicunt *r* adduxisti *ff* eum] illum *r* 46 > min. autem resp. *r* sic] taliter *r* *om.* quisqu. *q*, > quisqu. homo loc. est *r*, + quomodo *q r* hic] iste *r* 47 resp.] + ergo *q* *om.* eis *r* 48 > princ. [aut ex phar. cre]didit in eum *r* 50 dixit *q* *om.* ille *r* uenerat nocte ad eum *r* *om.* prius *q* > unus qui er. ex ips. *q*, *om.* *r*

ff *q* (*r*) [51] numquid lex nostra iudicat hominem nisi audierit primum ab ipso
et cognouerit quid faciat. [52] Responderunt et dixerunt ei. numquid
et tu a galilaea es. scrutare scripturas et uide quia propheta a galilaea
ff (*r*) non surgit. [53] et reuersi sunt unusquisque in domum suam. ||
8. [1] iesus autem perrexit in montem olиueti. [2] et diluculo iterum
uenit iesus in templo et omnis populus uenit ad eum et sedens doce-
bat eos. [3] adducunt autem scribae et pharisaei mulierem in adulterio
depraehensam et statuentes eam in medio eorum [4] dixerunt ei. ma-
gister haec mulier modo depraehensa est in adulterio. [5] in lege autem
moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare. tu autem quid dicis. [6] hoc
autem dicebant temptantes eum ut ⟨pos⟩sent eum accusare. iesus autem
inclinans ⟨se d⟩eorsum digito suo scribebat in terra. [7] cu⟨m aute⟩m
perseuerarent interrogantes eum ⟨erexit⟩ se et dixit eis. qui sine pec-
cato es⟨t uestrum primus in illam lap⟩ide⟨m⟩ mit⟨tat.... [9] ... unus⟩
post unum exiebant incipientes ⟨a seniori⟩bus et remansit iesus solus
et mulier in medio stans. [10] erigens autem se iesus dixit ei. mulier
⟨ubi⟩ sunt qui te accussabant. nemo te condemnauit. [11] quae dixit.
nemo domine. dixit autem i⟨esus⟩. nec ego te condemnabo. uade hinc
b ff *q* (*r*) et ex ho⟨c⟩ iam noli peccare. || [12] Iterum locutus est eis iesus dicens.
ego sum lux mundi. qui sequitur me non ambulabit in tenebris sed

---

Corr. Hier.: [51] > AB IPSO PRIUS   [52] a gal. 1⁰] GALILAEUS (= *q*)   om. SCRIPTURAS   8 [2] *om.* IESUS   TEMPLUM   [3] statuentes] statuerunt . . . et   *om.* EORUM   [5] autem 2⁰] ERGO   [6] hoc] haec   > ACCUS. EUM   *om.* SUO   [9] *om.* IESUS   [10] *om.* QUI TE ACC.   [11] *om.* HINC   ex hoc] AMPLIUS?   [12] iterum] + ERGO

---

[51] audiat *r*   *om.* prim. ab ipso *r*   cognoscat *r*   facit *ff q*   [52] > ei et dix. *ff*   a 1⁰] ex *r*   a gal.] galileus *q*   es] est *ff*   *om.* script. *q*   quia] quoniam *r*   a 2⁰] ex *r*   exsurget *r*   [53] *om.* et reuersi — dom. suam *ff*   8 [1] perr.] ascendit *ff*   [2] *inc.* et mane cum factum esset it. *ff*   *om.* iesus *ff*   omnis] uniuersus *ff*   conueniebant ad eum et cum consedisset *ff*   [3] *inc.* scribae autem et phar. adducunt ad eum mul. in moecationem depr. quam cum statuisset in medio [4] dix. ad iesum *ff*   [4] *om.* modo *ff*   adult.] moecatione *ff*   [5] in lege] intellege *ff*   > precepit nob. moys. ut qui in alturio deprehenditur lapidetur *ff*   dicis] + de ea *ff*   [6] haec dic. tempt. eum ut haberent causam adcusandi eum ies. aut. inclinato capite dig. scrib. in terram [7] cum aut. interrogarent expectantes eum quid diceret et er. se et dix. eis quisque uestrum sine delicto est prior in eam lapidem iactet [8] et iterum inclinas se de digito scribebat in terram [9] illi igitur cum audissent paulatim secedebant singuli adcipientes a senioribus omnes recesserunt et relictus est solus iesus et ecce mulier illa in medio erat [10] cumque erexisset se ies. dix. ad eam mul. ubi sunt qui te perduxerunt nemo te lapidauit [11] et illa respondens dix. *ff*   autem] + ei *ff*   damnabo *ff*   *om.* hinc et *ff*   *om.* 7, 53 — 8, 11 *q*   [12] iterum] + ergo *q*   > illis loc. est ies. dic. *q*   *inc.* rursus autem (+ congregatis illis *b*) loquebatur ies. dic. *b r*   lux] lumen *r*, + huius *b*   > me sequ. *b*   ambulauit *b ff*

habebit lucem uitae. 13 Dixerunt ergo ei pharisaei. tu de te testimo- *b ff q (r)*
nium perhibes. testimonium tuum non est uerum. 14 Respondit iesus
et dixit eis. et si ego testimonium perhibeo de me ipso uerum est
testimonium meum quia scio unde ueni et quo uado. uos autem nesci-
tis unde uenio et quo uado. 15 uos secundum carnem iudicatis. ego
iudico neminem. 16 et si iudico ego iudicium meum uerum est quia
solus non sum sed ego et qui me misit pater. 17 Et in lege uestra
scriptum est quia duorum hominum testimonium uerum est. 18 Ego
sum qui testimonium perhibeo de me ipso et testimonium perhibet de
me qui me misit pater. 19 Dicebant ergo ei. ubi est pater tuus. Re-
spondit iesus. neque me scitis neque patrem meum. si me sciretis et
patrem meum sciretis. 20 Haec uerba locutus est in gazophylacio
docens in templo. et nemo adprehendit eum quia nondum uenerat
hora eius. 21 Dixit ergo eis iterum iesus. ego uado et quaeritis me et
in peccato uestro moriemini. quo ego uado uos non potestis uenire.
22 Dicebant ergo iudaei. numquid interficiet se quia dicit quo ego
uado uos non potestis uenire. 23 Et dicebat eis. uos de deorsum estis
ego de supernis sum. uos de hoc mundo estis. ego non sum de hoc
mundo. 24 Dixi enim uobis quia moriemini in peccatis uestris. si
enim non credideritis quia ego sum moriemini in peccato uestro.

Corr. Hier.: 13 te] + IPSO 14 et 4°] AUT 15 iud. nem.] NON IUD. QUEMQUAM 18 > MISIT ME 19 sciretis 1°] + FORSITAN 20 nondum] necdum (= *d*) 21 > ITERUM EIS 22 se] SEMETIPSUM 23 hoc mundo 1°] > MUNDO HOC 24 enim] ERGO

---

12 lucem] lumen *b r* 13 ergo] autem *b r* ei] illi *ff q* *om.* te *b* 14 respondens ies. dix. *ff* *om.* ipso *b r* > test. meum uer. est *b* quia] quoniam *b r* et 3°] aut *q* uado (*bis*)] eam *b* autem] enim *b* ueni *ff q*, uenerim *b* et 4°] aut *q* 15 *inc.* et uos *b* ego] + non *b q r* nem.] quemquam *q* 16 et si] quod si *b r* > ego iudico *b* quia] quoniam *b* ego 2°] + sum *b* 17 lege] + autem *q* *inc.* in lege quoque scr. *b* quia] quoniam *b r* > test. hom. *ff* 18 qui testificor de me et *b* test. 2°] + meum *ff* *om.* de 2° *ff* > mis. me *q* > et qui me mis. pater test. perh. de me *b*, . . . nium perhibeo de me . . . perhibet de me pater *r* 19 ergo] igitur *b r* ei] i[lli] *r* tuus] meus et *ff* ies.] + et dixit eis *b* scitis] nostis *b ff r* meum 1°] meam *q*, + scitis *ff* si] + enim *ff q* sciretis 1°] nossetis *ff* meum 2°] + forsitan *r* scir. 2°] scietis *ff*, + utiquae *q* 20 est] + iesus *q r* quia] quoniam *r* uenerat] erat *ff* 21 ergo] autem *b r* *om.* eis *r*, > iterum ad eos, *om.* ies. *b* quo] ubi *q r* uado] eo *b* 22 ergo] igitur *b r* se] + ipsum *ff* numq. occissurus est se *q* quia] quoniam *b q r* quo] ubi *b q r* > uen. non pot. *b* 23 et] iterum *b* dixit *q* *om.* eis *ff* *inc.* dixit ergo iterum eis *r* de deors.] ex inferioribus *b* ego 1°] + autem *q* supern.] superioribus *ff q*, susum *r* 24 dixit *r* enim] itaque *b r*, ergo *q* quia] quoniam *r* moriemini] memoris non estis *ff* peccato uestro *b* credideritis *q r* quia 2°] quoniam *b r* peccatis uestris *q r*, *om.* si enim — uestro *ff*

b ff q (r) 25 dicebant ergo ei. tu quis es. Dixit eis iesus. principium quod et
loquor uobis. 26 multa habeo de uobis loqui et iudicare. sed qui misit
me uerax est. et ego quae audiui ab eo haec loquor in hunc mundum.
27 et non cognouerunt quia patrem eis dicebat deum. 28 Dixit ergo eis
iesus. cum exaltaueritis filium hominis tunc cognoscetis quia ego sum
et a me ipso facio nihil sed sicut docuit me pater haec loquor. 29 et
qui me misit mecum est. non reliquit me solum quia ego quae placita
sunt ei facio semper. 30 Haec illo loquente multi crediderunt in eum.
31 dicebat ergo iesus ad eos qui crediderunt ei ex iudaeis. si uos man-
seritis in uerbo meo uere discipuli mei estis. 32 et cognoscetis ueri-
tatem et ueritas liberabit uos. 33 Responderunt ad eum iudaei dicen-
tes. semen habrahae sumus et nemini seruiuimus umquam. quomodo
tu dicis. liberi eritis. 34 respondit eis iesus. amen amen dico uobis.
quia omnis qui facit peccatum seruus est peccati. 35 seruus autem
non manet in domo in aeternum. filius manet in aeternum. 36 Si ergo
filius uos liberauerit uere liberi eritis. 37 Scio quia semen habrahae
estis. sed quaeritis me interficere quia sermo meus non capit in uobis.
38 ego quod uidi aput patrem meum loquor. et uos quae uidistis aput
patrem uestrum facitis. 39 Responderunt ad eum et dixerunt. pater
noster abraham est. Dicit eis iesus. si fili abrahae estis opera abrahae

---

Corr. Hier.: 25 quod] QUIA (= *b*) 26 hunc mundum] MUNDO 27 *om.* DEUM 31 ex iud.] IUDAEOS uerbo] sermone estis] ERITIS? (= *a*) 33 ad eum iud. dic.] EI 37 semen] FILII 38 *om.* MEUM 39 ad eum et dix.] ET DIX. EI

---

25 ergo] autem *b r* *om.* tu *ff* es] est iste *ff*, + et *q* princ.] in-
primis *b*, inititium *r* quod et] quia *b* uobiscum *b r* 26 loqui]
dicere *b* > me mis. *b q* huc mundum *ff*, hoc mundo *b* 27 *om.*
et *q* cogn.] intellexerunt *b* quia de patre eis dicebat *q*, quoniam
de deo patre diceret eis *b* 28 dix. autem illis ies. *b* tunc scietis
quoniam *b r* *om.* ipso *r* > nihil facio *ff*, et nihil a me facio
b sicut] ut *r* pater] + meus *q* 29 > mis. me *r* est] + et
b relinquit *q* quia] quoniam *r* > sunt ei (illi *q*) placi-
ta *r* > quae sunt ei plac. semp. fac. *b* 30 illo] eo *b r* 31 ergo]
autem *b r* ies. ad eos] eis ies. *ff* crediderant *b* *om.* ex *q (r)*
permanseritis *b r* 32 cognoscitis *ff*, scietis *b r* ueritas] + ipsa
b liberauit *ff* 33 resp. illi (ei *r*) iud. *b r* *om.* iud. dic. *q* abra-
ham *b* neminem *q* > umqu. seru. *b ff* dicis] + quoniam *q* eri-
tis] estis *ff* 34 *om.* eis *b*, illis *q r* *om.* amen 2⁰ *r* quia]
quoniam *r* *om.* peccati *b* 35 aet. 1⁰] + nam *b* fil.] + autem *r*
36 *om.* ergo *ff q* > uos filius *b* uere] re uera *ff* *om. vers.* *r*
37 abraham *r* sed] et *b* interf.] occidere *b q r* quia] quoniam
b r sermo meus] sermeos *ff*, uerbum meum *b r* capet *b* 38 meum]
+ hoc *b q* uos] + ergo *b q r* quae] quod *ff q* facite *b*, factis *q*
39 *inc.* et resp. aput eum *ff*, *om.* ad eum *b* dixit autem eis ies.
b abraham *r*, > fil. abr. si *ff* estis] essetis *b q* abrahae 2⁰] utique
eius *b*

facite. 40 nunc autem quaeritis me interficere hominem qui ueritatem *b* **ff** *q (r)*
locutus est uobis quam audiui a deo. hoc abraham non fecit. 41 uos
facitis opera patris uestri. Dixerunt ei. nos ex fornicatione non sumus
nati. unum patrem habemus deum. 42 Dixit eis iesus. si deus pater
uester esset diligeretis utique me. ego enim ex deo processi et ueni.
non enim a me ipso ueni sed ille me misit. 43 quare loquellam meam
non cognoscitis. quia non potestis audire meum sermonem. 44 uos ex
patre diabolo estis et desideria patris uestri uultis facere. ille homi-
cida erat ab initio et in ueritate non stetit quia non est ueritas in
eum. cum loquitur mendacium ex suis propriis loquitur quia mendax
est sicut et pater eius. 45 Ego quia ueritatem dico non creditis mihi.
46 quis ex uobis arguet me de peccato. si ueritatem dico quare uos
non creditis mihi. 47 qui est ex deo uerba dei audit. propterea uos
non auditis quia ex deo non estis. 48 Responderunt iudaei et dixerunt
ei. nonne bene dicimus nos quia samaritanus es tu et daemonium
habes. 49 Respondit iesus. ego daemonium non habeo sed honorifico
patrem meum et uos inhonoratis me. 50 ego autem non quaero glo-
riam meam. est qui quaerit et iudicat. 51 Amen amen dico uobis. si
quis sermonem meum seruauerit mortem non uidebit in aeternum.
52 Dixerunt ergo ei iudaei. nunc cognouimus quia daemonium habes.
abraham mortuus est et prophetae. et tu dicis. si quis sermonem
meum seruauerit non gustabit mortem in aeternum. 53 numquid tu
maior es quam abraham qui mortuus est. et prophetae mortui sunt.

Corr. Hier.: 40 loc. est uob.] UOBIS LOC. SUM 41 dix.] + ITAQUE 42 dix.] + ERGO non] NEQUE 43 > SERM. MEUM 44 eum] EO *om.* SUIS *om.* SICUT 45 ego] + AUTEM 46 ARGUIT 48 resp.] + IGITUR 52 *om.* EI (= *q*) 53 quam] PATRE NOSTRO

---

39 faceretis *b q r* 40 interf.] occidere *b q r* est] sum *b q r* audii *ff* 41 *inc.* sed uos *b r* ex] de *q* fornicationem *b,* prostitutione *ff* 42 dicit *b ff* utique] si *ff** ex] a *q* proc.] exiui *q r* non] nec *b r* *om.* ipso *b r* 43 > meam loqu. *ff* quia] quoniam *b q r* meum serm.] uerbum meum *b q r* 44 desid.] concupiscentiam *b* > fac. uult. *r* erat] fuit *b r* quia 1°] quoniam *r* > uer. non est *q,* > uer. in eo non est *b r* cum] quando *b,* cum quando *r* ex] de *b r*^c suis] suo *r*^c *om.* propr. *b* quia 2°] quoniam *b r* *om.* sicut *q* *om.* et 3° *ff r* 45 quia] quoniam *q r* dico] + uobis *b r* 46 dico] + uobis *r* *om.* uos *r* credetis *ff* 47 > ex (a *q*) deo est *ff q r* audit] loquitur *r* uos] + me *ff* quia] quoniam *b* > non est. ex deo *ff* 48 resp.] + ergo *q* dix. illi non *q* bene] recte *b* *om.* nos *q r* quia] quoniam *r* sam. est tu *ff* 49 *om.* et *b r* inhonorificastis *r,* dehonorificatis *b,* spernitis *q* 50 claritate meam *ff,* honorem meum *b r* quaerat et iudicet *ff q* 51 serm.] uerbum *b q r* > non uid. mort. *ff* 52 *om.* ergo *b r* *om.* ei *q,* illi *r* quia] quoniam *b r* serm.] uerbum *b q r* gustauit *b* *om.* in aetern. *b ff* 53 es] + patre nostro *q r* quam (*om. q*) abr.] abrahae *b r* proph.] + qui *b* (*r?*)

b ff q (r) quem te ipsum facis. 54 Respondit iesus. si ego clarificauero me
ipsum claritas mea nihil est. est pater meus qui clarificat me quem
uos dicitis quia deus uester est. 55 et non cognouistis eum. ego
autem noui eum ero similis uobis mendax. sed scio eum et sermonem
eius seruo. 56 Abraham pater uester exultauit ut uideret diem meum.
et uidit et gauisus est. 57 Dixerunt ergo iudaei ad eum. quinquaginta
annos nondum habes et abraham uidisti. 58 Dixit eis iesus. amen
amen dico uobis. ante abraham ego sum. 59 Tulerunt ergo lapides ut
iactarent in eum. iesus autem abscondit se et exiuit de templo.

9. 1 Et praeteriens uidit hominem caecum a natiuitate. 2 et in-
terrogauerunt eum discipuli sui. rabbi quis peccauit hic aut parentes
eius ut caecus nasceretur. 3 Respondit iesus. neque hic peccauit neque
parentes eius sed ut manifestetur opera dei in illo. 4 me oportet ope-
rari opera eius qui misit me donec dies est. uenit nox quando nemo
potest operari. 5 cum in hoc mundo sum .lux sum huius mundi.
6 Haec cum dixisset expuit in terram et fecit lutum ex sputo et
superunxit cum luto super oculos eius. 7 et dixit ei. uade laua in
natatoria siluae quod interpretatur missus. et abiit et lauit et uenit
uidens. 8 Uicini ergo eius et qui nouerant eum prius quam mendicus

---

Corr. Hier.: 54 clarificauero] glorifico claritas] gloria clarificat] glorificat uester] NOSTER 55 noui eum] + ET SI DIXERO QUIA NON SCIO EUM 58 ante abr.] ANTEQUAM ABR. FIERET 59 IACERENT 9 3 MANIFESTENTUR 5 cum] QUAMDIU *om.* HOC *om.* HUIUS 6 superunx. cum luto] LEUIT LUTUM 7 SILOAE et abiit] ABIIT ERGO 8 uic. ergo eius] ITAQUE UICINI nouerant] UIDEBANT quam] QUIA

---

53 ipsum] ergo *b* 54 clarificauero] honorifico *b r*, honorificauero *q* *om.* ipsum *b r* clar. mea] honor meus *b q r* nihil] nullus *q* > pat. meus est *b* clarificat] honorificat *b q r* (—cet) quia] quoniam *b r* uester] uerax *r* *om.* est 3° *b* 55 cogn.] nostis *b r* noui 1°] cognoui *ff* eum 2°] illum *q*, + et si dixero quia (quoniam *b r*) non noui illum (eum *b r*) *b q r* scio] noui *q* eum 3°] illum *b* serm.] uerbum *b q r* seruo] custodio *b q* 56 exult.] laetabatur *b r* 57 ergo] igitur *r* *om.* iudaei *b* 58 eis] illis *q* 59 *inc.* sustulerunt igitur *r* lap.] + iudaei *q* iact.] mitterent *b r* in] super *b* eum] illum *ff q* aut.] uero *b* exiit *b ff* *fin.*] + transsiens per medium eorum et ibat sic *q* 9 1 *om.* hom. *b* ex natiuitate *b* (—tem) *r*, + sua *q* 2 sui] eius *ff q*, + dicentes *b ff q* par. eius quoniam caec. natus est *b r* (+ et) 3 ies.] + et dixit eis *b* manifestaretur *q* illo] eo *b r* 4 > me mis. *ff q* donec] dum *ff*, cum *b* ueniet *b* (+ enim) *q r* quando] cum *b r* nemo] non *ff* 5 > sum in hoc mundo lumen *b r* *om.* huius *b* 6 terra *q* ex sp.] de sputamento *b* cum] eum *ff*? superlinuit lutum sup. oc. illius caeci *b* 7 *om.* laua *b* natatoriam *ff q* (—rio) siloam *b* et perrexit et abluit se *b* 8 eius] illius *b* *om.* et 1° *ff q* nouerant] uiderant *b*, uidentes *q* prius] antea *b*, primum *q* quam] quod *q*, quoniam *b*

erat dicebant. nonne hic est qui sedebat et mendicabat. alii dicebant. *b ff q (r)*
hic est. 9 alii autem dicebant. quia similis est ei. ille autem dicebat.
ego sum. 10 Dicebant ergo ei. quomodo aperti sunt tibi oculi. 11 re-
spondit ille. homo qui dicitur iesus lutum fecit et unxit me et dixit
mihi. uade in siloam et laua. et abii et laui et uidi. 12 Dixerunt ergo
ei. ubi est. ille ait. nescio. 13 Adducunt eum ad pharisaeos qui caecus
fuerat. 14 erat autem sabbatum in qua die lutum fecit iesus et aperuit
oculos eius. 15 Iterum ergo interrogabant eum pharisaei. quomodo
uidisti. ille autem dixit eis. lutum posuit mihi super oculos et laui et
ecce uideo. 16 Dicebant ergo ex pharisaeis quidam. non est hic homo
a deo qui sabbatum non custodit. alii dicebant. quomodo potest homo
peccator h<ae>c facere signa. et scisma erat in eis. 17 dicunt ergo
illi caeco. tu quid dicis de eo qui aperuit oculos tuos. Ille autem dixit.
quia propheta est. 18 Non credebant iudaei de illo qui fuerat caecus
donec uocauerunt parentes eius. 19 et interrogauerunt eos dicentes.
hic est filius uester quem uos dicitis quia caecus natus est. quomodo
ergo uidet modo. 20 Responderunt parentes eius et dixerunt. scimus

---

Corr. Hier.: 8 dicebant 2⁰] + QUIA 9 dicebant quia] NEQUAQUAM SED ei] EIUS *om.* AUTEM 2⁰ dicebat] + QUIA 10 > OCULI TIBI?? 11 me] OCULOS MEOS in siloam] AD NATATORIAM SILOAE 12 *om.* ERGO 14 in qua die] QUANDO 15 uidisti] UIDISSET *om.* ECCE 16 qui] QUIA > SIGNA FACERE 17 *om.* ILLI caeco] + ITERUM 18 cred.] CREDIDERUNT ERGO qui fuerat caec.] QUIA CAECUS FUISSET ET UIDISSET *fin.*] + QUI UIDERAT 19 uid. modo] NUNC UIDET 20 resp.] + EIS

---

8 erat] + et non uidens *r*, + et caecus *b* alii] + autem *r* dic. 2⁰] + quia *q* 9 *inc.* al. dic. non est sed sim. est illi *b r* dicebat] + quia *q* 10 dixerunt *b r* *om.* ergo *r* quom.] + ergo *ff* tib. oc.] oculi tui *b r* 11 ille] + et dixit *b q r* ies.] christus *q* superunxit *q*, superlinuit *b r* me] mihi oculos *q* in] + natatorio *q* sil.] solam *ff* laua] ablue te *b r* laui] ablui (laui *r*) me *b r* et uidere coepi *b r* 12 ergo] autem *b r* *om.* ei *r*, illi *q* ille] et *r* ait] dicit *ff q*, + illis *b r* 13 adduxerunt *r*, perduxerunt autem *b* eum] illum *r* > fuer. caec. *q* 14 *om.* in *b q r* qua die] quando *q* fecerat *q* oc. eius] illi oc. *b* 15 *om.* ergo *q*, *inc.* rursus igitur *b r* phar. dicentes quom. uides et ille dix. *b r* eis] et illis *q* lutum] + fecit et *b* imposuit sup. oc. meos et ablui me in siloam *b r* 16 dic. autem quid. ex phar. *b r* > hom. hic (hic hom. *q*) non est *b q* > a deo homo *ff* qui] quod sic *b* cust.] obseruat *b q* pecc. talia signa fac. et dissensio erat inter eos *b q* 17 dicebant *b* *om.* ergo *q* > caeco illi *b*, + iterum *q* *om.* tu *ff* qui] quod *ff*, quoniam *r* at ille dix. quoniam pr. *q* 18 *inc.* et non *r* cred.] + ergo *q* qui] quoniam *ff r*, quod *q* > caec. fuit (erat *q*) *ff q*, + et uidit *ff* (uidet) *q*, + et uidebat *r* uocarentur *ff* 19 *om.* dicentes *b ff* quia] quoniam *r* quom. autem modo uid. *r*, et quom. nunc uid. *q* 20 resp.] + ergo *q*, + illis *b q*

b **ff** *q (r)* quia hic est filius noster et quia caecus natus est. 21 quomodo autem
nunc uideat nescimus aut quis eius aperuit oculos nos nescimus.
ipsum interrogate aetatem habet. ipse pro se loquatur. 22 Haec dixe-
runt parentes eius quia timebant iudaeos. iam enim decreuerant iudaei
ut si quis eum confiteretur christum extra synagogam fieret. 23 prop-
terea parentes eius dixerunt. quia aetatem habet. ipsum interrogate.
24 Uocauerunt ergo hominem iterum qui fuerat caecus et dixerunt ei.
da honorem deo. nos scimus quia hic homo peccator est. 25 dixit ergo
ille. si peccator est nescio. unum scio quia caecus cum essem modo
uideo. 26 Dixerunt ergo illi. quid fecit tibi. quomodo aperuit oculos
tuos. 27 Respondit eis. dixi uobis iam et audistis. quid iterum uultis
audire. numquid et uos uultis discipuli eius fieri. 28 maledixerunt ei
et dixerunt. tu discipulus illius sis. nos moysi discipuli sumus. 29 nos
scimus quia moysi locutus est deus. hunc autem nescimus unde sit.
30 Respondit ille homo et dixit. in hoc mirabile est quia uos nescitis
unde sit et aperuit oculos meos. 31 scimus quia peccatores deus non
exaudit. sed si quis dei cultor est et uoluntatem eius facit hunc
exaudit. 32 a saeculo numquam auditum est quia aperuit quis oculos
caeci nati. 33 nisi esset hic a deo non poterat facere quicquam.
34 Responderunt et dixerunt ei. in peccatis natus es totus et tu doces

---

Corr. Hier.: 21 pro] DE 22 decreu.] CONSPIRAUERANT 24 hom. iterum] RURSUM HOM. honorem] gloriam 26 oculos tuos] TIBI OCULOS 28 sis] ES nos] + AUTEM 30 dix.] + EIS (= *r*) hoc] + ENIM > MEOS OCULOS 31 scimus] + AUTEM exaud.] audit 32 numqu. aud. est] NON EST AUDITUM (= *r*)

---

20 quia 1°] quoniam *r* > fil. nost. est *ff* quia 2°] quoniam *ff r* 21 *om.* nunc *ff,* modo *r* uidet *q,* —dit *ff,* —dent *r* aut] uel *r* *om.* eius *ff* > ap. oc. eius (illius *r*) *q r* *om.* ips. interr. *b,* > aet. hab. ips. interr. *q* 22 haec] + autem *r* quia] quoniam *b* decr.] consiliati erant *b q* iudaei] farisaei et scribae *r* ut quisquis eum confessus fuisset *r* extr. syn. esset *ff,* proiceretur de synagoga *r* 23 propter hoc par. dix. aet. hab. ipse pro se loquatur *r* 24 *om.* ergo *r,* autem *b q* hom. it.] rursus hom. *r* quia] quoniam *q r* hic] iste *r* 25 ergo] autem *r* cum essem] eram et *ff q* 26 *om.* ergo *r* illi] ei *b r,* + iterum *q* 27 > iam dixi uob. *ff r* et 1°] + non *q r* audistis] creditis *r* > aud. uult. *ff,* > uult. it. aud. *r* 28 maled.] + ergo *ff* mal. illum dicentes *q* > sis disc. illius *r,* es disc. illius *q,* disc. eius est *ff* nos] + autem *q* > disc. moys. *b,* > moys. sumus disc. *q* 29 quia] quoniam *r* 30 *om.* ille *q r* dixit] + eis *r,* + illis *q* hoc ergo mirandum est quoniam nos nesc. *r* meos] mihi *r* 31 scio *b,* + enim *q* quia] quoniam *r* sed qui colit eum et uol. *r* exaud. 2°] audit *q,* + deus *b* 32 numqu. aud. est] non est aud. *r* quia] qui *q,* quoniam *r* quis] quisquam *r* 33 hic] iste *r* 34 resp.] + iudaei *r* peccato *b* es] est *ff r*,* > est tot. nat. *ff*

nos. et eiecerunt eum foras. [35] audiuit autem iesus quia eiecerunt *b ff q (r)*
eum foras et cum inuenisset eum dixit ei. tu credis in filium dei.
[36] respondit ille et dixit. quis est domine ut credam in eum. [37] Et
dixit ei iesus. et uidisti eum et qui loquitur tecum ipse est. [39] in
iudicium ego in hunc mundum ueni ut qui non uident uideant et
qui uident caeci fiant. [40] Et audierunt ex pharisaeis qui cum ipso
erant et dixerunt ei. numquid et nos caeci sumus. [41] Dixit eis iesus.
si caeci essetis non haberetis peccatum. sed dicitis. quia uidemus.
peccatum uestrum manet.

10. [1] Amen amen dico uobis. qui non intrat per ianuam in
cohortem ouium sed ascendit aliunde ille fur est et latro. [2] Qui autem
intrat per ianuam hic pastor est ouium. [3] huic ostiarius aperit et oues
uocem eius audiunt et suas oues uocat nominatim et producit illas.
[4] Cum autem oues suas omnes emiserit ante ipsas uadit et oues illum
secuntur quia sciunt uocem eius. [5] alienum autem non secuntur sed
fugiunt ab eo quia non nouerunt uocem eius. [6] Hoc prouerbium
dixit illis iesus. illi autem non cognouerunt quod loquebatur eis.
[7] Dixit ergo eis iterum iesus. amen amen dico uobis. quia ego sum
ianua ouium. [8] omnes quodquod uenerunt fures sunt et latrones sed

---

Corr. Hier.: [35] *om.* AUTEM (= *r*) [37] *fin.*] + [38] AT ILLE AIT CREDO DOMINE ET PROCIDENS ADORAUIT EUM [39] ET DIXIT EI IESUS [41] sed] NUNC UERO 10 [1] ian.] ostium cohort.] ouile [2] ian.] ostium *om.* HIC (= *r*) [3] suas] PROPRIAS (cf. *a*) prod. illas] EDUCIT EAS [4] cum aut. ou. su. omn.] ET CUM PROPRIAS OUES ipsas] EAS SEQUUNTUR [5] SEQUENTUR FUGIENT eius] ALIENORUM [6] quod loqu.] QUID LOQUERETUR [7] ian.] ostium

---

[34] eum] illum *r* [35] audiit *b* *om.* autem *q r* quia] quoniam *q r* eiecessent *r* et inuenit eum et dix. *b q* eum] illum foras *ff* *om.* in *ff* [36] ille] illi *q* eum] illum *b q* [37] *om.* et 1[o] *b* *inc.* dixit autem ies. *q* uidistis *r* *om.* eum *b* > tec. loqu. *r* *fin.*] + ille autem (*om.* aut. *r*) dixit (*om.* ille aut. dix. *ff*) credo domine et adorauit (—rabat *ff*) eum et dixit (ait *ff*[r], + ei *r*) iesus *ff q r* [39] iudicio *q* > ueni in hunc mund. *b q r* uidet uideat *ff* [40] phar.] + haec *q* ipso] illo *r* nos] + et *ff* [41] sed] nunc autem *q r* quoniam uid. pecc. ergo uestr. permanet *r*, + in uobis *b* 10 [1] introit *b ff* cohorte *q*, aula *r* aliunde] per aliam partem *r* [2] qui aut.] nam qui *r* introit *b ff* *om.* hic *r* [3] oues 2[o]] ouiculas *b q* > nomin. uocat et producet eos *r* [4] et cum oues omnes (*om.* omnes *q*) suas *r* emis.] produxerit *ff r*, eiecerit *q* ante ips. uad.] praecedit eas *r* oues 2[o]] ouiculae *b ff q* illum] eum *ff r* quia sc.] quoniam nouerunt *r* > eius uocem *b q r* [5] *inc.* ex[trane]um uero non *r* quia] quoniam *r* non agnoscunt *q*, resciunt *ff* > eius uocem *b*, uoc. extranei *q* non nouer. ex.teram *r* [6] illis] ei *ff* eis] illis *ff* cogn. quae essent que locutus est eis *q* [7] ergo] autem *r* eis] illis *ff* *om.* iterum *ff r* *om.* iesus *b* quia] quoniam *r* [8] *om.* omnes *b*

bff q (r) non audierunt eos oues. 9 Ego sum ianua. per me si quis introierit
saluabitur et introibit et exiet et pascua inueniet. 10 fur non uenit nisi
ut furetur et occidat et perdat. ego ueni ut uitam habeant et habun-
bff (r) dantius habeant. 11 Ego sum pastor |r bonus. pastor bonus animam
suam dat pro ouibus suis. 12 mercennarius autem et qui non est
pastor cuius non sunt oues propriae uidet lupum uenientem et dimittit
oues et fugit et lupus rapit et dispargit oues. 13 mercennarius autem
fugit quia mercennarius est et non pertinet ad eum de ouibus. 14 Ego
sum pastor bonus et cognosco meas et cognoscunt me meae. 15 sicut
nouit me pater et ego agnosco patrem. et animam meam pono pro
ouibus meis. 16 et alias oues habeo quae non sunt ex hoc ouili. et
illas oportet me adducere et uocem meam audient et fiet unus grex
et unus pastor. 17 propterea me pater diligit quia ego pono animam
meam ut iterum sumam eam. 18 nemo tollit eam a me sed ego pono
eam a me ipso. Potestatem habeo ponendi eam et potestatem habeo
iterum sumendi eam. hoc mandatum accepi a patre meo. 19 Dissensio
iterum facta est inter iudaeos propter sermones hos. 20 et dicebant
multi ex ipsis. daemonium habet et insanit. quid eum auditis. 21 alii
dicebant. haec uerba non sunt daemonium habentis. numquid daemo-
nium potest caecorum oculos aperire. 22 Facta sunt encenia in hiero-
solymis. hiemps erat. 23 et ambulabat iesus in templo in porticu salo-
monis. 24 circumdederunt ergo eum iudaei et dicebant ei. quousque
animam nostram tollis. si tu es christus dic nobis palam. 25 respondit

---

Corr. Hier.: 9 ian.] ostium introib.] INGREDIETUR exiet] EGREDIETUR 10 occ.] MACTET 11 past. bon. 2°] BON. PAST. *om.* SUIS 12 *om.* AUTEM DISPERGIT 15 *om.* MEIS 16 unus grex] UNUM OUILE 20 et dic.] DIC. AUTEM 22 sunt] + AUTEM hieros.] + ET

---

8 non aud. eum fures oues meas *ff* 9 intrauerit salu. et intrabit *r* 10 ueniet *q* occ. et perd.] iugulet et disperdat *r* hab. 1°] habeam *ff* habund.] amplius *r* *om.* et habund. habeant *ff* 11 pastor 2°] + enim *b* dat] tradit *b r* 12 mercelnarius *ff* > propriae oues *b* et dimissis ouibus fug. *r*, + quia mercennarius est *b* rapit] + eas *r* 13 merceln. aut. *ff* quia] quoniam *r* merc. 2°] conductitius *ff* pert. ad eum] est ei cura *r* 14 agnosco *ff*, noui *r* agnoscent *ff*, nouerunt *r* 15 nouit] cognoscit *ff*, agnoscit *b* agnosco] noui *r* 16 *inc.* sed et *r* ouiculas *ff* ex] de *ff r* ouile *b* 17 propter hoc *r* quia] quod *r* > an. meam pono *ff* sumam] accipiam *r* eam] illam *b* 18 *om.* iterum *ff* mand.] praeceptum *b ff* *om.* meo *ff r* 19 dissitsio *ff* iterum] autem *ff* (*r?*) serm. istos *ff*, haec uerba *r* 20 dic.] + ergo *r* ipsis] illis *b r* 21 > pot. daem. *r* 22 facta est autem dedicatio *ff r* *om.* in *b* *om.* hiemps erat *b* 23 deambulabat *r* *om.* in templo *ff* porticum *ff* solom. *ff* (+ in templo) *r* 24 *om.* ergo *ff*, igitur *r* dicunt *b ff* *om.* ei *r* usquequo *b ff* tollis] crucias *r* palam] manifeste *r*

eis iesus. loquor uobis et non creditis. opera quae ego facio in nomine *b* **ff** (*r*)
patris mei haec testimonium perhibent de me. 26 sed uos non creditis
quia non estis ex ouibus meis sicut dixi uobis. 27 qui sunt ex ouibus
meis uocem meam audiunt et ego cognosco eas et secuntur me. 28 et
ego uitam aeternam do eis et non peribunt in aeternum et non quis-
quam rapiet eas de manu mea. 29 Pater quod dedit mihi maius omni-
bus est. et nemo potest rapere de manu patris mei. 30 ego et pater
unum sumus. 31 Sustulerunt lapides iudaei ut lapidarent eum. 32 Re-
spondit eis iesus. multa opera bona ostendi uobis ex patre meo. prop-
ter quod eorum opus me lapidatis. 33 Responderunt ei iudaei. de bono
opere non lapidamus te sed de blasphemia et quia tu homo cum sis
facis te ipsum deum. 34 Respondit iesus. nonne scriptum est in lege.
quia ego dixi dii estis. 35 Si illos dixit deos ad quos sermo fiebat dei
et non potest solui scriptura 36 quem pater sanctificauit et misit in
hunc mundum uos dicitis quia blasphemat quia dixi filius dei sum.
37 si non facio opera patris nolite credere mihi. 38 si autem facio et
mihi non uultis credere operibus credite et cognoscetis quia in me est
pater et ego in eo. 39 Quaerebant ergo eum adprehendere et exiit de
manibus eorum. 40 Et abiit iterum trans iordanen in eum locum ubi
erat iohannes baptizans primum et manebat illic. 41 et multi uenie-
bant ad eum et dicebant. quia iohannes quidem signum fecit nullum.
42 omnia autem quaecumque dixit iohannes de hoc uera erant. et
multi crediderunt in eum.

Corr. Hier.: 26 *om.* SICUT DIXI UOBIS 27 qui sunt ex ou. meis] OUES MEAE SEQUUNTUR 28 > RAPIET EAS QUISQU. 29 pater] + MEUS 34 resp.] + EIS lege] + UESTRA 35 fieb. dei] DEI FACTUS EST 36 *om.* HUNC BLASPHEMAS 37 patris] + MEI 38 et 1°] ETSI et cogn.] UT COGNOSCATIS ET CREDATIS eo] PATRE 39 exiuit 40 MANSIT (= *r*) 41 UENERUNT (= *r*)

---

25 *om.* eis *r* uobis] uobiscum *r* haec] + facio *ff* de me] mihi *r* 26 cred. mihi quoniam non est. de ou. *r* 27 *inc.* qui de ou. meis sunt *ff* cogn.] noui *r* eas] illas *ff* 28 perient in sempiternum nec quisq. *r* rapit *ff r* 29 mai. est omnib. nemo poterit *r* rap.] + illut *b* 31 sust.] + ergo *b*, + igitur *r* 32 *inc.* et resp. *b* *om.* bona *b* ex] a *r* 33 de (*bis*)] pro *r* > non te (te non *r*) lap. *ff r* > cum sis hom. *r* *om.* ipsum *b r* 34 resp.] + illi *ff* quia] quoniam *r* 35 si] + ergo *r* uerbum factum est dei *r* 36 quia] quoniam *b r* 37 > mihi cred. *ff r* 38 si aut.] quod si *b ff* > non uult. mihi *ff* credere] + uel *b* credite ut sci[atis] et cognoscatis quoniam pater in me et *r* 39 ergo] igitur *r* exiit] euasit *r* 40 iordanon *b ff* (—nem) *om.* eum *r* bapt. prim.] prius bapt. *ff* mansit ibi *r* 41 uenerunt *r* eum] illum *ff* et dic. quia] dicentes quoniam *r* 42 quaec.] que *ff* > omn. quaec. autem *r* > ioh. dix. *b* > ioh. de hoc dix. erant uera *r*

b ff (r) **11.** 1 Erat autem quidam infirmus nomine lazarus a bethania
de castello mariae et marthae sororis eius. 2 maria autem erat quae
unxit dominum unguento et extersit pedes eius capillis suis cuius
frater lazarus infirmabatur. 3 Miserunt ergo ad iesum dicentes. do-
mine ecce quem amas infirmatur. 4 audiens iesus dixit. infirmitas
haec non est ad mortem sed pro gloria dei ut clarificetur filius dei
per ipsum. 5 diligebat autem iesus martham et sororem eius mariam
et lazarum. 6 Ut ergo audiuit quia infirmatur tunc quidem mansit
iesus in eodem loco biduo. 7 deinde post haec dicit discipulis suis.
eamus in iudaeam iterum. 8 Dicunt ei discipuli. rabbi nunc quae-
rebant te lapidare iudaei et iterum uadis illuc. 9 Respondit iesus.
nonne XII horae sunt diei. si quis ambulauerit interdie non offendit
quia lucem huius mundi uidet. 10 si quis ambulauerit nocte offendit
quia lux non est in eo. 11 Haec ait et post haec dicit eis. lazarus
amicus noster dormiuit sed uado ut a somno suscitem eum. 12 Dixe-
runt ergo ei discipuli. domine si dormit saluus erit. 13 dixerat autem
iesus de morte eius. illi autem putauerunt quia de dormitione somni
diceret. 14 Tunc ergo dicit eis iesus manifeste. lazarus mortuus est.
15 et gaudeo propter uos ut credatis quoniam non eram ibi. sed eamus
ad eum. 16 Dixit ergo thomas qui dicitur didymus ad condiscipulos.
eamus et nos ut moriamur cum illo. 17 uenit iesus et inuenit eum

---

Corr. Hier.: 11 1 infirm.] LANGUENS *om.* NOMINE 3 ergo] + SORORES ies.] EUM 4 aud.] + AUTEM dix.] + EIS clarif.] glorificetur ipsum] EAM 6 INFIRMABATUR *om.* IESUS (= *r*) biduo] DUOBUS DIEBUS 9 interdie] IN DIE 10 quis] AUTEM 11 haec 2⁰] HOC DORMIT EXSUSCITEM 12 *om.* EI disc.] + EIUS 14 dicit] DIXIT 16 illo] eo 17 uenit] + ITAQUE

---

11 1 quid. aeger laz. *r* bethaniam *b* cast.] monicipio *r* 2 er. aut. mar. quae unxerat *r* dom.] iesum *b* exterserat *r* 3 igitur ad ies. sorores eius dic. *r* > quem amas ecce *b* *om. vers. ff* 4 audiuit ies. et dix. (ait illi *ff*) haec infirm. non *b ff* gloriam *ff*, claritate *b* fil. eius in ipso *ff* 5 *om.* autem *ff r* *om.* ies. *r* *om.* mar. *r* ies. laz. et mar. et soror. eius *ff* 6 [cum] ergo audisset quoniam inf. *r* mans. in eo loco *r* biduum *r*, duos dies *b* 7 *om.* dicit *r* > it. in iud. *ff r* 8 disc.] + eius *r* lap.] occidere *r* illuc] ibi *r* 9 ambulat *r* interdius *b*, per diem *r* quoniam lumen *r* > mundi huius *b* 10 ambulat *r* in nocte *ff*, per noctem *r* offendet *b* quoniam l. n. e. in illo *r* 11 ait] dixit *ff r* post haec] postmodum *r* dixit *r* dormiit *b* *om.* a somno *b r* suscite *ff* 12 *om.* ergo *b*, autem *r* disc.] + [s]ui *r* 13 illi uero aestimauerunt *r* quia] quoniam *r*, quod *b* dormitionem *r* somnii *r*, somnus *b* dixit *r*, + eis *b r* 14 *om.* ies. *r* > eis dix. ies. man. lazar mort. est 15 set gaud. *b* 15 quon.] quia *ff* eum] illum *ff* 16 dix.] ait *ff* *om.* ut *ff* 17 uen.] + ergo *b ff* *om.* et *r*

quattuor dies iam in monumento habentem. 18 Erat autem bethania *b* ff *(r)*
iuxta hierosolyma quasi a stadiis XV. 19 Multi autem ex iudaeis
uenerant ad martham et mariam ut consolarentur eas de fratre suo.
20 Martha ergo ut audiuit quia iesus uenit occurrit illi. maria autem
domi sedebat. 21 Dixit ergo martha ad iesum. domine si fuisses hic
frater meus non fuisset mortuus. 22 sed nunc scio quia quaecumque
petieris a deo dabit tibi deus. 23 Dicit illi iesus. resurget frater tuus.
24 Dicit ei martha. scio quia resurget in resurrectione in nouissimo
die. 25 Dixit ei iesus. ego sum resurrectio et uita. qui credit in me
etiamsi mortuus fuerit uiuet. 26 Et omnis qui uiuit et credit in me
non morietur in aeternum. credis hoc. 27 Ait illi martha. utique do-
mine ego credidi quia tu es christus filius dei qui in hunc mundum
uenisti. 28 Et cum haec dixisset abiit et uocauit mariam sororem
suam silentio dicens. magister adest et uocat te. 29 Et illa ut audiuit
surrexit cito et ueniebat ad eum. 30 nondum enim uenerat iesus in
castellum sed erat adhuc in illo loco ubi occurrerat ei martha. 31 Iudaei
autem qui erant cum ea in domo qui consulabantur eam cum uidissent
mariam quia cito surrexit et exiit secuti sunt eam dicentes. quia uadit
ad monumentum ut ploret ibi. 32 Maria autem cum uenisset ubi erat
iesus et uidisset eum cecidit ad pedes eius et dixit ei. domine si
fuisses hic non esset mortuus frater meus. 33 Iesus ergo ut uidit
eam plorantem et iudaeos flentes qui uenerant cum ea infremuit

---

Corr. Hier.: 18 *om.* A   22 sed] + ET   pet.] POPOSCERIS   27 *om.* MARTHA   *om.* HUNC   29 *om.* ET 1°   SURGIT   UENIT (= *r*)   31 autem] IGITUR   qui consul.] ET CONSOL.   32 autem] ERGO   et uidiss.] UIDENS   33 flent. qui uen. cum ea infrem.] QUI UEN. CUM EA PLORANTES fremuit

---

17 iam quar[tum diem] *r*, iam quadriduo *ff*   > hab. in mon. *ff*   18 ba[thania i]uxta hierusolymam quasi ab stad. XII *r*   19 uenerunt *r*   et] + ad *ff*   > eas consular. *ff*   *om.* suo *ff*   20 ergo] igitur *r*, autem *ff*   *om.* ut *r*   quod ies. uenit obuiam uenit ei *r*   uenerat *b*   21 ergo] itaque *b*   > hic fuisses (—sset *ff*) *b ff*   esset mort. *b ff*   22 *om.* quia *ff*, quoniam *r*   23 dic.] ait *r*   illi] ei *b ff*   surget *r*   24 nouissima *ff*   25 dicit *r*, + autem *b*   etiamsi (etsi *r*) mort. fuer.] licet moriatur *ff*   uiuit *b ff*   27 ait] dicit *r*   illi] ei *b r*   quia] quoniam *r*   dei] + uiui *ff*   mund.] mandatum *ff*   28 > haec cum *ff*   29 cito] confestim *r*   uenit *r*   ad illum *ff*   30 enim] autem *r*   cast.] monumentum *r*   *om.* in 2° *b*   illo] eo *r*   ubi occurrit *ff*, quo obuiam erat *r*   31 qui 2°] et *r*   > eam consul. *ff*, adloquebantur cum eam *b*   cum uid.] uidentes *ff*, ut uiderunt *r*   maria *b*   quod festinanter surrexisset *r*   et exiuit *b*, *om.* *r*   subsecuti *r*   quia] quoniam *r*   uadet *ff*   ploret] fleat *b*   32 cum uen.] ut uenit *b ff*   uidit *b ff*   eum] + et *ff*   procidit ad ped. eius dicens dom. *r*   > hic fuiss. *b*, esses hic *ff*   non fuisset mort. *r*   33 ergo] autem *r*   plor.] flentem *b r*   infr.] + in *r*

b ff *(r)* spiritu et turbauit se ipsum. 34 et dixit. ubi posuistis eum. Dicunt ei.
domine ueni et uide. 35 et lacrimatus est iesus. 36 Dixerunt ergo
iudaei. ecce quomodo amabat eum. 37 Quidam autem dixerunt ex
ipsis. non poterat hic qui aperuit oculos caeci facere ut hic non more-
retur. 38 Iesus ergo fremens in semetipso uenit ad monumentum. erat
autem spelunca et lapis superpositus ei. 39 Dicit iesus. tollite lapidem.
Dicit ei martha. domine iam fetet. quadriduum enim habet. 40 Dicit
ei iesus. non dixi tibi quoniam si credideris uidebis gloriam dei.
41 tulerunt ergo lapidem. Iesus autem eleuauit oculos suos sursum
et dixit. Pater gratias ago tibi quoniam audisti me. 42 et ego sciebam
quia semper me audis sed propter turbam quae circumstat dixi ut
credant quia tu me misisti. 43 haec cum dixisset uoce magna clamauit.
lazare ueni foras. 44 Et exiit ille qui fuerat mortuus ligatus pedes et
manus institis et facies eius sudario ligata erat. Dicit iesus. soluite
eum et sinite abire. 45 Multi ergo ex iudaeis qui uenerant ad mariam
qui uiderant quae fecit crediderunt in eum. 46 quidam autem ex ipsis
abierunt ad pharisaeos et dixerunt eis quod fecit iesus. 47 collegerunt
ergo principes sacerdotum et pharisaei concilium et dicebant. quid
facimus quia hic homo talia signa facit. 48 si relinquimus eum sic
omnes credent in eum. et uenient romani et tollent nostrum locum

Corr. Hier.: 37 ut] + ET 38 ergo] + RURSUM superpos.] + ERAT 39 dicit] ait martha] + SOROR EIUS QUI MORTUUS FUERAT quadr. en. hab.] QUADRIDUANUS EN. EST 40 non] NONNE 41 el. oc. suos surs. et] ELEUATIS SURSUM OCULIS 42 et ego] EGO AUTEM turbam quae] populum qui (= *d*) 44 exiit ille] STATIM PRODIIT fac. illius sud. erat ligata iesus] + EIS 45 qui 2°] ET 46 quod] QUAE 47 princ. sac.] pontifices talia] MULTA 48 relinqu.] DIMITTIMUS nostr.] + ET

33 turbabit *b ff* semetipsum *b* 34 posuisti *ff* 36 ergo] autem *r*, + ei *ff* eum] illum *r* 37 ex illis *ff*, ex eis *r* potuit *b* ut hic (haec *ff**) non] ne (+ et *b*) hic *b r* 38 ergo] autem *r* fremuit *b* intra semetipsum *b* (+ et) *r* ei] illi *ff* 39 dic.] dixit *r* ei] + soror lazari *r* 40 dicit illi *b*, ait *r* > ti[bi dixi] *r* quon.] quia *b ff* crederis *r* glor.] claritatem *ff* 41 sustuler. igitur *r* leuauit *b ff* susum *r*, ad caelum *b* quon.] quia *b ff* 42 *om.* et *r* quia] quoniam *r* turb. circumstantem *ff* quia 2°] quoniam *r* 43 *inc.* et cum haec *ff r* > clam. (exclam. *r*) uoce magna *ff r*, + dicens *b r* ueni] prodi *b r* 44 et confestim exiit qui mort. erat *r* *om.* qui fuerat *ff* pedibus et manibus fasceis et *r* sud.] orario *ff r* conligata *b ff* dicit illis iesus et *ff*, et dixit ad eos iesus *b* eum] illum *r* sin.] dimittite *r*, + eum *ff* ire *b r* 45 ergo] igitur *r* qui uid.] uidentes *b r* fecit] + iesus *ff* 46 autem] uero *b* ips.] eis *r* id quod fecit *b*, quae fecisset *r* 47 *inc.* congregauerunt igitur . . . sacerdotes et faris. *r* faciemus *b r* quia] quod *ff r* 48 relinquamus *b* rel. illum *ff* credunt *ff* nostr.] nobis *r*, > loc. nostr. *ff*

et gentem. 49 Unus autem ex ipsis caiphas cum esset princeps sacer- *b* ff *(r)*
dotum anni illius dixit eis. uos nescitis quicquam. 50 neque cogitatis
quia expedit uobis ut unus homo moriatur pro populo et non tota
gens pereat. 51 Hoc autem a semetipso non dixit sed cum esset ponti-
fex anni illius prophetauit quia incipit iesus mori pro gente. 52 et
non tantum pro gente sed ut filios dei qui erant dispersi congregaret
in unum. 53 Ab illo ergo die cogitauerunt ut interficerent eum.
54 Iesus ergo iam non in palam ambulabat aput iudaeos sed abiit in
regionem iuxta desertum in ciuitatem quae dicitur efrem et ibi mora-
batur cum discipulis suis. 55 proximum autem erat pascha iudaeorum.
Et ascenderunt multi hierosolyma de regione ante pascha ut sancti-
ficarent se ipsos. 56 quaerebant ergo iesum et conloquebantur ad in-
uicem in templo stantes et dicentes. putatis quia non uenit ad diem
festum. 57 Dederant autem principes sacerdotum et pharisaei man-
datum ut si quis cognouerit ubi sit ut indicet et adprehendant eum.
12. 1 Iesus ergo ante sex dies paschae uenit in bethaniam ubi
erat lazarus qui fuit mortuus quem suscitauit iesus. 2 Fecerunt ergo
ei cenam ibi et martha ministrabat. et lazarus unus erat ex discum-
bentibus cum eo. 3 maria ergo accepit libram unguenti pistici et

---

Corr. Hier.: 49 CAIAPHAS princ. sac.] pontifex 50 neque] nec uobis] NOBIS (= *r*) > MOR. HOMO 51 inc. ies. mori] IESUS MORITURUS ERAT 52 sed] + ET 56 et dicentes] QUID UENIAT 57 princ. sac.] pontifices ut ind. et] IND. UT 12 1 *om.* IN erat] FUERAT *om.* QUI FUIT 2 ergo] AUTEM et laz.] LAZ. UERO 3 PIST.] NARDI PIST. PRETIOSI

---

49 ex eis *r*, + nomine *b* caiph.] + nomine *r* princ.] summus *r* uos scitis nihil *r* 50 uob.] nobis *r* pro plebe et non uniuersa gens *r* 51 a (*om. ff*) se ipso *b*, ab se *r* dicebat *b ff* pont.] princeps sacerdotum *b*, summus sacerdos *r* quoniam incipiebatur *r* moriens pro gente mori *ff* 52 gentem *b* sed] + etiam *r* erant] sunt *b ff* congr.] colligat *b ff* (—gant *ff**) 53 ab illa igitur *r*, ex illa itaque *ff* cog.] consilium fecerunt *r*, + iudaei *ff r* interf.] occiderent *r* 54 ergo] autem *r* *om.* in 1⁰ *ff r* ambulabam *ff* pal. loquebatur cum iudaeis *r* reg.] + longinquam *b* ab. in finitimam reg. deserti *r* ciuitate *ff* dic.] uocatur *r* eprhem *ff* morabitur *ff*, mansit *r* 55 prox.] prope *r*, propterea *ff* et asc.] asc. ergo *b ff* multi] + in *ff* > de reg. in hierusolymam *r* [pasc]am *r* sanctificaret *ff*, purificarent *r* 56 inuic.] alis alium *b* *om.* et dicentes *r* ueniet *ff* put. eum non uentur[um esse ad] *r* 57 dederunt *b r* princ. sac.] sacerdotes *r* mand.] praeceptum *b ff* indicent et conpreh. *ff* *om.* eum *b* ut quicumque sciss[et] ubi esset demonstraret eum ut adpraehenderent eum *r* 12 1 ergo] autem *r* sextum diem *r* bhethania *ff* *om.* ies. *b* laz. quem susc. ies. ex mortuis *r* 2 *inc.* et fec. ei cen. ibi martha uero min. laz. autem un. *r* 3 ergo] itaque *b*, igitur *r* ung. pist.] pist. praetiosi unguenti *r*

b **ff** *(r)* unxit pedes iesu et extersit capillis suis pedes eius et domus impleta
est ex odore unguenti. 4 Et dicit unus ex discipulis eius iudas simon
scarioth qui incipiebat eum tradere. 5 quare hoc unguentum non
ueniit denariis CCC et datum est pauperibus. 6 dixit autem hoc non
quia de pauperibus pertinebat ad eum sed quia fur erat et loculos
habebat et ea quae mittebantur exportabat. 7 Dixit ergo iesus. sine
illam ut in diem sepulturae meae seruet illud. 8 pauperes enim sem-
per habetis uobiscum. me autem non semper habetis. 9 Et turba
multa ex iudaeis audiuit quia illic est. et uenerunt non propter iesum
tantum sed ut lazarum uiderent quem suscitauit a mortuis. 10 Cogi-
tauerunt autem principes sacerdotum ut et lazarum interficerent
11 quia multi iudeorum propter illum abibant et credebant in iesum.
12 In crastinum autem turbae multae quae uenerant ad diem festum
cum audissent quia uenit iesus hierosolyma 13 acceperunt flores pal-
marum et processerunt obuiam ei et clamabant. osanna benedictus qui
uenit in nomine domini rex istrahel. 14 Et inuenit iesus asellum et
sedit super eum Sicut scriptum est. 15 noli timere filia sion. ecce
rex tuus uenit sedens super pullum asinae. 16 Haec non cognouerunt
discipuli eius primum sed quando clarificatus est iesus recordati sunt
quia haec erant scripta de eo et haec fecerunt ei. 17 Testimonium
ergo perhibebat turba quae erat cum eo quia lazarum uocauit de

---

Corr. Hier.: 4 et dic.] DIC. ERGO   simon scar.] SCARIOTIS   inc. cum trad.] ERAT EUM TRADITURUS   5 > TRECENTIS DENARIIS   5 6 paup.] EGENIS   6 habebat et] HABENS   PORTABAT   9 et turba m. ex iud. aud.] COGNOUIT ERGO TURBA MULTA EX IUDAEIS   11 *om.* IUDEOR.   abibant] + EX IUDAEIS   12 TURBA MULTA UENERAT   13 flores] RAMOS   16 clarif.] glorificatus   ies.] + TUNC   17 quia] QUANDO

---

3 dom. omnis repleta est de odore, *om.* ung. *r*   4 *om.* et *r*   scariotes *b*   qui eum traditurus erat *r*   5 uenit *r*   6 hoc aut. dix. iudas non *r*   quia] quod *ffr*   pert. ad eum] cura illi esset *ff*, cura erat illi *r*   quia 2°] quoniam *r*   *om.* ea *b ff*   7 ergo] + ei *b*   sine] dimitte *ff*   8 hab. 1°] habebitis *b*   *om.* hab. 2° *b r*   9 *inc.* resciuit igitur multa turba ex iud. quod ibi est *r*   *om.* tantum *b*, solum *ff*   resuscitau. ex mort. *r*   10 *om.* et *r*   interficeret *ff*, occiderent *b*   11 quia] quoniam *r*   *om.* iudeor. *b r*   illum] eum *r*   abiebant *ff*, + iudaeorum *b r*   12 *inc.* altera autem die *ff*, postera die *r*   turba multa (*om.* multa *b*) *b r*   *om.* quae *ff*   uenit *b*, conuenerant *r*   ad] in *r*   audientes quod ueniret *r*   > ies. uenit *ff*, + in *ff r*   13 acc. flor.] sumpserunt medullas *r*   proc.] exierunt *ff r*, + in *r*   obu. illi et clamabat dicentes *ff*   ossanna *b*   israhel *r*   14 *fin.*] + in profeta *r*   15 uenit] + tibi *r*   asini *b*   16 *inc.* haec autem nescierunt disc. *r*   > prim. disc. eius *ff*   quando] cum *ff*   clarif.] ho[norificatus] *r*   *om.* de eo *b*, de illo *ff*   17 ergo] igitur *r*   erat] fuerat *r*   quod laz. clamasset de mon. et suscitasset illum de mort. *r*

monumento et suscitauit eum a mortuis. 18 propterea obuiam uenit *b* ff *(r)*
ei turba quia audierunt quia hoc fecit signum. 19 Pharisaei ergo
dixerunt ad semetipsos. uidetis quia nihil profecit. ecce mundus totus
post eum abiit. 20 Erant autem greci quidam ex his qui ascenderant
ut adorarent in die festo. 21 hi ergo accesserunt ad philippum qui
erat a betsaida galilaeae. et rogabant eum dicentes. domine uolumus
iesum uidere. 22 uenit philippus et dicit andreae. andreas autem cum
filippo uenit et dicit ad iesum. 23 Iesus autem respondit eis dicens.
uenit hora ut clarificetur filius hominis. 24 Amen amen dico uobis
nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit ipsum solum
manet. si autem mortuum fuerit multum fructum adferet. 25 Qui
amat animam suam perdet eam. Et qui odit animam suam in hoc
mundo in uitam aeternam custodit eam. 26 Si quis mihi ministrat me
sequatur et ubi sum ego illic et minister meus erit. Si quis mihi mi-
nistrauerit honorificabit eum et pater meus. 27 Nunc anima mea tur-
bata est et quid dicam. pater saluifica me ex hac hora. sed propterea
ueni in hanc horam. 28 Pater clarifica tuum nomen. uenit ergo uox
de caelo. et clarificaui et iterum clarificabo. 29 Turba ergo quae stabat
dicebat. tonitruum factum est. alii dicebant. angelus ei locutus est. 30 Re-
spondit iesus et dixit. non propter me uox haec uenit sed propter uos.

Corr. Hier.: 18 propterea] + ET   quia hoc fec.] EUM FECISSE
HOC   19 prof.] PROFICIMUS   20 greci] GENTILES   21 BETHSAIDA
22 aut. cum fil. uen. et dic. ad ies.] RURSUM ET PHILIPPUS DICUNT
IESU   23 clar.] glorificetur   24 tritici] frumenti (= *l*)   ADFERT
26 *om.* ET 3° (= *b*)   27 > HORA HAC   > HORAM HANC   29 stabat]
+ ET AUDIERAT   est 1°] ESSE

18 propter hoc *r*   obu.] + ei *b ff*   *om.* ei *b*   quia 1°] quoniam
b   audiuit hoc sign. quod fec. *r*   19 ergo] autem *ff*   far. dix. autem
ad alterutrum *r*   quia non prode estis quicquam *b*, nihil nos pro-
ficere et *r*   > omnis mundus *b*, unus populus *ff*   post illum uadit *r*,
sequitur post illum *ff*   20 *om.* autem *b*, *inc.* et erant *ff*   > quid.
greci *r*   *om.* ut ador. *r**, adorare *r*c   in diem festum *r*, > asc. in
die festo adorarent *ff*   21 bessaida *ff*   eum] illum *ff*   22 et uen.
fil. et dixit *r*   aut. et phil. iterum dicunt ad ies. *b ff*   23 respondit
aut. ies. dicit illis *r*   clar.] honorificetur *r*   24 *om.* amen 2° *r*   mort.
fuer. 1°] moriatur *r*   *om.* ipsum — fuerit *ff*   25 suam 1°] + in hoc
mundo *b*   perdit *ff*   custodiet *r*   26 > sequatur me *b ff*   > ego
sum *b r*   illic] ibi *r*   *om.* erit *r*   quis 2°] + autem *b r*   ministra[t]
honorabit *r*   *om.* et 3° *b*   *om.* meus 2° *b*   27 turbatur *b*, + ual-
de *ff*   *om.* quid *ff*   salua *r*, libera *ff*   me] + pater *b*   de ista
hora sed propter hoc *r*   propt.] ideo *ff*   hanc hor.] hor. istam *b*,
is[ta] *r*   28 > nom. tuum *ff*, *om.* pater — nomen *r*   ergo] autem
r   honorificaui et it. honorificabo *r*   29 turba autem quae circum-
stat *r** (—stabat *r*c), + et audiebat *b*, + cum audisset *r*   dicebat]
dixerunt *b*   *om.* ei *r**, illi *r*c   30 propter] poterant *ff**   > haec
uox *ff*, *om.* haec *r*   uen. de caelo sed propter me *r*

b ff (r) 31 nunc iudicium est mundi. nunc princeps huius mundi mittetur
deorsum. 32 et ego si exaltatus fuero a terra omnia traham ad me
ipsum. 33 hoc autem dicebat significans qua morte esset moriturus.
34 Respondit ei turba. nos audiuimus ex lege quia christus manet in
aeternum. et quomodo tu dicis quia oportet exaltari filium hominis.
quis est iste filius hominis. 35 Dixit ergo eis iesus. adhuc modicum
tempus lumen in uobis est. ambulate dum lucem habetis ut non
tenebrae uos conprehendant. et qui ambulat in tenebris nescit quo
uadat. 36 dum lucem habetis credite in lucem ut fili lucis sitis. haec
locutus est iesus et abiit et abscondit se ab eis. 37 cum autem tanta
signa fecisset coram eis non credebant in eum 38 ut sermo eseiae pro-
phetae impleretur quem dixit. domine quis credidit auditui nostro et
b ff q (r) bracchium domini cui reuela- ‖ tum est. 39 Propterea non poterant
credere quia iterum dixit eseias. 40 excaecauit oculos eorum et in-
durauit cor eorum ut non uideant oculis et intellegant corde et con-
uertantur et sanem eos. 41 Haec dixit eseias quando uidit gloriam
eius et locutus est de eo. 42 uerum tamen et ex principibus multi
crediderunt in eum sed propter pharisaeos non confitebantur ut non
de synagoga eicerentur. 43 dilexerunt enim gloriam hominum magis
quam gloriam dei. 44 Iesus autem clamabat et dicebat. qui credit in me
non credit in me sed in eum qui me misit. 45 et qui uidet me uidet
eum qui me misit. 46 Ego lux in hunc mundum ueni ut omnis qui
credit in me in tenebris non maneat. 47 et si quis audierit uerba mea et

---

Corr. Hier.: 31 mitt. deors.] EICIETUR FORAS 34 *om.* QUIA 2[o] 35 *om.* TEMPUS 40 > EOR. COR 42 > DE SYN. NON 44 CLAMAUIT DIXIT > MIS. ME 45 > MIS. ME 46 *om.* HUNC 47 et 2[o]] + NON

---

31 *om.* est *r* mundi] + est *ff r* > mundi huius *b*, *om.* huius *ff* dimittetur *ff* 32 si] cum *ff* exalt. ero *b* *om.* ipsum *b r* 33 qua] quo *r*, quia *ff* morte morit. erat *r* 34 quia (*bis*)] quoniam *r* oport.] + te *ff* *om.* iste *b*, hic *ff* 35 dicit *b* lum.] lux *b ff* > est in uob. *ff* luc.] lumen *r* ut non] ne *r* uadat] eat *b r* 37 tanta aut. signa cum fec. in conspectu ipsorum non crediderunt in eum *r* in eum] ei *ff* 38 serm.] uerbum *r* *om.* proph. *r* impleatur *b* quem] quod *r* 39 propter hoc *r* quia] quoniam *q* > dix. it. *ff* esaias *q* 40 exc.] obcaecauit *r* ut non] ut ne *r* > corde intell. *ff q* sanabo *b* eos] illos *ff q* 41 haec] + autem *r* esaias *q* glor.] maiestatem *b ff* eo] illo *q* 42 uerum] interim *b ff* *om.* et *ff* ex] de *q* eum] illum *q* phar.] iudaeos *q* ut non] ne *b q (r)* > eic. (expellerentur *q*) de syn. *r* 43 dil.] amauerunt *q r* enim] autem *r* gloriam (*bis*)] honorem *q* hominis *r* *om.* glor. 2[o] *ff* 44 et dic.] dicens *r* > non in me credit sed *q* qui cred. in me credit et in eum qui mis. me *b* 45 me uidit uidit eum *q* *om. vers.* *b* 46 lux] lumen *r* *om.* hunc *q* *om.* ut *b* manet *b* 47 si quis] qui *b* audit *r* et 2[o]] + non *q*

custodierit ego non iudico eum. non enim ueni ut iudicem mun- *b* ff *q (r)*
dum sed ut saluificem mundum. 48 Qui spernit me et non accipit
uerba mea habet qui iudicet eum. sermo quem locutus sum ille iudi-
cabit eum in nouissimo die. 49 quia ego ex me ipso non sum locutus
sed qui misit me pater ipse mihi mandatum dedit quid dicam et quid
loquar. 50 et scio quia mandatum eius uita aeterna est. quae ego lo-
quor sicut dixit mihi pater sic loquor.

13. 1 Ante diem autem festum paschae sciens iesus quia uenit
eius hora ut transiret ex hoc mundo ad patrem cum dilexisset suos
qui erant in hoc mundo usque in finem dilexit eos. 2 Et cena facta
cum diabolus iam misisset in corde ut traderet eum iudas simonis
scariotes 3 Sciens quia omnia dedit ei pater in manus et quia a deo
exiuit et ad deum uadit 4 surgit a cena et ponit uestimenta sua. et
cum accepisset linteum praecinxit se. 5 deinde misit aquam in peluem
et coepit lauare pedes discipulorum et extergere linteo quo erat prae-
cinctus. 6 uenit autem ad simonem petrum et dicit ei petrus. domine
tu mihi lauas pedes. 7 Respondit iesus et dixit ei. quod ego facio tu
nescis modo. scies postea. 8 dicit ei petrus. non lauabis mihi pedes in
aeternum. Respondit iesus. si non lauero te non habes partem mecum.

Corr. Hier.: 50 quae] + ERGO 13 1 transeat *om.* HOC 2^0 *om.* USQUE 2 SCARIOTIS 5 misit] MITTIT 6 autem] ERGO 7 dixit] dicit? DICIT? scies] + AUTEM 8 iesus] + EI

---

47 custodi[t] + ea *r*, crediderit *q* eum] illum *q*, > eum non iud. *b* non 2^0] nec *r* ut iud.] iudicare *q* salu.] saluum faciam *r* sed ut saluetur mundus *q*, *om.* *ff* 48 hab. iudicantem de se *q* serm. quem] uerbum quod *q r*, + ego *b* ille] ipsum *r*, ipsud *q* eum 2^0] de illo *q* *om.* in *b* nouissima *ff q* 49 quia] quoniam *q r* > loc. sum *q* sed] + ille *r* > me mis. *q r* > ded. mand. (praeceptum *b ff*) *r* 50 quia] quoniam *q r* mand.] praeceptum *b ff* uitam aeternam est *ff*, + itaque *ff* quae] + ergo *q* sicut] sec[undum] quod *r* sic] haec *ff* 13 1 *om.* autem *ff* fest.] sollemnem *q* quia] quod *q* > hora eius *ff*, hora illius *q* ex] de *ff q r* hoc 1^0] isto *q* cum dil.] diligens *b* (+ discipulos) *q r* suos] uos *ff* > in hoc m. er. *q* eos] illos *q r* 2 et cum fieret cena quando diab. miserat se *r* cor *b ff* cor[de] iudae ut trad. eum iud. simon [sca]rioth *r*, corde iudae sim. scariothe ut eum trad. *q*, cor. sim. scarioht ut traderet eum iudas *ff* 3 sciens] + autem *b*, + iesus *b q r* ei] illi *q* manu *q* *om.* quia 1^0 — man. et *r* quia 2^0] quoniam *r* 4 surrexit *q r* a] de *q* posuit *q r* uest.] + sua *q r* et tollens lint. *q*, et accepto linteo *r* 5 aquas *b* disc.] + suorum *q* ext.] + de *b ff*, + eodem *q* linteum quod prec. erat *ff* 6 *inc.* et uenit ad *r*, *om.* autem *b*, ergo *q* *om.* petrum *b* *om.* et *r* ei] illi *b* *om.* petrus *b*, ille *ff* lauis *q*, laua *ff* 7 ei] illi *q* *om.* ego *r* nesc.] [igno]ras *r* *om.* modo *b r*, nunc *q* scies] cognosces *b ff* (—scis) > postea scies *q* 8 ei] illi *q r* lauas *b r* *om.* mihi *b*, pedes meos *r* resp.] + illi *ff q* ies.] + et dixit ei *r* si non] nisi *q r* > te lau. *r* habebis *ff q*

b ff q (r) 9 Dicit ei simon petrus. domine non tantum pedes sed et manus et
caput. 10 Dicit ei iesus. qui lotus est non indiget nisi ut pedes lauet
sed est mundus totus. et uos mundi estis sed non omnes. 11 Sciebat
enim qui⟨s⟩nam esset qui traditurus erat eum. propterea dixit. quia
non estis mundi omnes. 12 Et postquam lauit pedes eorum accepit
uestimenta sua et cum iterum recubuisset dicit eis. scitis quid fecerim
uobis. 13 Uos uocatis me magister et domine et bene dicitis. sum et-
enim. 14 Si ergo laui uestros pedes ego dominus et magister et uos
debetis alter alterius lauare pedes. 15 exemplum enim dedi uobis ut
quemadmodum ego feci uobis et uos faciatis. 16 Amen amen dico
uobis. non est seruus maior domino suo neque apostolus maior eum
qui misit eum. 17 si haec scitis beati eritis si feceritis ea. 18 Non de
omnibus uobis dico. ego scio quos elegerim. sed ut impleatur scrip-
tura. qui manducat mecum panem leuauit super me calcaneum suum.
19 Amodo dico uobis priusquam fiat ut credatis cum factum fuerit
quia ego sum. 20 Amen amen dico uobis. qui accipit eum quem
misero me accipit. qui autem me accipit accipit eum qui me misit.
21 Haec cum dixisset iesus turbatus est spiritu et protestatus est et

---

Corr. Hier.: 9 pedes] + MEOS 10 *om.* NISI?? *om.* PEDES?? 11 trad. erat] TRADERET *om.* QUIA 12 et postq.] POSTQ. ERGO eor.] + ET (= *r*) *om.* ET 2⁰ > RECUB. ITERUM DIXIT (= *r*) 14 > EGO LAUI PED. UESTR. 15 uobis 2⁰] + ITA 16 eum 1⁰] eo eum 2⁰] illum 18 super] CONTRA 20 eum 1⁰] SI 21 > cum haec

---

9 dicit] ait *r* ei] illi *q r* tant.] solum *r* ped.] + meos *q* sed etiam *b ff q* 10 ei] illi *q r* non habet necessitatem nisi pedes lauandi *q* 11 quidnam *ff**, quis *r*, qui *b q* *om.* esset qui *q r* erat] esset *r* > qui traderet eum quis esset *b* propt.] [ide]o *r* quia] quod *q* > omnes mundi *r*, > omn. mundi estis *q* 12 *inc.* postqu. autem lau. *r*, cum ergo lauisset *q* eor.] + et *q r* accipit *r* *om.* sua *b* recub.] + et *ff* et recumbens iterum dixit illis *q* sua discubuit denuo et dixit eis *r* scitote (intellegite *r*) quid feci uob. *q* 13 dominus *b q*, uos me uoc. magistrum et dominum *r* et] e *ff*, *om.* *r* enim *b ff q* 14 si ergo laui ped. uestr. dom. et mag. *r*, si igitur ego mag. et dom. laui ped. uestr. *ff*, si ergo ego laui ped. uestr. dom. et mag. *q*, + quanto magis *ff r* alt. alt.] inuicem *q r* > ped. lauare *ff r* 15 quemadm.] sicut *r* feci] facio *b* et] etiam *b* (+ et) *ff* 16 uobis] + quia *r* nec *q r* eum 1⁰] illo *ff q r* mis. eum] eumisit *q* 17 eritis] estis *b q r* > ea fecer. *r* 18 ego] + enim *q r* > script. impleretur *q*, scr. compleatur *r* mand.] edit *b* panem] + meum *q* leuabit calc. suum aduersus me *q*, erexit aduersus me calc. suum *r* 19 amodo] amen amen *r* antequam *r* > ut (+ tu[m] *r*) cum fact. fuer. cred. *q r* quia] quoniam *b r* 20 acc. 1⁰] adcepit *ff*, acceperit *q* eum 1⁰] unum *q* acc. 2⁰ 3⁰ 4⁰] accepit *ff q* uob. qui accipit me [. . .] me misit et qui accipit eum q[. . . *r* 21 haec ut dixit *q* est 1⁰] + in *ff* *om.* spir. *r* prot.] testificatus *q r*

dixit. Amen amen dico uobis. quia unus ex uobis tradet me. 22 aspi- b **ff** *q (r)*
ciebant ergo ad inuicem discipuli aesitantes de quo diceret. 23 Erat
ergo recumbens unus ex discipulis eius in sinu iesu quem diligebat
iesus. 24 Innuit ergo huic simon petrus et dicit ei. interroga quis est
de quo dicit. 25 Itaque cum recubuisset ille supra pectus iesu dicit ei.
domine quis est. 26 respondit iesus. ille est cui ego intinctum panem
porrexero. Et cum intinxisset panem dedit iudae simonis scarioth.
27 et post buccellam introiuit in illum satanas. Dicit ergo ei iesus.
quod facis fac citius. 28 hoc autem nemo sciuit discumbentium quid
dixerit ei. 29 quidam enim putabant quia loculos habebat iudas quia
dicit ei iesus. eme ea quae opus sunt nobis ad diem festum aut
egenis ut aliquid daret. 30 Cum ergo accepisset panem exiuit con-
tinuo. erat autem nox. 31 cum ergo exisset dicit iesus. Nunc clari-
ficatus est filius hominis et deus clarificatus est in eo. 32 et deus
clarificauit eum in semetipso et continuo clarificauit eum. 33 Filioli
adhuc modicum uobiscum sum. quaeritis me et sicut dixi iudaeis quo
ego uado uos non potestis uenire et uobis dico modo. 34 Mandatum
nouum do uobis ut diligatis inuicem sicut dilexi uos ut et uos dili-

---

Corr. Hier.: 24 *om.* INTERROGA 26 resp.] CUI RESP. SCARIOTIS 27 bucc.] + TUNC *om.* ERGO 28 disc.] + AD 30 panem] ILLE BUCCELLAM 31 *fin.*] + 32 SI DEUS CLARIFICATUS EST IN EO 32 CLARIFICABIT (*bis*)

---

21 quoniam un. ex uestris *r* 22 inspiciebant *q* (*r?*) ad] se *r* inu.] alis alium *b*, + se *q* disc.] + eius *r* aesit.] incerti *q* 23 ergo] autem *ff q r* discumbens *r* ex] de *q* sinum *b* *om.* iesus *r*, + ualde *ff r* 24 huic] ei *ff*, illi *q* *om.* simon *r* dixit *b q* *om.* ei *q* interr.] dic *b* petr. [ut] interrogaret quisnam esset *r* *om.* de quo dic. *b ff* 25 *inc.* recumbens autem (ergo *r*) ille *q r* super *ff q r* ei] illi *q* 26 *om.* ego *b* et intingens *q*, intingens ergo *r* dedit] iesus porrexit *r* simoni *b r* scariotae *b*, —othe *q* 27 *inc.* et ut accepit panem *b q* (+ tunc), et mo[x ac]cipit panem *r* intrauit *q r* ill.] eum *b q* ei] illi *q*, *om.* *r* cit.] celerius *b ff*, uelocius *r* 28 sciit *b* > disc. sciu. *ff*, nemo autem hoc (hoc aut. nemo *q*) intellexit ex discumbentibus *q r* quid ei dixerit *r*, quare dixit hoc *q* 29 quia 1⁰] quoniam *r* loculum *q* quia 2⁰] quoniam *b* quia dic.] quod dixisset *q r* ei] illi *ff q* ut emeret quae *r* opus] necessaria *q* nobis] in uobis *b*, *om.* *q r* ad] a *q*, in *r* > ut egen. *b*, ut pauperibus *q*, uel paup. *r* 30 *inc.* cum acc. autem ille *r*, accepto ergo pan. ille mox exiu. *q* cont.] statim *r* 31 cum ergo ex.] quando exiuit *q* clarificatus (*bis*)] honorificatus *q* clar. 2⁰] glorificatus *r* eo] illo *q*, + et (*om.* *r*) si deus honorificatus est in eo *q r* 32 clar. 1⁰] honorificabit *q r* (—uit) illum in semetipsum et statim *q* cont.] deus protinus *r* clar. 2⁰] honorificabit *q r* eum 2⁰] illum *q* 33 mod.] pusillum *q r* sum] + et *ff* sicut] sic *r* quo ego eo *b*, quoniam ubi uado ego *q*, quia ego ubi uado *r* uos] + ibi *q* uenire] + sic *r* modo] nunc *q r* 34 mand.] praeceptum *b ff* sicut] + ego *b* *om.* ut et uos *ff*

b ff q (r) gatis inuicem. 35 in hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis si dilectionem habueritis ad inuicem. 36 Dicit ei simon petrus. domine quo uadis. Respondit iesus. quo ego uado non potes me modo sequi. sequeris autem postea. 37 Dicit ei petrus. domine quare non possum te sequi modo. animam meam pro te ponam. 38 respondit iesus. animam tuam pro me ponis. Amen amen dico tibi non cantabit gallus donec tu me ter neges.

14. 1 Non turbetur cor uestrum. credite in deum et in me credite. 2 in domo patris mei mansiones multae sunt. si quominus dixissem uobis quia uado parare uobis locum. 3 et si abiero et praeparauero uobis locum iterum uenio et accersio uos ad me ipsum ut ubi ego sum et uos sitis. 4 et quo uado scitis et uiam scitis. 5 dicit ei thomas. domine nescimus quo uadis et quomodo possumus uiam scire. 6 Dicit ei iesus. ego sum uia et ueritas et uita. nemo uenit ad patrem nisi per me. 7 si cognouissetis me et patrem meum cognouistis. et amodo cognoscetis eum et uidistis eum. 8 Dicit ei philippus. domine ostende nobis patrem et sufficit nobis. 9 Dicit ei iesus. tanto tempore uobiscum sum et non cognouistis me philippe. qui uidit me uidit et patrem. Quomodo tu dicis ostende nobis patrem. 10 non credis quia ego in patre et pater in me est. uerba quae ego loquor uobis a me ipso non loquor. pater autem in me manens ipse loquitur

---

Corr. Hier.: 37 *om.* DOMINE 38 *om.* TU 14 1 credite 1^0] CREDITIS 3 accers.] ACCIPIAM > SUM EGO 4 quo] + EGO 7 cognouistis] UTIQUE COGNOUISSETIS cognoscetis] COGNOSCITIS 10 *om.* LOQUITUR — IPSE

---

35 cogn.] scient *q r* quia] quod *q*, quoniam *r* > disc. mei *b r* dil.] caritatem *q r* habeatis *r* ad] in *q*, *om. r?* inuic.] alis alium *b* 36 dixit *b*, ait *r* ei] illi *q r* quo (*bis*)] ubi *r* resp.] + illi *q r* ies.] + et dixit *ff* potest *ff* modo] nunc *q* autem] + me *b* 37 ei] illi *q r* > modo non poss. te sequi *ff* pono *q*, > ponam pro te *b* 38 resp.] + ei *b*, + illi *q* ies.] + et dixit *ff*, respondens ies. dixit *r* pones *ff* tibi] + quoniam *r* cantauit *b ff*, + hodie *r* donec tu] antequam *q* > ter me *q r* abneges *r* 14 1 conturbetur *q r* 2 multae mans. sunt alioquin dix. *q r* *om.* quia *q* preparare locum uobis *q* 3 iero *q* ueniam *q* accersiam *q*, arcessam *r* *om.* ipsum *b* 4 quo] ubi *r* scitis 1^0] nostis *q* *om.* et 2^0 *r* *om.* scitis 2^0 *r*, nostis *ff* 5 ei] illi *q* quo] ubi *r* *om.* et *b r* quom.] unde *q* scire] nosse *r*, quom. uiam scimus *b* 6 ei] illi *q r* uiam *ff* 7 si cognouistis (sciretis *r*) me *ff r*, et si me nostis *q* cognouistis] cognoscitis *q*, sciretis *r* amodo] ex nunc *q* cognoscetis] nostis *b ff*, scietis *r* *om.* eum 2^0 *r* 8 dicit] ait *r* ei] illi *q r* 9 ei] illi *q*. tantum *ff* temporis *b ff* cogn.] nostis *q r* > me uidit *q r* patrem 1^0] + meum et *q* 10 credis] + mihi *r* quia] quod *r* patre] patrem *ff q* *om.* est *ff* loquor 1^0] dico *q* pat. aut.] sed pater *q r* qui in me manet *ff q r* *om.* loquitur — ipse *q*

et opera quae facio ipse facit. 11 credite mihi quia ego in patre et *b* **ff** *q (r)*
pater in me est. alioquin propter opera ipsa credite. 12 Amen amen
dico uobis. qui credit in me opera quae ego facio et ipse faciet et
maiora horum faciet quia ego ad patrem uado. 13 et quodcumque
petieritis in nomine meo ego faciam ut honorificetur pater in filio.
14 si quid petieritis in nomine meo hoc faciam. 15 Si diligitis me
mandata mea seruate. 16 et ego rogabo patrem et alium paracletum
dabit uobis ut uobiscum sit in aeternum. 17 spiritum ueritatis quem
mundus non potest accipere. quia non uidet eum nescit eum. uos
autem cognoscitis eum quia aput uos manet et in uobis erit. 18 non
relinquam uos orfanos. uenio ad uos. 19 adhuc modicum et mundus
me iam non uidet. uos autem uidetis me quia ego uiuo et uos uiuetis.
20 in illo die cognoscetis uos quia ego in patre meo et uos in me et
ego in uobis. 21 qui habet mandata mea et seruat ea ille est qui diligit
me. qui autem diligit me diligetur a patre meo. et ego diligam eum
et manifestabo ei meipsum. 22 Dicit ei iudas non ille scariotes.
domine quid factum est quia nobis incipis manifestare te ipsum et
non huic mundo. 23 Respondit iesus et dixit ei. si quis diligit me

Corr. Hier.: 10 facit] + OPERA 11 credite mihi] NON CREDITIS 13 ego] HOC honorif.] glorificetur 14 petier.] + ME 16 uobisc. sit] MANEAT UOBISC. 17 nescit] NEC SCIT MANEBIT 18 uenio] ueniam (= *a q*) 20 > UOS COGNOSC. ego 1⁰] + SUM 22 SCARIOTIS inc. manif.] MANIFESTATURUS ES *om.* HUIC

10 facit] + opera *q* 11 quia] quod *r* patre] patrem *ff* *om.* est *b ff q* alioquin] uel *q*, sin autem uel *r*, + propter uel *ff* ipsa] ista *ff*, *om.* *q r* *fin.*] + mihi *b ff q* 12 uobis] + quia *b ff* et 1⁰] etiam *ff* ipse] ille *q* hor.] eorum *ff*, his *q* 13 *inc.* et quidquid *q r*, + ab eo *b r* ego] hoc *q* hon.] clarificetur *ff* in filium *q* 14 *inc.* et si quid pet. a patre meo in *ff* hoc] ego *ff q* *om. vers.* *b* 15 mand.] praecepta *b ff* seru.] custodite *ff r* 16 patr.] + meum *q* paraclit. *ff*, aduocatum *q*, consolatorem *r* ut] qui *q* dab. uob. et uobiscum in aeternum sit *b* 17 quem] + hic *b q (r?)* > acc. non pot. *q* quia] quoniam *q r* uidit *ff q* nescit] nec cognoscit *b ff*, nec nouit *q* eum 1⁰] illum *q* *om.* autem *b*, + uidetis eum et *b r* cogn.] nostis *ff*, scitis *r* *om.* eum 2⁰ *b* quia] quoniam *r* in uob.] uobiscum *b ff* erit] est *b ff q* 18 > uos rel. *q* ueniam *q* 19 mod.] pusillum *q r* et 1⁰] + hic *b q r* > iam me *b r* uidetis (—debitis *b q*) quoniam ego *r* 20 illa *ff q r* *om.* uos 1⁰ *b* quia] quoniam *q r* in patrem meum *q* *om.* in 3⁰ *r* 21 hab.] audit *b* mand.] praecepta *b ff* et custodit illa *q* ille] [ip]se *r* est qui me dil. *q* *om.* qui aut. dil. me *ff* diligitur *r* illum et ostendam (+ eum *ff*) illi me ips. *q* manif. me illi *r* 22 dicit] ait *ff* *om.* ei *b*, illi *q* *om.* ille *q* scariot *ff r*, —otha *q*, + sed alius *ff r* dom.] + et *q* quia] quod *q r* nob. ostensurus es *q* *om.* te ips. *r* 23 dicit *ff* ei] illi *q* me] + et *r*

b **ff** *q (r)* sermonem meum seruabit et pater meus diligit eum et ad eum uenie-
mus et mansionem apud eum faciemus. 24 Qui non diligit me sermones
meos non seruat. sermonem quem audistis meus non est sed eius qui
misit me patris. 25 Haec locutus sum uobis aput uos manens. 26 para-
cletus autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo ille uos
docebit omnia et suggeret uobis omnia quaecumque dixero. 27 Pacem
relinquo uobis. pacem meam do uobis. non quomodo hic mundus dat
ego do uobis. non turbetur cor uestrum neque formidet. 28 audistis
quia dixi uobis. uado et uenio ad uos. si diligeretis me gauderetis
quia uado ad patrem quia pater maior me est. 29 et nunc dixi
uobis priusquam fiat ut cum factum fuerit credatis. 30 iam non
multa loquar uobiscum. uenit enim princeps huius mundi. et in
me non habet quicquam. 31 sed ut cognoscat hic mundus quia
diligo patrem et sicut mandatum dedit mihi pater sic facio. surgite
eamus hinc.

15. 1 Ego sum uitis uera et pater meus agricola est. 2 omnem
palmitem in me non ferentem fructum tollet eum et omnem qui ad-
feret fructum purgabit eum ut fructum plurimum adferat. 3 iam
uos mundi estis propter sermonem quem locutus sum uobis. 4 manete
in me et ego in uobis. sicut palmes non potest ferre fructum a se

---

Corr. Hier.: 23 diligit 2⁰] DILIGET 24 seruat] + ET > NON EST MEUS 26 *fin.*] + UOBIS 27 *om.* HIC 28 quia 1⁰] + EGO gauder.] + UTIQUE 30 > MUNDI HUIUS 31 *om.* HIC 15 2 adferet] FERT plur.] PLUS 4 se] SEMETIPSO

---

23 serm.] uerbum *q r* seru.] custodiet *q* ad] apud *q* > ap. eum mansion. *ff* 24 > me non dil. *ff* uerba mea *q r* obseruat *q* (*r*?) et uerbum (+ meum *r*) quod aud. non est meum *q r* *om.* eius *q* > me mis. *ff q*, sed patris mei qui me mis. *r* 26 paraclit. *ff*, aduocatus *q*, consolator *r* autem] + ille *ff r* misit *r*, missurus est *q* omn. 1⁰] uniuersa *r* sugg. uob.] amonebit uos *q*, commemorabit uos *r* *om.* et sugg. uob. omn. *b* *fin.*] + uobis *q* 27 pac. 1⁰] + meam *ff* > do . . . relinquo *b q* non quom.] quemadmodum *r* conturbetur *q* neque pertimescat *q*, nec paueat *r* 28 quia] quoniam *r*, + ego *q* > me dil. *q* quia 2⁰] quoniam *ff r*, + ego *q* quia 3⁰] quoniam *b q* pater] + meus *q* 29 *om.* et *b ff* uobis] quoniam *ff* antequam *ff q r* 30 loquor *b q* uobis *b*, > uobis multa loquar *ff*, loquar multa uobiscum *r* ueniet *q* > huius mundi (mund. hui. *r*) princeps *q r* quicqu.] nihil *q r* 31 cogn.] sciat *r* quia] quod *q*, quoniam ego *r* *om.* et *b ff* sic.] quomodo *q* mand.] praeceptum *b ff* > mihi dedit *b q* 15 2 omn. palm. qui in m[e non adfer]et fruct. *r*, omne sarmentum quod in me non adfert fr. *q* tollit *b ff* eum 1⁰] illud *q*, + pater *b r* > fruct. adf. *r*, et omne fructiferum *q* plur.] ampliorem *r*, maiorem *q* 3 propt. uerbum quod *q r* 4 palm.] sarmentum *q* > fruct. adferre *r* a] ab *ff r* > ab se fruct. facere *q*

nisi manserit in uite sic et qui in me non manserit. 5 ego sum uitis *b* **ff** *q (r)*
uos palmites. qui manet in me et ego in eo hic adferet fructum mul-
tum quia sine me nihil potestis facere. 6 Si quis in me non manserit
praecisus est sicut palmes et missus est foras et aruit et colligent eos
et in ignem mittunt et ardent. 7 Si manseritis in me et uerba mea
in uobis manserint quodcumque uolueritis petite et fiet uobis. 8 In
hoc clarificatus est pater meus ut fructum plurimum adferatis et
efficiamini mei discipuli. 9 sicut dilexit me pater et ego uos dilexi.
manete in dilectione mea. 10 si praecepta mea seruaueritis manebitis
in dilectione mea sicut et ego patris praecepta seruaui et maneo in
eius dilectione. 11 Haec locutus sum uobis ut gaudium meum in uobis
sit et gaudium uestrum impleatur. 12 hoc est praeceptum meum ut
diligatis inuicem sicut dilexi uos. 13 maiore hac dilectione nemo habet
ut animam suam ponat pro amicis suis. 14 Uos amici mei estis si
feceritis quae ego praecipio uobis. 15 iam non dico uos seruos quia
seruus nescit quid facit dominus eius. uos autem dixi amicos quia
omnia quaecumque audiui a patre meo nota feci uobis. 16 non uos
me elegistis sed ego elegi uos et posui uos ut eatis et fructum ad-
feratis et fructus uester maneat ut quodcumque petieritis a patre in
nomine meo det uobis. 17 Haec mando uobis ut diligatis inuicem.

Corr. Hier.: 4 et qui in me non mans.] NEC UOS NISI IN ME MANSERITIS 5 FERT 6 praec. est sic. palm. et miss. est foras] MITTETUR FORAS SICUT PALMES 7 PETETIS 9 > DILEXI UOS (= *r*) 10 patris] + MEI 13 MAIOREM . . . DILECTIONEM suam] + QUIS 16 a patre] PATREM

---

4 permanserit *q*, maneat *r* uitem *q*, uinea *r* manserit] manet *ff* > qui non maneat in me *r*, sic nec uos si non manseritis in me *q* 5 uinea *r*, + et *ff* uos] + estis *r* palmes *r*, sarmenta *q*, + estis *b* eo] eum *r*, illo *ff q* adfert *q r* mult.] copiosum *ff q* > pot. fac. nihil *q*, + nisi quis permanserit in me *r* 6 quis] + autem *b r* miss. est foras et] proiectus foris *r* si quis non mans. in me proicitur foras sicut sarmentum et arescet (arescit *r*) *q* coll.] congregabunt *q* eos] illos *q*, eum *r* igne *ff* mittent et conburetur *q* ardet *r* 7 manserint] manserim *ff*, *om.* *q* quodc.] si quid *q* pet. et fiet] perficiet *r* 8 clar.] honorificatus *q r* plur.] copiosum *q* adfer.] faciatis *ff* effic.] sitis *q r* 9 > dilexi uos *r* dilectione] caritate *q* 10 praec. 1°] mandata *r* dilectionem *ff*, caritate *q* *om.* et 1° *q* > praec. patr. *q*, ego mandata [patris m]ei seru. *r* in dilectio[ne . . .] *r*, in caritate illius *q* 11 sit] maneat *r* 12 praec.] mandatum *q r* sicut] qua dilectione *ff* 13 dilectionem *b*, maiorem hanc caritatem *q r* ut] + si quis *q* > pro am. suis pon. *ff* 14 faciatis *r* quae] quod *q* praec.] mando *q r* 15 > uos dicam *q* quia] quoniam *q r* faciat *q r* quia 2°] quoniam *r?* omn. quae *q r* notam *ff* > uob. feci *q* 16 > uos elegi *r* et ordinaui uos ut uos eat. et fr. feratis *q* fructificetis *ff r* quodc.] quidquid *q r* 17 mando] praecipio *r*

b ff q (r) 18 si mundus uos odit scitote quia me priorem odio habuit. 19 Si de
mundo fuissetis mundus quod suum erat diligeret. uero enim quia
de mundo non estis sed ego elegi uos de mundo propterea odit uos
mundus. 20 mementote sermones quem ego dixi uobis. non est seruus
maior domino suo. si me persecuti sunt et uos persequentur. si ser-
monem meum seruauerunt et uestrum seruabunt. 21 Sed haec omnia
facient uobis propter nomen meum quia nesciunt eum qui me misit.
22 Si non uenissem et locutus fuissem eis peccatum non haberent.
nunc autem excusationem non habent de peccato suo. 23 Qui me odit
et patrem meum odit. 24 si opera non fecissem in eis quae nemo alius
fecit peccatum non haberent. nunc autem et uiderunt et oderunt me
et patrem meum. 25 sed ut impleatur sermo qui in lege eorum scrip-
tus est. quia odio habuerunt me gratis. 26 Cum ergo uenerit para-
cletus quem ego mittam uobis a patre spiritum ueritatis qui a patre
procedit ille testimonium perhibebit de me. 27 et uos testimonium
perhibebitis quia ab initio mecum estis.

16. 1 Haec locutus sum uobis ut non scandalizemini. 2 absque syn-
agogis facient uos. sed uenit hora ut omnis qui interfecerit uos arbi-
tretur se obsequium deo praestare. 3 sed haec facient quia non nouerunt

---

Corr. Hier.: 18 prior.] + UOBIS 19 uero enim quia] QUIA UERO 20 sermones] SERMONIS MEI 21 > MISIT ME 24 oder.] + ET 25 > me habuer. 26 ergo] AUTEM 27 PERHIBETIS 16 2 INTERFICIT > OBS. SE PRAEST. DEO 3 sed] ET

---

18 mund.] saeculum *r* quia] quoniam *b r*, quod *q* prior.] + uestrum *r* od. hab.] odit *r* prius quam uos me odit *q* 19 de] + hoc *q* mundo 1°] saeculo hoc *r* fuissetis] essetis *q*, esset *r* mundus] saeculum *r*, + tique *q* erat] esset *r* dil.] amaret *q r* uero enim quia] quoniam (quia *ff*) autem *ff q r* de 2°] + hoc *q r* > non est. de hoc mundo (saec. *r*) *ff* de 3°] + hoc *q* mundo] saec. *r* ideo uos odit *q* mundus] saec. *r* 20 memores este *q* (*r*?) serm.] uerbum *r*, uerbi mei *q* quem] quod *q r* *om.* ego *r* dixi] locutus sum *r* si uerbum meum custodiunt et *q* 21 > omn. haec *b* faciunt circa uos *b ff* quia] quoniam *r* nescient *r*, ignorant *q* 22 > eis (illis *q*) fuiss. *ff q r* autem] uero *r* *om.* suo *ff q* 24 feci *ff* eis] eos *b*, illis *ff q* habent *ff* *om.* et uider. *q* odio habuerunt *b* (+ et) *r* 25 uerbum quod *q r* eor.] illorum *q* scriptum *ff q r* quoniam oderunt *q r* 26 ergo] autem *q* paraclit. *ff*, aduocatus *q r* (+ ille) *om.* ego *r* mitto *ff* *om.* a patre *q* spiritus *r* patre 2°] + meo *b r* ille] ipse *r* testificabitur *q r* 27 test. reddetis *q*, testificamini *r*, + de me *ff* quia] qui *ff*, quoniam *q r* estis] fuistis *q* 16 1 ut non] ne *r* 2 *inc.* eum remouebunt uos de synagogis *r*, extra synagogam fecerunt uos *ff*, quoniam in synagoga uos eicient *q* ueniet *q r* qui uos occiderit *q r* arb.] aestimet *b q r* se sacrificium offerre deo *q* 3 sed] et *q* faciunt *q*, + uobis *ff* quia] quoniam *q r* cognouerunt *ff*, nou. m[. . .] *r*

patrem neque me. 4 sed haec locutus sum uobis ut cum uenerit *b* ff *q* (*r*)
hora eorum reminiscamini quia ego dixi uobis. Haec autem uobis
ab initio non dixi quia uobiscum eram. 5 nunc autem uado ad
eum qui me misit et nemo ex uobis interrogat me. quo uadis. 6 sed
quia haec locutus sum uobis tristitia impleuit cor uestrum. 7 sed ego
ueritatem dico uobis. expedit uobis ut ego uadam. si non abiero ego
paracletus non ueniet ad uos. si autem habiero mittam eum ad uos.
8 et cum uenerit ille arguet mundum de peccato et de iustitia et de
iudicio. 9 De peccato quidem quia non credunt in me. 10 de iustitia
uero quia ad patrem uado et iam non uidebitis me. 11 de iudicio
autem quia princeps huius mundi iudicatus est. 12 adhuc multa habeo
uobis dicere sed non potestis illa modo portare. 13 cum enim uenerit
ille spiritus ueritatis deducet uos in omni ueritate. non enim loquitur
a semetipso sed quaecumque audiet loquetur. et quae uentura sunt
adnuntiabit uobis. 14 ille me clarificabit quia de meo accipiet et ad-
nuntiabit uobis. 15 Omnia quaecumque habet pater mea sunt. prop-
terea dixi. quia de meo accipiet et adnuntiabit uobis. 16 Modicum et
iam non uidebitis me et iterum modicum et uidebitis me. 17 Dixe-
runt ergo disciupli eius ad inuicem. quid est hoc quod dicit nobis.

Corr. Hier.: 5 nunc autem] at nunc 7 si 1⁰] + ENIM om. EGO 2⁰
11 > MUNDI HUIUS 12 *om.* ILLA > PORTARE MODO 13 enim 1⁰]
AUTEM deduc. uos in omni uer.] DOCEBIT UOS OMNEM UERITA-
TEM loquitur] LOQUETUR 16 *fin.*] + QUIA UADO AD PATREM
17 disc.] EX DISCIPULIS

---

4 *inc.* haec autem *b ff* horae *r* eor.] illorum *q* memineritis *q r*,
+ eorum *ff* quia 1⁰] quoniam *q r* quia 2⁰] quoniam *r* > uobisc.
quia *ff* 5 > misit me *b ff* ex uestris int. me ubi uado *r* 6 quia]
quoniam *r* repleuit *q r* 7 uob. uerit. dico quoniam exp. *r* *om.*
ego 2⁰ *b* uadam] eam *b q r* si] + autem *q*, nam si *r*, sed
ff > ego non abiero *q* paraclit. *ff*, aduocatus *q*, consolator *r* si
autem] quoniam si *r* hiero *q* eum] illum *b q* 8 aduenerit
ff peccatum *b* *om.* de 3⁰ *b* 9 quia] quoniam *r* crediderunt *q*
10 autem quoniam *q r* patr.] + meum *q* > uado (eo *b*) ad
patr. *b r* *om.* iam *q* 11 autem] uero *r* quia] quoniam
q r mundi] + iam *b q* iudicatum *ff* 12 > habeo multa *b r* *om.*
illa *q*, ea *b* 13 *om.* enim 1⁰ *r*, autem *q* > uerit. omn. *b*, diriget
uos in omnem ueritatem *q r* loquetur ab se *q* quicumque *ff*, haec
quae *b* audierit (+ ea *q*) loquitur *ff q* *om.* et *ff* quae uenient *b*,
uentura *q* (*r*) adnuntiauit *ff* 14 clarificauit *ff*, honorificabit
q r quia] quoniam *r* accip.] + uobis *ff* adnuntiauit *ff*
15 propterea] + hoc *q* dixi] + uobis *ff q r* *om.* quia *r* adnuntia-
uit *ff* 16 modic. (*bis*)] pusillum *q r*, + adhuc *q* *om.* iam *q*,
+ et *ff* *fin.*] + quoniam uado ad patrem *q* 17 ergo] igitur *r* ex
discipulis *q* ad alterutrum *b*, intra se *q* *om.* hoc *ff* di-
cet *b q*

b **ff** *q (r)* modicum et non uidebitis me et iterum modicum et uidebitis me et quia
uado ad patrem. 18 quid est hoc modicum. nescimus quid loquitur.
19 Cognouit iesus quia uolebant eum interrogare et dixit eis. de hoc
quaeritis inter uos quia dixi. modicum et non uidebitis me et iterum
modicum et uidebitis me. 20 Amen amen dico uobis. quia uos flebitis
et lugebitis. mundus autem gaudebit. uos contristamini sed tristitia
uestra in gaudium ueniet. 21 mulier cum parit tristitiam habet quia
uenit dies eius. cum autem pepererit puerum iam non meminit pres-
surae propter gaudium quia natus est homo in hunc mundum. 22 et
uos nunc quidem tristitiam habetis. iterum autem uidebo uos et gau-
debit cor uestrum. et gaudium uestrum nemo tollit a uobis. 23 et in
illo die me non rogabitis quicquam. Amen amen dico uobis. si quid
petieritis patrem in nomine meo dabit uobis. 24 usque modo non
petistis quicquam in nomine meo. petite et accipietis ut gaudium
uestrum sit plenum. 25 Haec in prouerbiis locutus sum uobis. ueniet
hora cum iam non in prouerbiis loquar uobis sed palam de patre
adnuntiabo uobis. 26 illo die in nomine meo petetis et non dico uobis
quia ego rogabo patrem. 27 ipse enim pater amat uos quia uos me

---

Corr. Hier.: 17 *fin.*] + 18 DICEBANT ERGO   18 hoc] + QUOD DICIT   19 cogn.] + AUTEM   20 uos fleb. et lug.] PLORABITIS ET FLEB. UOS   contrist.] AUTEM CONTRISTABIMINI   in gaud. uen.] UERTETUR IN GAUD.   21 dies] HORA   *om.* HUNC   22 uos 1°] + IGITUR (= *a*)   tollit] TOLLET??   25 UENIT   26 *fin.*] + DE UOBIS

---

17 modic. *(bis)*] pusillum *q r*   quia] quoniam *q*   uado] eo *ff*   *fin.*] + 18 dicebant igitur *ff*, + dicebant ergo *q*   18 hoc] + quod dicit *q*   mod.] pusillum *q r*   loqu.] dicat *r*   19 *inc.* et cognou. *ff*, cogn. autem *q*, sciuit *r*   quia] quoniam *q*, quod *r*   uellent *r*, incipiebat *ff*   eum] illum *q*   eis] illis *r*, ad illos *ff*   inquiritis *r*   int. uos] cum alis alio *b*, ad inuicem *ff q*   quia 2°] quoniam *r*   modic. *(bis)*] pusillum *q r*   20 *om.* amen 2° *r*   quia] quoniam *ff r*   > fleb. et lug. uos *r*   contr.] tristes (—tis *r*) eritis *b q r*   tristia uestra *ff*   ueniet] conuertetur *b r*, + et *r*   21 parturit *q*   habet] + et *ff*   quia 1°] quoniam *b q r*   dies] hora *q*   peperit *b q*   infantem non est (+ iam *r*) memor *q r*   press.] doloris *q*, tribulationis *r*   in hoc mundo *q*   22 uos 1°] + ergo *q*   habebitis *b r*   *om.* autem *r**   gaudeb.] laetabitur *r*   tollit] auferet *ff r*   > et nemo aufert gaud. uestr. a uobis *q*   23 illa *ff q r*   me non] nemo *ff*   interrogabitis *ff*   quicqu.] nihil *r*, > me nihil interrogabitis *q*, nihil me interrogatis *b*   uobis] + quoniam *r*   patrem] a patre *b ff*   24 usq. nunc nihil petistis in *q*   quicqu.] nihil *b*   impletum *b ff*, repletum *r*   25 loc. sum prouerbiis *ff*   uobis 1°] + sed *q r*   pal.] aperte *r*   adnuntiauo *ff*, nuntiabo *q*, manifestabo *b*, indicabo *r*   26 in illa die *ff q r*   petitis *b ff*, postulabitis *q*   dicam *q r*   quia] quoniam *r*   *fin.*] + propter uos *ff*, + pro uobis *q r*   27 amat] diligit *b*   quia] quoniam *r*

amatis et creditis quia ego a deo exiui 28 et ueni in hunc mundum. *b* ff *q* (*r*)
iterum relinquo mundum et uado ad patrem. 29 Dicunt ei discipuli
eius. ecce nunc palam loqueris et prouerbium nullum dicis. 30 nunc
scimus quia scis omnia et non opus est tibi ut quis te interroget. in
hoc credimus quia a deo existi. 31 Respondit eis iesus. modo creditis.
32 ecce uenit hora et iam uenit ut dispargamini unusquisque in sua
regione et me solum relinquatis. et non sum solus quia pater mecum
est. 33 haec locutus sum uobis ut in me pacem habeatis. in hoc
autem mundo pressuram habebitis. sed gaudete quoniam ego uici
mundum.

17. 1 Haec locutus est iesus et leuauit oculos suos in caelum et
dixit. pater uenit hora. clarifica filium tuum ut filius tuus clarificet
te. 2 sicut dedisti ei potestatem omnis carnis ut omne quod dedisti ei
det eis uitam aeternam. 3 Haec est autem uita aeterna ut cognoscant
te solum uerum deum et quem misisti iesum christum. 4 Ego te
clarificaui super terram opus consummaui quod dedisti mihi ut faciam.
5 et nunc clarifica me tu pater aput temetipsum claritate quam
habui priusquam mundus esset aput te. 6 manifestaui nomen tuum
hominibus quos dedisti mihi de mundo. tui erant et mihi eos dedisti
et sermonem tuum seruauerunt. 7 nunc cognoui quia omnia quae

Corr. Hier.: 27 CREDIDISTIS *fin.*] + 28 EXIUI A PATRE *om.* HUNC 32 DISPERG. sua reg.] PROPRIA 33 *om.* HOC AUTEM gaud.] CONFIDITE *om.* QUONIAM (= *b*) 17 1 leu. oculos suos . . . et] SUBLEUATIS OCULIS 7 COGNOUERUNT

---

27 amastis *q*, diligitis *b* credidistis *q* quia 2°] quoniam *r* *om.* ego *b* deo] + patre *ff* *fin.*] + 28 exiui a patre *q* 28 et 1°] + a patre *r* mundum 2°] saeculum *r* 29 *inc.* dicunt disc. illius *q* > null. prou. *q* 30 nunc] + ergo *r* quia] quoniam *b q r* scis] nosti *r*, > omnia nosti *ff* op. est tibi] desideras *q*, habes necesse *r* quis] aliquis *ff q* (liquis) *r* credimus] dixi uobis *ff* quia 2°] quoniam *b* exiui *ff* 31 *om.* eis *ff*, illis *q* 32 *om.* ecce *ff* ueniet *q r* iam] nunc *q* dispargat[ur] *r* suam regionem *r*, *om.* regione *ff q* et 3°] sed *r* quia] quoniam *b r* pater] + meus *q* 33 *om.* autem *q* aut. mundo] saeculo autem *r* press.] tribulationem *q r* gaudete] bono animo estote *b*, animaequi estote *r*, constantes estote *q* quoniam] quia *r*, *om.* *b* 17 1 leu. oc. suos . . . et] alleuatis oculis *b* clarifica] honorifica *q r* ut] + et *q* *om.* tuus *ff* honorificet *q r* 2 ei] illi *r* omnis] uniuersae *ff r* omne] omnibus *r* eis] illis *q*, illi *ff* 3 uitam aeternam *ff* cogn.] sciant *r* sol.] + et *b q* *om.* uerum *ff* 4 honorificaui *q r* uno (*om.* *ff*) opere consummato *b ff* facerem *b q r* 5 honorifica *q r* te ipsum *q*, te *r* claritatem *b*, *om.* claritate — aput te *r*, illo honore quem hab. antequam mund. ess. ap. te *q* 6 > tuum nomen *ff* de] + hoc *b q* mundo] saeculo *r* > dedisti eos (illos *b q*) *ff* seruaui *ff*, uerbum tuum custodierunt *q* 7 *inc.* et nunc *b ff* quia] quoniam *ff r*, quod *q* quae] quaecumque *b ff*

b ff *q* (*r*) dedisti mihi abs te sunt. 8 quia uerba quae dedisti mihi dedi eis et
ipsi acceperunt et cognouerunt quia uere a te exierunt et crediderunt
quia tu me misisti. 9 ego pro eis rogo. non pro mundo rogo sed pro
his quos dedisti mihi quia tui sunt. 10 et mea omnia tua sunt et tua
mea. et clarificatus sum in eis. 11 et iam non sum in hoc mundo et
hii in hoc mundo sunt et ego ad te uenio. Pater sancte serua eos in
nomine tuo. 12 cum essem cum eis ego seruabam eos in nomine tuo.
quos dedisti mihi custodiui. et nemo perit nisi filius perditionis ut
scriptura impleatur. 13 nunc autem ad te uenio et haec loquor in hoc
mundo ut habeant gaudium meum inpletum in semetipsis. 14 ego
dedi eis sermonem tuum et mundus odit eos. quia non sunt de mundo
sicut ego non sum de mundo. 15 non rogo ut tollas eos de mundo
b q (*r*) sed ut serues eos a maligno. ‖ff 16 de hoc mundo non sunt sicut ego
non sum de hoc mundo. 17 sanctifica eos in ueritate. sermo tuus
ueritas est. 18 sicut me misisti in hunc mundum et ego misi eos in
hunc mundum. 19 et pro eis sanctifico me ipsum ut sint et ipsi
sanctificati in ueritate. 20 non pro his autem rogo tantum sed et pro
his qui credituri sunt per uerbum eorum in me. 21 ut omnes unum
sint sicut tu pater in me et ego in te. ut et ipsi in nobis unum sint

---

Corr. Hier.: 8 > UERE QUIA EXIUI 10 mea 2⁰] + SUNT (= *a*) 11 *om.* HOC (*bis*) *fin.*] + QUOS DEDISTI MIHI UT SINT UNUM SICUT ET NOS 12 nemo] + EX HIS PERIUIT 13 *om.* HOC 14 odit eos] ODIO EOS HABUIT sicut] + ET 15 a maligno] EX MALO 16 *om.* HOC (*bis*) sicut] + ET 18 *om.* HUNC (*bis*) 19 eis] + EGO 20 his 2⁰] eis

---

7 abs] a *q* 8 *om.* mihi *b* dedi illis et illi acc. *q*, + ea *b q r* > a te uere *ff* acc. ea (+ et scierunt *r*) uere quoniam a te exierunt (prodier. *r*) et cred. quoniam tu *q r* 9 eis] illis *q r* > rogo pro eis *ff* mundo] saeculo *r* his] eis *q* > mihi ded. *ff q* quia] quoniam *r* 10 honorificatus *q r* eis] ipsis *q* 11 in 1⁰] de *q* hii] isti *q r* *om.* hoc 2⁰ *q* > sunt in hoc mundo *r* ad] a *q* uenio] + et iam non sum in hoc mundo et in hoc mundo sum *r* conserua *ff q r* *fin.*] + ut sint unum sicut nos *q* 12 cum 1⁰] dum *r* eis] illis in mundo *q* seru.] custodiebam *r* eos] illos *q* *om.* in nom. tuo *r* et nemo] nec quisquam *r*, + ex eis *b*, + ex ipsis *ff*, + ex illis *q* periit *q* adimpleatur *r* 13 autem] uero *r* *om.* hoc *q* habeam *ff* complet. *r*, plenum in se *q* 14 eis] illis *q* serm.] uerbum *q r* odit] odio habuit *b ff* eos] illos *q* quia] quoniam *r* de (*bis*)] + hoc *q* *om.* sicut — mundo *b r* 15 de] + hoc *ff* *om.* non rogo — mundo *r* conserues illos *q*, custodias eos *r* maligno] malo *b ff* 17 sanct. illos in uer. tua *q* uerbum tuum *q r* uerum est *r* 18 sicut] + tu *q* eos] illos *q* 19 eis] illis *q* *om.* et 2⁰ *b* 20 pro 1⁰] de *q* *om.* autem *b q* tant.] solum *q* *om.* et *b q* his qui credunt *b*, credituris *q* uerb.] sermonem *b* illorum *q r* 21 ipsi] illi *q* *om.* unum *b r*, > ips. sunt in nobis *r*

ut mundus credat quia tu me misisti. [22] et ego claritatem quam de- *b q (r)*
disti mihi dedi illis ut sint unum sicut nos unum sumus. [23] ego in
eis et tu in me ut sint consummati in unum ut cognoscat mundus
quia tu me misisti et dilexi eos sicut et tu me dilexisti. [24] Pater quos
dedisti mihi uolo ut ubi ego sum et illi sint mecum ut uideant clari-
tatem meam quam dedisti mihi quia dilexisti me ante constitutionem
mundi. [25] Pater iuste mundus te non cognouit. ego autem te cognoui.
et hi cognouerunt quia tu me misisti. [26] et notum feci eis nomen
tuum et notum faciam ut dilectio qua dilexisti me in ipsis sit et ego
in ipsis.

18. [1] Haec cum dixisset iesus exiuit cum discipulis suis trans
torrentem cedron ubi erat hortus in quem introiuit ipse et discipuli
eius. [2] Sciebat autem et iudas qui tradebat eum ipsum locum quia
frequenter iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. [3] Iudas ergo
cum accepisset cohorte⟨m⟩ et a principibus sacerdotum et farisaeis
ministros uenit illuc cum lanternis et facibus et armis. [4] Iesus autem
sciens omnia quae uentura erant super eum processit et dixit eis.
quem quaeritis. [5] Responderunt ei. iesum nazareum. Dicit eis. ego sum.
stabat autem et iudas qui tradebat eum cum ipsis. [6] ut ergo dixit
eis. ego sum abierunt retrorsum et ceciderunt in terram. [7] Iterum
ergo interrogauit iesus. quem quaeritis. illi autem dixerunt. iesum
nazorenum. [8] Respondit iesus. dixi uobis quia ego sum. si ergo me

---

Corr. Hier.: [23] ut 2⁰] ET dilexi] DILEXISTI *om.* TU 3⁰ [25] iuste] + ET 18 [1] exiuit] egressus est [2] *om.* IPSUM [3] princ. sac.] pontificibus [4] autem] ITAQUE DICIT [5] NAZARENUM eis] + IESUS [7] ergo] + EOS *om.* IESUS NAZARENUM

---

[21] quia] quoniam *r* [22] clar.] honorem *r*, gloriam *q* quam] quem *r* illis] eis *b r* sicut] + et *b* [23] *inc.* et ego *r* eis] illis *q* cons.] perfecti *q r* unum] + et *q* cogn.] + hic *q* ut cognoscant quoniam tu *r* dilexi] dilexit *r**, dilexisti *q* eos] illos *q* *om.* et tu *q* *om.* me *b*? *r* [24] > quos mihi ded. *r* illi] illis *r* gloriam m. qu. mihi ded. *q r* quia] quoniam *b r* [25] te ignorat ego uero te noui *r* hi] isti *q* quia] quoniam *r* [26] eis] illis *r* notum 2⁰] cognitum *q* dilectio] caritas *q r* me dilexisti in illos sit *q* ipsis] illis *q*, eis *r* 18 [1] exiit *r* torr.] + fluminis *b* caedron *q*, caedri *r* quem] quo *q* [intr]auit *r* [2] qui eum traditurus erat *q r* *om.* ipsum *q r* quoniam saepius conu. ibi ies. *r* > conu. ies. ibi *q* [3] ergo] igitur *q r* acc. a cohorte *b* ig. accepta cohorte (chorte *r*) militum *q r* a] ex *r* fariseorum ministris *q* *om.* illuc *r*, in locum *q* faculis *r*, lampadibus *q* [4] quae uent. essent *r*, uenientia *q* super se *q*, sibi *r* prodiit *q*, egressus est *r* dicit illis *q* [5] *om.* ei *r*, illi *q* nazoreum *b q* eis] illis *q r*, + iesus *q* *om.* et *r*? qui trad. eum] proditor illius *q* ipsis] eis *r* [6] *inc.* ad ubi autem dix. *r* *om.* eis *r*, illis *q* retro et cec. in terra *r* [7] *inc.* rursus igitur int. eos quem *r* ies.] illos *q* illi aut.] qui *r*, at illi *q* nazoreum *b q* [8] resp.] + eis *r*, + illis *q* quoniam ego sum ergo si me *r*

b ff *q (r)* quaeritis sinite hos abire 9 ut implere- ‖f tur sermo quem dixit.
quia quos dedisti mihi non perdidi ex eis quemquam. 10 Simon
ergo petrus habens gladium eduxit eum et percussit seruum principis
sacerdotum et abscidit auriculam eius dextram. erat autem nomen
seruo malachus. 11 Dixit ergo iesus petro. mitte gladium in uaginam
suam. Calicem quem dedit mihi pater non uis ut bibam illum.
12 Cohors ergo et tribunus et ministri iudaeorum conprehenderunt
iesum et ligauerunt eum. 13 et adduxerunt eum ad annam primum.
erat enim socer caiphae qui erat pontifex anni illius. 14 Erat autem
caiphas qui consilium dederat iudaeis quia expedit unum hominem
mori pro populo. 15 Sequebatur autem iesum simon petrus et alius
discipulus. discipulus autem ille notus erat pontifici et simul introiuit
cum iesu in atrium pontificis. 16 petrus autem stabat ad osteum foris.
Exiuit ergo discipulus ille alius qui erat notus pontifici et dixit ostia-
riae et introduxit petrum. 17 Dicit ergo petro illa ancilla ostiaria.
numquid et tu ex discipulis es hominis huius. Dicit ille. non sum.
18 Stabant autem serui et ministri ad carbones quia frigus erat. erat
autem cum eis et petrus stans et calefaciens se. 19 Pontifex ergo in-
terrogauit iesum de discipulis eius et de doctrina eius. 20 Respondit

---

Corr. Hier.: 9 eis] ipsis 10 seru. princ. sac.] > pontificis SERUUM > EIUS AURIC. MALCHUS 11 *om.* SUAM *om.* UIS UT 15 > ERAT NOTUS (= *b*) *om.* SIMUL 16 *om.* ILLE 17 *om.* ILLA huius] istius 18 carbones] PRUNAS erat 1°] + ET CALEFIEBANT 19 eius 1°] SUIS

---

8 > quaer. me *b* hos] istos *q* ire *q r* 9 adimpleretur *r* sermo quem] uerbum quod *q r*, scriptura quem *ff* dixerat *r* quia] quoniam *q r* eis] illis *q* quicquam *ff*, ullum *q* 10 ergo] igitur *ff r*, autem *q* illum et perc. principi sac. seruum et absc. illi aur. dextr. *q* > dextr. aur. eius *ff* serui *q r* (+ illius) malchus *q* seruo illi malachus nomen *ff* 11 mitte] reconde *r* uagina sua *b*, theca sua *q*, tec[a] *r* non uis ut (*om.* ut *b*)] non *q*, nonne *ff* 12 ergo] igitur *ff r* (+ militum), itaque *q* conprender. *b*, adprehenderunt *q r* adligauerunt *ff q* *om.* eum *b r*, illum *q* 13 perduxerunt *r* *om.* eum *ff r* pont.] princeps sacerdotum *b q*, summus sacerdos *r* 14 autem] enim *r* dedit *b ff q* quia] quoniam *r* 15 sequebantur *ff* > erat notus *b* pont.] principi (—pibus *r**) sacerdotum *b q r* cum iesum *ff* pont. 2°] principis sacerdotum *b r*, *om.* et simul — pontificis *q* 16 autem] uero *ff* stabat] + foris *ff* ost.] ianuam *ff q r* > ille disc. *q* *om.* alius *q* pont.] principi (—pis *r**) sacerdotum *b q r* 17 dixit *b q r* > illa anc. ost. petro *ff*, petro puella ost. *r*, anc. ost. petro *q* ex (de *q*) disc.] discipulus *r* es] est *ff* dicit (ait *q*) ille] et ait *ff*, ad ille ait *r* 18 *om.* autem *ff*, ergo *q* ad carb.] focum habentes *q* erat 1°] + et calefaciebantur *q* carb. calefacientes se quoniam frigus erat *r* cum illis *q*, *om.* *ff* *om.* et 2° *r* 19 princeps ergo sacerdotum *b q*, summus igitur sacerdos *r* interrogabat *ff*

ei iesus. ego palam locutus sum mundo. ego semper docui in synagoga *b* ff *q* (*r*)
et in templo quo omnes iudaei conueniunt et in occulto locutus sum
nihil. 21 quid me interrogas. interroga eos qui audierunt quid locutus
sum ipsis. ecce hii sciunt quae dixerim ego. 22 Haec autem cum di-
xisset unus de adstantibus ministris dedit palmam iesu dicens. sic
respondes principi sacerdotum. 23 Respondit ei iesus. si male locutus
sum testimonium perhibe de malo. si autem bene quid me caedis.
24 Misit ergo eum annas uinctum ad caiphan pontificem. 25 Erat
autem simon petrus stans et calefaciens se. dixerunt ergo ei. num-
quid et tu ex discipulis eius es. Negauit ille et dixit. non sum. 26 dicit
unus ex seruis pontificis cognatus eius cuius abscidit petrus auri-
culam. nonne ego te uidi in horto cum illo. 27 iterum ergo petrus
negauit et statim gallus cantauit. 28 Adducunt ergo iesum ad caipham
in praetorium. erat autem mane. Et ipsi non introierunt in praetorium
ut non contaminarentur sed manducarent pascha. 29 exiuit ergo pi-
latus ad eos foras et dixit. quam accusationem adfertis aduersus
hominem hunc. 30 Responderunt et dixerunt ei. si non esset hic
malefactor non tibi tradidissemus eum. 31 Dixit ergo eis pilatus.
accipite eum uos et secundum legem uestram iudicate eum. Dixerunt
ergo ei iudaei. nobis non licet interficere quemquam. 32 ut sermo

---

Corr. Hier.: 22 de adst. min.] ADSISTENS MINISTRORUM pal-
mam] ALAPAM princ. sac.] pontifici 24 mis. ergo] ET MIS. uinc-
tum] LIGATUM 27 > NEGAU. PETRUS 28 ad caiph.] A (= *b*)
CAIAPHA

---

20 *om.* ei *b*, illi *q* ego] + in *q* sum] + huic *q* ego 2⁰] et
r synagogis et in templo ubi uniuersi iud. *r* quo omn.] ubi
semper *ff* occulto] abscondito *q* 21 qui] + me *ff r* ipsis] eis *r*,
illis *q* hii] isti *q* 22 *inc.* haec eo dicente *r* de adst. min.] ad-
stans ex ministris *ff*, de ministris adstans *q*, ex circumstantibus ministris
r iesu] in facie iesus *q* repondis *ff r* 23 resp. illi ies. *q*, iesus
autem dixit *r* test. perh.] testificare *r* 24 *om.* ergo *q*, autem
r eum] illum *q* > uinct. anna *r* caipham *ff*, caiafan *q* pont.]
principem sacerdotum *q r* 25 caleficiens *b* ergo] igitur *r* ei]
illi *q* tu] + unus *r* ex] de *q* eius] illius *r* es] est *ff* et
dix.] dicens *r* 26 dic.] ait *r* seru. principis sacerdotum qui cognatus
erat *q r* illius cui amputauerat petr. aur. non ego *q* illo] eo *q r*
27 *inc.* rursus igitur petr. *r* > neg. petr. *q*, *om.* petr. *b* 28 *om.*
ergo *b*, igitur *r* ad] a *b q* caiphan *b*, caiafan *q*, pilatum *r* in-
trauerunt *q r* ut non conmacularent [se] *r*, ne polluerentur *ff*, ne
coinquinarentur *q* sed] + ut *ff q r* manducaret *ff* 29 exiit
ff r ergo] autem *r?* eos] illos *q* *om.* foras *q*, > ad eos pil.
for. *ff*, foris pil. ad eos *r* infertis huic hominem *q* 30 nisi esset
is[te] aliquid malefaciens *r* traderemus *b q* eum] illum *q*, non
utique tradi[s]semus eum tibi *r* 31 dicit *b* *om.* ergo *b*, autem
r eis] illis *q* *om.* uos *ff*, acc. uos ergo eum *r* eum 2⁰] illum *ff q*,
de eo *b* *om.* ergo 2⁰ *q* *om.* ei *ff r*, illi *q* interf.] occidere *q r*,
> quemqu. occidere *ff* 32 sermo] uerbum *q r*

b ff *q* (*r*) iesu impleretur quem dixit significans qua morte moreretur. [33] In-
troiuit ergo iterum in praetorium pilatus et uocauit iesum et dixit illi.
tu es rex iudaeorum. [34] Et respondit iesus. a temetipso hoc dicis an
alii tibi dixerunt de me. [35] Respondit pilatus. numquid ego iudaeus
sum. gens tua et principes sacerdotum tradiderunt te mihi. quid fe-
cisti. [36] Respondit iesus. regnum meum non est de mundo hoc. si
de hoc mundo esset regnum meum ministri mei decertarent ut non
traderer iudaeis. nunc autem regnum meum non est hinc. [37] Dixit
itaque ei pilatus. ergo rex es tu. respondit iesus. tu dicis quia rex sum
ego. Ego in hoc natus sum et ad hoc ueni in hunc mundum ut testi-
monium perhibeam ueritati. omnis qui est ex ueritate audit meam
uocem. [38] Dicit ei pilatus. quid est ueritas. et cum hoc dixisset iterum
exiuit ad iudaeos et dicit eis. ego nullam inuenio in eo causam. [39] est
autem consuetudo uobis ut unum dimittam uobis in pascha. uultis
ergo dimittam uobis regem iudaeorum. [40] Clamauerunt ergo omnes.
non hunc sed barabban. erat autem barabbas latro.

19. [1] Tunc ergo adprehendit pilatus iesum et flagellauit. [2] et
milites ornatam coronam de spinis imposuerunt capiti eius et
uestem purpuream circumdederunt eum. [3] et ueniebant ad eum et
dicebant. habe rex iudaeorum. et dabant ei palmas. [4] Exiit ergo pi-
latus foras et dicit eis. ecce adduco eum uobis foras ut cognoscatis

---

Corr. Hier.: [32] morte morer.] ESSET MORTE MORITURUS [33] illi] ei [35] princ. sac.] pontifices [36] de 2⁰] ex (= *a*) [37] *om.* HUNC [40] ergo] RURSUM omnes] + DICENTES 19 [2] ornat.] PLECTENTES UESTE PURPUREA [3] HAUE (= *r*) palmas] ALAPAS [4] ergo] ITERUM > UOBIS EUM

---

[32] iesum *r* impleatur *b ff*, adimpleatur *r* quem] quod *q r* moreretur] erat (esset *ff*) moriturus *ff q* [33] intrauit *r* *om.* ergo *q* praetorio *q* uocau.] + ad se *r* [34] *om.* et *b q r* abs te *r*, + tu *b q* tibi hoc de me dix. *q* [35] princeps *b* [36] > hoc mundo *ff q* > regn[um meum de] hoc mundo ministri *r* mei] + utique *ff q r* concertaret *ff*, resistent *q* ut non] et non *ff*, ne *q r* traderet *ff* autem] [uer]o *r* [37] *inc.* ait igitur *r* ei] illi *q* > tu rex es *q*, + et *r* quia] quod *q* *om.* ego 1⁰ *ff r* in 1⁰] ad *b ff* sum 2⁰] + ego *ff* ad] in *r* *om.* hunc *q* mundo *q* ut] et *r* perhibeant *ff*, reddam *q* ex] de *q* > uocem meam *ff q*, uerba mea *r* [38] ei] illi *q* exiit *ff*, ait *r* dicit] ait *r* eis] illis *q r* inueni *r* > null. caus. inu. in illum *q* [39] *om.* ut *r* *om.* uobis *b ff* in] per *q* [40] exclam. *ff q* *inc.* et exclam. omnes *r*, + dicentes *q* non] noli *r* sed rabbi baraban *ff* 19 [1] ergo] igitur *r* adpr.] accepit *q* flagellis cecidit *b* [2] orn.] factam *r*, texuerunt *q* cor. ex spin. et inpos. in capud *q* cap.] super capud *r* uestimentum (—to *r*) purpureum (—reo *r*) *q r* induerunt illum (eum *ff*) *ff r* [3] *om.* et uen. ad eum (illum *ff*) *q* haue *q r* ei] illi *q* [4] exiuit *b q r* ergo] itaque *b*, autem *r*, iterum *q* foris *b q r* et ait illis *q r* eum] illum *ff q*, > uo[bis illum] *r* foris *q*, *om.* *r*? ut sciatis *q r*

quia in eo causam non inuenio. [5] Exiit ergo iesus foras habens spineam *b* ff *q* (*r*)
coronam et purpureum uestimentum. et dixit eis. ecce homo. [6] Cum ergo
uidissent eum principes sacerdotum et ministri clamabant. crucifige
crucifige eum. Dicit eis pilatus. accipite eum uos et crucifigite. ego
enim non inuenio in eo causam. [7] Responderunt ei iudaei. nos legem
habemus et secundum legem debet mori quia filium dei se fecit.
[8] Cum ergo audisset pilatus hunc sermonem magis timuit. [9] et in-
troiuit iterum in praetorium et dicit ad iesum. unde es tu. iesus re-
sponsum non dedit ei. [10] Dicit ergo ei pilatus. mihi non loqueris.
nescis quia potestatem habeo cruci figere te et potestatem habeo di-
mittere te. [11] Respondit iesus. non haberes potestatem ullam aduer-
sum me nisi data tibi esset desuper. propterea qui tradidit me tibi
maius peccatum habet. [12] exinde pilatus quaerebat dimittere eum.
Iudaei autem clamabant dicentes. si hunc dimittis non es amicus cae-
saris. omnis qui se regem facit contradicit caesari. [13] Pilatus ergo
cum audisset hos sermones adduxit foras iesum et sedit pro tribunali
in locum qui dicitur lithostrotus hebreicae autem gennetha. [14] erat
autem parasceue paschae hora quasi sexta. Et dicit iudaeis. ecce rex

---

Corr. Hier.: [4] caus. non] NULLAM CAUS. [5] *om.* FORAS habens] PORTANS DICIT [6] princ. sac.] pontifices clam.] + DICENTES *om.* EUM 2[0] [9] intr. iter. in pr.] INGRESSUS EST PRAET. ITER. iesus] + AUTEM [11] > ADUERSUM ME ULLAM > TIBI ESSET DATUM [12] > QUAER. PILAT. [13] GABBATHA

---

[4] quia] quoniam *r*, quod *q* > caus. in eo *r*, in illum culpam *ff* > non inu. caus. in eo *b* [5] exiuit *b q* ergo] autem *r* foris *r*, > foras ies. *q* purpuream tunicam *q* dicit illis *q* *om.* et dix. — homo *ff r* [6] *inc.* quem cum uidissent *q*, ad u[t u]iderunt eum *r* princeps *b* clam.] exclamauerunt dicentes *q r* eum] illum *q* cr. cr. eum] crucifigatur *r* ait (dixit *q*) illis pil. acc. uos eum (illum *q*) *q r* *om.* et 2[0] *r* > caus. in eo *b r*, in illum culpam *q* [7] *om.* ei *b ff* iud.] + et dixerunt *r* legem 2[0]] + nostram *q* quia] qui *b*, quoniam *r* > se dii *b* [8] audiuit *q* hoc uerbum *q r* [9] intrauit *r* > in praet. it. *b*, rursus in praet. *r*, it. in praetorio pilatus *q* dixit *b r*, ait *q* *om.* iesus *r*, + uero *b*, + autem *q*, ad iesus *ff* non respondit ei *ff*, resp. illi non ded. *q r* [10] dicit] ait *r* *om.* ergo *q r* *om.* ei *r*, illi *q* quia] quoniam *b r* figendi . . . dimittendi *ff* [11] ies.] + et dixit *ff* > pot. aduersus me ull. *b r*, in me pot. ull. *q* > esset tibi data *b*, tibi fuisset data *r*, datum tibi fuisset *q* de sursum (sus. *r*) *ff q r* propter hoc *q* [12] exinde] ex ho[c] *r* *om.* pil. *b* > quaer. ilatus *q* clam.] uociferabant *q* > hunc si *r* dimittes *b*, dimiseris *q r* > [caesari]s amic. *r* omnes *b*, + enim *q* > regem fac. se *b ff*, reg. se fac. *q* [13] > ergo cum aud. pil. *ff*, pil. postquam audiuit *q* haec uerba *r*, uerba haec *q* produxit *ff q r* foris *r* loco *ff r* appellatur *r* lythrostrotrus *ff*, lapide stratus *q* gennethar *r*, gabbata *q* [14] par.] preparatio *ff* pascha *q* hora] + autem hora *ff* quasi] circiter *r* dixit *q*, ait *ff*

b ff *q (r)* uester. 15 Clamauerunt ergo illi. tolle tolle crucifige eum. Dicit eis
pilatus. regem uestrum crucifigam. Responderunt pontifices. non
habemus regem nisi caesarem. 16 Tunc ergo tradidit eis illum ut
crucifigeretur. Susceperunt ergo iesum 17 et baiulans sibi crucem
exiuit in eum locum qui dicitur caluariae locus hebraeicae golgotha
18 ubi eum crucifixerunt. et cum eo alios duos hinc et hinc medium
autem iesum. 19 Scripsit autem et titulum pilatus et posuit super
crucem. erat autem scriptum. iesus nazorenus rex iudaeorum. 20 Hunc
ergo titulum multi legerunt iudaeorum quia prope ciuitatem erat
locus ubi crucifixus est iesus. et erat scriptum hebraeice graece et
latine. 21 Dicebant ergo pilato principes iudaeorum. noli scribere rex
iudaeorum sed quia ipse dixit. rex sum iudaeorum. 22 Respondit pi-
latus. quod scripsi scripsi. 23 Milites ergo cum crucifixissent iesum
acceperunt uestimenta eius et fecerunt quattuor partes. unicuique
militi partem. erat autem tunica non consuta desuper contexta per
totum. 24 Dixerunt ergo ad inuicem. non scindamus eam sed sortia-
mur de illa cuius sit. ut scriptura impleatur. diuiserunt sibi uesti-
menta mea et in uestem meam miserunt sortem. et milites quidem

---

Corr. Hier.: 15 clam. ergo illi] ILLI AUTEM CLAMABANT dicit] DIXIT 16 ergo 2⁰] AUTEM iesum] + ET EDUXERUNT 17 *om.* LOCUM locus] LOCUM 19 NAZARENUS 21 princ.] PONTIFICES 23 iesum] EUM partem] + ET TUNICAM non consuta] INCONSUTILIS 24 impl.] + DICENS diuis. sibi] PARTITI SUNT mea] + SIBI

---

15 ad illi exclamauerunt (clamabant dicentes *r*) *ff r*, exclamauerunt autem illi *q* eum] illum *q* ait illis pil. *ff q r* uestram *r* pont.] principes sacerdotum *ff q r* (+ nos *r*) 16 trad. eum illis (eis *r*) *ff r* ut cruci eum figerent *b* receperunt *q* ergo] igitur *r* ies.] + et adduxerunt *q* 17 bai.] portans *q r* sib. cr.] crucem suam *q* exiit *b*, et uenit *ff* *om.* eum *ff q r* dic.] appellatur *r* > loc. caluaria[e] *r*, calu. quod adpellatur *ff*, qui dicitur calu. locus quod apellatur *q* 18 eum] illum *q*, enim *r* > cruc. eum *ff* eo] illo *r* hinc adque illinc *ff r*, hac et illac *q* 19 conscripsit *q* et 1⁰] etiam *q* > aut. [pila]tus tit. *r* supra *ff r* nazoreus *ff q* 20 *om.* ergo *ff*, igitur *r* > iud. leg. *r*, leg. de iudeis *q* quia prope] quoniam iuxta *r* > erat loc. ciuitatis (a ciuitate *q*) *q r* est] erat *r* > lat. et grecae *ff* 21 ergo] autem *r* iud.] sacerdotum *ff* noli] non *q* *om.* ipse *b*, ille *ff* dixerit *r* 23 ergo] autem *r* cum] postea quam *q* crucifixerunt *q*, crucifigerent *r* acc.] sustulerunt *q* uestimentum *r* eius] illius *q* partem] + et tunicam *q* tun.] + illa *q* non consutilis *q*, rudis *b* de superioribus texta per omn[e] *r* tunica autem qui erat contexta de superiori per totum non erat consutilis *ff* 24 ergo] autem *r* inu.] alterutrum *ff r* iscind. *ff* eam] illam *q* illa] ea *b r* adimpleatur *r*, + quae dicit *q* *om.* sibi *b q* mea] + sibi *q* in] super *ff q r* uestimenta (—tum *ff*) mea (—um *ff*) *ff q*

haec fecerunt. 25 Stabant autem iuxta crucem iesu mater eius et soror *b* **ff** *q* (*r*)
matris eius maria cleope et maria magdalene. 26 Cum uidisset autem
iesus matrem et discipulum stantem quem diligebat dicit matri suae.
mulier ecce filius tuus. 27 deinde dicit discipulo. ecce mater tua. et
ex illa hora accepit eam discipulus in sua. 28 Postea iesus sciens quia
iam omnia consummata sunt ut impleretur scriptura dicit. sitio. 29 et
uas positum erat aceto plenum. spongiam ergo plenam aceto cum
felle et hysopo circumponentes optulerunt ori eius. 30 Cum ergo ac-
cepisset iesus acetum dixit. consummatum est. Et inclinato capite
tradidit spiritum. 31 Iudaei ergo quoniam parasceue erat ut non
remanerent in crucem corpora sabbato. erat enim magnus dies illius
sabbati. rogauerunt pilatum ut frangerentur eorum crura et tolleren-
tur. 32 Uenerunt ergo milites et primi quidem fregerunt crura et al-
terius qui crucifixi sunt cum eo. 33 Ad iesum autem cum uenissent ut
uiderunt eum iam mortuum non fregerunt ei crura. 34 sed unus mili-
tum lancea latus eius aperuit et exiuit continuo sanguis et aqua. 35 et
qui uidit testimonium perhibuit et uerum est testimonium eius. et ille

---

Corr. Hier.: 26 autem] ERGO 28 > SCIENS IESUS impler.] CONSUMMARETUR 29 et uas] UAS ERGO sp. ergo] ILLI AUTEM SPONG. *om.* CUM FELLE ET 31 CRUCE illius] ILLE 32 CRUCIFIXUS EST 33 ei] EIUS 34 > CONTINUO EXIUIT 35 > EIUS TESTIMON.

---

25 stabat *q* iuxta cr.] prope cruce *q* eius 1°] illius *q* eius 2°] ipsius *r* cleofe *b ff* (—phae) magdalenae *ff q* (—na) 26 *inc.* ies. aut. cum uid. *r*, ies. ergo ut uidit *q* adstantem *b ff q* dicit] ait *ff q* *om.* suae *b* 27 *om.* et *q r* suscepit *r* eam] illam *b ff q* sua] suis *r* 28 post haec *q r* > sciens ies. *q* quia] quoniam *ff r* *om.* iam *b r*, > omnia iam *q* impleatur *b*, > script. inpleatur *ff* dixit *q*, ait *ff r* 29 *om.* et *b r* *inc.* peluis ergo posita *q*, erat concha posita *r* plena *q r* spongia ergo impleuerunt ac. et felle *q* hysopum *q* plen. acet. perticae circ. *b ff* circ.] admiscentes *r* eius] illius *q* 30 dixit] ait (*r*?) et inclinans capud *q r* *fin.*] + et] cum tradidisset spiritum uelum [templi scissum est] medium a summo usque deorsum *r* 31 quon. parasceuem cenam parauerant *ff*, quia cena pura erat *b* ut non] ne *ff r* remaneret *ff*, manerent *r* in] super *r* crucem] + in *ff* corp.] + in *ff* *inc.* iud. autem ut non maneret super crucem corpora in sabb. quoniam cena pura erat *q* enim] autem *q r* > dies magn. *r* frangeretur *ff* > crura eor. (illis *r*) *b r* > crur. illorum frang. *q* 32 ergo] autem *r* primi] prioris *q* illius quidem primi *b ff* > crur. freg. *r* alteri *q*, + similiter *q*, + simul *ff* qui] + simul *b* crucifixus *b ff* sunt] erat *b ff*, fuerant *q* eo] illo *q* 33 uidissent *ff* *om.* iam *ff r* *inc.* cum autem uen. ad ies. et uidissent quia mortuus erat *q* > crura eius *b r* 34 unum *ff* ex milites *q* (*r*) lancia sua *q* lat. illius *r* aper.] pupugit *b*, percussit *ff q* (+ et perfodit *q*) cont.] statim *r*, > cont. exiu. *q* 35 uid. et testificatus est *q* ille] ipse *q r*

b ff *q* (*r*) scit quia uera dicit ut et uos credatis. 36 Facta sunt enim haec ut
scriptura impleatur. ossum non confringetis ex eo. 37 Et iterum alia
scriptura dicit. uidebunt in quem conpunxerunt. 38 Post haec autem
rogauit pilatum ioseph ab arimathia qui erat discipulus iesu occulte
autem propter metum iudaeorum ut tolleret corpus iesu. et permisit
pilatus. Uenerunt ergo et tulerunt eum. 39 uenit autem et nicodemus
qui uenerat ad iesum nocte primum ferens mixturam murrae et aloes
quasi libras centum. 40 Acceperunt ergo corpus iesu et ligauerunt
eum linteis cum aromatibus sicut mos est iudaeis sepelire. 41 erat
autem in loco ubi crucifixus est hortus et in horto monumentum
nouum in quo nondum quisquam positus erat. 42 ibi ergo propter
parasceuen quia iuxta erat monumentum posuerunt iesum.

20. 1 Una autem sabbati maria magdalene uenit mane cum
adhuc tenebrae essent ad monumentum et uidet lapidem sublatum
a monumento. 2 Cucurrit ergo et uenit ad simonem petrum et ad
alium discipulum quem amabat iesus. et dicit eis. tulerunt domi-
num de monumento et nescimus ubi posuerunt eum. 3 Exiuit ergo
petrus et ille alius discipulus et uenerunt ad monumentum. 4 curre-
bant autem ipsi duo simul. ille alius discipulus praecucurrit citius
petro et uenit prior ad monumentum. 5 et cum se inclinasset uidet

---

Corr. Hier.: 36 ossum] OS confr.] COMMINUETIS (cf. *q*) 37 conpunx.] TRANSFIXERUNT 38 qui erat] EO QUOD ESSET OCCULTUS UENIT . . . TULIT eum] CORPUS IESU 40 > iudaeis est 42 parasc.] + IUDAEORUM 20 3 exiit 4 *om.* IPSI simul] + ET prior] PRIMUS

---

35 quia] quoniam *r* uerum *q* 36 adimpleatur *ff r*, impleretur quae dicit *q* ossum eius non comminuetur *q*, ossa eius non conteretur *r* 37 iterum] + et *ff* *om.* dicit *ff* quem] + non *ff* 38 *om.* autem *ff* pil.] + quidam nomine *q* erat] fuerat *q* qui et ipse disc. erat iesu *b* absconsus *q r* (—se) *om.* autem *r* metu *ff*, timorem *q* uen. et sustulerunt eum. *r* uenit ergo et tulit corus iesu *q* 39 autem et] ergo *ff* nicodim. *r* prius *r*, et prius *q* qui primum uen. ad ies. nocte *ff* adferens *r*, auferens *q* mixtura *ff q* murra *q* aloe *ff*, aloin *b* al. ponda circiter quasi centum *q* 40 acc.] sustulerunt *q* ergo] igitur *r* coligauer. *r*, adligauer. *ff q* eum] illum *q*, illud *r* in linteaminibus *q r* mos est] est consuetudo *ff q*, cons. est *r* 41 *om.* in 1° *r*, + illo *ff*, + eo *r* est] erat *q* horto] hortum *ff* in quondum quisqu. *b*, in quo nemo *q* pos. fuerat *q* 42 parasceue quoniam prope erat *r* > parasc. iudeorum posuer. ies. quia prope erat mon. *q* 20 1 una] prima *q r* magdalenae *q*, —na et *ff* > uen. mar. magd., *om.* mane *b* uidit *q r* sublatam *ff*, remotum *q* ab ostio monumenti *r* 2 *om.* ad 2° *r* amab.] diligebat *ff* dic.] ait *q* eis] illis *q r* dom. meum de mon. et nescio *r* eum] illum *b* 3 ergo] autem *r* *om.* ille *q r* alter *r* ueniebant *b ff r* 4 curr. ergo ambo pariter *q* ille] + autem *ff* alter *q* praecurrit *q* cit.] uelocius *q r* 5 cum se incl.] prospiciens *q*, + et prospexisset *b ff* uidit *b ff q*

posita lintheamina. non tamen introiuit. 6 uenit ergo simon petrus se- *b* ff *q* (*r*)
quens eum et introiuit in monumentum et uidit linteamina posita. 7 et
sudarium quod fuerat super capud eius non cum linteaminibus posi-
tum sed separatim inuolutum in unum locum. 8 Tunc ergo introiuit
et ille discipulus qui uenerat primus ad monumentum et uidit et cre-
didit. 9 nondum enim sciebat scripturam quia oportet eum a mortuis
resurgere. 10 Abierunt ergo iterum ad semetipsos discipuli. 11 maria
autem stabat ad monumentum plorans. et cum fleret inclinauit se et
prospexit in monumentum. 12 et uidit duos angelos in albis sedentes
unum ad caput et unum ad pedes ubi positum fuerat corpus iesu.
13 Dicunt ei illi. mulier quid ploras. dicit eis. quia tulerunt dominum
meum et nescio ubi posuerunt eum. 14 Haec cum dixisset conuersa
est retrorsum et uidet iesum stantem. et non sciebat quia iesus est.
15 Dicit ei iesus. mulier quid ploras. quem quaeris. illa existimans
quia ortulanus est dicit ei. domine si tu sustulisti eum dicito mihi ubi
posuisti eum et ego eum tollam. 16 Dicit ei iesus. maria. et conuersa
illa dicit ei haebreice. rabboni quod dicitur magister. 17 Dicit ei
iesus. noli me tangere. nondum enim ascendi ad patrem meum. uade
autem ad fratres meos et dic eis. ascendo ad patrem meum et patrem
uestrum et deum meum et deum uestrum. 18 Uenit maria magda-
lene adnuntians discipulis quia uidit dominum et haec dixit mihi.

Corr. Hier.: 6 UIDET 9 SCIEBANT 11 monum. 1°] + FORIS et cum] DUM ERGO 15 est] ESSET 16 *om.* ET *om.* HAEBREICE 18 UIDI

---

5 > linteam. pos. *ff q* introiit *q* 6 uenit] uidit *ff* ergo] autem et *r* *om.* eum *b*, illum *q* intrauit *b* et 2°] ut *q* 7 erat sup. caput *b ff* lint.] + erat *ff* sep.] singulariter *q* in uno loco *b r* 8 *om.* ergo *r* ille] alter *r*, + alius *ff q* prior *ff q r* 9 non *ff* scieb.] nouerat *r* quia] quod *q r* oportebat *r* eum] illum *q* > res. a mort. *ff* 10 apud semetips. *r*, aput se *ff q* 11 stab.] sedebat *b* mon. 1°] sepulchrum *r* plor.] + foris *q* et cum fler.] ut ergo plorauit *ff*, et dum lacrimat *q* *om.* incl. se et *q* *om.* et prosp. *r* 12 uidet *b ff* angelis *ff** unum 2°] alium *q r* positum fuit *b*, positus erat *ff* > ubi fuit corp. ies. pos. *r* 13 *inc.* et dicunt (dicit *ff*) *q*, dixerunt autem *r* *om.* ei *q r* dic. eis] ait illis *r*, quae dixit *q* quia] quoniam *ff q r* sustulerunt *q r* > eum (illum *q*) posuer. *b q* 14 retro *q r* uidit *q* et nesciebat quod *q r* ies.] dominus *b* est] esset *q r* 15 ei] illi *q* exist.] putans *q* eum (*om.* *r*) hortulanum esse *q r* ait ei *r*, *om.* *q* sust. eum] portasti illum *q* dic *ff q r* ubi illum pos. et ego illum *q* > toll. eum *r* 16 ei 1°] illi *q* et conu. illa] ad (*om.* *q*) illa conuersa *q r* *om.* ei 2° *ff*, illi *q* *om.* haebr. *q* dic.] interpretatur *b ff* mag.] domin[e] *r*, + domine *ff* 17 ait illi ies. *q* *om.* enim *q* *om.* meum 1° *b* autem] ergo *q* eis] illis *ff q* et 2°] + ad *ff q r* *om.* et 3° *ff*, ad *q r* et 4°] + ad *q r* 18 magdalenae *ff*, —na *q* quod uidisset *q r* dom.] iesum *b* dix. mihi] dixisset ei (illi *q*) *q r*

b ff *q (r)* 19 Cum esset ergo sero die illo una sabbatorum et osteis clusis
ubi erant discipuli inclusi propter metum iudaeorum uenit iesus et
stetit in medio et dicit eis. pax uobis. 20 et hoc cum dixisset ostendit
eis manus et latus. Et gauisi sunt discipuli uiso domino. 21 Dixit
ergo eis iterum. pax uobis. sicut misit me pater et ego mitto uos.
22 Hoc cum dixisset insufflauit et dicit eis. accipite spiritum sanctum.
b q (r) 23 quorum remiseritis peccata remittentur |f eis. et quorum detinue-
ritis detenta erunt. 24 Thomas autem unus ex duodecim qui dicitur
didymus non erat cum eis quando uenit iesus. 25 Dixerunt ergo ei
alii discipuli. uidimus dominum. Ille autem dixit eis. nisi uidero in
manibus eius figuram clauorum et mittam digitum meum in locum
clauorum et mittam manum meam in latus eius non credam. 26 Post
dies octo iterum erant discipuli eius intus et thomas cum eis. uenit
iesus ianuis clausis et stetit in medio et dixit. pax uobis. 27 deinde
dicit thomae. infert digitum tuum huc et uide manus meas et affer
manum in latus meum et noli esse incredulus sed fidelis. 28 Respon-
dit thomas et dixit ei. dominus meus et deus meus. 29 Dicit ei iesus.
quia uidisti me credidisti. beati qui non uiderunt et crediderunt.
30 Multa quidem et alia signa fecit iesus in conspectu discipulorum
suorum quae non sunt scripta in libro hoc. 31 haec autem scripta

---

Corr. Hier.: 19 osteis clusis] FORES ESSENT CLAUSAE *om.* INCLUSI 20 et gau. sunt] GAU. SUNT ERGO 23 remittentur] REMITTUNTUR det. det. erunt] RETINUERITIS RETENTA SUNT 25 FIXURAM 26 post] ET POST 27 INFER manum] + TUAM ET MITTE

---

19 > sero esset, + et *ff* illa *b* uno *ff* et ianuae essent clusae *ff* *inc.* iam autem cum esset uespera diei illius quae est prima sabbati et ost. clus. *q*, sero [autem c]um esset in illa die quae est post sabbatum et [osteis] clausis *r* *om.* inclusi *q*, collecti *ff*, congregati *r* met.] timorem *q* dixit *r*, ait *ff* eis] illis *q* 20 *inc.* et cum haec *ff* *om.* hoc *r* latus] + suum *b r*, ost. manus et latus illis *q* gauisi sunt autem *q r* disc.] + eius *r* uiso iesu *b*, cum uidissent dominum *q* 21 dicit *b* ergo] autem *r* eis] illis *q*, + iesus *b ff* > me misit *b* 22 hoc] haec *ff q* dix.] + illis *q* insufflabit *b ff*, suflauit *q* dixit *q*, ait *ff r* *om.* eis *q*, illis *ff r* 23 quorum 1°] si cuius *r*, si quorum *q* remittetur *q* eis] illi *r* et quorum] si cuius *q r* detenta erunt] detinebuntur *r* tenueritis tenebuntur *q* 24 ex] de *r* duod. discipulis qui cognominatur *q* dydimus *q r* eis] illis *q* quando] cum *r* uenerat *q* 25 dicebant *q r* ergo] autem *r* ei] illi *q* alii] ceteri *b* ille aut.] at ille *q* manus *r* fig.] locum *q* misero *r* 26 *inc.* et post *q* *om.* eius *b* > int. er. disc. eius *r*, erant int. in unum disc. illius *q* et thom. erat cum illis *q* ian.] osteis *q* clusis *b q* 27 infert] porrige *q* (*r*) huc] hoc *b* affer] mitte *b* manum] + tuam et mitte *q* . . . manum] tuam in femore meo *r* 28 *inc.* et resp. *q* dicit *b* *om.* ei *r*, illi *q* domine *r* 29 dic.] ait *r* ei] illi *q r* *om.* me *r*, + et *q* 30 coram discipulis suis *q r* > hoc libro *q r*

sunt ut credatis quia iesus est christus filius dei et ut credentes uitam *b q (r)*
aeternam habeatis in nomine eius.

21. [1] Postea manifestauit se iterum iesus discipulis suis ad mare
tiberiadis. manifestauit autem sic. [2] Erant simul simon petrus et
thomas qui dicitur didymus et nathanael qui erat a cana galileae et
fili zebedaei et alii ex discipulis eius duo. [3] dicit eis simon petrus.
uado piscari. Dicunt ei. uenimus et nos tecum. et exierunt et ascen-
derunt in nauem. et illa nocte prendiderunt nihil. [4] mane autem iam
facto stetit iesus in litore. non tamen cognouerunt discipuli quia iesus
est. [5] Dicit ergo eis iesus. pueri numquid pulmentarium habetis.
responderunt ei. non. [6] Dicit eis. mittite in dextram partem nauis
retem et inuenietis. Miserunt ergo et prae multitudine piscium et iam
non poterant retiam trahere. [7] Dicit ergo discipulus ille quem dilige-
bat iesus petro. dominus est. Simon itaque petrus cum audisset quia
dominus est tunicam succinxit se. erat enim nudus. et misit se in
mare. [8] alii uero discipuli nauigio uenerunt. non enim longe erant a
terra ‖ sed quasi cubitis ducentis trahentes retia piscium. [9] Ut ergo *b* **ff** *(q r)*
‖ descenderunt in terram uiderunt carbones incensos et piscem super- *b* **ff** *r*
positum et panem. [10] Dicit eis iesus. adferte de piscibus quos pren-
didistis. [11] Ascendit simon petrus et traxit retem ad terram plenum
magnis piscibus CLIII. et cum tanti essent non est scissum rete.

Corr. Hier.: [31] *om.* AETERNAM 21 [1] *om.* DISCIPULIS SUIS [2] NATHANAHEL [3] > nihil prendid. (cf. *r*) [6] DIXIT *om.* PARTEM nauis] nauigii (= *a*) RETE prae mult. — trahere] IAM NON UALEBANT ILLUD TRAHERE A MULTITUDINE PISCIUM [7] *om.* ITAQUE [8] uero] autem retia] RETE [9] carb. incens.] PRUNAS POSITAS [10] prend.] + NUNC [11] retem ad] RETE IN

---

[31] ut 1⁰] + uos *q* quia] quoniam *q r* > christus est *b* > ut et *r* 21 [1] *inc.* post haec autem man. *r* ad] super *b* autem] + se *q* [2] dicitur] apellatur *q* dydimus *q r* *om.* qui erat *q* ex disc.] discipuli *b* > al. duo ex disc. illius *q* [3] piscare dic. illi *q* *om.* et 2⁰ *q* et 4⁰] + in *q* prehenderunt *q* prend. nihil] nihil coeperunt *r* [4] *om.* iam *r* *inc.* prima autem luce stet. ies. ad litus non tam. scierunt *q* est] erat *q* [5] eis] illis *q* *om.* ei *r*, illi *q* [6] *inc.* at ille dixit eis *q* retia *q r* *om.* ergo *r* et non potuerunt retia trahere prae mult. pisc. *q*, et iam nec trahere poterant prae mul[titudine pisciu]m *r* [7] ergo] autem *r* *om.* petro *b*, ad petrum *q* sim. ergo petr. ut audiuit quod dom. *q* tunica *b* praecinxit se *r*, se circumcinxit *q* > nud. en. erat *q* [8] alii] ceteri *b*, reliqui *q* nauigio] pe[r nau]em *r* > erant (erat *q*) longe *q r* a terram sed quasi a *b* gubitis *b ff* docentis *q* retiam *b* [9] uident *ff*, uideat *r* impositum *b* > et pan. superpos. *ff* [10] *inc.* et dic. *r* adf. de] adfert ex *b* prend.] nun cepistis *ff*, coepistis modo *r* [11] asc. ergo petrus et *r* trahit *b* > plen. ad terr. *b* > pisc. magn. *ff* CLIII] CLIIII *r* sciss.] ruptum *b* retem *ff*, non sunt scissa retia *r*

b ff r 12 Dicit eis iesus. uenite prandete. nemo tamen discentium audebat
interrogare eum. tu quis es. scientes quia dominus est. 13 Uenit ergo
iesus et accepit panem et dat eis et piscem similiter. 14 Hoc iam
tertio manifestatus est iesus discipulis cum resurrexisset a mortuis.
15 cum ergo prandidissent dicit simoni petro iesus. simon iohannis
diligis me. dicit ei. etiam domine. tu scis quia amo te. dicit ei. pasce
agnos meos. 16 Dicit ei iterum. simon iohannis diligis me. dicit ei.
etiam domine. tu scis quia amo te. Dicit ei. pasce ouiculas meas.
17 Dicit ei tertio. simon iohannis amas me. Contristatus est petrus
quia dixit ei tertio amas me. et dicit ei. domine tu scis omnia. tu
b ff (q) r nosti quia amo te. dicit ei ‖ pasce oues meas. 18 Amen amen dico
tibi. cum esses iunior praecingebas te et ambulabas ubi uolebas. cum
b ff r autem senueris extendes manus tuas et alius te praecinget et ‖ ducet
quo non uis. 19 hoc autem dixit significans qua morte clarificaturus
esset deum. Et hoc cum dixisset dicit ei. sequere me. 20 conuersus
petrus uidit illum discipulum quem diligebat iesus sequentem qui et
b ff q r ‖ recubuit in cenam super pectus eius et dixit. domine quis est qui
tradit te. 21 hunc ergo cum uidisset petrus dicit ad iesum. domine hic
autem quid. 22 Dicit ei iesus. si sic eum uolo manere donec ueniam
quid ad te. tu me sequere. 23 Exiuit ergo hic sermo aput fratres quia

---

Corr. Hier.: 12 nemo tamen disc. aud.] et nemo audebat discentium?? est] ESSET 13 uen. ergo] et uenit 15 PRANDISSENT me] + PLUS HIS 16 dicit ei 2⁰] ait illi ouic. meas] AGNOS MEOS 17 > OMNIA SCIS nosti] scis (= *a*) 18 CINGEBAS CINGET 20 CAENA 21 ad ies.] IESU 23 hic sermo aput] SERMO ISTE IN

---

12 eis] ei *ff*, discipulis suis *r* > aud. discentium *ff*, et nemo audebat ex discipulis *r* dom. est] ipse est dom. *ff* 13 *om.* ergo *b r* pan.] + et benedixit *r* dabat eis *b*, dedit illis *r* 14 manifestauit se *b*, ostendit se *r* disc. suis postquam resurrexit *b r* a] ex *r* 15 ergo] autem *r* prandidisset ait ies. sim. petro *ff* ei] illi *r* etiam] utique *b r* *om.* tu scis quia amo te *r* ei] illi *ff r* agnos] oues *b r* 16 > iter. dic. ei *b*, ait illi iter. *ff* iohannes *ff* diliges *b* etiam] utique *r* quia] quoniam *r* diligo te ait illi pasce *ff* ouic.] oues *ff r* 17 iohannes *ff* quia (*bis*)] quoniam *r* *om.* et *b r* dixit *r*, ait *ff* *om.* ei *ff*, + etiam *b* > omnia tu scis *ff* (*r?*) oues meos *r* 18 iuuenior *ff*, quando iuuenis eras (er. iuu. *q*) *q r* *om.* ubi (quo *ff*) uolebas *b* extendis man. meas et al. te precingit *ff* ducit *b* quo] + tu *b ff* 19 qua] quia *ff* clar. esset] honoraret *r* *om.* et *r* hoc] haec *r*, > cum hoc *b* dicit eis *b**, ait illis *ff* 20 *inc.* et conu. *ff* *om.* illum *r* dil. ies. et qui recubuerat *ff* in cena supra pect. illius *q*, super pect. iesu in cena *r* dix.] dixerat ei *ff* tradet *b ff*, prodit *q* 21 ergo] autem *r* cum uid.] ut uidit *q* dixit *r* 22 ei] illi *q* *om.* si *b r* *om.* sic *q* eum] illum *q*, uolo eum *b ff* remanere *b q* donec] dum *q*, quousque *r* ueniam *r* 23 exiit *ff* *om.* ergo *r* hic serm.] uerbum hoc *r* aput] inter *q r* quia] quoniam *b*, quod *q*

discipulus ille non moritur. et non dixit ei iesus. non morietur. sed. *b* **ff** *q r*
sic eum uolo manere donec ueniam. quid ad te. 24 Hic est discipulus
qui testimonium perhibet de his et qui scripsit haec. et scimus quia
uerum est testimonium eius. 25 Et alia quidem multa fecit iesus quae
si scribantur per singula nec ipsum arbitror mundum capere eos qui
scriberentur libros.

Corr. Hier.: 23 morietur] MORITUR sed] + SI?? 24 *om.* QUI 2° 25 et alia quid. multa] SUNT AUTEM ET ALIA MULTA QUAE scriberentur] SCRIBENDI SUNT *fin.*] + AMEN

---

23 moritur] moreretur *b* *om.* ei *r*, illi *ff q* ies.] + quia *ff* morietur] morieris *r* sic] si *q*, *om.* *ff* > uolo man. eum *ff*, illum uolo remanere *q* donec] quousque *r* uenio *b ff* 24 test. perh.] testificatur *q*, + de me *ff* scribit *r* quia] quoniam *r* eius] illius *q* 25 quid.] autem *ff* *inc.* sunt autem et alia multa quae fec. *q* scribebantur *b*, scriberentur *ff r* *om.* per *r* arb.] aestimo *q* > capere (poss. cap. *q*) mundum *q r* eos libr. qui scriberentur *b ff*, qui scribuntur libri *q* *fin.*] + amen *r*

Neutestamentliche Abhandlungen

herausgegeben von Univ.-Prof. Dr. M. **Meinertz**, Münster i. W.

Bd. I. Heft 1—2: Prof. Dr. **Meinertz, Jesus und die Heidenmission.** Biblisch-theologische Untersuchung. 2. Aufl. IV und 236 Seiten. 8⁰. Geh. 9,— gb. 10,50.

Heft 3—4: **Dr. Alphons Steinmann, Der Leserkreis des Galaterbriefes.** Ein Beitrag zur urchristlichen Missionsgeschichte. XX und 252 S. Geh. 10,20.

Heft 5: **Dr. Georg Aicher, Kamel und Nadelöhr.** Eine kritisch-exegetische Studie über Mt 19, 24 und Parallelen. VIII u. 64 S. 8⁰. Geh. 2,70.

Bd. II. Heft 1—2: **Dr. Franz X. Steinmetzer, Die Geschichte der Geburt und Kindheit Christi und ihr Verhältnis zur babylonischen Mythe.** Eine religionsgeschichtliche Untersuchung. VIII und 218 Seiten. 8⁰. Geh. 8,50.

Heft 3—5: **Dr. Karl Gschwind, Die Niederfahrt Christi in die Unterwelt.** Ein Beitrag zur Exegese des NT und z. Geschichte des Taufsymbols. XVI u. 256 S. 10,20.

Bd. III. Heft 1—3: **Dr. Anton Ott, Die Auslegung der neutestamentlichen Texte über die Ehescheidung.** VIII und 304 Seiten. 8⁰. Geh. 11,70.

Heft 4: **Dr. Rudolf Schumacher, Der Diakon Stephanus.** XII u. 136 S. 8⁰. Geh. 5,55.

Heft 5: **Dr. Karl Pieper, Die Simon-Magus-Perikope (Apg 8, 5—24).** Ein Beitrag zur Quellenkritik der Apostelgeschichte. XII und 84 Seiten. 8⁰. Geh. 3,60.

Bd. IV. Heft 1: **Dr. Friedrich Zoepfl, Didymi Alexandrini in epistolas canonicas brevis enarratio.** VIII, 48* und 148 Seiten. 8⁰. Geh. 7,50.

Heft 2—3: **Dr. Karl Kastner, Jesus vor Pilatus.** Ein Beitrag zur Leidensgeschichte des Herrn. XVI und 184 Seiten. 8⁰. Geh. 7,50.

Heft 4: **Dr. Hermann Bertrams, Das Wesen des Geistes nach der Anschauung des Apostels Paulus.** Eine bibl.-theol. Untersuchung. XII u. 180 S. 8⁰. Geh. 7,20.

Heft 5: **Dr. Josef Hensler, Das Vaterunser.** Text- u. literarkrit. Untersuch. XII u. 96 S. 4,10

Bd. V. Heft 1: Priv.-Doz. **Dr. G. Klameth, Neutestamentliche Lokaltraditionen Palästinas in der Zeit vor den Kreuzzügen I.** XII u. 152 S. u. 4 Pläne. 8⁰. Geh. 6,15.

Heft 2—3: **Dr. theol. Franz Xav. Monse, Johannes und Paulus.** Ein Beitrag zur neutestamentlichen Theologie. VIII und 214 Seiten. 8⁰. Geh. 8,40.

Heft 4—5: Prof. **Dr. Karl Weiß, Exegetisches zur Irrtumslosigkeit und Eschatologie Jesu Christi.** XII und 232 Seiten. 8⁰. Geh. 9,15.

Bd. VI. Heft 1—2: **Dr. phil. u. theol. J. Schäfers, Eine altsyrische antimarkionitische Erklärung von Parabeln des Herrn.** VIII und 244 Seiten. 8⁰. Geh. 9,45.

Heft 3: **Dr. Peter Ketter, Die Versuchung Jesu** nach dem Berichte der Synoptiker. XX und 140 Seiten. 8⁰. Geh. 6,20.

Heft 4: **Dr. P. Thaddäus Soiron O. F. M., Die Logia Jesu.** Eine literarkritische und literargeschichtl. Untersuchung zum synoptischen Problem. VIII u. 174 S. 8⁰. Geh. 6,90

Heft 5: **Dr. Alexius Klawek, Das Gebet zu Jesus.** Seine Berechtigung und Übung nach den Schriften des Neuen Testaments. XII u. 120 S. 8⁰. Geh. 5,—.

Bd. VII. Heft 1—3: Prof. **Dr. Vinzenz Hartl C. R. L., Die Hypothese einer einjährigen Wirksamkeit Jesu kritisch geprüft.** VIII und 352 Seiten. 8⁰. Geh. 13,50.

Heft 4—5: **Dr. J. Hoh, Die Lehre des hl. Irenäus üb. d. N. T.** XVI 208 S. 8⁰. Geh. 8,40.

Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, Münster in Westf.

UNIVERSITY OF CHICAGO
51 776 260

BS 3554 .L3V85 [redacted]	Bible. N.T. Gospels. Latin Vulgatastudien 857244
NOV 27 '0? DEC 15 '0?	Colwell
DEC 19 '34 ~~OCT 29 '3?~~ JAN 16 '35	Knox (Dec. 10)
Se 10 '36 Q SEP 24 '36	M. B. Ogle Univ. of Minn.
	Wikgren S 302
AUG 12 1986	James N Montague 5423 Dorchester

BS3554
.L3V85
[redacted]

857244

51 776 26

51 776 260

UNIVERSITY OF CHICAGO
51 776 260